Bundel - Commissie Landelijk gebied van 12 februari 2024

Agenda bijlagen

- Agenda Commissie Landelijk gebied 12-02-2024
- Verslag Commissie Landelijk gebied 12-02-2024
- Beantwoording technische vragen commissie Landelijk Gebied 12-02-2024
- Spreektijden commissie 3 uur

0.a Technische Briefing Kaderrichtlijn Water (11:00 - 11:45)

0.b Technische briefing over faunabeheer en schadevergoedingen (12:30 - 13:30)
De technische briefing bevat de onderwerpen:
Faunaschade, door Bij12
Vergunningverlening en toezicht en handhaving, door de omgevingsdienst Noord Holland Noord.
Faunabeheer door de Faunabeheereenheid Noord-Holland.

1 Opening en mededelingen

2 Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, Strategische Agenda, Lijsten moties en toezeggingen

- Agenda Commissie Landelijk gebied 12-02-2024
- Strategische Agenda Landelijk Gebied versie 12-02-2024
- Toezeggingen Landelijk Gebied 12-02-2024
- Openstaande moties Landelijk Gebied 12-02-2024 RR

3 13:30 - Inspreekhalfuur

- Inspreekbijdrage LG JV 12 februari 24
- Inpreekbijdrage LG HH 12 februari 24

4 A-agenda Algemeen

4.a 14:00 - Financiën: Eerste begrotingswijziging 2024 (A-agenda alle commissies: cie Landelijk gebied en Ruimte 12 februari en cie Bestuur en Leefomgeving 15 februari 2024)
Toelichting:
In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze eerste begrotingswijziging (EBW) omvat een bijstelling van de begroting 2024.
Voorstel voor behandeling:
Adviseren over de voordracht aan PS. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 4 maart 2024.
De commissie Landelijk Gebied adviseert over de onderwerpen die tot de portefeuille van deze commissie horen.
De voordracht EBW staat tevens geagendeerd voor de commissies Bestuur, Ruimte en Leefomgeving.

- Dossier 14282 voorblad
- Voordracht EBW-2024 - verzonden PS
- Eerste begrotingswijziging 2024-PS
- Brief aan PS over Eerste begrotingswijziging 2024

5 Rondvraag gedeputeerde Kocken

- Rondvraag GroenLinks - Commissie Landelijk Gebied
- Rondvraag D66 - Commissie Landelijk Gebied

6 B-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)

6.a 14:30 - PPLG: Stand van zaken PPLG (B-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)
Toelichting:
Maandelijks informeert het College Provinciale Staten over de stand van zaken van het Provinciaal Plan Landelijk Gebied (PPLG). In de brief benoemen we de belangrijkste ontwikkelingen.
Behandelvoorstel: De commissieleden hebben de mogelijkheid om vragen te stellen over het PPLG.

- Dossier 14545 voorblad
- Brief aan PS over Stand van zaken Provinciaal Programma Landelijk Gebied

6.b 15:30 - Agenderingsverzoek C naar B Partij voor de Dieren: Faunabeheerplan Vos 2024-2029
Toelichting:
Het Faunabeheerplan Vos 2024-2029 is door de Faunabeheereenheid Noord-Holland (FBE) op1 november 2023 bij GS ter goedkeuring ingediend. GS hebben besloten dit plan goed te keuren. Het plan behandelt de bestrijding van de vos ter bescherming van weidevogels en andere grond broedende vogelsoorten.
Behandelvoorstel: De commissieleden kunnen met elkaar en met de gedeputeerde het agendaverzoek bespreken.

Dossier 13981 voorblad
Agenderingsverzoek Partij voor de Dieren - Faunabeheerplan Vos
Besluit Goedkeuring FBP Vos 2024-2029
Brief aan FBE over goedkeuringsbesluit Faunabeheerplan Vos 2024-2029
Faunabeheerplan vos 2024-2029
Aanbiedingsbrief FBP Vos 2024-2029 dd 01-11-2023
Brief aan PS over goedkeuringsbesluit Faunabeheerplan Vos 2024-2029

7 Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer

8 Sluiting

9 C-Agenda Cultureel erfgoed

9.a Cultureel Erfgoed: Ingekomen brief Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk inzake Dreigende Sloop Huibert van Eijkenstraat Naarden (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)

Ingekomen brief Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk_Geredigeerd
Bijlage 1 MAB Onderzoek cultuurhistorische waarden H. v. Eijkenstraat_Geredigeerd
Bijlage 2 Rapport SteenhuisMeurs_Geredigeerd
Bijlage 3 Notulen CRKE 3x Huibert van Eijkenstraat_Geredigeerd
Bijlage 4 Heemschut brief aan College GM 16-03-22_Geredigeerd
Bijlage 5 Antwoord van Gemeente 04-04-22_Geredigeerd
Bijlage 6 Toespraak Voorzitter Bewonerscommissie 11-05-22_Geredigeerd
Bijlage 7 Toespraak voorzitter Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk_Geredigeerd
Bijlage 8 Toespraak Heemschut, Cuypersgenooschap 2_Geredigeerd
Bijlage 9 Artikel Slopen of Renoveren
Bijlage 10 Artikel Historische Kring Bussum
Bijlage 11 Advies LOSB Herontwikkeling HvE.straat_Geredigeerd
Bijlage 12 Welstandsnota Tuindorp Keverdijk Gebied 14
Bijlage 13 Foto's Huibert van Eijkenstraat

9.b Cultureel Erfgoed: Ingekomen brief van 11 Duitse/Deense en Nederlandse NGO's naar UNESCO inzake besluit van UNESCO's Werelderfgoed Comité over de Waddenzee (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)

Letter_UNESCO_WaddenSea_december18_2023_Geredigeerd

9.c Cultureel erfgoed: Kadernota2025 - Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies (C-agenda cie Landelijk Gebied 12-02-2024)

Kadernota2025 - GO HW - 231206
Begeleidende brief Hollandse Waterlinies_Geanonimiseerd

10 C-Agenda Landbouw, Visserij, Faunabeheer en Dierenwelzijn

10.a Visserij: Nieuwsbrief Producentenorganisatie van de Nederlandse Mosselcultuur (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)

Ingekomen nieuwsbrief van Producentenorganisatie van de Nederlandse Mosselcultuur

10.b Faunabeheer: Wijziging Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)
Gedeputeerde Staten wijzigen de Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland. Het 20% eigen risico wat wordt ingehouden voor zover het betreft ganzenschade wordt verlaagd naar 5%. Ten aanzien van schadetegemoetkomingen op gronden waarvoor een (erf)pachtovereenkomst met beperkingen geldt, wordt een tekstuele correctie doorgevoerd.

Dossier 14452 voorblad
Brief aan PS over wijziging Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland
Wijzigingsbesluit Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland

11 C-Agenda Natuur, Landschap en Water

11.a Natuur: Ingekomen brief van Fauna Haarlemmermeer (C-Agenda cie. Landelijk Gebied 12-02-2024)

Ingekomen brief van Fauna Haarlemmermeer

11.b Water: Openstelling 2024 Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022 (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)
In het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 is aangegeven dat de provincie het verbeteren van de kwaliteit van zwemlocaties en het ontwikkelen van nieuwe locaties stimuleert. De 'Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022' levert hieraan een bijdrage. Het subsidieplafond voor 2024 wordt vastgesteld op € 150.000,- en de indieningstermijn is de periode van 21 februari 2023 tot en met 1 oktober 2024. Het GS-besluit houdt alleen openstelling in 2024 in. Jaarlijks zal bekeken worden of de openstelling gecontinueerd wordt.

Dossier 14342 voorblad
Brief aan PS over openstelling 2024 Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022
UvR subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022
Openstellingsbesluit 2024 UvR subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland

12 C-Agenda Algemeen

12.a MRA: Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 78 - 23 januari 2024 (C-agenda alle commissies 12-02-2024 en 15-02-2024)
Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 78 - 23 januari

12.b IPO: BAC agenda Landelijk Gebied - 1 februari 2024 (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)
Conceptagenda BAC LG 1 februari 2024

12.c IPO: BAC verslag Landelijk Gebied - 16 november 2023 (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)
231214 BAC LG 5a.1 Conceptverslag regulier overleg BAC LG 16 november 2023

Provincie Noord-Holland

Agenda Commissie Landelijk gebied

Datum	12-02-2024
Tijd	13:30 - 16:00
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	Chris Vonk
Toelichting	De vergadering vindt in hybride vorm plaats. De vergadering is openbaar en online live te volgen via https://noord-holland.stateninformatie.nl. De commissievergadering is toegankelijk voor publiek. Het is mogelijk om in te spreken in de vergadering. Dat kan zowel fysiek als digitaal. Inspreken kan bij de agendapunten die ter bespreking staan geagendeerd (A- en B-agenda), of tijdens het inspreekhalfuur op andere punten die vallen onder de beleidsterreinen van de commissie Landelijk Gebied. Voor het inspreken moet u zich aanmelden bij de Statengriffie. Dat kan tot 15.00 uur op de voorafgaande werkdag (vrijdag 9 februari) bij commissielandelijkgebied@noord-holland.nl Let op: alle genoemde tijden bij de afzonderlijke agendapunten zijn richttijden. Indien er geen, of een beperkt aantal, aanmeldingen zijn voor het inspreekhalfuur zullen de agendapunten na punt 3 eerder beginnen.

0.a	**Technische Briefing Kaderrichtlijn Water (11:00 - 11:45)**
0.b	**Technische briefing over faunabeheer en schadevergoedingen (12:30 - 13:30)** De technische briefing bevat de onderwerpen: Faunaschade, door Bij12 Vergunningverlening en toezicht en handhaving, door de omgevingsdienst Noord Holland Noord. Faunabeheer door de Faunabeheereenheid Noord-Holland.
1	**Opening en mededelingen**
2	**Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, Strategische Agenda, Lijsten moties en toezeggingen**
3	**Inspreekhalfuur**
13:30	
4	**A-agenda Algemeen**

4.a **Financiën: Eerste begrotingswijziging 2024 (A-agenda alle commissies: cie Landelijk gebied en Ruimte 12 februari en cie Bestuur en Leefomgeving 15 februari 2024)**

14:00

Toelichting:
In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze eerste begrotingswijziging (EBW) omvat een bijstelling van de begroting 2024.

Voorstel voor behandeling:
Adviseren over de voordracht aan PS. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 4 maart 2024.
De commissie Landelijk Gebied adviseert over de onderwerpen die tot de portefeuille van deze commissie horen.
De voordracht EBW staat tevens geagendeerd voor de commissies Bestuur, Ruimte en Leefomgeving.

5 **Rondvraag gedeputeerde Kocken**

6 **B-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)**

6.a **PPLG: Stand van zaken PPLG (B-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

14:30

Toelichting:
Maandelijks informeert het College Provinciale Staten over de stand van zaken van het Provinciaal Plan Landelijk Gebied (PPLG). In de brief benoemen we de belangrijkste ontwikkelingen.

Behandelvoorstel: De commissieleden hebben de mogelijkheid om vragen te stellen over het PPLG.

6.b **Agenderingsverzoek C naar B Partij voor de Dieren: Faunabeheerplan Vos 2024-2029**

15:30

Toelichting:
Het Faunabeheerplan Vos 2024-2029 is door de Faunabeheereenheid Noord-Holland (FBE) op1 november 2023 bij GS ter goedkeuring ingediend. GS hebben besloten dit plan goed te keuren. Het plan behandelt de bestrijding van de vos ter bescherming van weidevogels en andere grond broedende vogelsoorten.

Provincie Noord-Holland

Behandelvoorstel: De commissieleden kunnen met elkaar en met de gedeputeerde het agendaverzoek bespreken.

7 **Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer**

8 **Sluiting**

9 **C-Agenda Cultureel erfgoed**

9.a **Cultureel Erfgoed: Ingekomen brief Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk inzake Dreigende Sloop Huibert van Eijkenstraat Naarden (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

9.b **Cultureel Erfgoed: Ingekomen brief van 11 Duitse/Deense en Nederlandse NGO's naar UNESCO inzake besluit van UNESCO's Werelderfgoed Comité over de Waddenzee (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

9.c **Cultureel erfgoed: Kadernota2025 - Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies (C-agenda cie Landelijk Gebied 12-02-2024)**

10 **C-Agenda Landbouw, Visserij, Faunabeheer en Dierenwelzijn**

10.a **Visserij: Nieuwsbrief Producentenorganisatie van de Nederlandse Mosselcultuur (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

10.b **Faunabeheer: Wijziging Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

Gedeputeerde Staten wijzigen de Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland. Het 20% eigen risico wat wordt ingehouden voor zover het betreft ganzenschade wordt verlaagd naar 5%. Ten aanzien van schadetegemoetkomingen op gronden waarvoor een (erf)pachtovereenkomst met beperkingen geldt, wordt een tekstuele correctie doorgevoerd.

11 **C-Agenda Natuur, Landschap en Water**

11.a **Natuur: Ingekomen brief van Fauna Haarlemmermeer (C-Agenda cie. Landelijk Gebied 12-02-2024)**

11.b **Water: Openstelling 2024 Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022 (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

In het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 is aangegeven dat de provincie het verbeteren van de kwaliteit van zwemlocaties en het ontwikkelen van nieuwe locaties stimuleert. De 'Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022' levert hieraan een bijdrage. Het subsidieplafond voor 2024 wordt vastgesteld op € 150.000,- en de indieningstermijn is de periode van 21 februari 2023 tot en met 1 oktober 2024. Het GS-besluit houdt alleen openstelling in 2024 in. Jaarlijks zal bekeken worden of de openstelling gecontinueerd wordt.

12 **C-Agenda Algemeen**

12.a **MRA: Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 78 - 23 januari 2024 (C-agenda alle commissies 12-02-2024 en 15-02-2024)**

12.b **IPO: BAC agenda Landelijk Gebied - 1 februari 2024 (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

12.c **IPO: BAC verslag Landelijk Gebied - 16 november 2023 (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

Verslag concept

Commissie Landelijk Gebied

Datum commissievergadering	:	12 februari 2024
Commissievoorzitter	:	Dhr. C. Vonk
Commissie-adviseur	:	Dhr. C. Borst
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 46 28 / corne.borst@noord-holland.nl

Aanwezig:			
Commissievoorzitter	:	Dhr. C. Vonk	
Commissie-adviseur	:	Dhr. C. Borst	
Leden van de commissie	:	BBB	dhr. G. Vendrig, mw. D. Sijbenga, dhr. T. Van der Mark
		VVD	mw. G. Bakker, mw. L. Ouderkerken
		GroenLinks	Statenleden T. Van Wijnen, R. Bwefar
		D66	dhr. S. Mülder, mw. K. Jansen
		PvdA	dhr. T. Wallaart, dhr. G.J. Leerink
		JA21	dhr. I. Mantel, mw. C. Gordijn
		CDA	mw. W. Koning-Hoeve, dhr. S. Dijk
		FvD	dhr. J. Dessing, mw. R. De Knegt
		PvdD	mw. I. Haas en dhr. M. Hanou
		PVV	dhr. R. van Tiggelen, dhr. D. de Moel
		SP	mw. R. Alberts, dhr. M. Dijksen
		CU	dhr. M. Klein, mw. J. Hoogendoorn-van der Maarl
		50PLUS	dhr. H. Stulemeijer en dhr. V. de Jong
		Volt	mw. J. Schneemann, dhr. B. Bonekamp
Gedeputeerden	:	Mw. R. Kocken (GroenLinks), dhr. J. Beemsterboer (BBB)	
Afwezig: *(Met bericht van verhindering)*	:	-	
Notulist	:	mw. A. Smakman (Notuleerservice Nederland)	

Agenda

0.a Technische briefing Kaderrichtlijn Water

0.b Technische briefing over faunabeheer en schadevergoedingen

1 Opening en mededelingen

2 Vaststellen van de agenda, verslag van de vorige vergadering, Strategische Agenda, Lijsten moties en toezeggingen

3 Inspreekhalfuur

4 A-agenda Algemeen

4.a Financiën: Eerste begrotingswijziging 2024 (A-agenda alle commissies: cie Landelijk gebied

en Ruimte 12 februari en cie Bestuur en Leefomgeving 15 februari 2024)

5 Rondvraag gedeputeerde Kocken

6 B-agenda: Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)

6.a PPLG: Stand van zaken PPLG (B-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)

6.b Agenderingsverzoek C naar B Partij voor de Dieren: Faunabeheerplan Vos 2024-2029

7 Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer

8 Sluiting

0.a Technische briefing Kaderrichtlijn Water

0.b Technische briefing over faunabeheer en schadevergoedingen

1 Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de commissievergadering om 13.44 uur en heet alle aanwezigen van harte welkom.

Mededelingen voorzitter:

- Er is een quorum vastgesteld.
- Voorafgaand aan de vergadering zijn twee rondvragen aangemeld door GroenLinks en D66.
- Voorafgaand aan de vergadering hebben zich twee insprekers aangemeld. Mevrouw Volkers en mevrouw Henskens zullen inspreken tijdens het inspreekhalfuur.

Mededelingen commissie

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) refereert aan de Natuurherstelwet die door het Europees Parlement is aangenomen. Het CDA heeft behoefte om de gevolgen van deze wet voor het provinciaal beleid duidelijk te krijgen. Daartoe heeft ze overleg gevoerd met de fractie van de BBB over het organiseren van een expertmeeting of een technische briefing. Dit verzoek wil ze ook bij de gedeputeerde neerleggen. Om zeker te zijn dat haar boodschap helder is, zal ze haar verzoek delen met alle fracties, zodat er in een volgende bijeenkomst op gereageerd kan worden en besloten kan worden of dit verzoek daadwerkelijk wordt ingediend.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) merkt op dat de Provinciale Staten (PS) zelf verantwoordelijk zijn voor het organiseren van hun eigen expertmeetings, terwijl het Gedeputeerde Staten (GS) is die technische briefings of een BOT (Bestuurlijke Overlegtafel) organiseert.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) stuurde in haar verzoek aan op een technische briefing, maar indien er onder de leden behoefte is aan een bredere expertmeeting, dit via een reactie op de mail kenbaar gemaakt kan worden.

Mededelingen Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Kocken** adresseert een vertraging in de communicatie naar aanleiding van vragen van meneer Mülder en mevrouw Berkvens over het toezicht op het waterschap Amstel, Gooi en Vecht. Zij legt uit dat de vertraging te wijten is aan het feit dat Amstel, Gooi en Vecht een herstel- en verbeterplan voor zijn financiën moest opstellen en vaststellen, wat pas op 25 januari 2024 is gebeurd. Dit plan moet vervolgens beoordeeld worden door GS van Noord-Holland en Utrecht, aangezien Amstel, Gooi en Vecht activiteiten uitvoert in meerdere provincies. Gedeputeerde Kocken vraagt om geduld en bevestigt dat er aan de brief wordt gewerkt en dat de vertraging niet betekent dat de kwestie vergeten is.

2 Vaststellen van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, Strategische Agenda, Lijsten moties en toezeggingen

De **voorzitter** constateert dat er voorafgaand aan de vergadering geen opmerkingen over de agenda van 12 februari 2024, het verslag van 15 januari 2024, de lijst moties van 12 februari 2024, de lijst toezeggingen van 12 februari 2024 en de Strategische Agenda van 12 februari 2024 zijn gemaakt.

Mevrouw **Jansen** (D66) noemt dat de natuurdoelanalyses ontbreken op de Strategische Agenda en verzoekt deze toe te voegen. Ze vraagt om duidelijkheid over wanneer deze analyses verwacht en behandeld kunnen worden.

De **voorzitter** stelt vast dat de commissiesecretaris deze punten op zal nemen met de gedeputeerde en dit punt zal agenderen.

De commissie is akkoord met vaststelling van de stukken.

3 Inspreekhalfuur

Mevrouw **Volkers**, spreekt in namens de Stichting ter behoud van het Schoorlse- en Noord-Kennemerduingebied en uit haar zorgen rondom de Bossenstrategie en de geplande boskap in het kader van Natura 2000. Ze benadrukt dat ondanks de intentie om 3400 hectare boskap te realiseren tot 2030, de beloftes voor herplanting en compensatie twijfelachtig blijven. Programmamanager Landelijk Gebied Rob Messelink heeft tijdens een presentatie meerdere malen aangegeven dat er zowel een gebrek aan geld als aan grond is, wat de realisatie van de plannen voor herplant bemoeilijkt. Ondanks deze uitdagingen zijn er beloftes gedaan over de aanplant van miljoenen bomen en ruimhartige compensatie.

De provincie had eerder ingeschat dat er tot 2030 ongeveer 360 hectare extra bos gerealiseerd zou worden, maar dit doel is bijgesteld naar slechts 140 hectare, waarvan een start is gemaakt met ongeveer 10 hectare bos bij Medemblik in 2021. De compensatie-opgave voor Noord-Holland bedraagt 155 hectare, met een voorkeur voor compensatie in de buurt van de kaplocatie, of anders nabij dorpen en steden als gevolg van beperkte grondbeschikbaarheid. Echter, de provincies hebben slechts een inspanningsverplichting, wat betekent dat ondanks de inspanningen, het succes van de herplant niet gegarandeerd is. Mevrouw Volkers noemt locaties zoals boerengraslanden waar ontwikkeling van bos moeilijk is als gevolg van het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Dit roept de vraag op of provincies niet eerder een resultaatsverplichting zouden moeten hebben.

Bovendien wordt de landelijke ambitie om jaarlijks 3700 hectare extra bos te realiseren niet gehaald en wordt deze door experts als niet realistisch beschouwd. Mevrouw Volkers pleit ervoor om de huidige bossen beter te waarderen en te beschermen tegen kap, vooral de Schoorlse bossen en de voorgenomen kap hiervan uit de bossenstrategie te halen, en benadrukt het belang van het daadwerkelijk laten groeien van bos voordat verdere kap wordt overwogen.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.
Mevrouw **Gordijn** (JA21) spreekt haar dank en respect uit voor de volharding van mevrouw Volkers in het dossier over bosbehoud. Ze refereert aan de voorkeur voor bijplanten in de buurt van de kaplocatie, zoals eerder besproken, en vraagt naar de persoonlijke mening van mevrouw Volkers over deze aanpak.
Mevrouw **Volkers** benadrukt de waarde van de Schoorlse bossen en uit haar zorgen over de gevolgen van de geplande boskap. Ze stelt dat, indien deze bossen gekapt worden, mensen genoodzaakt zullen zijn om met de auto te reizen om nog van bosgebieden te kunnen genieten, terwijl er lokaal prachtige bossen beschikbaar zijn. Dit vindt ze absurd, vooral omdat de

benodigde gronden voor herplanting niet beschikbaar zijn. Volgens haar is het niet mogelijk te voldoen aan de gestelde ambities.

De heer **Stulemeijer** (50PLUS) bedankt Mevrouw Volkers voor haar inzet voor het behoud van de dennenbossen in Schoorl en omstreken en vraagt of er al tekenen zijn van herplant in de buurt, of dat het gebied nog steeds een kale vlakte is.
Mevrouw **Volkers** antwoordt dat er in hun omgeving geen herplant heeft plaatsgevonden. Ze refereert aan een eerdere belofte van wethouder Valkering over het aanwijzen van een gebied voor herplant, maar merkt op dat dit tot op heden niet is gebeurd. In plaats daarvan ziet ze vooral de enorme verwoesting van bodem en bos in de omgeving.

De heer **Stulemeijer** (50PLUS) vraagt of mevrouw Volkers recent contact heeft gehad met de gemeente hierover.
Mevrouw **Volkers** antwoordt dat haar stichting niet recent contact heeft gehad met het gemeentebestuur, hoewel ze wel zienswijzen bij de gemeente hebben ingediend en diverse deskundige rapporten hebben overhandigd. Ze geeft aan dat de reacties van de gemeente vaak neerkomen op het voldoen aan vergunningsvoorwaarden, waarbij zorgen rond CO_2-uitstoot als niet van toepassing worden beschouwd. Volgens haar wordt er niet met een menselijke maat gemeten of met logisch verstand gehandeld in de afhandeling van deze zaken.

Mevrouw **De Knegt** (FvD) vraagt naar de realisatie van de landelijke ambitie om jaarlijks 3700 hectare bos bij te planten, als onderdeel van het doel om tot 2030 in totaal 7000 hectare nieuw bos in Nederland te realiseren.
Mevrouw **Volkers** licht toe dat, ondanks de ambitieuze plannen, er weinig concrete informatie beschikbaar is over wat daadwerkelijk gerealiseerd is. Ze heeft onderzoek gedaan en constateert dat de daadwerkelijke aantallen nieuw aangeplant bos ver achterblijven bij de ambities. Volgens recente gegevens heeft Overijssel slechts 3,7 hectare gerealiseerd, Flevoland 21 hectare, en Gelderland het meest met 185 hectare. Mevrouw Volkers benadrukt dat deze cijfers in schril contrast staan met de beloftes van miljoenen nieuwe bomen en duizenden hectares nieuw bos, terwijl de boskap doorgaat. Ze concludeert dat er een enorm gat bestaat tussen de ambities en de realiteit, een gat dat zij als niet overbrugbaar beschouwt.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) dankt Mevrouw Volkers voor haar bijdrage en vraagt naar de bezwaren tegen het gebruik van boerenland voor nieuwe bosplantingen.
Mevrouw **Volkers** legt uit dat de huidige bossen zich aangepast hebben aan de omstandigheden, maar volgens de Bossenstrategie ingrijpend bewerkt moeten worden om ze klimaatbestendig, veerkrachtig en robuust te maken. Ze uit haar zorgen over de plannen om nieuwe bomen te planten onder de noemer van toekomstige, robuuste en klimaatbestendige bossen. Deze jonge bomen, die ze omschrijft als 'staken', moeten groeien onder moeilijke omstandigheden waarin de huidige bossen reeds floreren. Mevrouw Volkers betwijfelt of deze aanpak realistisch is, gezien de jonge aanplant amper in staat zal zijn om te overleven, laat staan uit te groeien tot het beoogde robuuste bos. Dit, stelt ze, is niet geloofwaardig en niet reëel.

De **voorzitter** constateert dat er geen verdere vragen zijn en dankt mevrouw Volkers voor haar inspraak.

Mevrouw **Henskens** een natuurliefhebber uit Schoorl, spreekt haar zorgen uit over de gevolgen van boskap voor beschermde soorten, ondanks de internationale inspanningen om deze te behouden. Ze stelt aan de orde dat met het kappen van bossen niet alleen bomen verdwijnen, maar ook de daar levende beschermde dieren, en bekritiseert de benadering die kleine stukken bos als verwaarloosbaar beschouwt. Mevrouw Henskens trekt een vergelijking met medische ingrepen die gesubsidieerd worden, waarbij de vraag wordt gesteld of de doelen van natuurbeheer en -behoud niet te veel worden bepaald door de voorwaarden van subsidies, in plaats van wat ecologisch noodzakelijk is.

Ze brengt ook de invloed van bossen op lokale klimaatomstandigheden ter sprake, met name hoe de verdamping van water door bomen kan bijdragen aan regenval, en vraagt naar de effecten van bossenkap in de duinen op het lokale klimaat en de afhankelijkheid van het natuurgebied van hemelwater.

Mevrouw Henskens sluit af met een kritische noot over de toekomstvisie die bossenkap promoot als natuur met 'gouden horens en gouden snavels, en vraagt of de huidige argumenten voor bosbehoud en de heilzame werking ervan door deze visie in twijfel worden getrokken.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.

De **voorzitter** constateert dat er geen vragen zijn en dankt mevrouw Henskens voor haar heldere inspraak.

4 A-agenda Algemeen

4.a Financiën: Eerste begrotingswijziging 2024 (A-agenda alle commissies: commissie Landelijk gebied en Ruimte 12 februari en commissie Bestuur en Leefomgeving 15 februari 2024)

Toelichting:
In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze EBW (Eerste Begrotingswijziging) omvat een bijstelling van de begroting 2024. De voordracht EBW staat tevens geagendeerd voor de commissies Bestuur, Ruimte en Leefomgeving. De commissie wordt gevraagd over de voordracht aan PS te adviseren. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS-vergadering van 4 maart 2024. De commissie Landelijk Gebied adviseert over de onderwerpen die tot de portefeuille van deze commissie horen.

Eerste termijn commissie
Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) brengt naar voren dat haar partij geen bezwaar heeft tegen het doorzetten van uitgaven die al in 2023 gepland waren, maar uitgesteld zijn naar het nieuwe jaar. Echter, zij uit zorgen over de besteding van de PPLG (Provinciaal Programma Landelijk Gebied)-gelden en de richtlijnen voor de reserve van deze gelden. Volgens het coalitieakkoord is er 35 miljoen euro gereserveerd voor incidentele uitgaven om te voorkomen dat het PPLG vertraging oploopt. Het CDA vindt het niet verstandig om het PPLG onvertraagd voort te zetten gezien er momenteel geen landbouwakkoord is en de vorming van een nieuwe landelijke coalitie en kabinet vertraging oploopt. Het CDA vraagt waarom Gedeputeerde Staten en de coalitie haast maken met de voortgang van het PPLG en of zij bereid zijn om de gebiedsprocessen op pauze te zetten tot er meer duidelijkheid is over het programma. Mevrouw Koning-Hoeve geeft aan dat het CDA wel instemt met het voortzetten van koploperprojecten en kleine projecten die innovaties testen binnen het PPLG.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) vraagt om verduidelijking over het voorstel om het PPLG tijdelijk stil te leggen. Ze benadrukt dat het PPLG veel beleid omvat, waaronder provincie-eigen beleid zoals voor recreatie, cultureel erfgoed, de bossenstrategie en weidevogelbeleid. Haar vraag is gericht op de reikwijdte van het stilleggen van het PPLG.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) antwoordt dat dit duidelijk wordt in het vervolg van haar betoog.

Mevrouw Koning-Hoeve verwijst naar een demonstratie van boeren voor het provinciehuis op 12 februari 2024, waarbij gepleit werd voor een pauze in deze programma's tot er meer duidelijkheid is over het budget en richtlijnen voor prioritering. Het CDA vraagt de gedeputeerde met klem om aan dit verzoek te voldoen.

In de discussie over de begrotingswijziging uit het CDA kritiek op de voorgestelde criteria voor de inzet van de 35 miljoen euro reserve voor het PPLG. Het eerste criterium, dat uitgaven gerelateerd moeten zijn aan PPLG-thema's, binnen de reikwijdte van het PPLG en het coalitieakkoord passen, een incidenteel karakter hebben en de voortzetting van het PPLG moeten waarborgen ongeacht het besluitvormingstempo van het Rijk, wordt expliciet afgewezen door het CDA. De partij vindt dat de provinciale aanpak gekoppeld moet worden aan de besluiten van het Rijk en pleit voor een verstandiger benadering.

Het CDA ziet een goede besteding van het budget in het bieden van oplossingen voor de PAS-melders door voorfinanciering van hun legalisatie en het voortzetten van koploperprojecten en kleine projecten waar de vaart in zit. Mevrouw Koning-Hoeve vraagt de gedeputeerde naar acties rondom het PAS (Programma Aanpak Stikstof) en de invulling van de aangekondigde stikstofbank, waarover zij meer duidelijkheid wenst op korte termijn.

De heer **Wallaart** (PvdA) vraagt zich af waarom er wordt voorgesteld om het PPLG tijdelijk te pauzeren en ten aanzien van het PAS niet, terwijl daarover ook nog een besluit vanuit Den Haag wordt verwacht.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) benadrukt dat de PAS-melders al sinds 2019, dus vijf jaar, wachten op een oplossing voor hun situatie. Ze wijst op het bestaan van oplossingen, zoals voorfinanciering, om deze kwestie aan te pakken. Verder voegt ze toe dat de PAS-melders buiten hun eigen schuld om in deze problematiek zijn beland, waardoor het volgens haar een verantwoordelijkheid van de overheid is om hier een oplossing voor te vinden.

Mevrouw Koning-Hoeve benadrukt dat er in de context van de eerste begrotingswijziging en het PPLG meer aandacht moet zijn voor andere zaken. Ze wijst op de veranderende situatie binnen Europa, waar een herbezinning op het landbouwbeleid aanstaande is. Dit impliceert dat ook op provinciaal niveau een heroverweging van de huidige aanpak en doelstellingen nodig is. Mevrouw Koning-Hoeve haalt aan dat, zoals ze van boeren hebben gehoord, voor sommigen de situatie zeer nijpend is geworden door de stapeling van nieuwe overheidsmaatregelen, wat aangeeft dat de druk op de agrarische sector hoog is.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) vraagt hoe het pauzeren van het PPLG de boeren meer duidelijkheid gaat geven.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) antwoordt dat voor het effectief uitwerken van het PPLG en de bijbehorende gebiedsprocessen, duidelijkheid nodig is over de regels en kaders vanuit het Rijk en de EU, welke momenteel niet helder zijn. Ze benadrukt het belang van deze duidelijkheid voordat verdere gesprekken plaats kunnen vinden.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) merkt op dat de wet- en regelgeving vanuit Brussel al sinds 1992 duidelijk is en dat er inderdaad gewacht wordt op informatie vanuit het Rijk. Ze betwijfelt echter of het pauzeren van het PPLG de boeren zal helpen, aangezien dit kan suggereren dat er veranderingen aankomen, terwijl dat niet het geval is.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) weerlegt dit door te stellen dat er nog veel onbesliste zaken zijn en dat het niet vaststaat dat er geen veranderingen zullen plaatsvinden.

Mevrouw Koning-Hoeve benadrukt in het vervolg van haar betoog het probleem van de stapeling van nieuwe overheidsmaatregelen zonder dat daarbij de verdienmodellen zijn uitgewerkt, vooral in het kader van het PPLG waar regels worden vastgesteld maar niet hoe deze financieel ondersteund worden. Ze wijst op de noodzaak van meer duidelijkheid over deze verdienmodellen. Specifiek voor hun provincie, die kampt met problemen rondom nutriëntenvervuiling, pleit zij voor maatwerkoplossingen. Ze verwijst naar de Kaderrichtlijn Water en de mogelijkheid voor technisch maatwerk, zodat niet alle boeren in Noord-Holland uniform worden behandeld, rekening houdend met de variërende waterkwaliteit in verschillende gebieden.

Mevrouw Koning-Hoeve roept ook op tot actie van de gedeputeerde in het PPLG-beleid en in de lobby richting het Rijk, in samenwerking met het IPO (Interprovinciaal Overleg), om aandacht te vragen voor de aanpassing van de als onhoudbaar beschouwde situatie rond mestregels in Noord-Holland. Ze sluit af met de verklaring dat het CDA niet zal instemmen met het eerste criterium voor het inzetten van de gelden in de begrotingswijziging, wat de noodzaak van aanpassing en duidelijkheid in het beleid onderstreept.

De heer **Mantel** (JA21) begint zijn bijdrage met op te merken dat in het betoog van het CDA veel van zijn punten al zijn aangesneden. Hij erkent de inspanningen van Gedeputeerde Staten en de ambtenarij voor de begrotingswijziging, waarbij hij geen grote bezwaren heeft.

Echter, zijn aandacht gaat specifiek uit naar de besteding van de 35 miljoen euro en de directe koppeling daarvan aan het coalitieakkoord. De heer Mantel uit zorgen over de zekerheid die dit biedt aan agrarisch ondernemers, omdat de financiële middelen gekoppeld zijn aan politieke ontwikkelingen zoals het vallen van een coalitie of de start van een nieuwe. Hij vraagt om een motivatie van de gedeputeerde over deze aanpak en benadrukt het belang van duidelijkheid en zekerheid voor de agrarische sector.

De heer **Stulemeijer** (50PLUS) benadrukt dat zijn fractie het in belangrijke mate eens is met de inbreng van het CDA.

In de eerste begrotingswijziging voor 2024 worden de geraamde kosten en uitgaven voor dat jaar actualiseert. Deze actualisatie omvat de uitgestelde intenties van 2023, de eerste overhevelingen

vanuit de reserve van het coalitieakkoord, en de afwikkelingsreserve voor economisch herstel en duurzaamheid.

Specifiek voor het programmaonderdeel Landelijk Gebied wordt aandacht gevraagd voor de instelling van de reserve PPLG en de bijbehorende criteria voor bestedingen, overhevelingen, en onttrekkingen. De heer Stulemeijer ziet deze instrumenten als nuttig voor de controlerende functie van de Staten. Daarnaast vraagt hij hoe het bedrag van 35 miljoen euro voor de reserve PPLG is vastgesteld en of dit bedoeld is om de voortgang van projecten te waarborgen tegen externe financiële risico's. Hij stemt in met het idee van mevrouw Koning-Hoeve dat een pauze in het PPLG-programma gepast zou zijn, mede gezien de inspanningen van de boeren die zich die ochtend hadden verzameld.

Mevrouw **Haas** (PvdD) stelt vragen over verschillende aspecten van de begrotingswijziging en beleidskeuzes:

1. Mevrouw Haas uit zorgen over de financiering van koploperprojecten, die zij ziet als cruciaal voor de toekomst en voor het aanpakken van veel opgaven. Ze suggereert dat voorrang gegeven zou moeten worden aan deze projecten boven andere die momenteel wel gefinancierd worden en vraagt de gedeputeerde om een overzicht van projecten die prioriteit krijgen boven de koploperprojecten.
2. Ze vraagt waarom de benodigde extra inzet voor VTH (Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving)-taken voor indirecte lozingen, in het licht van de Omgevingswet, niet eerder in de begroting is opgenomen.
3. Mevrouw Haas merkt op dat faunabeheer al meer dan 1,3 miljoen ontvangt voor het uitvoeren van het beleid en vraagt waarom er een extra bedrag van een ton nodig is voor het nieuwe ganzenplan, waarvan ook al bekend was dat dat eraan kwam.
4. Partij voor de Dieren uit bezorgdheid over het besluit om twee ton uit te trekken voor het uitroeien van de roze stekelstaart, een soort waarvan de populatie al meer dan tien jaar stabiel is. Mevrouw Haas vraagt naar de rationale achter deze beslissing, de specifieke natuurschade die deze soort zou veroorzaken, en hoe de gedeputeerde van plan is deze bestrijding uit te voeren. Ze benadrukt ook de ironie dat menselijke activiteiten (milieuvervuiling) al een negatief effect hebben op deze soort, volgens de Vogelbescherming. Tegelijkertijd bestaat er behoefte aan financiering van de wildopvang voor de opvang en verzorging van enkele tientallen inheemse eenden. Deze situatie roept vragen op over de prioritering van middelen, aangezien wildopvangcentra blijkbaar niet een vergelijkbaar budget van de gedeputeerde ontvangen voor de verzorging van inheemse soorten. Mevrouw Haas vraagt aan Gedeputeerde Staten hoe deze financiële keuzes zich tot elkaar verhouden, met name de afweging tussen het bestrijden van een invasieve soort en het ondersteunen van de zorg voor inheemse fauna.

De heer **Stulemeijer** (50PLUS) wil specifiek weten om welk eendje het gaat, waarom het als invasief wordt beschouwd, en waar deze soort oorspronkelijk vandaan komt.

Mevrouw **Haas** (PvdD) verduidelijkt dat het om de roze stekelstaart gaat, een soort die expliciet in de begroting wordt genoemd. Ze geeft aan dat deze soort naar haar beste weten uit Amerika komt, maar adviseert om voor gedetailleerde informatie experts te raadplegen.

De heer **Mülder** (D66) uit zijn teleurstelling over het feit dat er geen enkele boer, die aanwezig was bij het boerenprotest die ochtend, het woord heeft genomen tijdens het inspreekhalfuur, ondanks dat tijdens deze commissievergadering het PPLG als onderdeel van de begrotingswijziging en in de update van het PPLG. Hij had graag direct vragen aan hen gesteld, maar richt nu zijn vragen aan gedeputeerde Beemsterboer.

Hij maakt eerst een opmerking over de beantwoording van stukken die rommelig leek door het gebruik van track and trace en vraagt om dit in de toekomst te vermijden.

Vervolgens richt de heer Mülder zich op de voorfinanciering van projecten, waarbij hij benadrukt dat er pas op 15 februari 2024 wordt gestemd over de begroting van het Ministerie van LNV (Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit), wat onzekerheid creëert over de financiering van projecten. Hij vraagt hoe er omgegaan wordt met eventuele wijzigingen, omdat deze begrotingswijziging voorligt voor besluitvorming tijdens de Provinciale Statenvergadering van 4 maart 2024, en hoe dit procesmatig wordt aangepakt.

De heer Mülder uit ook zijn zorgen over het feit dat er 8 miljoen euro is gereserveerd voor de voorfinanciering van projecten zonder zekerheid over de realisatie ervan. Hij vraagt om meer informatie hierover, aangezien hij het gevoel heeft dat er een 'blanco cheque' wordt gegeven voor het PPLG. De heer Mülder refereert aan een motie Vreemd aan de Orde van de Dag die hij op 5 februari 2024 heeft ingediend, waarin hij heeft uitgesproken onvoldoende vertrouwen te hebben dat de richtlijnen voldoend zijn om in het PPLG tot die essentie te komen. Hij is verder kritisch over de frequentie waarmee updates over de projecten worden verstrekt, aangezien hij vindt dat jaarverslagen onvoldoende inzicht bieden in de voortgang en uitvoering van het PPLG.

Ten slotte benadrukt hij de behoefte aan meer discussie en debat over de begrotingswijziging en het PPLG, mede door recente onzekerheden en discussies rondom de richtlijnen en uitvoering van het programma.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) Mevrouw Ouderkerken van de VVD vraagt aan de heer Mülder van D66 welke specifieke richtlijnen hij voorstelt om mee te geven aan de gebiedsprocessen binnen het PPLG.

De heer **Mülder** (D66) verwijst naar een motie Vreemd aan de Orde van de Dag die hij eerder heeft ingediend, waarin hij pleitte voor het volgen van de duidelijke lijnen die door het Rijk zijn aangegeven. Hij stelt voor om meer richtlijnen te hanteren voor deze processen, met als doelen:

- Actief inzetten op het tegengaan van de verslechtering van de natuur, waar mogelijk, op een directe manier.
- Duidelijk maken hoe de maatregelen in verschillende gebiedsprocessen bijdragen aan het overkoepelende doel.
- Zoveel mogelijk inzicht bieden in de voortgang van de gebiedsprocessen.

Deze punten, benoemd als laaghangend fruit, komen voort uit het dringende advies van het Rijk om deze aspecten te incorporeren in het PPLG. Ondanks dat er aanvankelijk werd gedacht dat deze motie overbodig zou zijn, overweegt de heer Mülder nu om deze bij de begrotingswijziging opnieuw in te dienen om er verder over te debatteren, aangezien hij het belangrijk vindt dat er meer richtlijnen en duidelijkheid komen over de aanpak en voortgang binnen het PPLG.

De heer Mülder spreekt tot zijn zorgen uit over de financiering van recreatie binnen het PPLG, een onderwerp dat hij als een belangrijk aspect van het programma beschouwt. Hij benadrukt dat hoewel het Rijk geen specifieke financiering lijkt te bieden voor recreatieprojecten binnen het PPLG, er wel een reserve PPLG is. Echter, zijn interpretatie van de beantwoording is dat de financiële middelen voornamelijk bestemd zijn voor de proceskosten gerelateerd aan scans die onderzoeken wat mogelijk is op het gebied van recreatie in bepaalde gebieden. De heer Mülder drukt zijn bezorgdheid uit over het gebrek aan directe investeringen in recreatie zelf en vraagt om bevestiging of er toch middelen beschikbaar zijn voor daadwerkelijke recreatieprojecten.

De heer **Vendrig** (BBB) spreekt zijn waardering uit voor de duidelijke en beknopte weergave van de eerste begrotingswijziging door de ambtelijke organisatie. Hij concentreert zijn bijdrage op zaken gerelateerd aan de reserve PPLG, waaronder het instellingsbesluit, de kaders en bestedingscriteria, en de overhevelingen en onttrekkingen uit deze reserve.

- De heer Vendrig merkt op dat de kaders en bestedingscriteria helder en duidelijk zijn, maar benoemt, net als het CDA, een tegenstrijdigheid met betrekking tot de rijksbijdrage.
- De BBB heeft geen opmerkingen over de onttrekking van één miljoen euro voor de intensivering van de restauratie van monumenten.
- De overheveling van 10,9 miljoen euro uit de coalitiereserve naar de PPLG-reserve en de daaropvolgende onttrekkingen, waaronder 2 miljoen voor incidentele capaciteitskosten en 8 miljoen voor de voorfinanciering van projecten die waarschijnlijk rijksbijdragen zullen ontvangen, roepen vragen op. De heer Vendrig vraagt specifiek naar de 8 miljoen euro voorfinanciering en of deze kan voldoen aan de criteria dat de verlening van de bijdrage zeer waarschijnlijk is, zonder dat dit de toekenning in gevaar brengt, gezien de huidige politieke situatie in Den Haag.
- Vervolgt vraagt de heer Vendrig ook om een overzicht van de projecten waarop deze onttrekking zal worden gebruikt, gezien de totale raming van 80 miljoen euro, en vraagt welke projecten in aanmerking komen voor het aandeel van 10 miljoen euro.
- Tot slot vraagt de heer Vendrig of de gedeputeerde, mede door de oproep van de boeren eerder die dag, aanleiding ziet om de onttrekkingen op bepaalde punten bij te stellen.

Mevrouw **De Knegt** (FvD) vraagt of de BBB voorstander is van de koploperprojecten.

De heer **Vendrig** (BBB) antwoordt dat zijn fractie grotendeels voorstander is van deze projecten, vooral wanneer deze betrekking hebben op innovaties. Voor de overige aspecten van de koploperprojecten wenst de BBB meer duidelijkheid.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) spreekt haar goedkeuring uit over het beschikbare budget om de voortgang van het PPLG niet te laten vertragen, en benadrukt het belang van investeren in het verminderen van tegengestelde belangen en het verbeteren van lokale initiatieven, met name op het gebied van innovatie. Ze onderstreept het belang van het prioriteren van verschillende taken binnen het PPLG, waarvoor volgens haar juist financiering nodig is. Gezien de uitdagingen die tegengestelde belangen met zich meebrengen, vraagt mevrouw Ouderkerken zich af hoe de gedeputeerde van plan is om met deze tegengestelde belangen om te gaan.

De heer **Mantel** (JA21) adresseert een kritische vraag aan de VVD, refererend aan hun reputatie van het voorstaan van een solide financieel beleid en een goed beheerde begroting. Hij wijst erop dat sinds het vaststellen van de vorige begroting, de huidige coalitie al vierenvijftig miljoen euro

uit de reserves heeft gehaald en merkt op dat er geen tekenen zijn dat deze trend zal stoppen. De heer Mantel vraagt zich af wanneer de VVD binnen de coalitie het standpunt zal innemen dat het tijd is om te zorgen voor een sluitende begroting alvorens verder geld uit de reserves te halen, uitdrukkelijk vragend naar het moment waarop de VVD zal zeggen dat het genoeg is en de focus eerst moet liggen op financiële stabiliteit.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) reageert op de kritiek van de heer Mantel door aan te geven dat zij zich wil beperken tot het besproken onderwerp. Ze erkent de opmerkingen en benadrukt dat de VVD het waardevol vindt dat elk financieel voorstel onderhevig is aan controle en goedkeuring door Provinciale Staten. Dit proces biedt volgens haar de mogelijkheid om indien nodig bij te sturen.

De heer **Mülder** (D66) verwijst naar zijn eerdere opmerking over het gevoel dat er een 'blanco cheque' wordt uitgeschreven voor onder meer de voorfinanciering van projecten ter waarde van acht miljoen euro, waarbij de specifieke bestemmingen en acties onduidelijk zijn en de controle naar zijn mening beperkt blijft tot de jaarrekening. Gezien de eerdere opmerkingen van mevrouw Ouderkerken over de mogelijkheid van controle en bijsturing door de Provinciale Staten, vraagt de heer Mülder hoe zij deze controlemechanismen concreet voor zich ziet.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) verduidelijkt dat, volgens haar begrip, bedragen die buiten de vastgestelde kaders worden uitgegeven, aan PS worden voorgelegd voor goedkeuring.

De heer **Mülder** (D66) drukt zijn zorg uit over het specifieke geval van acht miljoen euro die gereserveerd is voor projecten waarvan onzeker is of ze daadwerkelijk zullen plaatsvinden. Hij vraagt mevrouw Ouderkerken van de VVD of zij het acceptabel vindt dat deze middelen aan Gedeputeerde Staten worden toevertrouwd met wat hij ziet als beperkte controle vanuit de Provinciale Staten.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) kiest ervoor om haar betoog te vervolgen, omdat zij over dit specifieke onderwerp ook een vraag heeft gesteld. Zij vervolgt met de zorgen vanuit de VVD over de tegengestelde belangen en de positie van de boeren, aspecten die zij bijzonder belangrijk vinden. Ze vraagt naar de aanpak van deze kwesties, specifiek hoe deze tegengestelde belangen zullen worden aangepakt en hoe er ruimte zal worden geboden aan lokale initiatieven binnen de koploperprojecten, gezien de onzekerheden rondom de voorfinanciering. Verder vraagt ze naar het risico dat de verwachte bijdragen vanuit Den Haag niet worden toegekend en hoe dit risico wordt ingeschat en beheerd.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) sluit zich aan bij de zorgen over de financiering van het uitroeien van de roze stekelstaart, een punt dat eerder door de Partij voor de Dieren naar voren is gebracht. Ze uit haar twijfels over de doelmatigheid van het besteden van twee ton aan deze taak en vraagt om nadere toelichting.

Wat betreft het PPLG geeft Statenlid Van Wijnen aan moeite te hebben met de financiering ervan, niet specifiek vanwege het voorfinancieren, maar meer om de zekerheid dat de uitgaven bijdragen aan de gestelde doelen. Ze benadrukt het integrale karakter van het PPLG en de noodzaak van prioritering binnen een beperkt budget. Statenlid Van Wijnen wil begrijpen hoe

deze prioriteiten worden gesteld en hoe zij als Statenlid een controlerende rol kan spelen in het bewaken van de integriteit en de doelstellingen van het PPLG voor Noord-Holland.

Ze uit ook haar steun voor koploperprojecten, inclusief stalinnovatie, maar plaatst vraagtekens bij de verdeling van de middelen, met name als de helft van deze projecten zich richt op stalinnovatie. Dit roept bij haar vragen op over de algehele strategische focus van de financiering en de keuzes binnen het PPLG.

De heer **Mantel** (JA21) geeft aan dat hij zich verrassend genoeg kan vinden in het betoog van Statenlid Van Wijnen van GroenLinks. Hij bespreekt de flexibiliteit en de noodzaak van duidelijkheid rondom de besteding van het budget voor het PPLG, ongeacht de exacte omvang ervan. De heer Mantel benadrukt het belang van transparantie over de bestemming van deze middelen en de wijze van evaluatie. Hij uit zijn bezorgdheid over de koppeling van financiële besluitvorming aan de formatie van een nieuwe coalitie, wat volgens hem geen stevige juridische basis biedt voor het vaststellen van harde eisen of doelstellingen. De vraag is of er bereidheid is om deze voorwaarde van koppeling aan een coalitiewissel los te laten en in plaats daarvan duidelijkere kaders op te stellen die door de Provinciale Staten getoetst kunnen worden. Dit zou volgens hem een manier zijn om Gedeputeerde Staten met duidelijke richtlijnen en doelen op pad te sturen, waarbij de PS een actievere rol speelt in het toezicht op en de sturing van de besteding van het PPLG-budget.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) geeft aan dat ze nog niet concreet had nagedacht over het verwijderen van de specifieke voorwaarde die koppelt aan de coalitievorming, vooral omdat in de voorwaarden ook is opgenomen dat de voorfinanciering uiterlijk in 2027 besteed moet zijn. Dit ziet zij als een indicatie van een doorlopend of roulerend financieringsmechanisme. Statenlid Van Wijnen uit dat ze zelf niet de verwachting heeft dat er vóór 2027 een nieuwe coalitie gevormd zal zijn, waardoor de koppeling aan een nieuwe coalitie in haar ogen minder relevant lijkt.

De heer **Mantel** (JA21) licht zijn punt verder toe door te verwijzen naar de specifieke voorwaarde dat het bedrag in 2027, dat niet besteed is en waarvoor geen harde verplichtingen zijn aangegaan, een kernpunt is. Hij benadrukt dat deze verplichtingen, zoals ze nu in het coalitieakkoord staan, niet juridisch bindend zijn, wat zijn zorg is. De heer Mantel suggereert dat als deze directe koppeling aan het coalitieakkoord verwijderd wordt, er ruimte ontstaat om juridisch bindende voorwaarden toe te voegen. Hierdoor zou het mogelijk worden om het budget van 35 miljoen euro op een meer structurele en juridisch onderbouwde wijze te beheren en te besteden, los van de fluctuerende politieke samenstelling van de coalitie.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) geeft toe dat ze de kwestie niet vanuit deze invalshoek heeft bekeken en dat ze op dit moment niet direct een inhoudelijk antwoord kan geven op de suggestie van de heer Mantel van JA21.

De heer **Mülder** (D66) merkt op dat hij zich volledig kan vinden in het betoog van GroenLinks. De heer Mülder refereert aan de motie Vreemd die hij tijdens de vorige vergadering van Provinciale Staten heeft ingediend, waarvan hij de inhoud weerspiegeld zag in de zorgen geuit door GroenLinks over het PPLG. De heer Mülder vraagt of hij mag rekenen op de steun van GroenLinks onder zijn motie.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) uit haar zorg over het idee om haar naam te verbinden aan een motie waarvan ze de exacte bewoordingen niet kent en zonder dat ze kennis heeft genomen van de reactie van Gedeputeerde Staten op haar uitgesproken zorgen. Ze benadrukt dat ze, ondanks haar sympathie voor de intenties van de heer Mülder, niet zomaar kan instemmen met het ondersteunen van de motie.

De heer **Mülder** (D66) uit zijn teleurstelling over het feit dat GroenLinks de moties van de vorige Provinciale Statenvergadering blijkbaar niet heeft gelezen. Hij benadrukt het belang en de relevantie van deze moties voor GroenLinks en adviseert de partij nadrukkelijk om alsnog kennis te nemen van de inhoud.

De heer **Vendrig** (BBB) benadrukt dat innovaties volgens hem essentieel zijn voor het ontdekken van nieuwe mogelijkheden om de gestelde doelen te bereiken. Door terughoudend te zijn in de ondersteuning van innovatie, vreest hij dat er kansen gemist kunnen worden. De heer Vendrig is benieuwd naar de visie van GroenLinks daarop.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) benadrukt dat ze absoluut niet tegen innovatie is, maar wijst op de verantwoordelijkheid van de provincie om doelen te halen, niet alleen om mogelijkheden te onderzoeken. Statenlid Van Wijnen uit haar zorgen over de huidige verdeling van middelen tussen innovatie en concrete maatregelen binnen het PPLG, waarbij de helft van de middelen naar innovatie gaat. Ze vindt deze verhouding kwetsbaar, omdat het risico bestaat dat sommige innovaties niet succesvol zijn of extra onderzoek vereisen, wat de realisatie van gestelde doelen in gevaar kan brengen.

Statenlid Van Wijnen benadrukt in haar verdere betoog de noodzaak om een vinger aan de pols te houden bij de besteding van de 35 miljoen euro. Ze vindt de huidige regeling, waarbij de bestedingen minimaal één keer per jaar worden voorgelegd, onvoldoende en kwetsbaar. Statenlid Van Wijnen geeft aan dat ze niet elke individuele uitgave wil bespreken, maar dat een jaarlijkse controle haar niet genoeg zekerheid biedt over het effectief en doelgericht inzetten van de middelen. GroenLinks zoekt meer comfort over de bestedingen en hoe deze concreet zullen bijdragen aan het realiseren van de gestelde doelen.

De heer **Wallaart** (PvdA) bedankt eerst de ambtelijke ondersteuning voor het aanleveren van de documenten en sluit aan bij de discussie over de 35 miljoen euro, maar vanuit een andere hoek dan zijn collega's Vendrig en Van Wijnen. Zijn primaire zorg is of het geld daadwerkelijk wordt uitgegeven en niet ongebruikt blijft. Hij verwijst naar de documentatie waarin staat dat de reserve bedoeld is voor voorfinanciering van maatregelen met verwachte rijksmiddelen, cofinanciering en andere incidentele initiatieven. De heer Wallaart merkt op dat alle 8 miljoen euro van de bestemming voor 2024 naar voorfinanciering gaat, en vraagt waar de cofinanciering en incidentele projecten zijn gebleven. Hij vraagt zich af of het voorfinancierde geld, dat in principe terug moet komen, weer wordt opgepot of daadwerkelijk uitgegeven aan andere projecten.

Daarnaast brengt hij een punt naar voren dat hij de "dubbele hamburger" noemt: een structurele toezegging van 2 miljoen euro voor de capaciteit van het PPLG voor 2024, plus een additionele 2 miljoen euro uit incidentele middelen voor datzelfde jaar. Hij vraagt naar de logica achter deze dubbele financiering, vooral in het licht van de afhankelijkheid van financiering uit Den Haag, en

waarom deze middelen deels structureel en deels incidenteel zijn toegewezen. De heer Wallaart vraagt om een toelichting op deze financiële structuur.

Mevrouw **De Knegt** (FvD) uit haar kritiek op de Eerste Begrotingswijziging voor 2024, die bijna elf miljoen euro reserveert voor de uitvoering van een conceptversie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Ze benadrukt de context van politieke en maatschappelijke ontwikkelingen, waaronder het vallen van het kabinet, het mislukken van het landbouwakkoord, en de afkondiging van de controversiële status van het transitiefonds in de Eerste Kamer, om haar bezorgdheid over het doordrukken van dit beleid en de financiering van koploperprojecten te onderstrepen. Ze noemt specifieke projecten met hoge kosten – zoals Fieldlab Groene Hart en de realisatie van 100 hectare NNN Waterland Oost – en vraagt zich af over het nut en de noodzaak van deze investeringen, gezien de onzekerheid over Rijksfinanciering en de impact op de agrarische sector, het landschap, biodiversiteit, en watervoorziening.

Mevrouw De Knegt stelt de volgende vragen aan het college:

- Hoeveel hectaren boerengrond moeten er nog verdwijnen in Noord-Holland als gevolg van de uitvoering van het PPLG?
- Welk effect heeft dat op de voedselproductie en de voedselzekerheid, zeker nu de bevolking zal blijven groeien de komende vijftig jaar?
- Op welke wijze wordt rekening gehouden met het toekomstperspectief van de boeren en de investeringen die boeren hebben gedaan in hun bedrijf?
- Worden boeren gemiddeld genomen nu steeds afhankelijker van subsidies?
- Hoeveel subsidie wordt er dit jaar verstrekt aan natuurbeheer? En hoe ontwikkelt dat zich in de komende vijf jaar?
- Is het college zich ervan bewust dat haar beleid een ontmoedigend en onveilig ondernemersklimaat voor boeren schept?
- Nu de derogatieregeling wordt afgebouwd moeten boeren meer mest afvoeren met alle negatieve gevolgen van dien, zoals hoge kosten, wachttijden, vervoersbewegingen, mestverwerking en tegelijkertijd moeten zij kunstmest inkopen. De vraag is of het college niet ook van mening is dat de mestkringloop de voorkeur verdient?

Ze geeft aan dat FvD het instemmingsbesluit voor de reserve PPLG en de vaststelling van kaders en bestedingscriteria niet kan ondersteunen, en ziet deze begrotingswijziging als controversieel en risicovol. De vaststelling van kaders en bestedingscriteria ten behoeve van deze reserve is volgens Forum voor Democratie dan ook overbodig.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) vraagt wat deze vragen te maken hebben met deze Eerste Begrotingswijziging.

Mevrouw **De Knegt** (FvD) antwoordt dat al deze vragen te maken hebben met het PPLG.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) bedankt de ambtenaren voor hun werk aan het dossier en uit haar tevredenheid over de zoektocht naar middelen om het PPLG te realiseren, ondanks dat er nog geen nieuwe landelijke coalitie is gevormd. Ze benadrukt echter dat dit moet gebeuren onder duidelijke voorwaarden. Ze voegt een specifieke vraag toe aan de discussie: wat wordt bedoeld

met ‘dringende projecten’? Mevrouw Schneemann vraagt naar de criteria die een project als dringend kwalificeren en benadrukt het belang van duidelijkheid over deze projecten.

Daarnaast sluit ze zich aan bij eerdere vragen over de koploperprojecten, specifiek welke projecten voorgefinancierd gaan worden. Ze geeft aan dat deze informatie cruciaal is voordat er instemming kan worden gegeven aan het plan.

De **voorzitter** constateert dat de commissie haar inbreng in eerste termijn heeft geleverd.

Schorsing van 14.47 tot 14.58 uur.

Eerste termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Kocken** benadrukt dat de bestrijding van de roze stekelstaart, een invasieve exoot, een dwingende taak is voor de provincie. Het bedrag dat hiervoor gereserveerd is, is bedoeld voor meerdere seizoenen, met als doel de soort uit te roeien. Dit is noodzakelijk om verdere schade te voorkomen en omdat de bestrijding moeilijker wordt naarmate er langer gewacht wordt.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt waarom er juist nu besloten is om de roze stekelstaart actief te bestrijden, gezien de soort al tien jaar voorkomt in de provincie en de populatie stabiel blijft. Ze suggereert of er niet een beroep gedaan kan worden op het IPO of zelfs op Europees niveau om in verweer te komen tegen deze beslissing en te bevragen waarom er zoveel geld aan de bestrijding moet worden uitgegeven.

Gedeputeerde **Kocken** geeft meer details over de noodzaak van de bestrijding van de roze stekelstaart. Ze legt uit dat deze eend paart met de witkopeend, waardoor het voortbestaan van de witkopeend in gevaar komt. Deze kennis verhoogt de urgentie van de bestrijding, wat de reden is dat de provincie nu actie onderneemt.

Gedeputeerde **Beemsterboer** verklaart in reactie op opmerkingen van meerdere fracties dat de boeren niet aanwezig zijn tijdens de commissievergadering omdat zij inmiddels weer aan het werk zijn.

Vervolgens bespreekt de gedeputeerde de voortgang van het PPLG in het licht van de landelijke ontwikkelingen en de bezorgdheid van het CDA over de uitvoering ervan. De gedeputeerde legt uit dat de provincie zich voorbereidt op drie scenario's met betrekking tot de financiering en uitvoering van het PPLG: geen financiering vanuit het Rijk, ontvangen van de voorgestelde 800 miljoen euro, of het volledige gevraagde bedrag van ruim anderhalf miljard euro. Er is nog geen duidelijkheid over welk scenario gerealiseerd zal worden. Het verzoek om de gebiedsprocessen te pauzeren is volgens gedeputeerde Beemsterboer ingewikkeld, gezien de goede samenwerking die al bestaat tussen agrariërs, natuurbeheerders, en inwoners in sommige gebieden. Hij benadrukt dat het moeilijk is om processen die al gestart zijn en waarvoor reeds budget van het Rijk is ontvangen, te pauzeren. De provincie heeft besloten om in de tussentijd geen nieuwe gebiedsprocessen te starten, maar bestaande processen niet te onderbreken, in afwachting van verdere duidelijkheid van het Rijk.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) geeft aan het eens te zijn met het voortzetten van kleine, goedlopende projecten die reeds zijn gestart. Echter, ze plaatst vraagtekens bij de voortzetting van de bredere gebiedsprocessen gezien de vele onduidelijkheden en de onzekerheid over de algemene richting en doelen. Ze betwijfelt het nut van het samenbrengen van betrokkenen in overleggen zonder duidelijke koers, wat kan leiden tot verwarring en inefficiëntie in het proces.

Gedeputeerde **Beemsterboer** licht toe dat er in verschillende gebiedsprocessen al veel duidelijkheid bestaat over de te nemen acties en doelen. Als voorbeelden noemt hij het agrarische natuurbeheer in de Beemster, waar agrariërs samenwerken aan waterbeheer, en het initiatief 'Boeren met Perspectief' in het zuiden van de provincie, waar agrariërs gezamenlijk aan een gebiedsproces werken. Deze processen zijn niet altijd afhankelijk van financiering en kunnen bijdragen aan zowel de agrarische sector als de natuur en het welzijn van inwoners, met als doel een mooiere provincie. Ondanks de onzekerheid over de beschikbaarheid van middelen, veroorzaakt door de hoge verwachtingen na de toezegging van aanzienlijke bedragen door het Rijk, benadrukt Beemsterboer dat het niet logisch is alles stop te zetten. Wel wordt er terughoudendheid betracht met het starten van nieuwe initiatieven en wordt er duidelijkheid verschaft binnen de lopende processen over wat wel en niet bekend is, ook bij de provincie.

In reactie op de vragen over de koploperprojecten benadrukt de gedeputeerde dat deze projecten, waaronder stalinnovaties voor de agrarische sector, belangrijk zijn naast initiatieven gericht op natuurversterking.

Over de stikstofbank en de vraag naar de voortgang daarvan vertaalt hij de zorg naar een oproep voor spoed. Hij meldt dat er vertraging is opgetreden en dat de Provinciale Staten in plaats van januari eind maart een voorstel kunnen verwachten, met de mogelijkheid tot besluitvorming in april. De gedeputeerde erkent de complexiteit van het vullen van de PAS-bank met stikstofruimte en benadrukt de inzet die nodig zal zijn om dit te realiseren. Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt het belang van het helpen van PAS-melders, ondanks de uitdagingen en complexiteit. Hij stelt dat elke PAS-melder die geholpen kan worden, telt en waarde heeft in het proces.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de zorgen van JA21 door te verduidelijken dat het coalitieakkoord, inclusief de toewijzing van 35 miljoen euro, al vaststond voordat het kabinet viel. De val van het kabinet wordt gezien als een nieuwe factor die invloed heeft op de situatie. Ondanks deze ontwikkeling ging men ervan uit dat de 35 miljoen euro besteed zou kunnen worden binnen het kader van de in totaal 1,5 miljard euro die was aangevraagd.

De heer **Mantel** (JA21) heeft eerder aangegeven dat de gevraagde 35 miljoen euro losstaat van de val van het kabinet.

Gedeputeerde **Beemsterboer** verduidelijkt dat de 35 miljoen euro, zoals afgesproken in het coalitieakkoord, al beschikbaar was vóór de val van het kabinet. Deze fondsen worden nu deels aangevraagd voor inzet, met name voor de voorfinanciering van projecten waarvan met grote waarschijnlijkheid verwacht wordt dat ze uiteindelijk door het Rijk gefinancierd zullen worden. Dit wordt gedaan om de voortgang van deze projecten te versnellen. Een significant deel van het budget gaat ook naar de financiering van ambtelijke kosten, inclusief die voor de uitvoering van gebiedsprocessen en de ondersteuning door de ambtelijke organisatie die is opgezet voor het

NPLG (Nationaal Programma Landelijk Gebied) en PPLG, waarbij benadrukt wordt dat dit ook het structurele deel omvat, aangezien deze medewerkers recht hebben op hun salaris.

De heer **Mülder** (D66) uit zijn verwarring over de status van projecten die voor voorfinanciering in aanmerking komen, gebaseerd op een antwoord op een technische vraag. Er werd gesuggereerd dat er grote zekerheid bestaat over een rijksbijdrage voor bepaalde projecten, maar tegelijkertijd werd aangegeven dat er op dat moment geen projecten waren die voor financiering in aanmerking kwamen.

Gedeputeerde **Beemsterboer** erkent dat er op dit moment geen concrete voorbeelden zijn van projecten die in aanmerking komen voor voorfinanciering, ondanks dat hij een omschrijving heeft gegeven van het type projecten waar men aan kan denken. De verwachting is echter wel dat dergelijke projecten er in de toekomst gaan komen.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de referentie van 50PLUS naar de boerenprotesten en de vraag of het PPLG stopgezet zou kunnen worden. Hij herhaalt dat de provincie zich voorbereidt op verschillende scenario's met betrekking tot het PPLG, afhankelijk van toekomstige ontwikkelingen en besluitvorming.

Partij voor de Dieren vroeg om een lijst van koploperprojecten. Gedeputeerde Beemsterboer vermeldt dat in de laatste PPLG-update, verzonden naar de Statenleden, een link is opgenomen waar deze lijst te vinden is, en dat deze informatie in juli 2023 is toegestuurd.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de aanvullende vraag van Mevrouw **Schneemann** (Volt) over de financiering van koploperprojecten. Hij bevestigt dat er een overzicht is verstrekt van de projecten waarvoor het Rijk financiering heeft toegezegd. Als dit overzicht nog niet bij de Statenleden bekend is, belooft hij dat deze informatie vóór de PS-vergadering van 4 maart 2024 wordt nagestuurd. Uit dit overzicht blijkt dat er voor slechts twee van de acht projecten financiering is toegezegd door het Rijk, wat voor enige teleurstelling zorgt. Gedeputeerde Beemsterboer hoopt op meer financieringsmogelijkheden in de toekomst en dat er intensief overleg wordt gevoerd met het Ministerie van LNV om dit te realiseren.

De heer **Vendrig** (BBB) vraagt om verduidelijking over de financiering van de koploperprojecten. Hij wil weten of deze projecten in hun geheel gefinancierd moeten worden of dat er ook een mogelijkheid bestaat om slechts een deel van een project te financieren.

Gedeputeerde **Beemsterboer** verheldert dat naar aanleiding van een ecologische toets door het Rijk is aangegeven welke koploperprojecten in aanmerking komen voor financiering en welke zij voorstellen op te nemen in de begroting. Er wordt nagedacht over de aanpak van de koploperprojecten die niet direct financiële steun van het Rijk ontvangen. Een eerste stap is het actief lobbyen bij het Rijk om financiering voor deze overige projecten te verkrijgen. Daar vindt nog besluitvorming over plaats. Mocht dit niet succesvol zijn, dan overweegt de provincie alternatieven, zoals het inzetten van eigen middelen of het aanpassen van projecten om de kosten te verlagen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt om een specifieke lijst van projecten die gericht zijn op landbouw en de landbouwtransitie, maar die niet voldoen aan de criteria van de koploperprojecten.

Gedeputeerde **Beemsterboer** geeft aan dat de provincie een deel van de 35 miljoen euro aanvraagt voor de voorfinanciering van bepaalde projecten, maar benadrukt dat er, voor zover hij weet, verder geen voorfinanciering plaatsvindt binnen het kader van het PPLG. Hij merkt op dat een algemene vraag over alle activiteiten van de provincie met betrekking tot de landbouw zeer uitgebreid is en dat hij daar niet direct antwoord op kan geven.

De **voorzitter** merkt op dat een gedetailleerde bespreking van het landbouwbeleid wellicht niet aan de orde is in de context van de huidige discussie, die zich richt op een begrotingswijziging.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) vraagt om bevestiging of de gedeputeerde heeft aangegeven dat, voor de koploperprojecten die door het Rijk zijn afgewezen, er een lobby zal worden opgezet om alsnog financiering te verkrijgen. Mocht dit niet succesvol zijn, vraagt ze of de gedeputeerde dan bereid is om deze projecten op provinciaal niveau te financieren, zelfs als het Rijk tweemaal heeft aangegeven deze projecten niet te ondersteunen.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat het een mogelijkheid is en dat de provincie zich daarop moet beraden. Hij benadrukt echter dat hij positieve verwachtingen heeft van de huidige contacten met het Ministerie van LNV en vertrouwen heeft in de mensen die daar op dit moment bij betrokken zijn.

De heer **Mülder** (D66) uit zijn verbazing en zorg over de mogelijke besluitvorming rond de begrotingswijziging. Hij wijst op de onzekerheid die ontstaat doordat de gedeputeerde aangeeft bereid te zijn projecten te financieren die mogelijk tweemaal door het Rijk zijn afgewezen. De heer Mülder vraagt zich af waar hij precies mee instemt als hij goedkeuring geeft aan de begrotingswijziging die financiering vraagt voor projecten waarvan de goedkeuring door het Rijk nog niet zeker is.

Gedeputeerde **Beemsterboer** erkent de zorgen van de heer Mülder en bevestigt dat er inderdaad een perspectief moet zijn dat het Rijk uiteindelijk de financiering zal verstrekken. Hij geeft aan dat, mocht deze financiering plaatsvinden, deze uit het resterende bedrag zou kunnen komen dat het Rijk mogelijk nog ter beschikking zal stellen voor het PPLG. Gedeputeerde Beemsterboer wijst op de grote onzekerheid rondom de financiering binnen het PPLG.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt of de gedeputeerde, ondanks deze onzekerheid over de financiering, nog steeds van mening is dat de gebiedsprocessen voortgezet moeten worden, of dat hij erkent dat nuancering en mogelijk heroverweging op zijn plaats zijn.

Gedeputeerde **Beemsterboer** herhaalt zijn eerdere opmerking dat er inderdaad veel onduidelijkheid bestaat, met name rondom de financiering. Hij benadrukt echter dat niet alle aspecten van de projecten afhankelijk zijn van geld.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op vragen van Partij voor de Dieren. Hij verduidelijkt dat de 100.000 euro voor het nieuwe ganzenplan afkomstig is van het Ministerie van LNV, specifiek voor dit doel toegewezen, en dat deze middelen door de provincie worden doorgesluisd.

Op de zorg van D66 over het risico van een blanco cheque, legt de gedeputeerde uit dat de provincie door middel van randvoorwaarden heeft geprobeerd voldoende houvast te bieden, met enige flexibiliteit om vooruitlopend op meer zekerheid van het Rijk toch projecten te kunnen financieren. Dit zou kunnen als er duidelijke signalen zijn dat projecten op middelen van het Rijk kunnen rekenen. Hij benadrukt dat de financiering ook de ambtelijke organisatie ondersteunt die aan het PPLG werkt. Daarnaast wijst hij op de maandelijkse voortgangsbrief over het PPLG als middel voor de Statenleden om op de hoogte te blijven van de uitgaven en de voortgang, wat een monitoringinstrument biedt. Beemsterboer geeft aan dat als de voorwaarden onvoldoende houvast bieden, dit een discussiepunt zou moeten zijn binnen de Provinciale Staten.

Mevrouw **De Knegt** (FvD) vraagt of de 35 miljoen euro die uit de reserve wordt gehaald, geleend geld is.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat dit niet het geval is, naar zijn weten. Op de vervolgvraag of dit geld dan uit een spaarpot komt, verduidelijkt gedeputeerde Beemsterboer dat er specifiek een reserve voor is aangelegd.

In reactie op de vraag van D66 over recreatie verduidelijkt de gedeputeerde dat er binnen het PPLG vooral wordt gezocht naar koppelkansen voor recreatie. Er wordt vooronderzoek gedaan naar recreatiemogelijkheden, maar specifiek budget voor recreatie is niet apart opgenomen in het PPLG.

Wat betreft de vraag van BBB over een tegenstrijdigheid in criteria, verzoekt gedeputeerde Beemsterboer de heer Vendrig te verduidelijken welke specifieke tegenstrijdigheid BBB bedoelt.

De heer **Vendrig** (BBB) wijst op de voorwaarde dat voor voorfinanciering concrete signalen nodig zijn die onderbouwen dat de verlening van een bijdrage zeer waarschijnlijk is, en dat het zeker moet zijn dat deze voorfinanciering de toekenning niet in gevaar brengt. Echter, in het eerste kader van de begrotingswijziging staat dat projecten kunnen doorgaan ongeacht of er wel of geen Rijksbijdrage is, wat impliceert dat het gebrek aan een Rijksbijdrage geen invloed zou hebben. Dit vindt hij tegenstrijdig. Vendrig vraagt om opheldering of voorfinanciering kan doorgaan zonder de zekerheid van een Rijksbijdrage.

Gedeputeerde **Beemsterboer** verduidelijkt dat het eerste kader van de begrotingswijziging betrekking heeft op het voortzetten van projecten ongeacht het tempo van besluitvorming bij het Rijk. Hij schetst een scenario waarin er een positief ambtelijk vooroverleg is over het verlenen van subsidies binnen het NPLG, waarbij de uiteindelijke besluitvorming afhankelijk is van de kabinetsformatie. In een situatie waarin er een positief advies wordt gegeven met de verwachting dat er binnen zes maanden een besluit volgt, zou het mogelijk zijn om tijd te winnen door alvast met een voorfinanciering te beginnen.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op een vraag van de VVD over het risico van voorfinanciering. Hij geeft aan dat het bepalen van dit risico iets is dat gezamenlijk afgetast moet worden. Beemsterboer suggereert dat de voortgangsbrief van het PPLG een goed middel is om de Provinciale Staten op de hoogte te houden van de gemaakte afwegingen. Hij verwacht dat de noodzaak voor snelheid niet dusdanig hoog zal zijn dat Statenleden niet via de voortgangsbrief

geïnformeerd kunnen worden voordat er onomkeerbare besluiten worden genomen, hoewel hij dit niet met absolute zekerheid kan bevestigen.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) heeft nog een onbeantwoorde vraag inzake de visie van de gedeputeerde op de tegengestelde belangen in relatie tot het boerenprotest.

Gedeputeerde **Beemsterboer** stelt echter dat landbouw en natuur in werkelijkheid zeer afhankelijk van elkaar zijn en dat oplossingen die goed zijn voor de een vaak ook voordelen bieden voor de ander. Als voorbeeld noemt hij het voorkomen van stikstofuitstoot bij agrariërs, wat zowel ten goede komt aan de natuur als aan de agrariër. Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt het belang van het zoeken naar gedeelde belangen in de oplossingen voor dit soort vraagstukken, wat hij een interessant aspect vindt van de gebiedsprocessen.

Gedeputeerde Beemsterboer beantwoordt de vraag van GroenLinks over of het PPLG bijdraagt aan de gestelde doelen. Hij bevestigt dat dit het geval is, maar merkt op dat hier nog besluitvorming over moet plaatsvinden. Over het houden van vinger aan de pols suggereert hij dat dit maandelijks kan via de schriftelijke update die al wordt verzorgd. Gedeputeerde Beemsterboer adviseert ook om de criteria opnieuw te bekijken en vraagt of deze voldoende vertrouwen geven dat er op deze manier effectief gewerkt kan worden aan het bereiken van de doelen van het PPLG.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) verduidelijkt haar vraag aan gedeputeerde Beemsterboer. Ze benadrukt dat haar vraag niet zozeer gericht was op het bijdragen van het PPLG aan de gestelde doelen, aangezien het realiseren van het PPLG zelf een van die doelen is. Haar vraag gaat dieper in op de manier van handelen, prioriteren en keuzes maken binnen het PPLG, en hoe dit proces bijdraagt aan de algemene doelstellingen. Ze vraagt zich af hoe controle behouden kan worden en hoe het integrale karakter van het PPLG bewaakt wordt, vooral wanneer de focus lijkt te liggen op het plukken van laaghangend fruit.

Gedeputeerde **Beemsterboer** erkent dat het handhaven van het integrale karakter van het PPLG en het bereiken van de gestelde doelen onder de huidige financiële voorwaarden een complexe opgave is. Hij geeft aan dat het bijzonder moeilijk is om dezelfde doelen te realiseren met slechts een deel van het oorspronkelijk aangevraagde budget van anderhalf miljard euro, verwijzend naar de 35 miljoen euro die momenteel beschikbaar is.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) erkent de complexiteit die gedeputeerde Beemsterboer naar voren brengt, maar wijst erop dat er desondanks een concreet voorstel ligt om het beschikbare geld op een bepaalde manier uit te geven. Ze vindt het gerechtvaardigd om te vragen hoe de provincie, ondanks de complexiteit, samenwerkt om deze uitdagende taak succesvol te voltooien. Van Wijnen benadrukt dat een simpele erkenning van de complexiteit niet voldoende is; er moet een duidelijker plan of benadering zijn om met deze uitdagingen om te gaan en de doelstellingen van het PPLG effectief na te streven.

Gedeputeerde **Beemsterboer** schetst hoe de provincie omgaat met de financiering van het PPLG onder de huidige onzekerheden. Hij geeft aan dat er projecten binnen de gebiedsprocessen zullen zijn die financiering vragen en waarbij er goede signalen van het Rijk zijn dat financiering waarschijnlijk zal volgen. De provincie is bereid om in deze gevallen de financiering ter beschikking te stellen, zodat de projecten kunnen starten in afwachting van een definitief besluit

van het Rijk. Dit is een voorbeeld van de scenario's waarnaar de provincie op zoek is, met de verwachting dat het geïnvesteerde geld uiteindelijk van het Rijk terugkomt. Daarnaast benadrukt de gedeputeerde dat de financiering ook gebruikt wordt voor de ambtelijke inzet voor het PPLG.

Om Provinciale Staten in staat te stellen de voortgang te monitoren en een vinger aan de pols te houden, wordt een maandelijkse update verzorgd. Gedeputeerde Beemsterboer erkent dat er nog veel onzekerheden zijn over hoe de financiering precies zal verlopen en welke projecten gefinancierd zullen worden. Hij adviseert de Statenleden om deze onzekerheden en de geboden kaders mee te nemen in hun besluitvorming, met het argument dat de huidige aanpak voldoende vrijheid biedt voor actie binnen de gebiedsprocessen en tegelijkertijd voldoende zekerheid biedt over de inzet van middelen.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op een opmerking van de Partij van de Arbeid over het financiële beleid en de uitgaven van de provincie. Hij geeft aan dat het idee van het schrapen over de bodem van de schatkist voor hem nachtmerries zou veroorzaken, hoewel dit bij de Partij van de Arbeid anders wordt ervaren. Hij erkent het punt dat er goed moet worden gekeken of het geld daadwerkelijk wordt uitgegeven, vooral gezien de huidige onzekerheid bij het Rijk en de vraag of het realistisch is om op enig moment zekerheid te verwachten. Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt de afhankelijkheid van de provincie van de acties van het Rijk, dat momenteel bezig is met coalitievorming, en noemt de financiële situatie in de tussentijd 'controversieel' en 'spannend'.

In reactie op de vraag van de heer **Wallaart** (PvdA) over de afwezigheid van cofinanciering en incidentele financiering in het bestedingsplan voor 2024 verduidelijkt gedeputeerde **Beemsterboer** dat de provincie nog steeds uitgaat van het principe dat het Rijk verantwoordelijk is voor de financiering van het PPLG. Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat het waarschijnlijk niet verstandig is om cofinanciering via de huidige route te regelen en suggereert dat, indien cofinanciering nodig is, er een apart voorstel aan de Provinciale Staten zal worden gedaan.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de inbreng van Forum voor Democratie, die onder andere sprak over 'onhaalbare klimaatdoelen'. Hij merkt op dat hij juist positieve verwachtingen heeft over het bereiken van deze klimaatdoelen in Nederland. Ondanks de erkenning dat het een complexe opgave is, drukt gedeputeerde Beemsterboer zijn vertrouwen uit in de collectieve inzet en mogelijkheden om deze doelen als land te behalen.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert vervolgens op de zeven vragen van Forum voor Democratie.

- De exacte hoeveelheid boerengrond is nog onbekend en hangt af van de uiteindelijke vaststelling van het PPLG. Er is de hoop zo min mogelijk grond nodig te hebben vanwege de vele ruimtelijke opgaven in de provincie.
- Elke hectare die wordt omgezet, beïnvloedt de voedselproductie. Desondanks heeft gedeputeerde Beemsterboer vertrouwen in het vermogen van de agrarische sector om voldoende voedsel te blijven produceren.
- Er wordt gewerkt aan meer zekerheid voor boeren door middel van legalisering van PAS-melders en interimmers. Dit toekomstperspectief en de investeringsmogelijkheden zijn belangrijke overwegingen binnen het PPLG.

- Hoewel boeren liever niet afhankelijk zijn van subsidies, wordt er gezocht naar modellen waarbij boeren voor bepaalde diensten, zoals in het agrarisch natuurbeheer, vergoed kunnen worden.
- De hoeveelheid subsidie die momenteel aan natuurbeheer wordt verstrekt, is niet direct duidelijk, maar gedeputeerde Beemsterboer zegt toe deze informatie toe te sturen.
- Gedeputeerde Beemsterboer erkent dat de huidige onduidelijkheid ontmoedigend werkt voor boeren en impact heeft op hun persoonlijke en zakelijke leven. Hij benadrukt de noodzaak van duidelijkheid vanuit de overheid – zowel Europa, het Rijk en de provincie.
- De gedeputeerde bevestigt de voorkeur voor kringlooplandbouw, waarbij het gebruik van dierlijke mest boven kunstmest wordt gesteld, in lijn met de principes van kringlooplandbouw.

Gedeputeerde Beemsterboer erkent tegenover Volt dat de definitie van 'dringende projecten' binnen het kader van het PPLG niet volledig duidelijk is. Hij begrijpt de behoefte aan meer zekerheid en geeft aan dat hij op dit moment die duidelijkheid niet kan bieden. Gedeputeerde Beemsterboer stelt voor om samen met de Provinciale Staten te verkennen of er meer duidelijkheid nodig is, of dat er via de voortgangsbrief een werkwijze gevonden kan worden die zowel voor de Staten als voor het bestuurlijk handelen voldoende zekerheid en vrijheid biedt. Dit proces van verkennen en afstemmen moet nog plaatsvinden.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) stelt voor om in de aanloop naar de Provinciale Statenvergadering van 4 maart 2024 meer duidelijkheid te verkrijgen over wat onder 'dringende projecten' wordt verstaan binnen het kader van het PPLG. Ze benadrukt het belang van deze duidelijkheid voordat er hierover gestemd wordt.

Gedeputeerde **Beemsterboer** heeft hier begrip voor.

Tweede termijn commissie

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) benadrukt dat haar partij voorstander is van het voortzetten van de koploperprojecten en niet specifiek een vraag hierover had gesteld. Een onbeantwoorde vraag uit de eerste termijn is of de gedeputeerde bereid is een lobby op te zetten om een oplossing te vinden voor de problematiek rond mestplaatsing en de stapeling van regelgeving.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt nog een reactie op haar vraag over de extra inzet op VTH-taken voor de indirecte lozingen.

De heer **Mülder** (D66) uit zijn zorgen over de begrotingswijziging in relatie tot de drie scenario's die door de gedeputeerde zijn geschetst, gezien de onzekerheid die pas op 15 februari wordt opgehelderd. Hij vraagt zich af hoe één begrotingswijziging kan passen bij deze diverse scenario's en uit zijn tevredenheid over de erkenning van de zorgen rondom de potentiële 'blanco cheque'. De heer Mülder is blij dat er een belofte is gedaan om deze kwestie te bespreken tijdens de bespreking van het PPLG, maar blijft bezorgd over de duidelijkheid en transparantie met betrekking tot de betrokken projecten en financiering.

Hij benoemt ook de onduidelijkheid en mistigheid rond de PPLG-gelden en de specifieke projecten die gefinancierd zullen worden, vooral gezien tegenstrijdige informatie over projecten

die wel of niet in aanmerking komen en de mogelijkheid dat de provincie zelf de financiering op zich zal nemen als het Rijk niet bijdraagt.

De zorgen over de koppelkansen voor recreatie en de financiering hiervan worden versterkt door de mededeling van het Rijk dat er geen geld beschikbaar is voor recreatie, waardoor de provincie mogelijk zelf voor de financiering moet zorgen. Er is geen reservering in de begroting hiervoor opgenomen. De heer Mülder geeft aan dat hij nog steeds bezorgd is en duidelijkheid mist over hoe de provincie deze uitdagingen zal adresseren.

Mevrouw **De Knegt** (FvD) uit haar onvrede over de gegeven antwoorden en informatie, waarbij ze aangeeft dat het verhaal voor haar onbevredigend is en dat ze niet veel wijzer is geworden. Ze uit haar zorgen over het toekennen van elf miljoen euro met wat zij ziet als een soort 'blanco cheque' en sluit zich aan bij de zorgen van D66. Mevrouw De Knegt stelt voor om de koploperprojecten eens grondig door te nemen, met als doel meer duidelijkheid te krijgen over waar de financiering precies naartoe gaat.

Tweede termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Beemsterboer** beantwoordt de resterende en nog openstaande vragen in tweede termijn.

Als eerste gaat de gedeputeerde in op de vraag van het CDA betreffende de lobby voor mestplaatsing. Hij legt uit dat de mogelijkheden om anders om te gaan met derogatie en NV (nutriënt verontreinigde)-gebieden afhankelijk zijn van de achtste nitraatrichtlijn van Europa, die pas over twee jaar, per 1 januari 2026, van kracht wordt. Tot die tijd ziet hij het als meest kansrijk om zoveel mogelijk informatie te verzamelen en te overwegen of het huidige beleid voortgezet moet worden of dat er mogelijkheden zijn voor meer beloning voor goed gedrag onder agrariërs. Dit komt voort uit feedback van agrariërs die aangeven dat hun inspanningen van de afgelopen tien jaar mogelijk niet voldoende meegewogen worden in de beoordeling van verontreiniging. Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt dat de provincie niet de enige partij is die hierover gaat; waterschappen spelen ook een rol bij het uitvoeren van metingen.

Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat hij geen antwoord kan geven op de vraag van de Partij voor de Dieren over indirecte lozingen en suggereert deze vraag te stellen aan gedeputeerde Jeroen Olthof of hem de kans te geven schriftelijk te antwoorden.

Op de zorg van D66 over hoe de begrotingswijziging past binnen de drie scenario's voor het PPLG (geen geld, veel geld, of het gevraagde bedrag), geeft hij aan dat de aanpak per scenario zal verschillen en benadrukt het belang van voortdurende dialoog om de inzet van middelen zo efficiënt mogelijk te maken.

Gedeputeerde Beemsterboer verduidelijkt dat de discussie niet alleen over koploperprojecten gaat. Hoewel er voorlopige oordelen zijn over de aangevraagde koploperprojecten, met meer duidelijkheid verwacht van het Rijk, zijn er ook andere aanvragen en initiatieven in gebiedsprocessen die bijdragen aan de doelstellingen van het PPLG. Deze projecten zijn nog onbekend, maar kunnen potentieel financiering ontvangen.

Tot slot reageert hij op Forum voor Democratie met de suggestie om een bredere discussie over de lijst met koploperprojecten te voeren, wat volgens hem een goede zaak zou zijn om te agenderen binnen Provinciale Staten.

De heer **Mülder** (D66) vraagt of er op dit moment projecten zijn die voor voorfinanciering in aanmerking komen.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat dit niet zo is.

De **voorzitter** constateert dat dit onderwerp voldoende is besproken. Het advies van de commissie zal in de vorm van het verslag aan PS worden toegezonden voor de PS-vergadering van 4 maart 2024.

De heer **Vendrig** (BBB) stelt voor agendapunt 6 naar voren te halen vanwege de geplande eindtijd van de vergadering om 16.00 uur. Hij wil ook reflecteren op de boerenactie.

De **voorzitter** geeft aan dat momenteel alleen een rondvraag voor gedeputeerde Kocken op de agenda staat. De agenda is aan het begin van de vergadering door de commissie goedgekeurd. Er wordt opgemerkt dat de vergadering kan uitlopen tot 17.30 uur. De voorzitter adviseert de commissieleden om hun eerdere opmerkingen over het PPLG, gemaakt tijdens de bespreking van de begroting, niet te herhalen in de discussie over de brief van de gedeputeerde, tenzij zij dit binnen hun spreektijd willen doen.

5 Rondvraag gedeputeerde Kocken

Rondvraag ingediend door GroenLinks.
Statenlid **Van Wijnen** (GL) stelt de vragen zonder inleiding:

- Is het mogelijk een gebiedsproces op te starten in het Ilperveld? Dat is een relatief klein gebied, waar nu de komende tijd veel kansen zijn om meters te maken op de doelen die binnen de provincie zijn afgesproken. De provincie hoeft daar geen trekker van te zijn, maar het is wel belangrijk dat de provincie betrokken is.
- Op diverse plekken worden kavels in natuurgebieden te koop aangeboden waarbij de suggestie wordt gewekt dat dit mogelijkheden biedt om te bouwen in het groen. Hier plegen de tbo's (terrein beherende organisaties) natuurbeheer. Zij komen hiermee voor een complexe situatie te staan. Dat geldt ook voor de eigenaren van die kavels die het natuurbeheer op zich moeten nemen, maar dit mogelijk niet doen. De vraag is of GS dit in beeld heeft. Is GS bereid om te kijken of hier wat aan gedaan kan worden?

Gedeputeerde **Kocken** geeft aan dat de vraag over het opstarten van een gebiedsproces enigszins in tegenspraak lijkt met de mededeling dat er geen nieuwe gebiedsprocessen zullen worden gestart. Toch acht zij het passend om het gesprek aan te gaan met de betrokken partijen in het specifieke gebied. Er is al een afspraak gemaakt om te onderzoeken wat daar nodig is. Hoewel dit geen traditioneel gebiedsproces zal zijn, wordt er wel gekeken naar mogelijke stappen die gezet kunnen worden. Hierbij zijn onder andere Landschap Noord-Holland, LTO en Water, Land en Dijken betrokken. De gedeputeerde belooft hier desgewenst later op terug te komen.

Wat betreft de verkoop van beoogde natuurgrond aan geïnteresseerden buiten Nederland, zodat zij in een groene omgeving kunnen wonen, erkent zij dit probleem. Er wordt gewerkt aan een voorstel met verschillende opties om dit probleem aan te pakken. Dit probleem treft niet alleen de terrein beherende organisaties, maar ook de provincie zelf, omdat het veel extra moeite en inspanning vergt om deze gronden uiteindelijk een natuurbestemming te geven en daadwerkelijk te realiseren binnen het NNN (Natuurnetwerk Nederland). Dit onderwerp heeft de aandacht en er wordt aan gewerkt.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) uit haar blijdschap over de beantwoording van de gedeputeerde. Ze heeft nog een korte aanvullende vraag op haar tweede vraag: of de gedeputeerde kan aangeven wanneer er meer informatie beschikbaar komt over wat er gedaan kan worden met betrekking tot de natuurtafels.

De heer **Klein** (CU) benadrukt het belang van voortgang boeken in gebiedsprocessen als dat mogelijk is. Hij uit echter ook zijn bezorgdheid over de criteria die momenteel gehanteerd worden. Dit omdat gedeputeerde Beemsterboer eerder aangaf dat er geen nieuwe gebiedsprocessen zullen worden opgestart, terwijl er nu toch aan een proces wordt gewerkt. Hij vindt het belangrijk dat er duidelijkheid komt over de criteria die bepalen of dergelijke initiatieven wel of niet worden gestart. Hij vraagt daarom om meer informatie hierover.

Gedeputeerde **Kocken** reageert allereerst op de aanvullende vraag van Statenlid Van Wijnen. Ze geeft aan dat er op korte termijn een overleg gepland staat en dat ze daarna terug zal komen op dit onderwerp. Ze verwacht dat dit niet lang zal duren. Tijdens dit overleg zullen de conclusies worden besproken en zal worden bepaald welk voorwerk eventueel nog nodig is voordat er besluiten genomen kunnen worden.

Vervolgens richt ze zich tot de heer Klein en deelt ze haar pragmatische benadering. Ze benadrukt dat wanneer zich echte kansen voordoen, het niet wenselijk is om gebonden te zijn aan het besluit om geen nieuwe initiatieven meer te starten. Ze legt uit dat het soms nodig is om te kijken naar de mogelijkheden die zich voordoen, zelfs als dit buiten de vastgestelde kaders valt. Dit lijkt volgens haar een voorbeeld hiervan te zijn.

Deze kwestie was ambtelijk al bekend. Er wordt inmiddels van verschillende kanten gekeken naar mogelijke samenwerking met de provincie. Ze benadrukt dat het belangrijk is om het gesprek aan te gaan en niet enkel te reageren op basis van vooraf bepaalde lijstjes. Ze biedt aan om later meer uitleg te geven over hoe de besluitvorming rondom dit onderwerp tot stand is gekomen.

Mevrouw **Sijbenga** (BBB) vraagt aanvullend wat gedeputeerde Kocken beoogd met dit gebiedsproces.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat een aantal natuurdoelen voor het Ilperveld in het PPLG zijn beschreven. Nu de kans zich voordoet is de gedeputeerde van mening dat het momentum gepakt moet worden om het gesprek aan te gaan om te kijken hoe de zaak daar vooruit gebracht kan worden.

Rondvraag inzake de natuurdoelanalyse, ingediend door D66.
Mevrouw **Jansen** (D66) uit haar zorgen over de staat van de Nederlandse natuurgebieden tijdens de

rondvraag aan gedeputeerde Kocken. Ze refereert aan een recent advies van de Ecologische Autoriteit, waaruit blijkt dat van de zeventig onderzochte natuurgebieden er zevenenzestig niet in goede staat verkeren en slechts drie in redelijk goede staat zijn. Specifiek voor Noord-Holland benadrukt ze de slechte staat van de Schoorlse duinen, waar volgens de Ecologische Autoriteit snel ingrijpen noodzakelijk is. Ondanks dat GS heeft aangegeven de adviezen te zullen bestuderen en te overwegen hoe deze in de gebiedsplannen, en mogelijk in het PPLG, kunnen worden opgenomen, drukt mevrouw Jansen haar bezorgdheid uit dat deze aanpak de urgentie van de situatie niet recht doet. Mevrouw Jansen vraagt de gedeputeerde om haar visie op deze analyse en of zij de ernst van de situatie erkent. Daarnaast is mevrouw Jansen benieuwd naar wat de commissie kan verwachten qua reactie van de gedeputeerde op de noodzakelijke ingrepen voor de Schoorlse duinen.

Gedeputeerde **Kocken** bevestigt de ernst van de situatie rond de Schoorlse duinen en meldt dat er in samenwerking met Staatsbosbeheer een reeks maatregelen is opgesteld die overeenkomen met de natuurdoelanalyses en de aanbevelingen van de Ecologische Autoriteit. Deze maatregelen omvatten onder meer het bestrijden van invasieve exoten en het bevorderen van meer dynamiek in de duinen. Het plan is om deze maatregelen op te nemen in de volgende aanvraag voor het programma Natuur, die dit voorjaar bij het Rijk wordt ingediend, met een uitvoeringsperiode van 2024 tot 2030. Dit stelt hen in staat om snel te beginnen met het herstel van de natuur in de Schoorlse duinen. De commissie zal geïnformeerd worden over de voortgang van deze aanvraag.

Mevrouw **Jansen** (D66) is content met het antwoord. Mevrouw Jansen is benieuwd naar het pakket maatregelen en ontvangt graag de informatie hierover.

De **voorzitter** constateert dat de rondvragen voldoende zijn beantwoord.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) vraagt om een heroverweging van de spreektijden gezien de uitloop van de vergadering.

De **voorzitter** zal hier na de schorsing op terugkomen.

Schorsing van 15.59 tot 16.09 uur.

De **voorzitter** reageert op de vraag van mevrouw Alberts en geeft aan dat de spreektijden niet zullen worden aangepast. De commissieleden hebben de vrijheid om hun toegewezen spreektijd naar eigen inzicht over de agendapunten te verdelen. Echter, als men ervoor kiest om alle spreektijd aan het begin van de vergadering te gebruiken, zal men voor de resterende agendapunten beperkte mogelijkheden hebben om te spreken. De voorzitter benadrukt dat er enige flexibiliteit is, maar dat de afgesproken spreektijden als leidraad dienen.

6 B-agenda: Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)

6.a PPLG: Stand van zaken PPLG (B-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)

Toelichting:
Maandelijks informeert het College Provinciale Staten over de stand van zaken van het Provinciaal Plan Landelijk Gebied (PPLG). De belangrijkste ontwikkelingen zijn benoemd in de brief. De commissieleden hebben de mogelijkheid om hierover vragen te stellen.

De **voorzitter**

Eerste termijn commissie

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) brengt twee punten naar voren. Ten eerste spreekt ze zich uit tegen het voorstel om driehonderd hectare extra NNN binnen de binnenduinrand op te nemen in het PPLG. Ten tweede refereert ze aan een recent rapport van de WUR (Wageningen University & Research) waarin wordt gesteld dat financiering van natuurinclusieve landbouw als staatssteun wordt beschouwd en daarom niet langer toegestaan is. Ze vraagt hoe men van plan is om met deze bevinding om te gaan binnen het kader van het PPLG.

De heer **Dijksen** (SP) draagt zijn visie bij over de definitie van boeren en de inzet van de provincie voor wat hij 'koplopers' noemt in de landbouwsector. Hij maakt een onderscheid tussen boeren die hun bedrijf circulair en onafhankelijk van de agro-industrie runnen, en agrarische ondernemers die volledig afhankelijk zijn van deze industrie. De heer Dijksen vraagt zich af hoe de provincie koplopers definieert en of hiermee de focus ligt op circulaire landbouw, aangezien hij gelooft dat ondersteuning van kleinschalige kringloopboeren een significante stap kan zijn in de reductie van stikstofuitstoot. Hij haalt het succes aan van het mineralenproject uit het einde van de vorige eeuw, dat een aanzienlijke daling in stikstofuitstoot, gezondere koeien, en minder afhankelijkheid van de industrie liet zien. Dijksen informeert naar de plannen van de gedeputeerde binnen het PPLG om dergelijke boeren te steunen en of er bereidheid is om kleinschalige kringloopboeren te stimuleren, waarbij hij aanbiedt een motie in te dienen indien nodig.

Verder toont hij begrip voor de frustratie van agrarische ondernemers die eerder die dag demonstreerden, aangezien hij meent dat zij misleid zijn door kapitalistische beloftes, waarbij een groot deel van het kapitaal in de sector naar de toeleverende industrie gaat. De heer Dijksen benadrukt dat de SP niet tegen boeren is, maar juist pleit voor meer ondersteuning van kleinere kringloopboeren, die hij ziet als de 'echte boeren'.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Maarl** (CU) vraagt naar de visie van de SP op de toekomst van boeren.

De heer **Dijksen** (SP) verduidelijkt zijn standpunt met de oproep voor meer, maar minder intensieve boeren. Hij benadrukt dat de haalbaarheid van deze visie reeds is aangetoond door bestaand onderzoek, zoals het mineralenproject, dat hij als een overtuigend voorbeeld van succesvolle circulaire landbouw aanhaalt. De heer Dijksen vraagt zich af waarom dergelijke duurzame praktijken niet verder worden gestimuleerd, gezien de bewezen voordelen voor zowel de agrarische sector als het milieu. Dit onderstreept zijn pleidooi voor een transitie naar een meer circulaire en duurzame landbouw.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Maarl** (CU) vraagt aanvullend wat er in die visie gebeurt met de bestaande boeren.

De heer **Dijksen** (SP) geeft aan dat die boeren daarmee geholpen kunnen worden.

De heer **Vendrig** (BBB) vraagt op welke manier deze boeren hun inkomen kunnen verdienen.

De heer **Dijksen** (SP) wijst op een interessant aspect van kleinschalige landbouw: een kleinschalige, efficiënte boer heeft slechts de helft van de productie nodig om dezelfde inkomsten te genereren als een grootschalige boer. Hij benadrukt dat deze manier van werken voldoende inkomsten oplevert voor de boer zelf, terwijl het voornamelijk de agro-industrie is die impact zou ondervinden van deze verandering.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) brengt een bondig standpunt naar voren over de boeren: laat ze met rust.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Maarl** (CU) verzoekt gedeputeerde Beemsterboer om een korte samenvatting te geven van de discussie en standpunten die zijn uitgewisseld deze dag over de situatie van de boeren, specifiek in relatie tot het PPLG. Ze benadrukt dat er veel onduidelijkheid bestaat onder boeren over de huidige stand van zaken en toekomstige plannen, en dat deze onduidelijkheid alleen maar lijkt toe te nemen.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) spreekt haar waardering uit voor hoe het college de boerenprotesten heeft gefaciliteerd en vraagt de gedeputeerde om te reflecteren op het pamflet dat aan hen is overhandigd. Ze erkent de complexiteit van de landelijke politieke situatie in relatie tot het PPLG en uit waardering voor de inspanningen van de gedeputeerde om duidelijkheid te verkrijgen vanuit het Rijk. Mevrouw Schneemann vraagt ook om een overzicht van maatregelen die onafhankelijk van het Rijk uitgevoerd kunnen worden. In dit kader noemt zij de oprichting van een loket ter ondersteuning van de transitie naar kringlooplandbouw, en informeert naar de status en planning hiervan. Daarnaast verzoekt ze om een update over de verkenning van mogelijke Europese subsidies die aangevraagd kunnen worden ter ondersteuning van de doelen van het PPLG.

De heer **Leerink** (PvdA) benadrukt het belang van het voortzetten van het PPLG, ondanks de complexiteit en de roep van sommige partijen om het programma tijdelijk te pauzeren. Hij onderstreept de noodzaak om door te gaan met het PPLG om de bestaande problemen aan te pakken, waarmee hij aangeeft dat het oplossen van deze problemen prioriteit heeft en niet uitgesteld kan worden.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) uit haar bezorgdheid over het starten van de processen binnen het PPLG gezien de huidige financiële onzekerheden. Ze wijst erop dat er, ondanks de discussies over het voortzetten van het PPLG, nog geen duidelijkheid is over de financiële dekking. Deze onzekerheid betreft zowel de bijdragen vanuit het Rijk als de beschikbare middelen binnen de provincie zelf. Mevrouw Gordijn vraagt zich af of het wel verstandig is om nu al met de processen te beginnen, gegeven deze financiële onzekerheden.

De heer **Leerink** (PvdA) verdedigt het standpunt dat het verstandig is om door te gaan met de processen binnen het PPLG, ondanks de financiële onzekerheden. Hij benadrukt dat het PPLG bestaat uit een samenbundeling van regulier provinciaal beleid op gebieden zoals bodem, water en weidevogelgebieden. De heer Leerink stelt dat het onmogelijk is voor de provincie om al deze activiteiten stop te zetten, gezien ze een substantieel deel van het provinciale takenpakket vormen. Hij wijst op de urgentie van de problematiek rondom stikstof, natuur, wonen en infrastructuur, en benadrukt dat nietsdoen geen optie is. Volgens hem zal het aanpakken van deze problemen, inclusief de uitdagingen waar boeren voor staan, voortgang vereisen, zelfs als

er beperkingen zijn. De heer Leerink is van mening dat stoppen met het plan geen oplossing biedt en dat vooruitgang noodzakelijk is.

De heer Leerink uit vervolgens zijn waardering voor de ontvangst van de maandelijkse update, zoals verzocht door de Staten, maar merkt op dat de inhoud van de brief vooral procesgericht is en pleit voor meer detail over de voortgang van specifieke projecten, uitdagingen, en dilemma's. Hij benadrukt het belang voor de Statenleden om geïnformeerd te worden over de voortgang om zo hun toezichthoudende rol adequaat te kunnen vervullen. De heer Leerink onderstreept het belang van grip krijgen op de uitvoering van het beleid, met name in het licht van de middelenbesteding en het realiseren van doelen. Hij stelt voor om op 11 maart 2024 dieper in te gaan op zowel de inhoudelijke voortgang als het proces van informatievoorziening, in lijn met een eerder ingediende motie die vraagt om per gebied de belangrijkste projecten te identificeren. Leerink ziet deze datum als een kans om de communicatie en samenwerking tussen de gedeputeerde en de Staten verder te verfijnen.

De heer Leerink spreekt zijn hoop uit dat de technische briefing op 11 maart, hoewel primair informatief van aard, ruimte zal bieden voor interactie en mogelijkheden tot feedback vanuit de Statenleden. Hij benadrukt het belang van een dialoog om gezamenlijk vooruitgang te boeken en staat open voor verschillende vormen van overleg om dit doel te bereiken. De heer Leerink uit ook de wens om op deze datum concrete stappen te zetten in de samenwerking tussen de gedeputeerde, de ambtenaren en de Staten.

Tot slot brengt hij een vraag naar voren namens zijn collega Jan Stam over de impact van stikstofproblematiek op bouwprojecten, een onderwerp waarop ze nadere informatie verwachten. De heer Leerink benadrukt het belang van duidelijkheid over deze kwestie en is benieuwd naar de status van deze informatie.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) sluit zich op alle punten aan bij de inbreng van de PvdA en heeft geen aanvullende bijdrage.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) sluit zich aan bij de opmerkingen van de heer Leerink en benadrukt het pionierskarakter van het huidige proces rondom het PPLG. Ze erkent dat de situatie complex is en dat er geen vastomlijnde aanpak bestaat, wat innovatie en flexibiliteit vereist van alle betrokkenen. Mevrouw Ouderkerken onderstreept het belang van het vinden van een evenwicht tussen ogenschijnlijk tegengestelde belangen, zoals het behoud van natuur en het ondersteunen van boeren, wat zij als een uitdagende maar cruciale opgave beschouwt. Ze is het eens met de noodzaak van maandelijkse updates, maar pleit ook voor het organiseren van interactieve werksessies om samenwerking en gezamenlijke probleemoplossing te bevorderen.

De heer **Vendrig** (BBB) reflecteert op de boerenactie van de middag en belicht de oorsprong van de problemen waarmee agrarische ondernemers geconfronteerd worden, met specifieke verwijzing naar twee punten uit het pamflet die betrekking hebben op het PPLG. Hij beschrijft de actie als een uiting van onmacht, onrecht en onzekerheid, veroorzaakt door diverse factoren zoals de stikstofdiscussie, de gevolgen van de KRW (Kaderrichtlijn Water), en de inname van landbouwgrond voor andere doeleinden. De heer Vendrig benadrukt dat deze punten niet slechts wensen zijn, maar essentiële zaken die de bestaanszekerheid van de ondernemers raken.

De heer Vendrig wijst op de complexiteit van de situatie, waarbij de uitspraak van de Raad van State over het PAS veel bedrijven in een lastig parket heeft gebracht en noemt de onduidelijkheden en uitdagingen rondom de KRW en de aanpak van stikstof. De heer Vendrig spreekt over de noodzaak van het vinden van een balans tussen ecologische, economische en maatschappelijke opgaven binnen het PPLG, zoals hem werd uitgelegd door een veehouder tijdens de actie.

Tot slot vraagt de heer Vendrig aan Gedeputeerde Staten om te reflecteren op de actie en wat de geuite punten kunnen betekenen voor het PPLG, en vraagt hij zich af of de problemen van de boeren duidelijk zijn bij GS. Vendrig is ook geïnteresseerd in de standpunten van andere fracties over deze kwestie, onderstreept het belang van het bespreken van de balans tussen de verschillende krachten op 11 maart, en biedt aan actief mee te werken aan oplossingen.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) reageert op de bijdrage van de heer Vendrig door te benadrukken dat de door hem genoemde punten een significante invloed hebben op het PPLG. Ze erkent dat veel van het huidige beleid waarschijnlijk is gebaseerd op de kwesties die de heer Vendrig heeft aangekaart. Mevrouw Schneemann vraagt hoe hij zou willen zien dat deze punten worden geïntegreerd in het PPLG van Noord-Holland en of hij denkt dat het programma hierdoor zou moeten veranderen.

De heer **Vendrig** (BBB) erkent de complexiteit van de vraag over hoe de aangedragen punten en suggesties van de boeren kunnen worden geïntegreerd in het PPLG. Hij bevestigt dat dit een centrale uitdaging vormt waarmee alle betrokkenen worstelen, en suggereert dat het pamflet van de boeren waardevolle suggesties bevat voor mogelijke oplossingen. Hoewel de heer Vendrig aangeeft op dit moment geen kant-en-klare oplossing te hebben, benadrukt hij het belang van het behouden van het perspectief en de belangen van de veehouders in het beleid.

De **voorzitter** merkt op dat de heer Dessing tijdens het betoog het pamflet heeft binnengebracht, wat normaliter tegen de gebruiken is omdat het ophangen van spandoeken en pamfletten niet gebruikelijk is tijdens vergaderingen. De voorzitter heeft dit echter tijdelijk toegestaan. Hij verzoekt de heer Dessing om, nu de heer Vendrig zijn betoog heeft afgerond, het pamflet weer naar de zijzaal te verplaatsen zodat de vergadering voortgezet kan worden.

De heer **Dessing** (FvD) legt uit dat het pamflet door de Partij van de Dieren naar buiten is gedragen en dat het daarom logisch leek om het pamflet in de zaal te plaatsen, vooral omdat er tijdens de discussie naar verwezen wordt. Zijn actie was bedoeld om ter verduidelijking te dienen en het debat te ondersteunen, gezien het pamflet een centraal onderwerp van gesprek is.

De **voorzitter** verduidelijkt dat het onderwerp van de discussie niet het pamflet zelf is, maar een brief die door het college is gestuurd. Hoewel de heer Vendrig het pamflet aanhaalde als aanleiding voor zijn bijdrage en om de context van de boerenproblematiek te schetsen, benadrukt de voorzitter dat het belangrijkste discussiepunt de inhoud van de collegebrief is. Hij erkent dat de bijdrage van de heer Vendrig waardevol was en dat het punt duidelijk overgebracht is.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Maarl** (CU) vraagt naar de richtlijnen hieromtrent.

De **voorzitter** stelt dat volgens de orde van de vergadering het pamflet buiten de vergaderruimte geplaatst dient te worden. Omdat de heer Dessing niet voornemens lijkt dit zelf te doen, zal de griffie het pamflet uit de zaal verwijderen.

De heer **Dessing** (FvD) benadrukt dat zijn aarzeling om het pamflet zelf te verwijderen niet voortkomt uit onwil, maar uit onbegrip over de procedure en het gevoel dat de discussie over het onderwerp nog niet is afgerond. Hij geeft aan dat er mogelijk nog meer sprekers zijn die, volgend op de bijdrage van BBB, het onderwerp verder willen bespreken.

De **voorzitter** dankt de heer Dessing voor zijn opmerking.

De heer **Dijksen** (SP) vraagt de heer Vendrig of hij van mening is dat overproductie landbouwschade toebrengt aan de economie en de boer.

De heer **Vendrig** (BBB) stelt dat er naar zijn mening geen sprake is van overproductie. Hij argumenteert dat overproductie impliceert dat voedsel wordt weggegooid zonder dat het wordt gebruikt, terwijl in werkelijkheid al het geproduceerde voedsel nodig is en gebruikt wordt. Hij erkent dat er export van voedsel plaatsvindt, maar ziet dit niet als een indicatie van overproductie.

De heer **Dijksen** (SP) vraagt of de heer Vendrig het met hem eens is dat een exportpercentage van 80% niet als 'een beetje' beschouwd kan worden.

De heer **Vendrig** (BBB) antwoordt dat hoewel hij de omvang van de export niet kan betwisten, de interpretatie ervan afhankelijk is van perspectief. Hij benadrukt dat Nederland, als een klein land, een unieke positie heeft waarbij de export van voedsel naar relatief nabije landen als export wordt aangemerkt, terwijl vergelijkbare afstanden in grotere landen zoals Amerika als lokaal worden beschouwd. De heer Vendrig wijst op de vruchtbaarheid van de Nederlandse delta en de mogelijkheden die dit biedt voor voedselproductie, en benadrukt dat Nederland deze voedselproductie op een duurzame manier met een lage CO_2-voetafdruk realiseert. Hij pleit ervoor om zuinig te zijn op deze capaciteit en de voordelen die het Nederland biedt in termen van voedselproductie en duurzaamheid.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) adresseert de opmerkingen van de heer Vendrig over de definitie van export in de context van Nederland's geografische omvang. Ze introduceert het standpunt van Volt, dat een oplossing ziet in het streven naar een federaal Europa, waarbij de interne markt zodanig geïntegreerd zou zijn dat de huidige vorm van export binnen de EU mogelijk anders gedefinieerd zou worden. Ze vraagt aan de heer Vendrig of BBB dit standpunt zou kunnen steunen.

De heer **Vendrig** (BBB) geeft aan bereid te zijn het idee te overwegen, maar benadrukt dat zijn steun afhankelijk is van de specifieke voorwaarden die aan zo'n federale structuur verbonden zouden zijn.

De heer **Mülder** (D66) sluit zich aan bij de eerder gemaakte punten door de Partij van de Arbeid en stelt vervolgens enkele vragen ter verdieping van de discussie. Hij vraagt of het mogelijk is om de gebiedsprocessen duidelijker en meer gestructureerd te presenteren in de volgende update,

door bijvoorbeeld een schematische weergave van de fasering van zo'n proces en de beslissingen die op dat moment genomen moeten worden. Hij refereert aan de aanpak in Brabant, waar blijkbaar al geëxperimenteerd wordt met een dergelijke presentatievorm.

Daarnaast brengt de heer Mülder het punt naar voren dat, hoewel gebiedsprocessen gericht zijn op het vinden van gemeenschappelijke belangen, er nog steeds belangen zijn die met elkaar in conflict kunnen zijn. Hij vraagt om reflectie op de vraag hoe met deze schurende belangen wordt omgegaan in de context van de gebiedsprocessen.

De heer **Hanou** (PvdD) reflecteert op eerdere uitspraken en discussies rond het PPLG, waarbij hij aangeeft bepaalde uitspraken van gedeputeerde Beemsterboer en de heer Vendrig na te zullen luisteren. Hij drukt zijn behoefte uit aan meer concrete en begrijpelijke informatie over de voortgang van het PPLG in Noord-Holland, met name over of en hoe de verdienmodellen voor de landbouw verbeteren in balans met milieu- en natuurdoelstellingen zoals stikstofreductie, waterkwaliteit en biodiversiteit.

De heer Hanou vraagt om duidelijkheid over de doelen, kaders en uitgangspunten van het PPLG, zowel algemeen als specifiek voor bepaalde gebieden, en hoe strategieën zoals de bossenstrategie en het agrarisch natuur- en landschapsbeheer worden geïntegreerd in de gebiedsprocessen. Hij vraagt om een overzicht van de voortgang in de dertien gebiedsprocessen, inclusief de mate waarin deze van elkaar leren en hoe ze worden vergeleken met processen in andere provincies.

Tot slot wil hij weten hoe aanbevelingen vanuit de vorige commissie, natuur en milieu en de Raad voor Dierenaangelegenheden zijn meegenomen in het PPLG voor Noord-Holland, om zo te waarborgen dat het programma effectief en geïntegreerd bijdraagt aan de gestelde doelen.

De heer **Stulemeijer** (50PLUS) nuanceert zijn eerdere opmerking over het stopzetten van het PPLG, aangevend dat hij niet letterlijk bedoelde dat het programma gestopt moet worden. Echter, hij benadrukt dat er een andere benadering nodig is gezien de onzekerheid op nationaal niveau met betrekking tot het NPLG. Hij wijst op het gebrek aan duidelijkheid vanuit het Rijk over de toekomst van de landbouw in Nederland, inclusief de grootte en het aantal boeren dat behouden blijft. De heer Stulemeijer stelt dat zolang er geen heldere visie en leiding vanuit de nationale regering is, er voorzichtig omgegaan moet worden met het PPLG, met name wat betreft financiële uitgaven en verplichtingen. Hij waarschuwt tegen het maken van kostbare beslissingen zonder gegarandeerde ondersteuning of duidelijke richtlijnen vanuit het Rijk.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) haalt een drietal punten aan die door boeren zijn voorgedragen in relatie tot het PPLG. Zij benadrukt de noodzaak van financiële zekerheid voor de uitvoering en het beheer van natuurbeleid, waarbij ze instemt met het standpunt dat natuurbeleid alleen uitgevoerd moet worden als er voldoende budget beschikbaar is om de werkzaamheden en het toekomstige beheer te garanderen. Ze wijst op de problematiek van het starten van natuurprocessen zonder de garantie van voortgezette financiering, wat kan leiden tot verwaarlozing en overwoekering van natuur.

Daarnaast brengt ze de kwestie van de legalisering van PAS-melders ter sprake en vraagt hoe dit aangepakt zal worden met de beschikbare ruimte in de stikstofbank.

Ook vraagt ze naar de aanpak van ecologische monitoring op locatie in plaats van het gebruik van natuurdoelanalyses, inclusief de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van deze metingen, de bijkomende kosten, en de positie van de gedeputeerde hierin.

De **voorzitter** constateert dat de inbreng in eerste termijn is geleverd.

Eerste termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Beemsterboer** reageert als eerste op de vraag van het CDA over de financiering van natuurinclusieve landbouw naar aanleiding van een rapport van de Wageningen University & Research (WUR), waarin gesteld wordt dat er belemmeringen zouden zijn voor deze financiering. Hij geeft aan dat deze kwestie nader bekeken moet worden en belooft schriftelijk terug te komen op dit onderwerp.

In reactie op de SP belooft de gedeputeerde over de financiering van natuurinclusieve landbouw, naar aanleiding van een rapport van de WUR, schriftelijk terug te komen na verdere verkenning van de kwestie.

De gedeputeerde verwijst in reactie op de vraag over wat de koplopers zijn naar een eerdere brief met een link naar het overzicht van de acht koploperprojecten, die in een eerdere vergadering besproken zijn.

Over de ondersteuning van kleinschalige kringloopboeren via het mineralenproject, geeft hij aan dat verder onderzoek nodig is om te bepalen of provinciale steun logisch is.

Gedeputeerde Beemsterboer, gedeputeerde Kocken en de commissaris van de Koning hebben persoonlijk de boeren welkom geheten en ontvangen met koffie en koekjes in de Johan Remkeszaal. Tijdens deze ontmoeting werd gereageerd op zowel het pamflet als op de algemene zorgen van de boeren, waarbij benadrukt werd dat veel van de aangekaarte punten vooral betrekking hebben op Rijks- en Europees beleid. Er werd opgeroepen om deze zorgen ook bij het Rijk en Europa onder de aandacht te brengen. Gedeputeerde Kocken onderstreepte het belang van de balans tussen natuur en de agrarische sector. Gedeputeerde Beemsterboer heeft zijn waardering uitgesproken voor de grote opkomst en het vreedzame verloop van het protest, alsook voor het regelmatige overleg met agrarische organisaties. Begrip werd getoond voor de onzekerheid onder boeren, veroorzaakt door onder andere stikstofproblematiek, derogatieregels, en de algemene beeldvorming over de sector. Specifieke aandacht ging uit naar de situatie van PAS-melders, waarvoor op zowel nationaal als provinciaal niveau naar oplossingen gezocht wordt. Er werd benadrukt dat er in overleg met het Rijk en Europa gezocht wordt naar oplossingen en duidelijkheid voor de agrarische sector in Noord-Holland. Ook is aangegeven dat in het coalitieakkoord is afgesproken dat de provincie zelf op zoek gaat naar oplossingen voor de PAS-melders in de provincie Noord-Holland. In grote lijnen hebben de gedeputeerden begrip getoond voor de zorgen en opgeroepen om met elkaar in overleg te blijven en ook aangegeven dat de provincie in interprovinciaal verband ook het gesprek voert met het Rijk en met Europa.

De gedeputeerde noemt de koppeling die Volt maakt tussen lokale kwesties en Europa, en geeft aan dat veel van de punten uit het boerenpamflet niet direct betrekking hebben op provinciaal beleid.

Op de vraag naar een overzicht van maatregelen die geen financiële middelen vereisen of reeds gedekt zijn, belooft hij schriftelijk terug te komen, gezien de breedte van de vraag.

Het kringlooplandbouwloket, gevraagd door Volt, is reeds onderdeel van het landbouwportaal en bestaat dus al.

Een overzicht van Europese subsidies voor landbouw en natuur, ook een vraag van Volt, zal worden verstrekt conform een eerdere toezegging.

In reactie op de Partij van de Arbeid over de wens voor meer inhoud in de updates van het PPLG, informeert hij dat de volgende update reeds voorbereid is met meer ontwikkelingen en inhoud. Hij staat open voor verdere optimalisatie van dit communicatie-instrument om de Statenleden beter te betrekken en biedt aan om dieper in te gaan op specifieke gebiedsprocessen voor een duidelijker overzicht van de stand van zaken. Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt zijn bereidheid om transparant te communiceren en de informatiewensen van de Statenleden tegemoet te komen, maar dat het vooral nog een zoektocht is naar de meest optimale manier, met de belofte om gedetailleerdere informatie te verschaffen in toekomstige updates of naar aanleiding van de bijeenkomst op 11 maart 2024.

De gedeputeerde erkent de wens van de Staten om van de technische briefing meer een dialoog te maken. Hoewel hij niet bekend is met de specifieke vormen hiervoor, staat hij open voor suggesties en benadrukt het belang van voldoende tijd plannen voor dergelijke sessies.

Gedeputeerde Beemsterboer uit zijn spijt dat de vraag naar stikstofprojecten herhaaldelijk gesteld moet worden. Hij deelt mee dat er aan een brief gewerkt wordt die de situatie omtrent vier woningbouwprojecten die op stikstofproblematiek stuiten, zal toelichten. Deze brief is nog enkele weken onderweg.

Op verzoek van de BBB heeft de gedeputeerde gereflecteerd op de punten uit het pamflet. Voor een deel is dit al besproken tijdens de begrotingswijziging, met name over het voortzetten van het PPLG door in scenario's te werken, afhankelijk van het beschikbare budget. Het perspectief van de agrarische sector wordt meegenomen in het PPLG, inclusief de zorg voor waardevolle landbouwgrond. Op landelijk verzoek wordt hoogwaardig of waardevolle landbouwgrond in kaart gebracht.

Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat het provinciebestuur goed op de hoogte is van de zorgen binnen de agrarische sector, vooral gerelateerd aan de onzekerheid en de continue confrontatie met nieuwe maatregelen zonder duidelijke oplossingen. Hij benadrukt het belang van het erkennen en aanpakken van deze zorgen in samenwerking met de sector.

Gedeputeerde Beemsterboer erkent dat, in reactie op de inbreng van D66, hoewel er belangen kunnen schuren tussen landbouw en natuur, veel oplossingen mogelijk zijn die beide ten goede komen. Hij benadrukt echter dat financiële middelen vaak een belangrijke rol spelen bij het vinden van oplossingen voor deze schurende belangen. De provincie heeft beperkt handelingsperspectief wanneer er geen financiële middelen beschikbaar zijn, wat de afhankelijkheid van de beslissingen en middelen van het Rijk onderstreept.

In reactie op de Partij voor de Dieren benadrukt de gedeputeerde dat meer concreetheid en begrijpelijkheid onderdeel zullen zijn van het concept-PPLG. Er wordt verwacht dat er nog veel discussie zal zijn over dit concept, waarbij participatie centraal staat. Het PPLG-proces wordt gezien als een groot participatietraject waarbij veel verschillende inbreng wordt meegenomen in de volgende versies van het plan.

De heer **Hanou** (PvdD) herhaalt zijn verzoek om meer specifieke informatie over het PPLG, met name een overzicht van alle dertien gebiedsprocessen. Hij benadrukt de wens om te begrijpen of en hoe deze processen van elkaar leren, of ze vergeleken worden met processen in andere provincies, en hoe de aanbevelingen die in eerdere commissievergaderingen breed gedeeld zijn, worden meegenomen. De heer Hanou zoekt duidelijkheid over de interactie en het leren tussen de verschillende gebiedsprocessen, evenals de integratie van externe inzichten en aanbevelingen in het beleid en de uitvoering van het PPLG.

Gedeputeerde **Beemsterboer** zegt toe dat het overzicht van de dertien gebiedsprocessen verstrekt zal worden. Hij geeft aan dat er indirect altijd geleerd wordt van de gebiedsprocessen via de ambtelijke organisatie door intern overleg. Over het specifiek leren van elkaar tussen de gebiedsprocessen en de vergelijking met processen in andere provincies, stelt hij voor dit onderwerp nader te bespreken tijdens de bijeenkomst op 11 maart. Gedeputeerde Beemsterboer erkent het belang van de vragen en toont bereidheid tot verder gesprek en verduidelijking.

In reactie op 50PLUS erkent de gedeputeerde de nuance die 50PLUS aanbrengt over de omgang met het PPLG, vooral het advies om voorzichtig te zijn met uitgaven. Gedeputeerde Beemsterboer verzekert dat binnen het college strikt wordt toegezien op financiële uitgaven en dat de zorg voor financiële verantwoordelijkheid serieus wordt genomen, zoals geïllustreerd door zijn verwijzing naar gedeputeerde Rommel die actief waakt over het budget.

In reactie op JA21 op de punten aangedragen uit het pamflet van de boeren, vooral over het uitvoeren van natuurbeleid alleen wanneer er voldoende budget is, geeft de gedeputeerde aan dat bij de aanleg van het NNN er altijd rekening mee wordt gehouden dat zowel de aanleg als het beheer financieel duurzaam zijn. Hij benadrukt dat de snelheid waarmee natuurprojecten worden uitgevoerd afhankelijk is van de beschikbare financiële middelen.

Gedeputeerde Beemsterboer spreekt over de aanpak van de problematiek rondom PAS-melders en de zoektocht naar beschikbare stikstofruimte voor de zogenaamde PAS-bank. Hij benadrukt opnieuw dat hoewel het Rijk primair verantwoordelijk is voor het oplossen van de problemen die ontstaan zijn nadat de PAS-regeling niet langer houdbaar bleek, de provincie Noord-Holland actief zoekt naar oplossingen vanwege de aanhoudende onzekerheid onder de betrokken inwoners. Het vullen van de PAS-bank blijkt complex en is afhankelijk van het vrijkomen van stikstofruimte, bijvoorbeeld door het stoppen van agrariërs of door implementatie van stalmaatregelen die juridisch getoetst en goedgekeurd zijn. Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt de noodzaak van deze zoektocht om recht te doen aan de getroffen inwoners van Noord-Holland en hun langdurige onzekerheid.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert tot slot op de vraag van JA21 over de kosten van ecologische monitoring in Natura 2000-gebieden, waarbij hij aangeeft dat dergelijke monitoring

per gebied tienduizenden euro's zou kosten. Voor verdere details adviseert hij om contact op te nemen met gedeputeerde Kocken, aangezien gedeputeerde Beemsterboer zelf niet verantwoordelijk is voor dit specifieke onderdeel.

Tweede termijn commissie

De heer **Dijksen** (SP) raagt of gedeputeerde Beemsterboer schriftelijk kan terugkomen op de vraag betreffende het mineralenproject, dat ook bekend staat als het VEL (Vruchtbare Emissiearme Landbouw) of het VANLA-project (Verduurzaming Agrarische Sector Noord-Holland). Deze specificatie kan de gedeputeerde mogelijk helpen in zijn zoektocht naar meer informatie over dit project en de relevantie ervan voor de provinciale steun aan kleinschalige kringloopboeren.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) brengt zijn visie naar voren over de discussie rondom stikstof en de agrarische sector. Hij stelt dat de werkelijke crisis ligt in de kwaliteit van politieke besluitvorming en niet in de stikstofproblematiek zelf. Volgens hem rammelt het stikstofverhaal aan alle kanten, van berekeningen en natuurkundige feiten tot metingen, en refereert hij aan de BBB om te benadrukken dat het gepresenteerde probleem van stikstof eigenlijk niet bestaat. Hij wijst op berekeningen die aantonen dat de hoeveelheid ammoniak in de lucht extreem laag is en dat ammoniak, lichter dan lucht, opstijgt in plaats van neer te slaan op Natura 2000-gebieden.

Verder weerlegt hij het punt over export, benadrukkend dat export op zichzelf geen negatief fenomeen is en wijst op de significante bijdrage van de sierteelt aan de economie. Hij prijst de agrarische sector voor zijn rol als regionale voedselproducent in een land dat bijzonder geschikt is voor landbouw vanwege het milde klimaat, vruchtbare en platte bodem, en de beschikbaarheid van kennis en kunde onder Nederlandse boeren. De heer Van Tiggelen pleit voor beleid dat gebaseerd is op realiteit in plaats van op wat hij beschouwt als 'gecreëerde sprookjes'.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) vraagt om verduidelijking over de tegenstrijdige boodschappen betreffende de aanpak van de gebiedsprocessen binnen het PPLG. Aan de ene kant benadrukt gedeputeerde Beemsterboer de noodzaak van voorzichtigheid gezien het ontbreken van financiële middelen, terwijl er vanuit een coalitiepartner, de Partij van de Arbeid, wordt aangedrongen op het zo snel mogelijk starten met deze processen. Mevrouw Gordijn vraagt zich af welke richting nu prioriteit heeft: het versneld inzetten van de gebiedsprocessen of het eerst verzekeren van de benodigde financiën.

Daarnaast refereert ze aan een artikel in het Noord-Hollands Dagblad dat suggereert dat er verschillen van inzicht zijn tussen gedeputeerde Beemsterboer en gedeputeerde Kocken. Mevrouw Gordijn is benieuwd hoe deze verschillen overbrugd zullen worden in de toekomstige samenwerking binnen de coalitie.

De **voorzitter** constateert dat de inbreng van de commissie in tweede termijn is voltooid.

Tweede termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Beemsterboer** geeft aan dat er al met een aantal gebiedsprocessen is gestart en dat deze niet zullen worden stopgezet ondanks financiële onzekerheden. Er wordt al gewerkt aan de volgende versie van het PPLG, het concept-PPLG, en hierover zal op 11 maart een briefing worden gegeven voor een breder overzicht.

Gedeputeerde Beemsterboer ziet de verschillen tussen hem en gedeputeerde Kocken, die respectievelijk de portefeuilles landbouw en natuur beheren, niet als een probleem, maar als een positieve uitdaging. Hij beschrijft het vinden van oplossingen voor het stikstofvraagstuk die zowel de natuur als de agrarische sector ten goede komen als een gezamenlijke missie. Dit streven naar verbinding tussen de twee portefeuilles wordt gezien als een kernonderdeel van hun inspanningen binnen het PPLG.

De **voorzitter** constateert dat dit agendapunt voldoende is besproken.

De heer **Klein** (CU) geeft aan tijdens de rondvraag aan gedeputeerde Beemsterboer een vraag te willen stellen over een punt op de C-agenda, specifiek over cultureel erfgoed. Zijn vraag gaat over de ingekomen brief van Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk met betrekking tot de dreigende sloop van de Huibert van Eijkenstraat in Naarden. Deze vraag is niet voorafgaand aan de vergadering aangemeld.

De **voorzitter** is hiermee akkoord.

De heer **Mantel** (JA21) doet een ordevoorstel in reactie op de vraag van de heer Klein. Hij benadrukt dat dit voorstel niet bedoeld is om meneer Klein te benadelen, maar wijst op de procedure dat de agenda reeds is vastgesteld en dat er een mogelijkheid is om punten van de C-agenda te onthameren voor bespreking. Gezien het tijdsverloop van de vergadering stelt hij voor om te stemmen over het al dan niet toestaan van het stellen van een vraag over een onderwerp op de C-agenda.

De heer **Klein** (CU) reageert door te stellen dat er een duidelijk verschil is tussen ergens een bespreekstuk van maken en een korte vraag stellen over een punt wat op agenda staat.

De **voorzitter** erkent dit verschil en geeft de gelegenheid tot het stellen van de vraag.

6.b Agenderingsverzoek C naar B Partij voor de Dieren: Faunabeheerplan Vos 2024-2029

Toelichting:
Het Faunabeheerplan Vos 2024-2029 is door de Faunabeheereenheid Noord-Holland (FBE) op 1 november 2023 bij GS ter goedkeuring ingediend. GS hebben besloten dit plan goed te keuren. Het plan behandelt de bestrijding van de vos ter bescherming van weidevogels en andere grond broedende vogelsoorten. De commissieleden kunnen met elkaar en met de gedeputeerde het agendaverzoek bespreken.

Eerste termijn commissie
Mevrouw **Haas** (PvdD) bespreekt het Faunabeheerplan Vos in relatie tot de bescherming van vogelpopulaties en de impact van landgebruik. Ze benadrukt dat predatoren zoals de vos een belemmering vormen voor het broedsucces van weidevogels, die door het gebrek aan betere natuurlijke habitats genoodzaakt zijn te broeden op intensieve landbouwgronden. Ze stelt echter dat de onderliggende oorzaak van de problematiek bij de mens ligt, door het creëren van omstandigheden die de vogelpopulaties benadelen. Mevrouw Haas pleit voor het herstel van oorspronkelijke leefgebieden en het gebruik van niet-dodelijke methoden om de vos te weren, wat ingrijpende keuzes in landgebruik vereist.

Ze vraagt of Gedeputeerde Staten bereid zijn om rigoureuze keuzes te maken om het oorspronkelijke landschap te herstellen, intensieve landbouw te beperken en de balans in de natuur te herstellen, waardoor de noodzaak voor jacht op predatoren vermeden kan worden. Daarnaast informeert ze naar de bereidheid van GS om hun goedkeuring voor dodelijke middelen te heroverwegen ten gunste van niet-dodelijke maatregelen en het verbeteren van de natuurlijke habitat. Mevrouw Haas vraagt ook naar de mening van andere fracties over het nemen van kwaliteitsverbetering van natuurlijke habitats als uitgangspunt om predatoren zoals de vos te beschermen en is geïnteresseerd in het standpunt van GS over het in het Faunabeheerplan genoemde koppelkansenbeleid.

De heer **De Jong** (50PLUS) bespreekt het Faunabeheerplan Vos 2024-2029, dat door de Faunabeheerder in Noord-Holland bij Gedeputeerde Staten ter goedkeuring is ingediend en inderdaad goedgekeurd. Hij erkent de noodzaak van de bescherming van weidevogels en andere grondbroedende vogels tegen predatie door onder andere vossen, maar benadrukt dat het verlies van geschikt leefgebied door intensiever landgebruik, stadsuitbreiding, wegenaanleg en toename van recreatie de primaire oorzaak is van de afname van weidevogelpopulaties, een standpunt ondersteund door wetenschappelijke studies.

De heer De Jong stelt voor om een evenwichtige benadering te hanteren die zowel de belangen van mens als dier dient. Hij suggereert maatregelen zoals het verhogen van het waterpeil, het creëren van voldoende open ruimte en rust, het bevorderen van kruidenrijk grasland en kuikenland, en het stimuleren van natuurbeheer in landbouwgebieden met verminderd gebruik van pesticiden. Hij stelt voor om predatoren te beheren door tijdelijke rasters en schrikdraad te gebruiken, in plaats van ze te doden, als een effectievere en ethisch verantwoorde oplossing.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) uit kritiek op het huidige gebruik van de term faunabeheer, dat volgens haar in de praktijk vaak neerkomt op het doden van dieren. Ze pleit voor een directere benaming die de werkelijke aard van deze activiteiten weerspiegelt, met specifieke verwijzing naar het beheer van de vos in relatie tot de teruggang van de weidevogelstand. Ze benadrukt dat er andere, belangrijkere oorzaken zijn voor de afname van weidevogels, zoals het gebruik van pesticiden en de transformatie van weilanden in 'Grasfalt'-gebieden, wat leefgebieden voor weidevogels aantast. De SP-fractie wijst de vos niet aan als hoofdschuldige voor de afname van weidevogels en verwerpt het afschieten van vossen als oplossing.

Mevrouw Alberts-Oosterbaan onderstreept ook het natuurlijke gedrag van de vos, die, in tegenstelling tot mensen, stopt met eten wanneer hij verzadigd is en dus niet meer prooi doodt dan noodzakelijk voor zijn voeding. Dit gedrag wordt aangevoerd als argument tegen het beeld van de vos als onverzadigbare predator die een onevenredig grote bedreiging zou vormen voor de weidevogelpopulaties.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) vraagt of mevrouw Alberts het met haar eens is dat de vos meer doodt dan nodig is om te overleven.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) benadrukt haar standpunt dat de afname van de weidevogelstand niet aan de vos kan worden toegeschreven. Ze wijst op het natuurlijke gedrag van de vos, die, in tegenstelling tot hobbyjagers, niet meer jaagt dan nodig is voor zijn voeding.

Ze voert aan dat de vos ook positieve rollen in het ecosysteem vervult, zoals het eten van ganzeneieren, wat kan helpen bij het beheren van een ganzenoverschot. Daarnaast draagt de vos bij aan het beheersen van populaties ratten en andere ongewenste dieren.

Mevrouw Alberts-Oosterbaan pleit voor de bescherming van de vos, aangezien deze natuurlijke predatie bijdraagt aan het beheer van andere soorten die als problematisch worden beschouwd. Ze ziet dit als een vorm van natuurlijk beheer waarbij niet hoeft te worden ingegrepen door te doden. De SP zal daarom niet instemmen met voorstellen die het doden van vossen bevorderen en roept op tot het waarderen en beschermen van de rol van de vos in het ecosysteem.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) spreekt zich uit over het huidige faunabeheer en de aanpak van predatie door vossen in relatie tot de bescherming van weidevogels. Ze erkent de vele inspanningen en investeringen die reeds zijn verricht om predatieverliezen te voorkomen, zoals landschapsaanpassingen en predatorwerende maatregelen, maar stelt dat op korte termijn predatie nog steeds een bedreiging vormt voor de weidevogelpopulatie. Mevrouw Gordijn benadrukt dat, ondanks preventieve maatregelen en de aanzienlijke financiële middelen die zijn ingezet, reductie van het aantal vossen tijdens de broedperiode momenteel noodzakelijk is om de weidevogelpopulatie te herstellen.

Ze merkt op dat de provincie Noord-Holland een sleutelrol speelt in dit proces en wijst op de extra middelen die beschikbaar zijn gesteld voor agrarisch natuurbeheer en weidevogelbeheer door het Aanvalsplan Grutto. Mevrouw Gordijn stelt dat, ondanks verbeteringen in lokale omstandigheden, de predatiedruk nog steeds te hoog is voor een succesvol broedseizoen van de weidevogels. Hierdoor ziet zij het afschot van de vos als een noodzakelijk kwaad om de populatie weidevogels te beschermen en te herstellen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) maakt een onderscheid tussen de inrichting van het landschap en agrarisch natuurbeheer, benadrukkend dat deze twee niet hetzelfde zijn. Ze stelt dat een effectief landbeheer de noodzaak voor specifiek weidevogelbeheer kan verminderen.

De **voorzitter** constateert dat er geen vraag is gesteld en geeft de volgende spreker het woord.

Mevrouw **Jansen** (D66) geeft aan dat haar partij de afwegingen in het Faunabeheerplan Vos ondersteunt. Ze erkent de noodzaak van het beperken van de vospopulatie in relatie tot de ernstige afname van weidevogelpopulaties in Nederland. D66 kan zich daarom vinden in de maatregelen en strategieën zoals voorgesteld in het Faunabeheerplan.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) uit zijn standpunt tegen het doden van vossen, ondersteund door het argument dat andere dieren, zoals ooievaars, ook een bedreiging kunnen vormen voor pas uitgekomen weidevogels. Hij benadrukt dat de PVV tegen het plaatsen van de vos en de steenmarter op de landelijke vrijstellingslijst heeft gestemd, zoals blijkt uit motie 35 in de Tweede Kamer. De PVV erkent dat veel weidevogelgebieden nog niet voldoen aan de optimale vereisten voor weidevogelbeheer en dat de gestelde doelen voor kern- en buffergebieden niet realistisch zijn in een dichtbevolkt land als Nederland. De heer Van Tiggelen stelt dat er gezocht moet worden naar andere oplossingen, waaronder het stoppen met de aanleg van zonneweides die niet bijdragen aan de leefomgeving van weidevogels. Hij wijst op diervriendelijke opties om predatiedruk te verlagen, zoals het gebruik van rasters en wildverjagers, zoals genoemd in het

faunabeheerplan. Hoewel deze opties geen perfecte oplossingen zijn en soms kostbaar kunnen zijn, pleit de PVV ervoor om oplossingen in deze richting te zoeken, mits er daadwerkelijk sprake is van een probleem met predatie.

Mevrouw **Sijbenga** (BBB) deelt gezien de zeer beperkte spreektijd de conclusie van haar fractie en geeft aan blij te zijn dat er een goed en duidelijk beheerplan is.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) belicht de economische druk op boeren en ondernemers door maatregelen ter bescherming van weidevogels, zoals het uitstellen van maaien, aanpassen van landbouwmethoden, en het reserveren van landbouwgrond voor weidevogelbescherming. Ze benadrukt het belang van het bewustzijn van deze uitdagingen naast de problematiek rondom de weidevogels.

Mevrouw Ouderkerken vraagt naar de inrichting van het landschap en de tot dusver genomen maatregelen en integrale afspraken daaromtrent. Ze stelt voor om, in plaats van kostbare maatregelen die boeren op extra kosten jagen, specifieke gebieden aan te wijzen waar de vos niet wordt geaccepteerd, om zo effectiever en efficiënter beheer mogelijk te maken.

Reflecterend op de aanbiedingsbrief en de vragen daarin, benadrukt mevrouw Ouderkerken de visie van de VVD op kwaliteitsverbetering van natuurlijke habitats door behoud van biodiversiteit, met een voorkeur voor het aanwijzen van concrete gebieden. Ze uit zorgen over de financiële lasten voor boeren en de beschikbaarheid van middelen voor vergoedingen voor boeren die minder vee per hectare houden. De VVD ziet liever dat beschikbare middelen aan andere zaken worden besteed dan aan het opleggen van extra werk aan boeren.

Tot slot stelt mevrouw Ouderkerken dat de Provinciale Staten een kaderstellende en controlerende rol hebben en dat het informeren over uitvoeringszaken onnodig werk voor ambtenaren met zich meebrengt, en dus liever wordt vermeden.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Maarl** (CU) spreekt haar dank uit aan de Partij voor de Dieren voor het agenderen van het onderwerp weidevogelbescherming en het Faunabeheerplan Vos. Ze erkent de complexiteit van predatiebeheer en de beperkingen van voswerende rasters, die zowel logistiek uitdagend zijn als potentieel verstoring kunnen veroorzaken voor broedende weidevogels en andere dieren. De ChristenUnie ondersteunt de inzet van alle beschikbare middelen, inclusief afschot als aanvulling op diervriendelijke methoden, gezien de ernstige situatie van de weidevogelpopulatie.

Ze benadrukt het belang van het Faunabeheerplan Vos voor het succes van weidevogelbescherming en subsidies, en wijst op de verspilling van tijd, moeite en geld als dit plan wordt genegeerd. Mevrouw Hoogendoorn-van der Maarl is het eens met de Partij voor de Dieren over het verkennen van koppelkansen met het stikstofdossier binnen het PPLG en vraagt Gedeputeerde Staten of zij dit willen integreren.

Ten aanzien van het melden van ontheffingen ziet ze weinig toegevoegde waarde, gegeven de bestaande rapportages en procedures via de Omgevingsdienst en de Faunabeheereenheid.

Tot slot staat de ChristenUnie open voor het idee van de VVD om specifieke weidevogelreservaten aan te wijzen en te onderzoeken, met de erkenning dat predatiebeheer ook daar noodzakelijk kan zijn om de vos te weren.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) reflecteert op het Faunabeheerplan Vos, waarbij ze aangeeft dat de focus niet zozeer op het beheer van de vos ligt, maar op de bescherming van weidevogels zoals de grutto. Ze erkent dat naast de vos, de mens en de inrichting van de provincie de grootste bedreigingen vormen voor weidevogels. Mevrouw Schneemann benadrukt het belang van het overstappen naar kringlooplandbouw, zoals voorgesteld in het coalitieakkoord, maar merkt op dat concrete plannen hiervoor ontbreken.

Ze wijst op het belang van het grondwaterpeil voor weidevogels en vraagt naar de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van plannen ter behoud van de grutto, zoals ook beschreven in het AEWA (African-Eurasian Migratory Waterbird Agreement). Mevrouw Schneemann pleit voor een provincie waar ruimte is voor de vos en een goede balans tussen natuur, landbouw, steden, en infrastructuur, waarbij natuurlijke vijanden hun rol in het ecosysteem kunnen spelen.

Tot slot spreekt ze zich uit tegen het micro-managen van faunabeheer door voor elke ontheffing melding te maken aan Provinciale Staten. In plaats daarvan ziet ze liever beleid met duidelijke kaders die periodiek getoetst kunnen worden, om duidelijkheid te verschaffen aan alle betrokkenen en de natuurlijke balans te bevorderen.

Statenlid **Bwefar** (GL) onderstreept het belang van het creëren van voldoende goede leefruimte voor weidevogels als primaire factor voor hun herstel, in tegenstelling tot de focus op het aantal vossen. Het belang van voldoende groot, aaneengesloten gebied en de kwaliteit van de bodem, rijk aan bodemleven zoals wormen en kevertjes, wordt benadrukt. Deze visie sluit aan bij de standpunten van de Vogelbescherming en is terug te vinden in het Faunabeheerplan Vos, dat de suboptimale omstandigheden voor weidevogels in West-Europa en de noodzaak voor verbetering van hun habitatten in zowel omvang als kwaliteit erkent. Statenlid Bwefar betoogt dat het op orde brengen van het leefgebied van weidevogels kan leiden tot een natuurlijke balans in predatie, waardoor afschot van predatoren zoals de vos overbodig wordt. GroenLinks ziet het verbinden van natuurgebieden, verbeteren van NNN-gebieden en het stimuleren van natuurinclusieve landbouw, inclusief aanpassingen in het maaibeleid tijdens het broedseizoen, als cruciale stappen voor het behoud van weidevogels. Statenlid Bwefar vraagt de gedeputeerde om bevestiging van deze benadering en de inzet van de provincie op deze gebieden.

Statenlid Bwefar brengt naar voren dat het aantal vossen stabiel blijft ondanks jaarlijkse afschot, wat duidt op de natuurlijke populatiedynamiek van groei en verzadiging afhankelijk van beschikbare leefruimte en voedsel. Dit benadrukt dat het verbeteren van leefgebieden voor weidevogels essentieel is voor hun groei en dat afschot van vossen slechts een tijdelijke oplossing biedt. Bwefar vraagt of de gedeputeerde bereid is een onderzoek te initiëren naar de langetermijneffecten van afschot op populatiegroei, specifiek gericht op vossen en ganzen in Noord-Holland.

Daarnaast wijst Statenlid Bwefar op een openstaande motie van oktober 2020 betreffende het opstellen van een leidraad voor habitat weidevogels voor gemeenten, waarvan de oplevering

meerdere keren is uitgesteld. Gezien het uitblijven van deze leidraad vraagt zij de gedeputeerde om opheldering over de vertraging en een nieuwe verwachte opleveringsdatum.

Statenlid Bwefar reageert op de opmerking van mevrouw Gordijn over surplus-killen door vossen. Zij legt uit dat dit gedrag vooral voorkomt bij jonge vossen die in het nauw gedreven zijn en niet goed hebben geleerd hoe te jagen, omdat oudere vossen, die deze vaardigheden kunnen overdragen, vaak worden afgeschoten. Dit resulteert in lukraak doden door jonge vossen, een gedrag dat versterkt wordt door het frequente afschieten van volwassen vossen, waarna de populatie zich herstelt met versnelde worpen.

Statenlid Bwefar geeft ook aan dat GroenLinks openstaat voor het onderzoeken van afweermethoden, zoals genoemd door mevrouw Ouderkerken, en dit de moeite waard vindt.

De heer **Wallaart** (PvdA) sluit zich aan bij de observaties van Statenlid Bwefar (GroenLinks) over de onderliggende oorzaken van de achteruitgang van de weidevogelpopulaties en vraagt om een reflectie van de gedeputeerde hierop. Hij benadrukt het belang van het definiëren van weidevogelkerngebieden binnen het PPLG, inclusief het verzoek om een kaart waar deze gebieden duidelijk op zijn aangegeven.

De heer Wallaart adresseert ook de brede benadering van predatorenbeheer, verwijzend naar het Aanvalsplan Grutto, waarin afschot slechts als een laatste stap wordt beschouwd na het inzetten van diverse andere maatregelen zoals het beperken van beschutte uitkijkposten voor predatoren, het creëren van barrières, en het camoufleren van nesten. Hij vraagt het college of er voldoende wordt gedaan op dit gebied, met name in relatie tot vrijwillige ingrepen bij particuliere eigenaren die mogelijk essentiële habitats voor predatoren behouden, en drukt zijn zorg uit over de afhankelijkheid van vrijwillige medewerking voor het succes van deze strategieën.

Hoewel de PvdA enig begrip heeft voor het standpunt van mevrouw Alberts (SP) tegen het afschot van vossen, stelt hij dat de PvdA-fractie de noodzaak van afschot in de tussentijd erkent, maar waarschuwt dat dit niet moet worden gezien als een afdoende maatregel voor de bescherming van weidevogels. Hij benadrukt dat een meer holistische aanpak vereist is om de weidevogelpopulaties effectief te ondersteunen en te herstellen.

De **voorzitter** constateert dat de inbreng in eerste termijn vanuit de kant van de commissie is geleverd.

Eerste termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Beemsterboer** geeft een algemene reactie op de zorgen omtrent de weidevogelpopulatie. Hij erkent de langdurige achteruitgang van weidevogels sinds de jaren zestig en zeventig, waarbij hij aangeeft dat er geen enkele hoofdoorzaak is. Factoren zoals de verandering in landbouwpraktijken, recreatieve druk, en veranderingen in het watersysteem hebben allen invloed. De verzwakte weidevogelpopulatie is daardoor gevoeliger voor verstoringen, waardoor predatie een significante factor wordt.

Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt dat hoewel predatiebeheer op zichzelf niet voldoende is voor een gezonde weidevogelstand, het momenteel wel noodzakelijk kan zijn. Hij sluit niet uit dat, gezien de ontwikkelingen en drukte in de provincie, beheer van de vos noodzakelijk blijft.

Tegelijkertijd onderstreept hij de inzet op verbetering van leefgebieden voor weidevogels, via subsidies en samenwerking met natuurbeheerders en agrariërs, als cruciaal onderdeel van het beleid.

De gedeputeerde vermeldt dat het beleid gericht is op het versterken en verbeteren van weidevogelgebieden, ondersteund door het Aanvalsplan Grutto en het PPLG, waarbij de versterking van deze gebieden en populaties een belangrijk doel is. Hij geeft aan dat de provincie niet direct bijhoudt welke ontheffingen en vergunningen worden verleend, maar dat deze informatie openbaar wordt gepubliceerd door de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord, in antwoord op vragen over de transparantie en het beheer van ontheffingen.

Gezien de beperkte spreektijd zijn er specifieke vragen mogelijk nog niet afdoende beantwoord. Statenlid **Bwefar** (GL) verzoekt de gedeputeerde de nog openstaande vragen schriftelijk te beantwoorden.

Gedeputeerde **Beemsterboer** zegt dit toe.

Slotreactie door de indiener van dit agenderingsverzoek, Partij voor de Dieren.
Mevrouw **Haas** (PvdD) uit haar teleurstelling over het gebrek aan compassie bij sommige partijen betreffende het beheer van vossen en de impact op weidevogels. Ze merkt echter op dat er bij enkele partijen bereidheid lijkt te bestaan om bij de gedeputeerde aan te dringen op onderzoek naar de effecten van afschot op vospopulaties. Mevrouw Haas geeft aan dat dit een punt is waar mogelijk in de toekomst op teruggekomen zal worden.

7 Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer

De **voorzitter** heeft voorafgaand aan de commissievergadering geen rondvragen voor gedeputeerde Beemsterboer ontvangen. De ChristenUnie heeft staande vergadering verzocht een rondvraag te stellen inzake agendapunt 9.a, Cultureel Erfgoed: Ingekomen brief Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk inzake Dreigende sloop Huibert van Eijkenstraat Naarden (C-agenda Landelijk gebied 12-02-2024).

De heer **Klein** (CU) brengt een brief ter sprake die zowel de Provinciale Staten als het College van Gedeputeerde Staten hebben ontvangen van Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk. Deze brief uit zorgen over het verlies van cultureel erfgoed. Hoewel de heer Klein aangeeft te geloven dat deze kwestie primair een verantwoordelijkheid van de gemeente is, vraagt hij aan gedeputeerde Beemsterboer of hij van plan is deze brief te beantwoorden. Verder verzoekt hij, indien een antwoord wordt gegeven, om een afschrift van deze beantwoording aan de Provinciale Staten te verstrekken.

Gedeputeerde **Beemsterboer** bevestigt dat een antwoord op de brief van Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk zal worden toegestuurd. Hij is het eens met de heer Klein van de ChristenUnie dat het waarschijnlijk een gemeentelijke kwestie betreft, maar verzekert dat een afschrift van de beantwoording aan Provinciale Staten zal worden verstrekt.

8 Sluiting

De **voorzitter** dankt de aanwezigen voor hun aandacht en sluit de vergadering om 17.46 uur.

Sluiting om 17.46 uur.

Technische vragen Commissie Landelijk Gebied 12-02-2024						
nr	Partij en indiener	Punt	PFH	Onderwerp	Vraag	Antwoord
1	D66	4.a	Beemsterboer	Eerste begrotingswijziging - PPLG	Algemeen, p.9 - Bij het PPLG is nergens sprake van budget voor recreatie. Hoe wordt dit begroot? Waar is het zichtbaar?	Er is incidenteel geld voor de recreatieve scans van de PPLG-gebieden vanuit de post bestemmingsmanagement bij recreatie.
2	D66	4.a	Beemsterboer	Eerste begrotingswijziging - PPLG	Algemeen, p.9 - Op pagina 65 van de begroting 2024 staat het volgende: “In het coalitieakkoord zijn middelen beschikbaar gesteld voor extra capaciteit voor het PPLG. Het gaat om € 2 miljoen voor 2024. Dit loopt met € 2 miljoen per jaar op naar € 12 miljoen structureel vanaf 2029.” Het afronden van het NNN in NH plant deze coalitie ook pas in 2029 (zie op website gepubliceerde begroting 2024, pagina 55). Waarom is de looptijd van de reserve PPLG dan slechts t/m 2027	De reserve PPLG is bedoeld voor de incidentele middelen die in het Coalitieakkoord beschikbaar zijn gesteld. De looptijd is daarom gelijk aan de zittingsperiode van de coalitie. De € 35 miljoen is bedoeld voor incidentele uitgaven. Daarnaast zijn in het Coalitieakkoord structurele middelen beschikbaar gesteld; deze zijn meerjarig in de begroting verwerkt.
3	D66	4.a	Beemsterboer	Eerste begrotingswijziging - PPLG	Algemeen, p.9 - De bestemmingsreserve PPLG omvat nu voorfinanciering, proceskosten en projecten. Waarom is niet gekozen voor drie reserves?	Er is voor een reserve gekozen om de incidentele middelen voor PPLG (€ 35 miljoen) afzonderlijk zichtbaar te maken. In de Eerste begrotingswijziging worden bestedingsvoorstellen gedaan voor 2024, omdat deze uitgaven nu gewenst zijn voor de doorontwikkeling van het PPLG.
4	D66	4.a	Beemsterboer	Eerste begrotingswijziging - PPLG	Algemeen, p.10 ad 3 - Worden deze PPLG-bestedingsvoorstellen genoemd in de openbare GS-notulen? Zijn de	Ja, die zullen we ter kennisname toesturen. Bij de jaarrekening kan desgewenst een overzicht worden opgesteld.

Technische vragen Commissie Landelijk Gebied 12-02-2024						
nr	Partij en indiener	Punt	PFH	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					bestedingsvoorstellen direct opvraagbaar voor PS?	
5	D66	4.a	Beemsterboer	Eerste begrotingswijziging - PPLG	Algemeen, p.10 ad 4 - Op welk moment in de P&C cyclus komen de PPLG-bestedingen naar PS?	Een logisch moment voor de verantwoording van uitgaven uit de Reserve PPLG is de jaarrekening,
6	D66	4.a	Beemsterboer	Eerste begrotingswijziging - PPLG	Algemeen, p.10 tabel rij 1 - Hier staat een bedrag van 2 miljoen voor incidentele dekking capaciteitskosten 2024 PPLG. Met capaciteit wordt personeel bedoeld, nemen wij aan. Om wat voor functies gaat het hier en hoeveel FTE?	Het betreft het borgen van de financiering van personeel die onder tijdelijke SPUK uitkeringen vanuit het Rijk konden worden aangenomen. De functies zijn divers en gericht op het landelijk gebied zowel in de gebieden zelf, als beleidsmatig en ondersteunend aan de opgave. Wij hanteren middensom van ca.100.000 (schaal 11)
7	D66	4.a	Beemsterboer	Eerste begrotingswijziging	Algemeen, p.10 tabel rij 2 - Hier staat een bedrag van 8 miljoen voor Voorfinanciering van projecten waarvoor met grote zekerheid een Rijksbijdrage wordt verwacht. Welke projecten gaan voorgefinancierd worden?	Op dit moment zijn er geen projecten die voor voorfinanciering in aanmerking komen, omdat de regeling nog niet is opengesteld. Dit wacht op de goedkeuring van de begroting van LNV.
8	D66	4.a	Beemsterboer	Eerste begrotingswijziging - PPLG	Algemeen, p.10 tabel rij 3 - Hier staat een bedrag van 900.000 euro voor proceskosten PPLG. Zijn dit ook capaciteitskosten (personeel of inhuur)?	Nee, onder proceskosten vallen bijvoorbeeld onderzoek en advies, die door derden worden uitgevoerd. Voorbereidende werkzaamheden door de eigen organisatie vallen onder capaciteit.
9	D66	4.a	Kocken	Eerste begrotingswijziging - Programma 5 Natuur en landelijk gebied	Overhevelingen	Dit betreft de bijdrage vanuit de Reserve Groene Uitweg aan twee natuurverbindingsprojecten (zie Beleidsdoel 5.1 op pagina 27). Beide projecten zijn

Technische vragen Commissie Landelijk Gebied 12-02-2024						
nr	Partij en indiener	Punt	PFH	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					c. Wat is de reden van de overhevelingen uit reserve groene uitweg naar reserve groen? d. Heeft dit te maken met het scheiden van budgetten voor aanleg van natuur en voor inrichting van natuur?	tevens terug te vinden in het Programma Natuurnetwerk (PNN) 2024 (PS 11-12-2023). De overheveling houdt geen verband met de scheiding van budgetten voor realisatie en beheer van het NNN. De kosten voor natuurbeheer worden gedekt uit een structurele begrotingspost.
10	D66	4.a	Beemsterboer	5.5 Regisseren Provinciaal Programma Landelijk Gebied, pagina 28	f. Valt de voorfinanciering PPLG financieel onder dit programma 5.5 Regisseren PPLG?	Ja, in afwachting van het Transitiefonds en de specifieke uitkering is ervoor gekozen alle middelen en lasten voor PPLG op beleidsdoel 5.5 te begroten en te verantwoorden.
11	GroenLinks		Beemsterboer	Faunabeheer	Schiphol moet vanuit z'n functie vogelwerende maatregelen nemen en mag ook afschieten. Dit gaat om een omvangrijk gebied met mogelijk grote aantallen vogels, daarom belangrijk dat dit netjes ingericht is: 1. Is er een overzicht van in welke gebieden rondom Schiphol in het kader van vliegveiligheid beheerd worden? Zo ja, waar kan ik die vinden? 2. Wie zijn de beheerders van de verschillende gebieden rondom Schiphol waar faunabeheer	1. Voor ganzenbeheer is er sprake van een 0-10 km zone en 10-20 km zone rondom Schiphol waarbinnen ganzen in het kader van vliegveiligheid beheerd worden. De weilanden naast Molenwijk vallen binnen de 0-10 km zone. De kaartjes zijn opgenomen in de ontheffingen van de FBE, zie besluit 11, 12 en 13 (2018) via: Media bibliotheek - Faunabeheer NH (fbenoordholland.nl). 2. De Faunabeheereenheid (FBE) heeft het faunabeheerplan voor Schiphol opgesteld. Op grond daarvan heeft de FBE ontheffingen aangevraagd bij de OD NHN, en na toetsing aan wet- en regelgeving gekregen. De FBE machtigt vrijwillige jagers om het ganzenbeheer rondom Schiphol uit te voeren.

Technische vragen Commissie Landelijk Gebied 12-02-2024						
nr	Partij en indiener	Punt	PFH	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					plaatsvindt ter bescherming van het vliegverkeer? 3. Aan wie zijn deze beheerders verantwoording verschuldigd voor hun beheersplannen?	Jagers rapporteren, op grond van artikel 6.3, vierde lid van het Omgevingsbesluit, de aantallen dieren die zij hebben gedood aan de FBE. De FBE is presenteert deze gegevens in een publiek jaarverslag. Een faunabeheerplan heeft een eindige looptijd en wordt dus periodiek nieuw geschreven en opnieuw getoetst op basis van de op dat moment best beschikbare (wetenschappelijke) informatie. Hierin krijgen ook de resultaten van de voorgaande jaren een plaats.
12	GroenLinks		Beemsterboer	Faunabeheer - vervolg	1. Wie keurt deze faunabeheerplannen goed? 2. Waar kunnen wij de faunabeheerplannen vinden?	1. Gedeputeerde Staten. Na de goedkeuring door GS is het meestal nodig dat de FBE aansluitend daarop nog vergunningen bij de OD NHN aanvraagt. Zie: Media bibliotheek - Faunabeheer NH (fbenoordholland.nl)
13	GroenLinks		Beemsterboer	Faunabeheer – extra vragen	1. Wat is of wat zijn de gegeven uitzonderingsgronden waardoor bij het Haarlemse Schalkwijk op aan de (voormalige term) bebouwde kom grenzende gebieden op ganzen mag worden geschoten, wat normaliter in strijd zou zijn met het voormalig artikel 3.21 lid 3 Wet Natuurbescherming (nu artikel 11.71 lid 4 Bal die spreekt van de in het omgevingsplan aangewezen	1. De weilanden nast Molenwijk bevinden zich buiten de bebouwde kom. De besluiten op grond waarvan beheer in deze weilanden wordt uitgevoerd, bevatten geen uitzonderingen die het mogelijk maken het geweer daarvoor te gebruiken binnen de bebouwde kom van Haarlem, of op terreinen direct daaraan grenzend. Zie antwoord 13-1. Zie verder Faunakalender - Faunabeheer NH (fbenoordholland.nl) voor een algemeen overzicht van vrijstellingen, ontheffingen en opdrachten die beschikbaar zijn.

Technische vragen Commissie Landelijk Gebied 12-02-2024						
nr	Partij en indiener	Punt	PFH	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					bebouwingscontour jacht)? 2. Kunnen wij een afschrift van de uitgegeven uitzonderingsgrond ontvangen of kunt u aangeven waar wij deze kunnen vinden?	
14	GroenLinks		Beemsterboer	Faunabeheer – extra vragen	Als wij als provincie onderzoek willen naar het verloop van de S-curve (de curve die grof gezegd aangeeft dat een soort zich voort blijft planten zolang er ruimte is voor de soort), aan wie moet dit dan verzocht worden? Is dat het Rijk en zo ja, is dat bij LNV of anders? Zo nee, is dat BIJ12 of IPO of is het nog weer anders?	De s curve is een begrip uit het domein van de populatiebiologie. Als we meer daarover zouden willen weten dan we nu doen, kan de provincie daarvoor zelf een uitvraag doen. Populatiedynamica is een aspect dat deel uitmaakt van de wetenschappelijke onderbouwing van faunabeheer. Het ligt niet voor de hand om een algemene vraag als deze bij het Rijk of bij BIJ12 neer te leggen.
15	PvdD	6.a	Beemsterboer	Stand van zaken PPLG	Welk mandaat heeft GS om zienswijze NPLG vast te stellen en aan het rijk te sturen, zonder PS daarover te raadplegen?	Het reageren op beleidsdocumenten van een andere overheid beschouwen wij als een uitvoerende taak en daarmee tot de verantwoordelijkheid van het College.

Technische vragen Commissie Landelijk Gebied 12-02-2024						
nr	Partij en indiener	Punt	PFH	Onderwerp	Vraag	Antwoord
16	PvdD	10.b	Beemsterboer	Faunabeheer wijziging beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland	Welk mandaat ziet GS hier voor zich om deze beleidsregel te wijzigen? Maar ook specifiek voor het verlagen van het eigen risico ganzenschade?	Op grond van artikel 15.53 van de Omgevingswet verlenen Gedeputeerde Staten op verzoek van belanghebbenden een tegemoetkoming in schade aangericht door diersoorten. In artikel 4:81 van de Algemene wet bestuursrecht is bepaald dat een bestuursorgaan over zijn bevoegdheden beleidsregels mag opstellen. GS hebben als nadere invulling van de in artikel 15.53 Ow opgenomen bevoegdheid op grond van artikel 4:81 Algemene wet bestuursrecht de Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland vastgesteld. Met de wijziging van de beleidsregel wordt uitvoering gegeven aan de afspraken uit het coalitieakkoord. De financiele gevolgen van de wijziging worden verwerkt in de begrotingscyclus.
17	PvdD	10.b	Beemsterboer	Faunabeheer wijziging beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland	Wat zijn de voorwaarden om een vergoeding te krijgen voor schade veroorzaakt door ganzen?	Hier gaat het om adequaat gebruik van de mogelijkheden die een agrarier heeft om faunaschade te voorkomen. Meer informatie hierover is te vinden op de website van BIJ12. Faunaschade - BIJ12
	BBB			Koplopersprojecten	Wij zijn met de commissie landelijk gebied op zoek naar de provinciale informatie inzake de koplopers projecten. Wij zouden graag een link of een lijst ontvangen wat er precies	De brief over de koplopersprojecten aan de minister voor Natuur en Stikstof werd de commissie op 30 juni 2023 toegezonden (Brief ‘versnellingsgelden’ 30 juni, ingekomen stukkenlijst 31 juli, punt 52, laatste bijlage, laatste

Technische vragen Commissie Landelijk Gebied 12-02-2024						
nr	Partij en indiener	Punt	PFH	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					verstaan wordt onder koplopers projecten. Welke regelingen vallen hier onder of welke innovaties?	brief daarin. >> Ingekomen stukken ter kennisname - 31 juli 2023 - PNH (ibabsonline.eu)) Het was een van de vijf bijlagen bij de brief die wij u stuurden over het indienen van de startversie PPLG bij het Rijk. In de brief over de koplopersprojecten – destijds versnellingsprojecten genoemd – hebben wij beschreven waar we bij de selectie van de projecten naar hebben gekeken: • Integraliteit: maatregelenpakket voor zowel natuur, stikstofreductie, landbouw, klimaat en water. • Passend binnen het NPLG en het PPLG • Maatregelen te kwalificeren als No regret (vermijden risico van lock-in) • De verwachting dat de maatregelen op korte termijn te realiseren zijn. • Realisatie van de maatregelen levert belangrijke bijdrage aan de uitvoering van de gebiedsprocessen. • Aansluiting op het GLB/NSP zodat EU cofinanciering wordt benut. Op basis van deze criteria hebben wij een maatregelpakket samengesteld die nader is toegelicht in de bijlage bij de brief. De zeven projecten zijn de eerste concrete aanvragen en

Technische vragen Commissie Landelijk Gebied 12-02-2024						
nr	Partij en indiener	Punt	PFH	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						komen voort uit de maatregelen van het overzicht dat is opgenomen op bladzijde 77 van de startversie PPLG.
	PvdD	4.a	Beemsterboer	Eerste begrotingswijziging	Blz. 50: wijziging subsidie aan Artis Rijksmonument aquarium van € 2,7 mln naar € 12,7 mln. Kan dit worden toegelicht? Wat wordt er nu extra voor Artis begroot in deze EBW en waar is dit voor bedoeld?	De Rijksbijdrage aan Artis van 10 miljoen (kanjeropgaves) wordt via een storting in het provinciefonds door de provincie beschikt. Dat is in het najaar 2023 door het Rijk besloten.

Aan

Verdeling per Fractie	Zetels	Cie 3 uur
BBB	**8**	11 min. (5+6)
VVD	**8**	11 min. (5+6)
PvdA	**7**	10 min. (5+5)
GroenLinks	**7**	10 min. (5+5)
D66	**4**	8min. (5+3)
PvdD	**4**	8 min. (5+3)
JA21	**3**	7 min. (5+2)
PVV	**3**	7 min. (5+2)
VOLT	**2**	6 min. (5+1)
CDA	**2**	6 min. (5+1)
Forum voor Democratie	**2**	6 min. (5+1)
SP	**2**	6 min. (5+1)
50PLUS	**2**	6 min. (5+1)
ChristenUnie	**1**	6 min. (5+1)
GS (25%)		*36 min.*

Provincie Noord-Holland

Agenda Commissie Landelijk gebied

Datum	12-02-2024
Tijd	13:30 - 16:00
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	Chris Vonk
Toelichting	De vergadering vindt in hybride vorm plaats. De vergadering is openbaar en online live te volgen via https://noord-holland.stateninformatie.nl. De commissievergadering is toegankelijk voor publiek. Het is mogelijk om in te spreken in de vergadering. Dat kan zowel fysiek of digitaal. Inspreken kan bij de agendapunten die ter bespreking staan geagendeerd (A- en B-agenda), of tijdens het inspreekhalfuur op andere punten die vallen onder de beleidsterreinen van de commissie Landelijk Gebied. Voor het inspreken moet u zich aanmelden bij de Statengriffie. Dat kan tot 15.00 uur op de voorafgaande werkdag (vrijdag 9 februari) bij commissielandelijkgebied@noord-holland.nl Let op: alle genoemde tijden bij de afzonderlijke agendapunten zijn richttijden. Indien er geen, of een beperkt aantal, aanmeldingen zijn voor het inspreekhalfuur zullen de agendapunten na punt 3 eerder beginnen.

0.a	**Technische Briefing Kaderrichtlijn Water (11:00 - 11:45)**
0.b	**Technische briefing over faunabeheer en schadevergoedingen (12:30 - 13:30)**
1	**Opening en mededelingen**
2	**Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, Strategische Agenda, Lijsten moties en toezeggingen**
3 13:30	**Inspreekhalfuur**
4	**A-agenda Algemeen**
4.a 14:00	**Financiën: Eerste begrotingswijziging 2024 (A-agenda alle commissies: cie Landelijk gebied en Ruimte 12 februari en cie Bestuur en Leefomgeving 15 februari 2024)** Toelichting: In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze eerste begrotingswijziging

(EBW) omvat een bijstelling van de begroting 2024.

Voorstel voor behandeling:
Adviseren over de voordracht aan PS. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 4 maart 2024.
De commissie Landelijk Gebied adviseert over de onderwerpen die tot de portefeuille van deze commissie horen.
De voordracht EBW staat tevens geagendeerd voor de commissies Bestuur, Ruimte en Leefomgeving.

5 Rondvraag gedeputeerde Kocken

6 B-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)

6.a PPLG: Stand van zaken PPLG

14:30

Behandelvoorstel:
Het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) komt maandelijks terug op de agenda.
Gedeputeerde Beemsterboer zal mondeling de stand van zaken meedelen. De commissieleden hebben de mogelijkheid om vragen te stellen over het PPLG.

6.b Agenderingsverzoek C naar B Partij voor de Dieren: Faunabeheerplan Vos 2024-2029

15:30

Toelichting:
Het Faunabeheerplan Vos 2024-2029 is door de Faunabeheereenheid Noord-Holland (FBE) op1 november 2023 bij GS ter goedkeuring ingediend. GS hebben besloten dit plan goed te keuren. Het plan behandelt de bestrijding van de vos ter bescherming van weidevogels en andere grond broedende vogelsoorten.

Behandelvoorstel: De commissieleden kunnen met elkaar en met de gedeputeerde het agendaverzoek bespreken.

7 Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer

8 Sluiting

9 C-Agenda Cultureel erfgoed

9.a **Cultureel Erfgoed: Ingekomen brief Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk inzake Dreigende Sloop Huibert van Eijkenstraat Naarden (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

9.b **Cultureel Erfgoed: Ingekomen brief van 11 Duitse/Deense en Nederlandse NGO's naar UNESCO inzake besluit van UNESCO's Werelderfgoed Comité over de Waddenzee (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

10 **C-Agenda Landbouw, Visserij, Faunabeheer en Dierenwelzijn**

10.a **Visserij: Nieuwsbrief Producentenorganisatie van de Nederlandse Mosselcultuur (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

10.b **Faunabeheer: Wijziging Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

Gedeputeerde Staten wijzigen de Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland. Het 20% eigen risico wat wordt ingehouden voor zover het betreft ganzenschade wordt verlaagd naar 5%. Ten aanzien van schadetegemoetkomingen op gronden waarvoor een (erf)pachtovereenkomst met beperkingen geldt, wordt een tekstuele correctie doorgevoerd.

11 **C-Agenda Natuur, Landschap en Water**

11.a **Natuur: Ingekomen brief van Fauna Haarlemmermeer (C-Agenda cie. Landelijk Gebied 12-02-2024)**

11.b **Water: Openstelling 2024 Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022 (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)**

In het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 is aangegeven dat de provincie het verbeteren van de kwaliteit van zwemlocaties en het ontwikkelen van nieuwe locaties stimuleert. De 'Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022' levert hieraan een bijdrage. Het subsidieplafond voor 2024 wordt vastgesteld op € 150.000,- en de indieningstermijn is de periode van 21 februari 2023 tot en met 1 oktober 2024. Het GS-besluit houdt alleen openstelling in 2024 in. Jaarlijks zal bekeken worden of de openstelling gecontinueerd wordt.

12 **C-Agenda Algemeen**

12.a MRA: Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 78 - 23 januari 2024 (C-agenda alle commissies 12-02-2024 en 15-02-2024)

12.b IPO: BAC agenda Landelijk Gebied - 1 februari 2024 (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)

12.c IPO: BAC verslag Landelijk Gebied - 16 november 2023 (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)

Strategische Statenagenda commissie Landelijk Gebied
januari 2024 – versie 24-01-2024

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. Ruimte of PS)

	2024									**2024**				**GS**	**Behandeling**
	15-01	**12-02**	**11-03**	**15-04**	**27-05**	**17-06**	**09-09**	**14-10**	**25-11**	**Q1**	**Q2**	**Q3**	**Q4**		*Hier kunnen werkafspraken en duiding worden opgenomen*
Algemeen															
1e Begrotingswijziging														allen	
2e Begrotingswijziging														allen	
Laatste begrotingswijziging														allen	
Jaarstukken en Kaderbrief														allen	
Begroting														allen	
PPLG															
PPLG			TB & B agenda		TB?	B Stuk	TB en B stuk							Kocken en Beemster boer	PPLG komt meerdere keren terug. In september zal het voorliggen in Provinciale Staten. PPLG is dan nog niet definitief, maar zal wederom naar het Rijk worden gestuurd voor een reactie waarna het zal terugkeren voor aanvulling. 11-03: Inventarisatie van de (nader) uit te werken keuzevraagstukken in het PPLG. TB en behandeling B-stuk 17-06: Voorstel voor de daadwerkelijke keuzes en de prioritering. behandeling B-stuk 09-09: Volgende behandeling PPLG (afhankelijk van ontwikkelingen en voortgang bij het Rijk (toetsingen, financiën, beleid en planning)). TB en behandeling B-stuk
Portefeuille Natuur en water															
Natuurnetwerk Nederland (NNN)														Kocken	Beantwoording zienswijzen herbegrenzingen NNN
Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL)														Kocken	Natuurbeheerplan en openstellingen SNL
Technische Briefing Kaderrichtlijn Water														Kocken	
Portefeuille Landbouw en Visserij															
Werkbezoek (biologische) bloembollen														Beemster boer	Wordt gepland in april / mei
Evaluatie Voedselvisie														Beemster boer	
Portefeuille Dierenwelzijn en Faunabeheer															
Technische briefing over faunabeheer en schadevergoedingen														Beemster boer	
Expertmeetings															
Expertmeeting Natuur als kans door : Em. prof dr. André N. van der Zande Ambassadeur Natuurinclusie															

Strategische Statenagenda commissie Landelijk Gebied
januari 2024 – versie 24-01-2024

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. Ruimte of PS)

	2024									**2024**				**GS**	**Behandeling**
	15-01	**12-02**	**11-03**	**15-04**	**27-05**	**17-06**	**09-09**	**14-10**	**25-11**	**Q1**	**Q2**	**Q3**	**Q4**		*Hier kunnen werkafspraken en duiding worden opgenomen*
Expertmeeting Rechten voor de Waddenzee		26-02													Een expertmeeting over de kansen, gevolgen en toepassingen van het toekennen van rechten aan de Waddenzee. Staten van Friesland en Groningen en de waterschappen ook uitnodigen (motie van 30 mei).
Expertmeeting Voorkomen van doden van dieren															
Expertmeeting Agrarisch natuurbeheer in NNN															
Expertmeeting Ecologische Autoriteit (op 1 juni PPLG gevraagd).					?	?	?								Wordt gepland als de adviezen binnen zijn. Zal waarschijnlijk Q2 zijn.

Provincie Noord-Holland

Behandeld in datum	Onderwerp	Portefeuille houder	Inhoud	Stand van zaken	Afgedaan
15-01-2024	Stikstof: verstrekken informatie woningbouwprojecten	Beemsterboer, J.	Op de vraag van de PvdA over specifieke projecten die leiden onder stikstof die binnen het bereik van de provincie liggen en waarover informatie moet worden verstrekt, meldt gedeputeerde Beemsterboer dat hij een lijst van vier woningbouwprojecten heeft ontvangen. Hij zegt toe deze lijst te verstrekken en belooft ook informatie over infrastructurele projecten te geven. Hij maakt een voorbehoud dat hij moet nagaan of er juridische risico's verbonden zijn aan het delen van deze informatie.		Nee
20-11-2023	Initiatiefvoorstel PvdD Beperking Hobbyjacht en het Faunabeheerplan Wildsoorten	Beemsterboer, J.	De gedeputeerde wijst erop dat alle bevoegdheden m.b.t. de jacht op de vijf soorten toebehoren aan het Rijk en de jacht slechts door een wetswijziging kan worden gestopt. Hij stelt voor om een technische briefing te organiseren.		Nee
20-11-2023	Actieplan	Kocken, R.	De heer Mülder (D66) zegt dat hij Ten aanzien van de 1,6 miljoen door ombuigingen in het coalitieakkoord, waardoor een aantal activiteiten en onderzoeken tijdelijk ‘on hold’ gezet zijn verduidelijking wil. Hij wil weten welke projecten, naast actieplan exoten en actieve soortenbescherming, on hold gezet zijn.	Het betreft hier slechts een aanpassing van de kasraming van de middelen uit het Masterplan biodiversiteit. Omdat we het geplande bedrag dit jaar niet meer zouden uitgeven hebben we dat doorgeschoven. De middelen blijven	Nee

			Gedeputeerde Kocken zegt dat er wel degelijk wat aan exoten is gedaan. Voor het maken van een plan zijn er echter nog geen kosten gemaakt en herstelmaatregelen zijn bekostigd uit een ander budget. De aanpak van exoten is dus niet helemaal on hold gezet. De gedeputeerde biedt aan om in het uiterste geval schriftelijk te antwoorden op de heer Mülder (D66) zijn vraag over on hold gezette projecten. De heer Mulder gaat hier op in.	beschikbaar voor soortenbescherming en actieplan exoten.	
12-10-2023	Brief Nederlandse Archeologievereniging	Beemsterboer, J.	Statenlid Van Wijnen (GL) haalt een brief van de Nederlandse Archeologievereniging aan. Deze vereniging heeft zorgen geuit over de vraag of gemeenten hun taken wel naar behoren kunnen vervullen. Hoewel deze vragen reeds zijn verspreid, herhaalt ze deze nogmaals voor de duidelijkheid. GroenLinks wil weten of de gedeputeerde bekend is met de inhoud van deze brief. Daarnaast vraagt Statenlid Van Wijnen of de gedeputeerde bereid is om in gesprek te gaan met de Nederlandse Archeologievereniging over hun zorgen en of hij deze bevindingen wil delen met Provinciale Staten. Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat zijn voorganger op dit dossier al in gesprek is gegaan met de Nederlandse Archeologievereniging en dat		Nee

			hij met de Staten het verslag van dit gesprek zal delen.		
12-10-2023	Besluitvormingsproces koploperprojecten	Beemsterboer, J.	Mevrouw Van der Helm-Chandansingh (50PLUS) geeft aan dat de besluitvorming bij GS ligt. Ze vraagt zich af op welk moment PS nog betrokken worden in het besluitvormingsproces over de volgorde van de koploperprojecten. Gedeputeerde Beemsterboer memoreert dat er nog geen zekerheid is over de € 800 miljoen die de provincie mogelijk van het Rijk ontvangt. In de tweede helft van het komende jaar besluit het Rijk over de toewijzing van deze middelen en het exacte bedrag dat beschikbaar wordt gesteld. Hoewel de provincie in totaal ongeveer 1,6 miljard heeft aangevraagd, is er nog onzekerheid over het uiteindelijke bedrag. Hij benadrukt dat deze onzekerheid in alle provincies speelt. Wat betreft de koploperprojecten, zijn de Provinciale Staten hierover per brief geïnformeerd. De gedeputeerde zegt toe deze brief opnieuw te versturen voor de nieuwe Statenleden die er mogelijk nog niet van op de hoogte zijn. Hij geeft aan dat, zodra de budgetten voor de koploperprojecten beschikbaar zijn, deze projecten direct van start zullen gaan		Nee

			zonder verdere discussie over de volgorde van uitvoering.		
12-10-2023	Koploperprojecten	Beemsterboer, J.	Statenlid Van Wijnen (GL) vraagt de gedeputeerde PS te informeren gedurende het hele proces van de koploperprojecten. Gedeputeerde Beemsterboer licht toe dat het besluitvormingsproces omtrent de koploperprojecten onder de bevoegdheid van GS valt. De Provinciale Staten zijn hierover geïnformeerd middels een brief, waarin ook de betreffende projecten zijn beschreven. Deze projecten zijn nu ter goedkeuring ingediend bij het Rijk. Indien het benodigde budget van het Rijk wordt toegekend, zal GS beslissen of de projecten daadwerkelijk uitgevoerd gaan worden. Gedeputeerde Beemsterboer zegt toe PS te informeren over de ontwikkelingen.		Nee
12-10-2023	PPLG	Beemsterboer, J.	Gedeputeerde Beemsterboer erkent dat er aanzienlijke onduidelijkheid en complexiteit in het proces zit. Hij merkt op dat provincies vaak onder druk staan om hun documenten tijdig bij het Rijk in te dienen. Dit was ook het geval bij de startversie van het PPLG. Vervolgens geeft het Rijk aan dat ze meer tijd nodig hebben dan oorspronkelijk verwacht. Dit komt mede door de val van het kabinet. De gedeputeerde benadrukt		Nee

			dat dit geen verwijt is, maakt dat dit het proces wel ingewikkeld maakt. Hij bevestigt dat de koploperprojecten een onderdeel vormen van het PPLG. Deze projecten worden specifiek vanuit het PPLG geselecteerd. Gedeputeerde Beemsterboer begrijpt dat er behoefte is aan meer informatie hierover. Hij meldt dat er een overzicht bestaat van de aangevraagde koploperprojecten en zegt toe dit overzicht te zullen verstrekken.		
12-10-2023	Biologische landbouw	Beemsterboer, J.	Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de oproepen van de Partij van de Dieren, PvdA en GroenLinks. Hij erkent de noodzaak van een gesprek over de doelstellingen rondom biologische landbouw. Hij wijst erop dat Europa streeft naar 25% biologische landbouw, terwijl het nationale beleid een doel van 15% hanteert. Dit is aanzienlijk meer dan de huidige 4,7%. De gedeputeerde ziet de waarde in van een bredere discussie hierover binnen de Staten of de commissie. Echter, hij vraagt zich af of het koppelen van deze discussie aan de huidige motie de juiste aanpak is. Hij stelt voor om de motie als afgedaan te beschouwen en zegt toe om vervolgens, wellicht in samenwerking met de griffie, te kijken hoe ze een diepgaand		Nee

			gesprek over biologische ambities kunnen organiseren.		
12-10-2023	Biologische productie	Beemsterboer, J.	Statenlid Van Wijnen (GL) reageert op de opmerking van de gedeputeerde over biologische productie. Ze vraagt zich af wat de meerwaarde is van zijn algemene opmerking over hogere prijzen en lagere volumes. Ze wil weten of dit specifiek betrekking heeft op de productie in Noord-Holland en merkt op dat het antwoord van de gedeputeerde overkomt als een snelle, niet doordachte mening. Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat hij niet zeker weet of er specifieke cijfers beschikbaar zijn over het volume en de prijs van biologische landbouw in Noord-Holland. Echter, hij gelooft dat er op nationaal niveau wel gegevens over dit onderwerp te vinden zijn en biedt aan om deze te zoeken als dit Statenlid Van Wijnen zou helpen. Statenlid Van Wijnen (GL) concludeert dat dit antwoord een eerlijker beeld geeft dan slechts een weergave van een gevoel.		Nee
12-10-2023	Bedreiging boeren	Beemsterboer, J.	Mevrouw Schneemann (Volt) vraagt of gedeputeerde Beemsterboer het met haar eens is dat als er signalen zijn dat boeren bedreigd zijn, er moet worden uitgezocht of dit het geval is en wat eraan gedaan kan worden. Gedeputeerde		Nee

			Beemsterboer zegt toe te onderzoeken welke signalen er zijn en gesprekken te voeren met boeren die zich geïntimideerd voelen en hun omgeving om te achterhalen wat er precies aan de hand is.		
09-10-2023	Wijziging openstellingsbesluit subsidie natuur- en landschapsbeheer	Kocken, R.	Mevrouw Bakker (VVD) spreekt haar dank uit naar de BBB voor het agenderen van dit agendapunt. Ze wijst op de opmerkelijke aanpassing van het subsidieplafond waardoor ook andere aanvragen kunnen worden gehonoreerd. Ze maakt zich zorgen over de mogelijk verminderde kritische beoordeling van subsidieaanvragen, vooral wat betreft de toekomstbestendigheid en het innovatieve karakter van het beheer. Uit de documenten blijkt dat het doel is om in principe alle voorstellen te subsidiëren. Daarnaast merkt mevrouw Bakker op dat er geen financieel dekkingsvoorstel is voor het verhogen van het subsidieplafond. Ze vraagt of er een aanpassing van de begroting aan zit te komen. Mevrouw Bakker (VVD) heeft in de reactie van GS nog geen antwoord gehoord op haar vragen over toekomstbestendigheid en het innovatieve karakter. Gedeputeerde Kocken zal terugkomen op	Met de beantwoording van statenvragen nr 80 (GS 13 feb) wordt deze toezegging afgehandeld.	Ja

			de vraag waar de dekking vandaan komt van de verhoging van het subsidieplafond.		
09-10-2023	Budget voor beheer van natuur en zorg wilde dieren	Beemsterboer, J.	Statenlid Bwefar (GL) verduidelijkt haar vraag en geeft aan dat het gaat over het beheer van de natuur. Ze benadrukt dat in de begroting bij punt 6.1 staat dat het de verantwoordelijkheid van de provincie is om voor wilde dieren te zorgen. Ze uit haar zorgen over het feit dat hier geen specifiek budget voor is gereserveerd. In deze context vraagt de PvdA zich af of het actieplan zal behandelen hoe de provincie op de hoogte blijft van de meest recente wetenschappelijke inzichten met betrekking tot het welzijn van wilde dieren, hoe deze inzichten zullen worden 950 toegepast en of ze consequent zullen worden doorgevoerd. Dit is gedeputeerde Beemsterboer niet bekend en zal dit nagaan.		Nee
11-09-2023	Resultaten bestemming hout van boskap	Kocken, R.	De gedeputeerde beantwoordt ook de vraag over hoe snel er zicht is op de beste bestemming voor het hout. Er is al een proefopstelling gebouwd om het hout van de bomen te verwerken in gevels voor huizen, en deze proef is twee weken geleden gestart. Hoewel ze op dit moment niet kan aangeven wanneer de resultaten beschikbaar zullen	Deze is afgedaan bij de beantwoording van vraag 5 van Statenvragen 71-2023 (14-11-2023).	Ja

			zijn, zegt de gedeputeerde toe dat ze het de Staten zal laten weten zodra ze meer informatie heeft.		
11-09-2023	Technische Briefing dynamisering / boskap in het natuurgebied Bergen aan Zee	Kocken, R.	Gedeputeerde Kocken stelt voor om een technische briefing te organiseren om de aanpak van de stikstofproblematiek in het natuurgebied bij Bergen aan Zee te verhelderen. Ze zegt dat er verschillende meningen zijn over welke stoffen nodig zijn en of er een stikstofdoel is. Ze denkt dat een technische briefing helpt om duidelijk te maken wat de provincie aan het doen is en waarom. Ze zegt dat het belangrijk is om het eens te zijn over de feiten, zodat de discussie over de beste oplossing verder kan gaan.	Deze technische briefing is in de vorm van een werkbezoek op 9 oktober 2023 afgedaan.	Ja

Provincie Noord-Holland

Nr.	Onderwerp	Fractie	Datum PS	Inhoud	PFH	Stand van zaken GS
M181-2023	Motie: Kosten Natuurbeheer verwerken in Kaderbrief 2025	ChristenUnie, Volt, CDA	06-11-2023	PS dragen GS op: - bij de Kaderbrief begrotingsjaar 2025 voldoende budget op te nemen voor het beheren van nieuwe natuur en tevens een realistische meerjarenraming te maken die in lijn is met de verwachtte groei van de natuur.	Kocken, R.	08-02-2024: Deze kosten zijn ingediend voor de Kaderbrief 2025
M23-2023	Motie: Toets subsidies provincie voor landbouw aan doelen Voedselvisie	PvdD, Denk, SP	28-03-2023	Provinciale Staten verzoeken het college van Gedeputeerde Staten: alle subsidies voor landbouw daar waar mogelijk te toetsen aan de vraag of zij effectief bijdragen aan het behalen van de doelen van de Voedselvisie en de doelen in het kader van het op tijd aanpakken van de klimaat- en natuurcrisis en hierover te rapporteren naar Provinciale Staten.	Beemsterboer, J.	08-02-2024: We wachten op het definitieve rapport over de GLB monitoring. De beantwoording is al in de Staf besproken. Zodra het eindrapport er is gaat de stukken naar GS. Wordt binnen Q1 uitgevoerd. 19-10-2023: We zijn aan het onderzoeken of en hoe we de toets kunnen uitvoeren. 02-08-2023: Motie is in behandeling.
M238-2022	Motie Regionale Veenweidestrategie (RVS) zo snel mogelijk concreet!	GroenLinks, PvdA, D66, SP, PvdD, ChristenUnie	21-11-2022	PS verzoeken het College van GS : 1. In de eerste versie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied concrete doelen te formuleren — bij voorkeur op gebiedsniveau - inzake remming en stoppen van bodemdaling, veenherstel, klimaat en water, inzichtelijk te maken wat nodig is om die doelen te halen en hiervoor de richtinggevende uitspraken van december 2018 als startpunt te nemen. 2. In het PPLG aan te	Kocken, R.	08-02-2024:Geen wijzigingen. 20-11-2023: Geen wijzigingen. 02-08-2023: geen actualisatie 05-06-2023 Motie wordt opgepakt en verder uitgewerkt bij en in het PPLG. De motie wordt afgedaan bij het vaststellen van het PPLG. 02-06-2023, uit besluitenlijst GS d.d. 23-05-2023: De provincie Noord-Holland werkt aan het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Het PPLG is een provinciale, integrale uitwerking van de nationale opgaven voor biodiversiteit en stikstof, water

				geven welke instrumenten zullen worden ingezet om de doelen te halen — waaronder de systeemoplossingen zoals vermeld op pagina 20 van de RVS en instrumenten op het gebied van ruimtelijke ordening, teeltwijzen en het provinciale pachtbeleid - en alle instrumenten te bundelen in een zogenaamde 'instrumentenkoffer' voor de gebiedsgerichte aanpak. 3. Voor het proces van voorbereiding en uitvoering van de veenweidestrategie intensief samen te werken met alle betrokkenen in volle breedte zowel sectoraal als geografisch. 4. Bij de toegezegde maandelijkse agendering van het PPLG-proces in de commissie NLG uiterlijk in februari 2023 een update te geven over de beoogde aanpak inzake bodemdaling en veenherstel binnen het PPLG en hierover in gesprek te gaan met de commissie. 5. Tussen nu en de vaststelling van het PPLG onverwijld door te gaan met de aanpak in Laag Holland, de Ronde Hoep, Bovenkerkerpolder, Keverdijksepolder en Polder Westzaan.		en bodem en klimaat. Deze opgaven staan in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en vloeien voort uit Europese of mondiale verplichtingen. In aanvulling hierop bevat het PPLG ook een uitwerking van provinciale doelen, zoals voor de thema's landbouw, landschap, erfgoed en recreatie. Zo omvat het PPLG alle nationale en provinciale opgaven voor het landelijk gebied. Besluit GS: 1. De concept-startversie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) vast te stellen 2. De Statenvoordracht en het ontwerpbesluit vast te stellen 3. De concept-startversie PPLG en de Statenvoordracht met brief aan Provinciale Staten aan te bieden voor een richtinggevende bespreking 4. Provinciale Staten te verzoeken de volgende moties als afgedaan te beschouwen: 107-2019, 151-2022, 238-2022, 241-2022, 243-2022, 244-2022 en 20-2023 5. Aan Provinciale Staten voor te stellen het Natuurbeheerplan in de toekomst door Gedeputeerde Staten te laten vaststellen. 11-01-2023 Punt 1 en 2: in het PPLG wordt een uitwerking gemaakt van het provinciale doel naar doelen voor elk van de vijf gebiedsprogramma (waarvan de veenweideproblematiek in drie van de vijf aan de orde is). Ook worden in het PPLG de benodigde instrumenten voor gebiedsontwikkeling in het landelijk

						gebied uitgewerkt. Punt 3: dit punt is al geëffectueerd, door de intensieve samenwerking met de Waterschappen en met de andere partijen via o.a. de Regietafel PPLG en Stikstof. PS is hierover geïnformeerd bij brief van 21 december 2022. Wij gaan hier komende tijd mee door in de verdere uitwerking PPLG. Punt 4: dit punt wordt geëffectueerd door het vaste maandelijkse agendapunt PPLG in uw commissie. Op 13 februari zal een technische briefing plaatsvinden t.a.v. PPLG. Hierbij zullen wij expliciet stilstaan bij de voortgang op het veenweidendossier. Punt 5: dit punt wordt geëffectueerd doordat alle genoemde gebiedsprocessen doorlopen.
M203-2022	Motie Toekomst van Noord-Hollandse wildopvangcentra borgen.	PvdD, GroenLinks	14-11-2022	PS verzoeken GS: overleggen met o.a. gemeenten en de wildopvangsector te organiseren, met het doel om een mogelijk model voor structurele financiering te verkennen, waarmee een provincie-dekkend netwerk van wildopvangcentra gewaarborgd kan worden. Daarbij ook te inventariseren hoeveel geld nodig is - dit af ronden voor 15 maart 2023	Beemsterboer, J.	08-02-2024: In de commissie LG van november 2023 is de stand van zaken gedeeld per brief. Het rapport protocollen wildopvang Noord-Holland is opgeleverd. Een bijeenkomst met gemeenten, rijk en spreekbuis van de opvangcentra is nog in voorbereiding. 10-10-2023: Brief met stand van zaken staat geagendeerd voor commissievergadering in PS van 6-11-2023. 09-10-2023: uit besluitenlijst GS d.d. 26-09-2023: In een brief worden Provinciale Staten geïnformeerd over de stand van zaken van de afhandeling van motie 203-2022 'bestuurlijk overleg wildopvang'. Besluit GS: Provinciale Staten per brief te informeren over de stand

						van zaken van de afhandeling van motie 203-2022 'Bestuurlijk overleg wildopvang'. 02-08-2023: Geen wijzigingen. 05-06-2023 PS zijn per brief (kenmerk 1992380/1992382) van 9 maart 2023 nader geïnformeerd over de uitvoering van deze motie. 20-01-2023 Momenteel worden de voorbereidingen getroffen om een bijeenkomst te organiseren waarbij de provincie in gesprek gaat met belanghebbenden over de toekomst van de wildopvang.
M187-2022	Motie Instandhouding en duurzaam herstel ARTIS-Aquarium	VVD, D66, GroenLinks, DENK, 50PLUS/Partij voor de ouderen, SP	14-11-2022	PS verzoekt Gedeputeerde Staten: - Het Rijk te bewegen haar rol te nemen bij de instandhouding van het Rijksmonument Artis Aquarium met een substantiële bijdrage voor de restauratie van het pand - PS over de vorderingen te informeren - Voorts te onderzoeken of de provinciale bijdrage aan de verduurzaming van het pand substantieel verhoogd kan worden tot maximaal 3 miljoen euro - Deze bijdrage bij voorkeur te dekken uit het provinciale Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds - Artis bij een toekenning van een bijdrage, een tegenprestatie te vragen waar gedacht kan worden aan gratis toegang en natuureducatie voor alle scholen in Noord-Holland.	Beemsterboer, J.	08-02-2024: In de brief aan uw staten van 23 januari 2024 (1494135/2143136) over de afronding van het Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds wordt u voorgesteld de motie af te doen. Aan motie is voldaan. Het rijks is bewogen om € 10 mln beschikbaar te stellen voor de restauratie van het Artis Aquarium en heeft dat ook gedaan. Samen met de door PS beschikbaar gestelde € 2.7 mln kan de instandhouding en het duurzaam herstel van het Artis Aquarium worden voltooid. Er is een verzoek tot afdoening van de motie in voorbereiding. 24-01-2024: uit besluiten lijst GS d.d. 23-01-2024: De instelling van het Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds (EHDF) in 2020 was gericht op het verzachten van de negatieve effecten van de Coronapandemie. Deze reserve is toen tijdelijk ingesteld en 2023 was het laatste jaar. In de

						brief worden Provinciale Staten geïnformeerd over de stand van zaken en de afwikkeling van de lopende maatregelen. Besluit GS: 1.Provinciale Staten door middel van bijgaande brief te informeren over het Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds 2.Provinciale Staten voor te stellen motie M187-2022 als afgedaan te beschouwen. 10-08-2023: Geen wijzigingen. 05-06-2023 Op 23-02-23 is gesproken met de staatssecretaris van OCW, die inmiddels heeft aangegeven om vooruitlopend op andere grote restauratieopgaven nog in 2023 te zoeken naar extra rijksmiddelen voor ARTIS-Aquarium. Inmiddels is bekend dat het Rijk bij de voorjaarsnota 15 miljoen heeft gereserveerd voor intensivering grote monumenten. De provincie is in onderhandeling met het Rijk welke deel hiervan mogelijk ingezet kan worden voor de restauratie van het aquarium. 13-01-2023 Er wordt verzocht om een afspraak tussen gedeputeerde Cultuur met staatssecretaris OCW om te zoeken naar gezamenlijke oplossing.
M138-2022	Motie sociaal economische impactanalyse	CDA	04-07-2022	PS roepen Gedeputeerde Staten op om: Ervoor te zorgen dat een sociaaleconomische impactanalyse ook verplicht onderdeel uitmaakt van alle gebiedsprocessen die reeds gaande zijn in Noord-Holland.	Beemsterboer, J.	08-02-2024: Op provinciaal niveau zijn er twee oefensessies geweest om sociaaleconomische impactanalyse uit te voeren. We werken verder hoe we de methodiek willen implementeren op gebiedsniveau voor de volgende versie van het PPLG. 20-11-2023:

	gebiedsproce ssen					Geen wijzigingen 09-08-2023: Een sociaaleconomische impactanalyse maakt deel uit van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied. Komend half jaar wordt deze uitgevoerd op maatregelen binnen het PPLG op provincieniveau, waarna deze analyse ook wordt uitgevoerd op gebiedsniveau. De verwachting is dat wij u bij de vaststelling van het PPLG door uw Staten een voorstel kunnen doen voor afdoening.. 05-06-2023 Geen wijzigingen 04-01-2023 Een sociaaleconomische toets maakt deel uit van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied, dat momenteel in voorbereiding is. Wij verwachten deze motie te kunnen afdoen bij de vaststelling van het PPLG door uw Staten, in de tweede helft van 2023. 19-10-2022 Als onderdeel van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) zal een sociaal-economische impactanalyse worden uitgevoerd. Momenteel wordt in landelijk en IPO-verband verkend hoe deze impactanalyse vorm krijgt. Zo'n impactanalyse is immers vooral waardevol als hij landelijk uniform en (dus) vergelijkbaar is. De impactanalyse zal deel uitmaken van het PPLG, dat medio 2023 wordt afgerond. Dat zal ook het moment zijn waarop de motie kan worden afgedaan. 25-07-2022 Dit is een verplicht onderdeel van het in juli 2023 aan het Rijk te

						leveren Gebiedsprogramma. Met de levering kan de motie als afgedaan worden beschouwd.
M135 -2022	Motie Evenredige reductie Schiphol	ChristenUnie	04-07-2022	PS spreken uit: • dat Schiphol evenredig moet bijdragen aan het Noord-Hollandse reductiedoel van 41% minder stikstofuitstoot en verzoeken GS: • met het Rijk in overleg te treden over de manier waarop deze reductie gerealiseerd gaat worden,	Beemsterboer, J.	18-01-2024: Geen wijzigingen 20-11-2023: Geen wijzigingen 31-7-2023: Bij brief van 22 februari 2023 hebben wij u geïnformeerd over de afhandeling van deze motie en u voorgesteld om de motie als afgedaan te beschouwen. 05-06-2023 Voorstel tot afdoening is gedaan per brief van 22 februari 2023 (kenmerk 1884764/1884882) 02-06-2023, uit besluitenlijst GS d.d. 23-05-2023: De provincie Noord-Holland werkt aan het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Het PPLG is een provinciale, integrale uitwerking van de nationale opgaven voor biodiversiteit en stikstof, water en bodem en klimaat. Deze opgaven staan in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en vloeien voort uit Europese of mondiale verplichtingen. In aanvulling hierop bevat het PPLG ook een uitwerking van provinciale doelen, zoals voor de thema's landbouw, landschap, erfgoed en recreatie. Zo omvat het PPLG alle nationale en provinciale opgaven voor het landelijk gebied. Besluit GS: 1. De concept-startversie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) vast te stellen 2. De Statenvoordracht en het ontwerpbesluit vast te stellen 3. De concept-startversie PPLG en de Statenvoordracht met brief aan

						Provinciale Staten aan te bieden voor een richtinggevende bespreking 4. Provinciale Staten te verzoeken de volgende moties als afgedaan te beschouwen: 107-2019, 151-2022, 238-2022, 241-2022, 243-2022, 244-2022 en 20-2023 5. Aan Provinciale Staten voor te stellen het Natuurbeheerplan in de toekomst door Gedeputeerde Staten te laten vaststellen. 23-02-2023: uit besluitenlijst GS d.d. 21-02-2023: Tijdens de Provinciale Statenvergadering van 4 juli 2022 is motie 135-2022 aangenomen. Gedeputeerde Staten zijn door Provinciale Staten verzocht met het Rijk in overleg te treden over de manier waarop het reductiedoel van de stikstofuitstoot van Schiphol gerealiseerd gaat worden. Conform de motie spreken wij in de bestaande overlegstructuren vanuit zowel de portefeuille stikstof als de portefeuille luchtvaart het Rijk actief aan op de evenredige bijdrage van Schiphol aan de stikstofuitstoot. Besluit GS: 1. Provinciale Staten met bijgaande brief te informeren over de uitwerking van motie 135-2022 over evenredige reductie Schiphol 2. Provinciale Staten te verzoeken de motie 135-2022 als afgedaan te beschouwen. 24-01-2023 Geen wijzigingen. 27-10-2022 Geen wijzigingen 01-08-2022 Momenteel zijn wij bezig met het geven van inhoud en het duiden van

						de beantwoording van de motie. Zodra dit gereed is, zullen we een voorstel voor afdoening van de motie voorleggen.
M61-2022	Motie Natte weilanden bij de Oeverlanden in NNN opnemen	SP, D66, PvdD,	23-05-2022	PS verzoekt GS: Te onderzoeken of het mogelijk is om deze twee weilanden in het NNN op te nemen, zodat er een mooi en logisch afgerond natuurgebied ontstaat.	Kocken, R.	08-02-2024 Geen wijzigingen 20-11-2023: Geen wijzigingen 02-08-2023: Er is inmiddels een inrichtingsplan en begroting gemaakt. Momenteel loopt overleg met de hoofdeigenaar. Afhankelijk van de voortgang daarvan kan het voorstel worden meegenomen in de eerstvolgende begrenzingenronde. 05-06-2023 Er wordt nu een ecologisch onderzoek uitgezet naar de inrichting van het gebied. 19-01-2023 We zijn ambtelijk in gesprek met de Luchtverkeersleiding, een van de eigenaren. De vraag is ook gesteld aan Rijkswaterstaat, de andere eigenaar met een groot deel van de grond. Het antwoord daarop is nog niet ontvangen. De gemeente Amsterdam heeft laten weten dat het begrenzen als NNN niet strookt met de uitgangspunten voor dit deel van de Oeverlanden in de Omgevingsvisie2050 van Amsterdam. 28-10-2022 Geen wijzigingen. 22-08-2022 Zodra de motie compleet is (wij wachten op een kaart) kan deze motie in behandeling worden genomen.
M237-2021	Motie Inspiratie her- en	PvdD, SP, D66,	13-12-2021	PS verzoeken GS: - een informatief en inspirerend overzicht samen te stellen van succesvolle her- en bijbestemmingsprojecten in Noord-Holland.	Beemsterboer, J.	08-02-2024: Geen wijzigingen 20-11-2023: Aan motie is voldaan, verzoek om afdoening is in voorbereiding. 09-08-2023: In september 2023 wordt

	bijbestemming	GroenLinks, JA21, DENK				de uitvoering van deze motie afgerond en worden PS geïnformeerd. 05-06-2023 Wij hebben onze website “Monumenten duurzaam behouden” aangepast en daarin inspirerende voorbeelden van her- en bijbestemming opgenomen waar de provincie bij betrokken zijn. Wij zullen u voorstellen de motie af te doen. 13-01-2023 Er wordt momenteel een nieuwe website ingericht. In de uitvoering is vertraging opgetreden. De site is naar verwachting in februari operationeel. 25-10-2022 PS worden in november/december geïnformeerd. 17-08-2022 Opzet en lay out voor de webpagina “inspiratie herbestemming” op de provinciale website is in de loop van augustus gereed. Vanaf september wordt deze gevuld met inleidende tekst en beschikbare video’s. In oktober 2022 volgt hiervan de rapportage aan PS. 13-04-2022 Op de website van PNH wordt de pagina van de Loods herbestemming omgevormd tot een site “inspiratie herbestemming”, met afgeronde opgaven waar de provincie bij betrokken is geweest, uitleg over de projecten, blogs van de Loods en filmpjes van herbestemmingsopgaven. Er worden projecten gekozen die additioneel zijn op de voorbeelden die het Steunpunt Monumenten en Archeologie presenteert. Op de site komt ook een lijst met inspirerende

						herbestemmingen. De site is levend. Er kunnen dus steeds nieuwe inspirerende opgave aan worden toegevoegd. Op Open Monumentendag is er extra aandacht voor de site. Gereed zomer 2022. 12-01-2022 In afstemming met het Steunpunt Monumenten en Archeologie dat op de website een overzicht van her- en bijbestemmingen geeft, zal een aantal projecten worden uitgelicht, beschreven en gepresenteerd op de website van PNH. Hieraan zal via een nieuwsbericht aandacht worden besteed. PS zal worden geïnformeerd als dit is gerealiseerd.
M214-2021	Motie Broedplaats Blakende Bollen	GroenLinks, PvdD, SP, D66, CDA	08-11-2021	PS verzoeken het college: 1. Het landelijke fieldlab biologische bloembollen op het terrein van Huiberts Bloembollen dat er mede op is gericht scholieren, studenten en wetenschappers een plek te geven voor ontmoeting en inspiratie een extra impuls te geven. 2. Dat te doen door aanstelling bij het fieldlab van een kwartiermaker die binding heeft met de sector, de broedplaats kan helpen ontwikkelen, relaties kan leggen, als ambassadeur kan optreden en telers kan helpen bij het opzetten van structurele meerjarige projecten (bodembeheer, teelt en gewasbescherming op natuurlijke basis en	Beemsterboer, J.	02-08-2023: Bij brief van 30 mei 2023 hebben wij u een voorstel gedaan voor het afdoen van deze motie. 05-06-2023 Fieldlab is officieel gestart. 02-06-2023: uit besluitenlijst GS d.d. 30-05-2023: Provinciale Staten hebben met motie M214-2022 het college van opgeroepen om het fieldlab bloembollen een impuls te geven. Het college informeert Provinciale Staten op welke wijze invulling is gegeven aan deze motie. Besluit GS: 1. een brief aan Provinciale Staten te verzenden 2. Provinciale Staten te verzoeken motie M214-2021 als afgedaan te beschouwen. 11-01-2023 De partijen in het veldlab zijn gestart met concrete projecten en thans wordt inzet gepleegd op het intensiveren van de samenwerking. 18-10-2022 Stichting fieldlab Bol is

				waterbeheer). 3. Hiervoor €50.000 op te nemen in de begroting 2022.		opgericht en de projectleider is aan de slag 25-07-2022 Voor het veldlab is recent een stichting opgericht en een projectleider aangetrokken. 20-04-2022 Om het veldlab te realiseren werkt een aantal partijen met een projectleider samen aan de oprichting van een stichting en de voorbereiding van teeltprojecten. Er is een bedrag van € 50.000,- gereserveerd op de begroting. 23-12-2021 Wij zijn met partijen in het gebied in gesprek om het veldlab in 2022 op te starten.
M116-2020	Leidraad Weidevogels	GroenLinks, PvdD	05-10-2020	PS verzoeken het college van GS te komen met een voorstel voor een Leidraad Habitat voor Weidevogels voor gemeentes om te raadplegen als zij deze kernkwaliteit in stand moeten houden.	Kocken, R.	08-02-2024: Leidraad wordt uitgewerkt. Verwachting is in Q3 motie af te doen. 20-11-2023: Geen wijzigingen 09-08-2023: Geen wijzigingen 05-06-2023 Geen wijzigingen 20-01-2023 De leidraad Weidevogels wordt momenteel opgesteld. Het resultaat wordt dit najaar opgeleverd. 18-10-2022 In behandeling, wordt nu uitgewerkt na gereed komen analyse weidevogelmonitoring 25-07-2022 de leidraad Weidevogels wordt momenteel opgesteld. Het resultaat wordt dit najaar opgeleverd. 12-04-2022 De Leidraad weidevogels is in ambtelijke voorbereiding en zal naar verwachting in juni 2022 door ons college worden vastgesteld en ter bespreking aan de Statencommissie worden aangeboden (B-agenda). 10-01-2022 Door bestuurlijke ontwikkelingen op het weidevogeldossier (o.a. het Aanvalsplan Grutto) die veel

						ambtelijke capaciteit vroegen, zijn wij nog niet in de gelegenheid geweest de leidraad in voorbereiding te nemen. Onze inschatting is dat de leidraad medio 2022 kan worden vastgesteld 20-10-2021 Door bestuurlijke ontwikkelingen op het weidevogeldossier (o.a. het Aanvalsplan Grutto), die veel ambtelijke capaciteit vroegen, zijn wij nog niet in de gelegenheid geweest de leidraad in voorbereiding te nemen. Onze inschatting is dat de leidraad medio 2022 kan worden vastgesteld. 01-06-2021 Het vormgeven van het Actieplan weidevogels is gepland voor het najaar van 2021. 17-03-2021 Het opstellen van de leidraad is in ambtelijke voorbereiding. Het is ons voornemen de leidraad uiterlijk eind 2021 vast te stellen. 11-01-2021 Het opstellen van de leidraad is in ambtelijke voorbereiding. Het is ons voornemen de leidraad uiterlijk eind 2021 vast te stellen.

Goedemiddag,

De Bossenstrategie wil de 3400 ha boskap uit naam van N2000 tot 2030 nog vol maken en is op de helft. De grote goedmaker, voor dit niet goed te maken verlies, heet herplant en compensatieplant.

Op 25 september 2020 presenteert projectmanager Rob Messelink de uitgangspunten van de Bossenstrategie. In 17 minuten vertelt hij 11 keer dat er geen geld is en geen grond, hij zegt dat al zou er morgen geld zijn, de plannen niet kunnen worden uitgevoerd, want de gronden zijn er namelijk niet.

En dan ineens worden er allerlei beloftes gedaan over hoeveel miljoenen bomen er worden bij geplant en hoe "ruimhartig gecompenseerd" gaat worden!
Hoe zit het met die beloften? Binnen de NNN is eerder door provincie ingeschat dat er tot 2030 circa 360 ha extra bos zou worden gerealiseerd. De inschatting bleek te hoog, slechts 140 ha kan worden gerealiseerd. Daar is in 2021 een start mee gemaakt met de aanleg van circa 10 ha bos bij Medemblik.

De compensatie opgave voor NH is 155 ha. Het stréven is om bos te compenseren in de buurt van de kaplocatie. Mocht dit niet mogelijk zijn vanwege de beperkte beschikbaarheid van gronden, dan probeert NH te compenseren in de buurt van dorpen en steden.

Het griezelige is dat er voor de provincies alleen een inspanningsverplichting bestaat. Even hypothetisch: het geld is er, een stuk grond waar niets wil ontwikkelen wordt aangekocht, er worden staken geplant en de inspanning is verricht! Dat het schromelijk mislukt omdat je niet overal bos tot ontwikkeling kan laten komen en zèker niet op boeren graslanden met hun pesticiden etc, dat doet er niet toe, de inspanning is gedaan! Maar de opvolging ná het planten is nòg belangrijker dan de her-plant, dus op zijn minst zou het uitgangspunt voor de provincies een resultaatsverplichting dienen te zijn.

De Làndelijke ambitie om 3700 ha extra bos per jaar te realiseren wordt ook niet gehaald èn is niet realistisch zo heeft Mark van Benthem van Probos recent laten weten.

Ons verzoek is om dus eerst maar eens fatsoenlijk bos te laten groeien vóórdat je kapt en kijk vooral met een andere blik naar de huidige bossen. Stop de boskap om de helft van de gewenste 3400 ha nog vol te maken en houdt u dus alstublieft vooral de boskap voor de Schoorlse bossen UIT het komende beheerplan.

Dank u wel

Goedemiddag,

Ik ben een natuurliefhebber uit Schoorl.

Er is een wereldlijst voor het beschermen van soorten die dreigen uit te sterven van de International Union for Conservation of Nature and National resources.

Mogen nu deze soorten ineens wèl worden gedood omdat ze niet tot de doelsoorten van Europa behoren waar geld voor beschikbaar is gesteld? Wat vindt u ervan?

Met het kappen van de bossen worden hun bewoners gedood, waaronder beschermde soorten.

Het zijn maar kleine stukjes zeggen ze. Het is echter niet een percentage van een stuk chocola, maar van een levend systeem.

Wanneer ik zeg “het is een rib uit mijn lijf” bedoel ik heel veel, toch is het een ½ procent.

Leffert Oldenkamp die regio hoofd SBB Veluwe en Achterhoek is geweest zegt: “het doet mij pijn zoveel als er in Schoorl weggaat”.

“De natura 2000 doelen moeten behaald worden” zei u tegen mij.

Blijkbaar zijn er aan de subsidie uit Europa voorwaarden verbonden.

Stel, uw tandarts krijgt subsidie voor zijn verrichtingen. Zou u dat een goed idee vinden, dat uw tandarts in uw mond bepaalde doelen wil behalen, of kan hij beter uitgaan van wat er is, in plaats van de subsidie voor het vullen en trekken van een maximaal aantal elementen.

Hoe gaat het natuurbeheer te werk?

Jasper van Dalen zei tegen ons: “maar wij willen vast iets doen”.

De weg waar het natuurgebied begint ligt circa 8 meter boven het Amsterdams peil. Er groeien mossen, varens en bosanemonen. Ook 20-30-50 meter hoog groeien paddenstoelen, orchissen en heide.

Is deze vegetatie afhankelijk van het grondwater?

Er is een bos gekapt nabij Dwingeloo, door Natuur Monumenten. Dat bos zorgde voor wateroverlast. Bossen kunnen het laten regenen door hun verdamping.

Mijn vraag:

Wat is de invloed van bossenkap in de duinen op het plaatselijke klimaat?

Want het hoog liggende natuurgebied is afhankelijk van het hemelwater.

Tot slot

Wij worden bestookt met argumenten voor bossenkap en de toekomst beloofd: kuddes natuur met gouden hoorns en gouden snavels. Is het u nu uit het hoofd gepraat dat bossen nodig zijn, heilzaam zijn, NU dit moment. Dank u wel

Provincie Noord-Holland

Commissie Landelijk gebied

Dossiernummer	14282
Extern Zaak ID	2173170
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	12 februari 2024
Agendapunt	4.a
Titel	Financiën: Eerste begrotingswijziging 2024 (A-agenda alle commissies: cie Landelijk gebied en Ruimte 12 februari en cie Bestuur en Leefomgeving 15 februari 2024)
Organisatieonderdeel	CZ/FIN

Geagendeerd	Vergaderdatum
Commissie Landelijk gebied	**12 februari 2024**

Toelichting

In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze eerste begrotingswijziging omvat een bijstelling van de begroting 2024.

Provincie Noord-Holland

2024

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 16 januari 2024

Onderwerp: Eerste begrotingswijziging 2024

Kenmerk: 2173170/2173174

Bijlagen: Eerste begrotingswijziging 2024

1. Inleiding

Hierbij bieden wij u de eerste begrotingswijziging 2024 aan. De eerste begrotingswijziging is onderdeel van de Noord-Hollandse planning- en controlcyclus die bestaat uit de kaderbrief, de begroting, begrotingswijzigingen en de jaarstukken. In deze eerste begrotingswijziging worden de geraamde inkomsten en uitgaven in 2024 bijgesteld op basis van de actuele verwachtingen, de in de LBW 2023 voorgestelde uitgestelde intenties. Verder zijn er verschuivingen i.v.m. de eerste overhevelingen vanuit de reserve Coalitieakkoord en de afwikkeling reserve Economisch Herstel en duurzaamheid

In deze voordracht stellen wij u het volgende voor:

- In te stemmen met een aantal kredietaanvragen vanuit de actualisatie van het integraal meerjarenprogramma infrastructuur (iMPI);
- Instellingsbesluit reserve PPLG en aanpassing looptijd van de reserve Herstructurering bedrijventerrein;
- Vaststellen kaders en bestedingscriteria ten behoeve van de reserve PPLG;
- In te stemmen met de eerste begrotingswijziging 2024;
- De gewijzigde lijst met subsidies buiten uitvoeringsregeling vast te stellen.

2. Doelstellingen en evaluatiecriteria

De eerste begrotingswijziging is een standaard onderdeel van de planning- en controlcyclus en stelt Provinciale Staten in staat om het budgetrecht uit te oefenen.

3. Toelichting

Financiële ontwikkelingen
Het begrotingsresultaat wordt in de eerste begrotingswijziging met € 3,1 miljoen voordelig bijgesteld. Het begrotingsresultaat komt daarmee op een positief saldo van € 3,1 miljoen (overschot).

Saldo van lasten en baten per programma (x €1.000)

min is voordelig	Begroot 2024 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2024 na eerste wijziging
1 Bestuur	24.009	1.261	25.270
2 Klimaat en gezonde leefomgeving	80.267	-7.006	73.261
3 Ruimte en Wonen	22.234	4.028	26.262
4 Bereikbaarheid	241.211	9.942	251.153
5 Natuur en landelijk gebied	153.826	13.755	167.581
6 Economie, leefbaarheid en cultuur	38.241	36.969	75.260
7 Overzicht Algemene middelen en organisatie	-476.101	-4.609	-480.710
Totaal saldo van lasten en baten	**83.687**	**54.390**	**138.077**
Stortingen	182.834	4.396	187.230
Onttrekkingen	-266.520	-61.890	-328.410
Totaal mutaties reserves	**-83.686**	**-57.494**	**-141.180**
Begrotingsresultaat	**0**	**-3.104**	**-3.104**

In hoofdstuk 3 van de EBW2024 wordt op programmaniveau een specificatie gegeven van de voorgestelde wijzigingen in de begroting 2024. Een aantal specifieke mutaties die in diverse programma's terugkomen worden hieronder toegelicht.

Reserve Coalitieakkoord

In de begroting 2024 is de reserve Coalitieakkoord gevormd. In het coalitieakkoord is afgesproken € 136,1 miljoen aan incidentele middelen beschikbaar te stellen om de gewenste doelen te bereiken. Bij het opstellen van de begroting 2024 is de eerste storting in de reserve Coalitieakkoord gedaan. Het was en is nog niet mogelijk om de volledige € 136,1 miljoen in de reserve te storten omdat een deel van de middelen pas beschikbaar komt zodra de taakstelling van € 40 miljoen verwerkt is (planning kaderbrief 2025, juni 2024 in PS) en zodra het begrotingsresultaat 2023 en 2024 gerealiseerd is (jaarstukken 2023, juli 2024 in PS)

De eerste uitvoeringsplannen met bestedingsplannen zijn gemaakt. Dit betekent dat een deel van de reserve Coalitieakkoord al gestort kan worden in de desbetreffende reserves of beschikbaar gemaakt kan worden in het exploitatiebudget. Om het complete overzicht te houden op de middelen die beschikbaar komen ten uitvoering van het coalitieakkoord is onderstaande tabel gemaakt.

Overzicht reserve Coalitieakkoord	Bedrag x €1.000
Stand reeds gevormd reserve Coalitieakkoord (Begroting 2024)	67.868
Onttrekking/overheveling in EBW 2024	12.481
Stand reserve Coalitieakkoord na EBW 2024	**55.387**

Overzicht coalitieakkoord middelen	Bedrag x €1.000
Stand reserve Coalitieakkoord na EBW 2024	55.387
Onttrekking/overheveling naar doelen in EBW 2024	12.481
Nog te realiseren taakstelling (kaderbrief 2025)	40.000
Reservering begrotingsresultaat 2023	14.055
Begrote storting reserve coalitieakkoord 2025	14.177
Totaal geplande beschikbare middelen t.b.v. coalitieakkoord	**136.100**

In deze eerste begrotingswijziging worden de volgende onttrekkingen vanuit de reserve Coalitieakkoord voorgesteld

- Onttrekking t.b.v. Regiodeal Wadden (BD 2.1) € 581.000
  Vanuit het geoormerkte deel voor wonen in de reserve coalitieakkoord wordt € 581.000 ingezet ter dekking van de bijdrage vanuit de provincie aan de regiodeal Waddeneilanden voor de doelstellingen in de regiodeal op het gebied van wonen.

- Overheveling naar reserve PPLG (BD 5.5) €10.900.000
  In de reserve Coalitieakkoord is € 35 miljoen geoormerkt voor incidentele uitgaven vanuit het provinciaal programma landelijk gebied (PPLG). Op dit moment is hiervoor nog geen reserve beschikbaar. Daarom wordt bij deze eerste begrotingswijziging voorgesteld om hier een nieuwe reserve voor in te stellen en om deze te vullen met € 10,9 miljoen die voor het PPLG is geoormerkt binnen de reserve coalitieakkoord. Bestedingen vanuit deze reserve vinden plaats conform de hiervoor opgenomen criteria in het bestedingsplan.

- Onttrekking t.b.v. intensivering restauratie monumenten (BD 6.2) € 1.000.000
  In de reserve coalitieakkoord is € 4 miljoen geoormerkt voor de intensivering in de aanpak van de restauratie van Rijksmonumenten. Hiervan wordt in 2024 € 1 miljoen onttrokken aan de reserve Coalitieakkoord en gestort in de reserve Monumenten ten behoeve van deze intensivering in 2024. Na deze uitnamen resteert de volgende verdeling van geoormerkte middelen in de reserve Coalitieakkoord

Overzicht incidentele middelen coalitieakkoord Bedrag x €1.000	Verdeling coalitieakkoord	Uitname cumulatief	Restant
Wonen (knelpuntenbudget, onderzoekskosten, investeringskader incl. ov-knooppunten en stadmakersfonds	79.500	581	78.919
Fietsbeleid	16.000	0	16.000
Innovatie en Slimme mobiliteit	1.600	0	1.600
Provinciaal programma landelijk gebied (PPLG)	35.000	10.900	24.100
Intensivering restauratie monumenten	4.000	1.000	3.000

Incidentele middelen coalitieakkoord	**136.100**	**12.481**	**123.619**

PPLG

In het coalitieakkoord zijn zowel structurele als incidentele middelen beschikbaar gesteld voor het PPLG. De structurele middelen zijn reeds opgenomen in de begroting: voor capaciteit PPLG is in 2024 € 2 miljoen beschikbaar, dit loopt met € 2 miljoen per jaar op tot € 12 miljoen in 2029. Voor de incidentele middelen zoals voorzien in het coalitieakkoord wordt dit in deze begrotingswijziging voor 2024 gedaan (€ 10,9 miljoen).

Instelling Reserve PPLG
Bij de EBW 2024 doen wij de volgende voorstellen voor deze incidentele middelen:

a) Instelling van een budgetgerichte bestemmingsreserve PPLG;
b) Kaders/ bestedingscriteria voor de reserve PPLG;
c) Overheveling van de reserve Coalitieakkoord naar de reserve PPLG;
d) Onttrekkingen aan de reserve PPLG voor bestedingen in 2024.

a) Instelling budgetgerichte bestemmingsreserve PPLG

	Reserve PPLG
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Het doel van de reserve is het doorontwikkelen van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) en het opstarten van de uitvoering. De nieuwe coalitie heeft € 35 miljoen beschikbaar gesteld om te voorkomen dat de voortgang wordt vertraagd of beperkt door externe of financiële factoren. De reserve kan worden ingezet voor extra capaciteit, voor voorfinanciering van maatregelen waarvoor Rijksmiddelen worden verwacht, om in cofinancieringsconstructies te kunnen deelnemen en voor andere incidentele initiatieven. Voor deze bestemmingsreserve zijn kaders vastgesteld waar binnen bestedingsvoorstellen door GS kunnen worden goedgekeurd. Overige bestedingen worden ter goedkeuring aan PS voorgelegd.
Programma	5 Natuur en landelijk gebied
Voeding	De reserve wordt gevoed vanuit de reserve Coalitieakkoord.
Looptijd	t/m 2027
Maximale hoogte	In het coalitieakkoord is € 35 miljoen beschikbaar gesteld, dat is de maximale hoogte van de reserve.

b) Kaders/ bestedingscriteria voor de nieuwe reserve PPLG

De reserve PPLG is een ‘budgetgerichte bestemmingsreserve’. Voor een budgetgerichte reserve geldt dat GS uitgaven kunnen doen binnen de kaders die PS voor de reserve hebben vastgesteld. Hieronder is het voorstel voor de te hanteren kaders uitgewerkt. In de te hanteren kaders is rekening gehouden met de onzekere omstandigheden bij het Rijk waarin het NPLG en het Transitiefonds verkeren.

De financiering van het PPLG was al onzeker en onduidelijk door de val van het Kabinet en het stuklopen van het Landbouwakkoord. De Eerste Kamer heeft de tijdelijke wet Transitiefonds controversieel verklaard, waardoor de instelling van het fonds vertraging heeft opgelopen. Met de uitslag van de Tweede Kamer verkiezingen is de onzekerheid verder toegenomen. De begroting 2024 van LNV, waarin de budgetten voor de koplopers-projecten zitten, is nog niet vastgesteld. Dit gebeurt naar verwachting in februari. De onzekerheid rond de besluitvorming en de financiering legt mogelijk een hoge druk op de € 35 miljoen.

Voorgesteld worden de volgende kaders en bestedingscriteria voor de reserve PPLG:

1. De uitgaven hebben te maken met één of meer van de PPLG-thema's, passen binnen de reikwijdte van het PPLG en het coalitieakkoord, hebben een incidenteel karakter en zorgen ervoor dat de ontwikkeling en uitvoering van het PPLG voortvarend kunnen worden voortgezet, ongeacht het tempo van de besluitvorming bij het Rijk.
2. Uitgaven worden in beginsel alleen uit de reserve gedekt als de besteding noodzakelijk wordt geacht en er geen alternatieve dekkingsbronnen voor zijn. Voor alle uitgaven wordt gezocht naar mogelijkheden tot (co)financiering vanuit andere budgetten, zoals EU-middelen en het Klimaatfonds. De reserve kan onder voorwaarden worden ingezet als voorfinanciering (zie hieronder).
3. Voor elke besteding ten laste van de reserve is een door GS goedgekeurd bestedingsvoorstel nodig. Wanneer het voorstel buiten de kaders onder 1 en 2 valt, wordt het ter goedkeuring aan PS voorgelegd.
4. De bestedingen uit de reserve PPLG worden minimaal 1x per jaar gespecificeerd verantwoord richting Provinciale Staten.
5. De reserve eindigt wanneer de € 35 miljoen volledig is besteed of bestemd of bij het aantreden van een nieuwe coalitie. Het bedrag dat in 2027 niet besteed is en waarvoor geen harde verplichtingen zijn aangegaan valt vrij in de algemene middelen.

Voorfinanciering: als de verwachting is dat de uitgaven gedekt worden door een Rijksbijdrage, maar dat hier niet op kan worden gewacht:
- moet in het bestedingsvoorstel de urgentie aangetoond worden;
- moet met concrete signalen worden onderbouwd dat de verlening van de bijdrage zeer waarschijnlijk is;
- moet het zeker zijn dat deze voorfinanciering de verlening/ toekenning niet in gevaar brengt.

c) Overheveling van de reserve Coalitieakkoord naar de reserve PPLG.

In de EBW 2024 wordt een overheveling van € 10,9 miljoen voorgesteld van de reserve Coalitieakkoord naar de reserve PPLG.

d) Onttrekkingen aan de reserve PPLG voor bestedingen in 2024:

In dit stadium is het niet mogelijk om een bestedingsplan voor de gehele looptijd van de reserve te presenteren. Er zijn op dit moment een aantal bestedingsvoorstellen waarmee op korte termijn kan worden begonnen en die voldoen aan de voorgestelde kaders. Na vaststelling van de EBW 2024 worden de bedragen aan de reserve PPLG onttrokken en in de begroting verwerkt.
Bestedingen ten behoeve van PPLG-projecten en maatregelpakketten die niet passen in bovenstaande bestedingsvoorstellen dienen afzonderlijk met een bestedingsplan ter besluitvorming aan PS te worden voorgelegd.

Incidentele dekking capaciteitskosten 2024 In het coalitieakkoord zijn structurele middelen beschikbaar gesteld ter dekking van capaciteitskosten voor PPLG. Voor 2024 wordt voorgesteld eenmalig € 2 miljoen aan de reserve PPLG te onttrekken om de benodigde ingroei van capaciteit te kunnen behouden c.q. realiseren. Indien voor 2024 een Rijksbijdrage voor capaciteitskosten/ voorbereidingskosten beschikbaar komt, zal de onttrekking aan de reserve verlaagd worden.	€ 2.000.000
Voorfinanciering van projecten waarvoor met grote zekerheid een Rijksbijdrage wordt verwacht De verleningsbeschikkingen voor de koplopers-projecten worden op z'n vroegst in mei 2024 verwacht. Voor sommige projecten is het wenselijk dat al eerder wordt gestart. Deze onttrekking aan de reserve PPLG maakt het mogelijk om uitgaven voor te financieren. Voor elk concreet project waarvoor voorfinanciering wordt gevraagd, wordt een voorstel ter goedkeuring aan GS voorgelegd. Begin 2024 zal het gaan om koplopers-projecten, waarvoor de Minister in haar brief ("tussentijds beeld") per project een indicatie geeft van de kans op een succesvolle aanvraag. Zodra de verleningsbeschikking is ontvangen, vloeit het bedrag terug naar de reserve.	€ 8.000.000

Proceskosten Dit zijn kosten voor het opstarten van processen (zoals samenwerkingstrajecten en voorbeeldprojecten) en voorbereiden van maatregelen in de gebieden die bijdragen aan de PPLG-doelen, maar niet betreffen de realisering van het NNN. De raming is gebaseerd op eerdere ervaringen van het regiebureau.	€ 900.000

Afwikkeling reserve Economisch herstel en Duurzaamheidfonds

Via motie 42-2020 (EBW 2021) hebben PS opdracht gegeven een Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds op te richten, waarmee de economische en maatschappelijke effecten in Noord-Holland van de uitbraak van het coronavirus werden verzacht.
Deze reserve liep tot 31-12-2023.

Het restant van deze reserve zal na vaststelling van de jaarstukken 2023 vrijvallen naar de algemene reserve. In het coalitieakkoord 'Verbindend vooruit!' is afgesproken dat het restant beschikbaar zal komen voor de ambities uit het coalitieakkoord. In deze eerste begrotingswijziging vindt u in meerdere programma's de afwikkeling van de reserve Economisch Herstel en duurzaamheid terug en de nog lopende toezeggingen vanuit EHDF. (Een inhoudelijke toelichting per brief volgt vanuit het programma Economische Herstel en duurzaamheid).

Bij de desbetreffende mutatie in de EBW 2024 is de volgende tekst opgenomen: *'in kader afronding van het programma EHDF, zie toelichting in hoofdstuk 2 en in de voordracht EBW 2024).*

Hieronder vindt u het overzicht.

Doorschuif activiteiten EHDF naar 2024	**Bedrag x €1.000**
Instellen reserve Economisch herstel en duurzaamheidsfonds 2021	100.000
Bestedingen 2021	-3.214
Bestedingen 2022	-11.776
Prognose bestedingen 2023	-22.490
Vrijval 2024 t.b.v. uitvoering coalitieakkoord	-53.000
Subtotaal: Verwacht restant	**9.520**
Doorschuif uitgaven naar 2024	
Artis	-2.700
Regiodeal Wadden (Bijdrage Economie)	-582
Regiodeal ZaanIJ	-250
Arbeidsmarkt	-4.372
Uvr dorpshuizen	-500
HIRB+	-75
Verduurzaming sportbedrijven	-134
Uitvoeringskosten 2024	-150
Totaal	**757**

Kredietbesluiten infrastructuurmaatregelen ter uitvoering van het integraal Meerjarenprogramma Infrastructuur (iMPI 2024-2031)
In de Financiële Verordening is opgenomen dat kredieten (exclusief BTW) bij de begroting(-swijziging) ter besluitvorming aan Provinciale Staten worden voorgelegd. Per kredietaanvraag melden wij of voor de maatregelen een bijdrage van derden en/of dekking uit eigen reserves wordt verkregen en welke bedragen uiteindelijk ten laste van welke kapitaallasten komen.

De kredietbesluiten zijn in onderstaande tabellen samengevat.

Vervangingsinvesteringen

project-nummer	Eerste Begrotingswijziging 2024 kredietbesluiten vervangingsinvesteringen	kredietsoort	reeds beschikbaar krediet	krediet-aanvraag	totaal krediet	jaar oplevering	afschrijvings-termijn
19D07-90	Vaarverbinding Boerenverdrietsluis	vaarwegen	16.500.000	-14.564.444	1.935.556		nvt
K06-10	Wachtplaats Braaksluis	vaarwegen	1.285.000	415.000	1.700.000	2025	50
24BB-95	Centrale afstandsbediening (CAB) - 2e gedeelte fase 1	wegen	17.572.050	4.750.000	22.322.050	2026	15
MRL-07	Machinerichtlijn 2e gedeelte fase 1 en overige lokale objecten	wegen	20.268.950	2.550.000	22.818.950	2026	15
K11a-01 en K11b-01	Vaarwegvak 22 - Broekervaart: 't Schouw - splitsing Gouwe en Purmer Ee & Vaarwegvak 23 - Trekvaart Schouw - Edam	vaarwegen		14.800.000	14.800.000	2026	80
K20a-01	Vaarwegvak 5	vaarwegen	4.120.000	2.680.000	6.800.000	2025	80
K20n-d-01	Vaarwegvak 1	vaarwegen	4.000.000	200.000	4.200.000	2025	80
N240b-01	Vervangen kunstwerken	wegen	5.200.000	12.800.000	18.000.000	2026	50
N250a-04	Toepassing circulaire geleiderail	wegen		350.000	350.000	2024	50
N511a-05	Vervanging paddentunnels 6 stuks	wegen		1.400.000	1.400.000	2024	50
steunpunten	Energieneutraal maken steunpunten	gebouwen	3.820.000	700.000	4.520.000	2024	10
	Totaal kredietbesluiten			**26.080.556**			

Verbeter- en uitbreidingsinvesteringen

project-nummer	Eerste Begrotingswijziging 2024 kredietbesluiten verbeter- en uitbreidingsmaatregelen	reeds beschikbaar krediet	krediet-aanvraag	provinciaal financieringsbudget		totaal krediet	jaar oplevering	afschrijvings-termijn
				reserves	kapitaal-lastenbudget			
N236-11	Reconstructie N236, deel 6: Faunapassage (hmp. 13,2)-Noordereind	1.500.000	1.100.000		1.100.000	2.600.000	2024	50
N250-05	Uitritten N250		150.000	150.000	0	150.000	2024	50
	Totaal kredietbesluiten		**1.250.000**	**150.000**	**1.100.000**			

<u>Nieuwe kredietaanvragen</u>

a. **K11a-01 Vaarwegvak 22 - Broekervaart: 't Schouw - splitsing Gouwe en Purmer Ee en K11b-01 Vaarwegvak 23 - Trekvaart Schouw – Edam** **€ 14.800.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2026; afschrijvingstermijn: 80 jaar)
De huidige oeverconstructie van vaarwegvak 22 en vaarwegvak 23 wordt vervangen.

b. **N250-05 Uitritten N250** **€ 150.000**
Het krediet komt ten laste van Bereikbaarheid Den Helder; 10 punten plan Helderse Lijn (reserve OPI).
(jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
Twee in-/uitritten op de N250 worden aangepast.

c. **N250a-04 Toepassing circulaire geleiderail** **€ 350.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
De huidige geleiderail wordt vervangen door een hergebruikte opnieuw verzinkte geleiderail.

d. **N511a-05 Vervangen paddentunnels (6 stuks)** **€ 1.400.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
Zes paddentunnels onder de N511 worden vervangen.

Kredietverhogingen

e. **24BB-95 Centrale afstandsbediening (CAB) 2e gedeelte fase 1** **€ 4.750.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2026; afschrijvingstermijn: 15 jaar)
Aanvullend krediet is nodig voor het extra aansluiten van de Roskamsluis, Braaksluis en Molenkolksluis, het mogelijke maken van lokale bediening en door extreme prijsstijgingen.

f. **MRL-07 Machinerichtlijn en overige lokale objecten** **€ 2.550.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2026; afschrijvingstermijn: 15 jaar)
Aanvullend krediet is nodig voor aanpassingen aan de (elektrische) installatie van de Koopvaardersschutsluis (KVSS), omdat dit bij de renovatie van de KVSS niet wordt meegenomen en door extreme prijsstijgingen.

g. **K06-10 Wachtplaats Noord en Zuid Braaksluis** **€ 415.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2025; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
Aanvullend krediet is nodig voor indexatie over de jaren 2021 t/m 2023.

h. **K20a-01 Vaarwegvak 5 Noordhollandsch Kanaal: Splitsing Omval – Alkmaar Noord** **€ 2.680.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2025; afschrijvingstermijn: 80 jaar)
Het "deel Ouwehand Bouw" moet nog worden gerealiseerd, waarvoor binnen het krediet geen ruimte meer is.

i. **K20n-d-01 Vaarwegvak 1 - Noordhollandsch Kanaal: Pontveer Westeinde – Koopvaardersschutsluis** **€ 200.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2025; afschrijvingstermijn: 80 jaar)
Aanvullend krediet is nodig voor elektrificatie, zodat het werk duurzaam wordt uitgevoerd.

j. **N236-11 Reconstructie N236, deel 6 Noordereind** **€ 1.100.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
Door de lange doorlooptijd en indexatie/prijspeilontwikkeling is aanvullend krediet nodig.

k. **N240b-01 Vervanging kunstwerken 14H02 en 14H04** **€ 12.800.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2026; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
Aanvullend krediet is nodig voor aanvullende duurzaamheidseisen, extreme prijsstijgingen, hogere kosten conditionering project door langere doorlooptijd, verlegging kabels en leidingen.

l. **Energieneutraal maken steunpunten directie B&U** **€ 700.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten gebouwen.
(jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: 15 jaar)
Uitbreiding scope met de Koopvaardersschutsluis, brug/sluis Purmerend, pontveer Westeinde en sluisgebouw De Kooy. Naast het energieneutraal maken wordt nog zijn voorzien van een gasaansluiting. Het gasloos en energieneutraal maken van deze 4 gebouwen wordt groot onderhoud aan de daken uitgevoerd.

Aframen krediet Vaarverbinding Boerenverdrietsluis **-/- € 14.564.444**

Het beschikbare krediet van € 16.500.000 aframen tot € 1.935.556 (= gemaakte kosten).
De financiële mutaties door de scopewijziging van het project Koopvaardersschutsluis zijn verwerkt, maar het beschikbare krediet voor de Boerenverdrietsluis moet nog worden verlaagd.

Uitgestelde intenties

In de laatste begrotingswijziging 2023 (LBW2023) is reeds besloten € 1,6 miljoen aan 'uitgestelde intenties' (UI) door te schuiven naar 2024. In de EBW 2024 zijn deze voorgesteld om toe te voegen aan de begroting.

Overzicht uitgestelde intenties uit LBW 2023 opgenomen in EBW 2024	Omvang (Bedrag x €1.000)
P2. Klimaat en milieu: bevorderen gezonde leefomgeving - Tata Steel (BD 2.2)	570 (N)
P2. Klimaat en milieu: implementatie Swung incidenteel budget (BD 2.2)	228 (N)
P5. Groen: natuurinclusief na-isoleren (BD 5.2)	249 (N)
P5. Groen: Convonantslening -afrekening pas in 2024 (BD 5.1)	61 (N)
P5. Groen: bezoekersmanagement recreatie en toerisme (BD 5.2)	150 (N)
P5. Economie, cultuur en welzijn: langere doorlooptijd onderzoeksproject (BD 5.6)	350 (N)
Totaal effect uitgestelde intenties	1.608 (N)

Instellingsbesluit reserve Herstructurering bedrijventerrein
Verzocht wordt om instemming met het herzien van het Instellingsbesluit van de Reserve Herstructurering bedrijventerrein. Het verzoek is om de looptijd te verlengen tot en met 31-12-2024. In 2024 voorzien wij vooralsnog de inzet van de middelen met betrekking op de doelen die voor deze reserve van toepassing zijn.

Op dit moment is nog niet bekend of de resterende middelen vanuit deze reserve vrijvallen of kunnen worden ingezet ten behoeve van de taakstelling met betrekking op de bestemmingsreserves (Coalitieakkoord 2023-2027 "Verbindend Vooruit!").

	Reserve Herstructurering bedrijventerrein
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De middelen in deze reserves worden gebruikt om de kwaliteit van de bestaande bedrijventerreinen en haventerreinen in Noord-Holland verbeteren.
Programma	6 Economie, leefbaarheid en cultuur
Voeding	De reserve wordt eenmalig gevoed vanuit de Reserve Coalitieakkoord.
Looptijd	t/m 2024
Maximale hoogte	De maximale hoogte van de reserve is: €3.000.000. In 2024 worden geen stortingen meer verwacht. Het saldo zal niet hoger worden dan het begin saldo.

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

A.T.H. van Dijk, voorzitter

M.J.H. van Kuijk, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit NR 2173170/ 2173174

Nr. nummer PS-besluit vult de griffie in

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 16 januari 2024;

besluiten:

Ter uitvoering van het iMPI 2024-2031:

1. de volgende kredieten beschikbaar te stellen:
   a. K11a-01 Vaarwegvak 22 - Broekervaart: 't Schouw - splitsing Gouwe en Purmer Ee en K11b-01 Vaarwegvak 23 - Trekvaart Schouw – Edam € 14.800.000
      Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen
   b. N250-05 Uitritten N250 € 150.000
      Het krediet komt ten laste van Bereikbaarheid Den Helder; 10 punten plan Helderse Lijn (reserve OPI
   c. N250a-04 Toepassing circulaire geleiderail € 350.000
      Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen
   d. N511a-05 Vervangen paddentunnels (6 stuks) € 1.400.000
      Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen
   e. 24BB-95 Centrale afstandsbediening (CAB) 2e gedeelte fase 1 € 4.750.000
      Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen
   f. MRL-07 Machinerichtlijn en overige lokale objecten € 2.550.000
      Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen
   g. K06-10 Wachtplaats Noord en Zuid Braaksluis € 415.000
      Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen
   h. K20a-01 Vaarwegvak 5 Noordhollandsch Kanaal: Splitsing Omval–Alkmaar Noord € 2.680.000
      Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
   i. K20n-d-01 Vaarwegvak 1 - Noordhollandsch Kanaal: Pontveer Westeinde - Koopvaardersschutsluis € 200.000
      Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen
   j. N236-11 Reconstructie N236, deel 6 Noordereind € 1.100.000
      Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen
   k. N240b-01 Vervanging kunstwerken 14H02 en 14H04 € 12.800.000
      Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen
   l. Energieneutraal maken steunpunten directie B&U € 700.000
      Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten gebouwen

2. Het krediet van de Vaarverbinding Boerenverdrietsluis af te ramen -/- € 14.564.444.

3. Instemmen met instellingsbesluit reserve PPLG

	Reserve PPLG
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Het doel van de reserve is het door ontwikkelen van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) en het opstarten van de uitvoering. De nieuwe coalitie heeft 35 miljoen beschikbaar gesteld om te voorkomen dat de voortgang wordt vertraagd of beperkt door externe of financiële factoren. De reserve kan worden ingezet voor extra capaciteit, voor voorfinanciering van maatregelen waarvoor Rijksmiddelen worden verwacht, om in cofinancieringsconstructies te kunnen deelnemen en voor andere incidentele initiatieven. Voor deze bestemmingsreserve zijn kaders vastgesteld waar binnen bestedingsvoorstellen door GS kunnen worden goedgekeurd. Overige bestedingen worden ter goedkeuring aan PS voorgelegd.
Programma	5 Natuur en landelijk gebied
Voeding	De reserve wordt eenmalig gevoed vanuit de Reserve Coalitieakkoord.
Looptijd	t/m 2027
Maximale hoogte	In het coalitieakkoord is € 35 miljoen beschikbaar gesteld, dus dat is de maximale hoogte van de reserve.

4. Instemmen met kaders en bestedingscriteria van de reserve PPLG.

5. Instemmen met instellingsbesluit verlenging Reserve Herstructurering bedrijventerrein

In 2024 voorzien wij vooralsnog de inzet van de middelen met betrekking op de doelen die voor deze reserve van toepassing zijn. Hierom is een verlenging van het instellingsbesluit voor het jaar 2024 nodig.

Op dit moment is nog niet bekend of de resterende middelen vanuit deze reserve vrijvallen of worden ingezet ten behoeve van de taakstelling met betrekking op de bestemmingsreserves (Coalitieakkoord 2023-2027 "Verbindend Vooruit!").

	Reserve Herstructurering bedrijventerrein
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De middelen in deze reserves worden gebruikt om de kwaliteit van de bestaande bedrijventerreinen en haventerreinen in Noord-Holland te verbeteren.
Programma	6 Economie, leefbaarheid en cultuur
Voeding	De reserve wordt eenmalig gevoed vanuit de Reserve Coalitieakkoord.
Looptijd	t/m 2024
Maximale hoogte	De maximale hoogte van de reserve is: €3.000.000. In 2024 worden geen stortingen meer verwacht. Het saldo zal niet hoger worden dan het begin saldo.

6. Instemmen met de eerste begrotingswijziging 2024

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

statengriffier,

Eerste begrotingswijziging 2024

Inhoudsopgave

Inhoud

Eerste begrotingswijziging 2024 1
Inhoudsopgave 2
1 Inleiding en leeswijzer 3
2 Financieel overzicht 4
2.1 Verloop begroting 2024 4
2.2 Eerste begrotingswijziging in één oogopslag 4
Saldo van lasten en baten per programma (x €1.000) 4
2.3 Samenvatting eerste begrotingswijziging 5
3 Overzicht per programma 12
Programma 1 Bestuur 13
1.1 Faciliteren van het provinciaal bestuur 14
1.3 Uitvoeren van rijksheertaken 14
1.4 Belangen van de provincie behartigen op landelijk en europees niveau 15
Programma 2 Klimaat en gezonde leefomgeving 16
2.1 Bijdragen aan de energietransitie 17
2.2 Bevorderen gezonde leefomgeving 18
Programma 3 Ruimte en Wonen 19
3.1 Regie voeren ruimtelijke ordening 20
3.2 Versnellen en programmeren woningbouw 21
3.3 Beschermen tegen overstromingen en bijdragen aan klimaatadaptatie 21
Programma 4 Bereikbaarheid 22
4.1 Realiseren perspectief Mobiliteit 23
4.2 Openbaar vervoer waarborgen 24
4.3 Faciliteren gebruik infrastructurele netwerken 24
4.4 Infrastructuur verduurzamen, verbeteren en in stand houden 24
Programma 5 Natuur en landelijk gebied 25
5.1 Beschermen en ontwikkelen van natuur 27
5.2 Beheren van natuur 27
5.4 Verbeteren kwaliteit, benutten en beheren van water 28
5.5 Regisseren Provinciaal Programma Landelijk Gebied 28
5.6 Versterken kansrijke landbouw 29
Programma 6 Economie, leefbaarheid en cultuur 30
6.1 Bevorderen van een veerkrachtige en circulaire economie 31
6.2 Behouden kwaliteit van erfgoed 32
6.3 Bijdragen aan verbeteren van de kwaliteit cultuur en voorzieningen 33
Programma 7 Overzicht Algemene middelen en organisatie 34
7.1 Algemene dekkingsmiddelen 35
7.2 Organisatie 36
4 Lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling 37

1 Inleiding en leeswijzer

Inleiding
Voor u ligt de eerste begrotingswijziging 2024. De eerste begrotingswijziging 2024 is onderdeel van de Noord-Hollandse planning- en controlcyclus die bestaat uit de kaderbrief, de begroting, begrotingswijzigingen en de jaarstukken. In deze eerste begrotingswijziging worden de geraamde inkomsten en uitgaven bijgesteld op basis van recente ontwikkelingen. Daarnaast worden uw Staten verzocht om in te stemmen met een aantal uitgestelde intenties, waarmee middelen voor incidentele beleidsintenties die niet tot besteding zijn gekomen in het voorgaande jaar worden toegevoegd aan de begroting 2024.

Leeswijzer
Hoofdstuk 2 bevat een financieel overzicht waarin een samenvatting wordt weergegeven van alle relevante financiële ontwikkelingen die zijn opgenomen in de eerste begrotingswijziging 2024. Hoofdstuk 3 bevat per begrotingsprogramma een overzicht van de financiële wijzigingen. In dit hoofdstuk vindt u voor ieder begrotingsprogramma de financiële tabel waarop het budgetrecht van uw Staten van toepassing is. De financiële wijzigingen zijn onder de budgettabel toegelicht per beleidsdoel, eveneens het effect van de wijzigingen op het resultaat. Conform de Financiële verordening 2021 worden de financiële wijzigingen per beleidsdoel groter dan € 100.000, toegelicht. De eventuele structurele gevolgen van bijstellingen worden meegenomen in de begroting 2024. Tot slot vindt u in hoofdstuk 4 de voorgestelde wijzigingen op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling 2024.

Financiële terminologie
In de eerste begrotingswijziging staan veel woorden die te maken hebben met de inrichting van de financiële administratie. Hieronder staan de definities van verschillende termen.

Lasten: de begrote kosten voor de provincie Noord-Holland.
Baten: de begrote opbrengsten van de provincie Noord-Holland.
Stortingen: afdragen van geld aan de reserves.
Onttrekkingen: het opnemen van geld uit de reserves.
Incidenteel: als er een duidelijke einddatum is gegeven van de baten of lasten door PS, of het project is geen onderdeel van een doorlopend beleid.
Structureel: als er geen duidelijke einddatum is gegeven van de baten of lasten door PS, of het is onderdeel van een doorlopend beleid.
Positief bedrag (+): Dit geeft aan dat het een uitgave is of dat er sprake is van nadeel. Bijvoorbeeld: € 5.000 betekent dat er € 5.000 is uitgegeven.
Negatief bedrag (-): Dit geeft aan dat het een ontvangen bedrag is of dat er sprake is van voordeel. Bijvoorbeeld: -€ 10.000 betekent dat er € 10.000 is ontvangen.

Bijvoorbeeld als er staat 'lasten voor project XYZ € 35.000 N'. De 'N' staat voor negatief, dan betekent dit dat er € 35.000 aan uitgaven zijn voor project XYZ.

2 Financieel overzicht

2.1 Verloop begroting 2024

Verloop begroting 2024 (x € 1.000)	Saldo
Begroting 2024	0
Eerste begrotingswijziging 2024	-3.104
Begroting totaal na eerste begrotingswijziging	**-3.104**

2.2 Eerste begrotingswijziging in één oogopslag

Saldo van lasten en baten per programma (x €1.000)

min is voordelig	Begroot 2024 voor eerste wijziging	eerste begrotings-wijziging	Begroot 2024 na eerste wijziging
1 Bestuur	24.009	1.261	25.270
2 Klimaat en gezonde leefomgeving	80.267	-7.006	73.261
3 Ruimte en Wonen	22.234	4.028	26.262
4 Bereikbaarheid	241.211	9.942	251.153
5 Natuur en landelijk gebied	153.826	13.755	167.581
6 Economie, leefbaarheid en cultuur	38.241	36.969	75.260
7 Overzicht Algemene middelen en organisatie	-476.101	-4.609	-480.710
Totaal saldo van lasten en baten	**83.687**	**54.390**	**138.077**
Stortingen	182.834	4.396	187.230
Onttrekkingen	-266.520	-61.890	-328.410
Totaal mutaties reserves	**-83.686**	**-57.494**	**-141.180**
Begrotingsresultaat	**0**	**-3.104**	**-3.104**

2.3 Samenvatting eerste begrotingswijziging

2.3.1 Overzicht inhoudelijke voorstellen

In deze eerste begrotingswijziging worden de geraamde inkomsten en uitgaven in 2024 bijgesteld op basis van de actuele verwachtingen en de in de LBW 2023 voorgestelde 'Uitgestelde Intenties'. Verder zijn er verschuivingen i.v.m. de eerste overhevelingen vanuit de reserve Coalitieakkoord en de afwikkeling reserve Economisch Herstel en duurzaamheid (EHDF).

Financiële ontwikkelingen

Het begrotingsresultaat wordt in de eerste begrotingswijziging met € 3,1 miljoen voordelig bijgesteld. Het begrotingsresultaat komt daarmee op een positief saldo van € 3,1 miljoen (overschot).

Verloop begroting 2024 (x € 1.000)	**Saldo**
Begroting 2024	0
Eerste begrotingswijziging 2024	-3.104
Begroting totaal na eerste begrotingswijziging	**-3.104**

In hoofdstuk 3 van de EBW2024 wordt op programma niveau een specificatie gegeven van de voorgestelde wijzigingen in de begroting 2024. Een aantal specifieke mutaties die in diverse programma's terugkomen worden hieronder toegelicht.

2.3.2 Niet budgettair neutrale wijzigingen. (NBN)

Niet budget neutrale wijzigingen zijn de mutaties in de eerste begrotingswijziging die het begrotingsresultaat beïnvloeden. Het begrotingssaldo van 2023 vóór de eerste begrotingswijziging was € 0. Het saldo wordt bij deze begrotingswijziging met € 3,1 miljoen voordelig bijgesteld waarna het begrotingssaldo € 3,1 miljoen voordelig bedraagt. Deze paragraaf heeft als doel om inzicht te geven in de ontwikkelingen die per saldo leiden tot deze positieve bijstelling.

IPO

Op 7 november is de Begroting 2024 van het IPO/BIJ12 vastgesteld. De begroting van het IPO is door alle twaalf de provincies goedgekeurd. Het IPO budget heeft effect op verschillende programma's binnen de begroting van de provincie Noord-Holland. Hieronder staat een overzicht van alle IPO mutaties.

Samenvatting IPO mutaties	Omvang (Bedrag x €1.000)
P1. Belangen van de provincie behartigen op landelijk en Europees niveau (beleidsdoel 1.4)	-580 V
P2. Bevorderen gezonde leefomgeving (beleidsdoel 2.2)	-27 V
P3. Regie voeren ruimtelijke ordening (beleidsdoel 3.1)	-26 V
P4. Realiseren perspectief mobiliteit (beleidsdoel 4.1)	-96 V
P5. Beheren van natuur (beleidsdoel 5.2)	704 N
P5. Verbeteren kwaliteit, benutten en beheren van water (beleidsdoel 5.4)	41 N
P6. Bevorderen van een veerkrachtige en circulaire economie (beleidsdoel 6.1)	49 N
P6. Bijdrage aan verbeteren van de kwaliteit cultuur en voorzieningen (beleidsdoel 6.3)	11 N
P7. GBO (beleidsdoel7.2)	414 (N)
Totale effect IPO mutaties op begroting 2024	490 (N)

Agenda Noord- Holland en Septembercirculaire

In de begroting 2024 is er van uitgegaan dat het budget voor de Agenda Weerbaarheid met € 100.000 kon worden verlaagd omdat hiervoor vanuit het Ministerie van Binnenlandse Zaken vier keer € 100.000 voor beschikbaar gesteld is. Deze ontvangen middelen betreffen echter een additionele uitkering op basis van een bestuurlijke afspraak die specifiek ten goede moet komen van weerbaarheidsactiviteiten in kleine gemeenten. Voor de reguliere Weerbaarheidsagenda is met deze exercitie het budget van € 150.000 naar € 50.000 gegaan. Dit wordt met deze mutatie weer rechtgezet. Op basis van de septembercirculaire van het provinciefonds wordt de algemene uitkering met € 3.694.000 naar boven bijgesteld. Dit wordt veroorzaakt door een hoger accres in 2024.

2.3.3 Uitgestelde intenties (UI)

Een uitgestelde intentie is een incidenteel gebudgeteerde post waarvan in het jaar waarin zij geraamd was (2023), als gevolg van factoren van buitenaf, geen verplichtingen is aangegaan. In de LBW zijn de UI's aangegeven. Deze kunnen worden doorgeschoven naar 2024. Alle UI;s die benoemd zijn in de LBW 2023 zijn opgenomen in de EBW 2024. Na goedkeuring van de EBW is het budget beschikbaar in 2024.
In de laatste begrotingswijziging (LBW) in 2023 zijn de onderstaande 'uitgestelde intenties' (UI) meegenomen.

Overzicht uitgestelde intenties uit LBW 2023 opgenomen in EBW 2024	**Omvang (Bedrag x €1.000)**
P2. Klimaat en milieu: bevorderen gezonde leefomgeving - Tata Steel (beleidsdoel 2.2)	570 (N)
P2. Klimaat en milieu: implementatie Swung incidenteel budget (beleidsdoel 2.2)	228 (N)
P5. Groen: natuurinclusief na-isoleren (beleidsdoel 5.2)	249 (N)
P5. Groen: Convonantslening -afrekening pas in 2024 (beleidsdoel 5.1)	61 (N)
P5. Groen: bezoekersmanagment recreatie en toerisme (beleidsdoel 5.2)	150 (N)
P5. Economie, cultuur en welzijn: langere doorlooptijd onderzoeksproject (beleidsdoel 5.6)	350 (N)
Totaal uitgestelde intenties	1.608 (N)

2.3.4 Begrotingsneutrale wijzigingen (BN)

Begrotingsneutrale wijzigingen zijn wijzigingen die geen effect op het saldo van de begroting hebben. Ze zijn opgeteld bij elkaar altijd 0. Omdat wel het totaal aan baten en het totaal aan lasten per programma wijzigt, is hierop het budgetrecht van uw Staten van toepassing. Daarom worden deze mutaties hierbij aan u voorgelegd. Het betreft vaak een verschuiving van lasten tussen twee begrotingsprogramma's en bijstellingen van specifieke baten (bijdragen van derden), waar even hoge lasten tegenover staan. Begrotingsneutrale wijzigingen groter dan € 100.000 zijn toegelicht en worden aangeduid met het kenmerk 'BN'.

2.3.5 Reserves (RESV)

Veel uitgaven van de provincie fluctueren sterk over de jaren en worden gedekt vanuit de bestemmingsreserves. Omdat deze uitgaven worden gedekt vanuit de bestemmingsreserves, hebben wijzigingen hierin geen effect hebben op het begrotingssaldo. De mutaties die zijn doorgevoerd in de uitgaven, gedekt vanuit de bestemmingsreserves, zijn te vinden in de toelichtingen bij de programma's. Mutaties in de uitgaven vanuit, de stortingen in, en de overhevelingen tussen de reserves die geen effect hebben op het begrote resultaat zijn in de toelichting aangeduid met het kenmerk 'RESV'. Hieronder worden een aantal specifieke reserves toegelicht.

Reserve Coalitieakkoord

In de begroting 2024 is de reserve Coalitieakkoord gevormd. In het coalitieakkoord is afgesproken € 136,1 miljoen aan incidentele middelen beschikbaar te stellen om de gewenste doelen te bereiken. Bij het opstellen van de begroting 2024 is de eerste storting in de reserve Coalitieakkoord gedaan. Het was en is nog niet mogelijk om de volledige € 136,1 miljoen in de reserve te storten omdat een deel van de middelen pas beschikbaar komt zodra de taakstelling van € 40 miljoen verwerkt is (planning kaderbrief 2025, juni 2024 in PS) en zodra het begrotingsresultaat 2023 en 2024 gerealiseerd is (jaarstukken 2023, juli 2024 in PS).

De eerste uitvoeringsplannen met bestedingsplannen zijn gemaakt. Dit betekent dat een deel van de reserve Coalitieakkoord al gestort kan worden in de desbetreffende reserves of beschikbaar gemaakt kan worden in het exploitatiebudget. Om het complete overzicht te houden op de middelen die beschikbaar komen ten uitvoering van het coalitieakkoord is onderstaande tabel gemaakt.

Overzicht reserve Coalitieakkoord	**Bedrag x €1.000**
Stand reeds gevormd reserve Coalitieakkoord (Begroting 2024)	67.868
Onttrekking/overheveling in EBW 2024	12.481
Stand reserve Coalitieakkoord na EBW 2024	**55.387**

Overzicht coalitieakkoord middelen	**Bedrag x €1.000**
Stand reserve Coalitieakkoord na EBW 2024	55.387
Onttrekking/overheveling naar doelen in EBW 2024	12.481
Nog te realiseren taakstelling (kaderbrief 2025)	40.000
Reservering begrotingsresultaat 2023	14.055
Begrote storting reserve coalitieakkoord 2025	14.177
Totaal geplande beschikbare middelen t.b.v. coalitieakkoord	**136.100**

In deze eerste begrotingswijziging worden de volgende uitnamen vanuit de reserve Coalitieakkoord voorgesteld

- Onttrekking t.b.v. Regiodeal Wadden (beleidsdoel 2.1) € 581.000
  Vanuit het geoormerkte deel voor wonen in de reserve coalitieakkoord wordt € 581.000 ingezet ter dekking van de bijdrage vanuit de provincie aan de regiodeal Waddeneilanden voor de doelstellingen in de regiodeal op het gebied van wonen.

- Overheveling naar reserve PPLG (beleidsdoel 5.5) € 10.900.000
  In de reserve Coalitieakkoord is € 35 miljoen geoormerkt voor incidentele uitgaven vanuit het provinciaal programma landelijk gebied (PPLG). Op dit moment is hiervoor nog geen reserve beschikbaar. Daarom wordt bij deze eerste begrotingswijziging voorgesteld om hier een nieuwe reserve voor in te stellen en om deze te vullen met € 10,9 miljoen die voor het PPLG is geoormerkt binnen de reserve Coalitieakkoord. Bestedingen vanuit deze reserve vinden plaats conform de hiervoor opgenomen criteria in het bestedingsplan.

- Onttrekking t.b.v. intensivering restauratie monumenten (beleidsdoel 6.2) € 1.000.000
  In de reserve Coalitieakkoord is € 4 miljoen geoormerkt voor de intensivering in de aanpak van de restauratie van Rijksmonumenten. Hiervan wordt in 2024 € 1 miljoen ontrokken aan de reserve Coalitieakkoord en gestort in de reserve Monumenten ten behoeve van deze intensivering in 2024.
  Na deze uitnamen resteert de volgende verdeling van geoormerkte middelen in de reserve Coalitieakkoord

Overzicht incidentele middelen coalitieakkoord Bedrag x € 1.000	**Verdeling coalitieakkoord**	**Uitname cumulatief**	**Restant**
Wonen (knelpuntenbudget, onderzoekskosten, investeringskader incl. ov-knooppunten en stadmakersfonds	79.500	581	78.919
Fietsbeleid	16.000	0	16.000
Innovatie en Slimme mobiliteit	1.600	0	1.600
Provinciaal programma landelijk gebied (PPLG)	35.000	10.900	24.100
Intensivering restauratie monumenten	4.000	1.000	3.000
Incidentele middelen coalitieakkoord	**136.100**	**12.481**	**123.619**

PPLG

In het coalitieakkoord zijn zowel structurele als incidentele middelen beschikbaar gesteld voor het PPLG. De structurele middelen zijn reeds opgenomen in de begroting: voor capaciteit PPLG is in 2024 € 2 miljoen beschikbaar, dit loopt met € 2 miljoen per jaar op tot € 12 miljoen in 2029. Voor de incidentele middelen zoals voorzien in het coalitieakkoord wordt dit in deze begrotingswijziging voor 2024 gedaan (€ 10,9 miljoen).

Instelling Reserve PPLG .
Bij de EBW 2024 doen wij de volgende voorstellen voor deze incidentele middelen:

a. Instelling van een budgetgerichte bestemmingsreserve PPLG;
b. Kaders/ bestedingscriteria voor de reserve PPLG;
c. Overheveling van de reserve Coalitieakkoord naar de reserve PPLG;
d. Onttrekkingen aan de reserve PPLG voor bestedingen in 2024.

a) Instelling budgetgericht bestemmingsreserve PPLG

	Reserve PPLG
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Het doel van de reserve is het doorontwikkelen van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) en het opstarten van de uitvoering. De nieuwe coalitie heeft € 35 miljoen beschikbaar gesteld om te voorkomen dat de voortgang wordt vertraagd of beperkt door externe of financiële factoren. De reserve kan worden ingezet voor extra capaciteit, voor voorfinanciering van maatregelen waarvoor Rijksmiddelen worden verwacht, om in cofinancieringsconstructies te kunnen deelnemen en voor andere incidentele initiatieven. Voor deze bestemmingsreserve zijn kaders vastgesteld waar binnen bestedingsvoorstellen door GS kunnen worden goedgekeurd. Overige bestedingen worden ter goedkeuring aan PS voorgelegd.
Programma	5 Natuur en landelijk gebied
Voeding	De reserve wordt gevoed vanuit de reserve Coalitieakkoord.
Looptijd	t/m 2027
Maximale hoogte	In het coalitieakkoord is € 35 miljoen beschikbaar gesteld, dat is de maximale hoogte van de reserve.

b) Kaders / bestedingscriteria voor de nieuwe reserve PPLG

De reserve PPLG is een ‘budgetgerichte bestemmingsreserve’. Voor een budgetgerichte reserve geldt dat GS uitgaven kunnen doen binnen de kaders die PS voor de reserve hebben vastgesteld. Hieronder is het voorstel voor de te hanteren kaders uitgewerkt. In de te hanteren kaders is rekening gehouden met de onzekere omstandigheden bij het Rijk waarin het NPLG en het Transitiefonds verkeren.

De financiering van het PPLG was al onzeker en onduidelijk door de val van het Kabinet en het stuklopen van het Landbouwakkoord. De Eerste Kamer heeft de tijdelijke wet Transitiefonds controversieel verklaard, waardoor de instelling van het fonds vertraging heeft opgelopen. Met de uitslag van de Tweede Kamer verkiezingen is de onzekerheid verder toegenomen. De begroting 2024 van LNV, waarin de budgetten voor de koplopers-projecten zitten, is nog niet vastgesteld. Dit gebeurt naar verwachting in februari. De onzekerheid rond de besluitvorming en de financiering legt mogelijk een hoge druk op de € 35 miljoen.
.

Voorgesteld worden de volgende kaders en bestedingscriteria voor de reserve PPLG:

1. De uitgaven hebben te maken met één of meer van de PPLG-thema's, passen binnen de reikwijdte van het PPLG en het coalitieakkoord, hebben een incidenteel karakter en zorgen ervoor dat de ontwikkeling en uitvoering van het PPLG voortvarend kunnen worden voortgezet, ongeacht het tempo van de besluitvorming bij het Rijk.
2. Uitgaven worden in beginsel alleen uit de reserve gedekt als de besteding noodzakelijk wordt geacht en er geen alternatieve dekkingsbronnen voor zijn. Voor alle uitgaven wordt gezocht naar mogelijkheden tot (co)financiering vanuit andere budgetten, zoals EU-middelen en het Klimaatfonds. De reserve kan onder voorwaarden worden ingezet als voorfinanciering (zie hieronder).
3. Voor elke besteding ten laste van de reserve is een door GS goedgekeurd bestedingsvoorstel nodig. Wanneer het voorstel buiten de kaders onder 1 en 2 valt, wordt het ter goedkeuring aan PS voorgelegd.
4. De bestedingen uit de reserve PPLG worden minimaal 1x per jaar gespecificeerd verantwoord richting Provinciale Staten.
5. De reserve eindigt wanneer de € 35 miljoen volledig is besteed of bestemd of bij het aantreden van een nieuwe coalitie. Het bedrag dat in 2027 niet besteed is en waarvoor geen harde verplichtingen zijn aangegaan valt vrij in de algemene middelen.

Voorfinanciering: als de verwachting is dat de uitgaven gedekt worden door een Rijksbijdrage, maar dat hier niet op kan worden gewacht:

- moet in het bestedingsvoorstel de urgentie aangetoond worden;
- moet met concrete signalen worden onderbouwd dat de verlening van de bijdrage zeer waarschijnlijk is;
- moet het zeker zijn dat deze voorfinanciering de verlening/ toekenning niet in gevaar brengt.

c) Overheveling van de reserve Coalitieakkoord naar de reserve PPLG

In de EBW 2024 wordt een overheveling van € 10,9 miljoen voorgesteld van de reserve Coalitieakkoord naar de reserve PPLG.

d) Onttrekkingen aan de reserve PPLG voor bestedingen in 2024

In dit stadium is het niet mogelijk om een bestedingsplan voor de gehele looptijd van de reserve te presenteren. Er zijn op dit moment een aantal bestedingsvoorstellen waarmee op korte termijn kan worden begonnen en die voldoen aan de voorgestelde kaders. Na vaststelling van de EBW 2024 worden de bedragen aan de reserve PPLG onttrokken en in de begroting verwerkt.
Bestedingen ten behoeve van PPLG-projecten en maatregelpakketten die niet passen in bovenstaande bestedingsvoorstellen dienen afzonderlijk met een bestedingsplan ter besluitvorming aan PS te worden voorgelegd.

Incidentele dekking capaciteitskosten 2024 In het coalitieakkoord zijn jaarlijks oplopende structurele middelen beschikbaar gesteld ter dekking van capaciteitskosten voor PPLG. Voorgesteld wordt om hiervoor in 2024 eenmalig € 2 miljoen aan de reserve PPLG te onttrekken om de benodigde ingroei van capaciteit te kunnen behouden c.q. realiseren. Wanneer voor 2024 een Rijksbijdrage voor capaciteitskosten/ voorbereidingskosten beschikbaar komt, kan de onttrekking aan de reserve verlaagd worden.	€ 2.000.000
Voorfinanciering van projecten waarvoor met grote zekerheid een Rijksbijdrage wordt verwacht De verleningsbeschikkingen voor de koplopers-projecten worden op z'n vroegst in mei 2024 verwacht. Voor sommige projecten is het wenselijk dat al eerder wordt gestart. Deze onttrekking aan de reserve PPLG maakt het mogelijk om uitgaven voor te financieren. Voor elk concreet project waarvoor voorfinanciering wordt gevraagd, wordt een voorstel ter goedkeuring aan GS voorgelegd. Begin 2024 zal het gaan om koplopers-projecten, waarvoor de Minister in haar brief ('tussentijds beeld') per project een indicatie geeft van de kans op een succesvolle aanvraag. Zodra de verleningsbeschikking is ontvangen, vloeit het bedrag terug naar de reserve.	€ 8.000.000
Proceskosten Dit zijn kosten voor het opstarten van processen (zoals samenwerkingstrajecten en voorbeeldprojecten) en voorbereiden van maatregelen in de gebieden die bijdragen aan de PPLG-doelen, maar niet betreffen de realisering van het NNN. De raming is gebaseerd op eerdere ervaringen van het regiebureau.	€ 900.000

Afwikkeling reserve Economisch herstel en Duurzaamheidfonds

Via motie 42-2020 (EBW 2021) hebben PS opdracht gegeven een Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds op te richten, waarmee de economische en maatschappelijke effecten in Noord-Holland van de uitbraak van het coronavirus werden verzacht. Deze reserve liep tot 31-12-2023.
Het restant van deze reserve zal na vaststelling van de jaarstukken 2023 vrijvallen naar de algemene reserve. In het coalitieakkoord 'Verbindend vooruit!' is afgesproken dat het restant beschikbaar zal komen voor de ambities uit het coalitieakkoord. In deze eerste begrotingswijziging vindt u in meerdere programma's de afwikkeling van de reserve Economisch Herstel en duurzaamheid terug en de nog lopende toezeggingen vanuit EHDF. (Een inhoudelijke toelichting per brief volgt vanuit het programma Economische Herstel en duurzaamheid).

Bij de desbetreffende mutatie in de EBW 2024 is de volgende tekst opgenomen: *'in kader afronding van het programma EHDF, zie toelichting in hoofdstuk 2 en in de voordracht EBW 2024'.*

Hieronder vindt u het overzicht.

Doorschuif activiteiten EHDF naar 2024	**Bedrag x €1.000**
Instellen reserve Economisch herstel en duurzaamheidsfonds 2021	100.000
Bestedingen 2021	-3.214
Bestedingen 2022	-11.776
Prognose bestedingen 2023	-22.490
Vrijval 2024 t.b.v. uitvoering coalitieakkoord	-53.000
Subtotaal: Verwacht restant	**9.520**
Doorschuif uitgaven naar 2024	
Artis	-2.700
Regiodeal Wadden (Bijdrage Economie)	-582
Regiodeal ZaanIJ	-250
Arbeidsmarkt	-4.372
Uvr dorpshuizen	-500
HIRB+	-75
Verduurzaming sportbedrijven	-134
Uitvoeringskosten 2024	-150
Totaal	**757**

3 Overzicht per programma

Programma 1 Bestuur

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2024 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2024 na eerste wijziging
	Lasten			
1.1	Faciliteren van het provinciaal bestuur	10.939	7	10.946
1.2	Werken aan gemeenten en sterke regio's	8.876	0	8.876
1.3	Uitvoeren van rijksheertaken	481	175	656
1.4	Belangen van de provincie behartigen op landelijk en Europees niveau	3.772	1.079	4.851
	Baten			
1.1	Faciliteren van het provinciaal bestuur	-59	0	-59
	Saldo van baten en lasten	**24.009**	**1.261**	**25.270**
	Stortingen			
1.4	Reserve Cofinanciering Europese projecten	1.243	0	1.243
	Onttrekkingen			
1.4	Reserve Cofinanciering Europese projecten	0	-1.659	-1.659
	Totaal mutaties reserves	**1.243**	**-1.659**	**-416**
	Programma Resultaat	**25.252**	**-398**	**24.854**

1.1 Faciliteren van het provinciaal bestuur

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Uitgaven behorend bij de ontvangst (Beleidsdoel 7.1) in kader Veilig Wonen (september circulaire provinciefonds).	BN	7 N				7 N

1.3 Uitvoeren van rijksheertaken

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Agenda weerbaar Noord-Holland*	NBN	100 N				100 N
Decentralisatie uitkeringen uit de decembercirculaire 2023**	BN	75 N				75 N

Toelichting

* In de begroting 2024 is ervan uitgegaan dat het budget voor de Agenda Weerbaarheid met € 100.000 kon worden verlaagd omdat hiervoor vanuit het Ministerie van Binnenlandse Zaken vier keer € 100.000 voor beschikbaar gesteld is. Deze ontvangen middelen betreffen echter een additionele uitkering op basis van een bestuurlijke afspraak die specifiek ten goede moet komen van weerbaarheidsactiviteiten in kleine gemeenten**.** Het budget voor de reguliere Weerbaarheidsagenda is nu weer op € 150.000 gezet.

** In de decembercirculaire van 2023 is een decentralisatie uitkering toegekend van € 75.000 in het kader van *Weerbaar bestuur kleine gemeenten*. Deze DU is in 2023 niet meer tot besteding gekomen. Deze DU is geoormerkt in het resultaat van 2023 terecht gekomen en zal van daaruit worden gestort in de algemene reserve. Met deze boeking worden deze middelen weer onttrokken aan de algemene reserve en toegevoegd aan het budget in 2024. De onttrekking aan de algemene reserve is opgenomen onder Beleidsdoel 7.2

1.4 Belangen van de provincie behartigen op landelijk en Europees niveau

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Actualisatie aan de hand van de definitieve IPO/BIJ12 begroting.	NBN	-580 V				-580 V
Uitvoeringsregeling ondersteuning aanvragen Europese projectsubsidie Noord-Holland 2023 - GS hebben deze uitvoeringsregeling in december 2023 vastgesteld met dekking uit de reserve Cofinanciering Europese projecten	RESV	210 N			-210 V	0
Provinciale bijdrage managementautoriteit Kansen voor West 3 2024 - op basis van de samenwerkingsconvenant partner Kansen voor West 2022-2029.	RESV	281 N			-281 V	0
Provinciale bijdrage Just Transition Fund 2024	RESV	293 N			-293 V	0
Uitvoeringsregeling Cofinanciering Europese programma's EFRO en Just Transition Fund-IJmond Noord-Holland - De verwachte uitgaven voor 2024 bedragen € 875.000	RESV	875 N			-875 V	0

Programma 2 Klimaat en gezonde leefomgeving

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2024 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2024 na eerste wijziging
	Lasten			
2.1	Bijdragen aan de energietransitie	31.727	-7.477	24.250
2.2	Bevorderen gezonde leefomgeving	54.864	2.871	57.735
	Baten			
2.1	Bijdragen aan de energietransitie	-47	-300	-347
2.2	Bevorderen gezonde leefomgeving	-6.277	-2.100	-8.377
	Saldo van baten en lasten	**80.267**	**-7.006**	**73.261**
	Stortingen			
2.1	Reserve Energietransitie	33	0	33
2.1	Reserve Duurzame Elektriciteit	33	0	33
2.1	Reserve Warmte Transitie	1.137	0	1.137
2.2	Reserve Bodemsanering	319	0	319
2.2	Reserve Gezonde leefomgeving	1.000	0	1.000
	Onttrekkingen			
2.1	Reserve Subsidies Warmtetransitie	-770	0	-770
2.1	Reserve Energietransitie	-7.623	4.719	-2.904
2.1	Reserve Duurzame Elektriciteit	-1.534	684	-850
2.1	Reserve Warmte Transitie	-9.255	2.848	-6.407
2.2	Reserve Bodemsanering	-1.039	0	-1.039
2.2	Reserve Gezonde leefomgeving	-2.667	0	-2.667
	Totaal mutaties reserves	**-20.365**	**8.251**	**-12.114**
	Programma Resultaat	**59.902**	**1.245**	**61.147**

2.1 Bijdragen aan de energietransitie

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Regiodeal Wadden - Dit betreft de dekking voor de regiodeal Waddeneilanden vanuit het budget voor klimaat en energie. Zie ook beleidsdoel 6.1	NBN	-581 V				- 581 V
Obstakel verlichting - Voor verbetering van de obstakel verlichting bij windmolens ontvangen we van het Rijk € 300.000, dit budget wordt met inleg van € 300.000 vanuit provincie gebruikt voor subsidieverlening.	BN	300 V	-300 V			0
Zonnepark N207 -Voor de aanleg zonnepark N207 was € 3 miljoen opgenomen in de reserve. Deze aanleg gaat niet in 2024 plaatsvinden.	RESV	- 3.000 V			3.000 N	0
Proceskosten en inhuur	RESV	-2.603 V			2.603 N	0
UVR Energiebesparingsprogramma - Verwachting was dat € 9 miljoen over 3 jaar uitgegeven zou worden. Het hele bedrag is al in 2023 verleend.	RESV	- 3.000 V			3.000 N	0
UVR Duurzaamheidsinitiatieven -Eind 2023 zijn er nog subsidieaanvragen binnengekomen die in 2024 worden verleend.	RESV	179 N			-179 V	0
UVR Verduurzaming corporaties - Eind 2023 zijn er nog subsidieaanvragen binnengekomen die in 2024 worden verleend.	RESV	173 N			-173 V	0
Septembercirculaire -Ontvangst voor Regionale Energie Strategieën (RES).	BN	1.055 N				1.055N

2.2 Bevorderen gezonde leefomgeving

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Tata Steel - Voor een uitgebreide toelichting, verwijzen we naar de Uitgestelde Intenties	UI	570 N				570 N
Swung 2 - Voor een uitgebreide toelichting, verwijzen we naar de Uitgestelde Intenties	UI	228 N				228 N
OD NZKG - In 2023 is €3 miljoen ontvangen. Dit wordt door middel van een subsidie overgezet naar de OD NZKG voor capaciteit rond Tata Steel. De kosten in 2023 zijn € 500.000. De kosten in 2024 zijn € 2,5 miljoen. € 500.000 stond al in de begroting 2025. Nu additionele deel gebudgetteerd.	BN	2.000 N	-2.000 V			0
Hollandse Luchten - Ontvangst vanuit het Rijk voor de uitvoering van Hollandse Luchten. Dit is gekoppeld aan het Schone Lucht Akkoord en is voor inzet van Waag Future Lab.	BN	100 N	-100 V			0
IPO Actualisatie aan de hand van de definitieve IPO/BIJ12 begroting.	NBN	-27 V				-27 V

Programma 3 Ruimte en Wonen

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2024 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2024 na eerste wijziging
	Lasten			
3.1	Regie voeren ruimtelijke ordening	5.872	174	6.046
3.2	Versnellen en programmeren woningbouw	16.746	3.004	19.750
3.3	Beschermen tegen overstromingen en bijdragen aan klimaatadaptatie	6.308	4.270	10.578
	Baten			
3.1	Regie voeren ruimtelijke ordening	-20	-150	-170
3.2	Versnellen en programmeren woningbouw	-6.672	0	-6.672
3.3	Beschermen tegen overstromingen en bijdragen aan klimaatadaptatie	0	-3.270	-3.270
	Saldo van baten en lasten	**22.234**	**4.028**	**26.262**
	Stortingen			
3.2	Reserve Woningbouw	1.200	0	1.200
3.2	Reserve OV-fonds inclusief OV-knooppunten	0	-8.000	-8.000
	Onttrekkingen			
3.1	Reserve subsidie Bloemendalerpolder	-272	0	-272
3.2	Reserve OV-fonds inclusief OV-knooppunten	0	-3.004	-3.004
3.2	Reserve Woonbeleid	-750	0	-750
3.2	Reserve Woningbouw	-2.650	0	-2.650
3.2	Reserve Subsidies OD 3.4.1	-312	8.000	7.688

3.2	Reserve Woningbouw subsidies	-570	0	-570
3.3	Reserve Meekoppelkansen bij Dijkversterkingen	-2.017	0	-2.017
3.3	Reserve Klimaatadaptatie	0	-1.000	-1.000
3.3	Reserve Subsidies Meekoppelkansen bij dijkversterking en kustontwikkeling	-2.400	0	-2.400
	Totaal mutaties reserves	**-7.771**	**-4.004**	**-11.775**
	Programma Resultaat	**14.463**	**24**	**14.487**

3.1 Regie voeren ruimtelijke ordening

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
SPUK Novex schipholregeling. - Van het Rijk wordt € 350.000 ontvangen voor 3 jaar. In 2024 is de verwachting daar € 150.000 van uit te geven.	BN	150 N	-150 V			0
Projectbureau NZKG. - Voor onderzoeken naar aanlanding energie op land, was € 150.000 opgenomen voor het projectbureau NZKG. € 50.000 was overgeheveld naar beleidsdoel 6.1. Deze kosten zijn al in 2023 gemaakt. Daarom wordt dit teruggedraaid.	BN	50 N				50 N
IPO -Actualisatie aan de hand van de definitieve IPO/BIJ12 begroting.	NBN	-26 N				-26 N

3.2 Versnellen en programmeren woningbouw

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Subsidie op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling Haarlem, ontwikkeling Haarlem Nieuw-Zuid - € 8 miljoen overgeheveld van de reserve OV-knooppunten naar de subsidiereserve.	RESV			-8.000 V	8.000 V	0
Reserve OV-knooppunten - € 2,2 miljoen opgenomen voor subsidies op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling, t.b.v. Alkmaar Noord Fase 1 en voor de ketenreis subsidies.	RESV	2.234 N			-2.234 V	0
Reserve OV-knooppunten - € 770.000 opgenomen voor proceskosten, dit is voor het laten uitvoeren van opdrachten en onderzoeken.	RESV	770 N			- 770 V	0

3.3 Beschermen tegen overstromingen en bijdragen aan klimaatadaptatie

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Reserve klimaatadaptatie - € 1 miljoen onttrokken voor proceskosten in 2024. Dit is voor het afronden Bouwsteennotitie 2023, opstarten noodzakelijk onderzoek ten behoeve van WBS, waterveiligheid en waterbeschikbaarheid, Klimaatadaptatie (o.a. n.a.v. nieuwe klimaatscenario's) en ten behoeve van uitwerkingen gebiedsopgaven. Daarnaast bijdragen aan gebiedspilots en samenwerkingsafspraken.	RESV	1.000 N			-1.000 V	0
Vervoerregio Amsterdam - € 3,3 miljoen ontvangen voor fietspaden Markermeerdijk tussen Hoorn en Amsterdam. Deze kosten zijn meegenomen in de SOK Markermeerdijken.	BN	3.270 N	-3.270 V			0

Programma 4 Bereikbaarheid

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2024 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2024 na eerste wijziging
	Lasten			
4.1	Realiseren perspectief Mobiliteit	25.423	9.104	34.527
4.2	Openbaar vervoer waarborgen	65.727	653	66.380
4.3	Faciliteren gebruik infrastructurele netwerken	38.041	135	38.176
4.4	Infrastructuur verduurzamen, verbeteren en in stand houden	122.158	50	122.208
	Baten			
4.1	Realiseren perspectief Mobiliteit	-2.307	0	-2.307
4.3	Faciliteren gebruik infrastructurele netwerken	-1.753	0	-1.753
4.4	Infrastructuur verduurzamen, verbeteren en in stand houden	-6.078	0	-6.078
	Saldo van baten en lasten	**241.211**	**9.942**	**251.153**
	Stortingen			
4.1	Reserve Mobiliteitsbeleid	205	0	205
4.1	Reserve Uitvoeren van Mobiliteitsbeleid door Derden	10.511	0	10.511
4.2	Reserve Openbaar Vervoer Projecten	67	0	67
4.4	Reserve Ontwikkelen Provinciale Infrastructuur	19.574	0	19.574
4.4	Reserve Groot Onderhoud Wegen	22.199	0	22.199
4.4	Reserve Groot Onderhoud Vaarwegen	12.357	0	12.357
	Onttrekkingen			
4.1	Reserve Mobiliteitsbeleid	-1.287	0	-1.287

4.1	Reserve Uitvoeren van Mobiliteitsbeleid door Derden	-17.108	-9.200	-26.308
4.2	Reserve Openbaar Vervoer Projecten	-2.386	-653	-3.039
4.4	Reserve Kapitaallasten Wegen	-641	0	-641
4.4	Reserve Kapitaallasten OV	-1.655	0	-1.655
4.4	Reserve Ontwikkelen Provinciale Infrastructuur	-1.450	-631	-2.081
4.4	Reserve Groot Onderhoud Wegen	-31.057	0	-31.057
4.4	Reserve Groot Onderhoud Vaarwegen	-11.375	0	-11.375
4.4	Reserve Innovatieprojecten Mobiliteit	-3.582	0	-3.582
4.4	Reserve Kapitaallasten Innovatieprojecten	-285	0	-285
	Totaal mutaties reserves	**-5.913**	**-10.484**	**-16.397**
	Programma Resultaat	**235.297**	**-542**	**234.755**

4.1 Realiseren perspectief Mobiliteit

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
IPO - Actualisatie aan de hand van de definitieve IPO/BIJ12 begroting.	NBN	-96 V				-96 V
Hogere uitgaven uit reserve Uitvoeren mobiliteitsbeleid door derden: - € 6 miljoen voor UVR Klein INFRA (Ophoging jaarlijkse subsidie plafond tot 14 miljoen). - € 1,3 miljoen voor Dorpstraat Communicatieweg - € 900.000 voor het bevorderen van verkeersveilig gedrag bij specifieke doelgroepen - € 1 miljoen voor Haltevoorziening NHN	RESV	 6.000 N 1.300 N 900 N 1.000 N			- 9200 V	0

4.2 Openbaar vervoer waarborgen

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Hogere uitgaven uit de reserve OV projecten: - € 400.000 voor gratis vervoer voor kinderen en OV promotie acties 2024 - € 253.000 voor twee buurtbussen (Met de 16 bussen die in 2023 zijn geleverd, komt daarmee het totaal op 18 stuks).	RESV	653 N			-653 V	0

4.3 Faciliteren gebruik infrastructurele netwerken

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
In de septembercirculaire van het provinciefonds is aangegeven dat een bedrag van € 135.000 ontvangen gaat worden in het kader van Verkeersveiligheid (ontvangst bij beleidsdoel 7.1).	BN	135 N				135 N

4.4 Infrastructuur verduurzamen, verbeteren en in stand houden

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Regiodeal Wadden - Dit betreft de dekking voor de regiodeal Waddeneilanden vanuit de reserve Ontwikkelen provinciale infrastructuur, zie ook beleidsdoel 6.1	NBN				-581 V	-581 V

Programma 5 Natuur en landelijk gebied

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2024 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2024 na eerste wijziging
	Lasten			
5.1	Beschermen en ontwikkelen van natuur	87.521	361	87.882
5.2	Beheren van natuur	50.769	1.103	51.872
5.3	Betrekken van onze partners bij bescherming en beheer van groen	24.354	0	24.354
5.4	Verbeteren kwaliteit, benutten en beheren van water	4.450	3.583	8.033
5.5	Regisseren Provinciaal Programma Landelijk Gebied	2.000	10.900	12.900
5.6	Versterken kansrijke landbouw	5.513	350	5.863
	Baten			
5.1	Beschermen en ontwikkelen van natuur	-13.058	0	-13.058
5.2	Beheren van natuur	-898	0	-898
5.3	Betrekken van onze partners bij bescherming en beheer van groen	-5.700	0	-5.700
5.4	Verbeteren kwaliteit, benutten en beheren van water	-1.125	-2.542	-3.667
	Saldo van baten en lasten	**153.826**	**13.755**	**167.581**
	Stortingen			
5.1	Reserve Oostelijke Vechtplassen	4.058	0	4.058
5.1	Reserve Groen	15.705	1.496	17.201
5.1	Reserve Groene Uitweg	107	0	107
5.3	Reserve Landschap	4.000	0	4.000
5.3	Reserve Cofinanciering Waddenzee	854	0	854

5.4	Reserve Waterrecreatie	1.562	0	1.562
5.5	Reserve PPLG	0	10.900	10.900
5.6	Reserve Europese projecten landbouwsubsidies	1.200	0	1.200
	Onttrekkingen			
5.1	Reserve Oostelijke Vechtplassen	-6.403	0	-6.403
5.1	Reserve Laag Holland	-1.250	536	-714
5.1	Reserve Groen	-63.470	-836	-64.306
5.1	Reserve Kapitaallasten Groen	-118	0	-118
5.1	Reserve Groene Uitweg	-3.334	-1.496	-4.830
5.1	Reserve verleende subsidies OD 5.1.1	-4.262	0	-4.262
5.3	Reserve Cofinanciering Waddenzee	-3.182	0	-3.182
5.3	Reserve Subsidies Cofinanciering Waddenzee	-2.951	0	-2.951
5.4	Reserve Waterrecreatie	-2.053	-1.000	-3.053
5.5	Reserve PPLG	0	-10.900	-10.900
5.6	Reserve Europese projecten landbouwsubsidies	-2.505	0	-2.505
	Totaal mutaties reserves	**-62.042**	**-1.300**	**-63.342**
	Programma Resultaat	**91.784**	**12.455**	**104.239**

5.1 Beschermen en ontwikkelen van natuur

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Lagere uitgaven vanuit de Reserve Laag Holland: een subsidie t.b.v. het Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer kon al in 2023 verstrekt worden.	RESV	-536 V			536 N	0
Hoger uitgaven uit de reserve Groen t.b.v. KRW projecten: - € 550.000, - voor het vispasseerbaar maken van sluizen - € 286.000, - voor extra inzet bij de OD NZKG voor de vth-taken voor indirecte lozingen.	RESV	836 N			-836 V	0
Overhevelingen van reserve Groene Uitweg naar reserve Groen: - € 1.226.000 voor project Faunapassage Maxisweg - € 270.000 voor project Faunapassage A1.	RESV			1.226 N 270 N	- 1.496 V	0
Zie overzicht uitgestelde intenties	UI	61 N				61 N

Toelichting

KRW
Deze projecten dragen bij aan het realiseren van de KRW doelen in 2027. Het betreft projecten waar de provincie verantwoordelijk voor is en die we hebben opgenomen in het Regionale Waterprogramma 2022 – 2027 en de beantwoording van de motie 267-2022 Inzicht in effectieve instrumenten waterkwaliteit.
We doen een overheveling vanuit de reserve Groene Uitweg voor faunapassages A1 en Maxisweg van € 1.496.000. Daarmee komt de volledige dekking voor deze projecten in de reserve Groen terecht.

5.2 Beheren van natuur

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Uitgestelde intentie Decentralisatie-Uitkering Natuur inclusief na-isoleren	UI	249 N				249 N
Uitgestelde intentie Bezoekersmanagement recreatie en toerisme	UI	150 N				150 N
IPO - Actualisatie aan de hand van de definitieve IPO/BIJ12 begroting	NBN	704 N				704 N

5.4 Verbeteren kwaliteit, benutten en beheren van water

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
IPO - Actualisatie aan de hand van de definitieve IPO/BIJ12 begroting.	NBN	41 N				41 N
Van het Rijk ontvangt de provincie voor de subsidie op de lijst buiten uitvoeringsregeling Acacia, Zoete Toekomst € 206.250.	BN	207 N	-207 V			0
Van het Rijk ontvangt de provincie voor de subsidie op de lijst buiten uitvoeringsregeling PWN, ondergrondse drinkwaterberging € 1,5 miljoen	BN	1.500 N	-1.500 V			0
Voor de Uvr Kennisontwikkeling Bodem en Water Noord-Holland ontvangen we € 835.000 van de waterschappen.	BN	835 N	-835 V			0
SAIL 2025 - Ten behoeve van de bijdrage aan SAIL 2025 verhogen we de uitgaven uit de reserve Waterrecreatie.	RESV	1.000 N			-1.000 V	0

5.5 Regisseren Provinciaal Programma Landelijk Gebied

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Overheveling incidentele middelen van reserve Coalitieakkoord naar reserve PPLG	RESV BN			10.900 V		
- Capaciteit voor doorontwikkeling PPLG, aanvulling op de structurele dekking, enkel 2024 - Voorfinanciering koplopers-projecten, waarvoor medio 2024 een Rijksbijdrage wordt verwacht - Proceskosten voor het opstarten van gebiedsprocessen, waarvoor mogelijk geen Rijksbijdrage komt Onttrekking aan de Reserve PPLG	RESV BN	2.000 N 8.000 N 900 N			-10.900 V	0

Toelichting

De mutaties op dit beleidsdoel worden gedetailleerder toegelicht bij het voorstel om een nieuwe reserve in te stellen. Hierin staan ook de voorgestelde kaders en bestedingscriteria. Het concept Instellingsbesluit Reserve PPLG vindt u als bijlage bij de EBW.

5.6 Versterken kansrijke landbouw

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Voedselvisie & Mestvergisting - Verwerken uitgestelde intentie laatste begrotingswijziging 2023	UI	350 N				350 N

Programma 6 Economie, leefbaarheid en cultuur

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2024 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2024 na eerste wijziging
	Lasten			
6.1	Bevorderen van een veerkrachtige en circulaire economie	21.100	11.057	32.157
6.2	Behouden kwaliteit van erfgoed	9.767	12.463	22.230
6.3	Bijdragen aan verbeteren van de kwaliteit cultuur en voorzieningen	7.474	13.474	20.948
	Baten			
6.1	Bevorderen van een veerkrachtige en circulaire economie	-100	25	-75
	Saldo van baten en lasten	**38.241**	**36.969**	**75.260**
	Stortingen			
6.1	Reserve Circulaire Economie	1.180	0	1.180
6.1	Reserve MKB innovatie-instrumenten	4.922	0	4.922
6.2	Reserve Monumenten (Mr. F.J. Kranenburgfonds)	4.079	0	4.079
	Onttrekkingen			
6.1	Reserve Circulaire Economie	-1.180	0	-1.180
6.1	Reserve Herstructurering Bedrijventerreinen	0	0	0
6.1	Reserve MKB innovatie-instrumenten	-5.237	-3.571	-8.808
6.2	Reserve Monumenten (Mr. F.J. Kranenburgfonds)	-4.119	-6.325	-10.444
6.2	Reserve SvA/NHW Werelderfgoed	-1.100	-4.250	-5.350
6.2	Reserve Subsidie SvA/NHW Werelderfgoed	0	-885	-885
	Totaal mutaties reserves	**-1.455**	**-15.031**	**-16.486**
	Programma Resultaat	**36.786**	**21.988**	**58.774**

6.1 Bevorderen van een veerkrachtige en circulaire economie

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
IPO - Actualisatie aan de hand van de definitieve IPO/BIJ12 begroting	NBN	49 N				49 N
Proceskosten HIRB+ / Arbeidsmarkt -In kader afronding van het programma EHDF, zie toelichting in hoofdstuk 2 en in de voordracht EBW 2024.	NBN	4.842 N				4.842 N
Regiodeal Wadden - Het Rijk, provincie Fryslân, provincie Noord-Holland en de 5 eilandgemeenten investeren de komende 4 jaar samen € 36 miljoen in woningbouw, onderwijs, innovatief ondernemerschap, bereikbaarheid, duurzame energie en circulaire economie.	NBN	2.325 N				2.325 N
Arbeidsmarkt infra -Betreft een doorschuiving LSBU.	NBN	5 N				5 N
MKB - Het is in 2023 niet mogelijk om de subsidies 'MIT Haalbaarheidsprojecten 2023' en 'MIT R&D Projecten' uit te voeren. De lasten worden in deze boeking verplaatst naar 2024.	RESV	3.571 N			- 3.571 V	0
Verwerking decentralisatie uitkeringen (DU) uit de decembercirculaire 2023*	RESV	340 N				340 N
Mutatie < € 100.000	BN	-75 V	25 N			-50 V

Toelichting

* Het Rijk, provincie Fryslân, provincie Noord-Holland en de 5 eilandgemeenten investeren de komende 4 jaar samen € 36 miljoen in woningbouw, onderwijs, innovatief ondernemerschap, bereikbaarheid, duurzame energie en circulaire economie. Het aandeel van de provincie Noord-Hollande in deze bijdrage van € 2,3 miljoen wordt gedekt door € 580.000 in te zetten vanuit elk van de volgende bestaande budgetten binnen de begroting:
- De incidenteel beschikbaar gestelde middelen voor Wonen en Ruimtelijke ordening in deze coalitieperiode
- De reserve Ontwikkelen provincie infrastructuur
- De reserve Economisch herstel en duurzaamheid.
- Het structurele budget voor Klimaat en energie.

** In de decembercirculaire 2023 van het provinciefonds zijn een tweetal decentralisatie uitkeringen (DU's) toegekend die niet meer tot besteding kon komen in 2023. De middelen van deze DU's zijn geoormerkt in het resultaat van 2023 opgenomen en zullen van daaruit worden gestort in de algemene reserve. Met deze mutatie worden de toegekende middelen weer onttrokken aan de algemene reserve en weer toegevoegd aan het budget. Het gaat om de DU Novex waarbij middelen beschikbaar zijn gesteld voor verdere uitwerking van het programma Nationale Omgevingsvisie Extra en de DU Aanpak vakantieparken. De onttrekking van € 340.000 aan de algemene reserve is opgenomen onder beleidsdoel 7.2.

6.2 Behouden kwaliteit van erfgoed

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Rijksmonumenten - In 2023 is het niet gelukt om de UVR Rijksmonumenten te verlenen. Hierom wordt er bij deze begrotingswijziging het totale bedrag bijgeboekt (€ 5.741.000). Het restant betreft indexaties die in de kaderbrief 2024 staan, deze worden op de Stelpost Indexering geboekt.	RESV	6.325 N			-6.325 V	0
Monumenten - Tijdens het coalitieakkoord is geld opgenomen voor monumenten het totaal van deze middelen is 4.000.000. Dit geld wordt gebruikt om UVR Restauratie Rijksmonumenten NH te dekken. Het geld wordt verdeeld over 4 jaar (onttrekking uit beleidsdoel 7.1).	RESV	1.000 N				0
Vanuit de reserve Stelling van Amsterdam wordt € 3,9 miljoen onttrokken voor subsidies op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling: - Benoorden Spaarndam € 1 miljoen - Fort aan de Middenweg € 600.000 - Fort Pampus, nieuw entreegebouw paviljoen Pampus € 250.000 - Gemeente Amsterdam, Schansen € 510.000 - Landschap Noord-Holland, herstel van Liniedijk € 400.000 - Recreatieschap Spaarnwoude, herstel van liniedijk Spaarndam € 600.000 - Regio Gooi en Vechtstreek, nieuwe werken nieuwe Hollandse Waterlinie € 490.00	RESV	 1.000 N 600 N 250 N 510N 400 N 600 N 490 N			-3.850 V	0
Subsidie Gooise Meren, vesting Muiden Voor de subsidie die is verleend aan de gemeente Gooise Meren voor vesting Muiden in 2023 van € 3,2 miljoen wordt een budget opgenomen van € 885.000.	RESV	885 N			-885 V	0
Voor opdrachten damsluizen wordt € 400.00 opgenomen vanuit de reserve. Dit is voor de consolidering van de damsluizen in de Ringvaart Haarlemmermeer. Zo is er geen gevaar meer voor de scheepvaart.	RESV	400 N			-400 V	0
Mutatie < € 100.000	BN	3 N				

6.3 Bijdragen aan verbeteren van de kwaliteit cultuur en voorzieningen

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
IPO - Op 7 november is de Begroting 2024 van het IPO/BIJ12 vastgesteld. Via deze weg wordt de begroting van PNH geactualiseerd.	NBN	11 N				11 N
Artis Aquarium -In kader afronding van het programma EHDF, zie toelichting in hoofdstuk 2 en in de voordracht EBW 2024.	NBN	12.700N				12.700 N
Verduurzaming sportbedrijven - De opdracht aan RHDHV stopt noodgedwongen, maar het werk is niet af. De verplichting moet in 2024 worden overgenomen door een andere leverancier. Het geld dat er eind 2023 dus nog over is.	NBN	134 N				134 N
Indexatie Probiblio - Tijdens de kaderbrief 2024 is Probiblio geïndexeerd met € 129.000.	BN	129 N				
UVR Dorpshuizen -In kader afronding van het programma EHDF, zie toelichting in hoofdstuk 2 en in de voordracht EBW 2024.	NBN	500 N				500 N

Programma 7 Overzicht Algemene middelen en organisatie

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2024 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2024 na eerste wijziging
	Lasten			
7.1	Algemene dekkingsmiddelen	25.106	-132	24.974
7.2	Organisatie	91.506	745	92.251
	Baten			
7.1	Algemene dekkingsmiddelen	-592.506	-5.222	-597.728
7.2	Organisatie	-207	0	-207
	Saldo van baten en lasten	**-476.101**	**-4.609**	**-480.710**
	Stortingen			
7.1	Reserve Coalitieakkoord	67.868	0	67.868
7.1	Reserve waardevermindering grond groen	6.000	0	6.000
7.2	Reserve Bedrijfsvoering	1.420	0	1.420
	Onttrekkingen			
7.1	Reserve Economisch Herstel en Duurzaamheid	-53.000	0	-53.000
7.1	Reserve Coalitieakkoord	0	-12.481	-12.481
7.2	Algemene Reserve	-2.239	-20.786	-23.025
7.2	Reserve Bedrijfsvoering	-6.650	0	-6.650
7.2	Reserve Huisvesting	-782	0	-782
	Totaal mutaties reserves	**12.617**	**-33.267**	**-20.650**
	Programma Resultaat	**-463.484**	**-37.876**	**-501.360**

7.1 Algemene dekkingsmiddelen

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Regiodeal Wadden - Dit betreft de dekking voor de regiodeal Waddeneilanden vanuit het incidentele budget voor wonen waarvoor middelen zijn gereserveerd in de reserve Coalitieakkoord. Zie ook beleidsdoel 6.1	BN				-581 V	
In de septembercirculaire van het provinciefonds is vermeld dat een bedrag van € 1.055.000 ontvangen gaat worden voor Regionale Energie Strategieën. Dit bedrag is neutraal met de lasten die hiervoor zijn opgenomen onder beleidsdoel 2.1	BN		-1.055 V			-1.055 V
In de septembercirculaire is vermeld dat een bedrag van € 135.000 gaat worden voor Verkeersveiligheid. Dit bedrag is neutraal met de hiervoor opgenomen lasten onder beleidsdoel 4.3	BN		-135 V			-135 V
In de septembercirculaire van het provinciefonds is vermeld dat een bedrag van € 7.000 ontvangen gaat worden voor Veilig Wonen. Dit bedrag is neutraal met de hiervoor opgenomen lasten onder beleidsdoel 1.1	BN		-7 V			-7 V
Op basis van de septembercirculaire van het provinciefonds wordt de algemene uitkering met €3.694.000 naar boven bijgesteld. Dit wordt veroorzaakt door een hoger accres in 2024.	NBN		-3.694 V			-3.694 V
Monumenten - Tijdens het coalitieakkoord is geld opgenomen voor monumenten het totaal van deze middelen is 4.000.000. Dit geld wordt gebruikt om UVR Restauratie Rijksmonumenten NH te dekken. Het geld wordt verdeeld over 4 jaar. (Lasten uit beleidsdoel 6.2)	RESV				-1.000 V	0
Overheveling van de incidentele middelen voor PPLG van reserve Coalitieakkoord naar de reserve PPLG	RESV BN				- 10.900 V	

7.2 Organisatie

Financiële ontwikkeling	Mutatie	Lasten	Baten	Storting	Onttrekking	Resultaat
Artis /Regiodeal Wadden/Regiodeal ZaanIJ/ Arbeidsmarkt/ UVR Dorpshuizen/ Proceskosten HIRB+/ Overheveling subsidies - In het kader van de afronding van het programma Economisch Herstel en duurzaamheidsfonds, worden een aantal regelingen doorgezet naar 2024 via een onttrekking uit de Algemene reserve. Graag verwijzen wij naar de tabel opgenomen in de voordracht van de EBW	NBN				-18.763 V	
UI - De bedragen die bij LBW2023 zijn afgeraamd in het kader van de Uitgestelde Intenties (UI) worden bij EBW2024 weer toegevoegd aan het budget. De bedragen zijn bij de aframing toegevoegd aan de algemene reserve en worden nu weer onttrokken aan de algemene reserve.	UI (BN)				-1.608V	-1.608V
Onttrekking aan de algemene reserve van decentralisatie uitkeringen uit de decembercirculaire 2023*	RESV				-415 V	-415 V
Detacheringsopbrengsten Provincie-medewerkers worden soms extern gedetacheerd. Hiervoor worden vergoedingen ontvangen. De vergoedingen worden gebruikt om de kosten van vervangend personeel te dekken. De detacheringsopbrengsten en kosten van vervanging worden geraamd op € 331.000	BN	331 N				0
IPO - Actualisatie aan de hand van de definitieve IPO/BIJ12 begroting.	NBN	414 N				414 N

Toelichting

*In de decembercirculaire 2023 van het provinciefonds zijn een aantal decentralisatie uitkeringen (DU's) toegekend die niet meer tot besteding konden komen in 2023. Deze middelen zijn geoormerkt in het resultaat van 2023 opgenomen en zullen van daaruit worden gestort in de algemene reserve. Met deze mutatie worden de toegekende middelen weer onttrokken aan de algemene reserve en weer toegevoegd aan het budget. Zie voor de toevoeging aan het budget ook beleidsdoel 1.3 en 6.1.

4 Lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling

Programma 1 Bestuur

Beleidsdoel	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2024	Gewijzigd
1.2	Amsterdam Smart City Toelichting: Subsidie om als grote partner deel te kunnen nemen aan het kennisnetwerk Amsterdam Smart City	~~€ 200.000~~ €100.000	Gewijzigd
1.3	Gemeente Huizen: bestuurlijk Interventieteam fase 2 Toelichting: Gooi en Vechtstreek zet gezamenlijk in op versterking van de bestuurlijke weerbaarheid. Hiertoe zetten de gemeenten zich onder andere in op voortzetting en doorontwikkeling van het BIT naar een duurzaam samenwerkingsverband in de strijd tegen oneerlijk ondernemerschap en vóór een weerbaar openbaar bestuur. Het bestuurlijk interventieteam sluit aan bij de doelstellingen van de Agenda Weerbaar Noord-Holland; een bijdrage leveren aan de versterking van lokale weerbaarheid. In het bestuurlijk interventieteam werken meerdere gemeenten samen. Hierdoor wordt de lokale uitvoeringskracht vergroot, de informatiepositie versterkt en lokaal steviger opgetreden tegen de ondermijnende criminaliteit. Deze werkwijze past daarmee geheel binnen de opgave om ondermijnende criminaliteit tegen te gaan vanuit een maatschappelijke opgave	€ 40.000	

Programma 2 Klimaat en gezonde leefomgeving

Beleidsdoel	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2024	Gewijzigd
2.1	Greenport Aalsmeer Energieconsultant Greenport	€ 150.000	
~~2.1~~	~~Gemeente Hilversum, warmteregisseur~~	~~€ 70.000~~	Verwijderd
2.1	Gemeente Aalsmeer, warmteregisseur	€ 70.000	
2.1	OD IJmond, warmteregisseur	€ 70.000	
~~2.1~~	~~Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, ecologische effecten van thermische energie uit oppervlaktewater (TEO) installaties~~	~~€ 150.000~~	Verwijderd
2.1	*Ontwikkelingsbedrijf NHN, Data Science Alkmaar*	€ 150.000	
2.1	Natuur en milieufederatie Noord-Holland, Participatie coalitie, energieregio's	€ 150.000	Nieuw
2.1	Vattenfall Windpark Wieringermeer B.V., obstakel verlichting	€ 300.000	Nieuw
2.1	WP energiek BV, obstakel verlichting	€ 36.000	Nieuw
2.1	ASR Windpark Wieringermeer B.V., obstakel verlichting	€ 192.000	Nieuw
2.1	ECN Wind Energy Facilities B.V., obstakel verlichting	€ 94.800	Nieuw
~~2.2~~	~~Omgevingsdienst NZKG, capaciteit groen staal Van het Rijk ontvangen we een specifieke uitkering~~	~~€ 3.000.000~~	Verwijderd

	~~voor de uitbreiding van de capaciteit van de omgevingsdiensten Noord-Holland voor de vergunningverlening in het kader van de maatwerkaanpak Tata Steel~~		
2.2	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, sanering waterbodem in de Amstel nabij Cindu	€ 1.400.000	
2.2	Hoogheemraadschap Rijnland, Bodemsanering terrein voormalig AWZI Rijsenhout	€ 308.550	
2.2	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, uitvoering waterbodemsaneringen	€ 2.860.000	
2.2	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, waterbodemsaneringen Cluster 1 (Prinseneiland c.a. te Amsterdam)	€ 2.124.196	
2.2	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, waterbodemsaneringen Cluster 1 (Prinseneiland c.a. te Amsterdam) en Cluster 2 (Kattenburg c.a. te Amsterdam)	€ 8.523.000	
2.2	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, Sanering waterbodem Amstel nabij Cindu deel 2	€ 1.582.680	

Programma 3 Ruimte en Wonen

Beleidsdoel	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2024	Gewijzigd
3.2	Alkmaar Noord, knooppuntontwikkeling fase 1	€ 1.200.000	
3.2	Gemeente Haarlem, knooppuntontwikkeling Haarlem Nieuw-Zuid	€ 8.000.000	
3.2	Heerhugowaard, ketenreismiddelen	€ 150.000	
3.2	Alkmaar, ketenreismiddelen	€ 50.000	
3.2	Heiloo, ketenreismiddelen	€ 231.500	
3.2	Zaanstad. ketenreismiddelen	€ 70.000	
3.2	Heemskerk, ketenreismiddelen	€ 75.000	
3.2	Hoorn, ketenreismiddelen	€ 200.000	
3.2	Schagen, ketenreismiddelen	€ 75.000	
3.2	Uitgeest, ketenreismiddelen	€ 275.000	
3.2	~~Vereniging Dorpswerk Noord-Holland, toekomstplan voor dorp en dorpshuis~~	~~€ 32.000~~	Verwijderd
3.2	~~MRA, flexibele schil,~~ MRA-ASRE opleiding & Primanedmonitor	€ 400.000	Gewijzigd
3.2	MRA, huisvesting aandachtsgroepen	€ 200.000	
~~3.3~~	~~Gemeente Hoorn, 3 bruggen en fietspad~~	~~€ 4.700.000~~	Verwijderd
3.3	HHNK, programmaplan ruimtelijke adaptatie NK	€ 44.000	
3.3	Wageningen University & Research, WWW.veiligheidslandschappen (Waarderijke, Waterrijke en Waterveiligheidslandschappen)	€ 120.000	

Programma 4 Bereikbaarheid

Beleidsdoel	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2024
4.2	Regionaal Overlegorgaan Consumentenbelangen Openbaar Vervoer: Bijdrage 2024	€ 50.000

	Toelichting: Inhuur van een onafhankelijk voorzitter en secretaris		
4.1	Gemeente Gooise Meren: OV SAAL inpassingsgelden: herontwikkeling locatie fietsenstalling Toelichting Bijdrage aan herontwikkeling van locatie ten oosten van station Naarden-Bussum vanuit het Rijksbudget OV SAAL. De provincie treedt op als beheerder van dit budget namens het Rijk	€ 2.000.000	
4.1	Gemeente Gooise Meren: OV SAAL inpassingsgelden: stationsweg aanpassen Toelichting Bijdrage aan de herinrichting van de Stationsweg nabij station Naarden-Bussum	€500.000	nieuw
4.1	Gemeente Gooise Meren: OV SAAL inpassingsgelden: Regionale fietsroutes Toelichting Bijdrage aan ontwikkeling regionaal doorfietsroutenetwerk in regio Gooi -en Vechtstreek	€ 375.000	nieuw
4.1	Gemeente Hilversum: OV SAAL inpassingsgelden: fietsenstalling station Hilversum Toelichting Bijdrage aan realisatie ondergrondse fietsenstalling op Hilversum Centraal	€ 2.750.000	nieuw
4.1	Gemeente Hilversum: OV SAAL inpassingsgelden: Kleine Spoorbomen Toelichting Subsidie voor het verbeteren van de verkeersveiligheid/doorstroming van de gelijkvloerse spoorwegovergang ten westen van station Hilversum	€ 1.000.000	
4.1	~~Gemeente Alkmaar: Havenontwikkeling Boekelermeer~~ Toelichting Deze haven draagt bij aan de mobiliteitstransitie door het verminderen van vachtverkeer over de weg en verminderd brugopeningen van de Leeghwaterbrug, waarmee de doorstroming op de N242 verbetert	€ ~~7.500.000~~	vervallen
4.1	Stichting Breikers: Werkgeversaanpak Metropoolregio Amsterdam Toelichting Werkgevers adviseren/ondersteunen om woon-werkverkeer te verduurzamen/verminderen/buiten spits reizen	€ 1.800.000	wijzigen
4.1	Stichting Breikers: Werkgeversaanpak regio Noord-holland-Noord Toelichting Werkgevers adviseren/ondersteunen om woon-werkverkeer te verduurzamen/verminderen/buiten spits reizen	€ 200.000	
4.1	Stichting IJmond Bereikbaar: Werkgeversaanpak IJmond Bereikbaar	€ 400.000	nieuw

	Toelichting Werkgevers adviseren/ondersteunen om woon-werkverkeer te verduurzamen/verminderen/buiten spits reizen		
4.1	Gemeente Velsen: Pont Velsen Toelichting Bijdrage aan de aanschaf van een pont, met als doel de pontverbinding bij Velsen structureel te voorzien van 2 ponten	€ 1.800.000	nieuw
4.1	Greenport Aalsmeer: Stimuleren vervoer over water en versterkte logistieke samenwerking binnen de Greenport-partners Toelichting Bijdrage voor het opzetten van een pilot voor transport van Rotterdam naar Aalsmeer via schepen voor de sierteelt en een bijdrage voor het versterken van het netwerk van ondernemers om ze bete rin staat te stellen te verduurzamen en gebruik te maken van lopende subsidieregelingen.	€ 50.000	nieuw
4.1	Gemeente Gooise Meren: P+R Muiden Toelichting Subsidie voor verbetering ketenreisvoorzieningen nabij P+R muiden	€ 400.000	nieuw
4.1	Gemeente Zaanstad: Verbindingsweg Dorpsstraat – Communicatieweg Toelichting Aanleg van een verbindingsweg tussen de Communicatieweg en de Dorpsstraat in Assendelft aan te leggen. Deze verbindingsweg moet het verkeer op de Communicatieweg en de overlast die er mee gemoeid is verminderen, en de doorstroming te verbeteren. In het coalitieakkoord is er een leefbaarheidsfonds van 11 miljoen beschikbaar gesteld. Dit leefbaarheidsfonds is bedoeld om de leefbaarheid rondom de N203 (en onderliggend wegennet) bij Krommenie te verbeteren.	1.300.000	nieuw
4.1	Stichting CROW: CROW-KpVV bijdrage 2024-2027 Toelichting Met deze subsidie ontwikkelt CROW collectieve kennis op het gebied van mobiliteit, door middel van het programma Kennisplatform Verkeer en Vervoer (KpVV).	€ 156.000	nieuw
4.1	Gemeente Velsen: Velsertraverse fietsonderdoorgang Toelichting Subsidie voor het gemeentelijk deel van de aanleg van de fietsverbinding onder de Velsertraverse, tussen station Beverwijk en Velsen Noord	€ 1.300.000	Nieuw
4.1	Gemeente Den Helder: Project KVSS Renovatie Boerenverdrietbrug	€ 300.000	
4.1	Gemeente Den Helder: Project KVSS Verplaatsen jachthaven/museumhaven Willemsoord	€ 500.000	
4.4	Stichting CROW, Kennisprogramma Beheer en	€ 95.000	nieuw

Programma 5 Natuur en landelijk gebied

Beleidsdoel	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2024	Gewijzigd
5.1	WUR/Deltares, Living lab Koopmanspolder	€ 120.000	
5.1	HHNK, oplossen van het vismigratieknelpunt bij het Zaancomplex	€ 165.000	
5.1	Water, Land en Dijken, bodem- en vegetatieverbetering natuurgronden bij natuurboeren	€ 200.000	
5.1	Gebiedcoöperaties Noord Holland Zuid U.A., Integrale aanpak stikstofreductie Ronde Hoep	€ 938.562	
5.1	Gemeente Haarlemmermeer, Aanleg noodzakelijke natuurverbinding Groene As.	€ 591.220	
5.1	Recreatieschap Geestmerambacht, inrichten van 13ha moerasnatuur	€ 1.028.823	
5.1	Gemeente Haarlemmermeer, duurzaam watersysteem in Park 21	€ 5.697.359	
5.1	Gemeente Haarlemmermeer, recreatieve verbindingen	€ 2.070.000	
5.1	Gebiedscoöperatie Noord-Holland Zuid, Polderproces Noordelijke Vechtpolders Toelichting: Verkennend onderzoek samen met de boeren, het waterschap, de provincie en eventueel aanvullende experts om inzicht te verkrijgen in de exacte grond- en kwelposities in de 3 polders. Op basis van het onderzoek een uitvoeringsplan ontwikkelen met geschikte maatregelen om veenoxidatie en bijbehorende CO_2 emissies en bodemdaling te voorkomen, inclusief de kosten daarvan. Uitvoeren van een pilot met geschikte maatregelen (bijvoorbeeld met relatief nieuwe druppelirrigatietechniek)	€ 235.000	
5.1	Gebiedscoöperatie Noord-Holland Zuid, polderproces Bovenkerkerpolder Toelichting: Opstellen van een volledig uitvoeringsplan inclusief financiering door de kwartiermaker NHZ op basis van de al in januari 2023 opgeleverde poldervisie. Start maken met uitvoering om concrete resultaten te boeken op de thema's: CO_2 (onderzoek peilopzet cq. WIS/KiV (eventuele uitvoering maatregelen loopt grotendeels via veenweideloket); en N-emissie (installeren meetapparatuur op elk bedrijf). Hiermee kan het momentum in het proces en de energie van de boeren behouden worden, dat nu al een half jaar stagneert, afgezien van het proces om tot een intentieverklaring tussen betrokken gebiedspartijen te komen en een oeverherstelproject dat met financiering van de subsidie Landschapsontwikkeling Amstelscheg uitgevoerd wordt.	€ 465.000	
5.1	Gemeente Gooise Meren, aanlegplaatsen trekvaart	€ 280.000	

	Muiden		
5.1	Gemeente Gooise Meren, biodiversiteit kernen	€ 70.000	
5.1	LTO-projecten, boer actief in de Groene Uitweg	€ 80.000	
5.1	Gemeente Gooise Meren, entree Muiden	€ 1.511.500	
5.1	Natuurmonumenten, Horstermeer landschapsbeleving	€ 63.910	
5.1	Staatsbosbeheer, klimaatbos Diemerscheg fase 2	€ 500.000	
5.1	Gemeente Gooise Meren, Muiden Noord-West fase 2	€ 1.730.000	
5.1	Rijksmuseum Muiderslot, buitenruimte Muiderslot fase 2	€ 250.000	
5.1	Gemeente Gooise Meren, natuurboulevard 2.0	€ 1.050.000	
5.1	Stichting Monumentenbezit, recreatieve kwaliteit 's-Graveland	€ 1.800.000	
5.1	Gemeente Amsterdam, Rondje Diemerscheg	€ 70.000	
5.1	Gemeente Diemen, ecologische verbindingen Diemerscheg	€ 70.000	
5.1	Regio Gooi en Vechtstreek, vaarnetwerk	€ 142.500	
5.1	Gemeente Gooise Meren, Waterpoort Vecht	€ 265.000	
5.1	Rijksmuseum Muiderslot, buitenruimte Muiderslot fase 2	€ 707.000	
5.1	Gemeente Diemen: Strandje tweede Diem	€ 65.000	
5.1	Gebiedscoöperatie Noord-Holland Zuid Noordelijke Vechtpolders – Toekomstbestendig weidelandschap	€ 90.000	
~~5.1~~	~~Recreatie Noord-Holland; vitaal platteland Alkmaarder- en Uitgeestermeer~~	~~€ 1.020.000~~	Verwijderen
5.1	ANV Water Land en Dijken, boerderijeducatie Laag Holland	€ 70.000	
5.1	Agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken, Loket Veenweideboeren Toelichting: Agrariërs die hun percelen willen vernatten om bodemdaling tegen te gaan kunnen een bijdrage ontvangen vanuit het loket. Het loket richt zich op de koplopers onder de agrariërs, die ervaring willen opdoen met diverse methoden om bodemdaling tegen te gaan. Water, Land en Dijken zorgt voor de verspreiding van alle opgedane kennis.	€ 300.000	Nieuw
5.1	Stichting RAVON afdeling FLORON, Borging en versterking Botanisch Erfgoed Noord-Holland. Toelichting: Ten behoeve van het behoud van bedreigde plantensoorten en hun leefgebieden in Noord-Holland borgen FLORON en WENR in dit project de staande genetische diversiteit van soorten en hun populaties. Samen met lokale vrijwilligers wordt over een tijdspanne van vijf jaar zaden verzameld van de meest bedreigde en belangwekkende plantensoorten van de provincie. De verzamelde zaden worden opgeslagen (voor de toekomst geborgd) onder geconditioneerde omstandigheden in de Nationale zadencollectie van het Levend Archief, als back-up voor de natuur en voor natuurherstelprojecten. Voor één van de bedreigde soorten voeren we een actieplan uit om	€ 330.000	Nieuw

	de soort in de natuur te versterken.		
5.1	Natuurmonumenten, Aanpak Waterteunisbloem en peilverhoging. Toelichting: Aanpak Waterteunisbloem en peilverhoging polder Achteraf, N2000 gebied Oostelijke Vechtplassen.	€ 350.000	Nieuw
5.1	Natuurmonumenten, natuurinrichtings- en herstelmaatregelen in het Hol. Toelichting: De natuurinrichtings- en herstelmaatregelen in het Hol is een nadere uitwerking van het Natuur Netwerk Nederland (NNN) en de Natura 2000 en Kaderrichtlijn water (KRW) doelen voor dit gebied. Het verbeteren van de waterkwaliteit is een belangrijk onderdeel in dat plan, omdat een goede waterkwaliteit de basis vormt voor een gezond ecosysteem en nodig is voor het realiseren van de natuurdoelen. De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) en Natura2000 stellen dan ook eisen aan de waterkwaliteit.	€1.720.000	Nieuw
5.1	De Natuurverdubbelaars, Toekomstversnellers Buitengewoon Noord-Holland. Toelichting: Het doel van Toekomstversnellers Buitengewoon Noord-Holland is om praktische en haalbare ideeën met sociaal-economische impact in het landelijke gebied van de provincie Noord-Holland te versnellen en om op deze manier bij te dragen aan één of meerdere PPLG-thema's (Natuur, Water en Bodem, Klimaat, Landbouw, Landschap en Erfgoed, Recreatie). Dit doen we aan de hand van een prijsvraag, waarbij er ideeen voor het landelijk gebied kunnen worden ingediend. Een jury selecteert 5 Topideeën (! Per PPLG gebied), de winnende ideeën krijgen een financiële bijdrage, advies en coaching om het idee een stap verder te brengen. De subsidie bestaat uit de financiële bijdrage van €5000,- per top idee. De natuurverdubbelaars begeleiden het proces van advies en coaching en verzorgen dat de prijs naar de winnaars wordt overgemaakt.	€ 25.000	Nieuw
5.2	Stichting Natuurcollectief Noord-Holland, begeleiding kleine natuurbeheerders	€ 35.000	
5.2	UvB, begeleiding kleine natuurbeheerders	€ 10.000	
5.2	Natuurmonumenten, beheer vaarland vochtig en hellinghakhout. Toelichting: beheervergoeding voor 5-jaarlijks beheer van gebieden in de Oostvaardersplassen die alleen varend bereikt kunnen worden en waar beheertype 'vochtig en hellinghakhout (N17.06)' op ligt. In het gebiedsakkoord OVP is afgesproken dat de hakhoutbosjes intensiever beheerd worden. Beheerfrequentie is elke 5 tot 20 jaar afzetten. Hakhoutbosjes (en overige bostypen) worden niet jaarlijks beheerd, waardoor subsidie via de SVNL niet mogelijk is. De locatie van de beheergebieden wordt aangegeven op de vaarlandkaart van het Natuurbeheerplan.	€ 6.100	
5.2	Stichting Fietsplatform, coördinatie en systeembeheer van de landelijke routenetwerken fietsen 2024	€ 35.000	

5.2	Stichting Wandelnet, coördinatie en systeembeheer van de landelijke routenetwerken wandelen 2024	€ 47.605	
5.2	Recreatie Noord-Holland N.V.: boerenlandpaduitvoering/-beheer 2024	€ 150.000	
5.2	Gemeente Haarlemmermeer: ~~bossenstrategie~~ recreatieve voorzieningen bij de via de UVR Boscompensatie 2023 gesubsidieerde bosparken.	€ 100.000	Gewijzigd
5.2	Faunabeheereenheid, faunabeleid van de provincie Noord-Holland	€ 1.270.000	
5.2	Stichting RAVON afdeling FLORON, borging botanisch erfgoed Noord-Holland (fase 1)	€ 66.054	
5.2	Natuurcollectief Water Land en Dijken i.o. Provinciale bijdrage aan de oprichting van het natuurcollectief conform in IPO verband gemaakte afspraken.	€ 35.000	
5.2	Faunabeheereenheid NH, bestrijding van een exoot, Toelichting: bestrijding van een exoot – rosse stekelstaart voor een periode van vier jaar	€ 200.000	Nieuw
5.2	Faunabeheereenheid NH, Ganzenbeheerplan Omgeving Schiphol Toelichting: Faunabeheereenheid Noord-Holland; Incidentele Specifieke Uitkering (rijksbijdrage) t.b.v. wettelijke en noodzakelijke vernieuwing Ganzenbeheerplan Omgeving Schiphol 2024-2030.	€ 100.000	Nieuw
5.2	Recreatie Noord-Holland, transitie regeling boerenlandpaden	€ 65.000	
5.3	Landschap Noord-Holland, uitvoering programma 'Betrekken bij Groen'	~~€ 708.00~~0 € 608.000	Gewijzigd
5.3	Nationaal Park Zuid-Kennemerland, uitvoeren van het jaarlijkse activiteitenplan	€ 160.789	
5.3	Nationaal Park Duinen van Texel, uitvoeren van het jaarlijkse activiteitenplan	€ 166.530	
5.3	~~Recreatie Noord-Holland, beleving Oer-IJ, E-bikeroute~~	~~€ 70.000~~	Verwijderen
5.3	~~Gemeente Castricum, Buitenpoort Castricum~~	~~€ 200.000~~	Verwijderen
5.3	Gemeente Castricum, brugleuningen hoofdlocatie. Toelichting: voorheen St. Oer-IJ € 70.000	~~€ 20.~~000 € 40.000	Gewijzigd
5.3	~~Recreatieschap Spaarnwoude, brugleuningen~~ ~~Toelichting: voorheen St. Oer-IJ € 70.000~~	~~€ 30.000~~	Verwijderen
5.3	Gemeente Uitgeest, brugleuningen voetgangerslocaties. Toelichting: voorheen St. Oer-IJ € 70.000	~~€ 20.000~~ € 30.000	Gewijzigd
5.3	~~Gemeente Schagen, iepenziekte~~ ~~Toelichting: aanpakken van de iepenziekte en herstel van de oude iepenstructuren~~	~~€ 802.000~~	Verwijderen
5.3	FME, Green Shipping ~~Beun~~schip	~~€ 441.073~~ € 180.000	Gewijzigd
~~5.3~~	~~FME, Green Shipping Baggerschip~~	~~€ 405.529~~	Verwijderen
5.3	Stichting Wageningen Research, Wijs met Wormen. Toelichting: maagdarmwormen worden doorgaans bestreden met synthetische anti-parasitaire middelen. Het gebruik van deze middelen staat om allerlei redenen ter discussie, waaronder resistentie en de belasting van het ecosysteem door residuen. Voor de beheersing van maagdarmwormen zal in	€ 100.000	Nieuw

	toenemende mate gebruik gemaakt moeten worden van alternatieve beheersstrategieën. Een veranderend watermanagement, waarbij ingezet wordt op het verhogen van het grondwaterpeil, zal de biotoop waarin de tussengastheer van leverbot kan gedijen, vergroten.		
5.3	Vogelbescherming Nederland, Wij & Wadvogels fase 2: 2023-2026	€ 800.000	
5.3	Vogelbescherming Nederland, Waakvogels	€ 200.000	
5.3	Visit Wadden, Vermarkten Werelderfgoed Waddenzee	€ 167.000	Nieuw
5.3	Waddenbaai fase 2 (rondje)	€ 1.720.000	Nieuw
5.3	Landschap Noord-Holland, programma cultuurlandschappen	€ 700.000	Nieuw
5.3	Agrarische Natuurvereniging Noord-Holland Zuid, Uitvoering Toekomstvisie en intentieovereenkomst Bovenkerkerpolder. Toelichting: Om uitvoering te geven aan de intentieovereenkomst Bovenkerkerpolder, waarin overheden en agrariërs hebben aangegeven de doelen uit het toekomstbeeld van de agrariërs te willen gaan realiseren. Kern van het toekomstbeeld is dat de veehouders in de Bovenkerkerpolder deze prachtige groene oase in een grootstedelijke omgeving willen behouden en versterken met daarin een centrale rol voor de agrarische ondernemers. Tegelijkertijd willen ze inspelen op de urgente vraagstukken die nu en in de toekomst gaan spelen. Ze zien dit als een gezamenlijk belang en willen als polder samenwerken aan deze vraagstukken, mogelijk in coöperatief verband. Een kwartiermaker zal een uitvoeringsplan gaan maken en deze tot uitvoering brengen.	€ 665.000	Nieuw
5.3	Agrarische Natuurvereniging Noord-Holland Zuid, Polderproces Keverdijksepolder, tegengaan broeikasgassen veenweide en andere opgaven. Toelichting: In het gebied Keverdijkse Polder loopt een polderproces aangestuurd door de agrarisch ondernemers. Met dat proces willen de ondernemers komen tot het nemen van maatregelen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en tevens andere opgaven realiseren.	€ 435.000	Nieuw
5.4	Acacia, Zoete Toekomst, fase 2	€ 310.000	
5.4	Acacia, Zoete Toekomst, fase 2	€ 206.250	
5.4	Acacia, Zoete Toekomst, fase 1	€ 62.500	Nieuw
5.4	PWN, ondergrondse drinkwaterberging	€ 1.500.000	
5.4	Sportvisserij Midwest Nederland, pilotproject loodvrij vissen	€ 22.500	Gewijzigd
~~5.4~~	~~Amsterdamse Hengelsportvereniging, pilotproject loodvrij vissen~~	~~€ 12.500~~	Verwijderd
~~5.4~~	~~Rijkswaterstaat Verkeer- en Watermanagement, afdeling vaarwegmarkeren, aanschaf van boeien~~	~~€ 265.000~~	Verwijder

	~~voor vaarwegmarkering lijn Hoorn-Volendam.~~		
5.4	Gemeente Haarlemmermeer, Pontveer Aalsmeer - Rijsenhout. Toelichting: Het stimuleren van de elektrificatie pontveren en het verbeteren van recreatieve routenetwerken.	€ 100.000	Nieuw
5.4	stichting Verborgen Stad, Beleving Historische route trekvaart Leiden- Haarlem. Toelichting: Het beleefbaar maken van de historische trekvaart Leiden – Haarlem, door het toevoegen van een virtuele ervaring en informatieborden van het historisch landschap op een aantal aanlegplaatsen langs de trekvaart. In opvolging van een aantal soortgelijke aanlegplaatsen langs de trekvaart in Zuid-Holland.	€ 20.000	Nieuw
5.4	Stichting SAIL Amsterdam Toelichting: T.b.v. SAILHero project inzake ondersteuning jongeren op het gebied van arbeidsmarkt & onderwijs.	€ 405.000	Nieuw
5.4	Stichting SAIL Amsterdam Toelichting: T.b.v. verzamelen kennis, opdoen van ervaring en invoering van duurzame innovaties tijdens SAIL 2025 op het gebied van water, materiaal, energie, voedsel, mobiliteit, digitalisering en veiligheid.	€ 75.000	Nieuw
5.6	Greenport Aalsmeer/programmabureau Toelichting: Samenwerkingsverband glastuinbouw regio Aalsmeer	€ ~~150.000~~ €172.000	Gewijzigd
5.6	Greenport Aalsmeer/uitvoeringsprogramma Toelichting: Projecten op gebied van ruimtelijke clustering, versterking en verduurzaming glastuinbouw	€ 100.000	
5.6	Greenport Noord-Holland Noord /programmabureau Toelichting: samenwerkingsverband agrosector regio Noord-Holland Noord	€ 150.000	
5.6	Greenport Noord-Holland-Noord/uitvoeringsprogramma Toelichting: projecten op gebied van versterking en verduurzaming agrosector.	€ 100.000	
5.6	Greenports Nederland/programma Toelichting: landelijk samenwerkingsverband agrosector	~~€ 40.000~~ €100.000	Gewijzigd
5.6	Stichting Voedsel Verbindt/programmabureau Toelichting: het faciliteren van het regionaal organiserend vermogen op voedselvraagstukken	€ 125.000	
5.6	Stichting Voedsel Verbindt/uitvoeringsagenda Toelichting: het stimuleren van regionale korte keten projecten	€ 150.000	
5.6	Stichting Foodvalley/programmabureau TPC Toelichting: het stimuleren van de eiwittransitie van dierlijk naar plantaardig	€ 20.000	
5.6	Aeres Hogeschool/lectoraat bodem Toelichting: het brengen en verbinden van bodemkennis naar de boerenpraktijk	€ 50.000	
5.6	Collectief Noord-Holland Zuid/project GreenBASE 2.0 Haarlemmermeer	€100.000	Nieuw

	Toelichting: vergroening en verduurzaming van de Bermen, Akkers, Sloten en Erven in de Haarlemmermeer		
5.6	Stichting Urgenda/project 1001 hectare Toelichting: het aanjagen met de agrarische sector van bloeiende akkerranden en kruidenrijk grasland in Noord-Holland	€50.000	Nieuw

Programma 6 Economie, leefbaarheid en cultuur

Beleids doel	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2024	Gewijzigd
6.1	Stichting projectbureau Noordzeekanaalgebied, Novi gebied	€ 60.000	Nieuw
6.1	Glasvezelnetwerk Hollands Kroon B.V. Toelichting: garantstelling voor de lening die nodig is voor de aanleg van het glasvezelnetwerk in Hollands Kroon.	€ 12.200.000	
6.1	Gemeente Den-Helder, regionale detailhandelsvisie Kop van NH Toelichting: bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie Kop van NH.	€ 10.000	Nieuw
6.1	Gemeente Alkmaar, regionale detailhandelsvisie omgeving Alkmaar Toelichting: bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie omgeving Alkmaar.	€ 10.000	Nieuw
6.1	Gemeente Hilversum, regionale detailhandelsvisie Gooi & Vechtstreek Toelichting: bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie Gooi & Vechtstreek.	€ 10.000	Nieuw
6.1	Gemeente Beverwijk, regionale detailhandelsvisie IJmond Toelichting: bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie IJmond.	€10.000	Nieuw
6.1	Gemeente Haarlem, regionale detailhandelsvisie Zuid-Kennemerland. Toelichting: bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie Zuid-Kennemerland.	€10.000	Nieuw
6.1	Gemeente Hoorn, regionale detailhandelsvisie West-friesland. Toelichting: bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie West-Friesland	€10.000	Nieuw
6.1	SADC, samenwerking en verduurzaming op bedrijventerreinen. Toelichting: Binnen SADC is het Projectbureau Herstructurering Bedrijventerreinen (PHB) actief op het gebied van de kwaliteitsverbinding en verduurzaming van bestaande werklocaties in de Metropoolregio Amsterdam (MRA).	€250.000	Nieuw
6.1	Innovatiefonds Noord-Holland VFFNH BV Toelichting: deze subsidie is voor opzetten van het VFF fonds 2023.	€ 1.700.000	Gewijzigd
6.1	Innovatiefonds Noord-Holland VFFNH BV Toelichting: deze subsidie is voor opzetten van het VFF fonds 2024.	€ 1.700.000	Nieuw
6.1	Bouwmensen in samenwerking met Techlands, gemeenschappelijke restauratie opleiding van en met ROC's.	~~€ 250.000~~ €267.000	Gewijzigd

6.1	Hogeschool van Amsterdam, verduurzamingsfase mkb digitale circulaire werkplaats	€ 450.000	
6.1	RPA-NHN in samenwerking met Greenport-NHN, inclusieve leer- werklocaties en trajecten	€ 450.000	
6.1	Dudok XP, opzetten inclusieve circulaire bouwcampus NHN	€ 400.000	
6.1	Gemeente Velzen/ TIPC-fonds, duurzaamheid door innovatie en ontwikkelen human capital (JTF).	€ 500.000	
6.1	Techport, opschalen en verduurzamen loopvermogen (ver)duurzamen haven- en maakindustrieketens (JTF-NGF)	€ 550.000	
6.1	Techport, doorontwikkeling SPT-IJmond-Zuid-Kennemerland. Bouwen aan de infrastructuur voor duurzame toeleiding naar de techniek (JTF), Techport	€ 250.000	
6.1	Techport, bijdragen in regio-campagne 'Work in Transition' Opzetten en uitvoeren doelgroepencampagne voor werken in de energietransitie, Techport (JTF)	€ 150.000	
6.1	Techport, Oriëntatiecentrum Werken in en aan een duurzaam en groene regio (JTF)	€ 350.000	
6.1	Techlands, ontwikkelen leer-werklocatie Poelenburg-Peldersveld, (regiodeal Zaan-IJ II)	€ 250.000	
6.1	Stichting InfraBindt, netwerk Weg en waterbouw en het nieuwe bouwen (Dudok XP)	€ 5.000	
6.1	Vakschool technische installaties, vergroten economische impact van de klimaatopgaven (NGF)	€ 500.000	
6.1	Greenport NHN/Aalsmeer, opschalen en verduurzamen loopvermogen duurzame agriketens (NGF)	€ 500.000	
6.1	C-creators, uitvoeren activiteiten om circulair bouwen te stimuleren	€ 80.000	
6.1	Circular Plastics Alliance Toelichting: bijdrage voor de versterking van het circulaire ondernemersnetwerk en uitvoeren van activiteiten gericht op ketensamenwerking op gebied van plastics	€37.000	Nieuw
6.1	Circulair West Toelichting: bijdrage van voor de versterking van het circulaire ondernemersnetwerk en het uitvoeren van circulaire ketenprojecten	€35.000	Nieuw
6.1	Gemeente Velsen, binnenvaartkade Grote Hout vervangen door Zeekade Toelichting: de Grote Hout is een havengebonden en deels kadegebonden bedrijventerrein in Velsen Noord met 2 kades: een zeekade en een binnenvaartkade. De binnenvaartkade is in slechte staat en buiten gebruik gesteld. De gemeente Velsen is voornemens de binnenvaartkade te vervangen door een zeekade zodat kan worden ingespeeld worden op de vraag naar kaderuimte voor het onderhouden van windparken op zee.	€ 1.000.000	
6.1	Gemeente Beverwijk, revitaliseren haven Beverwijk opstellen toekomstplan De zeehaven van Beverwijk is in slechte staat. De gemeente Beverwijk is voornemens de haven van Beverwijk te revitaliseren. Hierbij wordt ook afgewogen of de gemeente de exploitatie en het beheer en	€ 500.000	

	onderhoud zelf blijft doen of dat dit wordt ondergebracht bij een andere partij. Met de bijdrage van de provincie Noord-Holland kan – samen met de havenbedrijven in de regio en de provincie – een toekomstplan worden opgesteld en kan dit traject meerjarige ambtelijk worden begeleid.		
6.1	Gemeente Beverwijk, revitaliseren haven Beverwijk en herstel Noorderkade en talud De zeehaven van Beverwijk is in slechte staat. De gemeente Beverwijk brengt momenteel de technische staat van de haven nader in kaart. Op dit moment is een deel van de Noorderkade al buiten gebruik gesteld. Ook vraagt een talud om herstel. De gemeente Beverwijk is voornemens om als eerste stap in het revitaliseren van de haven de Noorderkade en het talud te herstellen.	€ 1.000.000	
6.2	ROP Midden West Toelichting: begeleiding leer-werktrajecten restauratiemarkt	~~€ 17.000~~	Vervallen
~~6.2~~	~~Gemeente Gooise Meren/ Verder met de Vesting Muiden~~ ~~Doel van dit programma is versterking van de cultuurhistorische en recreatieve waarde van Muiden. Een samenwerking tussen gemeente, Gewest, Rijkswaterstaat en provincie. Deelprojecten zijn: verbetering Vestingplein, herstel schootsvelden, herinrichten P1 en P2 en verleggen Mariahoeveweg met landschapsherstel~~	~~€ 3.265.000~~	Verwijderd
6.2	Regio Gooi- en Vechtstreek, nieuwe werken nieuwe Hollandse waterlinie Doelstelling is het bevorderen van de bekendheid en leesbaarheid van de late periode van de Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie en dit te verbinden aan recreatieve, cultuurhistorisch en ecologische doelstellingen	€ 490.000	
6.2	Gemeente Amsterdam, Schansen Doelstelling is het beter leesbaar maken en de recreatieve kwaliteit vergroten van belangrijke historische onderdelen van de vestingstad Weesp. Het gaat hierbij om het bastion Nieuw Agtkant en het realiseren van een coupure bij de Utrechtseweg als markering van de historische entree van Weesp	€ 510.000 ~~€ 400.000~~	Gewijzigd
6.2	Recreatie Noord-Holland, Fort benoorden Spaarndam Voor restauratie en herontwikkeling van het Fort	€ 1.000.000	
6.2	Hoogheemraadschap Noorderkwartier, conserveren sluizen Starnmeer en Marken Binnen	€ 17.000	Nieuw
~~6.2~~	~~Gemeente Gooise Meren, verder met de vesting Muiden Vestingwallen~~	~~€ 600.000~~	Verwijderd
~~6.2~~	~~Stichting Haarlemmermeermuseum De Cruquius, interactieve presentatie~~ ~~Interactieve presentatie over de rol van water in de Haarlemmermeer met daarin het watermanagementverhaal (inundatie) van de Stelling van Amsterdam verbeeld via een maquette en een animatie op deze maquette~~	~~€ 60.000~~	Verwijderd
~~6.2~~	~~Fort aan de Middenweg~~ ~~Het betreft een reservering van € 600.000 voor restauratie van het fort om een nieuwe economische~~	~~€ 600.000~~	Verwijderd

	~~functie (waarschijnlijk kleinschalige verblijfsaccommodatie) mogelijk te maken~~		
6.2	Staatsbosbeheer, Fort bij Edam Het betreft een reservering van € 250.000 aan Staatsbosbeheer voor restauratie van de loods en mogelijk het fort om een nieuwe economische functie (waarschijnlijk horeca) mogelijk te maken	€ 250.000	
6.2	Stichting uiteraard Uitermeer, restauratie plofhuisjes Het betreft een reservering van € 250.000 aan de Stichting Uiteraard Uitermeer voor de restauratie van een aantal plofhuisjes op het terrein van het fort. Deze plofhuisjes worden onder andere gebruikt voor culturele activiteiten	€ 250.000	
6.2	Fort Pampus, nieuw entreegebouw/paviljoen Pampus Een reservering van extra € 250.000 voor de bouw van een duurzaam nieuw entreegebouw van Pampus	€ 250.000	
6.2	Landschap Noord-Holland, herstel van liniedijken Het betreft een reservering voor herstel en verbetering van de recreatieve benutting van de liniedijken van LNH en Beverwijk	€ 400.000	
6.2	Recreatieschap Spaarnwoude, herstel van liniedijk bij Spaarndam Het betreft een reservering voor herstel en verbetering van recreatieve benutting van de liniedijk bij Spaarndam en een verbetering van de entree aan het aan deze liniedijk gelegen Fort bezuiden Spaarndam	€ 600.000	
6.3	St Plein C Toelichting: schade als gevolg van corona.	~~€ 15.000~~	Vervallen
6.3	St NMF/Steunpunt Monumenten & Archeologie Toelichting: Schade als gevolg van corona.	~~€ 8.376~~	Vervallen
6.3	Plein C Toelichting: uitvoering programma Cultuureducatie met Kwaliteit 2021-2024	€ 750.000	
6.3	Probiblio Toelichting: uitvoering van de provinciale wettelijke taken in het bibliotheekstelsel	~~€ 3.680.000~~ €3.875.000	Gewijzigd
6.3	Molenfederatie Toelichting: projectsubsidie voor het organiseren van onder andere de Molencontactdag	€ 15.000	
6.3	Rijksmonument Artis-Aquarium Toelichting: ter uitvoering van Motie M187 Instandhouding en verduurzaming Artis, bijdragen in de opgave op voorwaarde van sluitende begroting	~~€ 2.700.000~~ €12.700.000	Gewijzigd
6.3	Noord-Hollands Archief/ verhalenplatform Oneindig Noord-Holland. Toelichting: voor een breed publiek ontsluiten van cultuurhistorische verhalen uit Noord-Holland via verhalenplatform Oneindig Noord-Holland.	€ 124.000	
6.3	Vereniging Dorpswerk Noord-Holland Toelichting: De provincie stimuleert de vitaliteit van gemeenschappen. Via Dorpswerk worden initiatieven ondersteund op het gebied van leefbaarheid en sociale samenwerking.	€ 65.000	Nieuw
6.3	NOC*NSF: challenges sport	€ 150.000	Nieuw

Toelichting: De provincie wil sportverenigingen stimuleren om de acceptatie van LHBTIQ bespreekbaar te maken binnen hun vereniging. Namens de provincie voert NOC*NSF een servicebudget uit om verenigingen tools te bieden om dit bespreekbaar te maken

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
J. Zweers
CZ/FIN

Telefoonnummer +31235143573
jeroen.zweers@noord-holland.nl

Verzenddatum

23 JAN. 2024

Kenmerk

Uw kenmerk
2173170/2178886

Betreft: Eerste begrotingswijzigingen 2024

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over Eerste begrotingswijziging 2024

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

M.J.H. van Kuijk

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

2 bijlage(n)

- Voordracht Eerste begrotingswijziging 2024

- Eerste begrotingswijziging 2024

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Rondvraag Tessa van Wijnen (GL) in Commissie Landelijk Gebied

1. Is het mogelijke een gebiedsproces op te starten in het Ilperveld? Dat is een relatief klein gebied, waar nu de komende tijd veel kansen zijn om meters te maken. We hoeven daar geen trekker te zijn, maar het is wel belangrijk dat we aangesloten zijn.
2. Op diverse plekken worden kavels in natuurgebieden te koop aangeboden waarbij de suggestie wordt gewekt dat dit mogelijkheden biedt om te bouwen in het groen. Dit jaagt TBO's en de misleidde eigenaren van die kavels op kosten door oa rechtszaken die daaruit volgen. Heeft GS dit in beeld en is GS bereid om te kijken of hier wat aan gedaan kan worden?

Rondvraag Krista Jansen (D66) in Commissie Landelijk Gebied 12-02-2024

De ecologische autoriteit heeft onlangs advies uitgebracht over de natuurdoelanalyses in Nederland. Daar komt uit naar voren dat met 3 van de 70 natuurgebieden waar de EA advies over geeft het redelijk goed gaat. Een zorgelijke constatering. De natuurgebieden in NL zuchten onder de grote hoeveelheid stikstof, wat weer leidt tot een afname van de biodiversiteit. Ook verdroging en slechte waterkwaliteit zijn mede oorzaken. Voor Noord-Holland constateerde de EA dat de Schoorlse Duinen er zo slecht aan toe zijn dat er snel ingegrepen moet worden.

GS reageert dat ze de adviezen verder gaan bestuderen en er wordt gekeken hoe ze mee genomen kunnen worden in de gebiedsplannen voor Schoorlse Duinen

Voorzitter, daarmee worden ze meegenomen in het PPLG. D66 vindt dat deze reactie niet recht doet aan de urgentie en de ernst van de analyse van de EA.

Hoe beziet de gedeputeerde de analyse en deelt de gedeputeerde de ernst van de situatie?

Kan de gedeputeerde op korte termijn de commissie LG een reactie voorleggen waarin zij ingaat op de ingrepen die we mogen verwachten van de gedeputeerde om de ernstige staat van de Schoorlse Duinen te keren?

Provincie Noord-Holland

Commissie Landelijk gebied

Dossiernummer	14545
Extern Zaak ID	2146600
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	12 februari 2024
Agendapunt	6.a
Titel	PPLG: Stand van zaken PPLG (B-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)
Organisatieonderdeel	BEL/GRN

Geagendeerd	Vergaderdatum
Commissie Landelijk gebied	**12 februari 2024**

Toelichting

Maandelijks informeert het College Provinciale Staten over de stand van zaken van het Provinciaal Plan Landelijk Gebied (PPLG). In de brief benoemen we de belangrijkste ontwikkelingen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
G. Houtkamp
BEL/GRN

Telefoonnummer +31235143197
gerben.houtkamp@noord-holland.nl

Verzenddatum
- 1 FEB. 2024

Kenmerk
2146600/2194528

Uw kenmerk

Betreft: Stand van zaken Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

Geachte leden,

In de commissievergadering van 15 januari jl. heeft de heer Beemsterboer u mondeling de stand van zaken Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) toegelicht en in november informeerden wij u per brief (kenmerk 2146600/2146614). Met de voorliggende brief willen wij u op de hoogte stellen van de huidige stand van zaken. Omdat het moment van afronden van deze brief ca. twee weken voor de commissievergadering van 12 februari ligt zal de heer Beemsterboer u, indien daar aanleiding voor is, tijdens de vergadering aanvullend mondeling informeren over de actuele ontwikkelingen rondom het PPLG.

Zienswijze ontwerpprogramma Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG)
Het Rijk heeft het ontwerp-NPLG ter inzage gelegd. Vanuit de provincie Noord-Holland wordt hierop een zienswijze voorbereid. Ook bereiden we een gezamenlijke reactie met het Interprovinciaal Overleg (IPO) voor. Zodra de documenten gereed zijn, bieden we ze u ter kennisname aan.

We werken door aan de opgaven
Er zijn veel onzekerheden over hoe het verder gaat door de ontwikkelingen op landelijk niveau en het Transitiefonds. Ondanks deze onzekerheden werken wij zoveel mogelijk door aan het bieden van perspectief voor de landbouw, het aanleggen en versterken van de natuur, verduurzaming in de landbouw, het verminderen van de uitstoot van stikstof en broeikasgassen en aan de water- en bodemopgaven. Tegelijkertijd richten we ons, gezien alle onzekerheid, de komende tijd op de al gestarte gebiedsprocessen en starten we geen nieuwe gebiedsprocessen op.
In de volgende gebieden loopt een gebiedsproces:

- Weidse polders
- Zuid-Kennemerland
- Eilandspolder
- Wormer- en Jisperveld
- Polder Mijzen
- Oostzanerveld
- Westzaan
- Waterland-Oost

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

- Naardermeer
- Oostelijke Vechtplassen

In sommige andere gebieden lopen ook gebiedsprocessen waarbij het initiatief meer bij andere partijen ligt, zoals bijvoorbeeld Bovenkerkerpolder, Ronde Hoep en Dijkland.
Veel van de maatregelen die we in onze startversie hebben benoemd zijn afhankelijk van voldoende duidelijkheid en middelen van het Rijk. We werken intensief samen met het Rijk om ze veel mogelijk voortgang te houden in het realiseren van de opgaven.

Betrekken commissie Landelijk Gebied bij volgende versie PPLG
Voor de commissie Landelijk Gebied van 11 maart hebben wij u via uw griffie aangeboden om een technische briefing te geven over het PPLG. Deze technische briefing benutten we om u te informeren over de actuele stand van zaken, het beoogde proces en actuele inhoudelijke PPLG-onderwerpen. Ook hebben wij met u de afspraak gemaakt hierbij de bossenstrategie en het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) mee te nemen.

Aanvraag koplopersprojecten
Zoals u bekend hebben wij in juni 2023 de startversie PPLG ingediend bij het ministerie van LNV en ook zeven koplopersprojecten. Dit zijn projecten die onder meer helpen de landbouw te verduurzamen en de natuur- en waterkwaliteit verbeteren. De daadwerkelijke aanvraag moeten wij nog doen.
Op 23 januari jl. heeft de minister van Natuur en Stikstof de Tweede Kamer geïnformeerd over de beoordeling van een deel van de koplopersprojecten die zijn ingediend door de provincies. Zij deed ook een voorstel voor verwerking in de begroting van LNV. De Kamer behandelt dit voorstel op 31 januari.

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024Z00901&did=2024D02142
We zijn nog in overleg met het ministerie over wat de beoordeling precies betekent voor de door ons ingediende koplopersprojecten (tekst wijzigt mogelijk nog komende dagen).

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

M.J.H. van Kuijk

voorzitter

E.A.S. Rommel

Provincie Noord-Holland

Commissie Landelijk gebied

Dossiernummer	13981
Extern Zaak ID	2144318
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	12 februari 2024
Agendapunt	6.b
Titel	Agenderingsverzoek C naar B Partij voor de Dieren: Faunabeheerplan Vos 2024-2029
Organisatieonderdeel	BEL/GRN

Geagendeerd	Vergaderdatum
Commissie Landelijk gebied	**12 februari 2024**

Toelichting

Het Faunabeheerplan Vos 2024-2029 is door de Faunabeheereenheid Noord-Holland (FBE) op1 november 2023 bij GS ter goedkeuring ingediend. GS hebben besloten dit plan goed te keuren. Het plan behandelt de bestrijding van de vos ter bescherming van weidevogels en andere grondbroedende vogelsoorten.

Agenderingsverzoek Statencommissies Noord-Holland: Faunabeheerplan Wildsoorten 2023-2029

Naam fractie/ indiener: Partij voor de Dieren, Ilona Haas

Naam commissie en datum: Landelijk gebied, 15 januari 2024

o Verzoekt de brief op de C-agenda onder nr. 26 van de maand juli met de titel “Goedkeuring Faunabeheerplan Vos 2024-2029” ter bespreking te verplaatsen naar de B-agenda

1. Aanleiding

Op 28 november 2023 heeft het College van Gedeputeerde Staten in Noord-Holland goedkeuring verleend aan het Faunabeheerplan Vos 2024-2029.

2. Het behandeldoel

Op 20 november 2023 staat in de Commissie Landelijk Gebied het Initiatiefvoorstel Beperking Hobbyjacht in de provincie Noord-Holland van de Partij voor de Dieren op de agenda met reactie van GS. Dit agendapunt kan niet los gezien worden van het Faunabeheerplan Wildsoorten en zouden we graag in samenhang bespreken.

De provincie heeft als een van haar kerntaken natuur en de zorg voor in het wild levende dieren. Dat geldt voor de weidevogels, maar ook voor predatoren als buizerd en vos. In het onderhavige FBP wordt uitgebreid ingezoomd op de omstandigheden waarin weidevogelpopulaties moeten herstellen en de problematiek rondom het huidige landgebruik. Predatoren zijn een belemmering in het broedsucces. De Partij voor de Dieren is van mening dat predatoren net zo goed recht hebben op een natuurlijke leefomgeving en het toepassen van hun wijze van voedsel vergaren. Indien een versnelling van betere broedomstandigheden en dus het habitat van weidevogels in gang wordt gezet zodat het leefgebied wordt uitgebreid en de populatie zich beter kan verspreiden, naast de maatregelen die al getroffen worden, zou het toepassen van niet dodelijke methoden om de vos te weren van kwetsbare weidevogelpopulaties voldoende moeten zijn. Hiervoor zijn rigoureuze keuzes in ons landgebruik nodig, beaamt ook de Faunabeheereenheid Noord-Holland.

Vraag aan de fracties:

1. De FBE en GS menen dat de vos beheer nodig heeft, omdat het slecht gaat met de weidevogels in Noord-Holland. Predatie door de vos zou herstel van de weidevogelpopulatie in de weg staan. De basis van deze gedachte is tevens dat weidevogels van nature een plek horen te hebben in de Noord-Hollandse landbouwgebieden. Echter, de hoofdoorzaak van de problemen van de weidevogelpopulatie is de slechte toestand en beperkte beschikbaarheid van het leefgebied van de weidevogels in ons land. Indien weidevogels een natuurlijke habitat kunnen vinden en dit verspreid is over een groot gebied, is predatie door de vos, een natuurlijk gegeven, geen probleem. Zijn de fracties bereid om op een andere wijze naar faunabeheer te kijken en de kwaliteitsverbetering van natuurlijke habitat van populaties als uitgangspunt te nemen in plaats van het doden van in het wild levende dieren?

3. Volgens het FBP Vos moeten alle zeilen worden bijgezet om de verdere achteruitgang van de weidevogels te stoppen. Beperken van predatie door de vos is daarbij een van de maatregelen. Hoe zien de fracties en hoe zien GS de verdere stimulans van natuurbeheer in landbouwgebieden die de weidevogels ten goede komen en een verbod op regulier (of ouderwets of in termen van de FBP niet 'aangepast agrarisch beheer') en niet biologisch agrarisch beheer van landbouwgebieden om te voorkomen dat natuurlijke predatoren vanwege hún natuurlijk gedrag moeten worden gestraft met de dood? Is GS bereid om de mogelijkheden die in het FBP genoemd worden hiervoor in het eerst volgende versie van het PPLG mee te nemen, zoals bijvoorbeeld de koppelkansen (genoemd op p. 49)?

4. Voor de jacht op vos is een ontheffing nodig die op basis van de kaders in het FBP Vos kan worden verleend door de toezichthouder. De Partij voor de Dieren zou het een goede zaak vinden als aanvragen voor ontheffing en het besluit van de toezichthouder over verlening hiervan wordt medegedeeld aan PS, omdat het om kwetsbare natuur gaat en de jacht op de vos maatschappelijk steeds minder aanvaard wordt. Is GS bereid om hier actief op in te zetten?

BESLUIT tot goedkeuring van het Faunabeheerplan Vos 2024-2029

Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 28 november 2023, nr. 2144318/2148766 tot goedkeuring van het Faunabeheerplan Vos 2024-2029 van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland;

gelet op artikel 3.12, eerste tot en met zevende lid, van de Wet natuurbescherming, betreffende de opstelling, vaststelling en de goedkeuring van faunabeheerplannen;

gelet op Afdeling 6.11 van de Omgevingsverordening NH2020, betreffende regels ten aanzien van faunabeheerplannen;

overwegende dat het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland - bestaand uit een onafhankelijke voorzitter en een secretaris en daarnaast uit zes personen uit de volgende geledingen: Land- en Tuinbouw Organisatie Noord, afdeling Noord-Holland, de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, de Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer en de Wildbeheereenheden, Staatsbosbeheer, Stichting Landschap Noord-Holland, Vereniging Natuurmonumenten, Waternet, Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland, Stichting Goois Natuurreservaat, Hollands Particulier Grondbezit en Agrarische Collectieven Noord-Holland - het beheerplan vastgesteld;

Besluiten:

Het Faunabeheerplan Vos 2024-2029, zoals dit door het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland op 20 september 2023 is vastgesteld en bij ons college is ingediend, goed te keuren. Het Faunabeheerplan Vos 2024-2029 heeft een geldigheidstermijn van 6 jaar vanaf de datum van dit goedkeuringsbesluit.

Toelichting:

Het Faunabeheerplan Vos 2024-2029 is op 20 september 2023 door het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland vastgesteld en ter goedkeuring bij ons ingediend. Wij hebben getoetst of het voldoet aan de inhoudelijke eisen die de Wet natuurbescherming stelt aan het opstellen, vaststellen en goedkeuren van een faunabeheerplan en of het voldoet aan de inhoudelijke eisen van Afdeling 6.11 van de Omgevingsverordening NH2020. Het Faunabeheerplan Vos 2024-2029 voldoet aan deze eisen.

Voordat het faunabeheerplan kan worden uitgevoerd is een ontheffing vereist. De goedkeuring van het faunabeheerplan is dan ook niet gericht op een zelfstandig rechtsgevolg. Er staat daarom geen bezwaar en beroep open tegen dit besluit.

Haarlem, 28 november 2023.

Gedeputeerde staten van Noord-Holland,

A.Th.H. van Dijk, voorzitter.

M.J.H. van Kuijk, provinciesecretaris.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland
T.a.v. mevrouw P. Laan
Spaarne 17
2011 CD Haarlem

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
K. Groenevelt
BEL/GRN

Telefoonnummer +31235144942
koen.groenevelt@noord-holland.nl

Verzenddatum

- 1 DEC. 2023

Kenmerk
2144318/2148771

Uw kenmerk

Betreft: Goedkeuringsbesluit Faunabeheerplan Vos 2024-2029

Geacht bestuur,

Op 28 november 2023 hebben wij op grond van artikel 3.12 lid 7 van de Wet natuurbescherming onze goedkeuring gegeven aan het door u op 1 november 2023 aangeboden Faunabeheerplan Vos 2024-2029 (hierna: FBP Vos).

In artikel 3.12 van de Wet natuurbescherming (Wnb) zijn eisen opgenomen waaraan een faunabeheerplan in ieder geval moet voldoen. Aanvullend hierop heeft de provincie Noord-Holland in de Omgevingsverordening Noord-Holland 2020 nadere richtlijnen gesteld. Het FBP Vos is hieraan getoetst en voldoet hieraan. Het plan voldoet ook aan het door ons vastgestelde beleid.

Wij verzoeken u het bijgevoegde goedkeuringsbesluit als bijlage toe te voegen aan het faunabeheerplan bij publicatie op uw website.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

Goedkeuringsbesluit

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Faunabeheerplan vos in Noord-Holland

Periode 2024-2029

FAUNABEHEEREENHEID
NOORD-HOLLAND

FAUNABEHEEREENHEID
NOORD-HOLLAND

Colofon

Refereren als
FBE Noord-Holland (2023). Faunabeheerplan vos 2024-2029
Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland.
Haarlem.

Auteur
Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland

Postadres
Spaarne 17
2011 CD Haarlem

T 023 - 21 00 223
E info@fbenoordholland.nl
I www.fbenoordholland.nl

Eindredactie Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland

Fotografen/afbeeldingen
Kaft, p 4, 16 en 25: shutterstock
P 21: Unsplash, Vincent-van-Zalingen
P 22: Arnold Bregman
P 35 en 36: Roelf Hovinga

Vormgeving
Sightdraft, Zwaag

Leeswijzer

Nederland is een karakteristiek weidevogelland. Het gaat echter slecht met de meeste weidevogels, maar ook met veel soorten van akkers strandjes en kwelders. Verlies van geschikt broedgebied is de hoofdoorzaak. Daar wordt hard aan gewerkt om dat te herstellen. Vooralsnog lijken echter de verliezen die door predatie worden veroorzaakt herstel in de weg te staan. Dit beheerplan gaat specifiek in op de predatie door de vos. Over het algemeen blijkt die de belangrijkste predator. Dit plan moet dan ook worden gezien als onderdeel van het totale programma gericht op het herstel en behoud van verschillende grondbroedende vogels in Nederland, voor het gemak in dit plan meestal benoemd als weidevogels.

In hoofdstuk 1 beschrijven we de aanleiding van dit faunabeheerplan; de predatiedruk door de vos in relatie tot het beschermen van populaties zeldzame vogels. Daarnaast geven we aan wat het doel van dit faunabheerplan is, namelijk het juridisch mogelijk maken om het aantal vossen in en rondom weidvogelgebieden tijdens de cruciale periode voor de weidevogels te reduceren. Hoofstuk 2 beschrijft de vos als diersoort, zijn leefwijze en de schade die vossen kunnen veroorzaken. In hoofdstuk 3 leggen we uit hoe het doden van vossen zich verhoudt tot zijn status als beschermde diersoort in nationale en internationale wetgeving. Hoofdstuk 4 gaat over de noodzaak tot behoud en versterking van populaties weidevogels, en de bedreiging daarvan door predatie. Hoofdstuk 5 behandelt de mogelijke maatregelen die ons ter beschikking staan om predatiedruk door de vos te beperken. In hoofdstuk 6 laten we zien wat de huidige staat van instandhouding van de vos is. Hoofdstuk 7 toont het resultaat van de maatregelen in de afgelopen beheerperiode voor de vos, waarna we in hoofdstuk 8 de beheermaatregelen voor de periode 2024-2029 onderbouwen.

Om de huidige problematiek van de weidevogels goed te begrijpen is het belangrijk de ecologie van de soorten maar ook de historische context te kennen. Op basis hiervan wordt duidelijk hoe een meer duurzaam behoud van weidevogels zonder afschot van roofdieren eruit zou kunnen zien. Daarom is in hoofdstuk 9 de integrale tekst opgenomen van een artikel geschreven door drs. Jaap Mulder, een erkende wetenschapper op het terrein van o.a. vossen.

Weidevogels
Van alle grondbroedende vogels hebben de weidevogels de meeste aandacht in beleid, beheer en publiciteit. Veel maatregelen die gunstig zijn voor weidevogels komen ook ten goede aan andere grondbroedende vogels. Er is geen precieze definitie voor welke vogels hiertoe precies worden gerekend. De grutto, kievit, tureluur

en scholekster zijn wellicht de bekendste weidevogels, maar ook de kemphaan, wulp, graspieper en gele kwikstaart worden tot de weidevogels gerekend. Voor de eenvoud in de tekst wordt in dit beheerplan steeds gesproken over 'weidevogels', maar in wezen gaat het over een grotere groep bedreigde vogels die op de grond broeden in weilanden, op akkers, kwelders en moeraszones.

Weidevogels symbool voor kwaliteit leefomgeving

De bekendste weidevogels zoals de grutto en de tureluur staan symbool voor een grote groep vogels die in onze weidegebieden broeden en waarvan de staat van instandhouding in het geding is. De trend van de weidevogels is, door de specifieke eisen die deze soorten stellen aan hun omgeving, ook een indicator voor de staat van de natuur in het landelijke gebied.

Beheer vos een van de maatregelen

De basale redenen voor de achteruitgang van weidevogels ligt in het intensieve gebruik van ons landschap. Beleid en lokale initiatieven zijn erop gericht dat te verbeteren. Ondanks deze inspanningen lukt het nog niet de achteruit van de weidevogels te stoppen. Predatie van nesten en jongen door roofdieren lijkt nu de factor die succes belemmert. In Noord-Holland is de vos de belangrijkste predator van weidevogels. Om de invloed van predatie door de vos te beperken worden preventieve maatregelen ingezet, maar zo blijkt, is het ook nodig de populatie van vossen in een specifieke periode te beperken. Dat laatste vereist een ontheffing (of vergunning fauna-activiteit in de Omgevingswet), waarvoor dit beheerplan de onderbouwing vormt.

Inhoudsopgave

Leeswijzer ..... **II**
Samenvatting ..... **VII**

1. Inleiding **1**
1.1. Aanleiding 1
1.2. Doel 2
1.3. Geldigheid 2
1.4. Gebruik bronnen 3

2. De Vos: herkenning en levenswijze **5**
2.1. Herkenning en levenswijze 5
2.2. Populatie 8
2.3. Schade 9

3. Wettelijk en maatschappelijk kader **12**
3.1. Internationale afspraken met betrekking tot weidevogels 12
3.2. Nationale wetgeving 13
3.3. Provinciaal beleid en regelgeving 15
3.4. Maatschappelijke opvattingen 17

4. De noodzaak voor beheer: weidevogels **18**

5. Opties voor voorkoming van schade aan weidevogelbelangen 24
5.1. Beleid en beheer op hoofdlijnen 24
5.2. Verlagen van de predatiedruk 26

6. Staat van instandhouding 32

7. Beheer afgelopen periode 34
7.1. Beleid 34
7.2. Verbetering leefomgeving weidevogels 35
7.3. Inzet preventie 35
7.4. Reductie van het aantal vossen. 36
7.5. Conclusie 40

8. Beheer 2024-2029 43
8.1. Ontheffing 45
8.2. Monitoring 48
8.3. Beleidskader: “Als je doet wat je deed, krijg je wat je kreeg.” 49

9. Beleidskader in perspectief 50
Weidevogels en roofdieren: geschiedenis en toekomst 51

Literatuur 58

Bijlagen **65**
Bijlage 1: Bijzonder Provinciaal landschap 65
Bijlage 2: Wildbeheereenheden in Noord-Holland 67
Bijlage 3: Geschoten vossen in Noord-Holland 2021-2023 68
Bijlage 4: Eisen ten aanzien van een Faunabeheerplan OVNH2020 69
Bijlage 5: Belangrijkste commentaren van stakeholders en verwerking 73

Samenvatting

Dit Faunabeheerplan vos 2024-2029 moet worden gezien als onderdeel van een totaal pakket aan beleids- en uitvoeringsmaatregelen ter bescherming van weidevogels en andere bedreigde vogelsoorten die op de grond broeden.

Het doel van dit beheerplan is om het juridisch mogelijk te maken het aantal vossen in en rondom weidvogelgebieden tijdens de broedperiode van de weidevogels te reduceren.

Weidevogels en vogels van kwelders zijn in de loop van de geschiedenis afhankelijk geworden van slechts enkele overgebleven natuurgebieden en vooral van het agrarisch landschap. Een landschap dat grotendeels intensief wordt gebruikt voor voedselproductie. Een landschap dat ook geschikt is voor verschillende roofdieren. Van de oorspronkelijke leefgebieden zoals kwelders, strandvlakten en duinen, moeras- en hoogveengebieden en vochtige heidevelden resten nog slechts enkele snippers. Door de relatief kleine resterende populaties van grondbroedende vogels worden ze kwetsbaar voor de effecten van predatie. Ook het feit dat een aantal soorten min of meer gedwongen door het beperkte oppervlakte geschikt leefgebied dicht opeen broeden draagt daar aan bij.

Onder goede omstandigheden zal de druk van predatie lager zijn dan nu het geval is en zijn populaties robuust genoeg om predatieverliezen op te vangen. Beleid en praktisch beheer zijn gericht op het creëren van ideale omstandigheden voor de weidevogels. Ook wordt veel inspanning verricht om predatieverliezen te voorkomen door inrichting van het landschap en werende maatregelen. Er zit echter een grens aan die mogelijkheden; de druk op ons landschap voor verschillende doelen is te groot. Zeker op korte termijn is niet te verwachten dat de omstandigheden voor weidevogels dermate gunstig worden dat predatie geen bedreiging meer vormt voor het voortbestaan van de soorten.

De vos blijkt de belangrijkste predator te zijn in verschillende stadia van het broedseizoen. De noodzaak voor het beheer van de vos is dan ook gelegen in de slechte staat van instandhouding van weidevogels en verschillende andere vogels die op de grond broeden. Die staat is dermate slecht, dat vooral predatie door de vos een bedreiging is voor het voortbestaan van de soorten. Dit alles maakt dat reductie van predatie door de vos noodzakelijk blijft in de voor weidevogels cruciale periode van vestiging, broeden en grootbrengen van de jongen. In de komende beheerplanperiode zal daarom worden ingezet

op een reductie van het aantal vossen in een zone van 3 km rondom de weidevogelkerngebieden in de periode van 1 februari tot en met 15 juli. Voor Texel wordt op het hele eiland het handhaven van de huidige nulstand nagestreefd.

De trend van het aantal vossen is al jaren min of meer stabiel. Dit ondanks het feit dat er landelijk jaarlijks vele duizenden vossen worden gedood (of de dood vinden in het verkeer) en dat het landschap in Nederland aan veranderingen onderhevig is. Vossen weten zich steeds weer uitstekend aan te passen aan de veranderende omstandigheden. De staat van instandhouding van de vos is dan ook als gunstig beoordeeld. Reductie van het aantal vossen in de broedperiode van weidevogels zal daarom niet leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding van de vos.

Via de nationale natuurmonitoringsprogramma's worden zowel de staat van instandhouding van de weidevogels als de vos gevolgd. Op grond van de resultaten kan zo nodig tussentijdse bijsturing van het beheer plaatsvinden.

1. Inleiding

Dit faunabeheerplan beschrijft de noodzaak en de werkwijze op hoofdlijnen voor de reductie van het aantal vossen in en rondom belangrijke gebieden voor weidevogels. De noodzaak voor dit beheer komt voort uit de slechte staat van instandhouding van de meeste weide- en akkervogels in Noord-Holland (en de rest van Nederland). De belangrijkste oorzaak daarvan is vermindering en verslechtering van de leefomgeving van deze soorten. Beleid en beheer zijn gericht op het verbeteren van die omstandigheden en plaatselijk is dat ook gelukt. De populaties broedvogels zijn echter inmiddels dermate klein en kwetsbaar geworden dat predatie met name door de vos een grote bedreiging vormt voor het voortbestaan of herstel in de weg staat. Dit plan moet daarom worden gezien als onderdeel van een groter pakket aan maatregelen ter bescherming van grondbroedende vogels in Noord-Holland.

1.1. Aanleiding

Dit faunabeheerplan vos is geschreven als onderdeel van een totaal pakket aan maatregelen ter bescherming van weidevogels in Noord-Holland. Het beschrijft de noodzaak voor de reductie van het aantal vossen in en om gebieden met grondbroedende vogels.

Vossen hebben door hun predatie invloed op weidevogelpopulaties en andere grondbroedende soorten zoals soorten van akkers en kwelder. Predatie is in principe onderdeel van een natuurlijk proces, het hoort erbij en moet er zijn. In een voor weidevogels optimaal leefgebied is een populatie van voldoende omvang robuust genoeg om verliezen door predatie op te vangen (zie o.a. hoofdstuk 4). In minder optimale leefgebieden is de veerkracht van een populatie minder, en kan de predatiedruk ook hoger zijn dan in een voor weidevogels optimaal landschap. Predatie kan dan dusdanige negatieve effecten hebben dat het duurzaam voortbestaan van populaties ernstig in gevaar komt. Recente trends van de meeste weide- en andere grondbroedende vogels laten zien dat dit een reële dreiging is voor populaties van typische Nederlandse weidevogels als de grutto en tureluur. Met de huidige slechte staat waarin populaties weidevogels zich bevinden voldoet Nederland niet aan de internationale afspraken over behoud en versterking van deze soorten (Trouwborst, 2016). Zie hierover hoofdstuk 3.

In Nederland en de rest van West-Europa zijn de omstandigheden voor weidevogels helaas verre van ideaal. Natuurlijke evenwichten

zijn verstoord en oorspronkelijke habitats zijn uitermate schaars en/ of niet in goede staat. Weidevogels zijn volledig afhankelijk geworden van ons agrarisch cultuurlandschap. Een landschap dat over het algemeen niet voldoet aan de eisen die weidevogels stellen aan een broedgebied en dat juist wel geschikt is voor veel soorten roofdieren, van kleine marterachtigen en roofvogels tot vossen. Voor het behoud van weidevogels is het noodzakelijk om de habitats voor deze soorten op orde te brengen, zowel in omvang als kwaliteit. Beheer van de belangrijkste predatoren hoort daar bij.

Velen, zowel natuurbeheerders, boeren als vrijwilligers zetten zich in om gebieden weer geschikt te maken voor weidevogels. Rijk en Provincies besteden jaarlijks veel geld om de populaties te behouden en liefst weer te versterken. In de afgelopen 20 jaar groeide de subsidie voor boeren om weidevogels te beschermen van € 4,2 miljoen in 2001 tot € 33,4 miljoen in 2020. Maar in diezelfde periode daalde het aantal broedparen grutto's van 60.000 tot 30.000 (Algemene Rekenkamer, 2021). Dat geeft aan dat er meer moet gebeuren dan tot nu toe. Mede daarom is het Aanvalsplan Grutto (Anonymus, 2020) opgesteld. Behalve ruime aandacht voor de habitateisen van weidevogels en de schaal waarop dat zou moeten worden aangepakt, wordt hierin ook de noodzaak voor predatorenbeheer genoemd.

Ook de Agrarische collectieven wijzen op grond van uitgebreide praktijkervaring op de noodzaak voor meer aandacht voor de rol van predatie (Wouda, 2021).

De keuze om predatoren zoals de vos te doden is een maatschappelijk dilemma: weegt het doden van dieren als de vos op tegen het belang van weidevogels? Een juiste inrichting van het landschap levert al een bijdrage aan verlaging van de predatiekansen en ook fysieke wering van vossen wordt ingezet waar dat maar enigszins mogelijk is. De praktijkervaring is dat vooralsnog, ondanks al deze preventieve maatregelen, een reductie van het aantal vossen rond weidevogelgebieden in de broedperiode noodzakelijk is.

1.2. Doel

Het doel van dit beheerplan is om het juridisch mogelijk te maken het aantal vossen in en rondom weidvogelgebieden tijdens de cruciale periode voor de weidevogels te reduceren. Op basis van dit faunabeheerplan zal daarvoor een ontheffing van de verbodsbepalingen worden aangevraagd.

Deze reductie van de populatie vossen is onderdeel van een totaalpakket aan noodzakelijke maatregelen voor het behoud en liefst versterken van populatie weidevogels in Noord-Holland.

1.3. Geldigheid

Dit faunabeheerplan geldt voor het hele werkgebied van de FBE-Noord-Holland, zijnde de hele provincie Noord-Holland en alle daarin liggende Wildbeheereenheden (zie bijlage 2). De daadwerkelijke

uitvoering van het in dit plan beschreven vossenbeheer is beperkt tot weidevogelkerngebieden en de Natura 2000-gebieden met bodembroeders inclusief een bufferzone van 3 km. Daarbij is rekening gehouden met in het terrein voor handhavers en uitvoerders herkenbare grenzen rondom deze gebieden. De precieze begrenzing van de gebieden is te vinden op een kaart in een geografisch informatiesysteem (GIS) en online beschikbaar via https://fbenoordholland.nl/ontheffingsgebieden-vos. Texel is als eiland van nature vrij van vossen. Het is van belang deze natuurlijke afwezigheid van de vos ook in de toekomst te handhaven.
Dit beheerplan heeft een geldigheidstermijn van 6 jaar vanaf het moment van goedkeuring door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland.

1.4. Gebruik bronnen

Gegevens over de aantalsontwikkeling van weidevogels zijn ontleend aan het Netwerk Ecologische Monitoring. In Noord-Holland worden al sinds 1987 in opdracht van de provincie 73 meetplots in agrarische en natuurgraslanden geïnventariseerd op weidevogels; het meetnet boerenlandvogels. Het is hiermee één van de langstlopende weidevogelmeetnetten van Nederland. Het meetnet behoort tot het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Daarnaast kent het NEM ook nog meetnetten voor bijzondere en zeldzame broedvogels. Gegevens uit het Noord-Hollandse meetnet worden jaarlijks gepubliceerd in jaarboeken Boerenlandvogels. Overige trendgegevens zijn overgenomen van de website van SOVON (https://www.sovon.nl/).

De lokale Agrarische natuurverenigingen monitoren niet alleen het broedsucces van weidevogels maar proberen veelal ook zo goed mogelijk te achterhalen wat de oorzaken van nestverliezen zijn. Het beeld daarover is niet compleet in die zin dat niet in elke populatie altijd wordt gemonitord. Dat zou een enorme inspanning vereisen en bovendien verstorend werken voor de broedende vogels. Gegevens over oorzaken van lage broedsuccessen komen daarom uit enkele populaties waar goed wordt gemonitord. Die gegevens hebben niet allemaal betrekking op Noord-Holland, maar er is geen reden om aan te nemen dat de oorzaken in een weiland buiten deze provincie structureel anders zijn.

De trendgegevens van de vos zijn afkomstig uit het Meetnet Dagactieve zoogdieren. Ook dit is onderdeel van het NEM.

De gegevens over het aantal en de locatie van geschoten vossen is afkomstig uit de digitale registratiesystemen die daarvoor worden gebruikt. Tot 2023 was dat het Fauna Registratie Systeem (FRS) en vanaf 1 januari 2023 FaunaSpot.

Voor soortinformatie is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van wetenschappelijke (peer-reviewed) publicaties en verschillende nationale rapporten van onderzoeksinstellingen en ingenieursbureaus. Daarbij is geen volledige compleetheid nagestreefd (het aantal

publicaties over sommige onderwerpen is enorm), maar zijn de meest relevante of in Nederland bekendste publicaties gebruikt.
De ecologische informatie en het gebruik van de bronnen daarbij is getoetst door drs. Jaap Mulder; een erkende wetenschapper op het terrein van vossen en verschillende andere diersoorten. Ook is gebruik gemaakt van zijn adviezen over hoe beheer in de praktijk kan worden vormgegeven.

Commentaren
Een concept van dit beheerplan is naar verschillende belanghebbenden gestuurd, waaronder de wildbeheereenheden in Noord-Holland, Fauna4Life, Vogelbescherming, Faunabescherming, Landschap Noord-Holland, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. De redactionele opmerkingen zijn verwerkt in de tekst. De belangrijkste inhoudelijke opmerkingen en de reacties daarop zijn opgenomen in Bijlage 5.

2. De vos: herkenning en levenswijze

Vossen komen vrijwel overal op het noordelijk halfrond voor. Ook in heel Nederland is het een algemeen voorkomende soort. Ze kunnen leven in verschillende landschappen tot in de stad. Hun aantal in Nederland lijkt al jaren min of meer stabiel. Hun brede voedselkeuze en sociale organisatie maakt dat ze heel flexibel kunnen reageren op wisselende omstandigheden. Als roofdier vervullen ze een belangrijke rol in de natuur. Een rol die soms als negatief wordt ervaren als prooien behoren tot bedreigde diersoorten zoals weidevogels. Grotere roofdieren zoals de vos hebben geen natuurlijke vijanden. De grootste bedreiging voor een vos wordt gevormd door andere vossen (onderlinge agressie) en de mens (bestrijding en verkeer) en recent mogelijk ook vogelgriep.

2.1. Herkenning en levenswijze

De vos heeft een hondachtig uiterlijk, maar is slechts weinig groter dan een flinke kat. Hij heeft een oranjebruine, rode of bruingrijze vacht, vrij lange poten, een langgerekt lichaam en een dikke, lange staart vaak met een witte punt. Vossen zijn in Nederland vooral nacht- en schemerdieren, maar worden incidenteel ook overdag gezien. Een vrouwtjes vos wordt ook wel een moer genoemd, een mannetje een rekel.

Verspreiding

De vos komt overal voor op het noordelijk halfrond behalve in het hooggebergte. In vrijwel alle landschapstypen waar voldoende voedsel en dekking is wordt hij aangetroffen. Vanaf de jaren ‘70 is de vos zich steeds meer door Nederland gaan verspreiden. Hij profiteert van de menselijke aanwezigheid in het open land, en de toename in bebouwing en recreatiegebieden betekent daarmee uitbreiding van het leefgebied. In Nederland leven nu de grootste aantallen op de hogere gronden, maar de vos is ook algemeen in laag Nederland.

In Noord-Holland verschenen eind jaren 70 de eerste vossen in de duinstreek langs de kust en later ook landinwaarts (Mulder, 2005). De hoogste dichtheden komen nu voor in ‘t Gooi en in de duinstreek, maar met uitzondering van Texel is de vos in de hele provincie te vinden[1].

Voedselkeuze

Vossen zijn alleseters met een voorkeur voor dierlijk voedsel zoals

[1] https://www.verspreidingsatlas.nl/8496252

knaagdieren, insecten en vogels en zelfs regenwormen (Mulder, 2005). Ook kadaverresten (Kidawa & Kowalczyk, 2011), bessen en ander fruit (Alterra, 2000; Mulder, 2005) en afval staan op het menu.

In de zoektocht naar voedsel legt een vos grote afstanden af binnen zijn territorium (zie onder). Hij kan nachtelijke tochten van 10 tot 20 km maken, maar meestal minder (Mulder, 2005, 2007, 2011; Niewold, 1976). Zwervende vossen zonder vast territorium gebruiken een groter gebied dan territoriaal levende vossen (Mulder, 2005; Mulder, 2005).

Als roofdieren vervullen vossen een belangrijke rol in de natuur. Zij hebben flinke invloed op de populaties van kleine tot middelgrote zoogdieren zoals muizen en konijnen (Smedshaug et al., 1999), en op een aantal grondbroedende vogelsoorten (Mulder, 2005). Vossen kunnen ook de groei van populaties reeën (Jarnemo & Liberg, 2005) en grauwe ganzen beperken (Voslamber et al., 2012).

Surplus killing

Normaal gesproken doden roofdieren niet meer prooien dan ze op dat moment nodig hebben om hun honger te stillen of jongen te voeden. Een aantal roofdieren waaronder de vos, staat erom bekend soms meer prooien te doden dan op dat moment nodig lijkt (soms aangeduid als *'surplus killing'*) (Kruuk, 1972; Zimmermann et al., 2015). Een aantal ecologische gronden kan worden gegeven om het gedrag te verklaren (Kruuk, 1972). Het kan uitgelokt worden door het gedrag van prooidieren die de predator willen verjagen, waarbij de rover van zich af bijt. Paniekgedrag onder de prooidieren kan ook het jachtinstinct prikkelen. De extra gedode dieren kunnen ook op een later tijdstip worden geconsumeerd of door andere individuen uit het eigen territorium worden gebruikt. Het effect van dit gedrag bij de vos in broedpopulaties van vogels wordt wellicht versterkt door het feit dat veel weidvogels noodgedwongen in kolonies zijn gaan broeden (zie hierover hoofdstuk 9).

Territoriaal

Vossen leven territoriaal. Het vaste leefgebied wordt afgebakend met geursignalen en wordt zowel door de mannetjes als vrouwtjes verdedigd tegen andere vossen. Een territorium wordt bewoond door een rekel en een moervos. Naast dit paar kunnen nog extra vrouwtjes aanwezig zijn (meestal jongen van een vorig jaar) (Mulder, 2005). Deze jonge vrouwtjes brengen zelf nog geen jongen voort (Mulder, 2005), maar helpen wel bij het aandragen van het voedsel. Indien de moervos overlijdt kunnen ze zelfs de opvoeding overnemen[2].

De grootte van territoria varieert sterk van 0,5 tot 2 km^2 (Mulder, 2005). De grootte is vooral afhankelijk van het landschap en het

[2] https://www.zoogdiervereniging.nl/zoogdiersoorten/vos

voedselaanbod. In open weide- en akkergebieden zijn de territoria wat groter dan in gevarieerde natuurgebieden. Het voedselaanbod is, met uitzondering van een piekperiode in het broedseizoen, in die weidegebieden meestal minder groot (Mulder, 2005). Verder lijken grotere (zwaardere) mannetjes in het voordeel, ze bezitten over het algemeen grotere territoria (Iossa et al., 2008). Territoria blijven normaal gesproken jaarrond gedurende enkele jaren bezet door het territoriale paar. De omvang van een territorium ligt in de loop van de jaren min of meer vast als het wordt omringd door buren.

Er is nog te weinig onderzoek gedaan in weidevogelgebieden om er zeker van te zijn dat de kennis over vossen en hun sociale systeem ook opgaat voor de open weidegebieden (Mulder, 2005). Het onderzoek dat wel gedaan is, wijst erop dat dat wel het geval is. Alleen zijn de territoria gemiddeld wat groter dan in meer gesloten landschappen (Mulder, 2005).

Voortplanting

Alleen territoriale vossen planten zich voort (Mulder, 2005). De paartijd (ook wel ranstijd genoemd) loopt van eind december tot februari. Tijdens de paartijd volgt het mannetje gedurende enkele dagen het vrouwtje voordat het tot een paring komt. Meestal paart het territoriale mannetje met het dominante vrouwtje in zijn territorium, maar bekend is dat (territoriale) mannetjes ook buiten hun eigen territorium proberen te paren (Cavallini, 1996; White et al., 1996). Het zijn dus niet alleen de territoriumhouders die in deze periode op bepaalde plekken kunnen worden aangetroffen. Kortom, vooral mannelijke vossen zijn ook in deze periode nog erg mobiel.

Enkele dagen voor de geboorte van de jongen blijft het vrouwtje in het hol. Na een draagtijd van circa 53 dagen worden eind maart/ begin april de jongen geboren. Dit gebeurt bij voorkeur ondergronds in een burcht. Bij het ontbreken van een mogelijkheid tot het graven van een burcht kan dat echter ook bovengronds zijn. Een worp bestaat gemiddeld uit 4 tot 6 jongen. Na ongeveer vier weken komen de jongen af en toe boven de grond en vanaf juni verblijven ze min of meer constant bovengronds. Meestal in de dekking van dicht struikgewas. Jongen kunnen sterven door predatie (bijvoorbeeld door das, wolf, havik en oehoe) en door voedselgebrek als gevolg van onderlinge concurrentie. In de nestperiode gaat het mannetje meer op pad omdat hij dan al het voedsel moet aanbrengen.

In hun eerste winter (vanaf september) moeten jonge vossen uiteindelijk het ouderlijk territorium verlaten, op zoek naar een eigen territorium. Soms blijven ze langer in het ouderlijk territorium. Vooral dochters worden nog wel een jaartje geduld (Baker et al., 1998).

Ze helpen dan mee met het grootbrengen van volgende jongen. Het vinden van een nieuw territorium voor een jonge vos is lastig. Territoriale vossen zullen ze immers steeds verjagen, waardoor hun stressniveau hoog is. Een groot deel van de zwervers redt het dan ook niet een eigen plekje te vinden en sterft relatief snel een natuurlijke dood (Baker et al., 1998; Mulder, 2005). Ook vindt een deel de dood in het verkeer bij die zwerftochten. Pas na afloop van de dispersieperiode en de paartijd (jan-feb), heeft iedere jonge vos wel min of meer zijn plekje gevonden en neemt de mobiliteit van vossen af (Mulder, 2007, 2011). Als het leefgebied voldoende voedselrijk is, lukt het sommige vossen om zich als het ware tussen een aantal territoria door te handhaven, als 'lokale' zwerver, tot zich een kans voordoet om een territorium over te nemen (Mulder, 2011).

Natuurlijke vijanden

Vossen hebben als groter roofdier in principe geen natuurlijke vijanden die invloed hebben op hun populatiedichtheid. De grootste vijand van de vos is de andere vos door onderlinge agressie (J. Mulder, 2005). Verder is de mens de grootste bedreiging voor de vos; door de schadebestrijding en het verkeer sterven jaarlijks vele vossen, al lijkt het totaal geen invloed te hebben op de trend (zie 2.2). De wolf kan zowel een positief effect hebben op het aantal vossen (door het achterlaten van aas) als een negatief effect als de wolvendichtheid hoog is in relatie tot het voedselaanbod (Wikenros et al., 2017). Van de goudjakhals wordt wel verwacht dat die zorgt voor een verlaging van het aantal vossen. Dit vanwege de grote overlap in hun voedselkeuze (Wennink et al., 2018), maar concrete gegevens over concurrentie om voedsel ontbreken nog. Verwacht wordt dat de goudjakhals zich spoedig zal verspreiden over ons land. De eerste waarnemingen van de goudjakhals in Nederland zijn al bekend en er is veel potentieel geschikt leefgebied (Wennink et al., 2018).

Vastgesteld is dat vossen ook vatbaar zijn voor vogelgriep. Uit recent onderzoek bleek 29% van de onderzochte vossen overleden is aan het zeer besmettelijke vogelgriepvirus (Bordes et al., 2023). Ook in Noord-Holland is dit vastgesteld (Chestakova et al., 2023).

2.2. Populatie

De trend van het aantal vossen wordt gemonitord in het Meetnet Dagactieve Zoogdieren. Deze worden tegelijk met broedvogels geteld in een deel van de telgebieden van het broedvogelmeetnet (BMP) door vrijwilligers van Sovon. Op basis van deze tellingen lijkt het aantal vossen in Nederland stabiel te zijn. Dit ondanks het jaarlijks aantal gedode vossen. Het duurzaam voortbestaan van de populatie wordt dan ook niet bedreigd; de vos bevindt zich in een gunstige staat van instandhouding (Ter Harmsel et al., 2022).

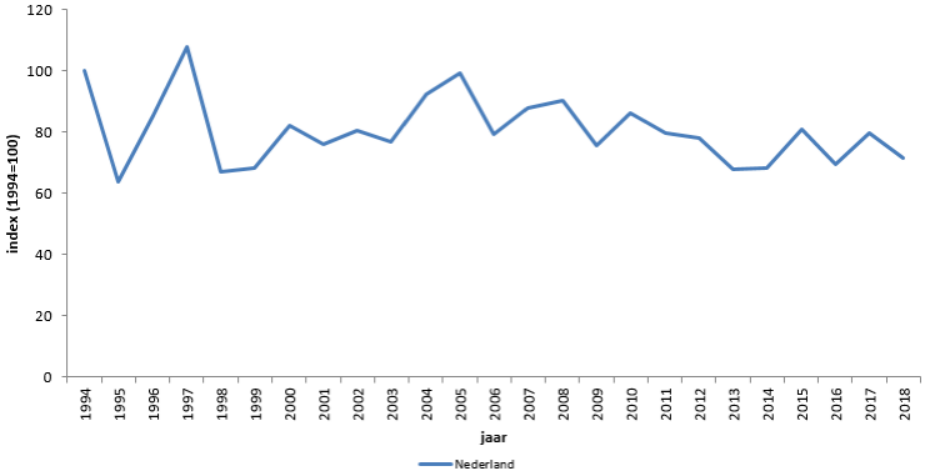

Figuur 1: Indexen van de aantalsontwikkeling van de vos in Nederland in de periode 1994-2018 (bron: ZV/CBS).

2.3. Schade

Vossen veroorzaken schade aan wilde fauna, in de zin dat predatie door vossen een negatief effect heeft op de gekozen doelstelling[3]. Vooral op grondbroedende vogels kan de vos een grote invloed hebben. Dit blijkt vrijwel elk jaar ook uit de monitoringprojecten van de agrarische natuurverenigingen in Noord-Holland en elders in Nederland.

In de duinen van Noord-Holland heeft de komst van de vos al lang geleden geleid tot het volledig verdwijnen van de grotere vogelsoorten die hun nesten op de grond hebben. Daarbij moet wel vermeld worden dat landschappelijke ontwikkelingen ook een grote rol speelden (verdroging, verruiging). De vos heeft hier het laatste zetje gegeven voor het verdwijnen van deze soorten (Mulder, 2005). Andere studies in Noord-Holland laten zien dat ook buiten de duinen op lokaal niveau de invloed van vossenpredatie op het broedsucces van weidevogels groot kan zijn (Roodbergen & Teunissen, 2010). De ervaringen in andere delen van ons land zijn vergelijkbaar (Roodbergen et al., 2010; Teunissen & Soldaat, 2006). Zie in dit licht ook het opiniestuk in hoofdstuk 9.

Ook hierbij dient vermeld te worden dat de vos niet wordt gezien als de primaire oorzaak van de achteruitgang van de weidevogels. De te beperkte beschikbaarheid van geschikt broedgebied is de kern van het probleem (zie hierover hoofdstuk 9). De inrichting van het landschap (openheid), het waterpeil en het agrarisch gebruik worden nu gezien als de belangrijkste oorzaken (Anonymus, 2020; Roodbergen et al., 2010). Weidevogelpopulaties worden naarmate ze kleiner worden, steeds gevoeliger voor negatieve externe invloeden. Naast demografische onzekerheden, klimaatomstandigheden en landbouwwerkzaamheden, wordt bij het kleiner worden van populaties

[3] Dat de vos invloed heeft op zijn prooisoorten (zoals weidevogels) is evident. Of dat als schade moet worden benoemd is (mede) afhankelijk van de doelstellingen in beleid. De vos wordt gezien als een belemmerende factor in het bereiken van een beleidsdoel gericht op de instandhouding van weidevogels in Noord-Holland.

predatie dan ook van steeds grotere betekenis (Klaus, 1994; Mills, 2007; Oosterveld, 2011; W. Teunissen et al., 2005). Overigens blijkt uit diverse onderzoeken dat verschillende predatoren vaak een gezamenlijke invloed hebben; vooral marterachtigen kunnen ook een grote invloed hebben (Dekker & Jonge Poerink, 2022; Salewski & Schmidt, 2021). De steenmarter bleek in Friesland zelfs de belangrijkste predator (Dekker & Jonge Poerink, 2022). In Noord-Holland komt deze soort nog niet breed verspreid voor maar in het noorden en het Gooi zijn de eerste waarnemingen al gedaan. In de meeste gevallen echter blijkt de vos de belangrijkste predator (Mason et al., 2018; Oosterveld et al., 2017). Dit komt overeen met de jaarlijkse monitoringprojecten van de agrarische natuurverenigingen in Noord-Holland en elders in Nederland.

Dat roofdieren als de vos invloed hebben op hun prooisoorten is evident. Die invloed is echter slechts in enkele gevallen zo groot dat het duurzaam voortbestaan van populaties daarmee in gevaar komt. In alle gevallen is het niet op orde zijn van voldoende geschikt leefgebied van die prooisoorten de diepere oorzaak. Dat leek bijvoorbeeld ook het geval bij de hamsters in Limburg (Mulder, 2007). Dat neemt niet weg dat min of meer tijdelijke reductie van het aantal vossen een zinvolle maatregel kan zijn om de prooisoorten te helpen in een herstel naar een robuuste populatie. Soorten kunnen dan 'ontsnappen' van de predatiedruk naar een niveau waarop predatieverliezen prima kunnen

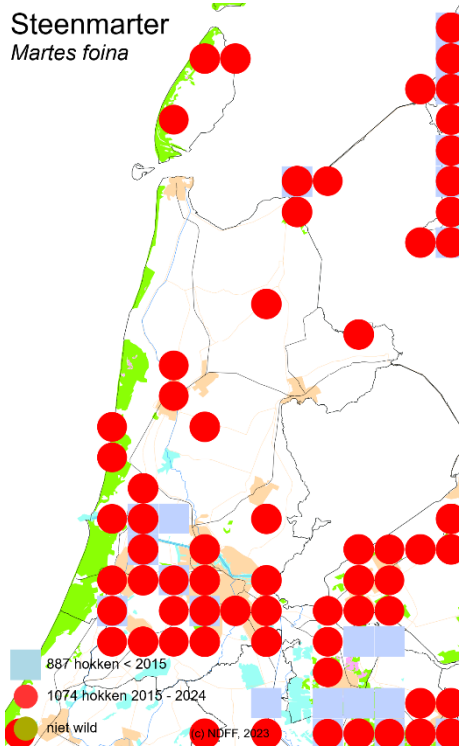

Figuur 2: waarnemingen van steenmarter in Noord-Holland in de periode 2015-2023. (Bron: www.verspreidingsatlas.nl/)

worden gecompenseerd (Clark et al., 2021; Pech et al., 1992). Dat kan voor veel soorten opgaan, voor konijnen en hamsters, en ook voor de in dit plan veel besproken weidevogels en andere grondbroedende vogels.

Door zijn voedselkeuze staat de vos er ook om bekend schade te kunnen aanrichten bij pluimveehouderijen, en bij particuliere houders van (sier-) vogels. Ook wordt wel schade aan infrastructuur genoemd door het graven van holen. Van beide zaken is in Noord-Holland echter geen geregistreerde bedrijfsmatige schade bekend.

De vos is jarenlang op grond van de landelijke vrijstelling (zie 3.1) jaarrond bestreden. Door een uitspraak van de Raad van State (3.1) stopte die bestrijding vrij plotseling. De grond voor de uitspraak was het ontbreken van voldoende bewijs voor schade en de noodzaak voor bestrijding. Dat wil niet zeggen dat die relatie met schade er niet was en/of dat de bestrijding zinloos was. Het werd onvoldoende gemeten.

3. Wettelijk en maatschappelijk kader

Dit faunabeheerplan onderbouwt de noodzaak voor het reduceren van het aantal vossen gedurende het voor weidevogels cruciale seizoen. De vos is net als veel andere dieren bij wet beschermd. Dit is geregeld in de Wet natuurbescherming (Wnb). Daarin zijn ook de afspraken uit de Europese Habitat- en de Vogelrichtlijn verankerd. Het doden van de beschermde soorten is in beginsel verboden. Toch kan het soms noodzakelijk worden geacht om dieren te doden. Bijvoorbeeld voor bestrijding of ter voorkoming van schade, of in het belang van openbare veiligheid of volksgezondheid. Gedeputeerde Staten kunnen dan een ontheffing verlenen van de verbodsbepaling. De Wnb beschrijft dat dit alleen kan als aangetoond is dat het noodzakelijk is vanwege schade aan in de wet genoemde belangen, er geen andere bevredigende oplossing is en dat er door de maatregel geen afbreuk wordt gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

3.1. Internationale afspraken met betrekking tot weidevogels

De vos kent geen bescherming op grond van internationale afspraken. Voor weidevogels en verschillende andere bedreigde grondbroedende vogels zijn die er wel.

De bescherming van weidevogels en de andere grondbroedende vogels is onder andere geregeld in de Vogel- en habitatrichtlijn, het Verdrag van Bern en het African-Eurasian Migratory Waterbird Agreement (AEWA). De afspraken uit de Vogel- en habitatrichtlijn zijn vrijwel geheel opgenomen in onze nationale wetgeving, de Wet natuurbescherming.

In het AEWA hebben landen waaronder Nederland zich verplicht maatregelen te nemen gericht op het behoud en herstellen van trekvogelpopulaties, waaronder de meeste weidevogels vallen. Onderdeel van het AEWA is een Actieplan waarin de meest gedetailleerde afspraken staan. Dit Actieplan is alleen van toepassing op bepaalde vogelpopulaties, waaronder ook de Nederlandse populaties van kievit, grutto, scholekster, tureluur, wulp, kemphaan en watersnip. Specifiek voor de grutto bestaat er ook nog een gericht actieplan. Daarin staat een analyse van de oorzaken van de achteruitgang en aanbevelingen om de achteruitgang te stoppen. De focus ligt daarbij vooral op verbetering van het leefgebied door ander agrarisch beheer en grondwaterbeheer, maar ook reductie van de predatiedruk wordt benoemd.

3.2. Nationale wetgeving met betrekking tot de vos

Veel dieren, vooral vogels en zoogdieren, zijn bij wet beschermd. Dit is geregeld in de Wet natuurbescherming (Wnb). Daarin zijn ook de afspraken uit de Europese Habitat- en de Vogelrichtlijn verankerd. In deze wet wordt onderscheid gemaakt in de bescherming van Natura 2000-gebieden (hoofdstuk 2) en de bescherming van soorten (hoofdstuk 3). Bij de bescherming van soorten wordt onderscheid gemaakt tussen soorten die zijn beschermd op grond van internationale afspraken, zijnde de Vogelrichtlijn (§ 3.1) en de Habitatrichtlijn (§ 3.2), en soorten die aanvullend op de internationale afspraken een nationale bescherming genieten (§ 3.3). De vos valt onder de bescherming van deze laatste categorie; de 'andere soorten' die zijn beschermd volgens artikel 3.10 lid 1, bijlage A.

Voor de vos gelden de volgende verboden: vossen mogen niet opzettelijk worden gedood of gevangen (art. 3.10 lid 1a) en vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van vossen mogen niet opzettelijk worden beschadigd of vernield (art. 3.10 lid 1b). De vos kent geen Europeesrechtelijke bescherming. De *International Union for Conservation of Nature* (IUCN) heeft de vos de status toegekend van *"least concern"*, oftewel niet bedreigd.

De bescherming van dieren is het uitgangspunt van de Wnb. De wet kent echter verschillende instrumenten op grond waarvan het mogelijk is soorten te bestrijden als uitzondering op beschermingsregels. Hierna worden twee regelingen besproken die relevant zijn (geweest) voor de vos.

Landelijke vrijstelling

De vos staat op de lijst van landelijk vrijgestelde dieren. Dieren op deze lijst mogen worden bestreden ter voorkoming of ter bestrijding van schade. De minister kan bij algemene maatregel van bestuur (art. 3.15 lid 1 en 2) soorten aanwijzen waarvoor vrijstelling geldt van de verbodsbepalingen (zoals genoemd in de artikelen 3.1, 3.5 en 3.10). Het gaat om diersoorten die in het hele land schade veroorzaken en niet in hun voortbestaan worden bedreigd of dat gevaar lopen. Grondgebruikers kunnen de aangewezen soorten dan bestrijden ter voorkoming van schade. In het Besluit natuurbescherming (art. 3.1; Bnb) is een aantal dieren genoemd die hiervoor zijn aangewezen; 'de landelijke vrijstellingslijst'. De vos is een van de dieren op die lijst. In de Regeling natuurbescherming is dit onder art. 3.1 verder uitgewerkt. Zo staat er in dat de bestrijding plaatsvindt overeenkomstig een goedgekeurd beheerplan (art 3.2; Rnb) en worden de middelen aangewezen die ter uitvoering van de vrijstelling mogen worden gebruikt (3.3; Rnb).

Jurisprudentie

In februari 2022 verklaarde de rechtbank Midden Nederland de Regeling Natuurbescherming voor de vos 'onverbindend' (ECLI:NL:RBMNE:2022:552); de wijze waarop de minister het besluit heeft geregeld strookt volgens de rechtbank niet met de wet. Daarmee kon met onmiddellijke ingang geen gebruik meer worden gemaakt van deze regeling. Een hoger beroep tegen deze uitspraak moet nog volgen op het moment van het schrijven van dit plan. Een goed jaar later bepaalde de Raad van State op 19 april 2023 (ECLI:NL:RVS:2023:1545) dat de minister onvoldoende heeft onderbouwd dat aan de voorwaarden wordt voldaan die de wet stelt om soorten op de landelijke vrijstellingslijst te plaatsen. Om van de landelijke vrijstellingsregeling gebruik te kunnen maken moet nu achteraf alsnog aangetoond worden dat aan die wettelijke voorwaarden wordt voldaan. Dat betekent dat er een noodzaak is vanwege schade aan wettelijke belangen, er geen andere bevredigende oplossing is en dat de gunstige staat van instandhouding niet verslechtert. In wezen dezelfde eisen die de wet stelt aan een ontheffing (zie hieronder). Bestrijding, indien noodzakelijk, dient daarom bij voorkeur plaats te vinden op basis van een ontheffing.

Ontheffing

De Wet natuurbescherming legt de meeste taken en verantwoordelijkheden bij de provincies. De provincies zijn verantwoordelijk voor het beleid ten aanzien van soortbescherming. Zo is in de Wnb ook geregeld dat Gedeputeerde Staten van de provincie onder voorwaarden een ontheffing kunnen verlenen voor het doden van (onder andere) de vos (art. 3.10 lid 2). Dit kan alleen als er een noodzaak is ter bescherming van in de wet genoemde belangen, er geen andere bevredigende oplossing bestaat en dat er door de maatregel geen afbreuk wordt gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan. Een ontheffing voor de vos zou in Noord-Holland noodzakelijk zijn in het belang van de bescherming van de wilde flora en fauna en van de instandhouding van de natuurlijke habitats (3.8, lid 5).

Faunabeheerplan

Om een ontheffing te verlenen aan een Faunabeheereenheid moet een door Gedeputeerde Staten goedgekeurd faunabeheerplan aanwezig zijn (art 3.12 lid 1). De Wnb stelt eisen aan een faunabeheerplan (art 3.12) die verder zijn uitgewerkt in de provinciale omgevingsverordening NH2020[4]. In bijlage 4 zijn de eisen opgenomen met verwijzing hoe daaraan is voldaan.

[4] https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR646089

3.3. Provinciaal beleid en regelgeving

Beleid ten aanzien van weidevogels

Dit faunabeheerplan voor de vos is geschreven ter bescherming van het belang van wilde fauna, in dit geval specifiek voor de weidevogels (de brede groep grondbroedende vogels waarvoor ze symbool staan) in Noord-Holland. Daarom wordt hier het provinciaal beleid ten aanzien van weidevogels toegelicht.

De basis van het weidevogelbeleid wordt gevormd door de planologische bescherming. Er is ruim 58.000 hectare beschermd als weidevogelgebied. De aanwijzing en bescherming van deze gebieden was geregeld in de Provinciale Ruimtelijke Verordening. Op 17 november 2020 is deze verordening vervallen en vervangen door de Omgevingsverordening NH2020. Het beschermingsregime voor de weidevogelgebieden is als ruimtelijk instrument opgegaan in Bijzondere Provinciale Landschappen (BPL). Weidevogelgebieden zijn daarin opgenomen als 'kernkwaliteit' (zie Bijlage 1: Bijzonder Provinciaal landschap). Ook is een deel van de weidevogelgebieden gelegen in het Natuurnetwerk Nederland (NNN). In de aanstaande Omgevingswet (art. 2.44 lid 5) is vastgelegd dat Natura 2000-gebieden en gebieden in het NNN per definitie niet als BPL kunnen worden aangewezen. Van de 32 bijzondere landschappen is bij 26 'weidevogelhabitat' benoemd als een van de kernkwaliteiten. De Bijzondere Landschappen met weidevogelhabitat als kernkwaliteit liggen verspreid door de hele provincie.

Het beleid ten aanzien van weidevogels is gefocust op een gebiedsgerichte aanpak in de meest kansrijke gebieden voor weidevogels, met een strikt beleid op kerngebieden van circa 250 ha (Provincie Noord-Holland, 2018). In het Actieplan weidevogels (zie o.a. de website van de Provincie[5]) en in een brief aan provinciale Staten (Provincie Noord-Holland, 2020) staat het beleid verder uitgewerkt. De ambitie is om de stand van de weidevogels in Noord-Holland niet meer achteruit te laten gaan, maar te behouden. Het actieplan beschrijft planologisch en ruimtelijke acties om de weidevogels te beschermen en acties op het gebied van voorlichting, predatiebeheer en ondersteuning van concrete maatregelen (vernatting, onderzoek kruidenrijk grasland, toepassing ruige mest, voorlichting).

Het weidevogelbeleid is gericht op een brede inzet ten aanzien van verbetering van het leefgebied. Dit moet worden bereikt door het bevorderen van bodem- en waterkwaliteit, insectenleven, het afronden van het NNN, het uitvoeren van de gebiedspilots vanuit het verkenningsjaar agrarisch natuurbeheer en het bevorderen van samenwerking tussen partijen. De noodzaak om 'predatiemaatregelen' te nemen wordt ook benoemd.

[5] https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Natuurbeheer

Jaarlijks brengt de Provincie een natuurbeheerplan uit waarin de beleidsdoelen en subsidiemogelijkheden worden beschreven voor de ontwikkeling van natuur en beheer van agrarische natuur en landschapselementen. Via het Aanvalsplan Grutto zijn in 2023 extra middelen voor agrarisch natuurbeheer beschikbaar gesteld om grote gebieden te optimaliseren voor weidevogelbeheer. Het betreft aaneengesloten gebieden met een weidevogeldoelstelling van minimaal 1000 ha, die zowel binnen NNN als in agrarisch gebied liggen. De extra middelen komen beschikbaar voor gebieden waar agrarisch natuurbeheer voor is of wordt afgesloten. Voor Noord-Holland zijn momenteel de gebieden West-Friesland, Laag Holland, Amstelland en Spaarnwoude in beeld voor het Aanvalsplan Grutto (Provincie Noord-Holland, 2023b).

Elk nieuw provinciaal bestuur schrijft een coalitieakkoord met daarin de speerpunten van het beleid in de nieuwe bestuursperiode. In het coalitieakkoord 2023-2027 van het college in Noord-Holland (Provincie Noord-Holland, 2023a) staat over weidevogels:
"Weidevogels zijn een onderdeel van de natuur in Noord-Holland en passen bij de identiteit van onze provincie. Agrarische ondernemers, natuurorganisaties en vrijwilligers hebben afgelopen jaren hard gewerkt aan het behouden van onze weidevogels. Daar willen we hier ook nog een keer onze waardering voor uitspreken. Zonder hen zouden we het niet kunnen. De overlast van predatoren, zoals vossen en kraaien, blijft een aandachtspunt en we nemen dit mee in de uitwerking van ons beleid. We blijven daarop letten bij de inrichting van gebieden. En gaan door met onze deelname aan het Aanvalsplan Grutto".

Dit faunabeheerplan, als onderdeel van het brede pakket aan maatregelen voor het behoud en versterken van weidevogels, gaat in op het aspect predatiebeheer.

De praktische uitvoering van het weidevogelbeleid ligt bij de grondgebruikers, terreinbeherende organisaties, agrarische collectieven, en wildbeheereenheden.

Eisen aan een Faunabeheerplan
Teneinde de zorgvuldigheid in maatschappelijke afwegingen ten aanzien van het doden van dieren zo goed mogelijk te borgen, stelt de Omgevingsverordening NH2020 op grond van art 3.12 lid 9 van de Wnb zowel eisen aan de samenstelling van het bestuur van een faunabeheereenheid (art 2.12) als aan de inhoud van een faunabeheerplan. In artikelen 6.85 tot en met 6.88 is de inhoud, reikwijdte en geldigheidsduur van een faunabeheerplan benoemd. Zo is onder andere geregeld dat een faunabeheerplan een geldigheidsduur heeft van ten hoogste zes jaar (art. 6.85). In bijlage 4 zijn de verdere eisen aan een faunabeheerplan opgenomen en verwijzingen hoe daar in dit plan aan is voldaan.

3.4. Maatschappelijke opvattingen

Het doden van dieren als de vos is voor veel mensen en organisaties een controversieel onderwerp. Ook als het gaat om een maatregel ter bescherming van weidevogels. Hoewel de wet duidelijke kaders geeft voor het verkrijgen van een ontheffing of vrijstelling om dieren te doden, kunnen plannen en ontheffingen daarvoor vrijwel altijd rekenen op juridische procedures. Een aantal organisaties dat zich inzet voor de bescherming van dieren wijst in het geval van weidevogels op de basale oorzaken, meestal benoemd als intensief agrarisch grondgebruik. Er wordt een beroep gedaan op overheden en boeren voor een andere omgang met ons landschap en het habitat voor weidevogels op orde te brengen. Dit soms in de overtuiging dat het doden van roofdieren dan niet noodzakelijk zou zijn.

Andere organisaties lijken alleen voorstander van predatorenreductie als alle omstandigheden voor weidevogels op orde zijn, en als predatie dan nog steeds een goed broedsucces in de weg blijkt te staan. Natuurmonumenten verwoordt dat als volgt: *Natuurmonumenten werkt daarom, alleen in weidevogelgebieden waar alle leefomstandigheden op orde zijn, mee aan het beperken van de predatiedruk als die het broedsucces in de weg staan. Dat doen we volgens het 'Nee tenzij principe' en na zorgvuldig onderzoek.* Ook Vogelbescherming Nederland lijkt een dergelijk standpunt te hanteren: Het actief bestrijden van inheemse predatoren, zoals vossen en kraaien, is volgens Vogelbescherming alleen in uiterste gevallen een optie. Daarvoor hebben ze een 'afwegingskader' opgesteld. Ook dat lijkt ervan uit te gaan dat eerst de inrichting en beheer van het landschap op orde moet zijn voordat gericht predatorbeheer aan de orde is.

Soms kan het ook anders lopen. Een praktijkvoorbeeld is de Eempolder in Utrecht. Een 3.300 ha groot weidevogelgebied, dat bestaat uit 1.500 percelen. De omstandigheden lijken hier in voldoende mate op orde, inclusief de schaal van het landschap. Desondanks blijkt predatorbeheer een onmisbaar onderdeel van het beheer om weidevogels te behouden in dit gebied[6]. Natuurorganisaties als Vogelbescherming en Natuurmonumenten staan achter dit beleid.
Zie voor de standpunten bijvoorbeeld een discussie in het tv-programma OP1 op 16 mei 2023.

[6] https://op1npo.nl/2023/05/16/aysis-plet-en-hanne-tersmette-over-het-jagen-op-vossen/

4. De noodzaak voor beheer: weidevogels

Nederland is een karakteristiek weidevogelland. Een groot deel van de Europese populaties broedt in ons land, waarvan een fors deel in Noord-Holland. Trends van de belangrijkste weidevogels in Nederland laten echter al jaren een daling zien. Van verschillende soorten is het aantal broedvogels inmiddels zo laag dat de dreiging van uitsterven in Nederlands reëel is. Om dit te voorkomen is specifiek op weidevogels gericht beheer dan ook een absolute noodzaak. De basale oorzaken van de achteruitgang zijn de intensivering van de landbouw, verstedelijking, en groei van het aantal roofdieren in de afgelopen decennia. Binnen de nog bestaande populatie blijken te hoge verliezen van nesten en jongen door predatie momenteel de oorzaak voor de aanhoudende daling. Onder de huidige omstandigheden - en misschien ook wel in de verre toekomst - is reductie van de predatiedruk cruciaal om de daling om te zetten in herstel van weidevogelpopulaties.

Met name voor een soort als de grutto behoort Nederland tot één van de belangrijkste broedgebieden. Van de wereldpopulatie broedt ongeveer de helft in Nederland, en van de Noordwest-Europese populatie ca. 90%. Om deze reden heeft Nederland een internationale verantwoordelijkheid voor de instandhouding van deze soort (Trouwborst, 2016). Die verantwoordelijkheid is verankerd in internationale afspraken (zie 3.1) en de Wet natuurbescherming. Moreel en juridisch is Nederland dus wel verplicht maatregelen te nemen om rode-lijstsoorten actief te beschermen.

De grutto staat symbool voor veel weidevogels.

Noord-Holland heeft een van de hoogste weidevogeldichtheden van Europa. Van de alle Europese grutto's broedt bijvoorbeeld ongeveer 15% in Noord-Holland. Onze provincie speelt dan ook een sleutelrol in het behouden van de verschillende weidevogelsoorten.

Weidevogels zijn in de loop van de geschiedenis afhankelijk geworden van slechts enkele overgebleven natuurgebieden en vooral van het agrarisch landschap. Een landschap dat grotendeels intensief wordt gebruikt voor voedselproductie. Van de oorspronkelijke leefgebieden zoals kwelders, strandvlakten en duinen, moeras- en hoogveengebieden en vochtige heidevelden resten nog slechts enkele snippers. Bovendien wordt een deel van die gebieden ook intensief gebruikt voor recreatie, waardoor er veel verstoring plaatsvindt. Tot in de jaren '50-'60 van de vorige eeuw konden weidevogels zich goed handhaven in het agrarische landschap. Het agrarisch beheer was tot die tijd nog zeer extensief vergeleken met nu. Bovendien werden tot die tijd de meeste roofdieren - met inzet van alle mogelijke middelen - intensief bestreden (zie hoofdstuk 9).

Door de intensivering van de landbouw om opbrengsten te maximaliseren, zijn de meeste agrarische gebieden ongeschikt geworden als broedbiotoop. De intensieve bestrijding van roofdieren is beëindigd en tegelijkertijd is het landschap voor de belangrijkste roofdieren aantrekkelijker geworden. Er is meer begroeiing en het is veel toegankelijker geworden. Vaarpolders zijn bijna overal verdwenen, waar vroeger veel weilanden op kleine eilanden lagen is nu bijna ieder weiland wel over land te bereiken doordat overal bruggen of dammen met duikers zijn aangelegd. Daardoor is de predatiedruk op de resterende broedvogels erg (te) hoog geworden. Sinds de jaren '70 werd steeds duidelijker dat het slecht ging met de weidevogels in Nederland (Teunissen & Soldaat, 2005). Ook het broedsucces van vogels van de kwelders grenzend aan het vaste land bleek te lijden onder de toegenomen predatie. Onderzoek op het Noord-Hollandse Balgzand liet zien dat de vos hier ook de belangrijkste predator is (Houten–Munten & Jonge Poerink, 2022; Jonge Poerink, 2023). Doordat oorspronkelijke habitats niet of nauwelijks meer beschikbaar zijn, kunnen de meeste grondbroedende vogels ook niet meer uitwijken naar plekken waar de predatiedruk minder is.

Om die achteruitgang van weidevogels te stoppen worden sindsdien miljoenen geïnvesteerd (Algemene Rekenkamer, 2021) en zetten vele vooral vrijwillige vogelwachten en boeren zich in om het tij te keren. Jaarlijks zijn duizenden vrijwilligers bezig om nesten van boerenlandvogels op te sporen en te beschermen. De meeste van hen zijn verenigd in weidevogelgroepen of vogelwachten en actief onder de vlaggen van LandschappenNL en vogelwachten. In 2019 waren naar schatting ruim 7.400 vrijwilligers actief met het beschermen van legsels en het waarnemen van broedparen (Kleyheeg et al.,

2020). In Noord-Holland zijn ruim 800 vrijwilligers actief als teller/ weidevogelbeschermer (Hoogeboom et al., 2022). Met veel boeren zijn afspraken gemaakt over het maaien, vrijwilligers zoeken nesten en beschermen deze tegen vertrappings- en maaischade.

Ondanks dat lokaal het habitat sterk is verbeterd lijkt het maar niet te lukken de daling om te buigen naar herstel, alle investeringen in middelen en tijd ten spijt. Weliswaar zijn de broedsuccessen van weidevogels aantoonbaar beter in gebieden met agrarisch natuurbeheer vergeleken met regulier agrarisch beheer, maar deze zijn nog altijd niet goed genoeg om de daling te stoppen. Landelijk worden lokaal successen gemeld van alle beheerinzet, maar deze lokale successen zijn onvoldoende om de landelijke daling in aantallen om te buigen in een toename (Boele et al., 2023). Uit de monitoring van boerenlandvogels blijkt dat met de aantallen van met name de weidevogels zoals tureluur, grutto, kievit en scholekster nog altijd een dalende trend laten zien (Hoogeboom et al., 2022). Van de tureluur is het aantal broedvogels in dit meetnet inmiddels dermate laag dat in het Noord-Hollandse meetnet Boerenlandvogels geen betrouwbare trend bepaald kan worden. Uit het meetnet bijzondere broedvogels blijkt ook deze soort nog steeds achteruit te gaan (https://stats.sovon.nl/stats/soort/5460).

Broedsucces te laag

De jaarlijkse aanwas aan jongen dat succesvol uitvliegt is minder dan de totale sterfte in de populatie. Veelal wordt aangenomen dat bij een bruto nestsucces van tenminste 65% de populatie duurzaam in stand blijft. Uit de intensieve monitoring van het bruto broedsucces blijkt dat er uiteraard verschillen zijn per soort, gebied en per jaar, maar dat dit meestal onder de kritische grenswaarde blijft (Hoogeboom et al., 2022; Kleyheeg et al., 2020). De jaarlijkse verschillen zijn meestal toe te schrijven aan toevallige omstandigheden die samenhangen met het weer (veel/weinig regen waardoor vroeger of later gemaaid wordt) en goede of slechte muizenjaren waardoor predatoren al dan niet aanbod aan alternatieve prooien hebben. Het broedsucces in 2023 was relatief goed door een nat voorjaar[7] en in Drenthe werd melding gemaakt van een goed muizenjaar[8].

Een toevallige samenloop van voor weidevogels gunstige omstandigheden komt te weinig voor om structureel te zorgen voor een voldoende goed broedsucces. Het gemiddelde broedsucces is simpelweg te laag om de achteruitgang te stoppen. Dit lage broedsucces wordt veroorzaak door zowel het verloren gaan van legsels als van kuikens. Kortom, te weinig broedparen brengen succesvol nakomelingen voort. Het te lage broedsucces van de weidevogels

[7] https://www.landschapnoordholland.nl/nieuws/weidevogelseizoen-2023-geeft-weer-een-beetje-hoop
[8] Weidevogelseizoen in noorden redelijk goed verlopen - Nieuwe Oogst

Het netto broedsucces van veel grondbroedende vogels is te laag om de populatie te laten voortbestaan.

heeft weer verschillende oorzaken die deels met elkaar samenhangen. De basale oorzaken zijn de intensivering van de landbouw (te weinig insecten voor de kuikens, te weinig structuur in vegetatie, maaiverliezen) (Berg et al., 2015; Chamberlain et al., 2000; Geiger, 2011; Schekkerman & Müskens, 2000), verstedelijking (habitatverlies) en de groei van het aantal roofdieren (Oosterveld, 2014; W. Teunissen et al., 2005, 2020). Ook klimaatverandering speelt inmiddels een rol. Hierdoor worden bijvoorbeeld de weerspatronen steeds grilliger. Daardoor verschilt ook het maaibeheer per jaar en fluctueert het voedselaanbod; incidenteel pakt dat gunstig uit maar niet structureel (Hoogeboom et al., 2021, 2022; Tijsen & Kwikkel, 2021). Door intensief graslandbeheer is ook de vegetatiestructuur meestal onvoldoende gevarieerd. Door het verdwijnen van leefgebied en de afname van de kwaliteit daarvan zijn de populaties kleiner geworden. Daarmee zijn ze kwetsbaar geworden voor externe factoren zoals predatie.

Predatie

Zelfs in gebieden waar de lokale omstandigheden op orde zijn gebracht blijken verliezen door predatie te hoog voor een voldoende goed broedsucces van weidevogels en andere grondbroedende soorten (Hoogeboom et al., 2022; Jonge Poerink, 2023). De omvang van predatieverliezen verschillen enigszins per gebied (afhankelijk van lokale omstandigheden) en per jaar. Variatie blijkt vooral afhankelijk van weersomstandigheden en het voorkomen van muizen (alternatieve prooi voor roofdieren), maar ook van wisselende aanwezigheid van vossen en lokale inspanningen om het aantal vossen te reduceren. Over het algemeen geldt dat in Noord-Holland de vos de belangrijkste predator is en op dit moment de factor die een voldoende broedsucces verhindert (Hoogeboom et al., 2021, 2022; Houten–Munten & Jonge Poerink, 2022; Jonge Poerink, 2023; van Paassen, 2022).

De inrichting van het landschap en het agrarisch beheer (Schekkerman et al., 2009) zijn van grote invloed zijn op de kans op predatie (zie 5.1). Predatie is in principe een natuurlijk proces – een gezonde populatie in een voor weidevogels optimaal leefgebied is robuust en kan verliezen door predatie in belangrijke mate zelf opvangen. Bij instabiele situaties, waarbij het voedselaanbod laag is of de populaties klein zijn, kan predatie negatieve effecten hebben. De door de beperkte oppervlakte geschikt habitat broeden de weidevogels ook in vrij hoge dichtheden; het zijn koloniebroeders geworden wat ze van nature niet waren (zie ook hoofdstuk 9). Dit geconcentreerd broeden op een kleine oppervlakte maakt de vogels ook extra kwetsbaar voor predatie. Ze vormen door het geconcentreerd voorkomen een aantrekkelijke voedselbron voor roofdieren.

Conclusie

De conclusie uit alle monitoring is dat zeker onder de huidige omstandigheden (predatieverliezen door met name de vos beperkt moeten worden wil de daling van het aantal weidevogels kunnen

Geschoten vos met prooi (pullen van scholekster en een muis). Predatie is in de meeste populaties nog de oorzaak van een te laag broedsucces. In Noord-Holland is de vos de belangrijkste predator van veel grondbroedende vogels.

worden omgebogen in herstel. Wellicht dat in de nabije toekomst ook andere roofdieren een knelpunt kunnen gaan vormen. In Friesland blijkt de steenmarter ook een geduchte predator (Jonge Poerink et al., 2020).

Uiteindelijk is de meest duurzame oplossing een voor weidevogels optimale inrichting van het landschap met veel ruimte voor weidevogels. De praktijk leert dat dit tijd vergt. De eerste ervaringen in grote weidevogelgebieden leren echter ook dat een vorm van predatorreductie vooralsnog nodig blijft. Voor nu moeten in ieder geval alle zeilen worden bijgezet om verdere achteruitgang van de weidevogels te stoppen. Het reduceren van predatoren, in aanvulling op preventieve maatregelen, is daarvan een essentieel onderdeel.

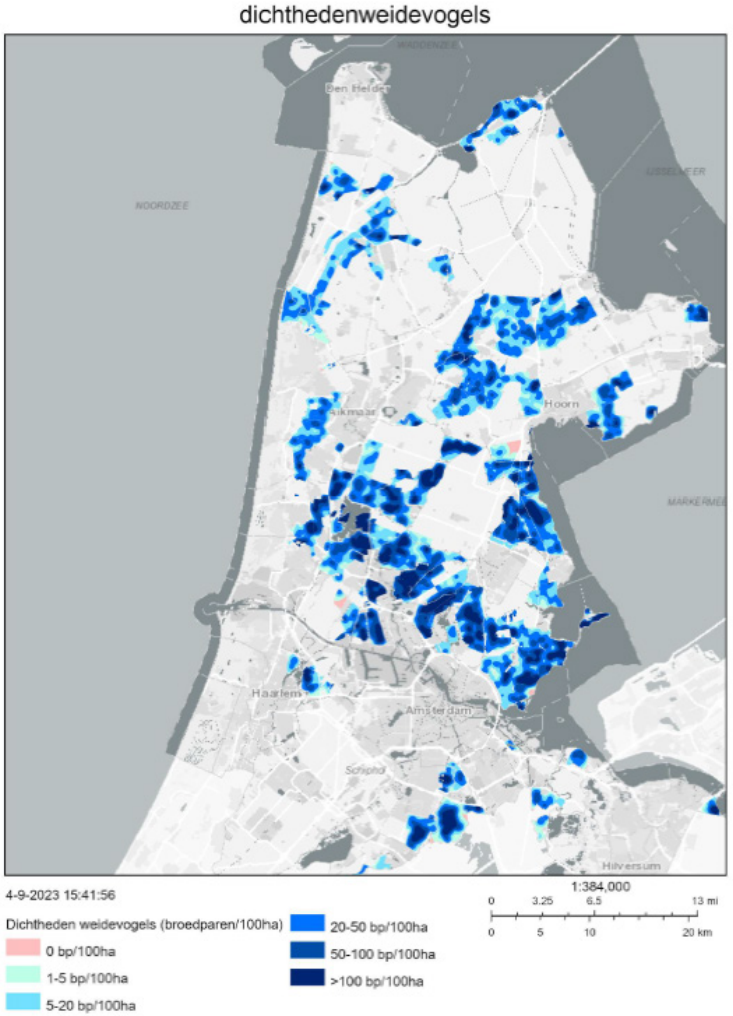

Figuur 3: weidevogeldichtheden in Noord-Holland 2022 (Bron: Provincie Noord-Holland)

5. Opties voor voorkoming van schade aan weidevogelbelangen

Een duurzame methode om predatieverliezen voor weidevogels te voorkomen is de inrichting van het landschap; dat moet zo onaantrekkelijk mogelijk zijn voor de belangrijkste roofdieren. Een grote openheid met verschillende barrières (vooral water) voor vossen maken de kans op predatie het kleinst. Verder kunnen vooral vossen worden geweerd met rasters en ultrasone wildverjagers. De toepassing van deze middelen heeft echter beperkingen en biedt ook geen 100% bescherming. Daarnaast kan de kans op predatie worden verkleind door reductie van het aantal vossen (afschot) in de omgeving van de weidevogelgebieden.

5.1. Beleid en beheer op hoofdlijnen

De meest duurzame en wellicht kansrijke vorm van beheer voor het behoud en versterken van weidevogels vereist heldere en consequente beleidskeuzes ten aanzien van bestemming en beheer van gronden en landschappelijke inrichting. Het Aanvalsplan Grutto (Anonymus, 2020) noemt 4 speerpunten die hier kort worden aangehaald. Door inzet op deze speerpunten neemt de voedselbeschikbaarheid voor de vogels toe, de kans op predatie af en de weerbaarheid daartegen juist weer toe.

In de basis moet worden gebouwd op **kansgebieden van voldoende schaal.** Voor de juiste schaal moet gedacht worden aan de orde van 1000 hectare open terrein waar sprake is van weinig verstoring (geen opgaande gebouwen en begroeiing en toegangsbeperking). Idealiter vormt circa 200 hectare hiervan een harde natuurkern. Een dergelijke schaal is noodzakelijk om een duurzame biotoop te vormen waarbinnen de vogelpopulatie zich als collectief kan verdedigen tegen predatoren en tegelijk niet een te gemakkelijk (want geconcentreerd) doelwit vormt. De in het aanvalsplan genoemde oppervlakten lijken nog aan de ondergrens te zitten. Andere rapportages van Sovon (Teunissen et al., 2020; Teunissen et al., 2012) wordt een minimale omvang van 250 ha voor de kerngebieden genoemd met een buffer van maar liefst 1.000 meter. Als totale oppervlakte voor weidevogelgebieden wordt daarbij 2.600 hectare genoemd.

Die kansgebieden moeten een relatief **hoog waterpeil** hebben. Tijdens het broedseizoen moet het water maximaal 10-20 cm onder het maaiveld staan, met tijdelijke plasdrasgebiedjes met een zachte bodem.

Het derde speerpunt gaat over **aangepast agrarisch beheer**, speciaal in de periode tot half juli. Dat betekent maaien en begrazen pas na eind juni. De veedichtheid moet worden beperkt tot maximaal 1 koe/ha in een gefaseerd systeem. De mestgift moet worden beperkt en alleen worden toegepast in de vorm van ruige mest.

Een vierde punt uit het aanvalsplan is **predatorenbeheer**. In eerste instantie betekent dit dat het landschap onaantrekkelijk moet zijn voor verschillende predatoren. Geen zitpalen of potentiële nestbomen voor roofvogels. Verder geen begroeiing die aantrekkelijke dekking biedt als rust- en nestplaatsen voor vossen en een inrichting van het landschap die de toegang tot de kern van de gebieden belemmert. Daarnaast kan het nog nodig zijn om de belangrijkste predatoren te bestrijden. In het Aanvalsplan wordt 'actief predatorenbeheer' genoemd vooral als tijdelijke maatregel om in eerste instantie evenwichten te herstellen. Vrijwel altijd is de belangrijkste predator de vos (Houten–Munten

Paaltjes in het veld zijn niet alleen mooie uitkijkposten voor vogels als de tureluur.

Ook roofvogels als de buizerd maken graag gebruik van hoge uitkijkposten in het veld.

& Jonge Poerink, 2022; Jonge Poerink, 2023; Oosterveld et al., 2017; Roodbergen & Teunissen, 2010). Maar ook andere roofdieren kunnen een goed broedsucces in de weg staan (Dekker & Jonge Poerink, 2022; Jonge Poerink et al., 2020). In het Aanvalsplan Grutto worden praktijkdeskundige veehouders in het Eemland geciteerd: "Doe je het niet, dan is alle gruttobeheer weggegooid geld".

De meeste van bovenstaande punten om de omstandigheden voor weidevogels te verbeteren worden al toegepast, maar in veel gevallen nog op (te) kleine schaal of onvoldoende gecoördineerd, vooral als het gaat om predatorbeheer. Verbetering van de leefomgeving gebeurt meestal op het niveau van percelen. Daarmee is de natuurlijke buffer tegen predatie niet of onvoldoende aanwezig.

Beleid ten aanzien van landschappelijke aanpassingen op de schaal die noodzakelijk wordt geacht voor een duurzaam behoud van weidevogels vergt meestal tijd; veel tijd. Verschillende belangen moeten worden gewogen, bestaande rechten gerespecteerd, middelen beschikbaar gemaakt en voor boerenbedrijven is een lange termijn zekerheid van inkomsten essentieel. Zeker zolang de ideale inrichting voor weidevogels nog niet is bereikt, is predatorenbeheer in de vorm van bestrijding noodzakelijk. De praktijk moet verder uitwijzen of in een ideaal weidevogellandschap predatorenbestrijding volledig achterwege kan blijven of op een lager niveau noodzakelijk blijft.

Het beleid in de provincie Noord-Holland is al wel gestoeld op een gebiedsgerichte aanpak in de meest kansrijke gebieden voor weidevogels, met een strikt beleid op kerngebieden van circa 250 ha (Provincie Noord-Holland, 2018). In het Natuurbeheerplan 2023 zijn 4 kansrijke gebieden aangewezen van 1.000 hectare of meer, waarvoor vanuit het Aanvalsplan Grutto extra middelen beschikbaar zijn voor gericht weidevogelbeheer. In 2022 ging dat om de gebieden West-Friesland, Laag Holland, Amstelland en Spaarnwoude (Provincie Noord-Holland, 2023b).

5.2. Verlagen van de predatiedruk

Het voor weidevogels optimaal inrichten van het landschap, en het daarop afstemmen van het vegetatie- en grondwaterbeheer zoals benoemd in het Aanvalsplan Grutto verbetert niet alleen de directe omstandigheden voor weidevogels (voedsel, bescherming) maar verkleint ook de kans op predatie. Daarnaast is er nog een aantal mogelijkheden om de kans op predatie te verkleinen.

Zoals aan het begin van dit faunabeheerplan al opgemerkt zijn de in dit plan beschreven maatregelen niet alleen voor weidevogels van belang, maar voor een grote groep grondbroedende vogels. Daaronder ook de vogels van de kust. Het Kennisnetwerk OBN bracht in 2023 nog een advies uit voor het beheer van kustbroedende vogels. Naast maatregelen gericht op het inrichten van de broedgebieden

wordt in dit advies ook de noodzaak genoemd om grondpredatoren te bestrijden met rasters of afschot (Van den Boogaard et al., 2023).

5.2.1. Plaatsing voswerende raster

Predatie door vossen kan in belangrijke mate worden voorkomen door het plaatsen van voswerende rasters. Deze zijn meestal voorzien van stroomdraden. Hierbij kunnen zowel vaste rasters als flexinetten ingezet worden. Het omrasteren van broedgebieden kan een zeer effectieve maatregel zijn: uit een grootschalige studie bleek dat het uitkomstpercentage binnen uitgerasterde gebieden gemiddeld 89% bedroeg, tegenover 20% in gebieden zonder vossenrasters (W. Teunissen et al., 2020). Lokale verschillen waren wel aanwezig. Deze lijken te kunnen worden verklaard door lokale verschillen in de aanwezigheid van verschillende roofdieren, mogelijk individuele verschillen tussen vossen (specialisatie) en ervaring van de beheerders met de lokale omstandigheden. Ook de diverse jaarrapportages van agrarische collectieven in Noord-Holland maken melding van lokaal succes van het uitrasteren (Hoogeboom et al., 2022). Op het Noord-Hollandse Balgzand lag het percentage nestpredatie binnen het raster op 38% en daarbuiten op 57% (Jonge Poerink, 2023).

Toch biedt een raster geen garantie op succes als het als enige middel wordt ingezet. In de praktijk blijkt regelmatig dat vossen toch een weg door het raster vinden (Houten–Munten & Jonge Poerink, 2022), waarna zij soms in één nacht een groot aantal nesten prederen (Van Der Wal & Teunissen, 2018).

In de praktijk is het plaatsen van een goed functionerend voswerend raster bovendien niet eenvoudig. Enkele gespannen draden zullen de vossen niet tegenhouden, de rasters moeten aan specifieke eisen voldoen om effectief te zijn[9]. De vossen moeten niet onder de draden door kunnen kruipen, maar tegelijkertijd mag de onderste draad geen contact maken met de vegetatie. Dan verliest het z'n werking door stroomverlies. Daarom moet er regelmatig gemaaid worden. Vossen zijn slim en zullen snel gebruik maken van defecten. Er zal zeer frequent controle moeten plaatsvinden. Deze onderhoudsactiviteiten kunnen zelf weer tot structurele verstoring van broedende (weide) vogels leiden.

In waterrijke gebieden is het plaatsen van een raster soms helemaal niet mogelijk. Ook moeten veel rasters jaarlijks geplaatst en weer weggehaald worden. Bij een omvang van meerdere hectares kan het onderhoud van de rasters onuitvoerbaar worden. Wanneer men een groter gebied wil uitrasteren is het cruciaal om ervoor te zorgen dat er zich geen vos binnen de grenzen bevindt. Iets wat zeer lastig is vast te stellen. Grote gebieden hebben ook het nadeel dat deze het land van

[9] Faunaschade Preventiekit, Module Vossen en marterachtigen, BIJ12-Faunazaken

meerdere boeren bestrijken, waardoor het niveau van onderhoud niet overal even goed is. Een zwakke plek in het raster kan funest zijn voor de werking ervan.

Rasters zijn relatief duur om te plaatsen en vereisen intensief onderhoud. De meeste (weide)vogelbeschermingsorganisaties bestaan uit vrijwilligers en komen rond van donaties - de inzet en kosten die de rasters vragen zijn vaak niet in verhouding met de middelen van deze organisaties (zie kosten rasters). Ook kan grootschalig gebruik van de rasters de mobiliteit van andere fauna zoals hazen beperken (zie bijvoorbeeld: Jonge Poerink, 2023)of zelfs de fauna verwonden, wat ingaat tegen de doelen van het beleid van het Rijk en de provincie. Daarnaast blijken de stroomdraadapparaten gevoelig voor diefstal en vandalisme (zie bv van Paassen (2022) p.19).
Gezien de overwegend positieve effecten van voswerende rasters maar ook gezien de kosten en moeite die gemoeid zijn met de plaatsing van rasters, kan de toepassing vooral van meerwaarde zijn rond gebieden waar goede leefomstandigheden zijn voor weidevogels en waar de dichtheden relatief hoog zijn.

Kosten rasters
Het plaatsen en onderhouden van rasters brengt hoge kosten met zich mee. De precieze hoogte is sterk afhankelijk van lokale omstandigheden. Zo geeft Natuurmonumenten aan dat in de Harger- en Pettemerpolder de onderhoudskosten van een raster van 2,5 kilometer jaarlijks € 3.500 bedragen, terwijl Staatsbosbeheer voor een elektrisch raster in de Kinsel (Waterland) samen met de gemeente Amsterdam in 2020 meer dan € 10.000 kwijt was voor het onderhoud, en met dit onderhoud maar liefst 192 manuren waren gemoeid. In het Wormer- en Jisperveld kostte de aanleg en aanschaf van een elektrisch vossenwerend raster Natuurmonumenten € 10,- tot € 15,- per meter. Een oppervlakte van 12 hectare werd hiermee omsloten, voor een totaalprijs van € 15.000. Onderhoudskosten daarvan belopen € 4.000 per jaar. In financieel opzicht is dus het opschalen naar uitrastering van grotere oppervlakten vrijwel niet rendabel of betaalbaar, alle praktische en technische aspecten die bij de plaatsing van dergelijke omvangrijke rasters een rol spelen nog daargelaten.

5.2.2. Weren vos met wildverjagers
Wildverjagers zijn apparaatjes die bij het verschijnen van een dier met flitslicht of geluid dieren verjagen. De wildverjager die bij het verschijnen van een vos (of marterachtigen) een ultrasoon geluid uitzendt is een relatief nieuwe toepassing. Het ultrasoon geluid[10] wordt door vossen als irritant ervaren. De vogels hebben er geen hinder van omdat de geluidsfrequentie boven de gehoorgrens van vogels ligt (Tursic et al., 2013).

[10] Ultrasoon geluid is geluid met een frequentie dat boven het menselijk gehoor ligt (ca 20Khz).

Er is nog weinig ervaring met de inzet van ultrasoon geluid om weidevogels te beschermen tegen roofdieren. Wildverjagers zijn tot nu toe vooral ingezet bij de bestrijding van plaagdieren in de stedelijke omgeving. In Drenthe is een experiment uitgevoerd met ultrasone wildverjagers. Daarbij werden wulpennesten individueel beschermd. De resultaten waren positief: van de beschermde nesten bleven er bijna 2x zoveel in stand ten opzichte van een controlegroep (Loof, 2020). Ook in Noord-Holland zijn in 2023 ultrasone wildverjagers toegepast ter bescherming van weidevogels. Hier is ook onderzocht of wildverjagers een soort ultrasoon hekwerk kunnen vormen om vossen uit grotere gebieden te weren. Voorlopige resultaten lieten zien dat dit laatste helaas niet werkt (rapportage in voorbereiding). De toepasbaarheid lijkt dus beperkt tot de bescherming van individuele nesten.

Praktische bezwaren voor de inzet van wildverjagers zijn o.a. de afhankelijkheid van stroom. Er moet zeer regelmatige controle plaatsvinden en accu's moeten regelmatig worden vervangen. Uit een uitgebreide analyse van de verkregen data en bevindingen door de veldmedewerkers van de ANV Hollands Noorden blijkt dat ultrasone wildverjagers, niet op zichzelf kunnen worden beschouwd als een allesomvattende oplossing voor het reduceren van predatiedruk binnen weidevogelleefgebieden. Hoge vegetatie belemmert bijvoorbeeld de ontvangst van de zonnecellen waardoor de wildverjagers onvoldoende worden opgeladen. Hogere vegetatie vermindert ook de bewegingsdetectie, waardoor deze niet wordt geactiveerd bij nadering van een grondpredator.

De AVN-Hollands Noorden concludeert dan ook: "het reduceren van predatiedruk in weidevogelleefgebieden vereist een holistische en geïntegreerde benadering, waarbij verschillende methoden en maatregelen dienen te worden gecombineerd om effectieve resultaten te behalen." (publicatie AVN-Hollands Noorden in voorbereiding).

5.2.3. Reductie aantal vossen in de omgeving belangrijke weidevogelgebieden

Vangen en eventueel verplaatsen

Een reductie van het aantal vossen in de omgeving van weidevogelgebieden kan in theorie worden verkregen door vossen te vangen en dan te doden of eventueel elders uit te zetten. Het vangen van vossen is geen eenvoudige zaak, maar het kan een goede aanvulling zijn op de inzet van andere middelen. Lokale ervaring speelt een grote rol bij het succes (Mierzejewska et al., 2020; Muñoz-Igualada et al., 2008; Ruette et al., 2003). Met de Krefelder vossenval worden over het algemeen goede ervaringen gemeld[11]. Het elders uitzetten van gevangen vossen is eigenlijk geen optie. Een gevangen en verplaatste

[11] https://www.stiftung-waldundwild.de/aktuelles/ein-fangtastischer-jahresruckblick

vos kan elders weer schade aanrichten aan belangen van derden. Het is ook niet diervriendelijk, je verplaatst een dier dat 'beschermd' wordt door zijn eigen territorium, naar een territorium waar hij van alle kanten belaagd wordt. GS heeft in artikel 5.1 van de Beleidsregels opgenomen dat uitzetten alleen is toegestaan ten behoeve van herintroductie en/of repopulatie volgens de richtlijnen voor herintroductie van de International Union for the Conservation of Nature (IUCN). Vangen en elders uitzetten is in dit geval dus geen geschikte maatregel.

Doden van vossen

Een reductie van predatiedruk kan ook worden verkregen door het doden van vossen door afschot eventueel in combinatie met vangmiddelen. Verschillende studies laten zien dat een reductie van het aantal vossen door afschot het netto broedsucces kan verhogen. Uit een onderzoek door Sovon kwam naar voren dat nestverliezen zonder beheer 78% bedroegen terwijl dit in een gebied met vossenafschot 63% bedroeg (W. Teunissen et al., 2020). Een experiment in het Verenigd Koningrijk (UK) liet een 4 keer hogere netto reproductie zien van wulpen in een gebied met afschot van vos en zwarte kraai dan in een gebied zonder afschot (Baines et al., 2022). Bolton et al. (Bolton et al., 2007) bestudeerde eveneens in het Verenigd Koninkrijk in een 8-jarige studie het effect van reductie van vossen en kraaien in 11 gebieden met kieviten. Afschot van vossen leidde in hun studie gemiddeld tot een reductie van 40% van het aantal volwassen vossen. Vooral bij een relatief hoge dichtheid aan predatoren resulteerde dit in een hogere overlevingskans (tot wel 2x zoveel) van legsels. In een vergelijkbare studie leidde afschot van kraaien en vossen eveneens tot een reductie van ruim 40% van het aantal vossen. Dit had een drievoudige verhoging van het broedsucces van kievit, wulp, goudplevier, schots sneeuwhoen en graspieper. Voor de kievit, wulp en sneeuwhoen betekende dit dat daling van aantallen werd omgebogen in een toename (Fletcher et al., 2010). Op het Noord-Hollandse Balgzand leidde een afschot van vossen geleidelijk tot een daling van predatieverliezen van 67% in 2022 (volledig toe te schrijven aan de vos) tot 57% in 2023 (Jonge Poerink, 2023).
Voor een succesvolle reductie van het aantal vossen is het belangrijk om het beheer af te stemmen op de levenswijze van de vos. Daarbij is het vooral zinvol om die reductie te realiseren (of te hebben gerealiseerd) in de voor weidevogel cruciale broedperiode (ca. 1 maart tot medio juli).

Een vossenpaar werpt circa 4 tot 6 jongen. Van die jongen overleeft meestal maar een deel, maar onder gunstige omstandigheden (veel voedsel in relatie tot het aantal vossen) is de overlevingskans groot. Er is daarmee een stevige basis aanwezig om sterfte van volwassen dieren te compenseren. Dat betekent in de praktijk dat lang niet elke gedode vos bijdraagt aan het streven om de predatiedruk te verlagen.

Binnen een populatie vossen is een deel zeer mobiel doordat jonge dieren een eigen territorium zoeken. Daarbij kunnen ze grote afstanden afleggen. In onderzoek in de Nederlandse duinstreek werden afstanden tot wel 12 km waargenomen (Mulder, 2005). Ook dit betekent dat niet elke gedode vos in de omgeving van broedvogelpopulaties bijdraagt aan het streven om de predatiedruk rond broedkolonies te verlagen. Als een territoriale vos wordt gedood kan het vrijgekomen territorium snel worden overgenomen door een zwervende vos. Ook draagt de dood van een zwervende vos niet direct bij aan verlaging van de vossenstand rond broedkolonies. Ook in de paartijd (ranstijd)is de mobiliteit van vossen nog vrij hoog. Vooral mannelijke vossen zijn dan erg mobiel. Ze verlaten vaak hun territorium in pogingen zoveel mogelijk te paren.

Om een populatie vossen in omvang te reduceren in de periode van hoge mobiliteit is derhalve een enorme beheerinspanning noodzakelijk. Alleen met een consequente grote inspanning blijkt het mogelijk om structureel de dichtheid aan vossen te verlagen (Porteus et al., 2019). De praktijk leert dat dit een full time inzet van jagers vereist.

Verder is gebleken dat de aanwezigheid van territoriale vossen de kans verkleint dat zwervende individuen grote afstanden afleggen (Mulder, 2005). Zwervers worden immers geweerd door de territoriale dieren. Van dat gegeven kan gebruik worden gemaakt bij het beheer.

Een reductie van het aantal vossen is slechts noodzakelijk in de periode die cruciaal is voor de weidevogels circa van 1 maart tot medio juli. De inspanning om dit te bereiken is het meeste efficiënt (en in de praktijk daarom het meest kansrijk) als deze zich beperkt tot de periode met de geringste mobiliteit van vossen (ca feb t/m aug). Een periode die vrijwel overeenkomst met de broedperiode.

6. Staat van instandhouding

De wet vereist dat met eventuele maatregelen geen afbreuk wordt gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan. De landelijke staat van instandhouding van de vos is beoordeeld als gunstig. De populatieomvang en verspreiding is al jaren min of meer hetzelfde. Dit ondanks een jaarlijks afschot van vossen. Geconcludeerd kan worden dat de tijdelijke lokale reducties van vossen uiteindelijk geen negatief effect hebben gehad op de instandhouding.

Een van de eisen die in de Wnb worden gesteld voordat een ontheffing van de verbodsbepaling kan worden afgegeven, is dat met uitvoering van het beheer geen afbreuk mag worden gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan. Op grond van de huidige verspreiding, de populatietrend, de omvang van het leefgebied en het toekomstperspectief is de staat van instandhouding van de vos beoordeeld als 'gunstig' (Ter Harmsel et al., 2022).

Ondanks de actieve jaarrond bestrijding in de afgelopen decennia in het hele land, heeft de soort heel Nederland gekoloniseerd. De vos heeft bewezen zich goed te kunnen aanpassen en zich daardoor in vrijwel alle biotopen te kunnen handhaven inclusief de (randen van) de stad.

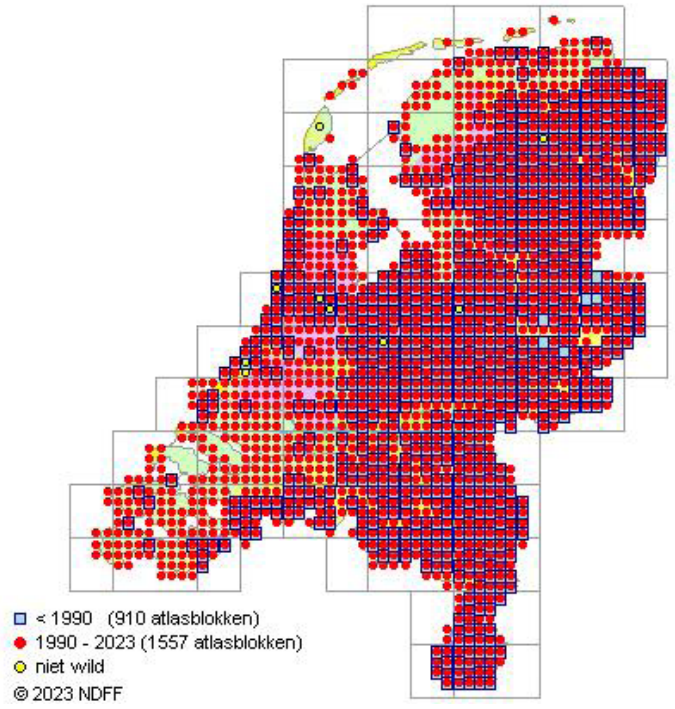

Figuur 4: verspreiding van de vos in Nederland op basis van waarnemingen vanaf 1990 (bron: https://www.verspreidingsatlas.nl/8496252)

In de afgelopen beheerplanperiode is - net als in de rest van Nederland - in Noord-Holland jaarlijks een aantal vossen gedood (zie 7.4). Dit zowel op grond van de aanvankelijk nog geldende landelijke vrijstelling (verwijzing) als op grond van in Noord-Holland geldende ontheffingen. Ondanks dit jaarlijks afschot blijkt op basis van gegevens uit het Meetnet Dagactieve Zoogdieren het aantal vossen in Nederland, maar ook specifiek in Noord-Holland stabiel te zijn (Zoogdiervereniging, 2020). Zie ook (Figuur 4).

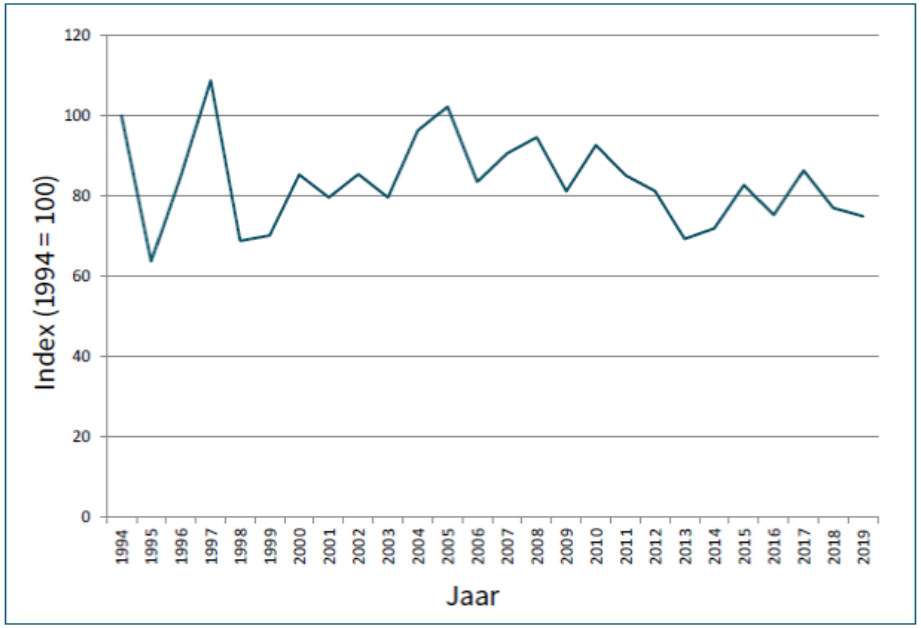

Het afschot dat in Nederland wordt gepleegd om schade veroorzaakt door de vos te bestrijden, verhindert blijkbaar niet dat er elk jaar weer voldoende vossen bijkomen om de populatie op peil te houden. Er is geen reden om aan te nemen dat het doden van vossen in Noord-Holland negatief zal uitwerken op het streven de populatie van de vos in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan. Ten eerste wordt reductie niet in de hele provincie uitgevoerd. Het wordt alleen uitgevoerd in een zone van 3 km om de belangrijkste gebieden met grondbroedende vogels in de weidevogelgebieden zelf. In verschillende natuurgebieden (bijvoorbeeld de duingebieden) vindt helemaal geen reductie van vossen plaats. De monitoring wijst tot nu toe uit dat er blijkbaar voldoende aanwas is van jongen dieren om na het beheerseizoen de verliezen door afschot weer te compenseren.

Figuur 5: Trend van de vos in Nederland in de periode 1994-2019 (1994=100). Bron ZV/CBS

7. Beheer afgelopen periode

In de afgelopen periode (2017-2023) is het beleid van de provincie Noord-Holland gericht op het behoud van de populaties weidevogels. Dit gebeurt via planologische bescherming van gebieden en het verstrekken van subsidies voor inspanningen gericht op behoud van weidevogels. Lokale werkgroepen en agrarische natuurverenigingen zetten zich in voor de praktische uitvoer van beschermingsmaatregelen, ze maken afspraken over maaibeheer en voor het op orde brengen van gewenste waterstanden tijdens het broedseizoen. Lokale wildbeheereenheden spannen zich in voor een vermindering van het aantal vossen in de omgeving van weidevogelgebieden door jaarlijks afschot.

7.1. Beleid

De provincie heeft weidevogelkerngebieden aangewezen. Later zijn deze opgegaan in Bijzondere Provinciale Landschappen. Weidevogelgebieden zijn daarin opgenomen als 'kernkwaliteit'. Van de 32 bijzondere landschappen is bij 26 'weidevogelhabitat' benoemd als een van de kernkwaliteiten. De Bijzondere landschappen met weidevogelhabitat als kernkwaliteit liggen verspreid door de hele provincie. Deze gebieden zijn planologisch beschermd en er zijn subsidies beschikbaar gesteld voor agrarisch natuurbeheer in het algemeen. Vanuit het Aanvalsplan Grutto zijn extra middelen beschikbaar voor aaneengesloten weidevogelgebieden van 1.000 hectare of meer. In 2022 ging dat om de gebieden West-Friesland, Laag Holland, Amstelland en Spaarnwoude (Provincie Noord-Holland, 2023b).

Optimaal is dit nog niet, omdat binnen weidevogelkerngebieden het beheer niet per definitie op alle percelen is afgestemd op weidevogels. Bovendien ontbreekt het in de meeste gevallen aan een goed ingerichte bufferzone rondom de kerngebieden. In de praktijk zijn verschillende voorbeelden waarbij aan de randen van weidevogelkerngebieden ideale omstandigheden zijn voor verschillende roofdieren waaronder vossen. Verschillende terreinbeheerders (waaronder enkele grote natuurorganisaties) staan soms geen vossenbeheer toe in hun terreinen. Er is dus nog een hoop te winnen door een goede coördinatie, waarbij alle partijen zich daadwerkelijk inzetten voor een goed weidevogelbeheer.

7.2. Verbetering leefomgeving weidevogels

Agrarische natuurverenigingen en terreinbeheerders zetten zich zo goed mogelijk in voor een geschikte leefomgeving voor de weidevogels. In 2022 is op ongeveer 15.000 hectare een vorm van weidevogelbeheer uitgevoerd en het broedsucces gemonitord. De oppervlaktes met weidevogelbeheer zijn niet aaneengesloten. Naast een groot aantal natuurgebieden broeden veel weidevogels in de agrarische omgeving. Weidevogelbeheer vindt hier plaats op basis van vrijwilligheid, gestimuleerd met provinciale subsidies. Hoewel lokale successen worden gemeld ten aanzien van het netto broedsucces is het totaal nog altijd te laag voor een duurzame instandhouding van weidevogels en grondbroedende vogels in het algemeen. Zie onder andere de jaarlijkse rapportage van Landschap Noord-Holland over de boerenlandvogels (Hoogeboom et al., 2022).

7.3. Inzet preventie

Door lokale werkgroepen en terreinbeheerders worden, in samenwerking met boeren, verschillende maatregelen genomen die de kans op predatie zo klein mogelijk maken. Zie bijvoorbeeld de jaarrapportage van (Hoogeboom et al., 2018).

Vossenraster van flexigaas op het Balgzand.

Vossenraster langs slootkant in de kop van Noord-Holland.

- Op landschapsschaal wordt - waar mogelijk[12] - gewerkt aan het behoud van de openheid: voorkomen van aanplant van hoge bomen, bosjes en ruigtes. Dat maakt het landschap minder aantrekkelijk voor roofdieren zoals buizerds maar ook de vos.
- Waar mogelijk wordt in ieder geval tijdens het broedseizoen een hoog waterpeil (0-30 cm beneden het maaiveld) ingesteld. Daarvoor worden lokaal pompen ingezet om plasdras situaties te creëren: dit maakt terrein minder geschikt voor grondpredatoren.
- Met boeren worden afspraken gemaakt over uitgesteld maaibeheer en andere werkzaamheden tot na het uitvliegen van de kuikens: dit voorkomt directe verliezen onder legsels en brengt rust. Paniek onder kuikens trekt predatoren aan, die door het wegvallen van dekking en de ontstane verwarring toeslaan.
- In toenemende mate worden ook vossenrasters geplaatst. Om praktische en financiële redenen zijn de mogelijkheden hiervoor beperkt (zie 5.2.1). In 2022 was bij de agrarische collectieven in Noord-Holland circa 5% van de nesten beschermd met een vossenraster.
- In 2023 is voor het eerst geëxperimenteerd met ultrasone wildverjagers (zie 5.2.2)

7.4. Reductie van het aantal vossen

De agrarische natuurverenigingen maken meestal afspraken met lokale wildbeheereenheden over reductie van het aantal vossen in de omgeving. De uitvoering van het afschot wordt gedaan door de lokale Wildbeheereenheden (bijlage 2). Uit de monitoringgegevens, zowel in Noord-Holland als de rest van Nederland(Hoogeboom et

[12] Buiten natuurgebieden is het hele weidvogelbeleid, dus ook dit aspect, gebaseerd op vrijwilligheid. Genoemde werkzaamheden kunnen alleen worden uitgevoerd met toestemming van de grondgebruikers.

al., 2022; Oosterveld, 2022; Oosterveld et al., 2017; W. Teunissen et al., 2020; Van Der Wal & Teunissen, 2018) blijkt predatie nog altijd een belangrijke factor voor het voor het netto broedsucces. Hoewel het vaststellen van 'de schuldige' van predatie niet eenvoudig is, wordt de vos in Noord-Holland over het algemeen als belangrijkste predator vastgesteld (Hoogeboom et al., 2022; Houten–Munten & Jonge Poerink, 2022; van Paassen, 2022). Zelfs in omrasterde gebieden wordt met enige regelmaat predatie door de vos vastgesteld. Soms is dit mogelijk doordat draden waren doorgeknipt (vandalisme) en soms door spanningsverlies als gevolg van slijtage of te weinig onderhoud aan de vegetatie waardoor de stroom wegvloeid (lekstroom). Zelfs weten vossen soms op een of andere wijze alsnog door de afrastering te komen, ondanks dat deze volledig functioneert (Houten–Munten & Jonge Poerink, 2022; van Paassen, 2022). Doordat de weidevogels (noodgedwongen) dicht opeen broeden, kan één vos dan in een nacht veel dieren doden (Van Der Wal & Teunissen, 2018). Afschot van vossen is op zichzelf geen afdoende maatregel om een voldoende netto broedsucces te garanderen, maar het blijkt noodzakelijk als aanvulling op bovenstaande maatregelen. De situatie voor de weidevogels is dermate slecht dat alle middelen tegelijkertijd moeten worden ingezet.

7.4.1. Wijzigingen in regelgeving bestrijding predatoren

Wijzigingen in de regelgeving met betrekking tot de mogelijkheden voor bestrijding van vossen kunnen van invloed zijn op het aantal gedode vossen. In de loop van de afgelopen jaren is er een aantal aanpassingen geweest in de mogelijkheden.

Landelijke vrijstelling vervallen

Omdat het uitgangspunt is dat de vos in het hele land schade veroorzaakt, is bij algemene maatregel van bestuur de vos op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst. Op grond daarvan kon de vos gedurende de dag worden bestreden. Medio februari 2022 oordeelde de rechtbank Midden Nederland echter dat deze regeling onverbindend is (ECLI:NL:RBMNE:2022:552). Met onmiddellijke ingang kon gedurende de dag geen bestrijding van de vos meer plaatsvinden in Noord-Holland[13]. Op grond van een ontheffing kan alleen 's nachts en zonder de inzet van bij de landelijke vrijstelling toegestane vangmiddelen nog bestrijding plaatsvinden. Het plotseling vervallen van deze regeling is terug te zien in een lager afschot.

Verschillende ontheffingen

In Noord-Holland konden vossen aanvullend op de landelijke vrijstelling op grond van een ontheffing ook worden bestreden gedurende de nacht in de voor weidevogels kritische periode van 1 februari tot en met 15 juli. Dit ter voorkoming van schade aan wilde fauna en meer specifiek grondbroedende vogels. Bestrijding was mogelijk in

[13] Een aantal provincies staat gebruikmaking van de landelijke vrijstelling nog wel toe.

weidevogel-kerngebieden, Natura-2000 gebieden met grondbroeders en aanvankelijk in een zone van 1 kilometer daaromheen. Op verzoek van de beheerders is vanaf 2020 de zone uitgebreid tot 3 kilometer. Daarvoor zijn 3 argumenten aangevoerd (hier verkort verwoord):

1. De afstanden die vossen afleggen in hun tochten op zoek naar voedsel zijn beduidend groter dan 1 km. In de territoriale periode blijven vossen over het algemeen binnen hun eigen territorium dat in opengebieden circa 2 km^2 groot is.
2. Nachtelijk beheer vindt hoofdzakelijk plaats m.b.v. een auto, wat beperking geeft aan het te beheren gebied. Met een groter gebied kan de onvoorspelbaarheid van het optreden worden vergroot, en dat zou de trefkans tegoed komen.
3. De zonering kan beter worden aangesloten op landschappelijke grenzen (wegen, waterlopen, begroeiing, etc.).

Vanaf 1 februari 2023 is de bestaande ontheffing voor nachtelijke bestrijding aangepast. Daarmee werd vanaf dat moment op grond van de ontheffing het bestrijden van vossen gedurende de dag en de nacht mogelijk en bovendien werd het gebruik van vangmiddelen weer toegestaan zoals eerder ook onder de landelijke vrijstelling het geval was. Dit alles nog wel met de beperking van de periode 1 februari – 15 juli. Ook met de verruiming van de mogelijkheden zijn de mogelijkheden voor beheer nog altijd kleiner dan tijdens het bestaan van de landelijke vrijstelling. Toen was immer bestrijding mogelijk in de nacht (1 februari-15 juli) en gedurende de dag het hele jaar door.

7.4.2. Resultaten: aantal gedode vossen

In Figuur 3 is het totaal aantal in Noord-Holland gedode vossen weergegeven per jaar met een onderverdeling naar de vrijstelling (dag) en ontheffing.

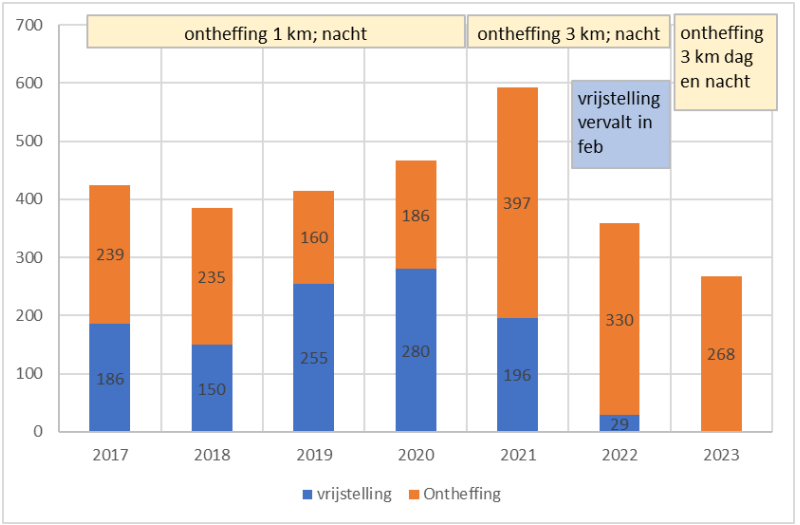

Figuur 6: aantal in Noord-Holland gedode vossen in de periode 1 feb-15 juli, zowel op grond van de landelijke vrijstelling als op grond van de ontheffing.

De verruiming van de beheerzone van 1 naar 3 km heeft in 2021 in totaal geleid tot meer afschot. Dit komt wel alleen door het nachtelijk afschot (ontheffing). Gedurende de dag (=vrijstelling) is juist minder geschoten. De over het algemeen nachtelijke levenswijze van de vos heeft jagers blijkbaar doen besluiten hun inspanningen te verschuiven naar de nacht. Getalsmatig in ieder geval met succes. Of dat daadwerkelijk succesvol is geweest voor een verlaging van de dichtheid aan vossen blijft ongewis. Medio februari 2022 verviel de landelijke vrijstelling als gevolg van een gerechtelijke uitspraak. Daarmee verviel de mogelijk om vossen te doden gedurende de dag. Ook de mogelijkheid om vossen te doden met gebruik van vangmiddelen verviel daarmee. Duidelijk zichtbaar is dat dit tot een forse daling van het aantal gedode vossen heeft geleid in 2022. Vanaf 1 februari 2023 is de geldende ontheffing voor het doden van vossen aangepast. Daarmee werd het mogelijk om in de periode 1 februari-15 juli vossen zowel overdag als 's nachts te doden en was de inzet van vangmiddelen weer mogelijk (zoals toegestaan onder de landelijke vrijstelling). Opmerkelijk genoeg heeft dat niet geleid tot meer afschot. In februari 2023 lag het aantal geregistreerde gedode vossen nog bijna op het gemiddelde voor die maand, maar in de maanden daarna is er stelselmatig minder afschot geregistreerd. Hiervoor is geen sluitende verklaring te geven. Verschillende beheerders maken wel melding van opmerkelijk minder waarnemingen van vossen (zowel via zichtwaarnemingen, als op opnamen van wildcamera's als via sporen). Een vermoeden heerst dat een aantal vossen het slachtoffers is geworden van vogelgriep (zie 2.1). Vermoedelijk doordat zieke dieren wegkruipen, al dan niet in het hol, zijn geen dode vossen gemeld.

Per Wildbeheereenheid worden gemiddeld iets minder dan 20 vossen geschoten (2017-2023). Met gemiddeld iets meer dan 70 per jaar worden veruit de meeste vossen geschoten in WBE De Noordkop. In Bijlage 3 zijn de locaties van geschoten en verjaagde vossen weergegeven in de periode 2021-2023.

Effect voor weidevogels

Doordat het netto broedsucces van zoveel verschillende (deels toevals-)factoren afhankelijk is, kan geen duidelijk verband worden gelegd tussen het aantal geschoten vossen en het broedsucces. Ook ontbreekt een gebied waar het broedsucces is gemeten zonder afschot van vossen. Bovendien zegt het aantal geschoten vossen ook niet persé wat over het effect. Niet elke individuele vos is perse een bedreiging voor de broedende vogels en tegelijkertijd geldt dat het afschot van één vos in een weidevogelgebied bepalend kan zijn voor het totale broedsucces. Het (noodgedwongen) geconcentreerd voorkomen van de weidevogels draagt bij aan het feit dat één vos een groot effect kan hebben op een lokale populatie (Van Der Wal & Teunissen, 2018). Uit de monitoring van het broedsucces en de predatieverliezen kan wel worden opgemaakt dat predatie een grote rol speelt bij het uiteindelijke broedsucces.

Doordat de dichtheid aan vossen niet wordt bepaald (vrijwel onuitvoerbaar), kan ook niet worden aangetoond dat het afschot van vossen daadwerkelijk heeft geleid tot een lagere dichtheid en daarmee tot een reductie van de predatiekans. Doordat afschot alleen plaats vindt in de periode met geringe mobiliteit is dat echter wel aannemelijk. Wel kan worden geconstateerd dat ondanks het afschot de predatieverliezen afgelopen jaren nog te zijn hoog gebleven.

7.5. Conclusie

Om het broedsucces van o.a. de grutto te bepalen wordt eind april het aantal broedparen (nesten) geteld en eind mei het aantal gruttogezinnen met (deels bijna vliegvlugge) kuikens. De verhouding tussen het aantal gruttoparen en het aantal gruttogezinnen geeft het Bruto Territoriaal Succes (BTS). Dat is indicatief voor het broedsucces van de grutto. BTS-tellingen geven geen exact inzicht in het aantal vliegvlug geworden gruttokuikens, maar een globale indicatie van het broedsucces per seizoen. Het resultaat wordt meestal gepresenteerd in een verkeerslichtmodel: groen, oranje, rood, oftewel: goed, mogelijk goed, slecht.

De praktijk wijst uit dat het succes van het broedseizoen naast de basale eisen aan het landschap de grondwaterstand en vegetatiestructuur, sterk afhangt van het weer en verder het beheer, bescherming van de nesten en alle maatregelen om de kans op predatie te verlagen.

Kadertekst: effectief en efficiënt vossenbeheer

In dit plan wordt met enige regelmaat gesproken over de effectiviteit en efficiëntie van het beheer. Dat vergt wellicht enige toelichting. De termen zijn steeds bedoeld vanuit het perspectief van het doel van het vossenbeheer, namelijk een reductie van de predatieverliezen voor weidevogels. Dit moet dan worden bereikt door een reductie van het aantal vossen in de voor weidevogels belangrijke periode in de directe omgeving van de broedgebieden. Efficiëntie is dan bedoeld als een beheerinzet waarbij met een relatief geringe inspanning het juiste resultaat wordt bereikt. Het juiste resultaat is een effectief resultaat vanuit de doelstelling. Een effectief beheer van vossen kan niet worden afgemeten aan het aantal geschoten vossen. Het gaat om het doden van de juiste vos in de juiste periode. Het beheer van vossen buiten de territoriale periode levert vrijwel zeker een groot aantal geschoten vossen op, dat kan effectief voelen maar dat is het niet. Dat zegt namelijk weinig tot niets over het aantal overgebleven vossen in de broedperiode voor de weidevogels. Het gaat dus niet om het aantal geschoten vossen maar om het aantal overgebleven territoriale vossen.

De factoren hangen onderling deels samen en het weer fluctueert sterk. Ook treden regionale verschillen op en kunnen er verschillen zijn tussen de verschillende vogelsoorten onderling.
In sommige jaren komen min of meer toevallig gunstige factoren samen en wordt er (meestal) een gunstig netto broedsucces behaald. Dit gebeurt echter te incidenteel om de negatieve trend van de meeste weidevogels om te buigen in een stijgende lijn. Zo blijkt het BTS in Noord-Holland in het jaar 2018 gemiddeld onvoldoende, in 2019 bijna voldoende, in 2020 onvoldoende (rampjaar), 2021 nipt voldoende en 2022 mogelijk voldoende. Voor 2023 lijkt op basis van voorlopige resultaten het natte voorjaar positief te zijn geweest voor het broedsucces. De kuikens hebben hierdoor voldoende insecten kunnen eten en de grasgroei was relatief traag. Ook zijn er aanwijzingen dat het aantal vossen in 2023 laag was (zie 7.4.2). Er zijn lokale successen geconstateerd maar ook is geconstateerd dat zeker in sommige gebieden de predatiedruk te hoog is om succes te boeken[14].

Het resultaat van alle geleverde inspanning is nog steeds niet voldoende om het tij voor de weidevogels te keren. In het jaarboek Boerenlandvogels 2022 (Hoogeboom et al., 2022) wordt geconcludeerd: *"Het weidevogeljaar 2022 was weer een matig jaar voor de meeste soorten boerenlandvogels. Het aantal gevonden nesten blijft achteruitgaan en het broedsucces laat nog geen positieve trend zien. Gelukkig worden de resultaten over de gehele linie wel vastgehouden en wordt er werk gemaakt om inzichten te vertalen naar het aanscherpen van beheer zoals het plaatsen van vossenrasters, het verhogen van waterpeilen en meer kruidenrijk grasland."*

Lokale successen bieden wel hoop en het is daarom van belang het complete pakket aan maatregelen voort te zetten en het oppervlakte beschermd en optimaal ingericht landschap uit te breiden. In het Jaarboek Boerenlandvogels 2018 wordt geconcludeerd (p51): *"Zolang grootschalige veranderingen in de graslanden niet zijn gerealiseerd zal predatorenbeheer noodzakelijk blijven om een verdere daling van de weidevogels te voorkomen."* (Hoogeboom et al., 2018). Vooralsnog moet predatiebeheer dan ook onderdeel blijven uitmaken van dat pakket maatregelen.

Predatiebeheer alleen is meestal onvoldoende om het broedsucces van weidevogels te verhogen, maar zonder predatiebeheer bieden ook alle andere maatregelen tot nu toe onvoldoende soelaas. Zelfs het succes van voswerende rasters blijkt beter als de dichtheid aan vossen in de omgeving omlaag is gebracht. Dit komt omdat het in de praktijk uitermate lastig blijkt een 100% goed functionerend raster te plaatsen.

[14] https://www.landschapnoordholland.nl/nieuws/weidevogelseizoen-2023-geeft-weer-een-beetje-hoop

Predatiebeheer in de vorm van reductie van het aantal vossen in en rondom de weidevogelgebieden blijkt dus een noodzakelijke aanvullende maatregel op alle andere maatregelen. Ondanks de inzet om in de afgelopen jaren om het aantal vossen te reduceren, bleken de predatieverliezen bij weidevogels nog te groot om een voldoende broedsucces te halen. Daarom zal de komende beheerperiode de intensiteit, maar misschien wel vooral de effectiviteit van het vossenbeheer moeten toenemen. Een goede coördinatie binnen WBE's kan daarbij cruciaal zijn, maar ook de juiste inzet van de vossenbeheer is van belang.

8. Beheer 2024-2029

Het gaat nog altijd slecht met de weidevogels in Nederland; de Staat van Instandhouding wordt ernstig bedreigd en Nederland voldoet daarmee niet aan de eigen beleidsambities en niet aan internationale afspraken over het behoud van de soorten (zie 3.1). De aantallen zijn zo laag en de leefomstandigheden nog dermate ongunstig dat de soorten extra gevoelig zijn voor de effecten van predatie. De basale oorzaken van de achteruitgang zijn gelegen in de hoeveelheid (oppervlakte) en kwaliteit van het leefgebied. Weidevogels komen hierdoor geconcentreerd voor en concentratie maakt populaties kwetsbaar voor predatie.

Op lokaal niveau (perceelsniveau) lijken de belangrijkste weidevogelgebieden grotendeels op orde te zijn gebracht, maar veel weidevogelgebieden voldoen nog niet aan de optimale vereisten zoals een kerngebied van 200-250 ha. met beheer volledig gericht op weidevogels, met daaromheen een buffer van minimaal 1.000 (liefst 2.500) ha. waarin het landschap onaantrekkelijk en slecht doordringbaar is gemaakt voor roofdieren. Een dergelijk inrichting vergt tijd in ons land, waar veel verschillende claims worden gedaan op de schaarse ruimte.

De belangrijkste oorzaak van de achteruitgang is nu het te geringe netto broedsucces; de aanwas van jonge vogels is lager dan de totale sterfte. Predatie is in veruit de meeste gebieden de belangrijkste oorzaak daarvan (zie hoofdstuk 4). In Noord-Holland is de vos net als in de meeste andere provincies een belangrijke, zo niet de belangrijkste predator in alle fasen van vestiging, van nesten tot het uitvliegen van jongen.

Naast een juiste inrichting van het landschap kan een elektrisch voswerend raster een goede bijdrage leveren aan het verminderen van de predatiedruk, mits aan alle voorwaarden voor plaatsing en onderhoud is voldaan. Dat blijkt in de praktijk vaak lastig. De mogelijkheden om voswerende rasters toe te passen zijn bovendien beperkt. Het is namelijk duur, het vergt veel onderhoud aan het raster en de vegetatie eronder, het vergt medewerking van verschillende grondeigenaren en het verhoogt de predatiedruk op broedvogels buiten het raster. Bovendien kan een raster in theorie ook belemmerend werken voor andere (minder ongewenste) diersoorten zoals hazen, maar onderzoek daarnaar ontbreekt. De toepasbaarheid is daarom vooral effectief in gebieden met hoge concentraties broedvogels. Vossen zijn echter inventief en zien soms toch kans binnen het raster te komen. Door de concentratie van weidevogels kunnen ze dan in korte tijd veel nesten prederen. Rasters worden dan ook effectiever met een lage vossendichtheid.

Verlaging van de predatiedruk door reductie van het aantal vossen, aanvullend op alle andere maatregelen, blijft dus noodzakelijk. Vangen en verplaatsen van vossen is onwenselijk. Hiermee verplaats je het probleem, het is dieronvriendelijk en bovendien juridisch niet mogelijk. Verlaging van de predatiedruk is vooral, en ook alleen dan, nodig in de voor weidevogels kritische periode (maart-juli). De inzet van afschot is bovendien alleen effectief in de periode dat ze het minst mobiel zijn. Dat is in de periode na paring tot aan het uitzwerven van de jongen; van 1 februari tot augustus. De kans is dan immers het kleinst dat lege plekken in de groep worden opgevuld door zwervende exemplaren.

De resultaten wijzen uit dat afschot tot nu toe onvoldoende heeft bijgedragen aan de reductie van de predatiedruk. Jagers en veel weidevogelbeschermers geven aan dat zij binnen de tot nu toe toegestane periode van afschot onvoldoende tijd hebben om tot voldoende reductie te komen. Schieten van volwassen vossen in de periode waarin vossen jongen hebben stuit bovendien bij velen ook op ethische bezwaren.

Op grond van de levenswijze van de vos (hoofdstuk 2) is duidelijk dat afschot van vossen voor 1 februari niet per se leidt tot een daadwerkelijke verlaging van het aantal territoriale vossen in de periode dat het ertoe doet, de broedtijd van weidevogels. Het eerder starten met afschot in Limburg leidde indertijd niet tot een verdere reductie van het aantal vossen dan in de oorspronkelijke periode van beheer (Mulder, 2007b). Vooral op grond van dit onderzoek wordt in Nederland meestal 1 februari aangehouden als start voor het beheer van vossen.

Onderzoek in het Verenigd koninkrijk daarentegen laat zien dat jaarrond intensieve bestrijding wel tot forse reductie van de populatie vossen kan leiden (Baines et al., 2022; Bolton et al., 2007; Fletcher et al., 2010; Porteus et al., 2019). Dit bleek ook een positief effect te hebben op het broedsucces. De enorme inzet die daarvoor noodzakelijk is kon alleen worden geleverd door full time aangestelde beroepsjagers. Dat is in Nederland niet de situatie.

Soms wordt nog gewezen op het feit dat het tot in de jaren ‘50 van de vorige eeuw ook in Nederland lukte om te komen tot een structurele verlaging van de aantallen vos en andere roofdieren. In die tijd was sprake van intensieve bestrijding met onder andere voltijds jachtopzieners, waarbij ook veelvuldig gif en klemmen werden gebruikt. Tegenwoordig is het gebruik gif en klemmen verboden en ook ongewenst.

Texel

Texel is belangrijk voor diverse soorten grondbroedende vogels. Het eiland is door zijn ligging in groot open water het dichtst bij de natuurlijk omgeving voor grondbroedende vogels, en is van nature vrij van vossen. De kans dat een vos op eigen kracht het eiland zal bereiken

kan als nihil worden ingeschat. Het is belangrijk om voor dit eiland ten aanzien van de vos uit te blijven gaan van de huidige nulstand.

8.1. Ontheffing

Op grond van voorgaande constateringen zal de Faunabeheereenheid Noord-Holland voor de duur van dit faunabeheerplan een ontheffing aanvragen voor het vangen en doden van vossen (op grond van artikel 3.10, lid 1, onder a) vanwege (dreigende) schade aan het wettelijk belang wilde flora en fauna

- in de Natura 2000-gebieden, weidevogelkerngebieden en 3 km bufferzone (gebaseerd op praktisch herkenbare grenzen) daaromheen;
- in de periode 1 februari tot en met 15 juli (voor Texel geldt de mogelijkheid om jaarrond de vos te kunnen bestrijden mocht deze het eiland bereiken);.
- gedurende de dag en nacht (art. 3.16, lid 1 sub a van het Besluit natuurbescherming);
- met gebruik van geweer, al dan niet voorzien van geluidsdemper (art. 3.13, lid 4 van het Besluit natuurbescherming) en/of instrumenten om in de nacht te schieten (art. 3.13, lid 4 van het Besluit natuurbescherming);
- met gebruik van een lichtbak en/of nachtzichtapparatuur;
- met gebruik van vangkooien, kastvallen, kunstburchten (vangbouw) en lokmiddelen;
- met het gebruik van aardhonden in de periode 1 februari tot 15 maart.

Toelichting

Veel inspanning vereist

Het doel van vossenbestrijding is het verlagen van de predatiedruk op grondbroedende vogels teneinde een duurzaam voortbestaan daarvan de kunnen garanderen. Zoals gesteld vergt dat een grote inspanning. De uitvoerders zijn voor het overgrote deel vrijwilligers, die het bestrijden van vossen naast hun regulier werk doen. De frequentie van uitvoering is daarom in de meeste gevallen beperkt tot enkele keren per week. Om het aantal vossen daadwerkelijk te reduceren is het noodzakelijk een combinatie van bestrijdingsmiddelen en -methoden te gebruiken. Het gaat dan om de inzet van het geweer en vangmiddelen, en in een deel van de tijd de inzet van aardhonden. Geen van deze middelen is op zichzelf effectief genoeg. Ook is inzet tijdens zowel de dag als de nacht nodig.

Periode en middelen:

a) Vossen zijn vooral maar niet uitsluitend 's nachts actief (zie hoofdstuk 2). De kans op het waarnemen van een vos is daardoor in de gevraagde periode per definitie laag. Het vergt dus een grote tijdsinspanning om het aantal vossen te kunnen reduceren.

b) De vrijwillige uitvoerders zijn beperkt inzetbaar. Alle momenten die er zijn, moeten benut worden. Daarom is inzet dag en nacht noodzakelijk.

c) In de nacht en schemerperiode kan het gebruik van een lichtbak en/of andere nachtzichtapparatuur een noodzakelijk hulpmiddel zijn om vossen waar te nemen en tot afschot te komen.

d) Bij de praktische uitvoering zijn ook de weersomstandigheden van invloed op het waarnemen en de benaderbaarheid van vossen, en daarmee op de effectiviteit van de uitvoering. Met name in maart (maar tegenwoordig ook al februari) worden de dagen warmer, maar blijven de nachten koud. Zodra het afkoelen begint ontstaat boven de weilanden vaak grondmist. Grondmist kan zowel in de avond- als ochtendschemering ontstaan. De kans om onder die omstandigheden tot een schot te komen is beperkt. Onder die omstandigheden is ook het gebruik van lichtbakken niet mogelijk. Het gevolg is, dat in de praktijk niet elke dag even effectief is in het opsporen en doden van vossen.

e) In veel gevallen is het, in vergelijking met het gebruik van een lichtbak, effectiever om vaste voerplekken in te richten en vanuit een aanzit of hoogzit de komst van een vos af te wachten. Voor het uitvoeren van de bestrijding van vossen met behulp van lichtbakken moeten namelijk tenminste twee tot drie personen beschikbaar zijn: een chauffeur voor het besturen van het voertuig waar vanaf of vanuit vossen worden geschoten, een geweerdrager die de vossen schiet en een persoon die de lichtbak bedient. Daarom is het gebruik van lichtbakken, ondanks een misschien hogere buit per uur, toch inefficiënter dan aanzitten bij een voerplek door één man/vrouw. Drie aparte jagers schieten dan meer dan drie jagers in één auto.

f) Het gebruik van een geluiddemper kan noodzakelijk zijn om verstoring door het schot zo klein mogelijk te laten zijn. Zeker in de directe omgeving van broedende vogels kan dit een voordeel zijn. Dit vereist wel een aparte ontheffing van Justis, die doorgaans alleen aan beroepsmatig aangestelde jagers wordt verstrekt.

g) In gebieden met begroeiing zoals dichte struwelen, hoge groenbemesters of rietvegetatie is het lastig vossen waar te nemen. Het uitdrijven van vossen kan dan effectief zijn. De vos wordt hierbij met inzet van drijvers en honden geforceerd om uit zijn dekking te treden, waarna hij wordt geschoten. Dit vergt gecoördineerde actie binnen een WBE.

h) Als de territoria eenmaal gevestigd zijn kunnen vossen ook uit hun burcht worden gedreven. Bij het uitdrijven uit de bouw wordt een vos met kleine honden, zoals terriërs en teckels (aardhonden), uit zijn bouw (burcht/hol) gejaagd zodat deze kan worden geschoten. Toepassing van deze maatregel wordt gedaan tot uiterlijk 15 maart, dat wil zeggen ruim voor de periode dat de

jongen worden geboren (rond 1 april). Het is aan te bevelen om niet veel eerder dan 15 maart vossen uit de burcht te verdrijven. De gesettelde vossen houden immers zwervende vossen weg. Daarmee is ook de kans op vervanging door nieuwe vossen veel kleiner. Dat geldt zeker voor drachtige vrouwtjes; zwervende vossen krijgen geen jongen.

i) Met een juist plaatsing kan een vangkooi of kastval een (beperkte) aanvulling zijn op andere maatregelen. Een vangkooi of kastval biedt 24 uur per dag de mogelijkheid om vossen te vangen, ongeacht de weersomstandigheden. Ook is het mogelijk een vangkooi of kastval in te zetten op plaatsen waar het gebruik van een geweer niet goed mogelijk is. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn moerasgebieden met veel riet of rietruigte. De vegetatie beperkt hier meestal goed zicht en de mogelijkheden voor een trefzeker schot. De daadwerkelijke effectiviteit is in sterke mate afhankelijk van lokale expertise en veldkennis, maar ook de weersomstandigheden spelen een rol. Bij slechter weer lijkt het succes groter (Mierzejewska et al., 2020). Vangkooien of kastvallen moeten worden voorzien van een alarmsysteem om te kunnen constateren of er iets in de val zit. Een gevangen vos in een val dient zo snel mogelijk (liefst binnen enkele uren, maar uiterlijk 24 uur) te worden gedood om onnodig lijden te voorkomen. Verder dient er in het kader van dierenwelzijn voldoende voedsel en water in de val te zitten.

j) In het vlakke polderlandschap heeft een vos minder mogelijkheden om holen te graven dan in de bosrijke zandgrond. Het open Noord-Hollandse polderlandschap leent zich dan ook goed om een kunstbouw te maken. Er kan daarmee sturing worden gegeven aan de vestiging van territoriale vossen. De vossen die erin gaan zitten moeten, vanuit dezelfde redenatie als bij het uitdrijven van de burchten, zo laat mogelijk worden geschoten, maar uiterlijk 15 maart.

Zone van 3 km

In broedgebieden en een zone van 3 km daaromheen moet beheer van vossen mogelijk zijn. Daarvoor zijn de volgende redenen aan te voeren:

In hoofdstuk 2 is aangegeven dat de grootte van territoria varieert van 0,5 tot 2 km2 afhankelijk van voedselaanbod, dichtheid en landschap. In open weide- en akkergebieden zijn de territoria wat groter dan in gevarieerde natuurgebieden (Mulder, 2005). Zwervende vossen kunnen grote afstanden afleggen (Mulder, 2005, 2007a, 2011).

Vanwege de grotendeels nachtelijke levenswijze van de vos wordt het beheer ook ten dele ‘s nachts uitgevoerd. Dit gebeurt dan vooral vanuit de auto, maar een beperkt gedeelte van het beheergebied is daarmee begaanbaar. Hierdoor leren de vossen snel waar ze wel en niet kunnen komen. Met een 3km-zone kan er voldoende ruimtelijke

variatie en dus onvoorspelbaarheid worden aangebracht in het beheer, en wordt de trefkans groter. Ook is het bij een bufferzone van 3km gemakkelijker de grenzen van het beheergebied vast te stellen.

Hoewel het belangrijk is om genoemde redenen de mogelijkheid te hebben om vossen te doden in een brede zone, is wel aan te bevelen om de focus van het vossenbeheer zo dicht mogelijk rondom de broedgebieden te houden. Gezien het territoriale gedrag en de gemiddelde territoriumgrootte geldt namelijk hoe verder weg van het broedgebied hoe kleiner de kans dat een daar aangetroffen vos daadwerkelijk een bedreiging vormt voor de broedvogels. Daarmee bestaat de kans dat een verspreide inspanning de effectiviteit van het beheer juist verminderd (Mulder, 2007a).

8.2. Monitoring

Gedode vossen moeten worden geregistreerd in het daarvoor aangewezen registratiesysteem in Noord-Holland, FaunaSpot. Jaarlijks zal hierover worden gerapporteerd in het jaarverslag van de faunabeheereenheid Noord-Holland. Er zal kritisch worden gevolgd of het afschot positief bijdraagt aan de beoogde reductie van predatieverliezen bij grondbroedende vogels. Zo nodig zal in nauw overleg met de agrarische collectieven bijsturing worden overwogen en de noodzaak voor eventuele aanpassing van de ontheffing worden onderzocht.

De aantalsontwikkeling van vossen wordt gemonitord in het kader van het Netwerk Ecologische monitoring (NEM) als onderdeel van de ‘dagactieve zoogdieren’. Ook deze gegevens zullen worden opgenomen in de jaarverslagen van de faunabeheereenheid Noord-Holland. Als de monitoringresultaten een duidelijke daling van het aantal vossen laten zien, zal in overleg met de Zoogdiervereniging bepaald worden hoe dit geïnterpreteerd moet worden en wat de consequenties voor het afschot moeten zijn.
Het aantalsverloop en het broedsucces van weidevogels worden eveneens gemonitord in het kader van het Netwerk Ecologische monitoring (NEM). Specifiek onderdeel binnen het NEM is het meetnet Boerenlandvogels. Daarnaast wordt een aantal soorten gemonitord binnen het NEM meetnet Bijzondere en zeldzame broedvogels. De resultaten van de vogelmonitoring worden gepubliceerd door Sovon en jaarlijks door Landschap Noord-Holland in het Jaarboek Boerenlandvogels.

Binnen de agrarische natuurverenigingen worden met enige regelmaat kleine projecten uitgevoerd om specifiek de effecten van bijvoorbeeld voswerende rasters of wildverjagers te monitoren. Hierover publiceren ze zelf, al dan niet in het Jaarboek Boerenlandvogels.

8.3. Beleidskader:
"Als je doet wat je deed, krijg je wat je kreeg."

In dit faunabeheerplan wordt de quote van Albert Einstein *"Als je doet wat je deed, krijg je wat je kreeg"* aangehaald om aan te geven dat zonder structurele veranderingen in ons huidige beleid ten aanzien van landbouw en landschapsgebruik intensief beheer voor weide- en akkervogels noodzakelijk zal blijven. Dit geldt ook voor reduceren van het aantal vossen in grote delen van de provincie Noord-Holland. Weidevogels in ons huidige landschap leven nu eenmaal noodgedwongen in een omgeving waar ze kwetsbaar zijn voor predatie en waarin predatoren zich juist prima thuis voelen.
De faunabeheereenheid Noord-Holland pleit daarom voor een beleid in de nabije toekomst, waarin rigoureuze keuzes worden gemaakt voor het behoud van weidevogels. In specifiek aan te wijzen gebieden kunnen dan alle inzet van middelen en afschot worden geminimaliseerd. Zie hiervoor ook hoofdstuk 9. Alleen op die manier kan worden voorkomen dat intensieve bestrijding van roofdieren als de vos in vrijwel de hele provincie nog vele jaren nodig blijft.

Koppelkans

Het koppelen van beleid en middelen uit het Stikstofdossier waarbij minder intensief beheer wordt nagestreefd met het weidevogelbeheer biedt kansen voor versterking. Boeren die minder vee per hectare houden en het beheer afstemmen op weidevogels kunnen daarvoor een vergoeding krijgen uit de beschikbare middelen. Dit werkt vooral goed als dit voor grote gebieden (1.000-2.500 ha.) wordt afgesproken waarbij alle grondgebruikers deelnemen aan het weidevogelbeleid.

9. Beleidskader in perspectief

De inrichting en het gebruik van ons landschap is het gevolg van beleidskeuzes. Bij die keuzes worden vele belangen gewogen. Met de tot nu toe gemaakte beleidskeuzes zijn er conflicten ontstaan tussen de belangen van landbouw, mobiliteit, wonen en natuur. In ons dichtbevolkte land willen we heel veel op een zeer beperkte oppervlakte. Om aan alle belangen enigszins tegemoet te komen is veel en vaak intensief beheer vereist; ook faunabeheer. Zonder structurele beleidswijzingen zal daar weinig verandering in komen. Dat geldt ook voor het beheer van weide- en akkervogels en de daaraan gekoppelde bestrijding van de vos. Om een goede beleidsafweging te faciliteren, wordt in dit hoofdstuk beschreven waar we staan met de weidevogels, hoe we daar zijn gekomen en hoe een duurzame oplossing eruit zou kunnen zien.

De inrichting van ons landschap wordt in hoge mate bepaald door politieke keuzes. In Nederland (en dat geldt ook voor andere delen van de wereld) is de druk op de beschikbare ruimte groot. Productie van voedsel en goederen, wonen, mobiliteit en de behoefte aan recreatieruimte leggen grote claims op het landschap. In die beperkte ruimte streven we bovendien een hoogwaardige natuur na met een diversiteit aan soorten. Keuzes in hoe we ons landschap gebruiken leiden tot belangenconflicten. Zo wordt de leefruimte voor veel planten en diersoorten sterk beperkt door de ruimte die wij innemen voor o.a. wonen en productie. Alleen al daarom staat het duurzaam voortbestaan van populaties onder druk. Het intensieve gebruik van landbouwgrond leidt ook tot steeds minder leefgebied voor wilde planten en dieren zoals insecten. Het voedsel dat we verbouwen (voor onszelf of onze landbouwhuisdieren) is in veel gevallen ook aantrekkelijk als voedselbron voor in het wild levende dieren. Dat resulteert in productieverliezen (schade). Om die voedselbronnen te kunnen bereiken leggen dieren afstanden af vanuit hun veilige leefgebieden naar deze voedselbronnen. Dat levert weer risico's op voor de verkeersveiligheid en niet in de laatste plaats ook voor de dieren zelf.

Bij beleidskeuzes worden vele belangen gewogen. In dit faunabeheerplan wordt alleen ingegaan op een natuurbelang. Er wordt geen voorkeur uitgesproken over beleidskeuzen, maar wel geschetst wat de consequenties daarvan kunnen zijn.

Om dat duidelijk te maken is het artikel op de volgende pagina van Jaap Mulder integraal opgenomen.

Weidevogels en roofdieren: geschiedenis en toekomst

Tekst: Jaap Mulder
Bron: De Levende Natuur, januari 2023

Hoe de weidevogels zijn 'ontstaan' als broedvogels van het boerenland, en hoe ze zich in de loop van de geschiedenis hebben ontwikkeld, is door diverse onderzoekers beschreven, voor zover er historische bronnen zijn. Er wordt een ruime plaats voor ingeruimd in de 'Ecologische Atlas van de Nederlandse weidevogels'; aan de hand van vele, vaak lokale bronnen behandelen Beintema cum suis het verleden van onze weidevogels (1). Ook Jan de Rijk verzamelde voor zijn proefschrift 'Vogels en mensen' een schat aan gegevens, hij ging in de archieven terug tot 1500 (2). Tenslotte schreef Hendrik Tamsma in 2019 een proefschrift over de geschiedenis van het "grutto-landschap" in het Friese IJlst (3). Ik put hier ruim uit het werk van deze drie auteurs.

Wij kennen de meeste soorten weidevogels nu als broedvogels van het boerenland, maar onze voorouders zagen hen broeden in heel andere, meer natuurlijke omgevingen: kwelders (tureluur en scholekster), groene strandvlakten en duinen (scholekster, wulp, grutto, kemphaan en kievit), open zeggemoerassen (kemphaan, grutto, tureluur), heidevelden (kievit, grutto en wulp) en hoogveengebieden (grutto, kemphaan en wulp). Meer naar het oosten in Eurazië waren en zijn de steppegebieden belangrijke oorspronkelijke broedgebieden van 'onze' weidevogelsoorten (4). Nog steeds broeden de huidige weidevogels her en der in Europa in hun oorspronkelijke broedbiotopen, in lage dichtheden.

Van nature was er in onze streken relatief weinig grasland: alleen daar waar boomgroei niet mogelijk was door zout, wind of overstromingen. Zo waren er in de kustgebieden grote oppervlakten grazige zoute en brakke kwelders. Pas nadat de mens in West-Europa begon met de landbouw, en de natuur ging ontginnen om er akkers van te maken, zo ongeveer 6000 jaar geleden in de Nieuwe steentijd, konden de eerste vogels zich gaan aanpassen aan dit nieuwe biotoop.

Aanvankelijk graasde het (weinige) vee in de natuur, in de moerassen en bossen, en was er nog niet veel grasland. De veehouderij werd pas algemener in de IJzertijd, rond 2500 jaar geleden. Het duurde tot ruim duizend jaar geleden dat de mens hier het landschap echt naar zijn hand ging zetten door het graven van sloten, het aanleggen van dijken en het ontginnen van het veen. De daaropvolgende inklinking van de veengrond, als gevolg van ontwatering en oxidatie, maakte akkerbouw al na een paar eeuwen onmogelijk. Sindsdien leverde alleen veeteelt een bestaan op voor de boeren op het veen, al wordt er de laatste decennia volop maïs verbouwd dankzij een voortgaande ontwatering. In één van de afgelopen eeuwen moet de periode aangebroken zijn dat een aantal vogelsoorten zich begon toe te leggen op het broeden in

boerengrasland: ze werden weidevogel. Sommige soorten begonnen daar pas veel later mee. Zo ging de scholekster pas in de tweede helft van de 19de eeuw weg van de kust broeden, in Friesland. Dat gedrag breidde zich na 1920 uit tot ons hele land. De wulp was de laatste soort die weidevogel werd.

De afgelopen honderd jaar

Vóór 1900 kwamen de huidige weidevogels slechts in lage dichtheden voor in het boerenland, vooral in de vochtige en weinig bemeste hooilanden die ver van de boerderijen lagen. Kemphanen en kwartelkoningen waren daar toen nog algemene broedvogels. De huidige weidevogels hadden toen nog een dichtheid die leek op die in de oorspronkelijke broedgebieden. Door de introductie van kunstmest en de voortschrijdende mechanisatie in landbouw en waterbeheersing werd het boerenland eenvormiger en langzamerhand steeds intensiever door de mens gebruikt. Dat had tot gevolg dat de meest 'kritische' weidevogels als kwartelkoning en kemphaan zeldzamer werden. Maar het land werd door de toegenomen bemesting ook voedselrijker, er kwamen meer regenwormen bijvoorbeeld, wat er toe leidde dat kievit, scholekster en grutto in aantal gingen toenemen. Rond 1960 waren de populaties weidevogels in het Nederlandse boerenland op hun hoogtepunt. De grutto telde 125.000 broedparen (waarschijnlijk 5 tot 8 keer meer dan vóór 1900), de kievit 270.000 en de scholekster 100.000. Zelfs de watersnip was nog met 10.000 broedparen aanwezig in het boerenland.

Dat waren mijn jeugdjaren. Ik ging vaak op bezoek bij een boer in de Broekpolder aan de rand van Leiden. Ik zwierf in de weilanden, hielp met de hooioogst en het uitstrooien van ruige mest. Dan mocht ik als klein jongetje trekker rijden. Onder de kap van de hooiberg broedden boerenzwaluwen, hun lieflijke gekwetter roept nog altijd nostalgische gevoelens bij me op. Ik zocht kievitseieren, dat was legaal, maar begon ook een algemene eierverzameling, dat was illegaal. Op een droge plek in het weiland op mijn rug liggen, om te kijken en te luisteren naar de zingende veldleeuweriken, ik heb er fijne herinneringen aan. Kieviten, watersnippen, grutto's, eenden, prachtige slootkanten en overal bloeiende planten. Die polder is al lang geleden gesneuveld onder de oprukkende stad.

Zo mooi als toen bleef het boerenland niet. De teloorgang is goed beschreven door Beintema (5). Opgestuwd door het landbouwbeleid van Mansholt ging de 'verbetering' van het boerenland verder en verder. Onbemeste hooilanden met hun bloemenrijkdom verdwenen, bij ruilverkavelingen werden ook overhoekjes, heggen en kleine en bochtige slootjes tenietgedaan. Hoogteverschillen werden genivelleerd, de waterafvoer verbeterd en de waterstand permanent verlaagd. Was het in de laagveengebieden gebruikelijk dat er 's winters water op de weilanden stond, nu was dat probleem opgelost en konden de boeren steeds vroeger in het voorjaar het land bewerken. Van oudsher werd het hooi in juli (die heette niet voor niets "hooimaand") binnengehaald en vormde dat het enige wintervoer voor de koeien. Wat er aan hooi geoogst kon worden bepaalde hoeveel koeien een boer kon houden. Later werd naast hooi een klein deel van het gras, vaak aan het eind van het groeiseizoen, in kleine silo's ingekuild als extra wintervoer voor het vee. Tegenwoordig wordt er al in maart-april gemaaid en tot in november gras ingekuild. De weilanden van eertijds, vol met bloemen en zuring, zijn verworden tot akkers met één of twee grassoorten, Engels raaigras en ruw beemdgras. Insecten zitten daar maar bij vlagen en zijn door de dichte begroeiing nauwelijks te bereiken voor de weidevogelkuikens. Na het frequente maaien is steeds alles weg. Maïs speelt nu een belangrijke rol als voeding van de koeien. Op grote schaal wordt veevoer geïmporteerd, wat heeft geleid tot een steeds hogere veebezetting, van 0,7 melkkoeien per hectare in 1940 tot soms wel 3 in 2000.

Vanaf 1975 heeft de overheid met subsidies aan vrijwillig meewerkende boeren geprobeerd de weidevogels te helpen. Er is heel veel geld aan besteed, maar het heeft veel te weinig geholpen. De achteruitgang door de landbouw-intensivering is doorgegaan. In 2001 was er 4,2 miljoen euro aan subsidie beschikbaar voor beschermende maatregelen. In 2020 was dat bedrag gegroeid tot 33,4 miljoen euro. In die twintig jaar is het aantal broedparen van de grutto gedaald van 60.000 naar 30.000. Dat is dus minder dan een kwart van het aantal grutto's van 1960. Dat de weidevogel-hulp nauwelijks werkt, komt vooral omdat de maatregelen slechts worden toegepast op een klein deel (15%) van de weidegronden die geschikt kunnen zijn. Ook kiezen boeren maar zelden voor de meest effectieve maatregelen (6), en is het pakket maatregelen zelf al niet voldoende effectief. Weidevogelbescherming is nu vooral stervensbegeleiding.

Geen wonder dat de weidevogels worden gekoesterd als zeldzame broedvogels. Weidevogels komen tegenwoordig vooral in reservaten voor, waar de natuurbeheerders van alles proberen om de weidevogels te behouden. Een klein aantal boeren lukt het nog hun weilanden als weidevogelgebied te beheren en er, dankzij de subsidies, toch een boterham te verdienen. Steeds worden er weer nieuwe plannen gesmeed om de weidevogelpopulaties in ons land op niveau te houden, maar ze blijven achteruitgaan. Een belangrijke factor is momenteel het te lage broedsucces; ondergewicht bij de kuikens

maakt duidelijk dat ze te weinig insecten kunnen vinden. Daarnaast speelt predatie van eieren en kuikens een steeds grotere rol.

Predatoren

De diersoorten die de weidevogels en hun eieren en jongen belagen en opeten, noemen we weidevogel-predatoren. Het gaat om een heel breed palet aan soorten, van ooievaar tot bruine kiekendief en van egel tot vos. Vossen worden al overal in weidevogelland bestreden. In Friesland worden ook steenmarters gevangen en gedood om weidevogels te beschermen. Er gaan zelfs stemmen op om bunzingen en hermelijnen te bestrijden, soorten die zelf al moeite hebben om in ons land te overleven. De rol van marterachtigen als predatoren van weidevogels is groter geworden door het doden van vossen in weidevogelgebieden. Verlaging van het aantal vossen leidt namelijk tot een toename van marterachtigen als boommarter, steenmarter en hermelijn. Dat verschijnsel wordt 'mesopredator release' genoemd. Grotere roofdieren zoals de vos zijn predatoren van kleinere; ze eten ze weliswaar meestal niet op (vossen vinden marterachtigen blijkbaar niet lekker), maar ze bijten ze wel dood.

Weidevogels hadden niet altijd zoveel last van predatoren. Dat begon pas zo'n vijftig jaar geleden. Vroeger speelde de jacht een belangrijke rol in het beheer van de groene ruimte. Bijna al het land buiten de steden werd bejaagd, zelfs de natuurgebieden. Overal werkten jachtopzieners fulltime of parttime, betaald door jachtheren of jachtgezelschappen. Hun taak was drieledig. Ze moesten het geliefde jachtwild bevorderen, bijvoorbeeld door fazanten te fokken en los te laten, voerakkertjes te maken, eendenplasjes te graven en snippenbedjes aan te leggen voor het aantrekken van watersnippen. En natuurlijk moesten ze stropers (illegale jagers) vangen. Maar hun derde taak was meestal het belangrijkst: de concurrentie uitschakelen door roofvogels en roofdieren te bestrijden. Overal stonden vallen en klemmen en er werd veel gebruik gemaakt van vergif (dat begon al vanaf ongeveer 1750), bijvoorbeeld in uitgelegd aas en kippeneieren.

Die praktijken hadden er toe geleid dat de meeste predatoren zeldzaam waren geworden in ons land, of zelfs vrijwel waren uitgestorven. Vossen en dassen kwamen in lage dichtheden alleen nog voor op de oostelijke en zuidelijke zandgronden en op de Veluwe (fig 1). Steenmarters leefden nog in een paar steden (zoals Nijmegen) en dorpen in het zuidoosten van het land. Boommarters zaten alleen nog op de Veluwe en op een paar plekjes in het noordoosten en oosten. Alleen de kleinere marterachtigen (bunzing, hermelijn en wezel) wisten zich te handhaven, ook in Laag-Nederland, ondanks felle bestrijding. Er waren mensen (met hondjes) die gespecialiseerd waren in het vangen van bunzingen, de zogenaamde mudde-jagers. Aan de vachtjes van bunzing en hermelijn (en mol!) viel toen nog wat geld te verdienen. Ook de roofvogels waren door bestrijding, en later

door het gebruik van landbouwgiffen, zeldzaam geworden. In Laag-Nederland kwamen geen haviken en buizerds voor, alleen torenvalkjes en een enkele bruine kiekendief.

In de jaren zestig en zeventig begon het natuurbeheer in het buitengebied echter te veranderen. De jacht verloor letterlijk terrein, want de meeste natuurbeschermende organisaties gingen de mogelijkheden voor de jacht in hun terreinen steeds verder beperken. In de opeenvolgende jacht- en natuurbeschermingswetten werden ook steeds minder soorten tot bejaagbaar wild bestempeld. Wel was er dan weer een groeiende categorie van soorten die 'bestreden' mochten worden, al of niet vrij of met ontheffing, waaronder de vos. Het verminderde jachtbelang en andere economische omstandigheden leidden tot een sterke vermindering van het aantal jachtopzieners; de jagers moesten voor zover ze daarvoor tijd hadden zelf 'het jachtveld verzorgen'. Al deze ontwikkelingen leidden er toe dat de roofdieren en roofvogels het verloren terrein langzaam maar zeker konden heroveren. Ze werden daarbij geholpen doordat het landschap in de weidevogelgebieden steeds geschikter voor hen was geworden door de ontwatering (de muizenstand kon sterk toenemen bij gebrek aan winter-inundatie, en de vossen konden holen gaan graven) en de aankleding met bomen en bosjes (buizerd en havik konden nestelen). De meeste van hen, zoals vos, boommarter, havik en buizerd, zijn intussen weer heel algemeen in Laag-Nederland. Bij de steenmarter is de terugkeer nog in volle gang, die is nog beperkt tot de noordelijke en oostelijke helft van het land. Ook ooievaar en slechtvalk zijn teruggekeerd, al was dat niet doordat de jacht gestopt werd.

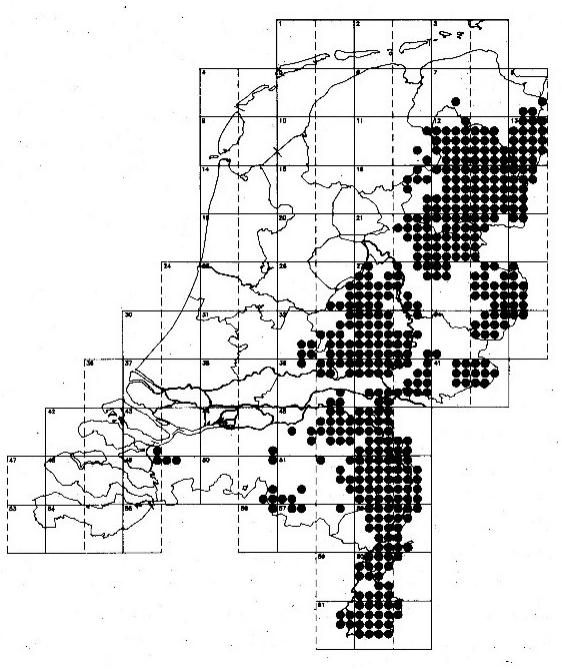

Figuur 7: Verspreiding van de vos in 1954/55, op grond van de herkomst van gedode vossen waarvoor tussen 1 april 1954 en 12 maart 1955 een premie werd betaald (naar Van Koersveld, 1955).

‘Wat als …’

Als we terugkijken op de hoogtijdagen van de weidevogelpopulaties, dan zien we dat de weidevogels sterk profiteerden van twee ‘kunstmatige’, door de mens veroorzaakte omstandigheden: de eerste fase van intensivering van de landbouw, en de afwezigheid van predatoren. Wat als het boerenbedrijf was gebleven zoals het in het begin van de 20ste eeuw was? Dan hadden we geen grote ontwikkeling gezien in het soortenspectrum en aantal weidevogels dat in het boerenland broedde: het land bevatte daarvoor te weinig voedsel.

Wat als de roofvogels en (grotere) roofdieren niet waren uitgeroeid in Laag-Nederland maar daar een ‘natuurlijke’ dichtheid gehad zouden hebben, hadden we dan de weidevogels zich zo voortvarend zien uitbreiden zoals ze hebben gedaan, toen de landbouw werd geïntensiveerd? Ik denk het niet: de roofdieren zouden dat verhinderd hebben.

Hoe verder?

In het boerenland is geen sprake van natuur, laat staan van natuur in evenwicht; het gaat om cultuurland dat alleen bestaat omdat er voortdurend wordt ingegrepen. Het menselijk handelen heeft geleid tot de aanpassing en opbloei van bepaalde vogelsoorten die we weidevogels zijn gaan noemen. Oudere natuurliefhebbers zijn opgegroeid met grote aantallen weidevogels en zijn daarvan gaan houden. Jongeren hebben al een heel ander referentiebeeld: weidevogels ga je bekijken in een paar specifieke gebieden en vooral in ‘weidevogelreservaten’. Moeten we niet nog meer die kant op om weidevogels uiteindelijk te behouden? Een stuk of vijf gebieden van minstens een paar duizend hectare inrichten waar alle boeren, met inkomenssubsidie uiteraard, ‘ouderwets’ gaan boeren. Hoge (winter-)waterstanden, weinig bemesting, veel hooiland. Een soort openluchtmusea van de landbouw, waar we rond kunnen fietsen en waar we bijvoorbeeld ook de oude Hollandse koeienrassen in ere kunnen herstellen.

Als dan blijkt dat de weidevogels zich toch niet staande kunnen houden tussen de predatoren, stellen we er ook een fulltime jachtopziener aan. In het bovenstaande betoog over de geschiedenis van de weidevogels kunnen we immers een rechtvaardiging vinden voor het bestrijden van de predatoren in die reservaten. Als we hermelijn en bunzing dan maar met rust laten: die waren er vroeger ook volop. En buiten de reservaten gaan we helemaal stoppen met weidevogelbeheer en roofdierbestrijding.

Literatuurlijst

(1) Albert Beintema, Oene Moedt & Danny Ellinger, 1995. Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels. Schuyt & Co, 352 pp. Vooral hoofdstuk 3.
(2) Jan de Rijk, 2015. Vogels en mensen in Nederland 1500-1920. Proefschrift Vrije Universiteit, 284 p.
(3) Hendrik Tamsma, 2019. Hoe de grutto verdween uit IJlst. Een historisch-geografisch onderzoek naar het boerenlandschap (1870-2015). Proefschrift Universiteit van Groningen, 120 p.
(4) Nico Groen, 1996. De 'weide'vogelgemeenschap op de Westsiberische bossteppe. Het Vogeljaar 44(1):14-18.
(5) Albert Beintema, 2015. De grutto. Atlas Contact, Amsterdam/ Antwerpen.
(6) Algemene Rekenkamer, 2021. Waar is de grutto? Aanpak bescherming weidevogels werkt niet. Rapport dd 14 dec 2021, 20 p.
(7) Broekhuizen, S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen, 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. St. Uitg. KNNV, 3de druk.

Met dank aan Jos Hooijmeijer en Eddy Wymenga

Literatuur

Algemene Rekenkamer. (2021). Waar is de grutto? Aanpak bescherming weidevogels werkt niet.

Alterra. (2000). vossen in het Noord-Hollands duinreservaat en omgeving in de periode 1995-1998. In Alterra-rapport nr. 197. Alterra research instituut voor de groene ruimte, Wageningen.

Anonymus. (2020). Aanvalsplan grutto. Een Initiatief van Pieter Winsemius En Ferd Crone, It Fryske Gea, de Friese Milieu Federatie En Vogelbescherming Nederland. https://gruttoaanvalsplan.nl/

Baines, D., Fletcher, K., Hesford, N., Newborn, D., & Richardson, M. (2022). Lethal predator control on UK moorland is associated with high breeding success of curlew, a globally near-threatened wader. European Journal of Wildlife Research, 69(1), 6. https://doi.org/10.1007/s10344-022-01631-5

Baker, P. J., Robertson, C. P. J., Funk, S. M., & Harris, S. (1998). Potential fitness benefits of group living in the red fox,Vulpes vulpes. Animal Behaviour, 56(6), 1411–1424. https://doi.org/https://doi.org/10.1006/anbe.1998.0950

Berg, Å., Wretenberg, J., Żmihorski, M., Hiron, M., & Pärt, T. (2015). Linking occurrence and changes in local abundance of farmland bird species to landscape composition and land-use changes. Agriculture, Ecosystems & Environment, 204, 1–7. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.agee.2014.11.019

Boele, A., Vergeer, J. W., van Bruggen, J., Goffin, B., Kavelaars, M., Louwe Kooijmans, J., Koffijberg, K., Van Kleunen, A., Schoppers, J., Van Turnhout, C., & Jansen, D. (2023). Broedvogels in Nederland 2022. In Sovon-rapport 2023/40.

Bolton, M., Tyler, G., Smith, K., & Bamford, R. (2007). The impact of predator control on lapwing Vanellus vanellus breeding success on wet grassland nature reserves. Journal of Applied Ecology, 44(3), 534–544. https://doi.org/10.1111/j.1365-2664.2007.01288.x

Cavallini, P. (1996). Variation in the social system of the red fox. Ethology Ecology and Evolution, 8, 323–342.

Chamberlain, D. E., Fuller, R. J., Bunce, R. G. H., Duckworth, J. C., & Shrubb, M. (2000). Changes in the Abundance of Farmland Birds in Relation to the Timing of Agricultural Intensification in England and Wales. Journal of Applied Ecology, 37(5), 771–788. http://www.jstor.org/stable/2655925

Chestakova, I. V, van der Linden, A., Martin, B. B., Caliendo, V., Vuong, O., Thewessen, S., Hartung, T., Bestebroer, T., Dekker, J., Poerink, B. J., Gröne, A., Koopmans, M., Fouchier, R., van den Brand, J. M. A., & Sikkema, R. S. (2023). High number of HPAI H5 Virus Infections and Antibodies in Wild Carnivores in the Netherlands, 2020-2022. Emerging Microbes & Infections, 2270068. https://doi.org/10.1080/22221751.2023.2270068

Clark, T. J., Horne, J. S., Hebblewhite, M., & Luis, A. D. (2021). Stochastic predation exposes prey to predator pits and local extinction. Oikos, 130(2), 300–309. https://doi.org/10.1111/oik.07381

Dekker, J., & Jonge Poerink, B. (2022). Nestpredatie weidevogels in Fryslân en Groningen in 2017 – 2021. Een samenvattende rapportage van uitgevoerde predatie-onderzoeken.

Fletcher, K., Aebischer, N. J., Baines, D., Foster, R., & Hoodless, A. N. (2010). Changes in breeding success and abundance of ground-nesting moorland birds in relation to the experimental deployment of legal predator control. Journal of Applied Ecology, 47(2), 263–272. https://doi.org/10.1111/j.1365-2664.2010.01793.x

Geiger, F. (2011). Agricultural intensification and farmland birds. Wageningen University.

Hoogeboom, D., Kwikkel, N., Lankhorst, N., Visbeen, F., & (red.). (2022). Jaarboek boerenlandvogels Noord-Holland 2022.

Hoogeboom, D., Kwikkel, N., Raap, E., Stuart, J., Tijsen, W., Visbeen, F., & (red.). (2018). Jaarboek Boerenlandvogels Noord-Holland 2018.

Hoogeboom, D., Lankhorst, N., Kwikkel, N., Tijsen, W., Visbeen, F., & (red.). (2021). Jaarboek boerenlandvogels Noord-Holland 2021 (D. Hoogeboom, N. Lankhorst, N. Kwikkel, W. Tijsen, & F. Visbeen, Eds.). Landschap Noord-Holland,. https://www.landschapnoordholland.nl/projecten/programma-boerenlandvogels

Houten–Munten, S. van, & Jonge Poerink, B. (2022). Monitoring nestsucces en effect van rasters Balgzand, Noord-Holland 2022.

Iossa, G., Soulsbury, C. D., Baker, P. J., & Harris, S. (2008). Body Mass, Territory Size, and Life-History Tactics in a Socially Monogamous Canid, the Red Fox Vulpes vulpes. Journal of Mammalogy, 89(6), 1481–1490. https://doi.org/10.1644/07-MAMM-A-405.1

Jarnemo, A., & Liberg, O. (2005). Red Fox removal and Roe Deer fawn survival - A 14-year study. Journal of Wildlife Management, 69(3), 1090–1098. https://doi.org/10.2193/0022-541x(2005)069[1090:rfrard]2.0.co;2

Jonge Poerink, B. (2023). Monitoring nestsucces en effect van rasters Balgzand, Noord-Holland – 2023. Ecosensys Rapportnummer 20230401.

Jonge Poerink, B., Dekker, J. J. A., & Oosterveld, E. (2020). Rapportage monitoring pilot project beheer steenmarters 6 beheergebieden provincie Fryslân-2020. Ecosensys / Jasja Dekker Dierecologie / Altenburg & Wymenga, Zuurdijk / Arnhem / Veenwouden.

Kidawa, D., & Kowalczyk, R. (2011). The effects of sex, age, season and habitat on diet of the red fox Vulpes vulpes in northeastern Poland. Acta Theriologica, 56(3), 209–218. https://doi.org/10.1007/s13364-011-0031-3

Kleyheeg, E., Vogelzang, T., van der Zee I., & van Beek M. (2020). Boerenlandvogelbalans 2020.

Kruuk, H. (1972). Surplus killing by carnivores. Journal of Zoology, 166(2), 233–244. https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1469-7998.1972.tb04087.x

Loof, A. (2020). Wildverjagers als bescherming voor weidevogellegsels Een onderzoek naar de effectiviteit van wildverjagers op het uitkomstsucces van weidevogellegsels. https://www.hvhl.nl/

Bordes, L., Vreman, S., Heutink, R., Roose, M., Venema, S., Pritz-Verschuren, S. B. E., Rijks, J. M., Gonzales, J. L., Germeraad, E. A., Engelsma, M., & Beerens, N. (2023). Highly Pathogenic Avian Influenza H5N1 Virus Infections in Wild Red Foxes (Vulpes vulpes) Show Neurotropism and Adaptive Virus Mutations. Microbiology Spectrum, 11(1), e02867-22. https://doi.org/10.1128/spectrum.02867-22

Mierzejewska, E. J., Dwużnik, D., Tołkacz, K., Bajer, A., Panek, M., & Grzybek, M. (2020). The efficiency of live-capture traps for the study of red fox (Vulpes vulpes) cubs: A three-year study in poland. Animals, 10(3). https://doi.org/10.3390/ani10030374

Mulder, J. (2005). De vos in Nederland. In J. L. Mulder, J. C. Apeldoorn, & Ch. Klok (Eds.), Naar een effectief en breed geaccepteerd vossenbeheer. Verslag van het vossensymposium op 12 mei 2004 te Utrecht. Faunafonds.

Mulder, J. L. (2005). Vossenonderzoek in de duinstreek van 1979 tot 2000. Rapportnr 2005.72, Zoogdiervereniging VZZ.

Mulder, J. L. (2007a). Vossenbeheer voor hamsters, (hoe) heeft het gewerkt. In Rapport Bureau Mulder-natuurlijk: Vol. nr 2007-02.

Mulder, J. L. (2007b). Vossenbeheer voor hamsters, (hoe) heeft het gewerkt. In Rapport Bureau Mulder-natuurlijk: Vol. nr 2007-02.

Mulder, J. L. (2011). Vossenonderzoek en -beheer op de Sallandse heuvelrug 2009-2010.

Muñoz-Igualada, J., Shivik, J. A., Domínguez, F. G., Lara, J., & González, L. M. (2008). Evaluation of Cage-Traps and Cable Restraint Devices to Capture Red Foxes in Spain. Journal of Wildlife Management, 72(3), 830–836. https://doi.org/10.2193/2007-198

Niewold, F. J. J. (1976). De bestudering van de ecologie van de vos (Vulpes vulpes) in verband met zijn rol bij de verspreiding van de rabies. RIN.

Oosterveld, E. B. (2014). Weidevogels en predatie: een literatuuroverzicht. In A&W-rapport 1448. www.altwym.nl

Oosterveld, E. B. (2022). Predatie bij weidevogels en de betekenis van Vos en Zwarte kraai.

Oosterveld, E. B., Mulder, J., De Hoop, P., & Davids, L. (2017). Predatie en predatoren bij weidevogels in Noordwest-Overijssel. A&W-rapport 2236, Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden. www.altwym.nl

Pech, R. P., Sinclair, A. R. E., Newsome, A. E., & Catling, P. C. (1992). Limits to predator regulation of rabbits in Australia: evidence from predator-removal experiments. Oecologia, 89(1), 102–112. https://doi.org/10.1007/BF00319021

Porteus, T. A., Reynolds, J. C., & McAllister, M. K. (2019). Population dynamics of foxes during restricted-area culling in Britain: Advancing understanding through state-space modelling of culling records. PLoS ONE, 14(11). https://doi.org/10.1371/journal.pone.0225201

Provincie Noord-Holland. (2018). Toelichting weidevogel leefgebieden.
Provincie Noord-Holland. (2020). Brief Actieplan weidevogels. www.noord-holland.nl

Provincie Noord-Holland. (2023a). Coalitieakkoord 2023-2027 "Verbindend vooruit!" https://www.noord-holland.nl/Bestuur/Coalitieakkoord

Provincie Noord-Holland. (2023b). Ontwerp natuurbeheerplan 2024 Provincie Noord-Holland.

Roodbergen, M., Schekkerman, H., Teunissen, W. A., & Oosterveld, E. (2010). De invloed van beheer en predatie op de overleving van weidevogelkuikens in Friesland. SOVON-onderzoeksrapport 2010/12. A&W rapport 1510. SOVON Vogelonderzoek Nederland.

Roodbergen, M., & Teunissen, W. A. (2010). Vossen en weidevogels in Noord-Holland: effecten van vossen op het broedsucces en de vestiging van weidevogels. In Sovon-onderzoeksrapport 2010/07. www.sovon.nl

Ruette, S., Stahl, P., & Albaret, M. (2003). Factors affecting trapping success of red fox Vulpes vulpes, stone marten Martes foina and pine marten M. martes in France. Wildlife Biology, 9(1), 11–19. https://doi.org/https://doi.org/10.2981/wlb.2003.003

Schekkerman, H., & Müskens, G. (2000). Produceren Grutto's Limosa limosa in agrarisch grasland voldoende jongen voor een duurzame populatie? Limosa, 73(4), 121–134.

Schekkerman, H., Teunissen, W., & Oosterveld, E. (2009). Mortality of Black-tailed Godwit Limosa limosa and Northern Lapwing Vanellus vanellus chicks in wet grasslands: influence of predation and agriculture. Journal of Ornithology, 150(1), 133–145. https://doi.org/10.1007/s10336-008-0328-4

Smedshaug, C. A., Selås, V., Lund, S. E., & Sonerud, G. A. (1999). The effect of a natural reduction of red fox Vulpes vulpes on small game hunting bags in Norway. Wildlife Biology, 5(3), 157–166. https://doi.org/10.2981/wlb.1999.020

Ter Harmsel, R., Villing, N., Van Eupen, M., & Biersteker, L. (2022). Staat van instandhouding Vos. Report Nr. 3190. Wageningen, Wageningen Environmental Research, .

Teunissen, W. A., Schotman, A. G. M., Bruinzeel, L. W., ten Holt, H., Oosterveld, E. O., Sierdsema, H. H., Wymenga, E., & Melman, Th. C. P. (2012). Op naar kerngebieden voor weidevogels in Nederland. Werkdocument met randvoorwaarden en handreiking.

Teunissen, W., Kemplicher, C., Majoor, F., Roodbergen, M., & Kleyheeg, E. (2020). Predatieproblematiek bij weidevogels. Sovon-Rapport 2020/41.

Teunissen, W., Schekkerman, H., & Willems, F. (2005). Predatie bij weidevogels Op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand.

Teunissen, W., & Soldaat, L. (2005). Indexen en trends aantal weidevogelsoorten uit Weidevogelmeetnet. Periode 1990-2004. Weidevogelindexen 1990-2004, SOVON-Informatie 2005/13.

Teunissen, W., & Soldaat, L. (2006). Recente aantalontwikkeling van weidevogels in Nederland. De Levende Natuur, 107, 70–74.

Tijsen, W., & Kwikkel, N. (2021). Resultaten Weidevogelbescherming. Het seizoen 2021: heeft het extreme weer in het voorjaar, positieve gevolgen voor weidevogels? In Jaarboek boerenlandvogels Noord-Holland 2021 (pp. 10–26).

Trouwborst, A. (2016). Weidevogels en de Europese en Internationale Verplichtingen van Nederland: Een Juridische Analyse. Rapport in opdracht van Vogelbescherming Nederland.

Tursic, A., Jeurink, N., & van Mulken, J.-P. (2013). Nieuwe methode voor effectbepaling van geluid op vogels. Geluid, 3, 25–28.

Van den Boogaard, B., Jeninga, S. K., Boudewijn, T. J., Van der Horst, Y. H. T. H., Potiek, A., Madden, H., Van Bemmelen, R., Arts, F. A., & Fijn, R. C. (2023). Inrichting en beheer van broedhabitat voor kustbroedvogels in Nederland. Rapport Nummer OBN-2020-116-DK, Kennisnetwerk OBN. Driebergen.

Van Der Wal, J., & Teunissen, W. (2018). boerenland vogels en predatie. Een update over de huidige kennis.
Sovon-rapport 2018/31. www.sovon.nl

van Paassen, A. (2022). Rapportage Beheermonitoring Boerenland-natuur Noord-Holland Zuid.

Voslamber, B., Mulder, J., & van Den Bremer, L. (2012). Invloed van de vos op het broedsucces van Grauwe Ganzen. Een pilotstudie in de Gelderse Poort. www.zoogdiervereniging.nl

Wennink, J., Lelieveld, G., de Knegt, H., & Klees, D. (2018). A Habitat Suitability Analysis for the golden jackal (Canis aureus) in the Netherlands. Lutra 62, 13–29.

White, P. C. L., Saunders, G. R., & Harris, S. A. (1996). Spatio-temporal patterns of home range use by foxes (Vulpes vulpes in urban environments. Journal of Animal Ecology, 65, 121–125.

Wikenros, C., Aronsson, M., Liberg, O., Jarnemo, A., Hansson, J., Wallgren, M., Sand, H., & Bergström, R. (2017). Fear or food – abundance of red fox in relation to occurrence of lynx and wolf. Scientific Reports, 7(1), 9059. https://doi.org/10.1038/s41598-017-08927-6

Wouda, T. (2021). Collectieven hekelen weidevogelrapport Algemene Rekenkamer. Nieuwe Oogst. https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2021/12/17/collectieven-hekelen-weidevogelrapport-algemene-rekenkamer

Zimmermann, B., Sand, H., Wabakken, P., Liberg, O., & Andreassen, H. P. (2015). Predator-dependent functional response in wolves: From food limitation to surplus killing. Journal of Animal Ecology, 84(1), 102–112. https://doi.org/10.1111/1365-2656.12280

Zoogdiervereniging. (2020). Telganger. Telganger, oktober.

Bijlagen

Bijlage 1: Bijzonder Provinciaal landschap

Bijzonder Provinciaal Landschap

32 landschappen

1. Abbekerk en omgeving
2. Alkmaardermeer en omgeving
3. Amstelscheg
4. Assendelft en omgeving
5. Callantsoog
6. De Kampen
7. Eilandspolder
8. Haarlemmermeer-Noord
9. Het Gooi
10. Marken
11. Noord-Kennemerland
12. Oosterdijk
13. Oostzaner- en Ilperveld
14. Opmeer-Wognum
15. Oude Veer
16. Schagen
17. Schellinkhout en omgeving
18. Schermer
19. Spaarnwoude en omgeving
20. Texel
21. Tuinen van West
22. Vechtstreek-Noord
23. Vechtstreek-Zuid
24. Veenhuizen en Oterleek
25. Waterland
26. Westzaan en Omgeving
27. Wieringen
28. Wijde Wormer
29. Wormer- en Jisperveld
30. Zeevang
31. Zijpepolder Noord en Zuid
32. Zuid-Kennemerland

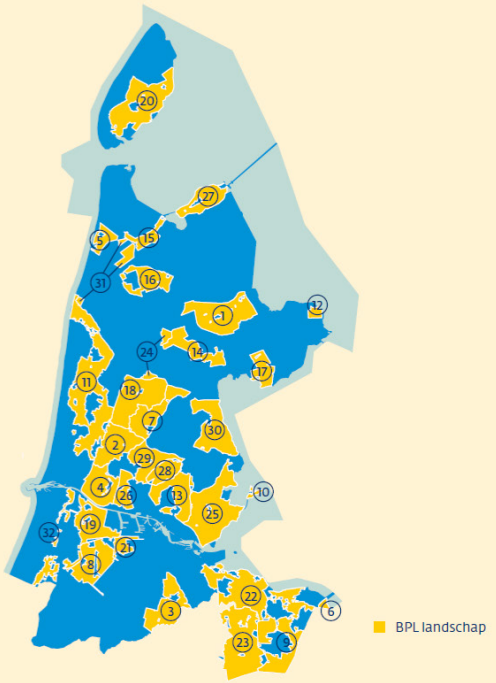

Provincie Noord-Holland

Printen

Nr.	Bijzondere Provinciale landschappen	Habitat voor weidevogels
1	Abbekerk e.o	ja
2	Alkmaardermeer e.o	ja
3	Amstelscheg	ja
4	Assendelft e.o.	nee
5	Callantsoog	ja
6	De Kampen	ja
7	Eilandspolder	ja
8	Haarlemmermeer-Noord	nee
9	Het Gooi	nee
10	Marken	ja
11	Noord-Kennemerland	ja
12	Oosterdijk	ja
13	Oostzander- en Ilperveld	ja
14	Opmeer-Wognum	ja
15	Oude Veer	nee
16	Schagen	ja

Nr.	Bijzondere Provinciale landschappen	Habitat voor weidevogels
17	Schellinghout e.o.	ja
18	Schermer	ja
19	Spaarnwoude e.o.	ja
20	Texel	ja
21	Tuinen van West	nee
22	Vechtstreek-Noord	ja
23	Vechtstreek-Zuid	ja
24	Veenhuizen en Oterleek	ja
25	Waterland	ja
26	Westzaan e.o.	ja
27	Wieringen	ja
28	Wijdewormer	ja
29	Wormer- en Jisperveld	ja
30	Zeevang	ja
31	Zijpepolder Noord- en Zuid	ja
32	Zuid-Kennemerland	nee

Bijlage 2: Wildbeheereenheden in Noord-Holland

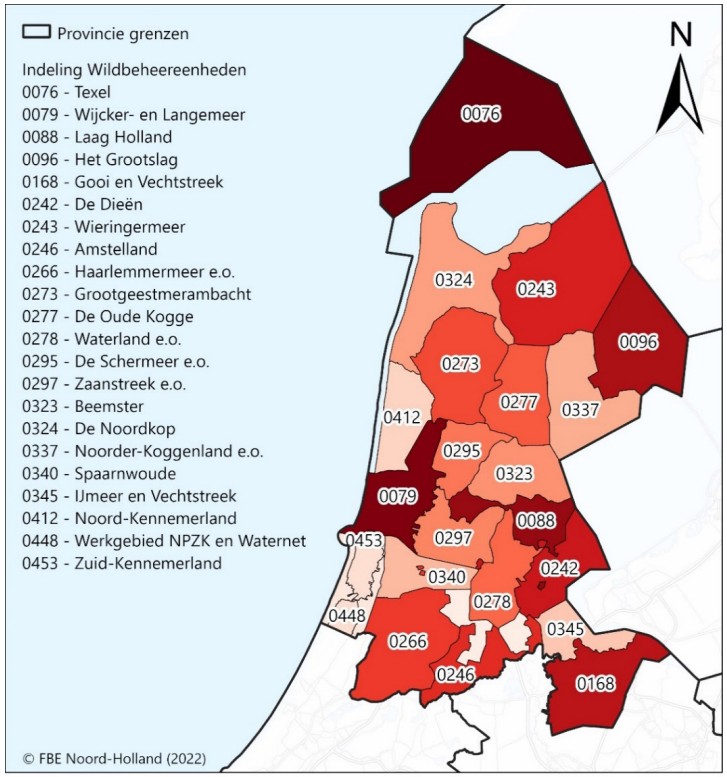

Bijlage 3: Geschoten vossen in Noord-Holland 2021-2023

Locaties van geschoten vossen op grond van de ontheffingen in 2023 (rood) en in de periode 2021-2022 (oranje). In geel de geschoten vossen op grond van de Landelijke vrijstelling. De groene stippen geven de locaties weer waar vossen zijn verjaagd, maar niet geschoten.

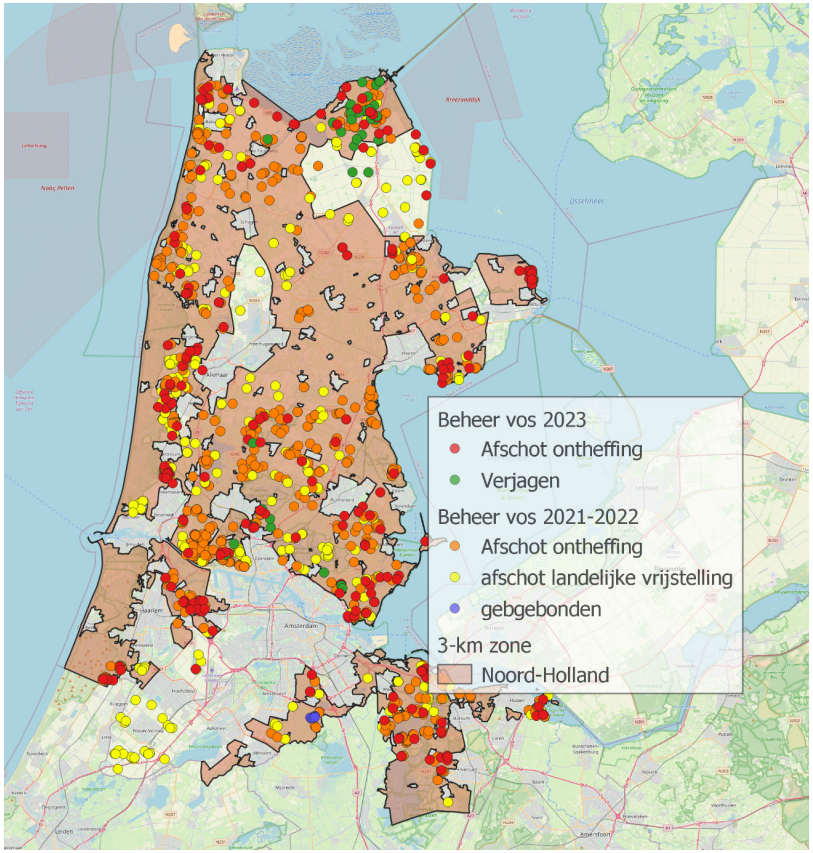

Bijlage 4: eisen ten aanzien van een Faunabeheerplan OVNH2020

Artikel 6.85	**Inhoud, reikwijdte en geldigheidsduur faunabeheerplan**	
1	Een faunabeheerplan bevat:	
a	een beschrijving van het planmatig, doelmatig, gecoördineerd en duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren;	nvt
b	een beschrijving van de planmatige, doelmatige, gecoördineerde en duurzame bestrijding van schade veroorzaakt door in het wild levende dieren; en	H8
c	een rapportage van de uitoefening van de jacht.	nvt
2	Een faunabeheerplan geldt voor ten minste 5.000 hectare van het gehele werkgebied van de faunabeheereenheid.	geldt voor heel NH in weidevogelkerngebieden en zonde van 3 km daaromheen nu verwoord in Bijzondere landschappen
3	Een faunabeheerplan heeft een geldigheidsduur van ten hoogste zes jaren	1.3

Artikel 6.86	**Eisen aan een faunabeheerplan – algemeen**	
	Een faunabeheerplan bevat ten minste de volgende gegevens: de omvang van het werkingsgebied van het faunabeheerplan; een kaart waarop de begrenzing van het werkingsgebied van het faunabeheerplan is aangegeven;	 1.3 Bijlage WBE's in NH
	Een faunabeheerplan voldoet aan de volgende eisen: in het plan gebruikte gegevens zijn gevalideerd en op kloppende en congruente wijze overgenomen uit de gebruikte bronnen; gebruikte telgegevens van voorgaande jaren welke zijn gebaseerd op een gevalideerde telmethode en zijn gecontroleerd door de verschillende partijen in het bestuur van een faunabeheereenheid, in samenspraak met de rechtstreeks aan het bestuur adviserende partijen als bedoeld in artikel 2.12; relevante wetenschappelijke literatuur is gebruikt om conclusies te ondersteunen; en bronvermeldingen en referenties zijn conform wetenschappelijke richtlijnen op heldere en gestructureerde wijze vermeld en een literatuurlijst is aanwezig.	 Populatie vos in 2.2. Schade in 2.3 en H4 (weidevogels) opgenomen opgenomen, getoetst door Mulder, en anderen

Artikel 6.88	**Eisen aan een faunabeheerplan - bestrijding van schade**	
	Indien sprake is van schadebestrijding, bevat een faunabeheerplan tevens:	
a	een beschrijving van de planmatige en gecoördineerde uitvoering van het duurzaam beheer van populaties;	H8
b	kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan sprake is van schadebestrijding door grondgebruikers met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied;	2.2
c	een onderbouwing van de noodzaak van schadebestrijding van de in onderdeel b bedoelde diersoorten, waaronder een onderbouwing van de schade aan de doelstellingen als bedoeld in artikel 3.17, eerste lid, van de Wet natuurbescherming;	H4
d	een beschrijving van de mate waarin de in onderdeel c bedoelde belangen in de 6 jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan zijn geschaad;	H4, 5 en 7
e	per diersoort en gewas een beschrijving van de handelingen die in de 6 jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan, zijn verricht om het schaden van de in artikel 3.17, eerste lid, van de Wet natuurbescherming bedoelde belangen te voorkomen, alsmede, voor zover daarover redelijkerwijs kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen;	H7
f	een beschrijving van de staat van instandhouding en hoe de gunstige staat van instandhouding gewaarborgd wordt;	H6 en 8.2

Artikel 6.88	**Eisen aan een faunabeheerplan - bestrijding van schade**	
g	per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de schade zoals bedoeld in onderdeel c te voorkomen dan wel te beperken;	H8
h	voor zover daarover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de in onderdeel g bedoelde handelingen;	
i	een beschrijving van de wijze waarop de effectiviteit van de voorgenomen handelingen zal worden bepaald;	8.2
j	een beschrijving van de plaatsen in het werkgebied van de faunabeheereenheid waar en de perioden in het jaar waarin de in onderdeel g bedoelde handelingen zullen plaatsvinden;	8.1
k	bepalingen over de voorwaarden waaronder het mogelijk is om gebruik te maken van een aan de faunabeheereenheid verleende omgevingsvergunning op gronden van jachthouders die niet bij de faunabeheereenheid zijn aangesloten, mits die gronden binnen het werkgebied van de faunabeheereenheid vallen en voor zover die gronden plaatsen als bedoeld in onderdeel j omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is;	
l	per beheermaatregel een aanduiding welk wettelijk belang, zoals uiteengezet in artikel 3.17, eerste lid, van de Wet natuurbescherming deze activiteit dient;	8.1
m	een gestructureerd plan waarin de inzet van passende en doeltreffende preventieve maatregelen wordt beschreven waarmee schade wordt voorkomen.	H7 en 8

Bijlage 5: belangrijkste commentaren van stakeholders en verwerking

Reactie van	Inhoud reactie	Antwoord
Stichting Fauna4Life	In paragraaf 3.3 wordt aangegeven dat Natuurmonumenten en Vogelbescherming alleen voorstander zijn van predatorenbeheer als alle omstandigheden voor weidevogels op orde zijn en als predatie, in dit geval door vossen, een goed broedsucces nog in de weg blijkt te staan. Reactie: Dat is volkomen terecht en deze organisaties baseren zich daarbij op wetenschappelijk onderzoek. Wij delen deze mening van harte en wijzen graag op een van de wetenschappelijk rapporten, waarin wordt verwezen naar een beslisboom die zou moeten worden doorlopen.	Voor kennisgeving aangenomen.

Reactie van	Inhoud reactie	Antwoord
Stichting Fauna4Life	In hoofdstuk 4, onder het kopje predatie, wordt gesteld dat in Fauna4Life Noord-Holland de vos de belangrijkste predator is. Reactie: Deze stelling is op geen enkele manier onderbouwd. Zoals uit het voorgaande citaat blijkt, kan dit niet in het algemeen, en dus zonder nader onderzoek per gebied, worden gesteld. Vervolgens wordt, eveneens zonder nadere onderbouwing, gesteld dat het er op basis van de cijfers uit de nestmonitoring op lijkt dat, zonder predatieverliezen door de vos, de populaties wel voldoende weerbaarheid zullen hebben tegen predatieverliezen door andere predatoren. Zoals uit het voorgaande citaat blijkt kan een dergelijke conclusie niet eenvoudig worden getrokken. Daarvoor is het noodzakelijk te weten welke andere predatoren aanwezig zijn en ook of de kwaliteit van het habitat op orde is en de vogels en hun kuikens bijvoorbeeld voldoende voedsel kunnen vinden.	De stelling over de vos als belangrijkste predator is gebaseerd op de algemene lijn die blijkt uit verschillende onderzoeken zowel in Noord-Holland als daarbuiten. Idealiter zouden overal exact alle factoren bekend moeten zijn. Het is niet realistisch om dergelijk onderzoek te verwachten of te vereisen in de vrije natuur. Dat is praktisch onuitvoerbaar. Daarbij moet bovendien worden bedacht dat het onderzoek naar de exacte oorzaken van predatieverliezen of de dader van predatie heel snel verstorend werkt voor de broedende vogels. De uitspraak over voldoende weerbaarheid tegen andere predatoren is gebaseerd op indrukken uit het veld van de weidevogelbeschermers. Ook hier geldt dat onderzoek in de praktijk onuitvoerbaar is en bovendien verstorend is voor de broedvogels.

Reactie van	Inhoud reactie	Antwoord
Stichting Fauna4Life	Vervolgens wordt in dezelfde passage aangegeven dat de vogels geconcentreerd broeden op een kleine oppervlakte waardoor ze extra kwetsbaar zijn voor predatie. Reactie: Dat is dan ook de reden dat de weidevogelgebieden waar de inspanningen zich op moeten richten, van voldoende omvang moeten zijn. Zoals hiervoor wordt vermeld, moet het gaan om gebieden met een oppervlakte van minimaal 1.000 ha. Dit blijkt ook uit het Aanvalsplan Grutto dat in het FBP wordt aangehaald en daarin wordt zelfs gesproken van 2.600 ha.	Deze stelling wordt onderschreven in het Faunabeheerplan vos. De minimum oppervlakte van 1.000 ha. zoals genoemd in Aanvalsplan Grutto slaat overigens op de buffer rond een kerngebied van 200 ha.

Reactie van	Inhoud reactie	Antwoord
Stichting Fauna4Life	In hoofdstuk 4 wordt de conclusie getrokken dat de eerste ervaringen in grote weidevogelgebieden leren dat een vorm van predatorbeheer nodig blijft. Gesteld wordt tevens dat nu alle zeilen moeten worden bijgezet en dat predatiebeheer daar een essentieel onderdeel van uitmaakt. In paragraaf 5.1 worden vervolgens eerst alle speerpunten uit het Aanvalsplan Grutto op een rij gezet. Dat is prima. Maar aan het eind van deze paragraaf wordt opnieuw, zonder enige onderbouwing, gesteld dat zolang de ideale inrichting voor weidevogels nog niet is bereikt predatorbeheer in de vorm van bestrijding noodzakelijk is. Reactie: Deze conclusie is niet correct. Zoals hiervoor is aangegeven, zal eerst in gebieden van voldoende omvang die optimaal zijn ingericht, moeten worden aangetoond dat predatie daadwerkelijk een probleem vormt. Predatie is een natuurlijk proces en weidevogels kunnen onder gunstige omstandigheden predatie zelf prima opvangen. Wij wijzen in deze op het rapport 'Weidevogels en predatie: een literatuuroverzicht. A&W-rapport 1448' . Op pagina 37 staat onder punt 4 het volgende: Voor het beoordelen van de betekenis van predatie is het niet genoeg om te weten of de predatie groot of klein is. De betekenis moet worden afgemeten aan de mate waarin predatie voldoende reproductie in de weg staat of verantwoordelijk is voor verandering van de populatie. Een hoge predatiedruk op nesten kan bijvoorbeeld gecompenseerd worden door een grote kuikenoverleving, zodat toch nog voldoende jongen vliegvlug worden om de populatie in stand te houden. Dit is met name mogelijk bij relatief lang levende vogels zoals steltlopers, die al gauw een jaar of vijf oud worden. Ze hoeven over hun hele leven maar twee jongen voort te brengen, zodat ze een jaartje met minder reproductie wel kunnen hebben."	De genoemde ecologische basisprincipes worden onderschreven in dit plan. Predatie is een natuurlijk proces en onder gunstige omstandigheden kunnen weidevogels predatie zelf prima opvangen. In het plan wordt aangegeven dat nu juist het knelpunt is dat veel van de gunstige omstandigheden niet op orde zijn. In het plan wordt ook de kanttekening geplaatst dat de agrarische omgeving waar veel grondbroedende vogels toe zijn veroordeeld feitelijk niet lijken op de oorspronkelijke habitat. Het integraal opgenomen artikel van Jaap Mulder maakt dat duidelijk.

Reactie van	Inhoud reactie	Antwoord
Stichting Fauna4Life	Bovendien wordt in het FBP ten onrechte gesteld dat het bestrijden van predatoren onder alle omstandigheden noodzakelijk is en altijd bijdraagt aan het voorkomen van een verdere achteruitgang van de weidevogels. Dat is niet het geval. In het hiervoor genoemde A&W-rapport 1448 staat op pagina 39 onder punt 10 het volgende: “Maatregelen om predatie te verminderen hebben alleen zin als de kwaliteit van het broedhabitat goed is. Omdat het grootste knelpunt de kuikenoverleving is, betekent dat dat er voldoende kuikenland moet zijn (bij voorkeur op hoog waterpeil). De doorslaggevende betekenis van lang gras met een open structuur (kuikenland) voor Grutto’s en Tureluurs vormt de les van 2006, toen door weersomstandigheden het maaien grootschalig werd uitgesteld tot begin juni en ook het boerengrasland een open structuur had. De goede habitatkwaliteit compenseerde kennelijk de predatieverliezen, wat leidde tot een goede reproductie.”	De bewering dat dat het bestrijden van predatoren onder alle omstandigheden noodzakelijk is en altijd bijdraagt aan het voorkomen van een verdere achteruitgang van de weidevogels komt niet voor in de huidige versie van het plan. In het plan wordt de kanttekening gemaakt dat nog moet blijken of alleen landschappelijke inrichting voldoende zal zijn voor een duurzaam voortbestaan van de vogelpopulaties (5.1). Als voorbeeld wordt daarbij de Eempolder genoemd dat in belangrijke mate voldoet aan de oppervlakte eisen waar nog altijd bestrijding van vossen noodzakelijk blijkt. In hoofdstuk 4 wordt ook verwezen naar de rappages van Hoogeboom (2022) en Jonge Poerink (2023) voor gebieden waar de omstandigheden op orde lijken.

Reactie van	Inhoud reactie	Antwoord
Stichting Fauna4Life	In paragraaf 5.2.3 wordt onder andere een artikel aangehaald van Bolton et al uit 2007. Daarbij wordt gesteld dat uit deze studie zou blijken dat afschot van vossen tot een reductie van het aantal volwassen vossen leidde en dat met name bij relatief hoge dichtheid aan predatoren dit leidde tot een hogere overlevingskans van legsels. Reactie: De conclusie in deze studie was echter ook: "8. There was no overall effect of predator control on lapwing population trends across the experimental sites. 9. Synthesis and applications. This study highlights the need for information on predator densities and the impact of predators on nest and chick survival, before embarking on predator control measures at a particular site. A decision tree for determining the circumstances in which fox and/or crow control may be both necessary and effective is recommended."	Punt 8 uit genoemde publicatie luidt: There was no overall effect of predator control on the failure rate of 3139 lapwing nests. However, the effect of predator control varied significantly among sites, reflecting the variation in predator densities. Predator control measures were more likely to result in increased nest survival at sites where predator densities were high. Dit pleit, zoals Bolton ook betoogt en Fauna4Life bepleit, voor een gediversifieerd beheer van predators. Een knelpunt daarbij is dat in de praktijk het aantal vossen vrijwel niet is vast te stellen (dit wordt ook genoemd in het FBP). Net zomin is het uitvoerbaar om voor elke populatie grondbroedende vogels apart vast te stellen waar precies welke predator verantwoordelijk is voor predatieverliezen. Daar komt bij dat dit in de loop der jaren ook niet constant blijft. Door de onmogelijkheid om voor alle populaties in Noord-Holland dergelijk detailgegevens te verzamelen is het beheerplan gebaseerd op de grote lijn die uit verschillende onderzoeken naar voren komt. Verder zal het aantal vossen dat wordt gedood in een omgeving met weinig vossen ook laag zijn.

Reactie van	Inhoud reactie	Antwoord
Stichting Fauna4Life	In paragraaf 7.4.2 wordt aangegeven dat er in 2021 meer vossen zijn geschoten, maar ook wordt vermeld dat niet bekend is of het afschot daadwerkelijk heeft geleid tot een verlaging van de dichtheid aan vossen. Bovendien wordt aangegeven onder het kopje 'effect voor weidevogels' dat er geen duidelijk verband kan worden gelegd tussen het aantal geschoten vossen en het broedsucces. Dit komt doordat het netto broedsucces van veel verschillende factoren afhankelijk is. Reactie: Dat is ook precies de reden, waarom er geen algemene uitspraken kunnen worden gedaan in de trant van 'predatorbestrijding is noodzakelijk', zoals hiervoor al is toegelicht.	Dat door het grote aantal variabelen geen direct verband kan worden gelegd tussen het afschot van vossen en het netto broedsucces, wil nog niet zeggen dat de reductie van het aantal vossen niet zou helpen. Er staat ook in de tekst: Uit de monitoring van het broedsucces en de predatieverliezen kan wel worden opgemaakt dat predatie een grote rol speelt bij het uiteindelijke broedsucces. Ook wordt vermeld dat het aantal geschoten vossen niet direct iets zegt over het effect voor de broedvogels. Niet elke individuele vos is per se een bedreiging voor de broedende vogels en tegelijkertijd geldt dat het afschot van één vos in een weidevogelgebied bepalend kan zijn voor het totale broedsucces.
Stichting Fauna4Life	In de tekst wordt aangegeven dat 'doordat de dichtheid aan vossen niet wordt bepaald, ook niet kan worden gesteld dat het afschot van vossen daadwerkelijk heeft geleid tot een lagere dichtheid en daarmee tot een reductie van de predatiekans. In ieder geval zijn de predatieverliezen nog te hoog gebleven.' Reactie: Dit is juist en daarmee wordt in feite toegegeven dat niet kan worden aangetoond dat de bestrijding van predatoren en in dit geval vossen zinvol, laat staan noodzakelijk, is. Daarmee valt de grond onder de ontheffing die in het FBP wordt aangevraagd, weg.	Zie voorgaande reactie.

Reactie van	Inhoud reactie	Antwoord
Stichting Fauna4Life	In de conclusie in paragraaf 7.5 wordt aangegeven dat het resultaat van alle geleverde inspanning nog steeds niet voldoende is om het tij voor de weidevogels te keren. Reactie: Dat is logisch gezien de conclusies in de hiervoor door ons aangehaalde rapporten. Zolang de omstandigheden voor de weidevogels niet optimaal zijn en de gebieden veel te klein zijn, zullen alle inspanningen om vossen te doden ook nooit tot een verbetering van de weidevogelstand leiden. De vogels, en dan met name de kuikens, zijn onder die omstandigheden zeer kwetsbaar en de kans dat ze, ook als er helemaal geen predatie zou optreden, vliegvlug worden, is dan heel klein. Dat ondanks alle inspanningen de achteruitgang van de weidevogels niet is gestopt, betekent tevens dat niet kan worden aangetoond dat het bestrijden van de vossen tot een bevredigende oplossing leidt. Er is dus niet voldaan aan de voorwaarden op basis waarvan ontheffing kan worden verleend.	Hier worden de verkeerde zaken met elkaar verbonden. Weidevogels komen tot broeden en een flink deel van de broedparen produceert ook jongen. Met andere woorden: de omstandigheden in het broedgebied zijn redelijk tot goed op orde. Een te groot deel van de volwassen vogels, eieren en nog niet vliegvlugge jongen wordt echter slachtoffer van predatie. Daarmee wordt bedoeld: een te groot deel om een positief netto broedresultaat te halen.
	Gesteld wordt dat predatiebeheer alleen niet voldoende is om het broedsucces te verhogen, maar zonder predatiebeheer bieden de andere maatregelen ook onvoldoende soelaas. Reactie: Daarbij is het de vraag om welke maatregelen het gaat. Als het de maatregelen zijn waarmee de omstandigheden optimaal worden gemaakt, bieden deze wel degelijk soelaas.	Er is geen twijfel over de noodzaak om alle factoren voor een goed broedgebied op orde te brengen. In het plan wordt ook duidelijk vermeld dat als alle omstandigheden ook op de juiste schaal op orde zijn gebracht, de invloed van predatieverliezen op het broedsucces veel kleiner zullen zijn. De praktijk is dat dit nog lang niet overal al het geval is. Predatiebeheer - als tijdelijke maatregel - is juist daarom noodzakelijk om de laatste broedvogels te beschermen. Op veel plekken zijn de lokale omstandigheden op orde, maar is de noodzakelijke schaal nog niet gehaald.

Reactie van	Inhoud reactie	Antwoord
Stichting Fauna4Life	In hoofdstuk 8 wordt zonder onderbouwing gesteld dat de vos in Noord-Holland een belangrijke, zo niet de belangrijkste predator is in alle fasen van vestiging van nesten tot het uitvliegen van de jongen. Reactie: Deze stelling is niet alleen niet onderbouwd, hij wordt ook tegengesproken in tal van wetenschappelijke rapporten. Wij wijzen bijvoorbeeld op het hiervoor al door ons aangehaalde rapport 'Weidevogels en predatie: een literatuuroverzicht. A&W-rapport 1448'. Daarin staat op pagina 39 onder punt 7 het volgende: "Kuikenpredatie is het belangrijkste knelpunt in de reproductie. Blauwe reiger, de kleine marterachtigen en Buizerd zijn in Europa de belangrijkste kuikenpredatoren, maar mogelijk horen Vos en Zwarte kraai ook daartoe."	In paragraaf 2.3 wordt met verwijzing naar verschillende onderzoeken duidelijk gemaakt dat er verschillende predators zijn voor weidevogels en dat er regionale/lokale verschillen zijn. Ook in hoofdstuk 9 wordt de rol van verschillende predatoren benoemd. Uit veruit de meeste onderzoeken komt naar voren dat de vos het grootste aandeel heeft in predatieverliezen. Ook uit de onderzoeken in Noord-Holland komt dat naar voren.
Stichting Fauna4Life	Met betrekking tot de gevraagde periode en oppervlakte wijzen wij graag op het rapport 'Vossenbeheer voor hamsters, (hoe) heeft het gewerkt? van de heer Mulder. Daarin staat op pagina 6 het volgende: "Vossenterritoria bleken ongeveer 65 ha groot te zijn. Per km² leven in en rond de hamstergebieden naar schatting 4 volwassen vossen, en worden ongeveer 1.5 worpen (met gemiddeld 5.1 jongen) geboren. Door afschot in de periode februari-mei werd in de meeste gevallen de helft of meer van de aanwezige vossen verwijderd, en ook de helft of meer van de verwachte worpen voorkómen. Dit vossenbeheer blijkt dus behoorlijk effectief te zijn. Het vergroten van de afschotzone van 1 naar 1.5 km breed leidde tot een vermindering van de effectiviteit van het vossenbeheer. Gezenderde territoriale vossen hadden een actieradius van maximaal 1 km. Geen van de vijf gevolgde vossen vertoonde de neiging om in de loop van voorjaar en zomer op te schuiven richting de hamstergebieden waar vossen waren verwijderd en waar dus lege territoria beschikbaar waren. Een afschotzone van 1 km breed voldoet dus goed en ook de afschotperiode, in de tijd van het jaar waarin de bewegingen van vossen minimaal zijn, is goed gekozen."	Dit onderzoek wordt ook wel aangehaald in het plan, maar vooral met betrekking tot de beheerperiode. Het benoemt enkele kritische punten uit de ervaring van Mulder in Limburg. Het is niet gezegd dat de bevindingen in Limburg ook gelden voor Noord-Holland. Het open Noord-Hollandse weidelandschap kan ook tot andere resultaten leiden voor de afstanden die vossen afleggen. De 3-km zone geeft jagers de ook mogelijkheid om beter in te spelen op lokale landschapskenmerken. De beperkte infrastructuur in het weidelandschap vereist om praktische redenen een bredere zone. In de uiteindelijke versie van het plan wordt in hoofdstuk 8 het advies meegegeven om het afschot vooral te concentreren zo dicht mogelijk rond de broedgebieden.

Reactie van	Inhoud reactie	Antwoord
KNJV-NH namens alle WBE's in Noord-Holland	De Jagersvereniging N-H geeft mede namens haar leden aan een uitgesproken voorstander te zijn van een Algemeen Faunabeheerplan, dat recht doet aan de door de landelijke en provinciale overheden gewenste samenhang van beheer en schadebestrijding van de diverse wild- en overige schadeveroorzakende faunasoorten. Een dergelijk Algemeen Faunabeheerplan bestaat dan uit meerdere soort-specifieke faunabeheerplannen, welke op zich weer een of meer deelplannen kunnen hebben.	Voor kennisgeving aangenomen.
KNJV-NH namens alle WBE's in Noord-Holland	Vanuit het streven naar een integraal faunabeheeplan heeft het de voorkeur om de nu genoemde termijn te wijzigen in 2023-2029 om daarmee aansluiting te hebben bij het eerder dit jaar goedgekeurde FBP Wildsoorten 2023-2029 en de gebruikelijke doorloopperiode van 6 jaar voor dit soort plannen.	Een faunabeheerplan is geldig vanaf het moment van goedkeuring door GS. Een geldigheidsdatum die daar vóór ligt is daarom niet mogelijk. De einddatum staat een eventueel nieuw plan niet in de weg. Het plan blijft maximaal 6 jaar geldig, of totdat een nieuw plan wordt goedgekeurd.
KNJV-NH namens alle WBE's in Noord-Holland	In de nabije toekomst is het opstellen van een deelplan, gericht op de overige geregistreerde, aannemelijke en te verwachten schade door de vos aan andere in de wet genoemde belangen, noodzakelijk ter onderbouwing van het weer jaarrond uitvoering te kunnen geven aan de landelijke vrijstelling. Bestrijding kan bijvoorbeeld nodig zijn in het belang van: - agrarische bedrijfsvoering (huisdieren, pluim- en ander vee); - de bescherming van wilde flora of fauna; - de volksgezondheid (drager of verspreider van voor mens en/of dier besmettelijke ziekten); - de openbare veiligheid, zoals bv. waterbeheersing (dijken, dammen, waterkeringen en -gangen); - de veiligheid van het lucht-, weg- en treinverkeer (graven van burchten).	De Raad van State heeft duidelijk gemaakt dat een deugdelijke onderbouwing noodzakelijk is om nog gebruik te kunnen maken van de Landelijke vrijstelling. Op het moment van schrijven van dit plan waren ons geen officiële cijfers over andere schade dan aan wilde fauna zoals behandeld in het plan bekend.

Reactie van	Inhoud reactie	Antwoord
KNJV-NH namens alle WBE's in Noord-Holland	Geeft aan het niet eens te zijn ("onacceptabel") met de keuze van de FBE-Noord-Holland om in het plan niet zondermeer uit te gaan van de jurisprudentie over het Faunabeheerplan vos in Zuid-Holland d.d. 13-09-2023.	De FBE Noord-Holland streeft naar een breed gedragen faunabeheer-plan. De uitspraak in Zuid-Holland geeft aan dat er geen eensluidende mening bestaat tussen experts over de effectieve beheerperiode. De FBE Noord-Holland heeft daarom besloten om in de komende maanden een bijeenkomst te organiseren met verschillende experts om in brede zin de meest effectieve wijze van beheer te bespreken. Om geen risico te lopen op vertraging van het proces wordt vooralsnog de strekking van het plan niet gewijzigd, en evenmin de daarop gebaseerde aanvraag voor een ontheffing. U geeft aan te willen deelnemen aan genoemde bijeenkomst van experts.
Natuur-monumenten	We hebben het plan doorgenomen en volgens ons ziet het er goed uit.	Voor kennisgeving aangenomen.
Staatsbosbeheer	De kans dat bij het wegnemen van een vos uit een bepaald weidevogelgebied zijn rol als predator overgenomen wordt door een andere soort, is een mogelijk risico. Hier zou meer dan nu aandacht voor gegeven moeten worden in dit beheerplan. Staatsbosbeheer is dan ook een voorstander van het monitoren hiervan en het is aan te bevelen dit via het Netwerk ecologische monitoring te organiseren.	In hoofdstuk 9 wordt dit verschijnsel genoemd. Toch blijkt niet uit onderzoeken dat de vervanging 1:1 is. Niet elke gedode vos wordt gecompenseerd door de invloed van andere roofdieren. In de monitoring (onderdeel van het NEM) wordt zo goed mogelijk het effect van het vossenbeheer gevolgd.

Reactie van	Inhoud reactie	Antwoord
Staatsbosbeheer	In het plan wordt gesproken over het mogelijk verruimen van de beheerperiode in de toekomst, gebaseerd op de recente uitspraak van de Raad van State. Staatsbosbeheer blijft voorstander van de door o.a. Jaap Mulder geadviseerde periode om zo effectief mogelijk in te grijpen. Buiten de broedperiode van grondbroeders zal de onderlinge concurrentie tussen vossen (dichtheidsafhankelijke processen) zorgen dat de aantallen, en eventuele voortplanting, beperkt blijven. Afschot in deze periode heeft geen effect op de predatiedruk in de broedtijd, het vervangt alleen de natuurlijke sterfte.	In het plan en de daarop gebaseerde aanvraag voor een ontheffing wordt uitgegaan van een beheerperiode van 1 feb – 15 juli. Uit de uitspraak van de Raad van State d.d. 13-09-2023 en de onderliggende stukken blijkt dat niet alle experts het eens zijn over de zonvolle periode van het bestrijden van de vos. De FBE Noord-Holland heeft daarom besloten om een bijeenkomst te organiseren met verschillende experts om in brede zin de meest effectieve wijze van beheer te bespreken. Om geen risico te lopen op vertraging van het proces wordt vooralsnog de strekking van het plan niet gewijzigd, en evenmin de daarop gebaseerde aanvraag voor een ontheffing.
Staatsbosbeheer	In de periode dat de vossen jongen hebben, nu opgenomen in het concept, vindt bij ons geen afschot plaats (schoontijd van 1 april tot 1 juli).	Voor kennisgeving aangenomen.
Landschap Noord-Holland	Mondeling de nodige detailinformatie en rapportage over broedvogel-monitoring verkregen.	De informatie is verwerkt in het faunabeheerplan.
Faunabescherming Dierenbescherming Vogelbescherming	Geen reactie ontvangen.	

FAUNABEHEEREENHEID
NOORD-HOLLAND

Aan Provincie Noord-Holland, t.a.v Gedeputeeerde Jelle Beemsterboer
Postbus 3007
2001 DA Haarlem

Datum : 01 november 2023
Betreft : aanbieding Faunabeheerplan vos
Referentie : nvt

Geachte heer Beemsterboer,

Hierbij biedt de Faunabeheereenheid Noord-Holland u het Faunabeheerplan vos in Noord-Holland 2024-2029 aan.

Het plan is vastgesteld door het bestuur van de FBE-Noord-Holland op 20 september, j.l. Conform de eisen in de Wet natuurbescherming en de OVNH2020, leggen wij nu dit plan ter goedkeuring aan u voor.

Het plan is geschreven om de bestrijding van de vos gedurende een aantal maanden per jaar in Noord-Holland mogelijk te maken. Deze bestrijding kan worden gezien als onderdeel van een totaal pakket aan beleids- en uitvoeringsmaatregelen ter bescherming van weidevogels en andere bedreigde vogelsoorten die op de grond broeden.

Mocht u vragen hebben dan verneem ik deze graag.

Met vriendelijke groeten,

Patty Laan,

Directeur FBE-Noord-Holland

BriefaanGS_20231101

Final Audit Report 2023-10-31

Created:	2023-10-31
By:	Leo Van Breukelen (l.vanbreukelen@fbenoordholland.nl)
Status:	Signed
Transaction ID:	CBJCHBCAABAADT-u4nYl8-UlAQ6Elt98cwQSQQP2TxbA

"BriefaanGS_20231101" History

Document created by Leo Van Breukelen (l.vanbreukelen@fbenoordholland.nl)
2023-10-31 - 10:41:31 AM GMT- IP address: 94.215.137.181

Document emailed to p.laan@fbenoordholland.nl for signature
2023-10-31 - 10:42:03 AM GMT

Email viewed by p.laan@fbenoordholland.nl
2023-10-31 - 11:28:29 AM GMT- IP address: 83.247.65.57

Signer p.laan@fbenoordholland.nl entered name at signing as P. Laan
2023-10-31 - 11:30:25 AM GMT- IP address: 83.247.65.57

Document e-signed by P. Laan (p.laan@fbenoordholland.nl)
Signature Date: 2023-10-31 - 11:30:27 AM GMT - Time Source: server- IP address: 83.247.65.57

Agreement completed.
2023-10-31 - 11:30:27 AM GMT

Adobe Acrobat Sign

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

K. Groenevelt

BEL/GRN

Telefoonnummer +31235144942

koen.groenevelt@noord-holland.nl

Verzenddatum

29 NOV. 2023

Kenmerk

2066455/2148786

Uw kenmerk

Betreft: Goedkeuringsbesluit Faunabeheerplan Vos 2024-2029

Geachte leden,

Graag informeren wij u over ons besluit van 28 november 2023 ter goedkeuring van het Faunabeheerplan Vos 2024-2029.

Het bestuur van de Faunabeheereenheid Noord Holland (hierna: FBE) heeft ons op 1 november 2023 het Faunabeheerplan Vos 2024-2029 (hierna: FBP Vos) ter goedkeuring aangeboden. De aanbiedingsbrief van de FBE en het FBP Vos zijn bijgevoegd. Het FBP Vos richt zich op de bestrijding van de vos ter bescherming van flora en fauna, in het bijzonder weidevogels en andere grondbroedende vogels. Schadebestrijding dient te geschieden overeenkomstig een door Gedeputeerde Staten goedgekeurd faunabeheerplan.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Het goedkeuringsbesluit is gepubliceerd in het Provinciaal Blad. Het faunabeheerplan wordt vervolgens door de FBE openbaar gemaakt op haar website.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

4 bijlage(n)

1. Besluit tot goedkeuring van het Faunabeheerplan Vos 2024-2029
2. Brief aan Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland betreffend goedkeuring van het Faunabeheerplan Vos 2024-2029
3. Faunabeheerplan Vos 2024-2029
4. Aanbiedingsbrief van de Faunabeheereenheid Noord-Holland d.d. 1 november 2023, door ons ontvangen op 1 november 2023.

Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk
Secretariaat: Huibert van Eijkenstraat 81, 1411TL Naarden
Telnr.: [redacted]
Website: https://www.behoudhuibert.nl/
Film: YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=BLvUceapqMw
Facebook: Behoud Huibert

Naarden 23-01-2024

Betreft: Informatie over dreigende sloop van de Huibert van Eijkenstraat gelegen tussen de Geurt Schippersstraat en de Evert de Bruijnstraat te Naarden en de aanvraag van de Monumentenstatus/Gemeentelijk monument of Beschermd stadsgezicht.

Geachte lezer, gedeputeerde en commissieleden,

Gaarne willen we u op de hoogte stellen van de gang van zaken betreffende de Huibert van Eijkenstraat te Naarden.

Inleiding
De straat die het betreft is 102 jaar oud (1921 gebouwd) en is geschiedkundig de oudste stenen bebouwing buiten de vesting Naarden. Het gaat hier om 21 boerderij-achtige twee-onder-een-kap woningen met relatief veel grond, een schuurtje in de achtertuin en verspringende rooilijnen.

Het straatje is gebouwd volgens het 'Garden Village-model', een vriendelijk tuinwijkje met een dorpse uitstraling. Dat maakt de Huibert van Eijkenstraat ruimtelijk en stedebouwkundig opvallend anders dan de stratenpatronen in de wijk die later zijn gebouwd. De architectuur die voor de woningen is gekozen is een combinatie van expressionisme (Amsterdamse School) en traditionalisme. De hoofdvorm en detaillering van de vensters is overwegend traditioneel, het gevelwerk met siermetselwerkdetails vertoont invloed van het baksteenexpressionisme. De gevels zijn gemetseld in Vlaams verband, met een rollaag die de plint scheidt van de gevel daarboven. De vensters sluiten ook af met een rollaag en bezitten bakstenen lekdorpels. De borstwering van de zolder en de zijtopgevels kragen iets uit op een bakstenen bloktandlijst. De topgevels hebben een top met siermetselwerk in ruitpatronen met daarin twee ruitvormige venstertjes

Hoewel de huizen en de straat de afgelopen 100 jaar de nodige aanpassingen hebben ondergaan waarbij details verloren zijn gegaan (o.a. door verduurzaming van de woningen in de jaren tachtig!), is de oorspronkelijke dorpse opzet nog steeds goed herkenbaar. Het is vooral deze opzet die de Huibert van Eijkenstraat bijzonder maakt. Zo bijzonder zelfs, dat ze 'het behouden waard zijn of zelfs bescherming verdienen', aldus een rapport van het Monumenten Advies Bureau. Deze conclusie wordt onderschreven door Erfgoedvereniging Heemschut en Het Cuypers Genootschap.
In een gezamenlijke brief aan het college van B&W van Gooise Meren spreken zij hun zorgen uit over de voorgenomen sloop. Hoewel zij erkennen dat verduurzaming noodzakelijk is, adviseren zij met klem om in te zetten op herstel en behoud van dit waardevolle cultuurhistorische erfgoed. Kortom: verduurzaming als kans in plaats van bedreiging

Tijdlijn vanaf 2013
Tot aan 2013 wordt de WoningStichting Naarden (WSN) eigenaar van de woningen bestuurd door een directeur. Hij houdt van de straat en is er trots op was dat zo'n mooi geschiedkundig waardevolle straat tot 'zijn' bezit behoort.

In 2015 treedt een nieuwe directeur aan, [redacted], die tevens de enige bestuurder van de Woningstichting is.

In 2017 laat zij via leden van huurdersbelang aan enkele bewoners mondeling weten dat ze de huizen wil gaan slopen voor nieuwbouw. Verontrust zijn de bewoners meteen in actie gekomen en hebben de gemeente geschreven om te voorkomen dat de historische waarde en de zeldzaamheid van de straat teloor zal gaan.
In 2019 wordt de Bewonerscommissie opgericht met als doel het overleg tussen bewoners en WSN op gang te brengen.
Op aandringen van enkele bewoners laat de gemeente door het Monumenten Advies Bureau te Nijmegen (MAB) een onderzoek doen naar de Cultuurhistorische waardestelling betreffende: de stedenbouwkundige waarde, de architectonische waarde, de gaafheid/herkenbaarheid en de zeldzaamheid.

2020 Het MAB brengt een advies uit: Straat met huizen heeft cultuur-historische waarde en is uniek in Naarden. MAB adviseert om in overweging te nemen om de woningen als gemeentelijk monument te beschermen én om renovatie/verduurzaming te onderzoeken. In ieder geval de voorzijde als essentiële basis te gebruiken voor de planvorming voor het renoveren of te restaureren. (Bijlage 1). De constateringen van het MAB worden volledig ondersteund door de Bond Heemschut en het Cuypersgenootschap.

De directeur/bestuurder van WSN is geschrokken en roept buiten de bewoners, het MAB en de gemeente om de hulp in van bureau SteenhuisMeurs uit Paterswolde voor een second opinion. De opdracht aan het bureau is niet openbaar. Na een summier onderzoek komt dit bureau wonderbaarlijk genoeg tot een andere conclusie dan het MAB. SteenhuisMeurs: “De conclusie dat het woningcomplex aan de Huibert van Eijkenstraat hoge cultuurhistorische waarde heeft en derhalve als een monument behandeld zou moeten worden delen wij niet”. (bijlage 2)
De gemeente wacht het advies af van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit & Erfgoed (CRK&E) die voor haar eindconclusie gebruik maakt van de rapporten van het MAB, SteenhuisMeurs en later ook van informatie van WSN echte niet van de deskundigen zoals de Bond Heemschut en het Cuypersgenootschap.

Uit de drie notulen en adviezen van CRK&E (bijlage 3)
In het eerste verslag, 07-04-21 onderkent de commissie klip en klaar de bijzondere status van de straat, en volgt hiermee het MAB dat met argumenten pleit voor behoud en herstel van het hele ensemble; de straat en de bebouwing. CRK&E: “MAB stelt dat aan het woningbouwcomplex bijzondere cultuurhistorische waarden kunnen worden toegekend, die uiteenvallen in de historische, ruimtelijke en architectonische waarden”.
Ook wordt in die notulen gesproken van:

- De zeldzaamheid van de twee-onder-een-kappers die uniek zijn voor de wijk Keverdijk en de tuinstad in het algemeen.
- en de gevelstructuur, detaillering, de bakstenen en allerlei verschillende type woningen die kwaliteit geven aan de straat.

Zes maanden later 06-10-21, lezen we in de notulen dat het uitgangspunt: Behoud het hele ensemble; dus straat en bebouwing, meer en meer wordt losgelaten. Het lijkt dat dit veroorzaakt wordt door inbreng van de woningstichting die drie zaken naar voren bracht:

1. Een onderbuikgevoel dat de MAB fout zat. Naar onze mening is een onderbuikgevoel geen geldig argument en mag geen leidraad zijn als er niet ook nog een onpartijdig 3de onderzoek gedaan is;
2. WSN acht renovatie van het complex financieel niet haalbaar. Volgens ons moet de commissie CRK&E ons erfgoed beoordelen en niet de financiële inzet van een woningeigenaar. Bovendien wordt “haalbaar zijn” vaak verward met: “Het er voor over hebben”

3. WSN dreigt met verkoop van het complex als het behouden moet blijven. Blijkbaar vindt de WoningStichting het sociaal om sociale woningen te verkopen en zo te onttrekken aan het woningbestand als ze haar zin niet krijgt.

De visie van de commissie gaat na deze inbreng van WSN steeds meer neigen naar het rapport van SteenhuisMeurs. Het standpunt: het behoud van het hele ensemble, straat en bebouwing wordt verlaten en maakt plaats voor

'De cultuurhistorische waarde van de straat ligt vooral in de stedenbouwkundige opzet': "De kwaliteit van het bestaande ensemble ligt veel minder in de objecten (de woningen) zelf. Dit zal leidend zijn in het beoordelen van het bouwplan door de commissie. De commissie kan dan instemmen met het vervangen van alle woningen. Zij ziet mogelijkheden om hiermee tot een goed plan te komen, dat zowel haalbaar is als de cultuurhistorische waarden omvat". Het zou de moeite waard zijn om met de gemeente het gesprek te voeren over een koers, die aan zowel de cultuurhistorie als de belangen van hedendaagse sociale woningbouw recht doet.

In juli 2021 richten de bewoners Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk op met als doel o.a.:

a. **het beschermen van de cultuur-historische waarde** van Tuindorp Keverdijk in het algemeen en in het bijzonder het gedeelte van de Huibert van Eijkenstraat, gelegen tussen de Geurt Schippersstraat en de Evert de Bruijnstraat te Naarden;

b. **het behoud van de bebouwing, het aanzien, het karakter en de sfeer** van Tuindorp Keverdijk in het algemeen en in het bijzonder het gedeelte van De Huibert van Eijkenstraat gelegen tussen de Geurt Schippersstraat en de Evert de Bruijnstraat te Naarden;

c. **het behartigen van de belangen van de huurders** van de woningen gelegen in Tuindorp Keverdijk, in het gedeelte van de Huibert van Eijkenstraat gelegen tussen de Geurt Schipperstraat en de Evert de Bruijnstraat te Naarden.

16 maart 2022 schrijven de Erfgoedvereniging Heemschut en het Cuypers Genootschap een brief aan het College van B&W Gooise Meren met hun verontrusting over de dreigende sloop van de Huibert van Eijkenstraat en wijzen hierin nogmaals op de uniciteit van het straatje in de wijk Tuindorp Keverdijk. (Bijlage 4)

4 april 2022 Beantwoordt het College de brief van de Erfgoedvereniging Heemschut en het Cuypers Genootschap en verwijzen hierin naar het oordeel van de CRK&E. (Bijlage 5)

11 juni 2022 houdt de Gemeenteraad Gooise Meren een Politieke avond in het teken van informatieverstrekking, beeldvorming, meningsvorming. (debat) en besluitvorming over de Huibert van Eijkenstraat. Daarin voeren de directeur/bestuurder van WSN, de voorzitter van de Bewonerscommissie, de voorzitter van de Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk en de woordvoerder van de Erfgoedvereniging Heemschut en het Cuypers Genootschap het woord. (Bijlagen 6,7,8)

In juni 2022 doet de stichting bij de gemeente een aanvraag voor de status van beschermd stadsgezicht ofwel gemeentelijk monument voor de Huibert van Eijkenstraat. Inmiddels heeft B&W besloten de Huibert van Eijkenstraat 51 t/m 94 niet aan te wijzen als gemeentelijk monument. De stichting Mooi Tuindorp Keverdijk heeft hierop bezwaar aangetekend.

Het bestuur van de stichting hoopt dat u de gemeente Gooise Meren kunt overtuigen van de cultuurhistorische waarde en de uniciteit van de Huibert van Eijkenstraat.

Graag horen we van u of u hiermee voldoenden informatie hebt.

Bereid zijnde tot het geven van meer informatie, groeten wij u met de meeste hoogachting mede namens ruim 90% van de bewoners en een kleine twaalfhonderd petitie-ondertekenaars online en op schrift.

[redacted] secretaris
[redacted] voorzitter

Cultuurhistorische quickscan

Woningbouwcomplex Huibert van Eijkenstraat Naarden

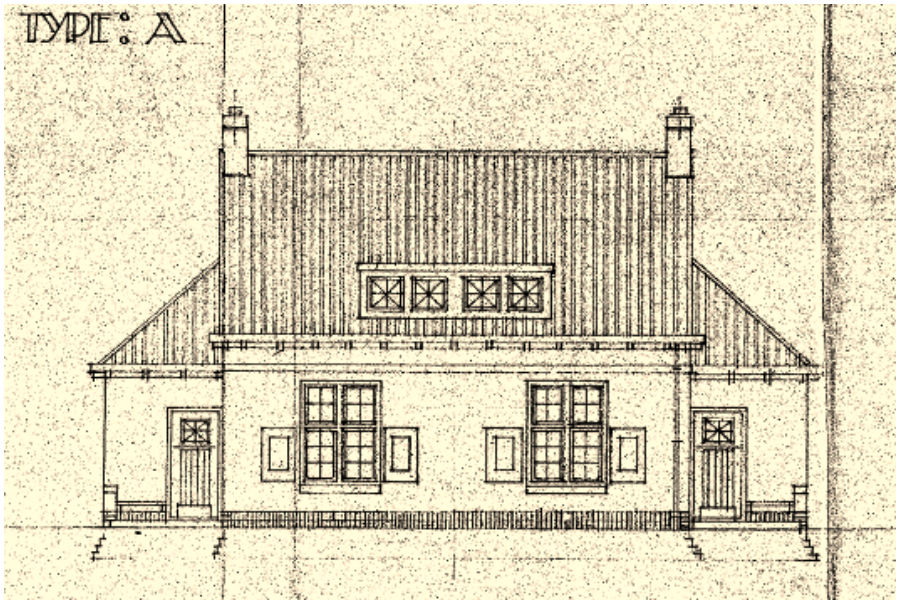

Onderzoek i.o.v. Gemeente Gooise Meren

31 maart 2020

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

COLOFON

Cultuurhistorische quickscan
Woningbouwcomplex Schapenmeent Huibert van Eijkenstraat Naarden

Onderzoeksgebied
Schapenmeent Naarden
Huibert van Eijkenstraat 51-93
Huibert van Eijkenstraat 52-70
Huibert van Eijkenstraat 76-94

Status
geen

Opdrachtgever
Gemeente Gooise Meren
Contactpersoon: [redacted]

Onderzoek en rapportage
[redacted]
[redacted](advies stedenbouw, landschap)

Dit is een uitgave van het Monumenten Advies Bureau, Nijmegen,
31 maart 2020, copyright MAB Nijmegen 2020

MONUMENTEN ADVIES BUREAU
bureau voor architectuur- en bouwhistorisch onderzoek, cultuurhistorische gebiedsanalyses, restauratie, onderhoud en bouwtechnisch onderzoek, publieksvoorlichting en publicaties over cultuurhistorie

[redacted]

Bredestraat 1
6542 SN NIJMEGEN
[redacted]

www.monumentenadviesbureau.nl

INHOUD

1 Inleiding 5

2 Historisch-ruimtelijke ontwikkeling 8

2.1 Inleiding 8

2.2 Historische ruimtelijke ontwikkeling 11

2.2.1 Schets ontwikkeling van Naarden-vesting 11

2.2.2 Historisch-ruimtelijke ontwikkeling van Tuindorp Keverdijk ... 19

2.3 Ontstaan van de eerste arbeiderswijk: 1921-22 29

2.3.1 De bouw van arbeiderswoningen langs de Huibert van Eijkenstraat. 29

2.3.2 Architectuur en bouwtypen 48

2.4 Sociale woningbouw in Naarden: 1880-1950. 51

3 Analyse van het complex 57

3.1 Inleiding 57

3.2 Huibert van Eijkenstraat (1921-1923/1950) 58

3.2.1 Algemene gegevens 58

3.2.2 Stedenbouwkundige karakteristiek 59

3.2.3 Bebouwingskarakteristiek 63

3.2.4 Bijzondere waarden 67

3.2.5 Conclusie: kenmerken, behouden en/of beschermen 69

3.2.6 Catalogus architectuur 71

4 Quickscan synthese 80

4.1 Samenvatting complexwaardering 80

4.2 Een buurt met bijzondere waarden 80

4.3 Aanbevelingen 81

5 Bronnen en literatuur 82

5.1 Bronnen 83

5.2 Internet 83

5.3 Literatuur 83

1 INLEIDING

De Woningstichting Naarden (WSN) heeft het voornemen om de in 1921 gerealiseerde dubbelwoningen in de Huibert van Eijkenstraat in Naarden te verduurzamen, waarbij na onderzoek er van wordt uitgegaan dat men kiest voor sloop en nieuwbouw. De woningen hebben conform de gebruiken in de tijd dat ze werden gebouwd zeer diepe achtertuinen. Bij een herinrichting en nieuwbouw zou WSN op dit ruim opgezette stuk een twintigtal extra woningen kunnen realiseren.

Het spreekt voor zich dat deze plannen zullen leiden tot een ingrijpende wijziging van het straat- en stadsbeeld.

Momenteel hebben de woningen geen beschermde status en is het gebied niet aangewezen als beschermd stadsgezicht. Men houdt er echter rekening mee dat er sprake is van cultuurhistorische waarde. De woningen blijken de eerste in steen gebouwde woningen buiten de vesting Naarden te zijn, die gebouwd konden worden nadat in 1920 een deel van het gebied bij Koninklijk Besluit aan de Kringenwet werd onttrokken. Woningcorporatie Volksbelang kon daarna in dit gebied de eerste woningen realiseren in wat zou uitgroeien tot het Tuindorp Keverdijk.

Omdat er bijgevolg sprake kan zijn van cultuurhistorische waarde is de gemeente Gooise Meren in overleg getreden met WSN en met de Bewonerscommissie Huibert van Eijkenstraat. In dat overleg is afgesproken dat een onafhankelijk bureau, gespecialiseerd in uitvoering van cultuurhistorisch onderzoek, een cultuurhistorisch onderzoek zal uitvoeren.

De gemeente had met deze ontwikkelingen in het achterhoofd dus een grote behoefte aan een cultuurhistorische analyse van dit binnen de kaders van Naarden zeer vroege woningbouwcomplex. Een waardestelling van het gebiedje en de daarin gebouwde objecten moest daarvan onderdeel uit maken. De duplexwoningen uit 1950 blijven in dit onderzoek buiten beschouwing. Zowel de woningen als de opzet van het gebied worden ook afgezet tegen de verder in Naarden en omgeving aanwezige tuindorpen en sociale woningbouw uit het Interbellum, waardoor ook de betekenis in bredere kring kan worden omschreven.

Veldwerk en bronnenonderzoek

Het veldwerkonderzoek vond plaats op dinsdag 17 maart 2020 en had het karakter van een cultuurhistorische veldverkenning, hoofdzakelijk vanaf de openbare weg. Bij enkele huizen is op uitnodiging van bewoners en met instemming van WSN ook in de achtertuinen gekeken. Daarnaast vond er aanvullend bronnenonderzoek plaats, aangeleverd door de gemeente. Naast onderzoek aan de hand van relevante literatuur en websites, is door de gemeente en WSN in de archieven bouwtekeningen en ander archiefmateriaal verzameld.

Rapport

De ruimtelijke-historische ontwikkeling van Naarden buiten de vesting en van Tuindorp Keverdijk in het bijzonder wordt beknopt beschreven in hoofdstuk 2. In hoofdstuk 3 zoomen we nader in op de buurt zelf. Hier wordt ingegaan op de ligging en de samenstelling van de buurt, de

stedenbouwkundige kenmerken en het karakter van de architectuur. Na de cultuurhistorische waardering wordt een opsomming gegeven van de belangrijkste (behoudenswaardige) karakteristieken. Deze paragraaf sluit af met een catalogus van de tot het complex behorende gebouwen en hun indicatieve waardering.

Huisnummerkaart van het gebied met in rood gemarkeerd de onderzochte percelen.

[redacted] Monumenten Advies Bureau
Nijmegen 31 maart 2020

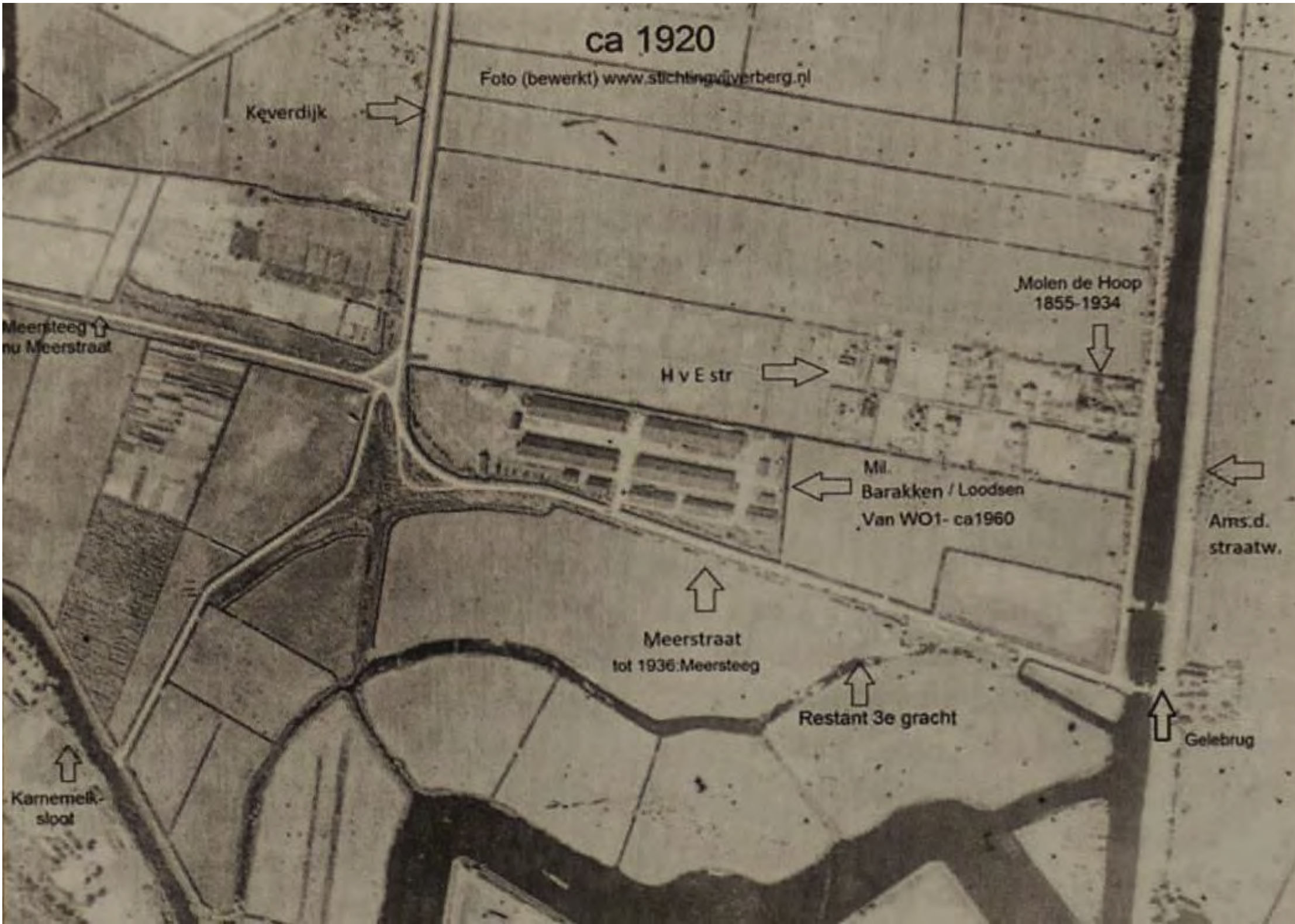
ca 1920
Foto (bewerkt) www.stichtingduiverberg.nl
Keverdijk
Meersteeg
nu Meerstraat
H v E str
Molen de Hoop
1855-1934
Mil.
Barakken / Loodsen
Van WO1- ca1960
Ams.d.
straatw.
Meerstraat
tot 1936 Meersteeg
Restant 3e gracht
Gelebrug
Karnemelk-
sloot

2 HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

2.1 INLEIDING

Het westelijk van de vesting Naarden gelegen Tuindorp Keverdijk ligt direct buiten de buitengracht van de gaaf bewaarde vesting ingeklemd tussen de Naarder Trekvaart aan de noordzijde en de Keverdijk aan de zuidzijde. De wijk betreft een overwegend ruim opgezette wijk met diepe percelen volgens het tuindorpprincipe en kent woningbouw in blokken en rijen uit de periode 1921-1970.

Uitsnede van het onderzochte gebied op de huisnummerkaart.

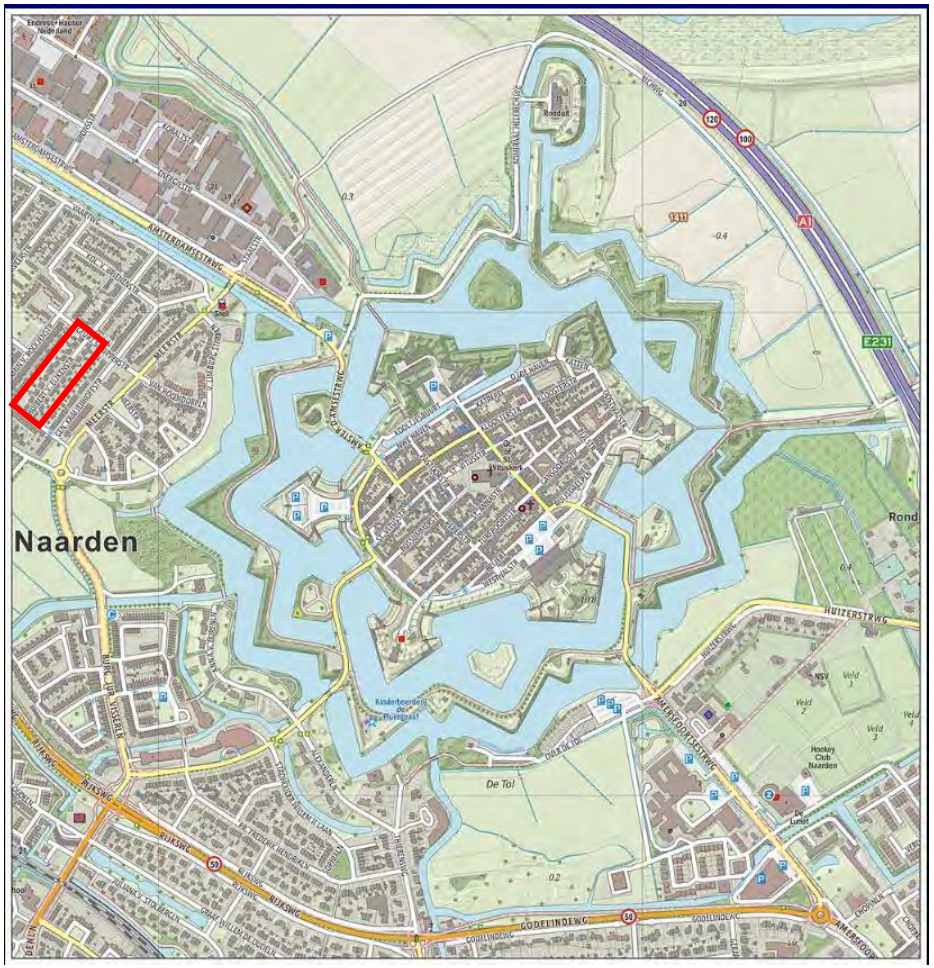

Topografische kaart van de vesting Naarden en directe omgeving. Het onderzochte gebied ligt binnen de rode rechthoek. Kaart door Jan Willem van Aalst. Wikipedia Naarden.

Satelliet-foto van het Tuindorp Keverdijk met daarboven het industrieterrein langs de Naardense trekvaart. Het onderzochte gebied ligt binnen de gele rechthoek. Google

Uitvergroting op de satelliet foto van het gebied rond de Huibert van Eijkenstraat. Het onderzochte gebied ligt binnen de gele rechthoek. Google

2.2 HISTORISCHE RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

2.2.1 Schets ontwikkeling van Naarden-vesting[1]

Naarden begon blijkens bronnen uit 996 als een havendorp aan de Zuiderzee, toen ook al deel uitmakend van Gooiland. De langzaam verder uitgroeiende nederzetting werd door de tijd onder andere geplunderd, afgebrand en grotendeels verdronken. Rond 1300 was aan dit Oud-Naarden stadsrecht verleend en in 1342 het recht van visstapel, waarbij op zee tussen de Vecht en IJssel (oostelijke deel Zuiderzee) gevangen vis op de markt in Naarden moest worden gebracht. De ondergang van deze stad vond plaats tijdens de beruchte Hoekse en Kabeljauwse twisten, een strijd om de opvolging van de troon van het graafschap Holland die uitmondde in een burgeroorlog. Hoekse legers verwoesten in 1350 de vermoedelijk nog grotendeels uit houtbouw bestaande stad Naarden, die overigens ook door de Zuiderzee al in zijn voortbestaan was bedreigd. In 1350 werd de nederzetting vanwege de strategische betekenis voor de graaf Willem V op een meer westelijk verschoven plaats herbouwd. De stad kwam te liggen op een uitloper van goed bewoonbare zandgronden pal voor een toen nog smalle strook zand en klei met de Westdijk tussen de Naardermeer en de Zuiderzee, wat feitelijk de enige goede landverbinding was tussen het Gooi en het hart van Holland. De vermoeedelijk nog tot een eilandje beperkte plaats werd gebouwd na een op 17 mei 1350 door Willem V opgestelde oorkonde. Een hernieuwde verlening van stadsrecht vond plaats op 20 mei 1355. De nieuwe stad lag feitelijk binnen het rechtsgebied van Muiderberg, waardoor de grens van de stad direct buiten de stadsmuren en grachten lag. Eind 1396 breidde hertog Albrecht het rechtsgebied van Naarden uit tot het gehele noordwesten van Gooiland, wat daarmee werd losgemaakt van Muiderberg. Nu stond nog weinig de groei van Naarden in de weg. De stad kreeg een rationeel grondplan met parallelle straten die van het zuidwesten naar het noordoosten liepen, met haaks daarop dwarsstraten. Centraal binnen die structuur kwam op een ovaal kerkhof de laatgotische Sint Vituskerk te staan, die volgens bronnen grotendeels in de late 14de- en de loop van de 15de eeuw is gebouwd. In 1403 wordt toestemming verleend voor de aanleg van een zeehaven. Deze uiteindelijk in 1483 aangelegde haven is via een vaart met de vestinggracht verbonden. Naast de visserij komt dan ook de textielnijverheid verder tot bloei. Naarden groeit dan uit tot het centrum van het Gooi en de ontwikkeling verloopt in de 15de eeuw voorspoedig. In 1442 wordt bepaald dat rond de vesting een schootsveld van 1750 meter breed moet worden aangehouden dat vrij moet blijven van bebouwing, feitelijk de voorloper van de latere Verboden Kringen.

In de 16de eeuw stagneert de economische groei van Naarden. Steden als Amsterdam en Leiden worden grote concurrenten in de textielindustrie, de haven verzandt meermalen, waardoor de visserij zich verplaatst naar het dan gunstiger gelegen Huizen. De Tachtigjarige Oorlog brengt vervolgens veel onrus. Nadat Naarden tijdens de Tachtigjarige Oorlog de protestantse kant gekozen had, kreeg de stad op 1 december 1572 een zware slag te verduren. Spaanse troepen onder leiding van Don Frederik, de zoon van de hertog van Alva, rukten als onderdeel van Don Frederiks veldtocht op tot voor de middeleeuwse stadsmuren. Uit angst voor een mogelijke Spaanse vergelding, in het geval de bewoners langer verzet bleven bieden, openden de inwoners de stadspoorten. Vóór het toenmalige stadhuis vermoordden de Spanjaarden alsnog zevenhonderd Naardense inwoners, inclusief

[1] Gegevens afkomstig van onder meer A.C.J. Vrankrijker, *De historie van de vesting Naarden,* derde druk uitgave Vestingmuseum Naarden 1978, en van *Toelichting op het besluit tot aanwijzing van Naarden tot beschermd stadsgezicht*, RDMZ februari 1984 en van wikipedia https://nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_Naarden

vrouwen en kinderen. De gebeurtenis werd bekend onder de naam het Bloedbad van Naarden. En als een extra vergelding, om toekomstige opstandige gevoelens tegen te gaan, braken de Spanjaarden de stadsmuren af. Het was nadien duidelijk dat Naarden beter verdedigd moest worden. Er werden vestingwerken aangelegd volgens het Oudnederlands stelsel. Adriaen Anthonisz (ook verantwoordelijk voor de vestingwerken van Muiden), was hierbij de belangrijkste ontwerper.

Naarden op de kaart van Jacob van Deventer uit omstreeks 1560. Zichtbaar is de rationeel opgezette dicht bebouwde stad met een ommuring, torens en een zestal poorten. Buiten de poort aan westzijde zijn langs de waterwegen enkele molens te zien en huizen. Zuidelijk van de stad op enige afstand staat het leprozenhuis.

Kaart van Naarden uit de Atlas van Loon uit 1649 waarop de vroeg-17e-eeuwse uitvoering van de vestingwerken is afgebeeld.

Anthonisz. Legde bij zijn aanleg van de vestingwerken de vesting aan de westzijde bij de Amsterdamse Poort verder uit waardoor een deel van de middeleeuwse gracht hier als binnenhaven binnen de wallen kwam te liggen en een onregelmatige vijfhoek in grondvlak ontstond met aarden wallen en bastions op de hoeken. In 1640 volgt de aanleg van de trekvaart van Amsterdam via Muiden naar Naarden, waardoor er een goede waterverbinding ontstond tussen Amsterdam en het Gooi. De vaart gaat onderdeel uitmaken van een verbinding van Amsterdam naar Duitsland via Amersfoort. Vanaf 1664 onderhoudt de in Naarden gevestigde *Hamburger Post* een regelmatige dienstregeling tussen Naarden en Osnabrück. Ook in de 19de eeuw verloopt het post- en geldverkeer tussen Amsterdam en Duitsland nog via Naarden.

Net als bij de belegering door de Spanjaarden in 1572 blijkt een eeuw later in het Rampjaar 1672 dat de vestingwerken niet sterk genoeg zijn. De vestingwerken werden eerst verder uitgebreid door de Fransen die, onder leiding van Lodewijk XIV, de verwaarloosde vesting in 1672 zonder slag of stoot hadden veroverd. Deze uitbreidingen bestonden uit het aanbrengen van ravelijnen voor de courtines (weermuur tussen twee bastions) en het aanbrengen van een pallisadewal met gracht voor de hoofdwal. Deze verbeteringen konden echter niet voorkomen dat de stad in 1673 werd heroverd door Willem III van Oranje. Holland had dan ook vooral dankzij de Hollandse Waterlinie stand kunnen houden tegen Lodewijk XIV.

Na de herovering door de troepen van de stadhouder werd besloten de vesting te moderniseren. Op initiatief van Willem III maakte Adriaan Dortsman, met hulp van Nicolaas Witsen, een definitief ontwerp voor de verdedigingswerken van Naarden. Net als in de belangrijke vesting Grave werden de vroeg 17de-eeuwse werken vrijwel volledig vervangen door een vesting volgens het Nieuw Nederlandse stelsel met gereveteerde bastions (met stenen muren en aarden wallen daarboven), ravelijnen en een lunetvormige enveloppe, een buitenwal, met daarbuiten een buitengracht. Dortsman beleefde echter weinig plezier aan zijn opdracht. De besturen van Amsterdam zagen in de nieuwe vesting eerder een bedreiging dan een bescherming en grepen elke kans aan om de bouw te saboteren. Bij een inspectie in 1681 kwamen ernstige gebreken aan het licht, het gevolg van malversaties waarvan Dortsman grotendeels onterecht de schuld kreeg. Het werk werd voltooid door Willem Paen. In 1685 was de huidige verdedigingslinie af met een dubbele gordel van wallen en grachten.

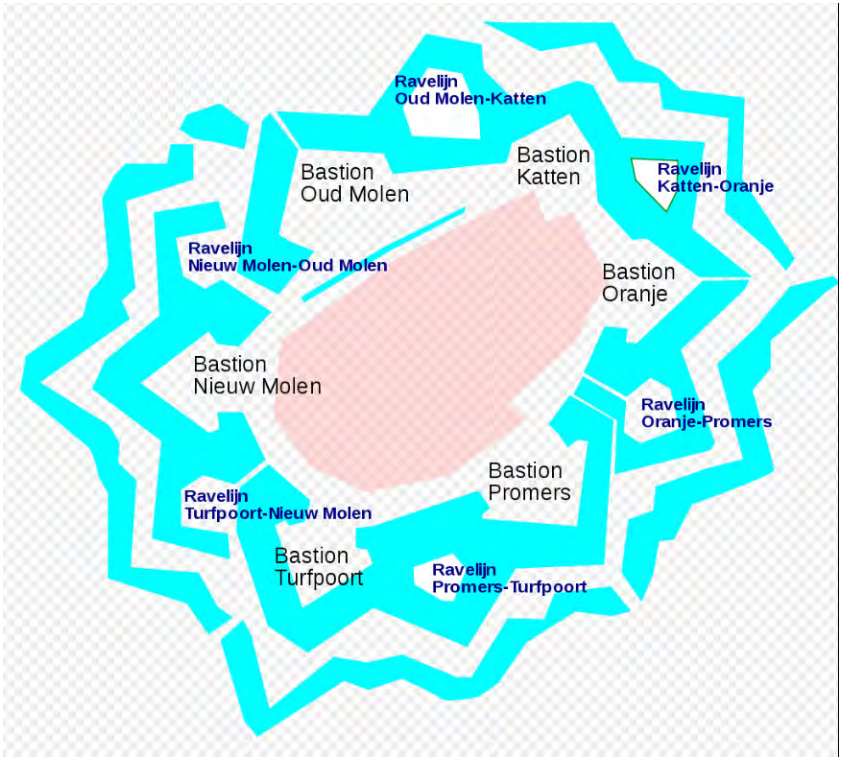

De vesting uit de late 17de eeuw in een schematische plattegrond. In blauw de grachten, in roze de feitelijke middeleeuwse stadsgrens.

Vanaf de 17e eeuw maakte Naarden deel uit van de Oude, en later de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Hiervan is het fort Ronduit, aan de noordkant van Naarden, officieel het noordelijkste onderdeel. Omdat de vesting deel uitmaakte van de Hollandse Waterlinie begon men al in 1675 met het afgraven van hoger gelegen zandgronden aan de Gooise zijde van de vesting, waardoor rond de vesting laag gelegen gronden ontstonden, doorsneden met sloten, ten behoeve van de inundatie. Door de afgravingen werd wel een nieuwe zeewering noodzakelijk. Vanaf 16776 legt men hiervoor de Oostdijk aan en in de binnenste gracht twee stenen beren. De vesting had voor de modernisering nog vijf poorten, men bracht dit vanuit veiligheidsoverwegingen binnen het nieuwe ontwerp terug tot twee, de Amsterdamse Poort en de Utrechtse Poort, omdat voor de diensten aan de oostzijde alleen de Amersfoortseweg nog van belang was.

De vesting was nu een sterke vesting geworden met bijna 350 meter brede fortificaties. Echter door deze uitgebreide werken en de lage inundatiegeboieden erom heen in combinatie met de aanwezigheid van slechts twee poorten zorgden ervoor dat Naarden in de loop van de 18de eeuw steeds meer in een isolement geraakte, waarbij handel en nijverheid sterk terugliepen en men grotendeels gericht was op de verzorging van het garnizoen.

Na de bezetting in de Napoleontische tijd raakt de stad verpauperd. Van november 1813 tot mei 1814 vond het Beleg van Naarden plaats door het Nederlandse leger nadat de Franse generaal Quétard de la Porte (die de vesting in 1795 had ingenomen) weigerde de vesting op te geven na de capitulatie van Napoleon. In de stad liggen meer en meer onbebouwde percelen, het oude stadhuis wordt ternauwernood van sloop gered.

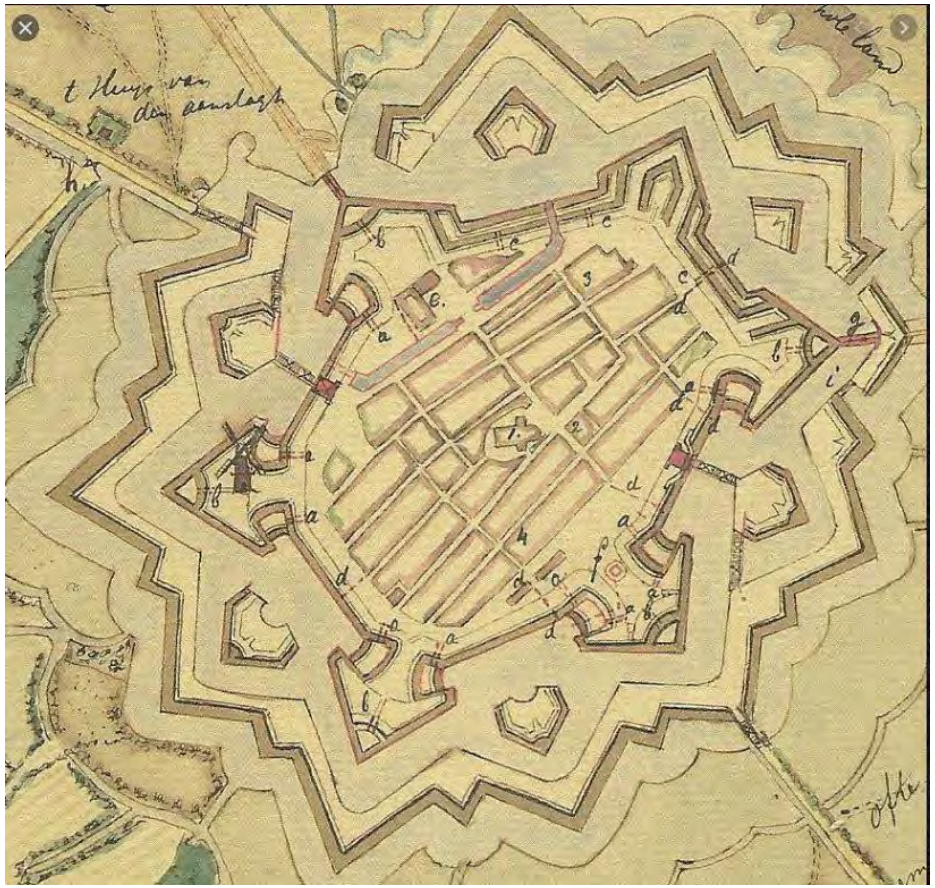

De vesting Naarden op de kaart van 1725 (kipie door Fabius). Collectie Stichting Vijverberg.

De laatste keer dat er uitgebreid aan de vestingwerken is gewerkt, is na de Frans-Duitse Oorlog in 1870-1871. De toen gemaakte toevoegingen bestonden uit het bouwen van een reeks onderaardse 'bomvrije' kazernes in de kelen van een aantal bastions en het bouwen van verzonken mortierkazematten in de saillanten (punten) van een aantal bastions. Verder kwamen er een bomvrij ziekenhuis en een bomvrije bakkerij in een van de bastions. Het fort Ronduit wordt aangelegd als onderdeel van de

Nieuwe Hollandse Waterlinie ter vervanging van een redoute aan de zee. Tijdens de mobilisatie van 1914-1918 wordt de Amsterdamse Poort als obstakel gesloopt en wordt naast de Utrechtse Poort een coupure in de wal gemaakt.

Kaart uit 1865 van de Gemeenteatlas van W. Kuyper.

In de loop van de 19de eeuw neemt Hilversum gaandeweg de centrumfuncties van het Gooi over. De middenstand vertrekt naar het inmiddels zelfstandig geworden Bussum. De spoorlijn Amsterdam-Amersfoort die in 1850 om de vesting wordt gelegd draagt bij aan het verder wegvallen van het doorgaande verkeer door de vesting. Het opheffen van de vestingfunctie in 1926 zorgt ervoor dat de eeuwenlang open gebleven schootsvelden rond de stad gaandeweg bebouwd raken. Het eerste begin wordt gemaakt met de bouw van de dubbele woningen aan de Huibert van Eijkenstraat, zoals we verderop zullen zien. De vestingwerken worden in 1921 beschermd als Rijksmonument. In 1931 volgt de aanleg van de Rijksweg Amsterdam-Amersfoort ten zuiden van de stad, waarmee het doorgaande verkeer definitief uit de vesting wordt verdreven.

In het bastion Turfpoort is sinds 1955 het Nederlands Vestingmuseum gevestigd, dat een binnen- en buitencollectie toont en veel activiteiten ontplooit. Ook volgen in die periode veel nieuwbouwactiviteiten binnen de vesting, deels op lang leeg gebleven percelen.

De vestingfunctie van Naarden had ook gevolgen voor de bebouwing buiten de eigenlijke vesting. Vanwege de Kringenwet van 1853 moesten gebouwen buiten de vestingwallen en daarmee verwante militaire instellingen (zoals de batterijen aan de Karnemelksloot, onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie) van hout worden gebouwd (een stenen voet van maximaal 50 centimeter was toegestaan). Bij een eventuele aanval konden deze dan gemakkelijk worden afgebrand en kon de vijand zich niet hierachter verstoppen. Zeer fraaie voorbeelden van dit soort huizen zijn te vinden aan de Verlengde Fortlaan en (vooral) de Sandtmannlaan in Naarden. Dit zijn twaalf merendeels dubbele woningen, in 1910-1912 gebouwd door de Amsterdamse architect G.E.A. Sandtmann, gelegen tegen de grens van Bussum.

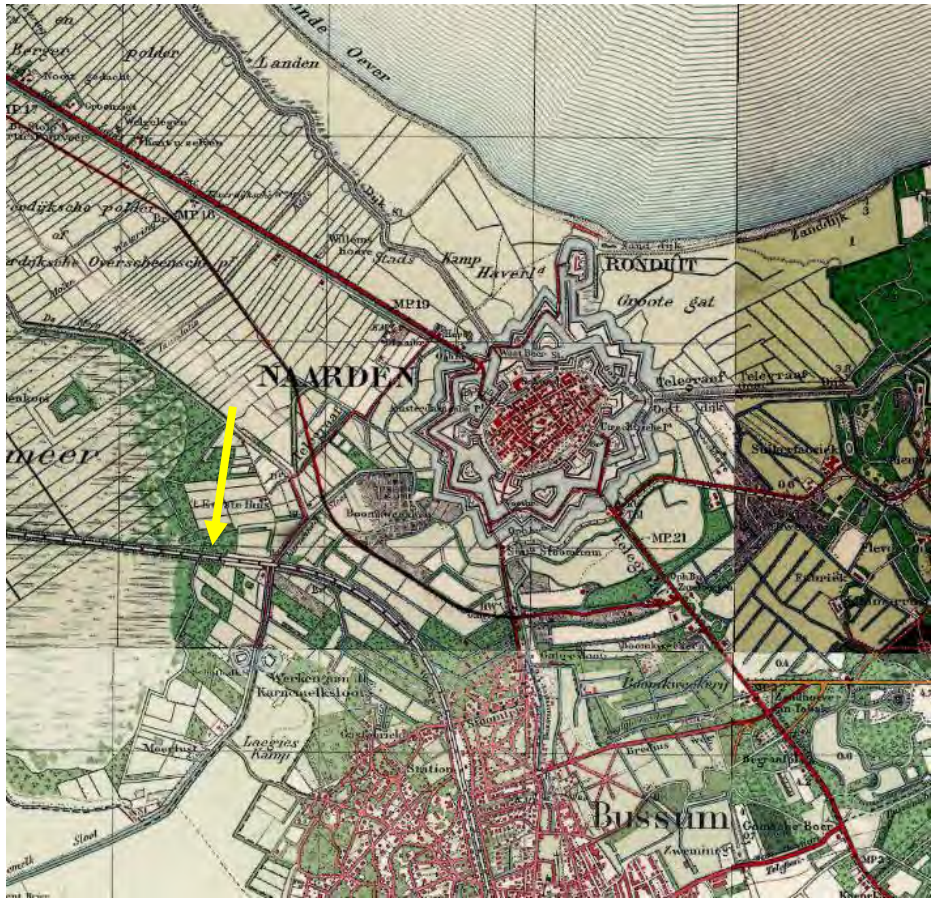

Naarden en omgeving op de topografische kaart uit de vroege jaren 20. De gele pijl wijst naar spoorlijn die onder Naarden vanuit het zuiden door Bussum voert en onder de vesting in westelijke richting afbuigt (gele pijl). Topotijdreis.nl

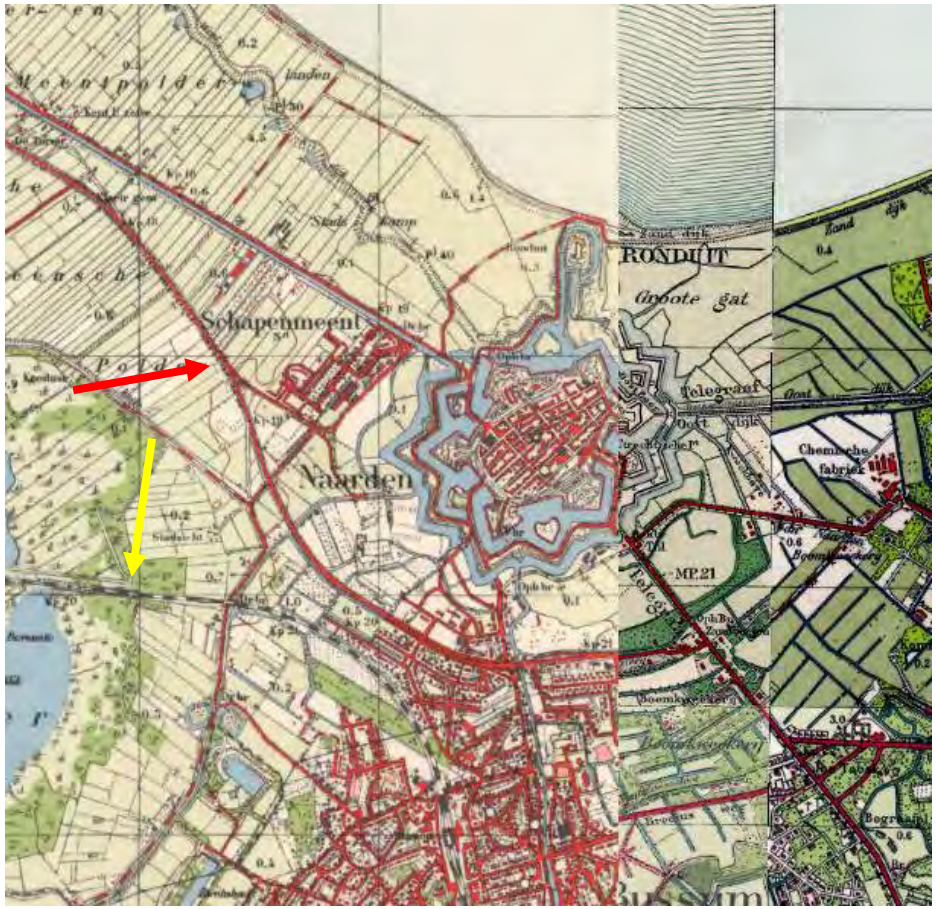

Naarden en omgeving op de topografische kaart uit de vroege jaren 50. De gele pijl wijst naar spoorlijn die onder Naarden vanuit het zuiden door Bussum voert en onder de vesting in westelijke richting afbuigt (gele pijl). De rode pijl wijst naar de Rijksweg Amsterdam-Amersfoort. Op de Schapenmeent is reeds een nieuwe wijk ontstaan rond de Huibert van Eijkenstraat. Topotijdreis.nl

Naarden en omgeving op de topografische kaart uit 1983. De snelweg A1 is dan net voltooid en loopt boven langs de vesting. De wijken rond de stad zijn dan vrijwel volledig bebouwd, voor zover dit in verband met de wens tot vrij houden van de schootsvelden was toegetaan. Topotijdreis.nl

Luchtfoto uit de vroege jaren 80. Uit de Beschrijving beschermd stadsgezicht. RDMZ.

Zicht op één van de bastions vanaf de wal.

Vogelvlucht van de stad binnen de vesting. Foto: VranzVanMaaren

2.2.2 Historisch-ruimtelijke ontwikkeling van Tuindorp Keverdijk[2]

Het gebied waar het wijkje met arbeiderswoningen ontstond was tot dan toe in gebruik geweest als meent, dat wil zeggen gemeenschappelijke agrarische, laag gelegen gronden (weiden) ingeklemd tussen de 17de-eeuwse Naarder Trekvaart aan de noordzijde en de Keverdijk aan de zuidzijde. Het gebied vormde een onderdeel van de Keverdijkse Polder. Haaks op de trekvaart was het gebied verkaveld in smalle en deels bredere stroken. Aan de oostzijde sloot het gebied aan op een restant van een tweede buitengracht van de vesting, waar langs een steeg liep (de Meersteeg, thans Meerstraat) die bij de trekvaart uitmondde in een brug over de vaart.

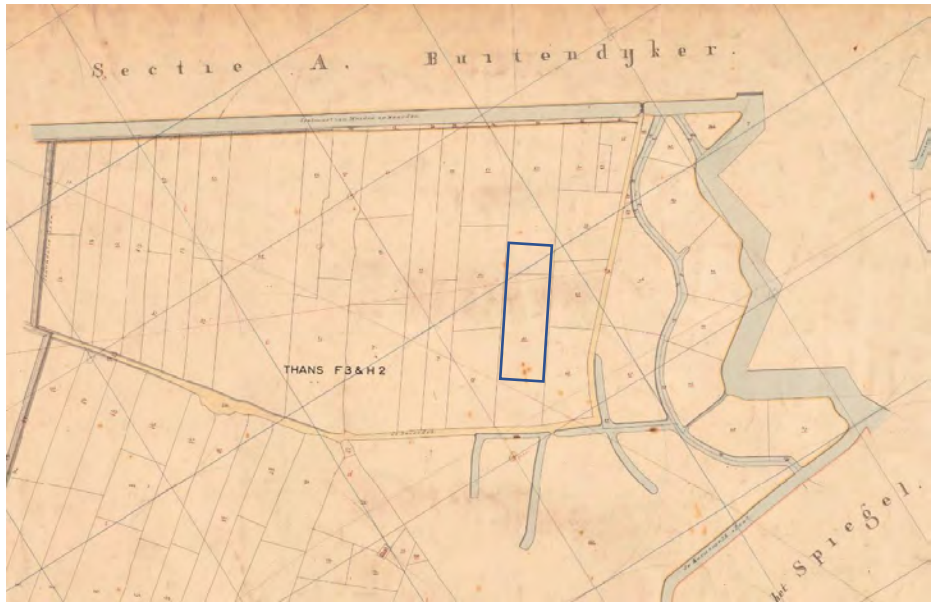

Kadastrale kaart 1811-1832 minuutplan Naarden, sectie F, blad 2. De Schapenmeent. Op het blauw omkaderde vlak werden de woningen van de Huibert van Eijkenstraat gebouwd.

Het gebied van de Schapenmeent lag in de smalle strook tussen de Zuiderzee en de Naardermeer die werd afgeschermd aan de oostzijde door de vesting Naarden en via de trekvaart en de Westdijk een goede verbinding vormde met Amsterdam. In de 17de eeuw raakte een deel van de Schapenmeent door een inbraak van de Zuiderzee met zand overspoeld. Na deze overspoeling gaven de Staten van Holland toestemming om deze meent aan particulieren te verkopen. Bij gevolg werd een oppervlakte van bijna 30 hectare, begrensd door de buitengracht, de trekvaart, de Keverdijk en de later Ten Boschstraat in 1677 van deze onvruchtbare weide afgescheiden om deze verdelen in kleinere kavels. Helaas voor de Staten bleken zich geen kopers te melden voor de schrale percelen. Het gebied bleef hierdoor nog tientallen jaren in extensief gebruik als schapenweide.

In 1717 lukte het om percelen alsnog in erfpacht uit te geven, waardoor enkele tuintjes ontstonden en een deel van de grond intensiever gebruikt ging worden. Overigens bleef het gebruik nog lang niet erg intensief en tot halverwege de 19de eeuw bleef het gebied ook onbewoond. Op de kadastrale kaart 1811-1832 (sectie F blad 02) is dan ook geen bebouwing weergegeven.

In 1856 kwam in deze situatie verandering toen grutter Robin uit Ermelo ter hoogte van de huidige Huibert van Eijkenstraat dichtbij de trekvaart een korenmolen mocht bouwen. De molen werd al in 1858 door brand verwoest, maar op dezelfde plek liet E. van den Born een nieuwe molen die de naam "De Hoop" kreeg. Deze molen zou langer bestaan en vormde de aanleiding voor de totstandkoming van een buurtschapje.

[2] Voor de geschiedenis van de Schapenmeent en tuindorp Keverdijk is gebruik gemaakt van het artikel: H. Schaffenaar, "Van Schapenmeent tot tuindorp Keverdijk " in: *De Omroeper* juli 1997 jaargang 10, nr. 3 pp. 94-101 en in het zelfde tijdschrift het artikel van A.C. Slinger, "een terugblik op 'de Schapenmeent' pp. 85-93

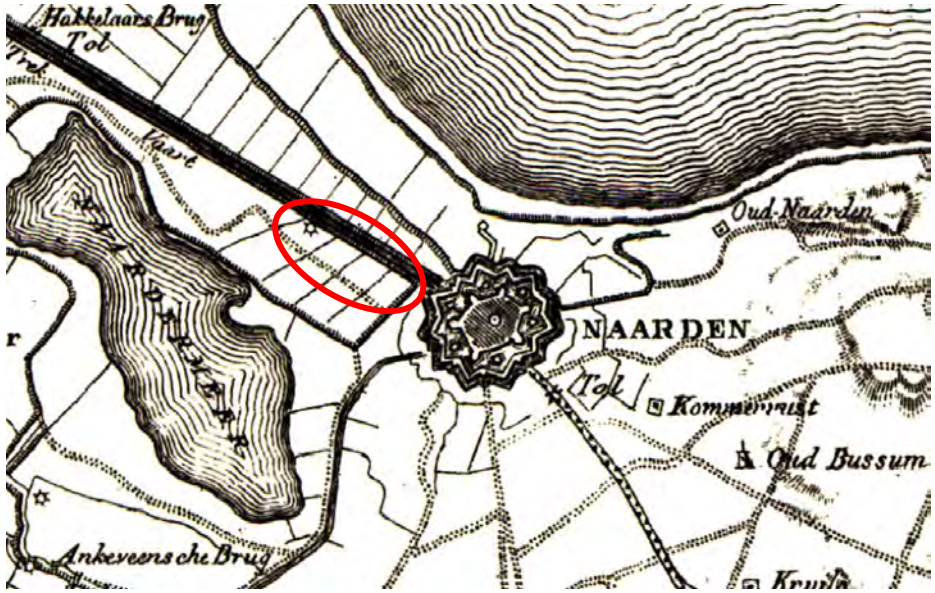

Topografische kaart van Naarden en omgeving uit de vroege 19de eeuw. De Schapenmeent is rood omcirkeld. Topotijdreis.nl

Topografische kaart van Naarden en omgeving uit 1853. De Schapenmeent is rood omcirkeld. Topotijdreis.nl

De in de tweede helft van de 19de eeuw ontstane buurtschap bij molen De Hoop lag binnen de zogenaamde Verboden Kring van de vesting Naarden, een gebied dat als schootsveld vrij moest worden gehouden. Bebouwing was hier alleen toegestaan als die in hout was opgetrokken en bij oorlogsdreiging snel met de grond gelijk kon worden gemaakt. Hierdoor waren de huizen in deze buurtschap ook uitsluitend in hout opgetrokken, vaak met een lage stenen plint. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd op het oostelijke deel van de Schapenmeent een militair barakkenkamp ingericht. De militaire overheid had in het gebied al eerder ingegrepen toen men de Meersteeg in 1876 ging verbreden. Deze steeg leidde van oudsher naar de boerderijen bij de Naardermeer. Het Rijk verbeterde deze zandsteeg door hem hoger te leggen, te voorzien van grind en te verbreden tot een baan van 8 meter breed, zodat een goede verbinding ontstond tussen de Amsterdamsestraatweg en de batterijen aan de Karnemelksloot.

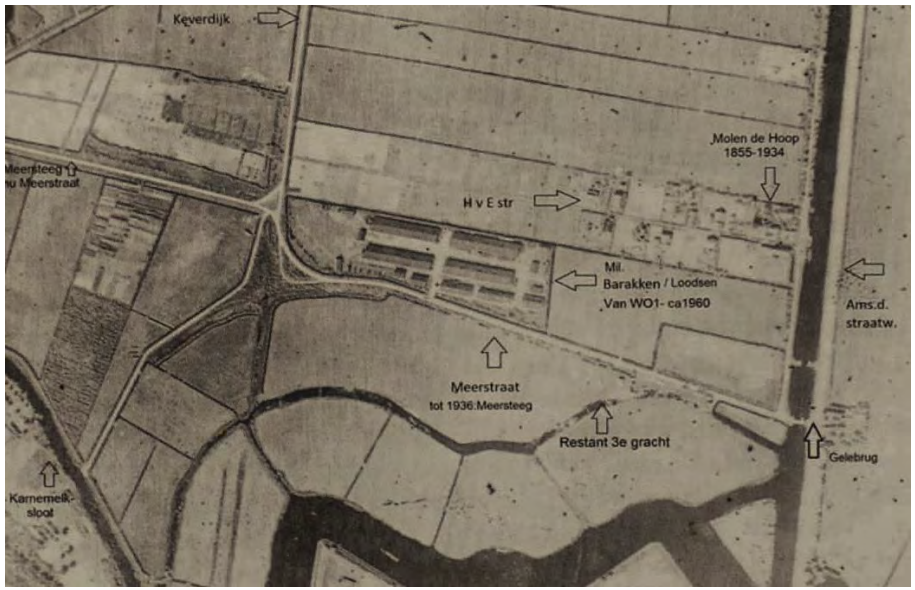

Luchtfoto van rond 1920 waarop de buurtschap bij de molen de Hoop en het militaire barakkenkamp zichtbaar zijn.

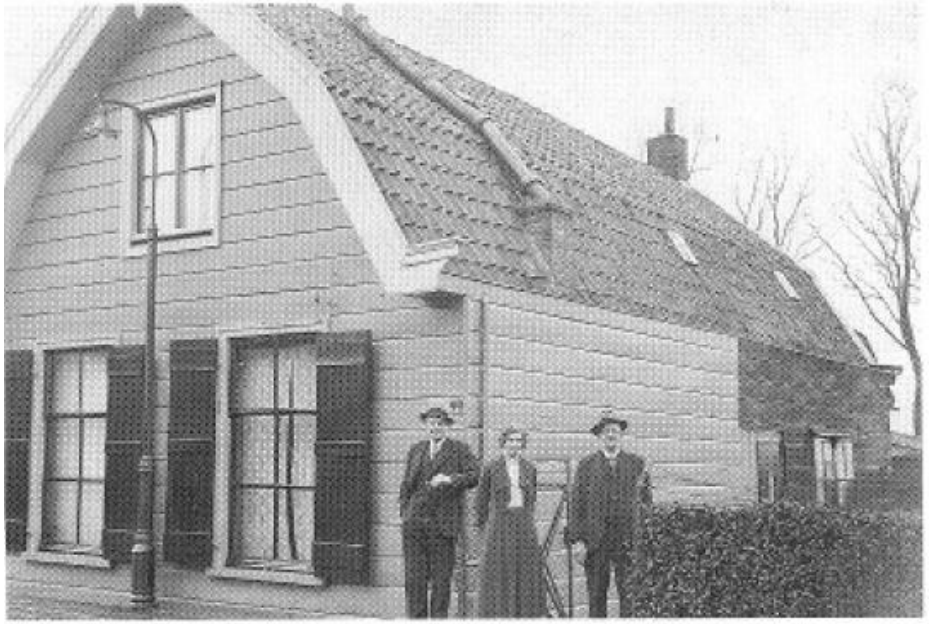

Huibert van Eijkenstraat 7. Een negentiende eeuws houten huis binnen de Verboden Kring. Van links naar rechts de bewoners in de jaren dertig: Hark, Antje en Hendrik Cornelis de Gooijer. Collectie: P.B. de Gooijer.

Gezicht op Naarden met 19e eeuwse bebouwing langs de trekvaart. Een foto uit het begin van de 20e eeuw. Collectie: P.B. de Gooijer.

Gezicht op de Schapenmeent omstreeks 1902. De foto is gemaakt vanaf de Meersteeg.

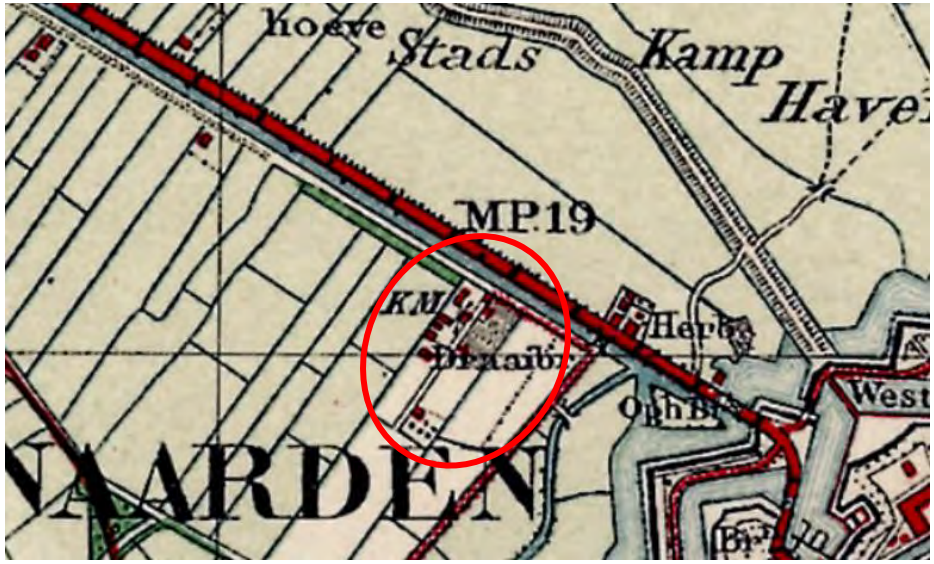

Uitsnede van de topografische kaart van omstreeks 1920. Binnen de rode ovaal is de buurtschap bij de molen de Hoop zichtbaar. Topotijdreis.nl

In tegenstelling tot de meeste andere (vesting)steden bleef Naarden vanwege de strategische functie als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie veel langer onder de Vestingwet. Daardoor moesten de Verboden Kringen ook binnen de Kringenwet gehandhaafd blijven, wat een groei buiten de vesting belemmerde. Het Koninklijk Besluit van 11 december 1920 gaf echter wat lucht. Toen werd de Huibert van Eijkenstraat en alles wat daar verder verwijderd van de Vesting lag onttrokken aan de Kringenwet. Het gebied rond de latere Krayenhoffstraat en Meerstraat bleef nog wel onder de Kringenwet vallen.

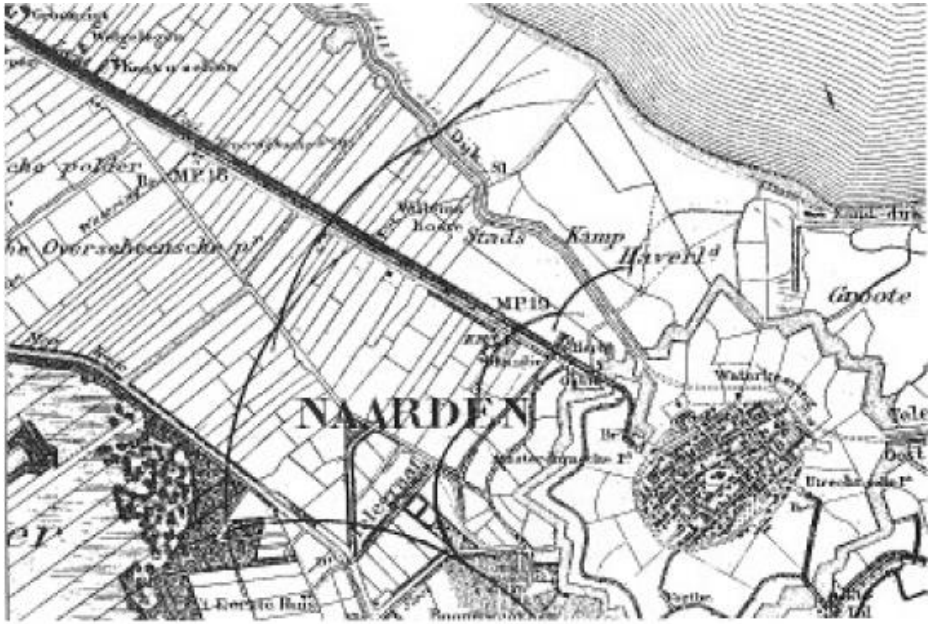

Topografische kaart met daarop de zone (vanaf de cirkel bij de korenmolen tot aan de westelijker gelegen cirkels) die in 1920 werd onttrokken aan de bepalingen van de Kringenwet. Collectie: Stadsarchief Naarden.

Uitsnede uit een luchtfoto van de jaren 20 waarop de buurtschap rond de Huibert van Eijkenstraat bij de molen de Hoop is te zien. Fototechnische dienst LVA. https://nimh-beeldbank.defensie.nl/ 2011-1025

Luchtfoto van jaren 20 van Naarden en omgeving in westelijke richting gezien. Rondom de vesting is het open gebied zichtbaar. De gele pijl wijst naar de buurtschap bij de molen de Hoop. Fototechnische dienst LVA. https://nimh-beeldbank.defensie.nl/ 2011-3708

Naarden werd in die tijd geplaagd door een nijpende woningnood in de Vesting, alwaar 3160 personen woonden in 624 woningen, waarvan meerdere woningen dubbel- of zelfs drievoudig bewoond werden. Het spreekt voor zich dat de gemeente het Koninklijk Besluit van 1920 met beide handen aangreep om zo snel mogelijk in het vrij gegeven gebied te starten met de bouw van arbeiderswoningen. De Bouwvereniging Volksbelang kreeg daarop toestemming om aan de vanuit de buurtschap bij de molen de Hoop doorgetrokken Huibert van Eijkenstraat in eerste aanleg een complex van dertig woningen te realiseren. Dit plan is in 1922 voltooid. [3]

Het eerste stenen huis, nu Vaartweg 10, dat gebouwd kon worden door de opheffing van Naarden als vesting en daarmee ook de laatste Verboden Kring. De foto werd op 4 maart 1927 in een tijdschrift gereproduceerd.

Na de afronding van de Huibert van Eijkenstraat was men in 1928 zo ver dat men in het zuidoostelijke deel van Schapenmeent aan de Keverdijk en Evert de Bruijnstraat de grond kon verkopen voor 36 arbeiderswoningen en twee winkelhuizen. De bebouwing zou reiken tot de Anna van Meursweg. In dezelfde tijd was men ook bezig met plannen voor exploitatie van de gronden aan de Meersteeg en latere Krayenhoffstraat. Deze dichter bij Vesting gelegen Verboden Kring was inmiddels ook opgeheven. De eerste plannen kwamen niet van de grond, waardoor in 1930 eerst werd gestart aan de Evert de Bruijnstraat. In 1930 startte men met de bouw van negen woonhuizen en twee winkels, te weten een bakkerij en een melkhandel.

De Evert de Bruijnstraat met rechts de melkhandel en aan de overzijde de tabakswinkel. Collectie: Stadsarchief Naarden.

In 1931 werden de bouwplannen gemaakt voor de woningen op de hoek met de Vaartweg en in 1932 werden 35 woonhuizen gebouwd aan de toen aangelegde B. van Rooijenstraat op het weiland waar J.G. Snoek tot dan toe

[3] Voor de verdere ontwikkelingsgeschiedenis van deze straat zie de volgende paragraaf.

zijn koeien, schuur en hooiberg had staan. In hert kader van de Werkverschaffing werd deze bouw voor de helft verricht door Naardense werklieden.

De Krayenhoffstraat vlak vóór de Tweede Wereldoorlog met rechts de kruideniers-winkel van Hartong. Collectie: Stadsarchief Naarden.

In die periode was de molen de Hoop inmiddels ernstig in verval geraakt. Het bestuur van "De Hollandsche Molen" schreef in 1930 een brandbrief aan het bestuur van Naarden om deze molen te behouden. Plannen werden gemaakt voor een woning in de romp, maar het geheel leed schipbreuk. In 1934 werd de molen jammerlijk gesloopt om plaats te maken voor woningen. Een ander probleem vormde de vuilnisbelt aan de Vaartweg, die door de groeiende wijk steeds dichter bij de woningen kwam te liggen. In 1937 werd deze vuilnisbelt pas verplaatst naar de zeedijk, waar de gemeente een stuk grond had aangekocht. Aan de vaart werd ook westelijk van de oude buurtschap een voetbalveld aangelegd. In 1934 lukte het de heer Weitjens uit Bussum samen met een compagnon om de gronden van J.A. van Eijken Nieukerk bij de Meersteeg te kopen en in 1935 kon een begin worden gemaakt met de exploitatie ervan.

De Huibert van Eijkenstraat in de jaren dertig.

In 1936 begon men met bouwen en in mei 1936 nam de gemeenteraad het besluit om de Meersteeg om te dopen tot Meerstraat. De gemeentearchitect had dominee Drijver daarvoor al gevraagd om met voorstellen te komen voor straatnamen in de in ontwikkeling zijnde wijk. Drijver stelde daarop de namen Jan Houtman, generaal Krayenhoff, kolonel van Brienen, Tets van Goudriaan en majoor Kamps voor. Deze mensen hadden een rol gespeeld bij de belegering van Naarden in 1813-1814. Voor de Tweede Wereldoorlog werd alleen de naam van generaal Krayenhoff gebruikt, want aan die straat werd vanaf 1935 gestart met bouwactiviteiten.

De plannen voor woningen aan de Jan Houtmanstraat, de Majoor Kampsstraat en de eerste woningen voor ouderen aan de B. van Rooijenstraat dateren uit 1937. In juni 1939 volgde de aanbesteding van deze complexen, maar de bouw werd niet doorgezet. In 1941 begon men uiteindelijk met de bouw van deze 39 woningen (16 normale woningen, 6 woningen voor grote gezinnen en 17 woningen voor 'sociaal onvolledige gezinnen' zoals men die toen noemde.

Luchtfoto van kort voor 1940 van tuindorp Keverdijk. Fototechnische dienst LVA. https://nimh-beeldbank.defensie.nl/ 2011-0363

Luchtfoto 16-9-1931 van de zuid-oostelijke hoek van tuindorp Keverdijk. De gele pijl wijst naar het nog aanwezige militaire kamp. Fototechnische dienst LVA. https://nimh-beeldbank.defensie.nl/ 2011-5163

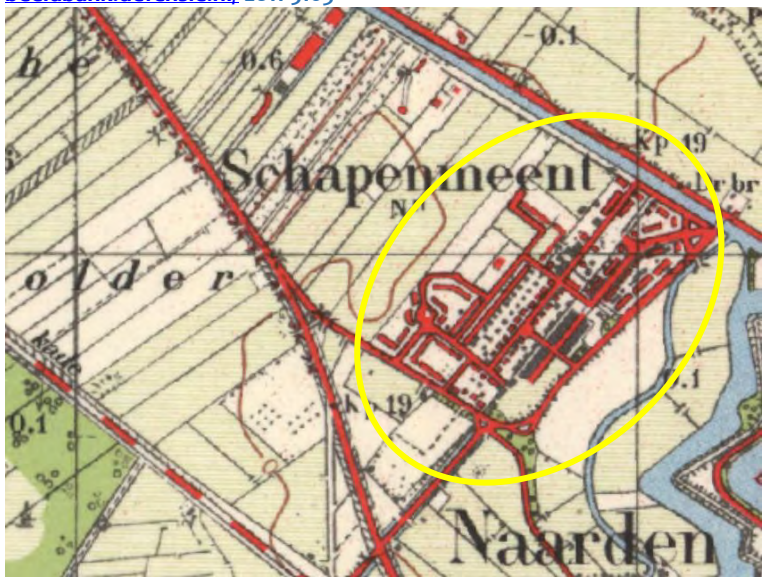

Op de topografische kaart van 1949 is het tussen 1921 en 1941 bebouwde gebied voor het eerst op de topografische kaart als wijkje ingetekend. Topotijdreis.nl

Werd de groei van de wijk voor de oorlog nog geremd door de crisisjaren, na de oorlog breidt de wijk zich in een rap tempo uit. In de jaren 50 worden de Kolonel Ververstraat, de Ten Boschstraat en de oostzijde van de Kolonel Michaëlstraat bebouwd met rijtjeshuizen, alsmede de Tets van Goudriaanstraat, Kolonel van Brienenstraat en Vaartweg in dit gebied. De Evert de Bruijnstraat wordt doorgetrokken en de daar parallel aan gelegen Hans Bentinckstraat en Kolonel Palmstraat met de dwarsstraat Kolonel Falbastraat aansluitend op de Keverdijk worden eveneens bebouwd. Aan de oostzijde wordt in die tijd ook het gebied tussen de Meerstraat en de op de resten van de tweede buitengracht aangelegde Van Limburg Stirumlaan deels bebouwd. Dit gebied wordt doorsneden door de Van der Duyn van Maasdamlaan aan de zuidwest kant en de Van Hogendorplaan aan de noordoost zijde, terwijl verder de Meerstraat en de Van Limburg Stirumlaan U-vormige aftakkingen krijgen in het middengebied. In die periode is aan de overzijde van de trekvaart een industriegebied ontwikkeld.

Op de topografische kaart van 1961 is de groei van het gebied in de jaren 50 goed zichtbaar. Van hert militaire kamp zijn nog twee barakken over. Topotijdreis.nl

Op 13 juni 1956 werd de Gele Brug verwijderd en geplaatst in de Verlengde Fortlaan over de Karnemelksloot. Collectie: Stadsarchief Naarden.

Bij de aansluiting van de Meersteeg, later Meerstraat op de trekvaart lag al lang een brug, eerst een traditionele houten ophaalbrug en sinds 1895 een ijzeren draaibrug die de naam Gele Brug. Om verkeerstechnische redenen werd deze brug in 1956 verwijderd en verplaatst en werd een nieuwe basculebrug gebouwd, de Prinses Irenebrug. Deze brug werd geopend in 1957.

In de jaren 60 breidde de wijk en het naast gelegen industriegebied zich verder in noordwestelijke richting uit. Het betrof hier het stuk tussen de Kolonel Michaëlstraat en de Churchillstraat. Deze uitbreiding is net als die van de jaren 50 nog heel rationeel met rijtjeswoningen in blokken langs de straten met voor- en achtertuintjes. Wel wordt langs de Nesciohof aan de

noordwestzijde een opzet gehanteerd met drie rond een op de straat aansluitend plein gegroepeerde blokken.

Op de topografische kaart van 1969 is de groei van het gebied in de jaren 60 goed zichtbaar. Van het militaire kamp is niets meer over. Topotijdreis.nl

In de jaren 70 wordt tenslotte de noordwestelijke punt tussen de trekvaart de Rijksweg ingevuld. Hier verschijnen dan voor het eerst meer speelse structuren, zoals de onder een schuine hoek met de straat in zaagtandvorm geplaatste woningen aan het Jac. P. Thijssepark (ajourtype). Hier worden ook voor het eerst weliswaar lage (drielaags) galerijflats gebouwd.

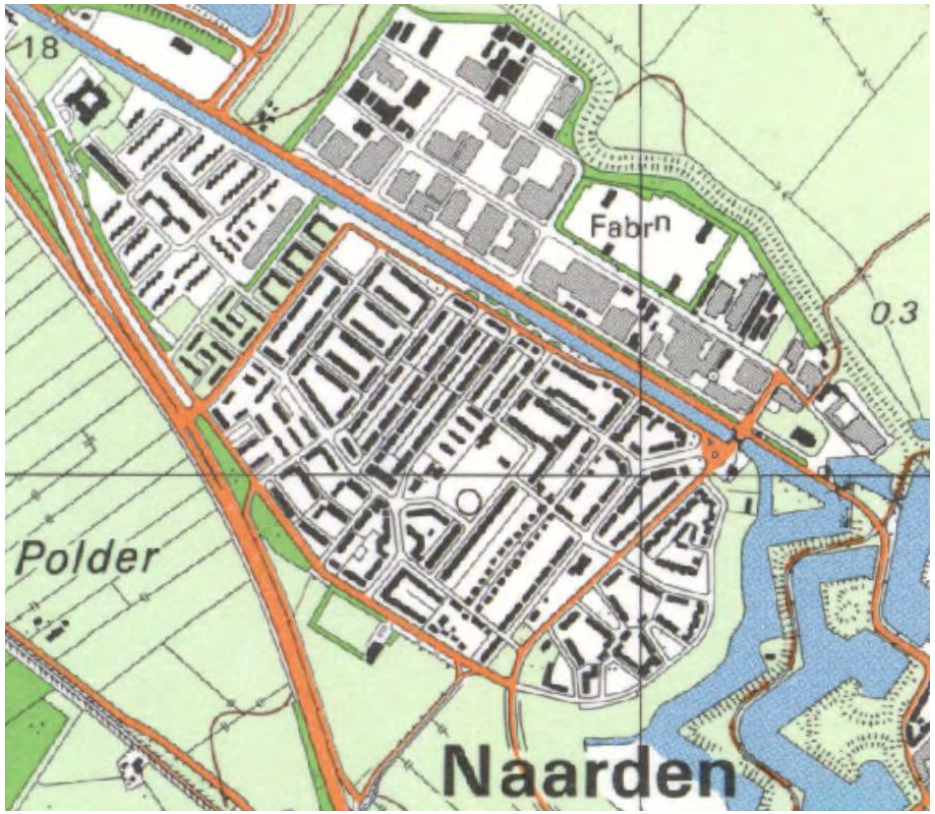

Op de topografische kaart van 1981 is de groei van het gebied in de jaren 70 goed zichtbaar. Het industriegebied ligt ingeklemd tussen de trekvaart en de kronkelende Westdijk. Topotijdreis.nl

Uitsnede van een luchtfoto van een besneeuwd Naarden op 18 januari 1966. De gele pijl wijst naar de Huibert van Eijkenstraat. Foto Dick Coersen ANP. Historisch archief ANP Fotoarchief 1963-1986 12860365.

2.3 ONTSTAAN VAN DE EERSTE ARBEIDERSWIJK: 1921-22

2.3.1 De bouw van arbeiderswoningen langs de Huibert van Eijkenstraat.

De op 27 juli 1914 opgerichte woningcorporatie Bouwvereniging “Volksbelang” bouwt in aanvang nog op braakliggende locaties in de vesting maar krijgt na het Koninklijk Besluit van december 1920 de kans om voor het eerst buiten de vesting te bouwen. Voor het bouwplan op de toen nog zeer landelijke Schapenmeent schakelen ze architect L. Streefkerk uit Naarden in voor het ontwerp van dubbele arbeiderswoningen, te bouwen in 15 blokken aan de Huibert van Eijkenstraat. Huibert van Eijken was een smid die bij het beleg in 1572 hevig verzet had geboden bij het uitmoorden van burgers van Naarden door de Spaanse troepen. Ook de straten die nadien hier werden aangelegd verwezen in hun namen naar de vestinggeschiedenis.

Architect Streefkerk ontwikkelt voor de nieuwe straat drie woningtypen, een type A, type B en type C. De vergunning hiervoor is verleend op 5 augustus 1921. De woningen werden aangesloten op een eveneens toe aangelegde riolering die uitmondde op de trekvaart. Grondeigenaren (erfpachters Bijleveld, Rookhuizen, P. de Gooijer, Ruiters, Segers en Van den Born) bij het oudste deel (de buurtschap bij de molen) stonden grond af voor verbreding van de vanuit de buurtschap doorgetrokken Huibert van Eijkenstraat. De straat kreeg zo een rijvlak van 4 meter breed met daarnaast verharde met grind afgedekte voetpaden. De militaire autoriteiten gaven toestemming voor de aanleg van een haaks op de Huibert van Eijkenstraat gerichte zijweg die dwars over het barakkenkamp naar de Meersteeg leidde. Verder werd de langs de trekvaart gelegen toegangsweg (Vaartweg) verhard en door de toenmalige eigenaar en tevens voorzitter van woningbouwvereniging Volksbelang J.A. van Eijken Nieukerk ‘om niet’ overgedragen aan de gemeente.

Het bouwplan waarvoor vergunning werd verleend bestond uit acht dubbele woningen aan de ene zijde van de straat (de huidige nummers 51-81) en zeven dubbele woningen aan de andere zijde (de huidige nummers 52-82, waarbij de nummers 70 en 76 de dwarsstraat over het barakkenkamp aan weerszijden flankeerden. Deze bouw omvatte acht dubbele woningen van het type A, zes dubbele woningen van het type B en één dubbele woning van het type C. Deze bijzondere woning van het type C met een hoge topgevel aan de straat kwam tegenover de aansluiting van de dwarsstraat over het barakkenkamp te staan en kreeg in de voorgevel een stichtingssteen. De tekst in verhoogde letters op dit zandstenen blok luidt: “VOLKSBELANG” Den 25sten october 1921 legde de voorzitter J.A. van Eijken Nieukerk den eersten steen.

De “eerste steen” van Volksbelang in de gevel van Huibert van Eijkenstraat 71-73, de type C dubbelwoning die tot aan 1950 in de zichtas van de tot dan toe aanwezige dwars-as vanuit de Huibert van Eijkenstraat naar de Meerstraat lag. Foto FH MAB 2020

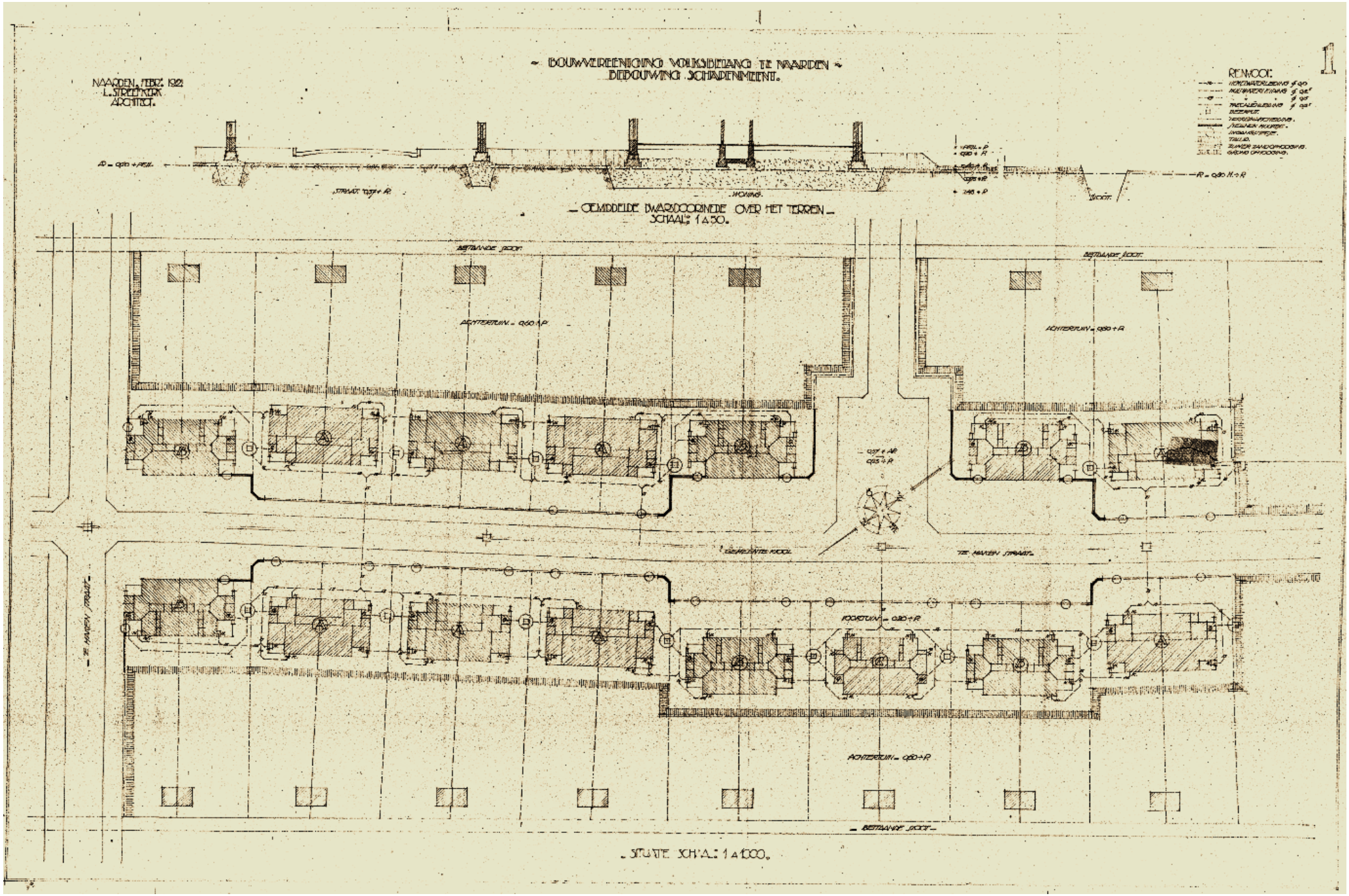

Plattegrond plan voor 15 dubbele arbeiderswoningen op de Schapenmeent voor Bouwvereniging Volksbelang te Naarden. L. Streefkerk Naarden febr. 1921. Stadsarchief Naarden

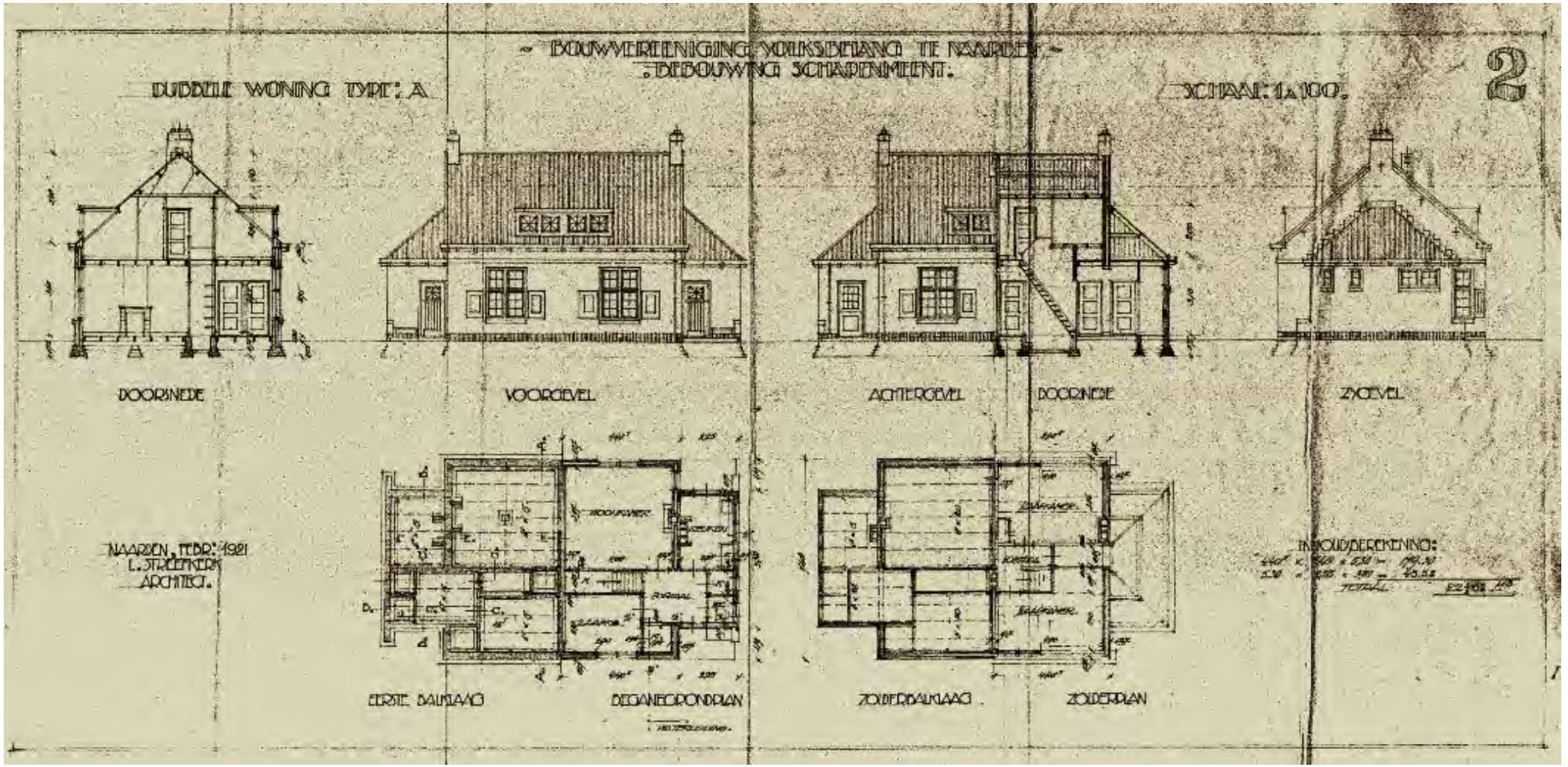

Plattegronden doorsnede en gevels dubbele arbeiderswoning type A op de Schapenmeent voor Bouwvereniging Volksbelang te Naarden. L. Streefkerk Naarden febr. 1921. Stadsarchief Naarden

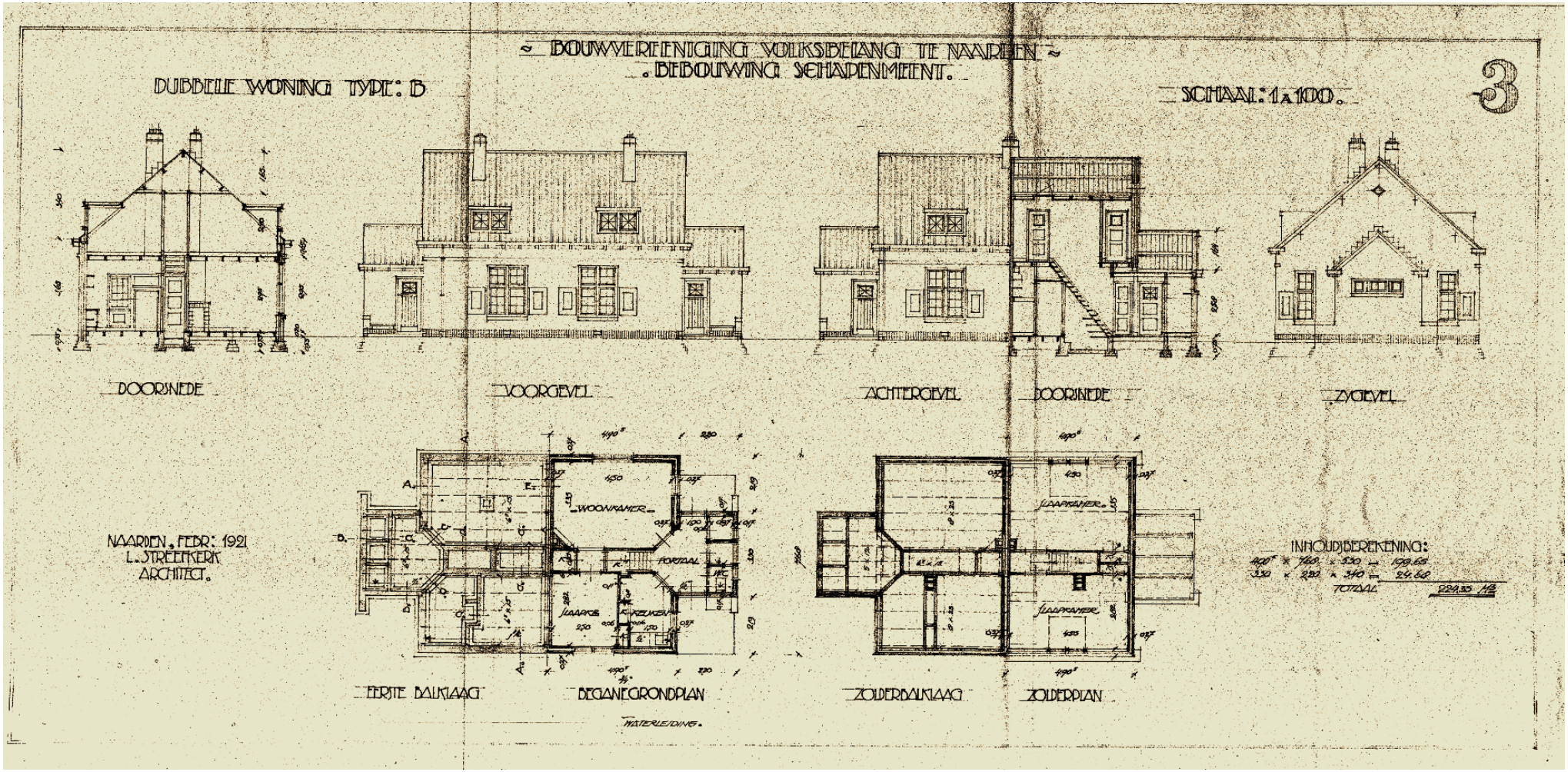

Plattegronden doorsnede en gevels dubbele arbeiderswoning type B op de Schapenmeent voor Bouwvereniging Volksbelang te Naarden. L. Streefkerk Naarden febr. 1921. Stadsarchief Naarden

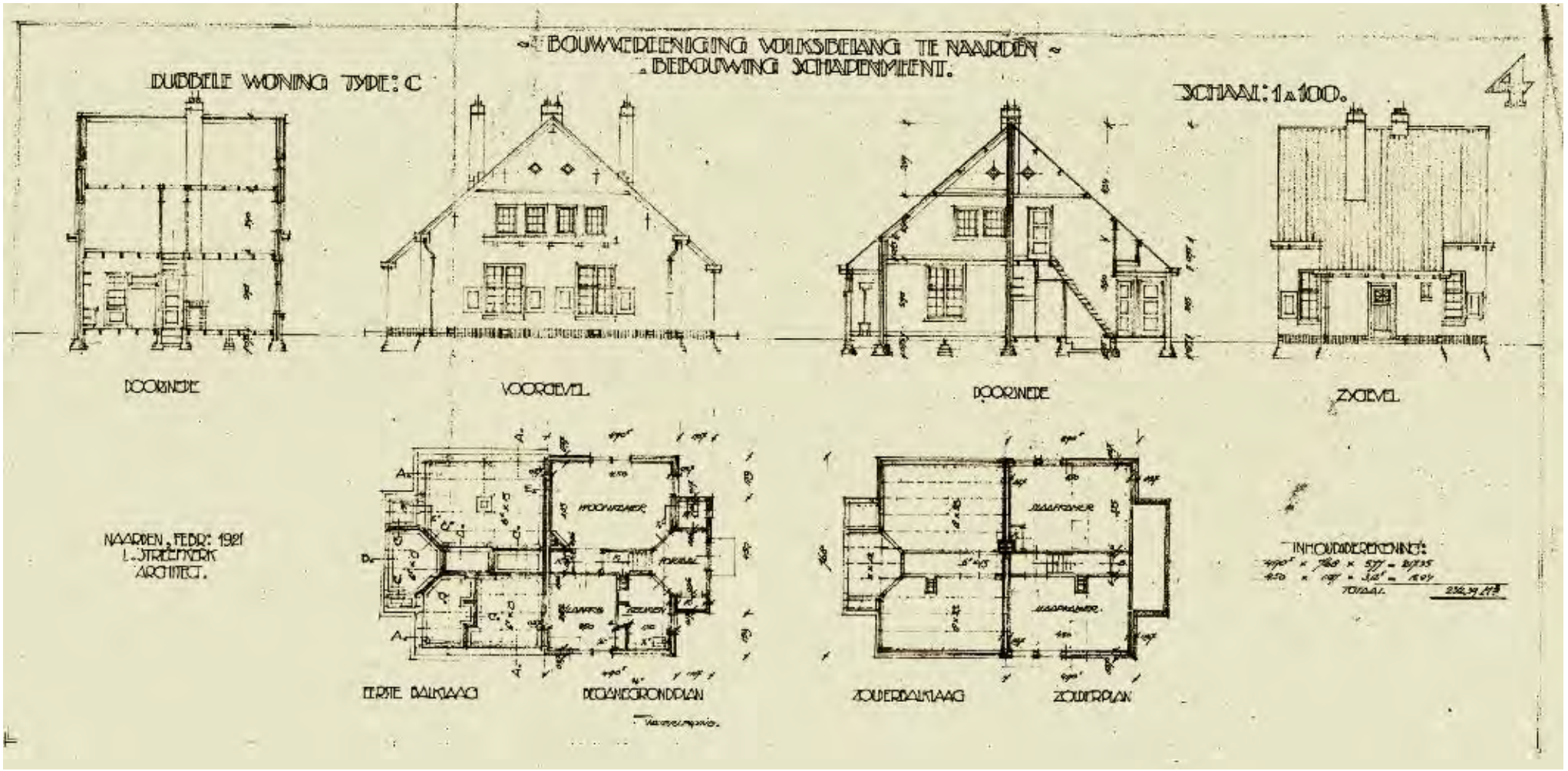

Plattegronden doorsnede en gevels dubbele arbeiderswoning type C op de Schapenmeent voor Bouwvereniging Volksbelang te Naarden. L. Streefkerk Naarden febr. 1921. Stadsarchief Naarden

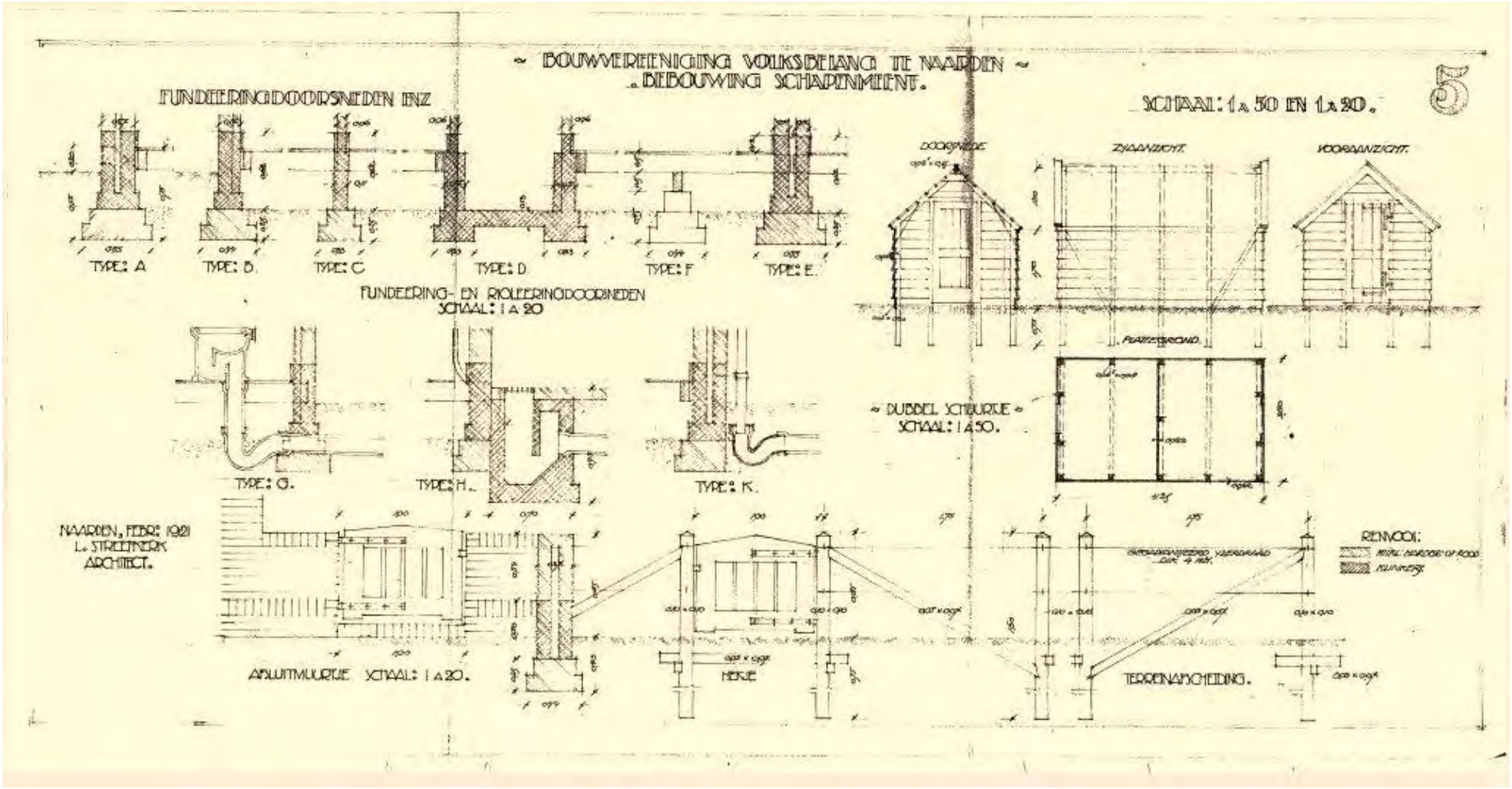

Plattegronden en gevels van de schuurtjes, doorsnede funderingen en rioleringen en aanzichten tuinmuurtje en erfafscheidingen van de dubbele arbeiderswoningen op de Schapenmeent voor Bouwvereniging Volksbelang te Naarden. L. Streefkerk Naarden febr. 1921. Stadsarchief Naarden

Op 25 juli 1921 verzoekt architect Streefkerk de gemeente om in afwijking op de verleende vergunning de buitengevels van de woningen 17cm in plaats van 27cm dik te mogen maken. Voorts wil men af zien van gemetselde muurtjes rond de voortuinen. Het is niet duidelijk of de gemeente dit verzoek heeft gehonoreerd, in ieder geval wordt vergunning verleend in augustus van 1921, waarbij de voorwaarde wordt gesteld dat de bouw voor 1 juli 1922 moet zijn afgerond, aldus gemeentearchitect B.G. Deenik.

Uiteindelijk worden naast de in de vergunning aangevraagde vijftien dubbelwoningen nog zes dubbele woningen bijgebouwd, vier van het type A en twee van het type B. Hierdoor kan de Huibert van Eijkenstraat worden doorgetrokken tot aan de toen in aanleg zijnde Evert de Bruijnstraat. Aan de Evert de Bruijnstraat worden volgens dit plan woningen van type B en een varianttype D gebouwd, met in de zichtas van de Huibert van Eijkenstraat een woning van het type C. De aanvraag hiervoor is gedaan in 1922. Deze bouw moest gereed zijn op 1 maart 1923. Het lag in de bedoeling om met spoed door te gaan met woningbouw aan eerst de Evert de Bruijnstraat, maar dat liet nog even op zich wachten zoals hiervoor reeds is beschreven.

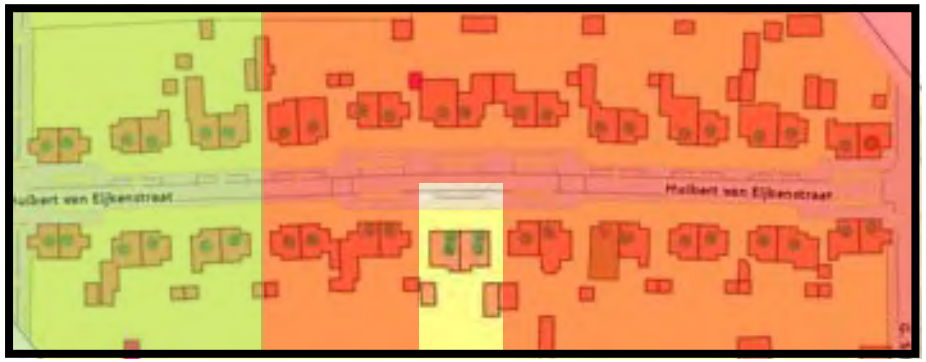

Plattegrond Huibert van Eijkenstraat. In rood fase 1 (15 dubbelwoningen 1921-22) in lichtgroen fase 2 (6 dubbelwoningen 1922?) en in geel fase 3 (dubbele woning uit 1950 ter plaatse van voormalige dwarsstraat). Bewerking FH MAB 2020.

Zicht door de straat richting de trekvaart en molen in de vroege jaren 30. Stadsarchief SSAN092N+F96.874

Zicht door de straat richting de Evert de Bruijnstraat in de vroege jaren 30. Links de aansluiting van de later verdwenen dwarsstraat.

Aanbestedingen.

Voor rekening van de bouwvereeniging „Volksbelang" te Naarden is aanbesteed het bouwen van 22 arbeiderswoningen aan de Schapenmeent aldaar. Laagste inschr. C. van Doorn te Utrecht, voor ƒ 71.500.

Aanbesteding tweede fase. Algemeen Handelsblad 29-4-1922 Delpher.nl

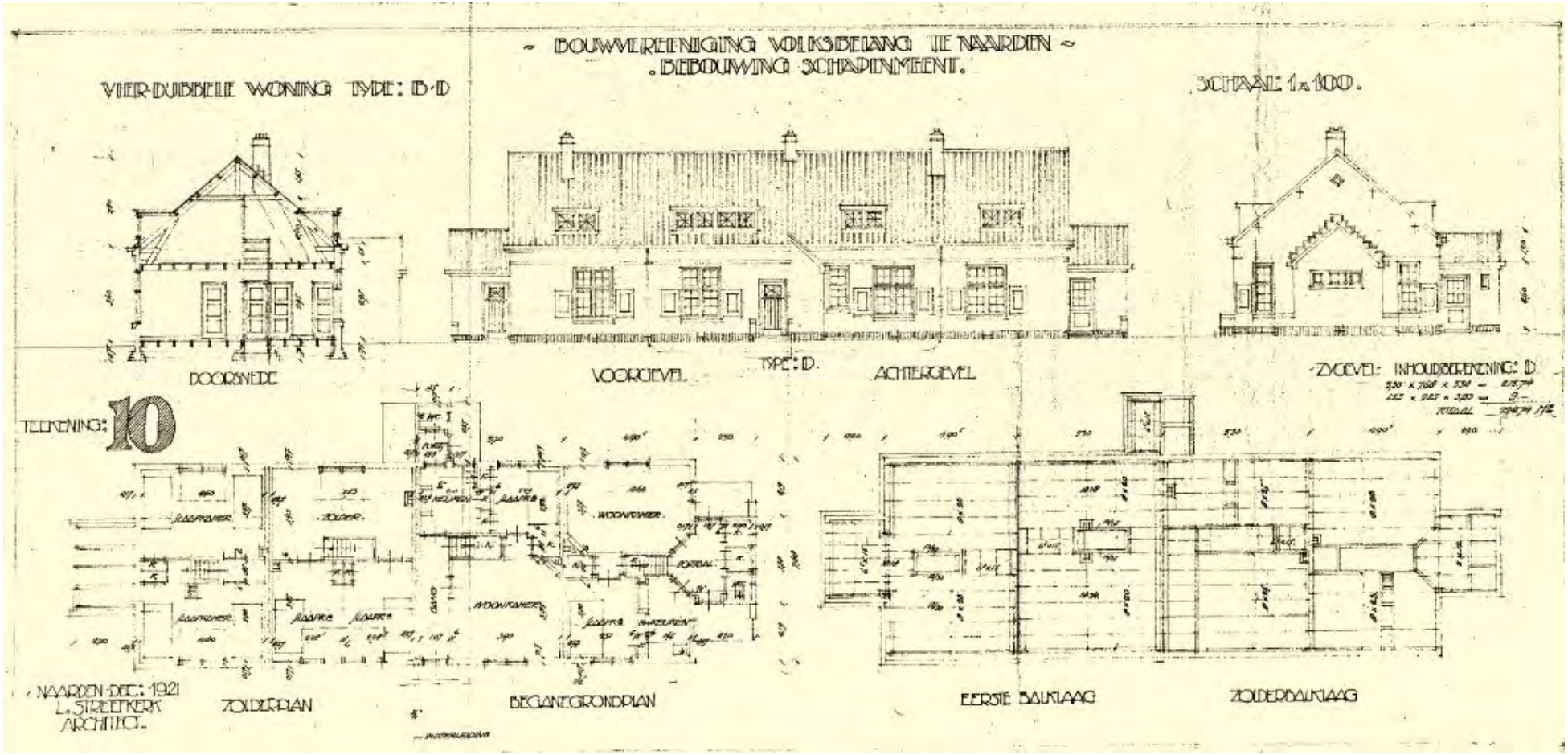

Plattegronden, doorsneden en gevels van type B/D. L. Streefkerk Naarden dec. 1921 Stadsarchief dossier 1922.015

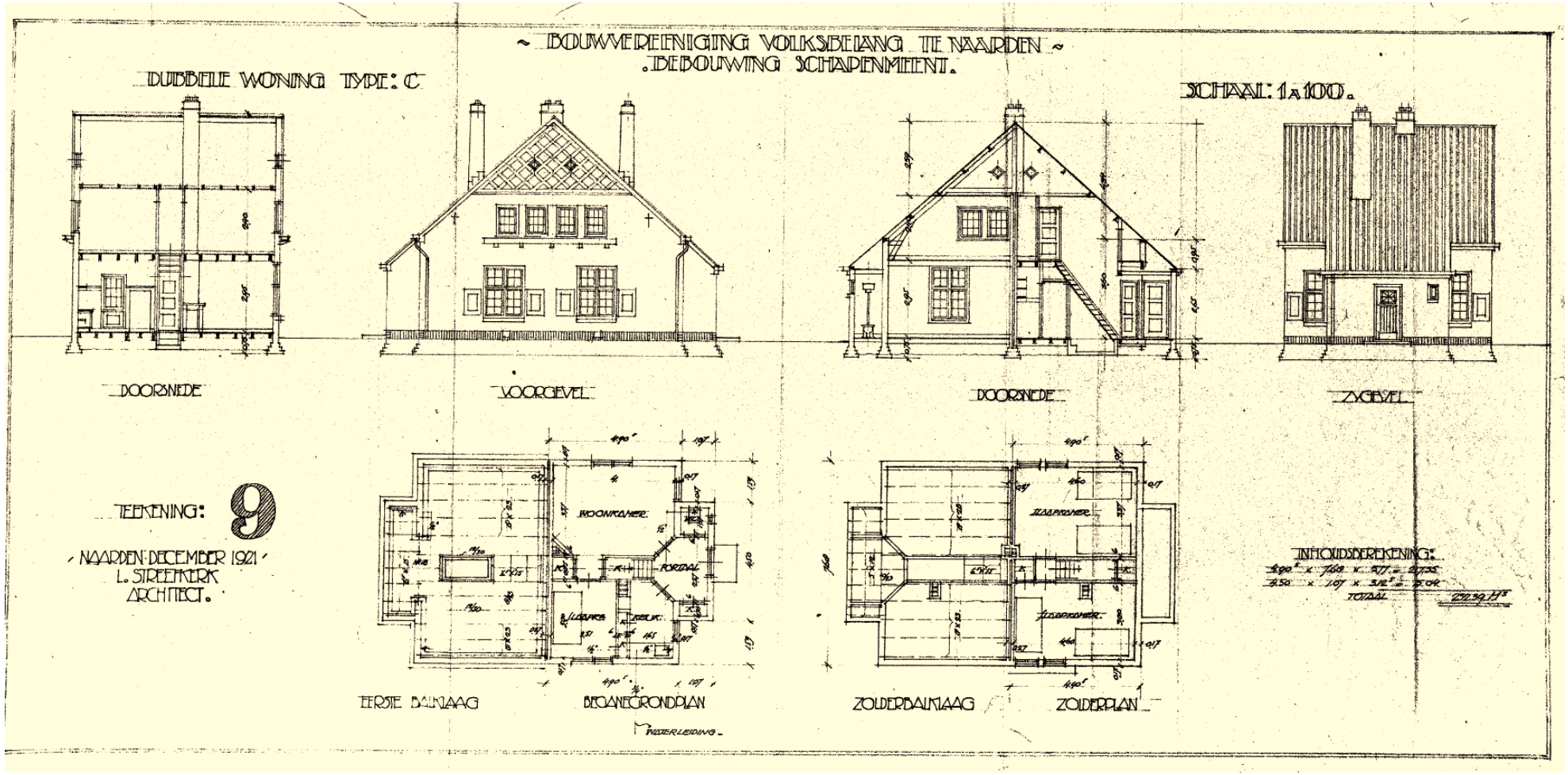

Plattegronden, doorsneden en gevels van type C, die in de as van de Huibert van Eijkenstraat aan de Evert de Bruijnstraat werd gebouwd. L. Streefkerk Naarden dec. 1921 Stadsarchief dossier 1922.015

In het toenmalige nummer 30 bij de familie Stegink was vanaf 1933 een groentewinkel gevestigd. Het feitelijke winkeltje was ondergebracht in de kamer aan de voorzijde. Moeder Stegink (hier op de foto in 1950) verkocht hier aardappelen en groenten. Fotocollectie Naarden SSAN092N+FRA 928

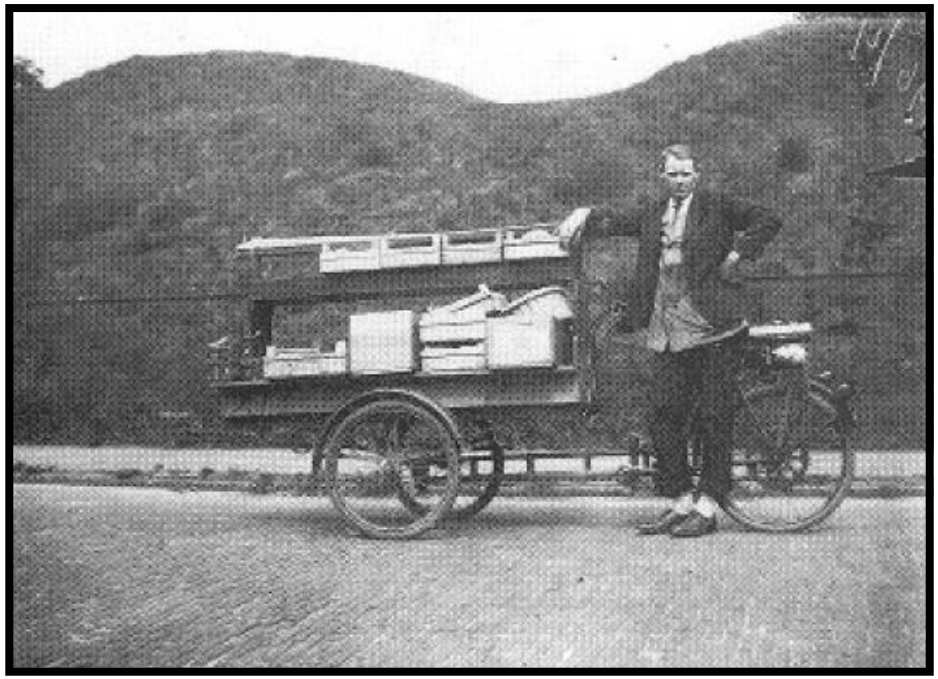

Piet Stegink ventte aanvankelijk met paard en wagen en later met de hier afgebeelde motorbakfiets (in de volksmond kontenknetter genoemd) de groenten en aardappels buiten de wijk. Uit: A.C. Slinger, "Een terugblik op de Schapenmeent (tuindorp Keverdijk) in: *De Omroeper* juli 1997 jrg 10, nr. 3 p. 89

Uit de situatietekening is af te leiden dat de straat en de woningen werden aangelegd op opgehoogde grond, de achtertuinen lagen lager. Tegen de achterkant waren paarsgewijs houten schuurtjes gebouwd. Achter de tuinen lag een bestaande sloot, vermoedelijk de sloten die op de oude kavelgrenzen lagen.

In de Tweede Wereldoorlog was de straat met de woningen van Volksbelang inmiddels omgeven door straten met sociale woningbouw en woningen voor middenstanders uit de jaren 30, waardoor inmiddels sprake was van een heuse wijk, die na de oorlog gestaag verder groeide. De

woningen werden vaak in aanvang met grote gezinnen bewoond. Dankzij de diepe achtertuinen was er ruimte voor het houden van dieren (kippen, varkens) en de aanleg van een moestuin.

In 1950 werd de dwarsstraat die vanuit de Huibert van Eijkenstraat verliep over het barakkenkamp naar de Meerstraat opgeheven. Aan de zijde van de Huibert van Eijkenstraat werd op de vrijgekomen grond na opheffing van de dwarsstraat in 1950 een duplexwoning (nr. 72, 72a en 74, 74a) gebouwd, met de gevel iets terugliggend ten opzichte van de flankerende type B-woningen.
De opkomst van de auto zorgde vanaf de jaren 70 ook hier voor een herindeling van de bestratingen, waarbij parkeerplaatsen moesten worden aangelegd. De grindstoepen kregen tegels en van de oorspronkelijk laanbeplanting (in de straat stonden van meet af aan verspreid enkele platanen) verdwenen enkele bomen. Uiteindelijk werden er nieuwe bomen bijgeplant van een bloesemdragende soort (kers pruim/prunus cerasifera).

In 1985 werd door Woningbouwvereniging Volksbelang een renovatieplan gemaakt voor de dubbele woningen. Renovatieburo A. van Ancum bv uit Hilversum maakte de plannen en aannemersbedrijf Van de Brink en Koopman voerde het werk uit. De bouwvergunning werd ingediend op 19 september 1986 en verleend op 30 september. De uitvoering liep van 1986 tot 1988. Bij de dakisolatie werden tevens de keramische Hollandse dakpannen vervangen door sneldekkers en werden de dakkapellen vervangen door exemplaren die bijna de gehele breedte van de gevel besloegen. Verder werden de gevels aan de binnenzijde geïsoleerd. Bij de keukenuitbouwen kon isolatie niet aan de binnenzijde plaats vinden, waardoor het isolatiepakket aan de buitenzijde werd aangebracht, waarna deze uitbouwen werden gepleisterd.

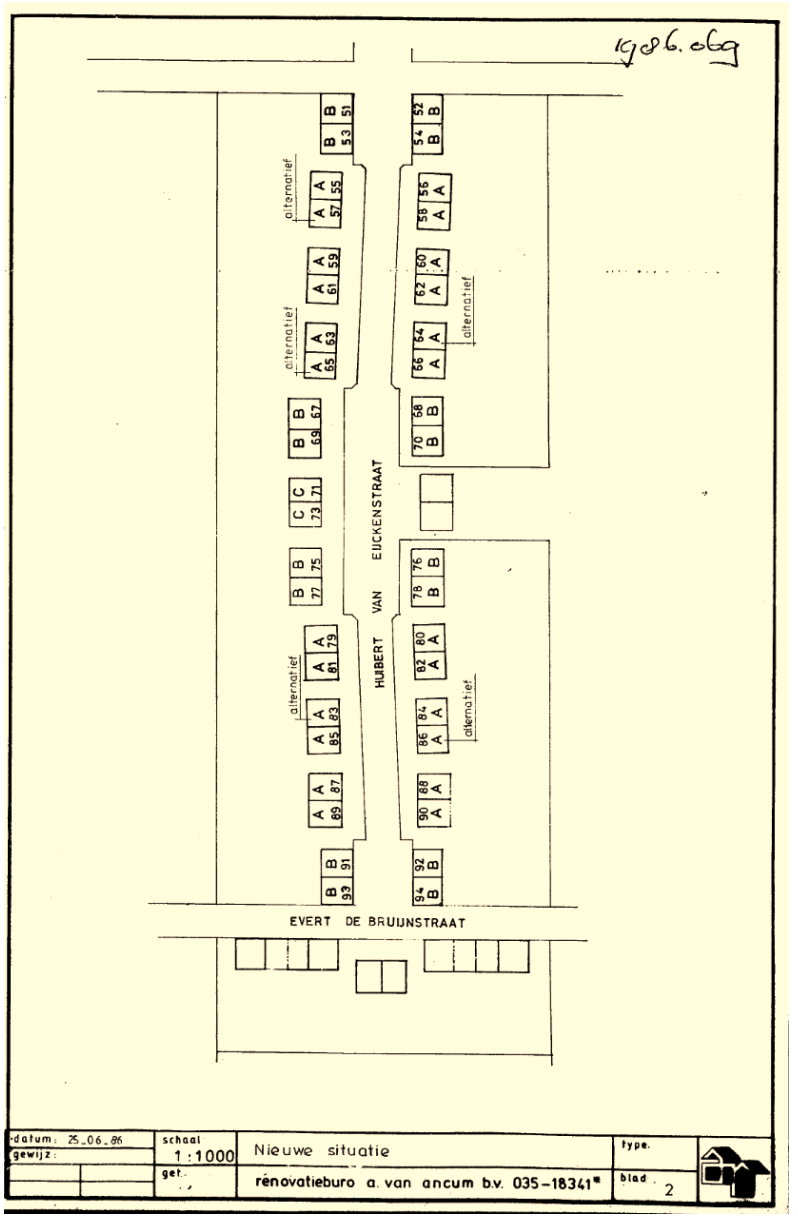

Situatietekening Huibert van Eijkenstraat. Renovatieburo A. van Ancum bv. 1986. Stadsarchief Naarden dossier 1986.069

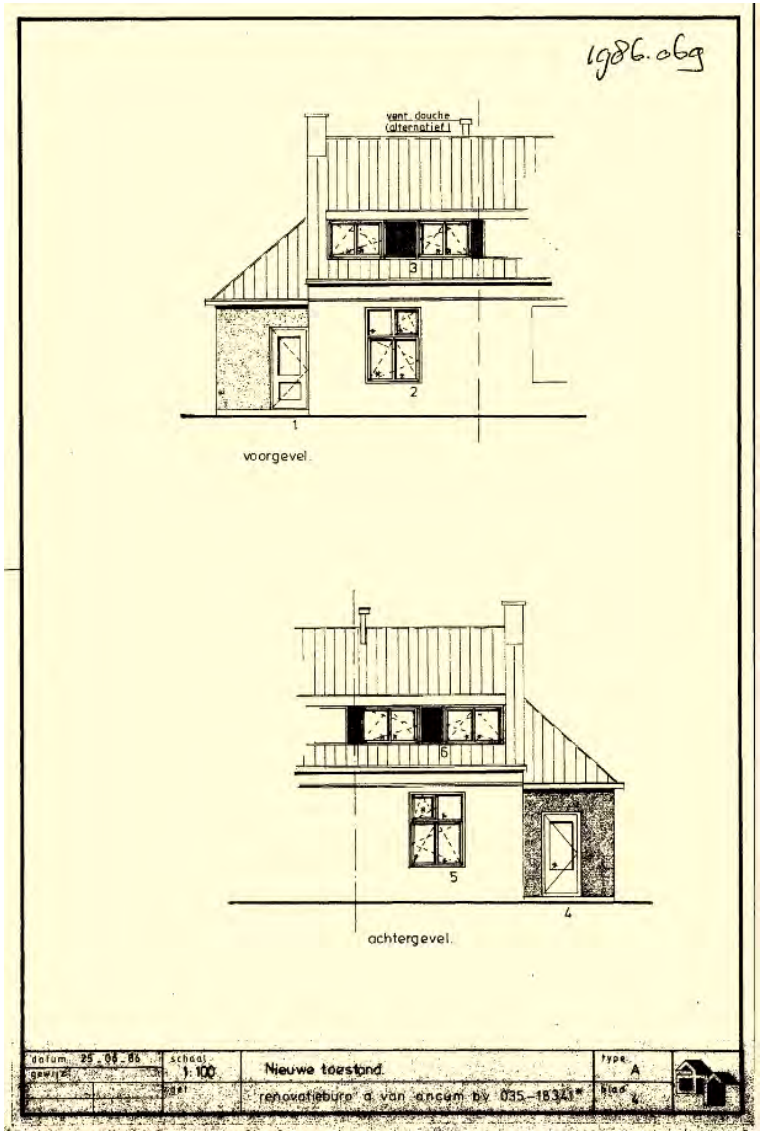

Renovatie woningen Huibert van Eijkenstraat. Type A, gevels nieuwe toestand. Renovatieburo A. van Ancum bv. 1986. Stadsarchief Naarden dossier 1986.069

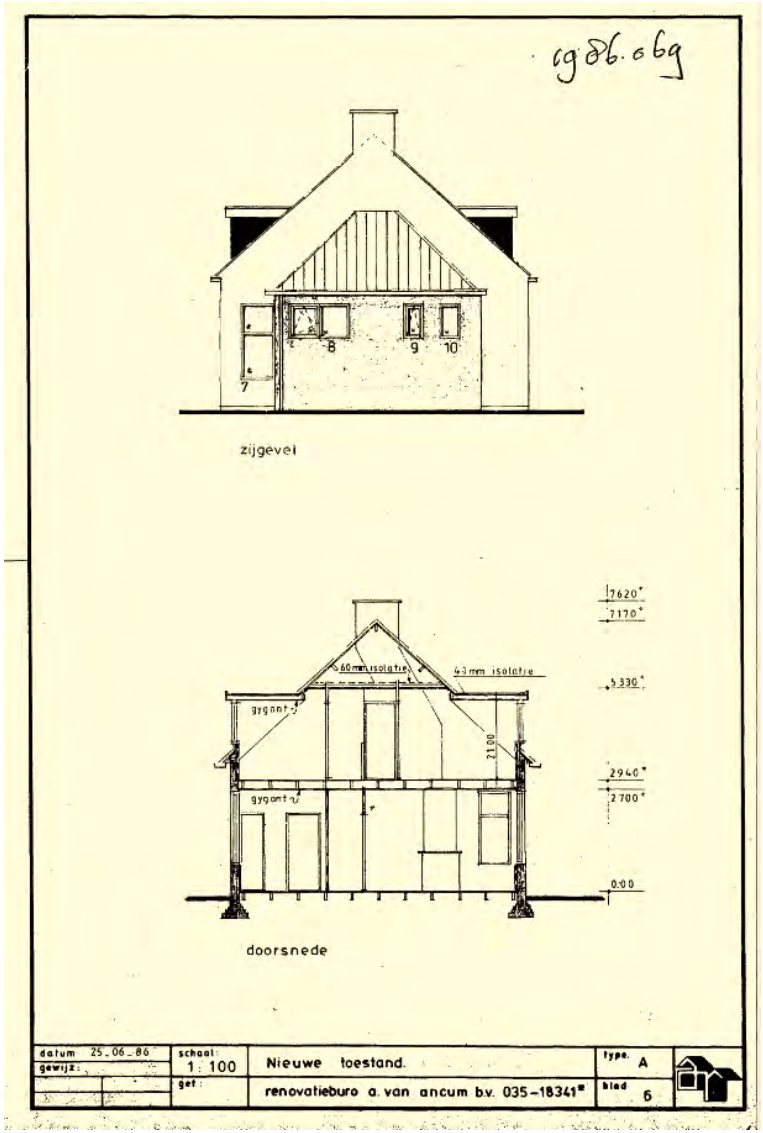

Renovatie woningen Huibert van Eijkenstraat. Type A, kopgevel en doorsnede nieuwe toestand. Renovatieburo A. van Ancum bv. 1986. Stadsarchief Naarden dossier 1986.069

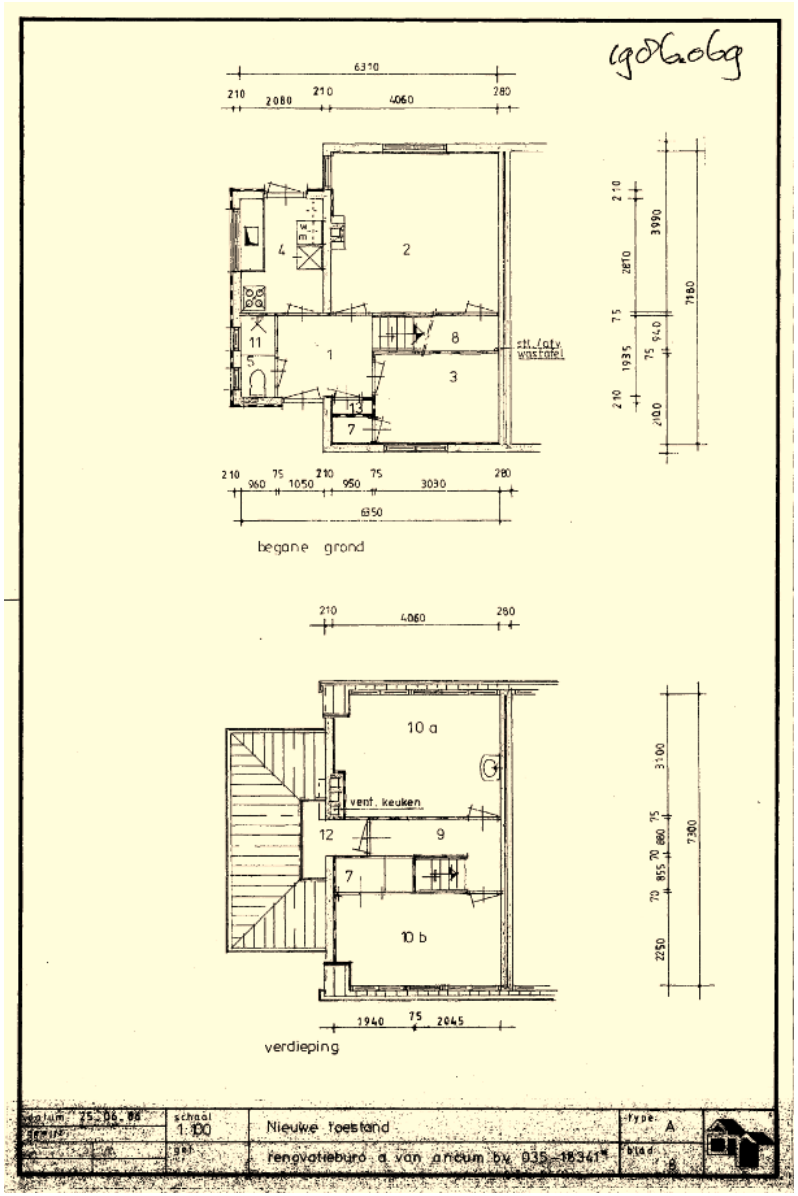

Renovatie woningen Huibert van Eijkenstraat. Type A, plattegronden nieuwe toestand. Renovatieburo A. van Ancum bv. 1986. Stadsarchief Naarden dossier 1986.069

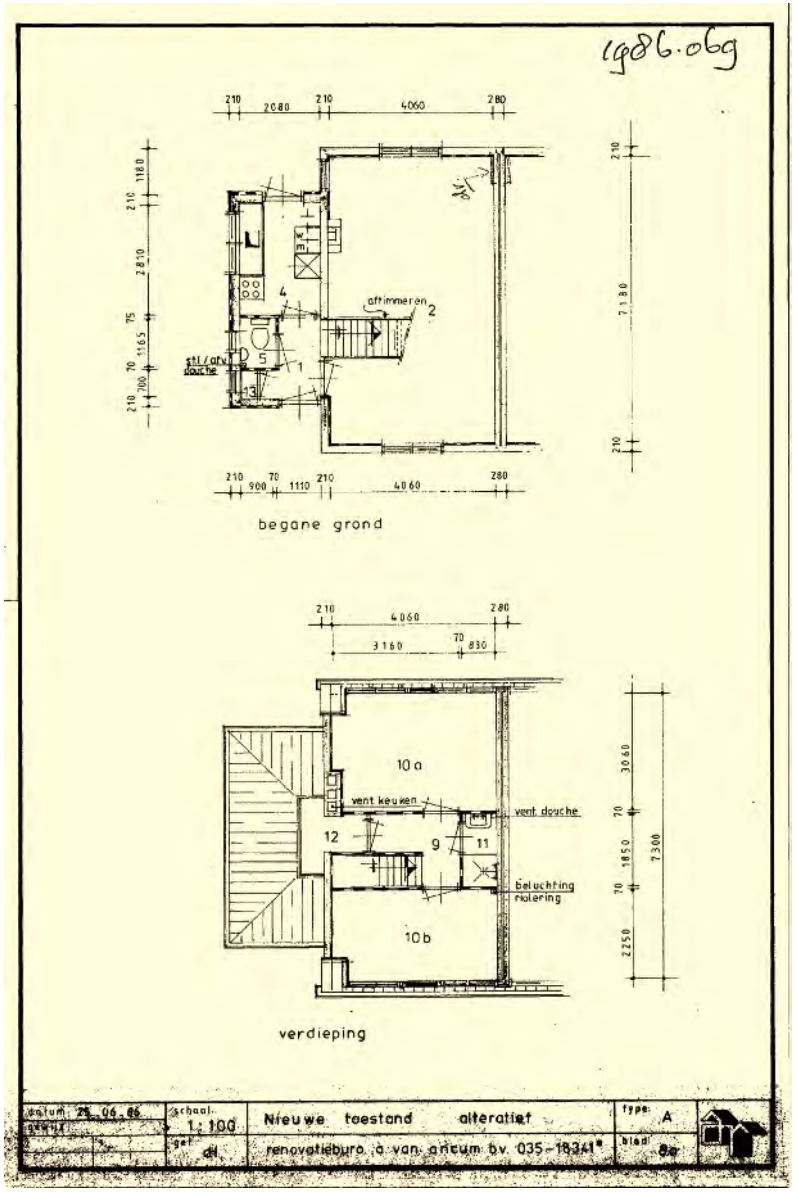

Renovatie woningen Huibert van Eijkenstraat. Type A, plattegronden nieuwe toestand-variant. Renovatieburo A. van Ancum bv. 1986. Stadsarchief Naarden dossier 1986.069

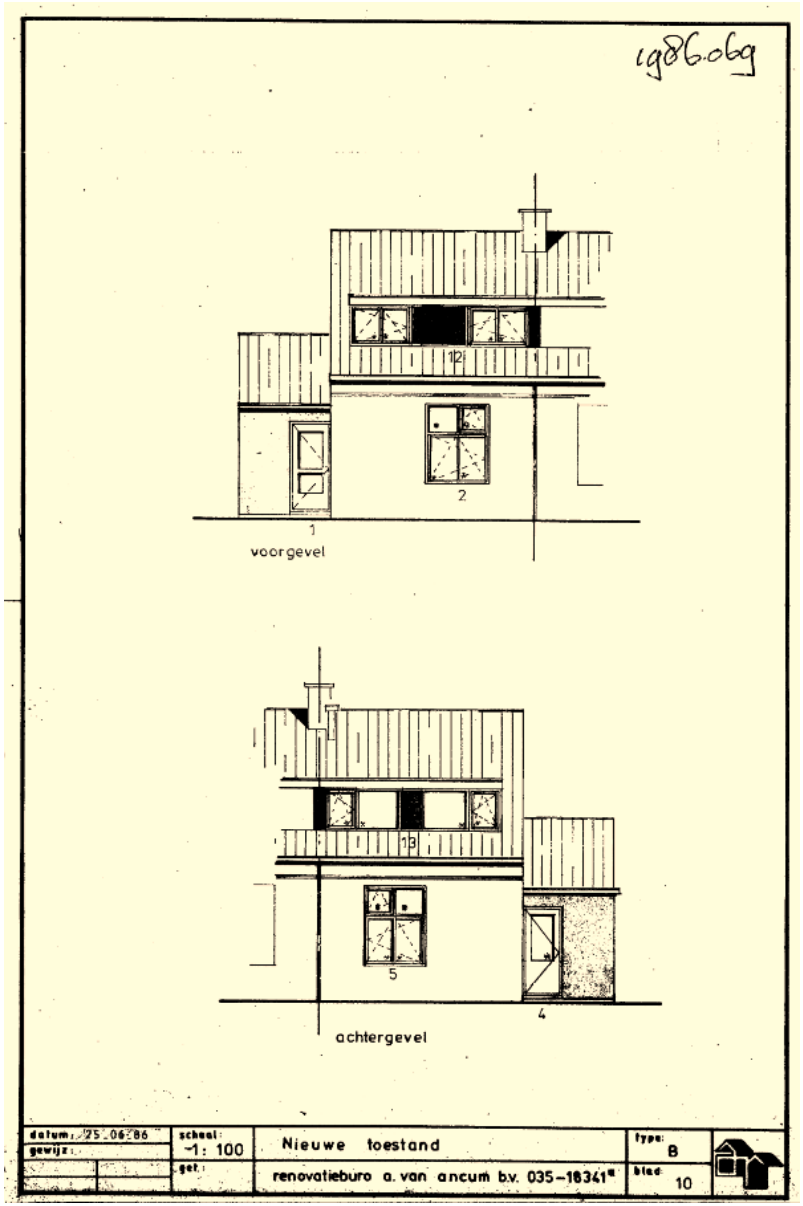

Renovatie woningen Huibert van Eijkenstraat. Type B, gevels nieuwe toestand. Renovatieburo A. van Ancum bv. 1986. Stadsarchief Naarden dossier 1986.069

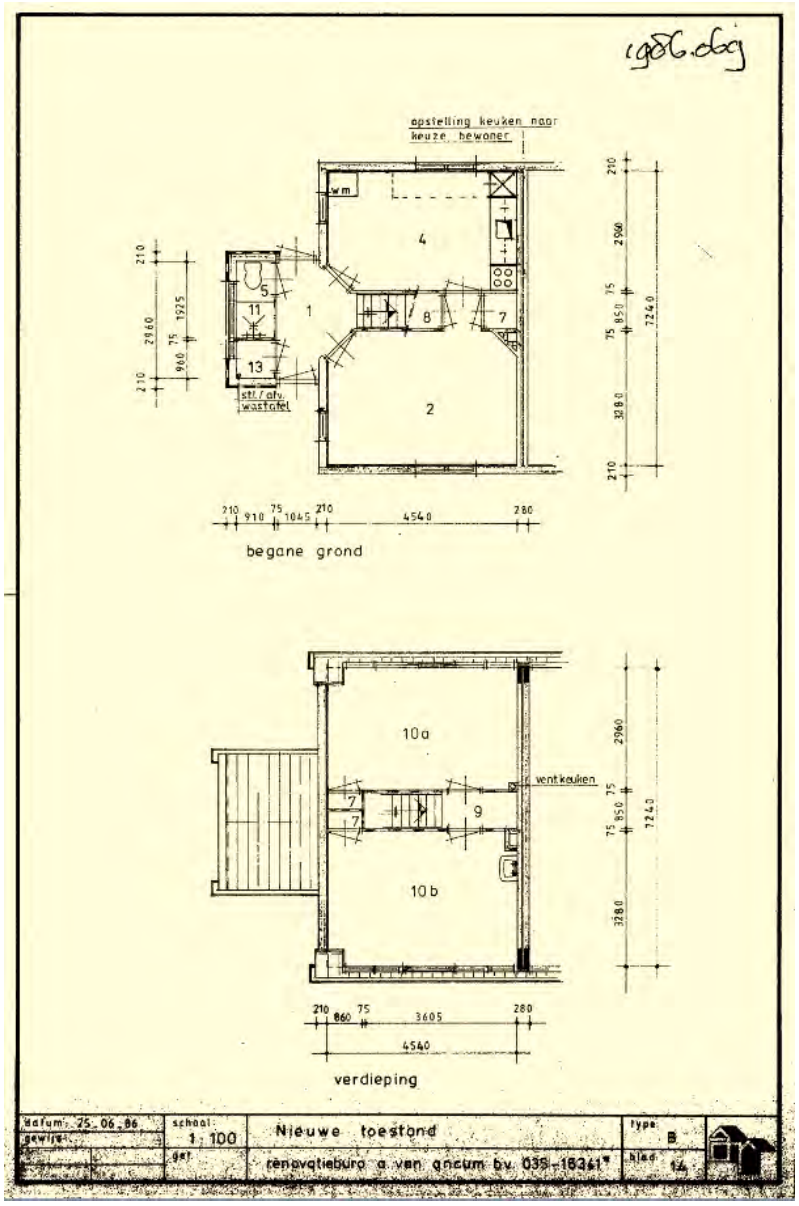

Renovatie woningen Huibert van Eijkenstraat. Type B, plattegronden nieuwe toestand. Renovatieburo A. van Ancum bv. 1986. Stadsarchief Naarden dossier 1986.069

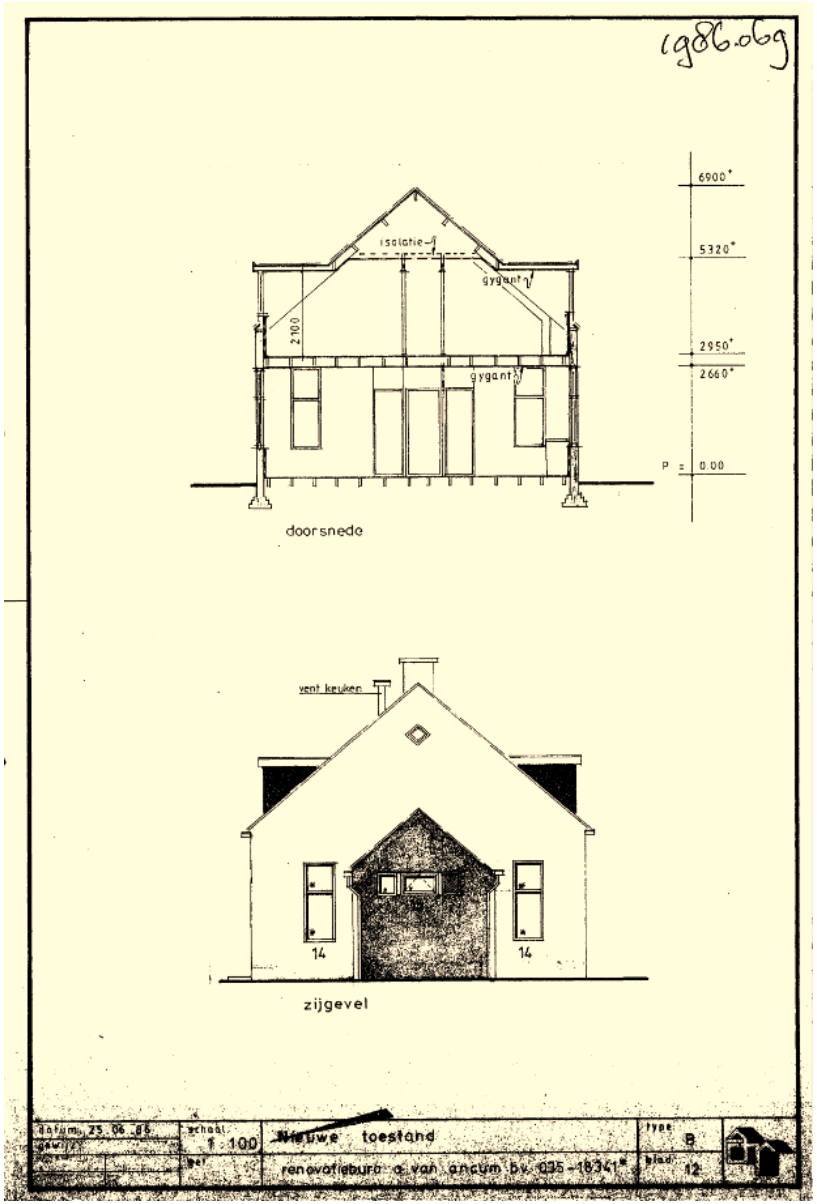

Renovatie woningen Huibert van Eijkenstraat. Type B, kopgevel en doorsnede nieuwe toestand. Renovatieburo A. van Ancum bv. 1986. Stadsarchief Naarden dossier 1986.069

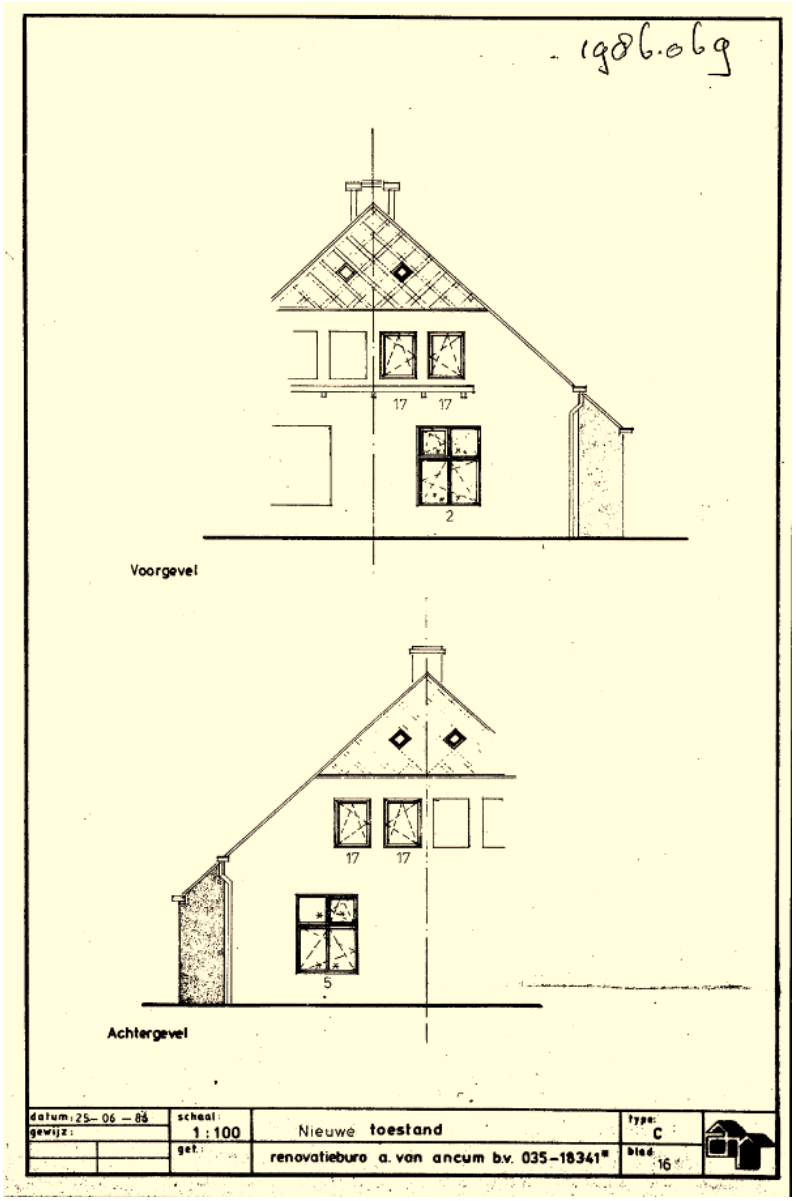

Renovatie woningen Huibert van Eijkenstraat. Type C, gevels nieuwe toestand. Renovatieburo A. van Ancum bv. 1986. Stadsarchief Naarden dossier 1986.069

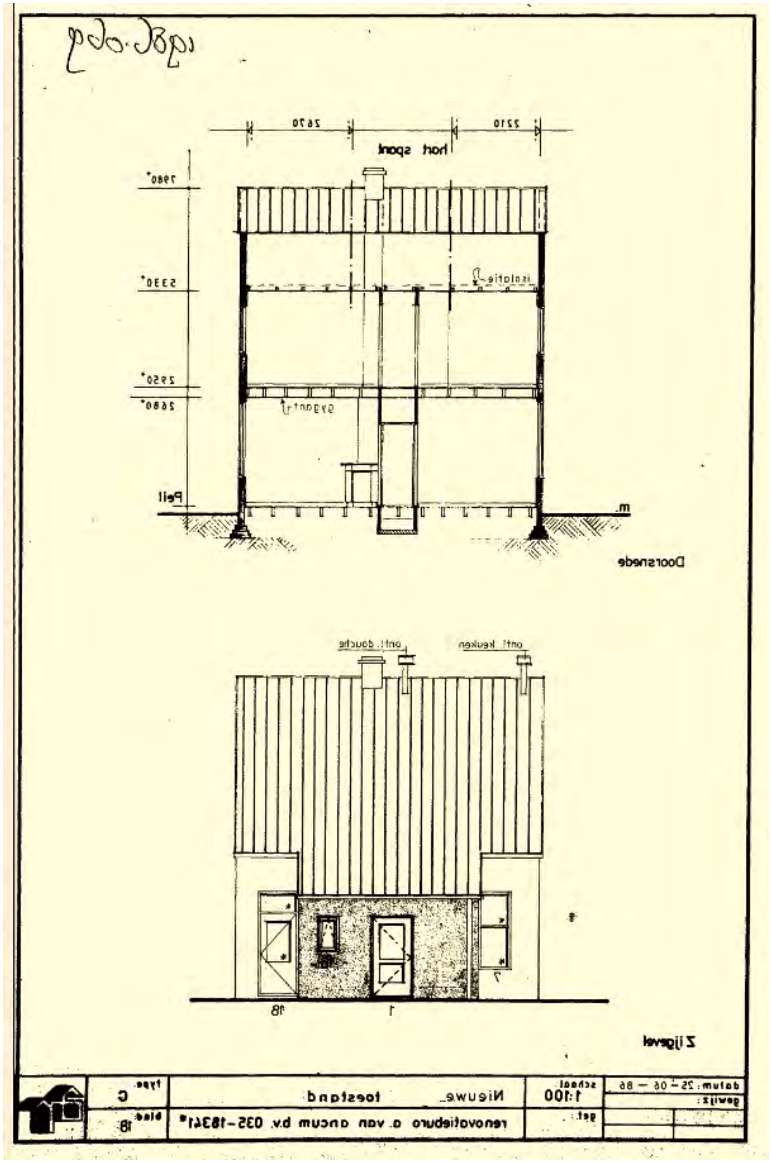

Renovatie woningen Huibert van Eijkenstraat. Type C, kopgevel en doorsnede nieuwe toestand. Renovatieburo A. van Ancum bv. 1986. Stadsarchief Naarden dossier 1986.069

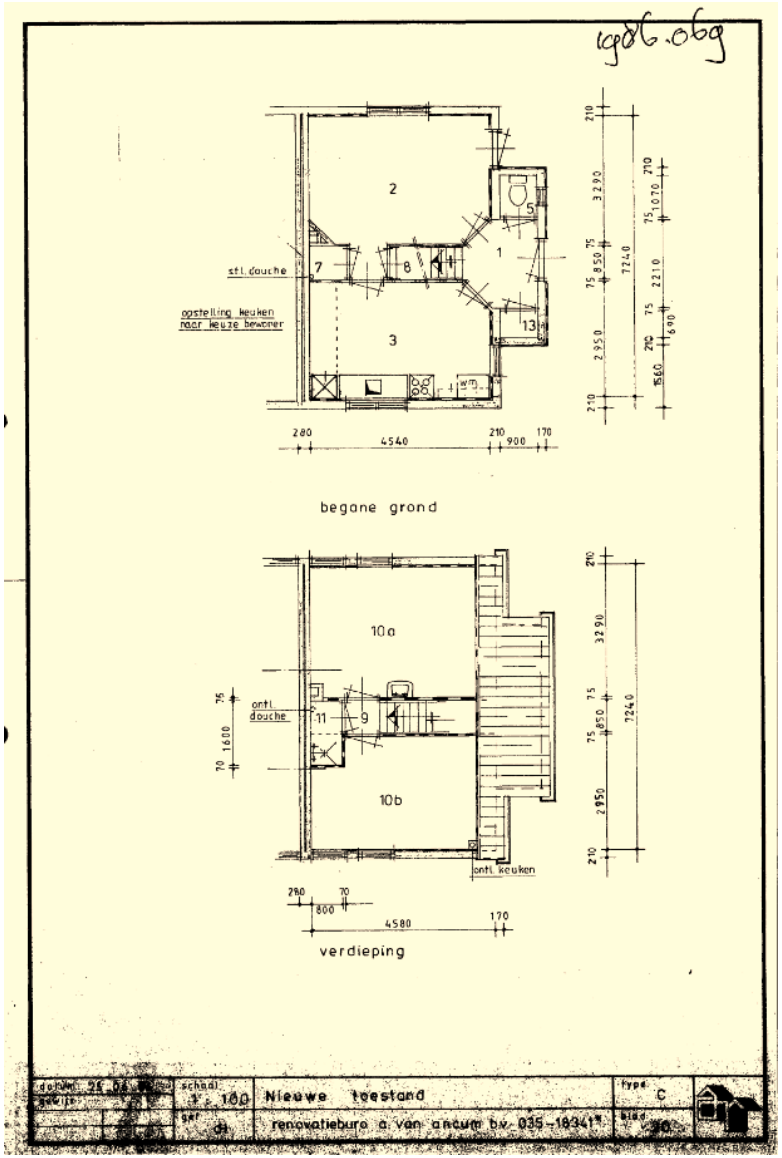

Renovatie woningen Huibert van Eijkenstraat. Type C, plattegronden nieuwe toestand. Renovatieburo A. van Ancum bv. 1986. Stadsarchief Naarden dossier 1986.069

Type A woning voor de renovatie.

Type A woning na renovatie.

Foto's van voor de renovatie laten zien dat de oude roederamen toen al waren verwijderd en dat ook luiken bij de meeste woningen niet meer aanwezig waren. De vensters kregen nieuwe kozijnen en ramen zonder roedeverdelingen met dubbel glas. Bij de dakkapellen werd trespa toegepast in plaats van hout en zink dat bij de oorspronkelijke dakkapellen was gebruikt. Ook intern werden de woningen opgeknapt. Er kwamen nieuwe keukens en nieuwe plafonds, deuren en dergelijke, terwijl ook de indeling soms werd aangepast.

Foto uit de late jaren 70 met het centrale deel van de straat, met type B woningen en tussen de bomen een type C woning, laat zien dat al ruim voor de renovatie de roederamen en luiken waren verdwenen. Parkeren geschiedt dan nog langs de weg, deels op de stoep en op opritten bij de woningen van het type A.

Nog een foto uit de late jaren 70 van de straat. Parkeren geschiedt dan nog langs de weg deels op de betegelde stoepen en op opritten bij de woningen van het type A.

In de gevel van Huibert van Eijkenstraat 93 (type B woning) op de hoek met de Evert de Bruijnstraat is ter herinnering aan 75 jaar Woningbouwvereniging Volksbelang en afronding van de renovatie op 20 september 1989 door de secretaris/penningmeester R. Derks een gedenksteen onthuld. Net als de "eerste steen" is deze gedenksteen omlijst middels een eenzelfde bakstenen omlijsting. FH MAB 2020

Zowel voor- als na de renovatie hebben individueel in tuinen en aan woningen bouwactiviteiten plaats gevonden. Sommige woningen kregen aangebouwde schuren of grotere schuren in de diepe achtertuinen. Ook kregen woningen soms een uitbouw aan de achtergevel. In 1998 vervangt de Woningstichting Naarden daar waar aanwezig de oude bergingen door betonnen bergingen.[4] Gezien het feit dat meerdere bewoners al tientallen jaren in deze straat wonen en er soms zelfs zijn geboren en getogen is hen de gelegenheid geboden om hun woningen deels naar eigen inzicht aan te passen. Zo zien we dat sommige huizen met pannen gedekte luifels boven de entree hebben gekregen en bij de vensters weer luiken zijn aangebracht.

Een betonnen berging bij een woning van type A aan de even straatzijde. FH MAB 2020

[4] Stadsarchief: DOSSIER 1998.122: vervangen van de bergingen door betonnen bergingen i.o.v. Woningstichting Naarden Huibert van Eijkenstraat

Een betonnen berging en een bakstenen berging uit de naoorlogse periode. FH MAB 2020

Een betonnen berging bij een woning van type B (nr. 54) aan de even straatzijde. FH MAB 2020

De bergingen tussen de aanbouwen van de nrs. 57 en 59. Boven de deuren een luifel. FH MAB 2020

De tuin achter nr. 59. Een betonnen schutting scheidt de tuin van het achterpad. FH MAB 2020

2.3.2 Architectuur en bouwtypen

De architectuur die voor de woningen werd gekozen is een combinatie van expressionisme (Amsterdamse School) en traditionalisme. De hoofdvorm en detaillering van de vensters was overwegend traditioneel, het gevelwerk met siermetselwerkdetails (vooral bij de topgevel van type C) vertoont invloed van het baksteenexpressionisme. De gevels werden gemetseld in Vlaams verband, met een rollaag die de plint scheidt van de gevel daarboven. De vensters sluiten ook af met een rollaag en bezitten bakstenen lekdorpels. De borstwering van de zolder en de zijtopgevels kragen iets uit op een bakstenen bloktandlijst. De grote topgevel van type C (nrs. 71-73) heeft boven de vier zoldervensters een top met siermetselwerk in ruitpatronen met daarin twee ruitvormige venstertjes.

Er werden drie, in grootte en indeling verschillende typen toegepast. Men realiseerde aan de Huibert van Eijkenstraat twaalf blokken van type A, acht blokken van type B en één blok van type C.

Type A is wat betreft de omvang het kleinste type, een dubbelwoning onder een dwarsgeplaatst zadeldak met schoorstenen op de nokeinden en tegen de zijgevels een uitbouw onder een half tentdak met de entree in de gevel aan straatzijde. In het hoofdblok bevinden zich twee vensters, oorspronkelijk voorzien van een kruiskozijn met 6-ruits draairamen en 4-ruits bovenlichten en spiegelklampluiken ter plaatste van de onderlichten. In de achtergevel dito vensters als voor en een keukendeur in de uitbouw. Op het dak was een gekoppelde dakkapel aanwezig met per woning twee draairamen met 4-ruits verdeling waardoor roeden in een Andreaskruis waren geplaatst.

Tekening voorgevel van type A uit 1921.

Een type A (nr. 59-61) in de huidige vorm. FH MAB 2020

Type B lijkt in opzet sterk op type A, maar heeft een iets bredere gevel in het hoofdblok terwijl de uitbouw tegen de zijgevel in oppervlak weer iets kleiner is. Het is ook een dubbelwoning onder een dwarsgeplaatst zadeldak met oorspronkelijk schoorstenen op het voorschild en tegen de zijgevels een uitbouw onder een zadeldakje met de entree in de gevel aan straatzijde. In het hoofdblok bevinden zich twee vensters, oorspronkelijk voorzien van een kruiskozijn met 6-ruits draairamen en 4-ruits bovenlichten en spiegelklampluiken ter plaatste van de onderlichten. In de achtergevel dito vensters als voor en een keukendeur in de uitbouw. Op het dak was een per woning een dakkapel aanwezig met twee draairamen met 4-ruits verdeling waardoor roeden in een Andreaskruis waren geplaatst. In de topgevel een ruitvormig venstertje.

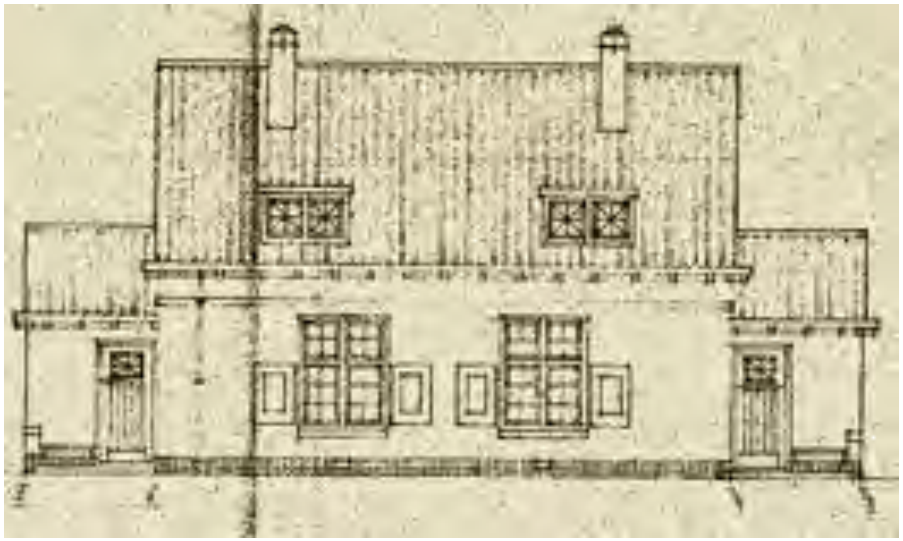

Type B, tekening voorgevel uit 1921

Een type B (nr. 51-53) in de huidige vorm. FH MAB 2020

Type C is volledig afwijkend van type A en B opgezet. Dit type is in de straat maar één keer gebouwd. Deze dubbelwoning heeft een hoofdblok met een naar de straat gerichte hoge topgevel (puntgevel) onder een zadeldak met tegen de zijgevels een rechthoekige uitbouw die onder een vanuit het hoofddak doorgetrokken lessenaardak is gevat. De entrees bevinden zich in de zijgevel van deze uitbouwen. Op de nok stond halverwege een gekoppelde schoorsteen en verder stond op de beide dakschilden een hoog oprijzende tweede schoorsteen. In het hoofdblok bevinden zich twee vensters, oorspronkelijk voorzien van een kruiskozijn met 6-ruits draairamen en 4-ruits bovenlichten en spiegelklampluiken ter plaatste van de onderlichten. Onder in de topgevel vier vensters met oorspronkelijk 9-ruits draairamen. Daarboven een geveltop met siermetselwerk en twee kleine ruitvormige vensters.

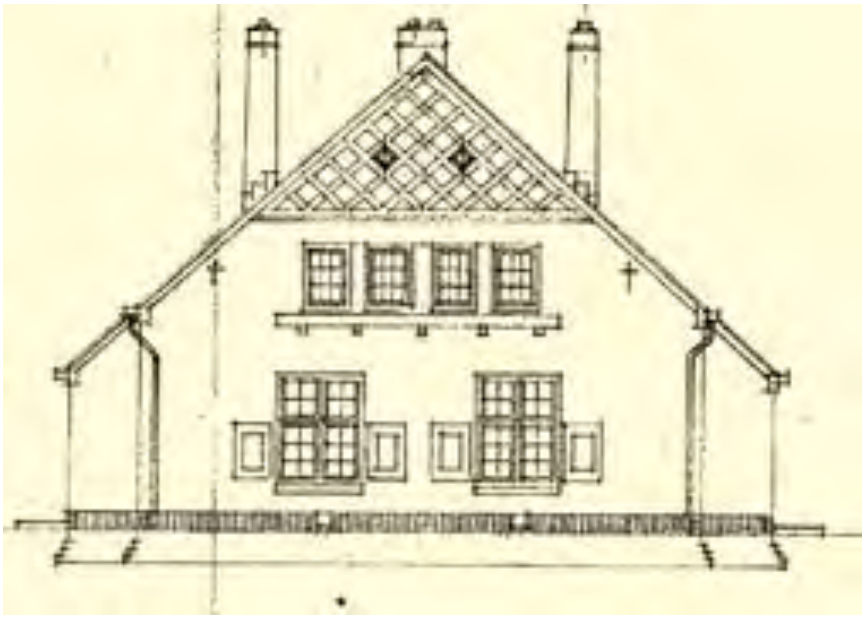

Type C, tekening voorgevel uit 1921.

Het type C (nr. 71-73) in de huidige vorm. FH MAB 2020

2.4 SOCIALE WONINGBOUW IN NAARDEN: 1880-1950.[5]

Gezinnen waarbij de uitwerpselen in een emmer verdwenen of in de tuin werden begraven. Nog maar enkele tientallen jaren geleden was het een deplorabele situatie in de oude vesting van Naarden. Als we alle krotten moeten opruimen, kunnen we half Naarden slopen, verzuchtte een raadslid in 1923. Weekblad 'Het leven' had toen net in de vesting een reportage - met foto's - gemaakt over de 'afschuwelijke krotten', 'weerzinwekkende bouwsels' en 'vunzige, gore hokken'. De weigering van Defensie om de leegstaande legerbarakken ter beschikking te stellen werd in het artikel 'godgeklaagd' genoemd.

In deze vervallen kamer in Naarden-vesting woonde een gezien van tien. Vader, moeder, oma en zeven kinderen. Spaarnestad Photo 1923. [SFA022007825], Collectie Het Leven

Leegstaande barakken in Naarden in 1923. [SFA022007823], Het Leven, Spaarnestad Photo

Bussumerstraat 15-19 zijn ook kleine woningen met een 19de-eeuws uiterlijk, de kern kan eventueel ouder zijn. Foto Henk van D. Wikipedia.

[5] Info afkomstig van Paul Schneiders, *Thuis in Naarden. 100 jaar Woningstichting.* Naarden 2014

Een rijtje arbeiderswoningen in de Huizerpoortstraat uit omstreeks 1900. De volkswoningbouw in die tijd was nog meestal in particuliere handen. Google.

Om aan die wantoestanden een einde te maken werd enkele jaren daarvoor, op 27 juli 1914, de woningcorporatie Volksbelang opgericht. De oprichting was letterlijk een coup, opgezet door de rijke bovenklasse van Naarden. Immers, amper een maand eerder lanceerde afdeling Naarden van de SDAP, de voorloper van de PvdA, het plan om in Naarden een woningbouwvereniging te stichten. Overal in ons land, onder meer in Hilversum en Bussum, begonnen arbeiders hun eigen corporaties, om zo te komen tot de bouw van menswaardigere woningen. Onder het Naarder plan van de socialisten stonden maar liefst 332 handtekeningen van inwoners.

Zeventien notabelen, zoals gemeenteraadsleden, de huisarts, maar ook fabrieksdirecteur Dudok van Heel van de Chemische Fabriek Naarden, kwamen gelijk met een tegenzet en richtten snel zelf een corporatie op. Ze namen zodoende de socialisten dus de wind uit de zeilen. De gemeenteraad ging vervolgens akkoord en ook het Rijk kwam tot erkenning van deze Woningbouwvereniging binnen de Woningwet van 1901. De notabelen achter Volksbelang waren echter allerminst conservatieve kapitalisten en uitbuiters. In bijna alle gevallen ging het om sociaal betrokken mensen. Toch bouwden zij liever zelf sociale woningen voor de gewone man en vrouw, dan dat zij dat aan de socialisten van de SDAP overlieten. Deze 'Heeren Zeventien' begonnen met een startkapitaal van 510 gulden, bestaande uit 51 aandelen van een tientje.

Voor de bouw van de eerste sociale woningen in de vesting Naarden werd in februari 1915 een lapje grond aangekocht op de hoek van de Kloosterstraat en Huizerpoortstraat. Hier bouwde Volksbelang in een U-vorm het eerste eigen sociale woningbouwcomplex binnen de Woningwet in 1916-1917. De Naardense architect L. Streefkerk, die later ook de Volksbelang-woningen in de Huibert van Eijkenstraat ontwierp, werd bij dit eerste complex als ontwerper ingeschakeld. Bij dit complex is sprake van geschakelde woningen in rijtjes in een U-vorm langs drie straten (Huizerpoortstraat, Oostwalstraat en Kloosterstraat. Opvallend bij dit complex is de traditionele opzet met siermetselwerk rond de vensters en langs de dakranden. Verder de ruitmotieven in de topgevels van de tweelaags risalietwoningen die als accenten de éénlaags rijtjeswoningen onderbreken en een verdieping hebben. Sommige van deze details keren terug in de woningen uit 1921-22 aan de Huibert van Eijkenstraat.

Het eerste Volksbelang woningbouwcomplex van 1916-1917 in een U-vorm (binnen de gele rechthoek) heeft de adressen Kloosterstraat 66-80, Oostwalstraat 2-4, Huizerpoortstraat 25-39. Het complex is beschermd als gemeentelijk monument. Google Maps.

De woningen van Volksbelang uit 1917 aan de Huizerpoortstraat. De details van vensters, deuren en Dakkapellen zijn gaaf bewaard gebleven. HenkvanD Wikipedia

Na de Eerste Wereldoorlog was het beleid van Volksbelang gericht op woningbouw buiten de vesting. Dankzij de opheffing van de Schapenmeent als Verboden Kringgebied kon men hier na 1920 gaan bouwen zoals we eerder zagen. De woningbouw van Volksbelang in de Huibert van Eijkenstraat sluit wat betreft de architectuur nog aan bij de wat oudere woningen in de vesting maar heeft een andere, meer dorpse opzet met alleen dubbele woningen. Hoewel zowel Volksbelang als particuliere investeerders de woningbouw buiten de vesting op volle kracht wilden doorzetten gooide de wereldwijde economische crisis in het Interbellum roet in het eten. Toch werden er nog woningcomplexen gebouwd in jaren 30. Sociale woningbouw verrees zo aan de Evert de Bruijnstraat, de G.

Schippersstraat en de B. van Rooijenstraat, terwijl in Gen. Kraijenhoffstraat, Meerstraat en Kolonel van Brienenstraat woningbouw in complexvorm voor de middenstand verrees. De woningen aan de G. Schippersstraat 2-8 dateren uit 1926 en werden opgezet in een rijtje met een begane grond en een steil mansardedak waarin de slaapkamers waren ondergebracht. De kruis- en kloostervensters kregen luiken net als bij de woningen van de Huibert van Eijkenstraat. In de geveltoppen is ook een ruitvormig venstertje aanwezig, maar het gevelwerk is verder sober uitgevoerd.

Het blokje G. Schipperstraat 2-8 op de hoek de hoek met de Huibert van Eijkenstraat dateert uit 1926. Google.

De woningbouw aan de Evert de Bruijnstraat en B. van Rooijenstraat dateert uit 1930 en 1932. Deze rijtjeshuizen, deels éénlaags en deels tweelaags, zijn reeds gebouwd in wat later als de jaren 30-stijl werd omschreven, met prominent aanwezige hoge steile zadeldaken met goten met een groot overstek en brede vensters. De dakkapellen zijn hier veelal in doorlopende reeksen uitgevoerd met platte daken, eveneens met een groot overstek. De woningbouw in complexvorm voor de middenstand aan de Gen. Kraijenhoffstraat, Meerstraat en Kolonel van Brienenstraat dateert uit 1933 en bezit dezelfde architectuur als de woningbouw aan de Evert de Bruijnstraat en B. van Rooijenstraat, maar hier zijn ook erkers en rijker uitgevoerde deuren in rondboogopeningen toegepast.

Sociale woningbouw uit 1930-32 aan de Evert de Bruijnstraat. Google.

Boven en onder, tweelaags en éénlaags sociale woningbouw uit 1932 aan de B. van Rooijenstraat. Google.

Middenstandswoningen in rijtjes uit 1933 aan de Meerstraat. Google.

Middenstandswoningen in rijtjes uit 1933 aan de Generaal Kraijenhoffstraat. Google.

Als na de Tweede Wereldoorlog de sociale woningbouw eindelijk op grote schaal kan worden opgepakt overheerst in de architectuur van de vroege jaren 50 nog altijd de traditionele rijtjeswoning. De woningen in het gebied van de Kolonel van Brienenstraat, Tets van Goudriaanstraat, Kolonel Verveerstraat en Ten Boschstraat zijn dan ook opgezet in rijtjes, echter wel inmiddels met een verdieping en met rode pannen gedekte zadeldaken, waarvan de dakhelling echter minder steil is dan die van de jaren 30 architectuur. Verderop in de jaren 50 wordt de detaillering van vensters en deuren minder traditioneel en zien we betonelementen rond de gevelopeningen verschijnen. Dit woningbouwtype in rijtjes is ook nog populair in de vroege jaren 60, al komt dan de systeembouw steeds meer opzetten, waarbij vlakken met metselwerk worden afgewisseld met vlakken met geheel houten puien en borstweringen.

Woningbouw uit 1952 aan de Tets van Goudriaanstraat. Google.

Woningbouw uit 1951 aan de Kolonel van Brienenstraat. Google.

Woningbouw uit de vroege jaren 60 aan de Kolonel Michaëlstraat, waarbij reeds systeembouw is toegepast. Google.

3 ANALYSE VAN HET COMPLEX

3.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk zoomen we in op het deel van de Huibert van Eijkenstraat waarin in 1921-23 de woningen van Volksbelang zijn gebouwd inclusief de naoorlogse inbreiding. Deze straat vormde de kern van het eerste project van Volksbelang buiten de vesting en vormde toen in feite een op zich staande buurt.

Na een korte uiteenzetting over de historische context wordt ingegaan op de stedenbouwkundige en de architectonische karakteristiek. Het geheel wordt besloten met een beargumenteerde (quickscan)waardering en een catalogus van de aanwezige bouwtypen.

Uitsnede van de kaart van tuindorp Keverdijk met in rood gemarkeerd het onderzochte gebied. BAGviewer.

3.2 HUIBERT VAN EIJKENSTRAAT (1921-1923/1950)

3.2.1 Algemene gegevens

Opdrachtgever

Woningstichting Volksbelang (1921-1923 en 1950)

Architect

L. Streefkerk, Naarden (1921-1923)

Bouwperiode

1921-1923 (type A, B en C) en 1950 (Duplex nr. 71, 71a, 73, 73a)

Omschrijving bij planvorming

Complex van 30 woningen in de Huibert van Eijkenstraat voor Volksbelang (1921-1922)

Complex van 12 woningen in de Huibert van Eijkenstraat voor Volksbelang (1922-1923)

Duplexwoning in de Huibert van Eijkenstraat 72/72a/74/74a voor Volksbelang (1950)

Adressen woningen (1921-23)

Huibert van Eijkenstraat 56-66 (type A)
Huibert van Eijkenstraat 80-90 (type A)
Huibert van Eijkenstraat 55-65 (type A)
Huibert van Eijkenstraat 79-89 (type A)
Huibert van Eijkenstraat 52-54 (type B)
Huibert van Eijkenstraat 68-70 (type B)
Huibert van Eijkenstraat 76-78 (type B)
Huibert van Eijkenstraat 92-94 (type B)
Huibert van Eijkenstraat 51-53 (type B)
Huibert van Eijkenstraat 67-69 (type B)
Huibert van Eijkenstraat 75-77 (type B)
Huibert van Eijkenstraat 91-93 (type B)
Huibert van Eijkenstraat 71-73 (type C)

	Volksbelangwoningen type A Geschakelde woningen één bouwlaag met dwarskap
	Volksbelangwoningen type B Geschakelde woningen één bouwlaag met dwarskap
	Volksbelangwoningen type C Geschakelde eengezinswoningen, anderhalve bouwlaag met langskap
	Overige bouwwerken (aanbouwen, schuurtjes e.d.)
	Volksbelangwoningen Duplex (1950)

3.2.2 Stedenbouwkundige karakteristiek

Ligging en begrenzing

De Huibert van Eijkenstraat ligt in een wijk die thans wordt aangeduid met de naam tuindorp Keverdijk. Dit gebied stond in de vroege 20ste eeuw nog bekend als de Schapenmeent, hoofdzakelijk gemeenschappelijk gebruikte agrarische weidegronden die lagen tussen de Naarder trekvaart en de Keverdijk, direct westelijk van de vesting Naarden. De haaks op de trekvaart geprojecteerde Huibert van Eijkenstraat was de eerste in dit gebied van bebouwing voorziene straat die de start vormde van een wijk met een overwegend rationele rechtlijnige structuur, waarin onder meer bij de Evert de Bruijnstraat en Majoor Kampsstraat meer tuindorp-achtige elementen aanwezig zijn met gebogen straten.

Karakteristiek: opzet, structuur en verkaveling

Het bouwplan omvatte de bouw van een aantal dubbele woningen op diepe haaks op de straat gerichte kavels langs een vanuit een reeds aanwezige buurtschap doorgetrokken straat. Deze straat werd verhard (klinkerbestrating) en zowel in de buurtschap bij de molen De Hoop als bij de nieuwe woningen verbreed en voorzien van voetpaden met grind. De meeste woningen kregen een met houten lage hekken afgescheide voortuin en een diepe achtertuin met tegen de erfgrens van de tuin aan de achterzijde gekoppelde houten schuurtjes. Achter de achtertuinen verliep aan beide zijden van de straat een sloot.

Bij de entree van de straat aan beide zijden werd een type B woningblok geplaatst die dichter op de straat werd geprojecteerd als de daarop volgende blokken met type A woningen. Deze type B woningen kregen ook geen voortuin, maar langs de straat werd in de brede stoep voor deze woningen een plantsoenstrook met bomen aangelegd. Aan de oneven zijde (westelijke zijde) staan halverwege de straat de twee type B blokken en de type C woningen teruggeplaatst ten opzichte van de type A woningen. Deze woningen kregen wel een voortuintje maar ook hier werden net als bij de entree van de straat in de brede stoep voor deze woningen drie plantsoenstroken met bomen aangelegd. De twee type B woningen aan de overzijde, die ter weerszijden van de aansluiting van de dwarsstraat stonden hadden ook geen voortuin maar wel in de brede stoep voor deze woningen een plantsoenstrook met bomen.

De Huibert van Eijkenstraat met nog het oorspronkelijke profiel en inrichting met de grindstoepen en houten hekken langs de voortuinen.

De oorspronkelijke inrichting van de straat geprojecteerd op de oorspronkelijke situatietekening. Bewerking FH MAB 2020

Groen, inrichting van de openbare ruimte

Het buurtje heeft als belangrijkste openbare groenstructuur nog de bescheiden plantsoenen bij de entrees van de straat en bij het middendeel van de straat waar een breder profiel aanwezig is. Van de oorspronkelijke aanplant (twee platanen per strook) zijn in het centrale deel van de straat aan de oneven zijde nog twee exemplaren gespaard alsmede een plataan in het plantsoenstrookje in de even zijde bij de entree vanuit de G. Schippersstraat. Enige tijd geleden zijn deze plantsoenstroken opnieuw beplant met struiken en thans nog jonge bomen (kerspruim/prunus cerasifera). Verder bestaat het groen in dit buurtje uit gazons, hagen, struiken en veelal jonge bomen op de percelen rond de woningen. De voortuintjes kennen thans sterk uiteenlopende afscheidingen in de vorm van houten- en ijzeren hekken, terwijl sommige tuinen thans grotendeels verhard zijn. De type B woningen in het centrale deel aan de even zijde hebben na het verdwijnen van de dwarsstraat en de invulling van een blok duplexwoningen in 1950 ook een eigen voortuin gekregen. Door de komst van de auto is de ruimte tussen de huizenblokken thans geheel verhard om daar waar mogelijk een oprit te realiseren.

De grindstoepen zijn na de Tweede Wereldoorlog betegeld en pas veel later bij een herinrichting van de straat op het zelfde niveau gebracht als de straat. Wel is ter onderscheid van de rijbaan en stoepzone de rijbaan van klinkerbestrating voorzien en de stoepen van tegels. Aan de oneven zijde zijn in de stoep parkeervakken aangelegd in grijze en zwarte betonstenen en de straat kreeg bij de entrees en het middengedeelte verkeersdrempels bestraat met cementtegels net als de stoepen.

Entree van de straat bij nr. 51-53. Aan de straat de oude plantsoenstrook, thans voorzien van jongere aanplant. FH MAB 2020

Het middendeel van de straat naar het zuiden gezien met aan de straat de oude plantsoenstrook, met nog twee oude platanen en jongere aanplant. FH MAB 2020

Verkeersdrempel in het middendeel van de straat gezien naar het noorden. FH MAB 2020

Tussen de woningen is het gebied bestraat voor opritten. FH MAB 2020

De in de stoep aan de oneven zijde aangelegde parkeervakken. FH MAB 2020

3.2.3 Bebouwingskarakteristiek

De bebouwing van de Huibert van Eijkenstraat tussen de aansluiting van de G. Schippersstraat en de Evert de Bruijnstraat bestaat uitsluitend uit in blokjes van twee geschakelde éénlaags woningen met kap, in drie typen. De daken zijn bij alle typen voorzien van rode golfpannen (sneldekkers, oorspronkelijk verbeterde Hollandse pannen) en op de nokken van enkele panden nog bakstenen schoorstenen.

Alle drie de oorspronkelijke typen uit 1921-23 hebben gevels gemetseld in rode baksteen in Vlaams verband (de aanbouwen tegen de zijgevels zijn in halfsteens verband, bij de renovatie voorzien van een buitenisolatie met pleisterwerk) en een trasraam met afsluitende rollaag in grijs gesinterde steen. De gevelopeningen sluiten ook af met rollagen en de vensters hebben bakstenen lekdorpels. Bij de woningen uit de eerste fase (1921-22) is het platvolle voegwerk van een roze kleur voorzien, bij de woningen van fase 2 (1922-23) is deze bijkleuring niet toegepast.

Zoals gezegd verschilt type B in de opzet van de aanbouwen (smaller en met een zadeldak afgesloten) en de breedte van het hoofdblok van type A. In de zijgevels heeft het type B boven de aansluiting van het zqadeldakje van de aanbouw op de gevel een getrapt oplopende uitkragende baksteenlijst. Verder bezitten type A en B dezelfde bloktandlijst aan de onderzijde van de borstwering van de zolder.

Type C is met de hoge topgevel aan de straatzijde met siermetselwerk in ruitpatronen in de top het meest markante type, dat echter maar één keer centraal in de straat voorkomt.

Het woningtype uit 1950 betreft een tweelaags duplexwoning met zadeldak dat met de nok parallel aan de straat ligt. De gevels zijn gemetseld in een gele baksteen in halfsteens verband. Hier bezitten de vensters halfsteens hoge rollagen. De deuren bezitten betonnen gestileerde klassieke omlijstingen.

De voorgevels van alle typen hebben een gespiegelde symmetrische indeling. Bij type A en B ligt de entree in de voorgevel van de aanbouw en bij type C in de zijgevel van de aanbouw.

Bij alle typen is bij een renovatie in 1989 de oorspronkelijke detaillering van de vensters met roedenramen niet meer aanwezig. De roeden zelf waren al voor deze renovatie grotendeels verdwenen, maar bij de renovatie zijn ook de kozijnen en ramen vervangen. Verder zijn de oorspronkelijke deuren vervangen en zijn veel schoorstenen verdwenen. Ook zijn de dakkapellen vervangen door in trespa uitgevoerde exemplaren over bijna de gehele breedte van de gevel.

Een deel van de woningen bezit nog het naoorlogse betonnen schuurtje voorzien van een lessenaardakje. Verder zijn er veel, later gerealiseerde houten- en stenen bouwsels (garages, schuurtjes) aanwezig op de achterven.

Type A, nrs. 59-61. FH MAB 2020

Type B, nrs. 51-53. FH MAB 2020

Type C, nrs. 71-73. FH MAB 2020.

Siermetselwerk topgevel type C. FH MAB 2020

Detail metselwerk type B, eerste fase, Vlaams verband met roze gekleurde voegen. FH MAB 2020

Detail metselwerk type B, eerste fase, plint met rollaag in grijze steen. FH MAB 2020

Type B met getrapte baksteenlijst boven aansluiting van het dakje van de aanbouw. FH MAB 2020

De type A woningen met de nummers 57 en 61 hebben nog hun oorspronkelijke topgevel met schoorsteen. FH MAB 2020.

Stichtingssteen omgeven door uitkragend siermetselwerk in gevel type C woningen. FH MAB 2020

Steen ter herinnering aan de renovatie en 75 jaar Volksbelang omgeven door uitkragend siermetselwerk in gevel type B woningen (nrs. 91-93). FH MAB 2020

3.2.4 Bijzondere waarden

Deze paragraaf beschrijft de cultuurhistorische waarden van het complex. Allereerst wordt ingegaan op de historische, de ruimtelijke en de architectuurhistorische waarden en komen aspecten als gaafheid en zeldzaamheid aan de orde. Het quickscanformulier geeft een indicatie van de hoogte van de aangetroffen waarden aan de hand van een groot aantal criteria, gebaseerd op de waarderingssystematiek voor complexen van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (2009).

Historische waarden

De buurt heeft historische waarde als tastbare herinnering aan de eerste "planmatige" leniging van de woningnood in de geest van de Woningwet van 1901 door een in 1914 opgerichte woningstichting in de vroege jaren 20 buiten de vesting. Het was de eerste woningbouw in steen buiten de vesting meteen nadat een deel van de zogenaamde Verboden Kringen (schootsveld van de vesting) bij Koninklijk Besluit van december 1920 buiten de Kringenwet kwam te vallen, waardoor het bouwen van stenen huizen mogelijk werd. De straat, die in feite een voortzetting was van de straat van de buurtschap rond de molen De Hoop, was de eerste aanzet tot een volledige woonwijk, die tussen 1925 en 1980 in fasen tot stand kwam aan de westzijde van de vesting Naarden.

Dit initiatief zou er toe bijdragen dat naast de woningstichting ook de bedrijven en particuliere investeerders kort daarna ook zelf arbeiders- en middenstandswoningen lieten bouwen, maar ook toen nog vanwege de economische crisis van de jaren 30 bescheiden van omvang. In de aanleg en de bebouwingstypologie herkennen we de opvattingen uit de periode van het Interbellum. De structuur is een relict van een verder minder ambitieus opgezette uitbreiding volgens het tuindorp-principe. De huizen zijn in hun vorm en architectuur, waarbinnen expressionisme en traditionalisme wordt vermengd, kenmerkend voor de architectuur uit het interbellum in de dorpen en steden buiten Amsterdam.

Tevens is er sprake van historische waarde als oudste onderdeel van de langdurige stedelijke ontwikkelingsgeschiedenis van dit westelijke deel van Naarden, in het bijzonder de oorspronkelijke Schapenmeent, later tuindorp Keverdijk genoemd. Deze wijk westelijk van de oude vesting toont een staalkaart van grote en kleine stedenbouwkundige deelplannen en complexmatige invullingen uit globaal de periode 1925-1980, met het zwaartepunt in de vroege naoorlogse periode. Verreweg het leeuwendeel van deze woningbouw is uitgevoerd in rijtjes en niet zoals in het oudste deel aan de Huibert van Eijkenstraat in blokjes van twee woningen.

Ruimtelijke waarden

Het buurtje heeft cultuurhistorische waarde als oudste onderdeel van het grotere, sterk gelaagde stedenbouwkundige geheel van tuindorp Keverdijk, als uitvloeisel van het al in 1917 en daarna in 1923 uitgezette uitbreidingsplan van Naarden. Tevens is de buurt van belang vanwege de specifieke opzet als onderdeel van een vroege eenvoudige tuindorpachtige structuur, met ruim opgezette tweeslagwoningen met een voortuin en stoep en diepe achtertuinen die ook werden gebruikt voor zelfvoorzienende agrarische activiteiten (moestuin, klein vee). Ligging en contouren met het zich verbredende profiel in het middendeel van de straat verwijzen deels nog naar destijds (in 1921) voor het gebied geplande structuren.

Architectuurhistorische waarden

De door de lokale architect L. Streefkerk ontworpen en door veelal lokale aannemers en bedrijven uitgevoerde woningen zijn in hun opzet en constructie typerend voor de sociale woningbouw van het Interbellum.

Latere renovaties hebben met name de details van gevelopeningen doen wijzigen en het oorspronkelijke materiaalgebruik en formaat van dakkapellen gewijzigd. Verder is de gepleisterde afwerking van de bij de renovatie hier toegepaste buitenisolatie van de aanbouwen een opvallende wijziging. De architectuurhistorische waarde van de huidige bouwsubstantie is dan ook vooral gelegen in de hoofd- en kapvormen, dakbedekkingen en de detaillering en indelingen van de gevels van de hoofdblokken.

Gaafheid en herkenbaarheid

Hoewel door renovaties wat betreft de ramen, dakkapellen en deuren gewijzigd zijn de woningen in hun opzet en karakter nog steeds goed herkenbaar als de eenvoudige arbeiderswoningen uit de periode 1920-1925. Als geheel is de tuindorp-opzet van het buurtje gaaf behouden gebleven.

Zeldzaamheid

Het complex is vooral vanwege de bijzondere stichtingsgeschiedenis (oudste buiten de vesting door een Woningstichting gerealiseerde buurt) binnen de Naardense context, en in relatie tot de embryonaal gebleven tuindorpachtige context waarin de woningen zijn geplaatst, vrij zeldzaam. Zoals gezegd is niet alleen het eerste door Volksbelang nog in de vesting gerealiseerde sociale woningbouwcomplex uit 1917, maar ook de in de late jaren 20, 30 en jaren 50 gerealiseerde woningbouw bijna uitsluitend in rijtjes uitgevoerd, in tegenstelling tot de opzet in vrijstaande dubbelwoningen van Volksbelang aan de Huibert van Eijkenstraat.

De type B met daartussen het type C kort voor de renovatie in de jaren 80, met nog wel de oorspronkelijke dakkapellen, ongepleisterde aanbouwen en schoorstenen op de nok. De vensters hebben echter niet meer hun roederamen. De luiken zijn inmiddels ook verdwenen.

3.2.5 Conclusie: kenmerken, behouden en/of beschermen

Kenmerkende en behoudenswaardige elementen stedenbouw

- Wat betreft ruimtelijke opzet en architectonische invulling markant stedenbouwkundig ensemble, onderdeel van groter geheel met verschillende verkavelingsmodellen;
- Tuindorpopzet;
- Hoofdkenmerken van het verkavelingsplan, in hoofdzaak stratenverkaveling, gesloten-halfopen;
- Plantsoenstroken langs de straat met de nog behouden gebleven oude platanen;
- Schaal bebouwing, afgestemd op de kleinschalige en groene tuindorpopzet: eenlaags met kap;

Kenmerkende en behoudenswaardige elementen architectuur

- Diverse woningtypologie, met als gevolg een levendig straatbeeld.
- Uniforme bouwhoogte: een bouwlaag met kap, door de hele buurt heen.
- de gemene deler in de architectuur: traditioneel karakter, door de bakstenen gevels, de nadrukkelijk aanwezige pannendaken met verschillende daktypen met schoorstenen, houten kozijnen, ramen en deuren; ritmiek in gevels door telkens herhaalde patronen en accenten;

Versterking cultuurhistorische kwaliteiten

- Terugbrengen roedenverdeling in de vensterkozijnen;
- Terugbrengen van oorspronkelijke dakkapel in hout aan voorzijde;
- Terugbrengen van een uniforme erfscheiding langs de straat in de tuinen, zodat de scheiding openbaar en particulier helder is.
- Herstel beplanting openbaar gebied waar nodig, conform het plan van 1921, om het groene karakter te versterken.

	Waardering	**+++** hoge waarde	**++** positieve waarde	**+** basiswaarde	**0** geen waarde	
	Complex: Volksbelangbuurt Huibert van Eijkenstraat					**Score**
I	**Historische waarden**					
1	Belang van het complex als bijzondere uitdrukking van (een) culturele, sociaaleconomische en/of bestuurlijke/beleidsmatige en/of geestelijke ontwikkeling;					**+++**
2	Belang van het complex als bijzonder uitdrukking van (een) geografische, landschappelijke en/of historisch-ruimtelijke ontwikkeling;					**+++**
3	Belang van het complex als bijzondere uitdrukking van (een) technische en/of typologische ontwikkeling(en);					**++**
4	Belang van het complex wegens innovatieve waarde of pionierskarakter;					**+++**
5	Belang van het complex wegens bijzondere herinneringswaarde;					**+++**
II	Ruimtelijke, s**ituationele en ensemblewaarden**					
1	Betekenis van het complex als onderdeel van een groter stedenbouwkundig geheel of ensemble;					**+++**
2	Bijzondere betekenis van het complex voor het aanzien van zijn omgeving, wijk, stad of streek;					**++**
3	Bijzondere betekenis van het complex wegens de hoogwaardige kwaliteit van de bebouwing in relatie tot de onderlinge historisch-ruimtelijke context en in relatie tot de daarbij behorende groenvoorzieningen, wegen, wateren, bodemgesteldheid en/of archeologie;					**+**
II	**Architectuur- en kunsthistorische waarden**					
1	Bijzonder belang van het complex voor de geschiedenis van de architectuur en/of bouwtechniek					**+**
2	Bijzonder belang van het complex voor het oeuvre van een bouwmeester, architect, ingenieur of kunstenaar;					**++**
3	Belang van het complex wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp;					**++**
4	Belang van het complex wegens het bijzondere materiaalgebruik, de ornamentiek en/of monumentale kunst;					**+**
5	Belang van het complex wegen de bijzondere samenhang tussen exterieur en interieur(onderdelen)					**-**
IV	**Gaafheid en herkenbaarheid**					
1	Belang van het complex wegens de architectonische gaafheid en/of herkenbaarheid van ex- en/of interieur;					**++**
2	Belang van het complex wegende de materiële, technische en/of constructieve gaafheid;					**++**
3	Belang van het complex als nog goed herkenbare uitdrukking van de oorspronkelijke of een belangrijke historische functie;					**++**
4	Belang van het complex wegens de waardevolle accumulatie van belangwekkende historische bouw- en/of gebruiksfasen;					**0**
5	Belang van het complex wegens de gaafheid en herkenbaarheid van het gehele ensemble van de samenstellende onderdelen (hoofd- en bijgebouwen, hekwerken, groenaanleg, etc.);					**+**
6	Belang van het complex in relatie tot de structurele en/of visuele gaafheid van de stedelijke, dorpse of landschappelijke omgeving;					**++**
V	**Zeldzaamheid**					
1	Belang wegens absolute zeldzaamheid in architectuurhistorisch, bouwtechnisch, typologisch, functioneel of ruimtelijk/stedenbouwkundig opzicht;					**++**
2	Uitzonderlijk belang van het complex wegens relatieve zeldzaamheid in relatie tot één of meer van de onder I t/m III genoemde kwaliteiten;					**+++**

3.2.6 Catalogus architectuur

Deze paragraaf bevat een overzicht en beknopte indicatieve waardering van de tot het complex behorende bouwtypen. De klassering in vier erfgoedwaarden (zeer hoog, hoog, positief, basis) vindt plaats via een toetsing aan de hand van de volgende criteria:

Stedenbouwkundige en ensemblewaarde: het belang als onderdeel van de stedenbouwkundige ontwikkeling en planvorming; en/of als onderdeel van cultuurhistorische gebiedskarakteristiek en/of ensemblewaarde;

Beeldbepalende waarde: het belang voor het beeld van de omgeving (markant accent, opmerkelijke (hoek)ligging, zichtlijn, landmark, etc.);

Historische waarde, representatiewaarde: het belang vanwege de herkenbaarheid van het oorspronkelijke concept en de oorspronkelijke (bijzondere) functie, in relatie tot de ontwikkelingsgeschiedenis en de historische gelaagdheid van het gebied;

Gaafheid: het belang wegens de authenticiteit van hoofdvorm, gevelindeling, materiaalgebruik, constructie en/of detaillering;

Architectuur- en bouwhistorische waarde: het belang vanwege een kenmerkende/bijzondere bouwstijl, typologie, vorm, materiaalgebruik en constructie; het belang binnen het oeuvre van een architect;

Zeldzaamheidswaarde: in architectuur- en/of bouwhistorisch, stedenbouwkundig, typologisch, functioneel of historische opzicht.

Per criterium kunnen de volgende scores worden gehaald:

Hoge waarde: ++ / Positieve waarde: + / Neutrale waarde: 0 / Negatieve waarde: - . De optelsom van deze scores leidt tot het formuleren van een eindwaardering in drie gradaties:

Hoge erfgoedwaarde of (potentiële) monumentwaarde:
minimaal 3 x ++ en 3 x +

Positieve of beeldbepalende erfgoedwaarde:
minimaal 5 x + en 1 x 0

Basis erfgoedwaarde waarde:
minimaal 2 x + en 3 x 0

Een **hoge erfgoedwaarde** geeft een indicatie voor mogelijke bescherming als gemeentelijk monument.

Een **positieve erfgoedwaarde** betekent dat inzet tot behoud / inpassing van hoofdvormen en karakteristieke onderdelen wordt aanbevolen.

Een **basis erfgoedwaarde** geeft geen aanleiding tot aanbevelingen omtrent instandhouding.

	Hoge waarde
	Positieve waarde
	Basiswaarde
	Niet onderzocht, behoort niet tot complex
	Schuurtjes, aanbouwen

Complex Volksbelang	1	2	3	4	5	6
Eenlaags dubbele woningen, type A 1921-23	++	+	++	+	+	++
Bijzonderheden: in hoofdvorm gaaf met uitzondering van brede dakkapel; karakteristiek zijn de bijzondere hoofdvorm met de entrees in aanbouwen onder half tentdak, de wat betreft indeling en detaillering nog gave gevels van het hoofdblok; details vernieuwd in 1989.	Waardering: Hoog					

Complex Volksbelang	1	2	3	4	5	6
Eenlaags dubbele woningen, type C 1921-22	++	+	++	+	+	++
Bijzonderheden: in hoofdvorm gaaf; karakteristiek zijn de traditionele hoofdvorm, het steile, pannengedekte zadeldak en de qua indeling en gevelwerk gaaf bewaarde gevels met siermetselwerk; stichtingssteen. De detaillering van de vensters en deur zijn gewijzigd/vernieuwd in 1989.	Waardering: Hoog					

Complex Volksbelang	1	2	3	4	5	6
Eenlaags dubbele woningen, type B 1921-1923	++	+	++	+	+	++
Bijzonderheden: in hoofdvorm gaaf met uitzondering van brede dakkapel; karakteristiek zijn de bijzondere hoofdvorm met de entrees in aanbouwen onder zadeldak, de wat betreft indeling en detaillering nog gave gevels van het hoofdblok; details vernieuwd in 1989.	Waardering: Hoog					

Complex Volksbelang	1	2	3	4	5	6
Tweelaags duplexwoningen, 1950	o	+	o	+	+	o
Bijzonderheden: in hoofdvorm gaaf; karakteristiek is het materiaalgebruik (gele baksteen), het pannengedekte zadeldak met geringe helling en de wat betreft detaillering metselwerk en indeling gaaf bewaarde gevels; De deuren met bovenlichten zijn behouden; details vensters gewijzigd en vernieuwd;	Waardering: Basis					

Huibert van Eijkenstraat 51-53 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 59-61 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 55-57 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 63-65 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 67-69 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 75-77 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 71-73 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 79-81 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 83-85 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 91-93 gevelsteen FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 87-89 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 91-93 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 52-54 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 60-62 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 56-58 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 64-66 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 68-70 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 76-78 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 72/72a/74/74a FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 80-82 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 84-86 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 88-90 FH MAB 2020

Huibert van Eijkenstraat 92-94 FH MAB 2020

Zijgevel Huibert van Eijkenstraat 92 FH MAB 2020

94
CITROËN
C1

4 QUICKSCAN SYNTHESE

4.1 SAMENVATTING COMPLEXWAARDERING

In het voorgaande hoofdstuk is het complex kort geanalyseerd en gewaardeerd. Hieruit is gebleken dat het complex een specifieke (vroege) fase in de stedenbouwkundige en ruimtelijke ontwikkeling van het verder overwegend naoorlogse tuindorp Keverdijk representeert. Het complex betreft een volgens een nog bescheiden gemeentelijk Uitbreidingsplan door de in 1914 opgerichte woningcorporatie Volksbelang geïnitieerd project, ontworpen door de Naardense architect L. Streefkerk die kort daarvoor ook de ontwerpen had geleverd voor het eerste Volksbelang-complex dat nog in de vesting was gerealiseerd.

Bijzonder is dat van dit plan slechts het Volksbelangbuurtje aan de Huibert van Eijkenstraat als een tuindorp-structuur is gerealiseerd, met blokjes dubbele woningen op zeer ruime, diepe percelen met verspringende rooilijnen, waarna de rest van de wijk om dit complex werd opgezet volgens een jonger uitgevoerd Uitbreidingsplan van de jaren 20 vanuit de gemeente dat veel pragmatischer van aard is met rijtjeswoningen op smallere en minder diepe percelen.

Binnen het complex is de bebouwing voorzien van een indicatieve waardering. Deze wijst uit dat de binnen een samenhang vallende objecten aan de Huibert van Eijkenstraat, uitgezonderd de jaren 50 duplexwoningen, een hoge erfgoedwaarde bezitten. Ze bezitten bijzondere cultuurhistorische kwaliteiten die het behouden waard zijn of zelfs bescherming verdienen.

4.2 EEN BUURT MET BIJZONDERE WAARDEN

Al met al wijst de analyse van de buurt uit dat deze binnen de wijk tuindorp Keverdijk een belangrijke cultuurhistorische betekenis heeft: de Volksbelangwoningen waren binnen de toen mede door de Kringenwet buiten de vesting nog embryonaal dorpse context (voortzetting van een buurtschapje) opgezet als een eerste reactie buiten de vesting op de vanuit het Rijk geïnitieerde regelingen en subsidies voor de totstandkoming van goede sociale woningbouw volgens de Woningwet van 1901. De Woningstichting Volksbelang trad daarbij op als initiatiefnemer. Het met vaart doorzetten van dit plan naar een complete wijk bleek voor een nog uit haar isolement kruipende vestingstad te ambitieus, waarbij ook al snel de economische crisis in het Interbellum mede roet in het eten gooide.

Het bleek als vertrekpunt voor de wijk, samen met de nog wel in de jaren 30 direct rond de Huibert van Eijkenstraat gerealiseerde straten met woningbouw een leerzame proeftuin voor de Naardense stedenbouw buiten de veste, die werd ingepast in een binnen de context veel realistischer plan dat zijn oorsprong kent in het Uitbreidingsplan van de jaren 20 en later.

De rest van de wijk, vooral uitgezet en ingericht na de Tweede Wereldoorlog, dus in de periode van de wederopbouw, kreeg een mix van arbeiders- en middenstandswoningen gerealiseerd door de

Woningcorporatie en particuliere beleggers. Deze woningen zijn bijna uitsluitend opgezet als rijtjeswoningen.

4.3 AANBEVELINGEN

Behoud en bescherming

Deze quickscan-analyse geeft een indicatieve waardering van het onderzochte complex. Aanbevolen wordt om de in de analyse als cultuurhistorisch hoog-waardevol beoordeelde aspecten bij toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen zoveel mogelijk als uitgangspunt te nemen en voor de wijk te behouden. Ze geven de wijk vanuit cultuurhistorisch perspectief kwaliteit en identiteit.

Voor de als hoog en zeer hoog gewaardeerde woningen valt te overwegen deze als gemeentelijk monument te beschermen. Daarbij is een versterking van de monumentale waarden van de panden en het totale straatbeeld van belang. Binnen een plan tot verdere verduurzaming van de woningen (herstel roedenverdeling als beeld bij isolatie van vensters, terugbrengen luiken, herstel oorspronkelijke vorm, detaillering en materialisering dakkapellen aan straatzijde) aan te bevelen. Ter compensatie van verlies aan ruimte op de zolder door de verkleining van de dakkapellen aan straatzijde zou men de woningen aan de achterzijde van het hoofdblok van een aanbouw kunnen voorzien. De diepe tuin biedt daarvoor voldoende mogelijkheden. Voor verbetering van het straatbeeld zou verder een uniforme afscheiding van het erf (voortuin) overwogen kunnen worden.

Verder onderzoek

Deze quickscan-analyse is verkennend van opzet. De waardering van de complexonderdelen is indicatief. Ze geeft een indicatie van de aangetroffen waarden op basis van het verkennende onderzoek. Bij transformatie-opgaven of het formuleren van beschermingsvoorstellen is het zinvol verdiepend onderzoek te doen, waarbij meer zicht kan worden verkregen in de opbouw van de objecten, constructieve aspecten en de interieurs.

Ten slotte is aan te bevelen om in de totale wijk Tuindorp Keverdijk, die als eerste van de grote uitbreidingen buiten de vesting is ontwikkeld, een inventarisatie door te voeren naar de overige woningbouwcomplexen, waaronder de bouw uit de naoorlogse periode.

[redacted]
Monumenten Advies Bureau,
Nijmegen 31-3-2020.

5 BRONNEN EN LITERATUUR

5.1 BRONNEN

MIP Noord-Holland, Gemeente Naarden, 1991, Huibert van Eijkenstraat nummers 52-76, 76-94, 51-93

Archief Gooise Meren:

DOSSIER 1921.041: bouwen van 15 dubbele arbeiderswoningen Woningbouwvereniging Volksbelang Huibert van Eijkenstraat 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94. Tekeningen 1 t/m 5. Besluit 5 augustus 1921. *NB: Het gaat hier om 22 huisnummers.*

DOSSIER 1922.015: bouwen van 22 arbeiderswoningen Woningbouwvereniging Volksbelang Evert de Bruynstraat Huibert van Eijkenstraat 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 54, 56, 58, 60, 62, 64, 75, 77, 79, 81, 83, 85. Tekeningen 6 t/m 11. Besluit 26 mei 1923. *Dit dossier omvat deels dezelfde inhoud als dossier 1921.041.*

DOSSIER 1986.069: vernieuwen en renoveren van de woningen Woningbouwvereniging Volksbelang Huibert van Eijkenstraat 52, 54, 56, 58, 60, 62, 64, 66, 68, 70, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 88, 90, 92, 94, 51, 53, 55, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, 77, 79, 81, 83, 85, 87, 89, 91, 93. Besluit 19 september 1986.

DOSSIER 1998.122: vervangen van de bergingen door betonnen bergingen i.o.v. Woningstichting Naarden Huibert van Eijkenstraat 51, 53, 55, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, 77, 79, 81, 83, 85, 87, 89, 91, 93, 52, 54, 56, 58, 60, 62, 64, 66, 68, 70, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 88, 90, 92, 94.

Niet geraadpleegde relevante stukken

Archief Dienst Gemeentewerken Naarden 1917-1940.
Doos 10 Uitbreidingsplannen 1923-37
Doos 10.1 "Oude uitbreidingsplannen" 1917-1940
Doos 10.2 "Oude uitbreidingsplannen, diversen" 1917-1940

5.2 INTERNET

- Topotijdreis.nl
- http://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&;nummer=1665, De Hoop/Molen van der Born
- http://www.gooisemereninformatie.nl/homepage/verenigingen/923-woningstichting-naarden
  Algemene historie Woningstichting Naarden.
- Beeldbank archief Gooise Meren
-

5.3 LITERATUUR

- Rutte, R. en J.E. Abrahamse (2014), *Atlas van de verstedelijking in Nederland. 1000 jaar ruimtelijke ontwikkeling*, Bussum.
- H. Schaftenaar 'Van Schapenmeent tot tuindorp Keverdijk', , in: *DE OMROEPER*, Juli 1997, jaargang 10, nr. 3.
- Paul Schneiders, *Thuis in Naarden. 100 jaar Woningstichting*. Naarden 2014
- De Vrankrijker, A.C.J. *De historie van de vesting Naarden.* Haarlem/Naarden 1978 (3)

STEENHUISMEURS VENNEBROEK B.V.
Hoofdweg 255
9765 CH Paterswolde
050 3080100
mail@steenhuismeurs.nl
steenhuismeurs.nl
NL04 RBRB 0931 0818 15
KvK 65 546 016
BTW NL 8561 56 255 B01

Woningcomplex Huibert van Eijkenstraat, Naarden
Analyse cultuurhistorisch onderzoek en waardering

Het complex sociale huurwoningen aan de Huibert van Eijkenstraat 51-93, 52-70 en 76-94 is bijna 100 jaar oud en staat bekend als eerste stenen bebouwing buiten de vesting van Naarden en eerste planmatige sociale woningbouw van Volksbelang Naarden. Het complex is opgebouwd uit blokjes van steeds twee grondgebonden woningen van één laag met een kap, met aan de zijkant uitgebouwde keukens. Opvallend zijn de zeer diepe achtertuinen. De woningcorporatie heeft een plan voor sloop-nieuwbouw laten opstellen. Door de diepte van de tuinen te benutten en bouwblokjes haaks op de straat te situeren wordt het woningaantal flink vergroot.

Naar aanleiding van de planvorming heeft de gemeente aan het Monumenten Advies Bureau te Nijmegen gevraagd om een cultuurhistorisch onderzoek van het complex uit te voeren (maart 2020). De conclusie luidt dat het complex een hoge waarde heeft, behalve een blokje dat in de jaren vijftig werd toegevoegd (basiswaarde). De aanbeveling is om te overwegen het complex de status van een gemeentelijk monument te geven en latere wijzigingen zoveel mogelijk ongedaan te maken, ofwel: het terugbrengen van de kleine houten dakkapellen, de roedeverdeling in de ramen, de oorspronkelijke erfafscheiding en de groenaanleg in het openbaar gebied.

Aan ons is op verzoek van Woningstichting Naarden gevraagd om commentaar op het onderzoek en de aanbevelingen te geven – vooral vanuit de vraag: hoe nu verder? Hiertoe hebben we het rapport bestudeerd en de locatie bezocht. We hebben zelf geen archiefonderzoek gedaan en baseren ons op de beschikbare informatie en enkele digitale bronnen.

[redacted]
26 oktober 2020

Cultuurhistorisch onderzoek
Woningcomplex Huibert van Eijkenstraat, Naarden

Het cultuurhistorisch onderzoek (maart 2020) besteedt enkele hoofdstukken aan een historische en ruimtelijke beschrijving, gevolgd door een beschrijving van bijzondere waarden, conclusies en tot slot de waardering en aanbevelingen. De historische beschrijving begint nog voor het jaar 1000 en bestrijkt de ontwikkeling van de vesting, de woningnood, om uiteindelijk de achtereenvolgende bouwplannen in de wijk Keverdijk op te sommen. In dit verhaal missen we de overwegingen en motieven die destijds – zo kort na de Eerste Wereldoorlog – bepalend waren voor de opzet van de bebouwing van het gebied en de uitwerking van het complex. We kennen natuurlijk niet de beschikbare bronnen, maar het zou relevant zijn om te weten welke ambities de gemeente Naarden (in de jaren 1910) met het gebied had en hoe de provincie (vanuit de wettelijke taken in het kader van de Woningwet) meekeek. Wat waren de motieven van Volksbelang om voor de sociale woningbouw een royale verkavelingsopzet te kiezen (met ongewoon brede en diepe kavels)? Zeker in de context van Naarden – dat al generaties zat opgesloten in de benauwde vesting – moet hier een reden voor zijn geweest. Zaten er specifieke bedoelingen achter het onderbrengen van de keuken in een uitbouw? Had dat wellicht te maken met de huisvesting van een specifieke doelgroep of bepaalde denkbeelden over het gebruik van de woningen (en de moestuinen). Door de woningen op deze manier in de breedte te organiseren, werden de percelen niet alleen zeer diep, maar ook zeer breed. En wat waren de ambities van de architect en kwam het plan zonder slag of stoot door alle procedures? Volgens onze gegevens werd in 1913 door de gemeentelijke landmeter een uitbreidingsplan gemaakt, dat door de Woninginspecteur van Noord-Holland zwaar werd bekritiseerd. De weinig ambitieuze stedenbouwkundige opzet van Keverdijk, dat over de oudere slotenstructuur heen lijkt getekend, geheel in lijn met de 19^{e}-eeuwse traditie van revolutiebouw. Wellicht was dat een reden om op de oneconomische verkaveling van het complex uit te komen. Dat de woningdichtheid laag en de bouwkosten hoog waren, blijkt uit enkele krantenberichten. In de gemeenteraad werd in 1921 bezwaar gemaakt tegen het feit dat er maar 30 woningen op de grond werden gebouwd. Een paar maanden later kondigde de Minister van Arbeid aan het project geen woningbouwsubsidie te geven zolang de bouwkosten van f. 6.85-.- per woning zouden bedragen.

Het is niet helemaal duidelijk wat in het cultuurhistorisch onderzoek met een ‘tuindorp’-opzet wordt bedoeld. De term wordt in het rapport niet gedefinieerd of met historische bronnen onderbouwd. De tuinstad en tuindorp-beweging stond voor een zeer specifieke opzet van leefgemeenschappen, met een doorwerking in verkaveling, groenopzet, voorzieningen, inrichting buitenruimte, gemeenschapsopbouw, etc. In de stedenbouwkundige opzet valt, bij een rondgang door de wijk, op dat het complex nauwelijks een ruimtelijk verband legt met de latere ensembles – en dat vooral elders in Keverdijk aanzetten van een stedenbouwkundige compositie en collectieve buitenruimten zijn de zien. Het complex in de Huibert van Eijkenstraat heeft alleen een smalle groenstrook in het profiel (met de platanen, prachtig), en een iets losse schikking van de woonblokken in de rooilijnen, waardoor de straat optisch aan de uiteinden vernauwd en halverwege verbreed.

Dan de architectuur: een combinatie van expressionisme (Amsterdamse school) en traditionalisme aldus het rapport. Ook hier mist een onderbouwing van deze termen, of hebben ze alleen te maken met het baksteenmotief onder de gootlijst en wat decoratieve patronen in de kopgevels?

Opmerkelijk is dat er geen verband met het oeuvre en de opleiding van de architect is gelegd, of projecten waar de architect zich mogelijk op gebaseerd kan hebben (bijvoorbeeld contemporain werk in Amsterdam). Voor de duiding van het complex zou een dergelijke context relevant zijn. Op internet is te vinden dat de architect onder meer de Vrije Katholieke kerk van Huizen ontwierp (1929), alsmede (rietgedekte) villa's en atelierwoningen in het Gooi en Bergen (NH). Bij de eerste steenlegging in 1921 werd, aldus het verslag in de *Gooi- en Eemlander*, een speciaal woord van dank aan de inspecteur der Volksgezondheid gericht, omdat hij 'menige nuttige wenk had gegeven'.

Graag hadden we meer gelezen over de kwaliteit van de woningen: de woningindeling, de opzet met de keuken in een uitbouw, de lichttoetreding, de relatie met de buitenruimte en de efficiency van de plattegrond. Het valt op dat de woningen vergeleken met andere projecten uit het begin van de jaren twintig in en rond Amsterdam pover van opzet en uitwerking overkomen – niet bepaald het werk van een architect met veel ervaring of ambitie met de planmatige woningbouw en compacte woningen. De vertrekken waren bedompt, met maar een raam (en dan ook nog eens met roetjes). De compositie van de hoofdvolumes en de uitgebouwde keukens oogt moeizaam, met alle kappen en aansluitingen, en ook de proporties komen ongelukkig over (plaatsing van de entrees en ramen, de ruimtelijke compositie, de relatie van de woning met de buitenruimte). Natuurlijk zijn er ook wel kwaliteiten. Zo meldde de Gooi- en Eemlander enthousiast dat de woningen met een schuurtje en een privaat binnenshuis werden uitgerust. In 1941 schreef *Het Volk* over de eerste woningen op de Schapenmeent: 'Het nieuwe huisje, de lage huur, het aardige voortuintje en de lap moestuin achter het huis waren aanlokkelijkheden, die het bezwaar van achter wonen deed verdwijnen'.

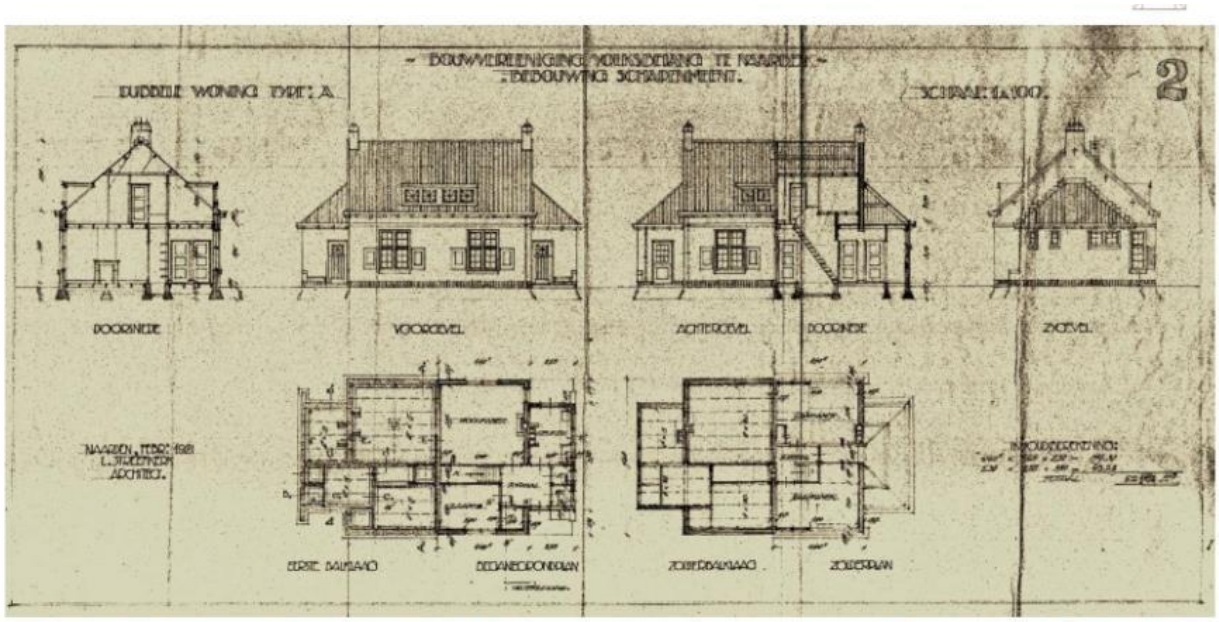

Plattegronden doorsnede en gevels dubbele arbeiderswoning type A op de Schapenmeent voor Bouwvereniging Volksbelang te Naarden. L. Streefkerk Naarden febr. 1921. Stadsarchief Naarden

(afbeelding uit het rapport)

In de loop van de jaren hebben de woningen verschillende veranderingen ondergaan – die stuk voor stuk leidden tot verschraling: buitenisolatie op de aanbouwsels, sneldekkers in plaats van pannen, doorgaande trespa-dakkapellen die het doorlopend dakvlak onderbreken, het verdwijnen van luiken, roeden en bijna alle schoorstenen, en het inpassen van parkeerplaatsen, ten koste van het groen.

Bijzondere waarden

Het rapport bevat op de pagina's 67-68 een beschrijving van de bijzondere waarden van het complex. Deze paragraaf vat in grote lijnen de voorafgaande beschrijving samen, aangevuld met kopjes over gaafheid en zeldzaamheid. Opmerkelijk is dat bij de architectuurhistorische waarde wordt gesteld dat (door alle latere wijzigingen) de waarde vooral in de hoofd- en kapvormen is gelegen (dus: de stedenbouwkundige verschijningsvorm), terwijl bij gaafheid wordt gesteld dat de woningen ondanks de wijzigingen nog steeds herkenbaar zijn als eenvoudige arbeiderswoningen uit de periode 1920-1925. Dit zou veronderstellen dat gaafheid hetzelfde is als herkenbaarheid. Volgens ons is van gaafheid geen sprake. Integendeel, het complex is zwaar aangetast zowel in de buitenruimteaanleg, als in de woningen zelf. Veel van de oorspronkelijke materialisatie en afwerking is verloren gegaan.

Onder het kopje zeldzaamheid staat in een ingewikkelde zin dat dat dit de oudste door een corporatie gestichte woningbouw buiten de vesting is en dat dit voor Naarden vrij zeldzaam is. Verder wordt de 'embryonaal gebleven tuindorp-achtige context' vrij zeldzaam genoemd. We zouden het vooral plaatselijk willen zoeken: een vroeg voorbeeld van complexmatige sociale woningbouw buiten de veste. Binnen de sociale woningbouwproductie uit de jaren twintig in de omgeving van Amsterdam is dit complex van geen of ondergeschikte betekenis.

Straatbeeld Huibert van Eijkenstraat: bomen, verwijdend profiel (smal bij entrees), forse voortuinen

Huibert van Eijkenstraat: zeer diepe achtertuinen. Kopblokken op de hoek Evert de Bruijnstraat.

Conclusies: kenmerken behouden en/of te beschermen
In een kort overzicht op p. 69 worden de stedenbouwkundige en architectonische kenmerken puntsgewijs samengevat. Het is niet duidelijk wat de relatie tussen dit overzicht en de voorafgaande hoofdstukken is. De conclusies komen niet of nauwelijks overeen met de beschrijving en typering in het onderzoek.

Kenmerkende en behoudswaardige elementen stedenbouw:
- Een ‘markant stedenbouwkundig ensemble’. Deze kwalificatie komt in het rapport uit de lucht vallen. Het gaat om een verkaveling op de onderliggende polderstructuur, met als enige specifieke kwaliteit een enigszins verlopende rooilijn en het opnemen van groen en platanen in het profiel.
- ‘Tuindorpopzet’. Ook dit is niet onderbouwd. Een straat met tuinen maakt nog geen tuindorp, in de cultuurhistorische betekenis van de tuinstadbeweging.
- ‘Hoofdkenmerken van het verkavelingsplan, in hoofdzaak stratenverkaveling, gesloten-halfopen’. Deze aanduiding is moeilijk als een kenmerkende en behoudenswaardige kwaliteit op te vatten.
- De laatste twee bullets zijn wel relevant: de plantsoenenstrook met platanen, en het kleinschalige karakter van de bebouwing (los van de vermeende tuindorpopzet).

Kenmerken en behoudenswaardige elementen architectuur:
- ‘Diverse typologie, met als gevolg een levendig straatbeeld’. Dit verband ontgaat ons. De bebouwing is, ondanks de verschillende types, eenduidig, weinig levendig en redelijk ver van de straat gezet. Het straatbeeld wordt vooral gemaakt door het profiel, de bomen, de voortuinen en de levendigheid die de bewoners hierin hebben gebracht of geparkeerd.
- ‘Uniforme bouwhoogte’. Dit is een stedenbouwkundige eigenschap (en niet per se een kwaliteit).
- ‘De gemene deler in de architectuur: traditioneel karakter, door de bakstenen gevels, de nadrukkelijk aanwezige pannendaken met verschillende daktypen en schoorstenen, houten kozijnen, ramen en deuren, ritmiek in de gevels door telkens herhalende patronen en elementen’. Zonder in te gaan op de vraag waarom deze volkswoningbouw traditioneel zou moeten zijn, lijkt hier een deels niet-bestaande werkelijkheid beschreven. De pannendaken vallen weg achter de doorlopende dakkapellen en de schoorstenen zijn op een enkele na verdwenen. Compositie en ritmiek zijn matig (slechte hoogte-breedte verhoudingen, de gevelopeningen – met in de voorgevel slechts een raam

per woning). Alleen de baksteenornamenten onder de goot en in de kopgevels verbijzonderen de architectuur.

De conclusies op p. 69 sluiten af met punten ter versterking van de cultuurhistorische kwaliteiten, zoals het terugbrengen van de roedeverdeling in de ramen, het vervangen van de grote dakkapellen door kleine, houten kapellen (reconstructie oorspronkelijke toestand), het herstel van de uniforme erfafscheidingen en het terugbrengen van de oorspronkelijke groenaanleg in de openbare ruimte. Deze punten staan op een plek in het rapport, waar geen aanbevelingen horen. In de conclusies en de waardestelling gaat het om duiding van de waardes van het complex zoals het nu bestaat. Nog voor dat de waarden benoemd zijn, worden echter al zeer concrete suggesties voor ingrepen gedaan. Zo wordt de waardestelling 'vervuild' met een opvatting over de toekomst van het complex. Dat zou hooguit in de aanbevelingen achterin een plek kunnen krijgen. Zelfs bij rijksmonumenten is het overigens ongebruikelijk adviezen voor reconstructie te geven – zonder die in een integrale afweging te betrekken. Vanuit het perspectief van de bewoners en de woonkwaliteit, is het merkwaardig om de bruikbaarheid van de verdiepingen sterk te verminderen, door terug te gaan naar minimale kapellen (hoe lelijk die lange kappen van trespa ook zijn, laat daar geen misverstand over bestaan). Ook het terugbrengen van roedes in woningen met nauwelijks daglicht, is wellicht niet zo'n goed idee, omdat daarmee nog meer glasoppervlak verdwijnt. Herinrichting van het groen in de straat is beslist positief, maar gaat niet zonder goede oplossing voor de parkeerdruk en -normen.

Waardering

De conclusies ten aanzien van de cultuurhistorische kwaliteit zijn op pagina 70 gemaakt in een tabel, waarin het complex op 21 aspecten, verdeeld over vijf categorieën, wordt gescoord. Dit oogt wetenschappelijk onderbouwd en breed opgezet, maar zoals hier boven is beschreven, zijn er wel wat vraagtekens bij de onderbouwing, de conclusies en bevindingen te plaatsen. Wat mist is duiding en onderbouwing van de betekenis van het complex, waarmee (meer dan in een arbitraire scoretabel) verantwoording wordt afgelegd. Dat kan met een korte tekst die de cultuurhistorische waarde van het complex uitlegt in de verschillende dimensies (bijvoorbeeld: stedenbouw, buitenruimte, architectuur, typologie, cultuurhistorie, plaatselijk belang, betekenis in het oeuvre van architect L. Streefkerk, immateriële waarde, sociale betekenis, alsmede gaafheid en zeldzaamheid). Zo lijkt het ons evident dat de waardering uitspraken doet over de kwaliteit en betekenis van de woningplattegronden (met de positionering van de kavels), de voor sociale woningbouw extreem lage dichtheid en de betekenis van de grote tuinen voor de woningen in de tijd (van moestuin tot camperstalling).

Op basis van de informatie die in het rapport is verzameld, is er wel het nodige af te doen aan de conclusie dat het complex van hoge waarde is en de status van gemeentelijk monument verdient. Wij komen (op basis van informatie uit het rapport) niet verder dan dat dit complex uit oogpunt van volkshuisvesting, woningtypologie en architectuur hooguit plaatselijk van belang is. De waarde is vooral associatief: het gaat om een vroeg complex volkswoningen in Naarden, destijds op voor Naarden (vesting) ongekend ruimte percelen met grote tuinen gesitueerd, de eerste stenen woningbouw buiten de vesting en een project van een plaatselijke architect. Een positieve kwaliteit is het straatprofiel, met een iets verspringende rooilijn, groenstroken en prachtige platanen. De latere woningbouwcomplexen in de buurt hebben meer architectonische en ensemblekwaliteit, hier zijn ook buitenruimtes (plantsoenen en speelruimten) in de verkaveling opgenomen.

Straatbeelden uit de directe omgeving van de Huibert van Eijkenstraat

Hoe verder?

De conclusie dat het woningcomplex aan de Huibert van Eijkenstraat hoge cultuurhistorische waarde heeft en derhalve als een monument behandeld zou moeten worden (behoud van het bestaande, reconstructie verdwenen elementen) delen wij niet. Maar het complex vertegenwoordigt wel cultuurhistorische waarde en was de eerste fase van een stapsgewijs gebouwde wijk, die aan al die fases en varianten zijn eigenheid en kwaliteit dankt. Het is als de jaarringen van een boom, hoe dichter bij de kern, hoe ouder.

Ook hebben wij onze bedenkingen bij de verkavelingsstudie die Woningstichting Naarden in 2017 heeft laten uitvoeren. In de wijk lopen zo'n beetje alle straten en bouwblokken evenwijdig, haaks op de trekvaart. Een verkaveling die 90 graden is gedraaid, strijkt dan als het ware tegen de haren in. Het schaadt de structuur van de wijk, maar levert ook nog eens nare voor- en achterkant conflicten op. De Huibert van Eijkenstraat valt ruimtelijk uiteen in zijtuinen (doorgaans schuttingen), parkeerkoffers en enkele blokjes met oriëntatie op de straat. De dwarsstraten zijn immense parkeerkoffers en oriënteren zich op de schuttingen van de achtertuinen aan weerszijden van het plangebied. Naast al deze stedenbouwkundige gebreken, ligt het buurtje als een Fremdkörper in zijn omgeving, het lijkt voor een heel ander stuk stad gemaakt.

Bestaande toestand (uit: Herstructurering Huibert van Eijkenstraat, 2017)

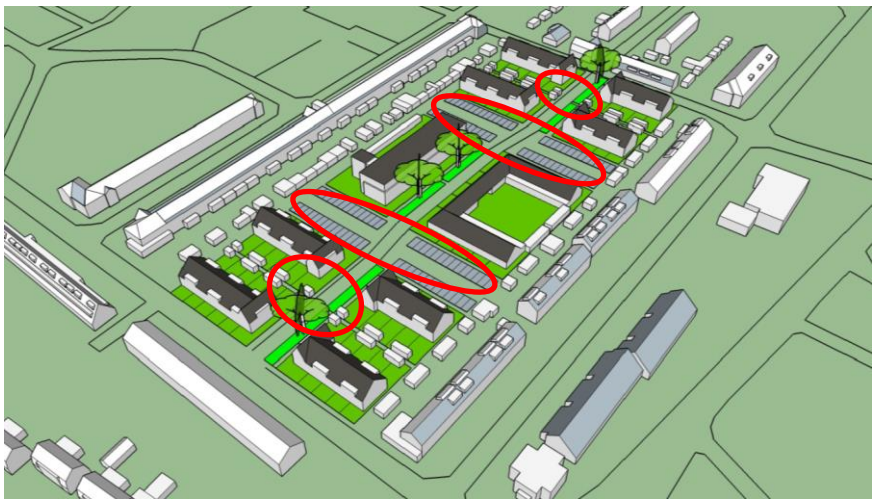

Voorgestelde verkaveling, 2017 (in rood de ergste ruimtelijke ongelukken)

Het komt ons voor dat er twee eenzijdige (sectorale) toekomstbeelden voor de Huibert van Eijkenstraat worden geschetst: het cultuurhistorisch onderzoek pleit voor monumentalisering en het schetsontwerp mist de relatie met de geschiedenis van de plek en de stedenbouwkundige (en mogelijk ook de architectonische) logica van de wijk.

Het zou te overwegen zijn om een middenweg te zoeken: het zoeken naar continuïteit, samenhang en integrale vernieuwing – waarbij cultuurhistorie geen doel, maar een middel wordt om de ruimtelijke kwaliteit van het gebied te verhogen. Integraal betekent dat naast cultuurhistorie ook andere belangen meewegen: woningbehoeften, doelgroepen, de sociale mix, behoud van de sociale huur, betaalbaarheid, de (mogelijke) noodzaak om binnen bestaand stedelijk gebied te verdichten, de wensen van de bewoners, etc.

We kunnen ons heel goed voorstellen dat die enorme tuinen de buurt geliefd bij de huurders maken. Tegelijk begrijpen we ook dat een corporatie vanuit haar maatschappelijke doelstellingen denkt aan een hogere dichtheid, mogelijk in combinatie met een bijstelling van het aanbod aan andere doelgroepen. Dat zou dan wel moeten gebeuren met behoud van de stedenbouwkundige logica van de wijk als geheel en het vasthouden van het verhaal van de eerste stenen bebouwing buiten de vesting. Dat verhaal kan ook goed verteld worden met een deel van het oude complex. Het is de moeite waard om te onderzoeken of een nader te bepalen deel van de blokken kan worden gerenoveerd. Zo kunnen schakelstukken met de omgeving ontstaan, maar ontstaat ook ruimte voor vernieuwing – gericht op verduurzaming, differentiatie van het aanbod en verdichting. De opgave (maar dat valt buiten het bestek van dit advies) is om de verdichting vanuit de bestaande structuur en kwaliteit te realiseren. Dat kan een bijzonder stukje Naarden opleveren. Enerzijds met de oude laag van 100 jaar oude sociale woningbouw en anderzijds een stedenbouwkundige opzet, waarbij het parkeren helemaal uit het zicht is, de groenstructuur wordt versterkt en woonstraten of woonhoven ontstaan, met nieuwe architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit. Zowel stedenbouwkundig als architectonisch wordt op de geschiedenis van het gebeid voortgebouwd, bijvoorbeeld met behulp van een beeldkwaliteitsplan, waardoor de samenhang tussen het bestaande en de vernieuwing optimaal is te borgen. Het doel is niet sec het behoud van cultuurhistorie, maar het ontwikkelen van sociale en ruimtelijke kwaliteit, waar de cultuurhistorie een onderdeel van uitmaakt. Dat vraagt om een heel andere benadering dan in de nu voorgestelde herstructurering. Het zou de moeite waard zijn om met de gemeente het gesprek te voeren over een koers, die aan zowel de cultuurhistorie als de belangen van hedendaagse sociale woningbouw recht doet.

Advies **Commissie Ruimtelijke Kwaliteit en Erfgoed – CRK&E-groot**

adres	:	Huibert van Eijkenstraat 51-94 te Naarden
omschrijving aanvraag	:	Adviesaanvraag cultuurhistorische waarde woningen Huibert van Eijkenstraat 51-94 Naarden
datum vergadering	:	7 april 2021
ons kenmerk	:	HZ_MO-21-0786
voorzitter	:	[redacted]
leden	:	[redacted]
	:	[redacted]
	:	[redacted]
secretaris	:	[redacted]
ambt. ondersteuning	:	[redacted]

Onderwerp
Het betreft een advies van de CRK&E aan het college van burgemeester en wethouders op de aanvraag omgevingsvergunning voor Adviesaanvraag cultuurhistorische waarde woningen Huibert van Eijkenstraat 51-94 Naarden.
Het welstandsgebied en –niveau van het perceel zijn als volgt: Gebied 14, Tuindorp Keverdijk, bijzonder welstandsniveau.

Beoordelingscriteria volgens de Welstandsnota 2019 Gooise Meren (Inwerkingtreding d.d. 8 mei 2019)
1. Objectgerichte welstandscriteria
2. Gebiedsgerichte welstandscriteria
3. Algemene welstandscriteria: zie toelichting

Advies:
Advies CRK&E bij bouwhistorisch onderzoek m.b.t. cultuurhistorische waarde

Toelichting
Aanwezig: [redacted] Woningstichting Naarden, [redacted] beleidsadviseur erfgoed, [redacted] wnd. beleidsadviseur wonen

Ingebrachte stukken:
- Advies CRKE 14 augustus 2019
- Monumenten Advies Bureau, Woningbouwcomplex Huibert van Eijkenstraat, cultuurhistorische quickscan, 31 maart 2020
- Steenhuis Meurs, Woningbouwcomplex Huibert van Eijkenstraat, Analyse cultuurhistorisch onderzoek en waardering, november 2020
- Woningstichting Naarden, notitie betreffende Huibert van Eijkenstraat 51-93, 52-70 en 76-94, Naarden, 5 april 2021

De Woningstichting Naarden (WSN) heeft het voornemen om de woningen aan de Huibert van Eijkenstraat 51 – 94 in Naarden te slopen om plaats te maken voor nieuwbouw. De percelen aan de Huibert van Eijkenstraat zijn dermate ruim dat WSN mogelijkheden ziet om het gebied te verdichten met een 25-tal woningen extra. Op 14 augustus 2019 is collegiaal advies gevraagd aan de commissie op basis van beknopt ambtelijk onderzoek over de woningen en de straat. De conclusie luidde destijds dat de woningen cultuurhistorische waarde hebben en getuigen van een sociaal-maatschappelijk ontwikkeling waarbij seriematige bouw plaatvond. Het advies aan de woningcorporatie was om een goede restauratiearchitect in de hand te nemen en te onderzoeken hoe de woningen naar deze tijd kunnen worden verbeterd met inachtneming van de cultuurhistorische waarden, om te onderzoeken of de woningen en de directe omgeving (straat, tuinen) in een keer zijn ontworpen en om de status van gemeentelijk monument in overweging te nemen.

Bij aanvang van het traject, is in overleg met WSN en bewoners, door MAB een cultuurhistorische quickscan opgesteld voor het gehele ensemble. (31 maart 2020). MAB stelt dat aan het woningbouwcomplex bijzondere cultuurhistorische waarden kunnen worden toegekend, die uiteenvallen in de historische, ruimtelijke en architectonische waarden. Ook is onderzocht in welke mate zeldzaamheid en gaafheid een rol spelen.
MAB adviseert om in overweging te nemen om de woningen als gemeentelijk monument te beschermen én om in het geval van renovatie/verduurzaming te onderzoeken op welke wijze herstel van de oorspronkelijke vorm, detaillering en materialisering op onderdelen kan plaatsvinden.

WSN had twijfels over de genoemde waarden in de quickscan door MAB en heeft erfgoedadviseur bureau Steenhuis Meurs gevraagd om een schriftelijke reactie hierop. Steenhuis Meurs constateert in een rapportage d.d. 26 oktober 2020 dat het complex wel cultuurhistorische waarde vertegenwoordigt, als eerste fase van een stapsgewijs gebouwde wijk, maar dat een monumentenstatus daarmee niet is gerechtvaardigd.

De meningen over de waarden voor herontwikkeling dan wel renovatie lopen dus uiteen, waardoor de commissie nu om advies wordt gevraagd om te kijken welke richting er gekozen zou kunnen worden. Daarom de drie specifieke vragen die de portefeuillehouders hebben:

- Wat is de uniciteit van het complex van de woningen in het licht van de in het verleden uitgevoerde aanpassingen (dakkapellen, schoorstenen, raampartijen, uitwendig aangebrachte isolatie etc.) en ten opzichte van overige voor volkshuisvesting gerealiseerde complexen uit dezelfde bouwperiode buiten de Vesting Naarden in het bijzonder en binnen Gooise Meren in het algemeen;
- Wat zijn de mogelijkheden voor verduurzaming en comfortverbetering met inachtneming van architectuur- en/of cultuurhistorische waarden indien de woningen behouden blijven;
- Wat zijn de mogelijkheden voor herontwikkeling van de percelen met inachtneming van architectuur- en/of cultuurhistorische waarden waarbij de woningen niet of deels worden behouden. Op welke wijze kunnen de cultuurhistorische waarden in dat geval als richting gever fungeren. Is er een ondergrens aan te geven ten aanzien van het behoud van cultuurhistorische waarden?

Reactie van de commissie
De commissie vraagt zich in eerste instantie af waarom de twee rapporten zo veel van elkaar verschillen. En wat is de reden geweest van de twijfel over het rapport van MAB waardoor de second opinion van Steenhuis Meurs er is gekomen?

Als reactie hierop geeft de projectleider aan dat bij het lezen van het rapport van MAB er twijfels over de juistheid ontstonden. Omdat wij geen cultuurhistorici zijn, is Steenhuis Meurs gevraagd een oordeel te geven over het rapport van MAB. Zij hebben als het ware woorden gegeven aan het onderbuikgevoel wat er heerste. Het rapport van Steenhuis Meurs erkent wel de cultuurhistorische waarde van de wijk, maar niet dat het een bijzonder exemplaar is. Onder deze onderzoeken lag ook de vraag of de straat tot monument kan worden aanwezen. Daarvan zegt Steenhuis Meurs dat de cultuurhistorische waarden wel teruggebracht kunnen worden in een herontwikkeling. Zij zegt dat de monumentale waarden zich vooral in het ensemble bevinden en niet in de individuele woningen. Deze zijn in de loop der tijd overigens behoorlijk verminkt. Kortom, MAB pleit voor

behoud en herstel terwijl Steenhuis Meurs pleit om waardevolle delen mee te nemen in een nieuwe ontwikkeling.

De commissie begrijpt na deze uitleg beter de achterliggende motivatie voor de twee rapporten.

De commissie vindt de conclusie van MAB over de cultuurhistorische waarden van de stedenbouwkundige opzet en de waarden van het ensemble behoorlijk overtuigend. Daarbij gaat het de commissie ook om de lokale context: de sociale woningbouw net buiten de vesting. Hiermee is er ook een sociaalhistorische en cultuurhistorische context die deze stedenbouwkundige opzet illustreert en daarmee belangrijk maakt. Deze straat verteld iets over de geschiedenis van deze gemeente en is daarmee juist belangrijk. Ook aan de plattegrondindeling van de woningen is wel degelijk aandacht besteed. De commissie is van mening dat het rapport van Steenhuis Meurs hieraan voorbijgaat. Het creatief omgaan met de stedenbouwkundige opzet lijkt haar dan ook niet gepast. Zij ziet ook de bijzondere status van deze straat en zij vindt het te ver gaan om de bestaande cultuurhistorische waarden te slopen door niet letterlijk de stedenbouwkundige verkaveling mee te nemen. Daarnaast wordt niet ingegaan op de zeldzaamheid van het complex; de twee-onder-een-kappers die uniek zijn voor de Keverdijk en de tuinstad in het algemeen. De gevelarchitectuur is hier nog duidelijk herkenbaar. Niet alleen het bestaande volume vormt een randvoorwaarde, maar ook de bijzondere detaillering, de bakstenen en allerlei verschillende types die gerealiseerd zijn, geven kwaliteit aan de straat.

De commissie neigt dus meer naar de conclusies uit het MAB rapport, maar ziet wel ruimte voor ontwikkeling. Met behoud en herstel van cultuurhistorische kwaliteiten zou je mogelijk nieuwe woningen kunnen realiseren. Dat hoeft wat de commissie betreft ook geen belemmering te zijn. Kortom, renoveer/restaureer de voorzijde en zoek ontwikkelingsruimte aan de achterzijde.

[redacted] geeft aan dat het een lastig dilemma is, zeker financieel. We zien tevens kansen voor verdichting maar tegelijkertijd zien we ook dat we te maken hebben met een doelgroep die wij moeten bedienen. Wij kunnen onderzoeken wat met dit advies haalbaar is, maar tegelijkertijd moet iedereen zich er ook bewust van zijn dat wij als woningstichting niet de financiële middelen om hier heel veel te kunnen doen. Met het risico dat anders de woningen verkocht worden en dan verdwijnen 75 sociale huurwoningen.

Het is nu ook nog een vrij abstracte problematiek, geeft de commissie aan. Het zal uiteindelijk makkelijker worden om hierover te praten wanneer er concrete voorstellen zijn. Zij geeft wel aan dat zij kritisch is over het uitgangspunt om per definitie te kiezen voor sloop/nieuwbouw met een nieuw verkavelingsplan, omdat zij denkt dat de erfgoedwaarden daarmee te veel aangetast zullen worden. De commissie geeft hiermee de uitnodiging om hier vooral over in gesprek te blijven en nodigt zij uit om plannen en invalshoeken voor te leggen.

De commissie denkt dat er wellicht mogelijkheden zijn voor invulling wanneer men de diepte van de kavels en tuinen onderzoekt. Het lijkt haar goed wanneer een architect/stedenbouwkundige hier op een onderzoekende manier op onderzoekt en ontwerpt. De commissie denkt dat op grond van de handhaving van de cultuurhistorische waarden en de ensemblewaarde en in beperkte mate ook de architectonische waarden, verdichting mogelijk is en dat daar ruimte is. Zij zou graag de abstractie uit het gesprek willen halen door dingen te concretiseren aan de hand van studies en ontwerpend onderzoek naar de mogelijkheden hiervoor.

Advies **Commissie Ruimtelijke Kwaliteit en Erfgoed – CRK&E-groot**

adres	:	Huibert van Eijkenstraat 51-94 te Naarden
omschrijving aanvraag	:	Adviesaanvraag cultuurhistorische waarde woningen Huibert van Eijkenstraat 51-94 Naarden
datum vergadering	:	6 oktober 2021
ons kenmerk	:	HZ_MO-21-0786
voorzitter	:	[redacted]
leden	:	[redacted]
	:	[redacted] (verhinderd)
	:	[redacted]
secretaris	:	[redacted]
beleidsadviseur erfgoed	:	[redacted]

Onderwerp
Het betreft een advies van de CRK&E voor Adviesaanvraag cultuurhistorische waarde woningen Huibert van Eijkenstraat 51-94 Naarden.
Het welstandsgebied en –niveau van het perceel zijn als volgt: Gebied 14, Tuindorp Keverdijk, bijzonder welstandsniveau.

Beoordelingscriteria volgens de Welstandsnota 2019 Gooise Meren (Inwerkingtreding d.d. 8 mei 2019)
1. Objectgerichte welstandscriteria
2. Gebiedsgerichte welstandscriteria
3. Algemene welstandscriteria: zie toelichting

Advies:
Vooroverleg

Toelichting
Aanwezig: de projectleider en stedebouwkundige van de woningbouwvereniging, projectleider van de gemeente en via MS-Teams de beleidsadviseurs cultuurhistorie en stedebouw van de gemeente.

Het plan is eerder in de commissie besproken, de laatste keer op 7 april 2021.
De beleidsadviseurs van de gemeente lichten toe dat er verschillende belangen zijn waarin erfgoed en de woningbouwopgave op gespannen voet staan met elkaar. De intentie is om tot een plan te komen waarin beide zaken zo goed mogelijk in symbiose verwerkt zijn.
De projectleider van de woningbouwvereniging zegt dat het een hele opgave is om, inclusief verduurzamen, tot een werkbare businesscase te komen. Een aanpak waarbij aan de achterzijde wordt aangebouwd blijkt bijvoorbeeld veel te duur uit te pakken. Het betreft hier geen monument, terwijl tegelijkertijd de cultuurhistorische waarde wordt onderkend. Het nu voorliggende plan is een compromis tussen deze cultuurhistorische waardes en de haalbaarheid van het woningbouwplan.

De stedebouwkundige licht het bouwplan toe. Het is een overzichtelijk, niet al te groot gebied met een eenduidig straatbeeld.

In eerste oogopslag lijkt het plan te bestaan uit twee-onder-één-kapwoningen met karakteristieke aanbouwen, die bij betere bestudering uit verschillende types blijken te bestaan. Het plan is in zichzelf gekeerd, met een kromming in de straat, die net niet in het midden ligt. In het midden is er een verbrede centrale ruimte waar ooit een dwarsverbinding gedacht was.
Het dilemma in de opgave is, welk deel vernieuw je, met inachtneming van de betaalbaarheid? Er zijn verschillende modellen onderzocht (met achterstraten, geschakelde rijwoningen enz.). Het parkeren zal in de straat opgelost moeten worden. Het plan is in een aantal delen, analoog aan de bestaande situatie, op te splitsen: op de koppen worden rijwoningen voorgesteld. In de tussenstrekken staan geschakelde nieuwbouwwoningen en in het centrale deel blijft in het eerste model een gedeelte behouden, dat met nieuwbouw wordt aangevuld. In het tweede model is alles nieuwbouw.
In het centrum komt een versmalling, waar eerst een verbreding was. De nieuwe woningen houden een laag, maar verhoogde, bouwlaag op de begane grond, met een bruikbare kapverdieping, waardoor er een hogere nokhoogte ontstaat.

Reactie van de commissie
De commissie vraagt of ook andere modellen zijn onderzocht (bijvoorbeeld waarbij de toeleidende straten behouden blijft en het middendeel vernieuwd). De projectleider legt uit dat er dan weinig programma toegevoegd kan worden. Er zijn vele modellen onderzocht, die allen niet haalbaar bleken. Naast de optie om alles te slopen en nieuw te bouwen, was alleen de voorgelegde variant haalbaar. Het voorgelegde plan is de onderkant van de haalbaarheid, andere varianten zijn voor de woningbouwvereniging niet haalbaar. Dan zullen de woningen verkocht moeten worden.
De commissie zou graag beeldend meegenomen willen worden in deze zoektocht. Nu zijn alleen de conclusies te zien. De commissie acht het belangrijk om meegenomen te worden in het afpellen van de mogelijkheden om voldoende inzicht in de planvorming te krijgen.
De commissie is van mening dat er te weinig van de cultuurhistorie in het plan is meegenomen (kromming van de straat, erg veel nieuwbouw etc.) en pleit ervoor om voor dit bijzondere complex meer kenmerken te behouden. Met name de stedebouwkundige opbouw geeft hier aanleiding toe.

Samenvattend
Afgesproken wordt om de zoektocht aan de hand van varianten de volgende keer te bespreken.
Op basis van het huidige ontwerp en de onderbouwing hiervan is een gedegen advies nog niet mogelijk.

notulen CRKE groot (6-10-2021)

Datum 1 november 2021
Zaaknummer 2193187
Ons kenmerk HZ_MO-21-0786

Advies **Commissie Ruimtelijke Kwaliteit en Erfgoed – CRK&E-groot**

adres	:	Huibert van Eijkenstraat 51-94 te Naarden
omschrijving aanvraag	:	Adviesaanvraag stedebouwkundige verkenning woningen Huibert van Eijkenstraat 51-94 Naarden
datum vergadering	:	20 oktober 2021
ons kenmerk	:	HZ_MO-21-0786
voorzitter	:	[redacted]
leden	:	[redacted]
	:	[redacted]
	:	[redacted]
secretaris	:	[redacted]
beleidsadviseur erfgoed	:	[redacted]

Onderwerp
Het betreft een advies van de CRK&E aan het college van burgemeester en wethouders op de aanvraag voor stedenbouwkundige verkenning met inachtneming cultuurhistorische waarden.
Het welstandsgebied en –niveau van het perceel zijn als volgt: Gebied 14, Tuindorp Keverdijk, bijzonder welstandsniveau.

Beoordelingscriteria volgens de Welstandsnota 2019 Gooise Meren (Inwerkingtreding d.d. 8 mei 2019)
1. Objectgerichte welstandscriteria
2. Gebiedsgerichte welstandscriteria
3. Algemene welstandscriteria: zie toelichting

Advies:
Adviesaanvraag stedebouwkundige verkenning met inachtneming cultuurhistorische waarden woningen Huibert van Eijkenstraat 51-94 Naarden

Toelichting
Aanwezig: projectleider van Woningstichting Naarden, stedebouwkundige van SAB , en beleidsadviseurs cultuurhistorie, stedenbouw en wonen van de gemeente.

Het plan is eerder in de commissie besproken, de laatste keer op 6 oktober 2021. Gevraagd was om de commissie aan de hand van verschillende modellen mee te nemen in het proces.

De projectleider van de Woningstichting legt nogmaals uit dat het een hele opgave is om, inclusief verduurzamen, tot een werkbare businesscase te komen. Qua investering is nieuwbouw is beduidend lager dan renovatie. De varianten die vandaag besproken worden zijn afgevallen na doorrekening. Hij wijst erop dat de woningen op dit moment geen monumentstatus hebben of zijn gelegen in een beschermd stads- of dorpsgezicht. De cultuurhistorische waarde wordt zeker onderkend door de Woningstichting, maar daarvan moet de proportionaliteit in het oog gehouden worden.

De stedebouwkundige licht de varianten toe. Onderzocht zijn verschillende opties voor het parkeren, de bebouwingsmogelijkheden van de koppen, tussenzones en het centrale deel.
In verschillende modellen komen deze opties terug.
De Woningstichting geeft de voorkeur aan het stedebouwkundig schetsmodel waarbij wordt geparkeerd in de straat en waarbij het profiel verbreed wordt. Op de koppen worden driekappers geplaatst in dezelfde richting als bestaand, waardoor de vernauwing gehandhaafd blijft. In de tussenzones komen geschakelde rijwoningen die in volume refereren aan de bestaande situatie. In de centrale zone blijft een aantal woningen gehandhaafd en wordt een kleinschalig appartementsgebouwtje toegevoegd. In het plan worden 10 oorspronkelijke woningen behouden en 54 woningen in nieuwbouw voorgesteld. De woningen die behouden worden, zullen echter worden verkocht door de woningbouwcoöperatie.

Reactie van de commissie
De commissie bedankt de aanwezigen voor de uitgebreide presentatie en toelichting. De commissie realiseert zich dat indien de bestaande woningen worden afgestoten,er niet langer zekerheid over de toekomst van deze woningen is. Zij vindt het ongewenst als het plan daardoor uit elkaar valt.
Het is jammer dat er niet meer fysiek behouden kan blijven van dit bijzondere ensemble, maar de commissie ziet de cultuurhistorische waarde vooral in de oorspronkelijke stedebouwkundige opzet. Belangrijk is dat het geheel afleesbaar blijft, waardoor het voorstelbaar is om alles in nieuwbouw uit te voeren.
De commissie is van mening dat de kwaliteit van het bestaande ensemble ligt in de stedenbouwkundige structuur en veel minder in de objecten zelf. Het uitgangspunt zou moeten zijn om deze stedenbouwkundige kwaliteit te bestendigen. Als stedenbouwkundige kwaliteiten ziet zij onder andere de verbreding/versmalling in het straatprofiel, de kromte van de straat, de voorerven, de bomen, de typologie van woningen met doorzichten, zonder tot een dichte straatwand te komen. De luchtigheid in de verkaveling ziet de commissie te weinig terug in de voorliggende modellen. Er wordt de suggestie gedaan om naar diepere langwerpige volumes te kijken, zodat de dwarsdoorzichten kunnen blijven bestaan. Deze dwarsdoorzichten hoeven niet persé op dezelfde plek te liggen, of evenveel in aantal te zijn, maar een gesloten straatwand dient vermeden te worden. De kromming in de straat zou niet verloren moeten gaan. De commissie heeft de voorkeur voor de ‘achterstraten’ als oplossing voor het parkeren, zodat het huidige ontspannen straatprofiel gehandhaafd kan worden. Het parkeren kan subtieler worden vormgegeven met grastegels en andere hoogwaardige inrichting, wellicht afgesloten voor openbare toegang en in lijn met de tuinen. De koppen dienen niet gedraaid te worden; de versmalling en het beeld dat de straat zichtbaar begint is van belang. Bovenstaande opzet lijkt het meest op model G uit de presentatie, maar dan met meer openingen in de stroken door drie-/vierkappers of diepe woningen te introduceren en met parkeren in de achterstraten. In de bestaande architectonische uitwerking zitten charmante details die in de nieuwbouw terug zouden kunnen komen.

Samenvattend
De cultuurhistorische waarde wordt gevonden in de stedebouwkundige opzet. Dit zal leidend zijn in het beoordelen van het bouwplan door de commissie. De commissie kan dan instemmen met het vervangen van alle woningen. Zij ziet mogelijkheden om hiermee tot een goed plan te komen dat zowel haalbaar is als de cultuurhistorische waarden omvat.

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van

Gooise Meren

Postbus 6000

1400 HA Bussum

Geachte leden van het college,

Nieuwe Niedorp, 16 maart 2022

Betreft; Verzoek tot behoud van de bebouwing aan de Huibert van Eijkenstraat te Naarden

De Stichting het Cuypersgenootschap en de Erfgoedvereniging Bond Heemschut, twee landelijke monumentenorganisatie, spreken bij deze hun zorgen uit over de voorgenomen sloop van de woningen aan de Huibert van Eijkenstraat te Naarden. Met de voorgenomen sloop dreigt waardevol cultureel erfgoed te verdwijnen. Wij verzoeken u met klem om in te zetten op behoud en renovatie van de bestaande bebouwing.

De betreffende woningen zijn in 1921 gebouwd om de grote woningnood in de vesting Naarden aan te kunnen pakken. De huizen zijn de eerste stenen huizen buiten de vesting.

Sinds de invoering van de Woningwet 1901 bemoeide de rijksoverheid zich actief met de volkshuisvesting. Behalve dat er kwaliteitseisen aan woningen gesteld konden worden, maakte de Woningwet 1901 het ook mogelijk dat de rijksoverheid woningbouwverenigingen financieel kon ondersteunen. Het waren die woningbouwverenigingen die in de praktijk zorg gingen dragen voor het bouwen en beheren van goede en betaalbare woningen voor minder draagkrachtigen. In Naarden nam woningbouwvereniging Volksbelang die taak op zich. De Huibert van Eijkenstraat is daarmee het resultaat van de maatschappelijke ontwikkeling die aan het begin van de vorige eeuw gestalte gaf aan de volkshuisvesting in ons land. De maatschappelijke idealen gingen gepaard met duidelijke opvattingen over de kwaliteit van woningen en buurten: tuindorpen waren daar veelal de stedenbouwkundige vertaling van. De belangrijkste motieven daarvan – licht, lucht, groen en extra aandacht voor de kwaliteit van de openbare ruimte – zien we in de Huibert van Eijkenstraat terug. Met de diepe achtertuinen (moestuinen) als element van zelfvoorziening.

Als vriendelijk tuinwijkje met een dorpse uitstraling onderscheidt De Huibert van Eijkenstraat zich ruimtelijk in het stratenpatroon van de rest van de wijk. Kennelijk was er maar één moment waarop de nieuwe voor woningbouw beschikbare ruimte buiten de Vesting op deze wijze kon worden ingevuld. Ook dat is bijzonder.

Als vroeg voorbeeld van sociale woningbouw in Naarden heeft de straat voor de gemeente een duidelijke architectuur- en cultuurhistorische betekenis. Gezien het bescheiden aantal woningen is de diversiteit in woningtypen en de uitvoering van bijvoorbeeld het siermetselwerk groot. Er is zichtbaar met liefde gebouwd naar het ontwerp van architect Streefkerk die een paar jaar eerder verantwoordelijk was voor de eerste sociale woningen aan de Huizerpoortstraat die nu een monumentale status hebben. Hoewel de woningen door renovaties in het verleden wel iets van hun uitstraling kwijt zijn is het geheel eigenlijk zeer goed behouden.

Secretariaat: Alferbos 246 / 2715 TN Zoetermeer / telefoon: [redacted]
website: www.cuypersgenootschap.nl / e-post: [redacted]

Uit recent in opdracht van de gemeente en de corporatie opgestelde rapportages van het Monumenten Advies Bureau (MAB) en SteenhuisMeurs blijkt overduidelijk het belang van het ensemble. Beide adviseurs leggen weliswaar eigen accenten, maar geven ook aan dat er voldoende reden is om zeer zorgvuldig met de bestaande bebouwing om te gaan. Met name het stevig onderbouwde rapport van MAB is heel duidelijk in haar advisering.
Mede ook gezien de zeer beperkte volkshuisvestelijke winst van sloop-nieuwbouw verzoeken wij u om samen met de betrokken corporatie te gaan werken aan een plan voor behoud, met misschien kleinschalige nieuwbouw in de tuinen op de hoeken van de straat of op de plek van de na de oorlog aan het complex toegevoegde woningen. Voor de oorspronkelijke woningen kan gekozen worden voor een zeer gerichte vernieuwing en verduurzaming, in combinatie met het herstel van de oorspronkelijke uitstraling van de panden.

Uiteraard geven wij graag een toelichting op deze brief.

Hoogachtend,

Commissie Heemschut Noord-Holland

[redacted] Secretaris

Het bestuur van Stichting het Cuypersgenootschap,
Namens deze,

[redacted] Secretaris Stichting Cuypersgenootschap

Secretariaat Commissie Heemschut NH: p/a [redacted]
Oudeweg 16, 1733 ND Nieuwe Niedorp NH
Telefoon ktr [redacted] m [redacted]
e-mail [redacted]
Bond Heemschut, Nieuwezijds Kolk 28, 1012 PV Amsterdam, telefoon [redacted], website www.heemschut.nl

gemeente gooisemeren

Behandeld door
[redacted]

Erfgoedverenigingen Heemschut en Cuypersgenootschap
T.a.v. mw. [redacted] secretaris en [redacted] secretaris

Per mail verzonden

Datum 4 april 2022
Uw kenmerk
Zaaknummer 2393606

Onderwerp Bebouwing Huibert van Eijkenstraat

Geachte [redacted]

Op 16 maart 2022 heeft u aan het college van burgemeester & wethouders van Gooise Meren een brief gestuurd met het verzoek om de woningen Huibert van Eijkenstraat 51 t/m 94 in Naarden te behouden. U geeft aan dat de woningen een duidelijke architectuur- en cultuurhistorische betekenis hebben voor de gemeente en verzoekt om samen met betrokkenen te gaan werken aan een plan voor behoud.

Naar aanleiding van de wens door Woningstichting Naarden voor herontwikkeling van de Huibert van Eijkenstraat, heeft het college aangegeven dat verschillende gemeentelijke doelstellingen belangrijk zijn. Het gaat daarbij om verduurzaming, het realiseren extra woningen voor de sociale woningmarkt en behoud van cultuurhistorische waarden.

Op 20 oktober 2021 heeft de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit & Erfgoed (CRKE) op verzoek van het college advies uitgebracht over de cultuurhistorische waarde van de Huibert van de Eijkenstraat. De commissie ziet de cultuurhistorische waarde vooral in de oorspronkelijke stedenbouwkundige opzet. De kwaliteit van het bestaande ensemble ligt veel minder in de objecten (de woningen) zelf. Dit zal in de toekomst leidend zijn in het beoordelen van het bouwplan door de commissie. De commissie kan dan instemmen met het vervangen van alle woningen. Zij ziet mogelijkheden om hiermee tot een goed plan te komen dat zowel haalbaar is als de cultuurhistorische waarden omvat.

De corporatie gaat nu aan de slag met de bewonerscommissie voor het uitwerken van de plannen in lijn van het advies van het CRKE inclusief planning en sociaal plan voor huidige bewoners. De gemeente heeft weer een rol bij reguliere toetsing van de plannen die de corporatie gaat ontwikkelen en uitwerken voor de Huibert van Eijkenstraat.

Ik vertrouw erop u op deze manier voldoende geïnformeerd te hebben.

Met vriendelijke groet,

Namens burgemeester en wethouders van Gooise Meren,

[redacted]
Manager Mens & Omgeving

Thema-uur Huibert van Eijkenstraat 11-05-22
Inspraak voorzitter bewonerscommissie Huibert van Eijkenstraat

Goedenavond, mijn naam is [redacted] en ik sta hier als voorzitter van de bewonerscommissie Huibert van Eijkenstraat.

De Huibert van Eijkenstraat een lommerrijke straat die vorig jaar haar 100ste verjaardag vierde. De eerste stenen huizen die met toestemming van de koning op de schootsvelden van de vesting zijn gebouwd, staan bij de verhuurder van de huizen Woningstichting Naarden op de lijst voor sloop en nieuwbouw.

Een straat met bewoners die de historie, de schoonheid, de architectuur en de stedenbouwkundige opzet als waardevol zien.
Bewoners waarvan het overgrote deel, bijna meer dan 90%, blijkt uit onderzoek door Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk, tegen de radicale sloopplannen van de woningstichting is. Hieruit blijkt, niet geheel onbelangrijk, dat er onder de bewoners geen draagvlak is voor sloop.

De cultuurhistorische waarde van de straat en huizen is ook bevestigd in een rapport dat in opdracht van de gemeente door het MAB, expert op gebied van historische monumenten, is opgesteld.
Een rapport dat door de adviescommissie CRK en E, zo lijkt uit het advies, naast zich neer is gelegd. Zij zien alleen cultuurhistorische waarde in het stedenbouwkundige.

De huizen vragen niet om sloop de fundering is goed.
Voor verduurzaming echter moet wel groot onderhoud gepleegd worden.

-Sloop en nieuwbouw niet goedkoper eerder duurder dan groot onderhoud het levert wel meer woningen, hogere huren en dus over de lange termijn meer geld op. Echter waar wij het over hebben gaat niet over financieel gewin maar over cultuurhistorische waarde!

-Slopen en nieuwbouw is meer belastend voor het milieu dan groot onderhoud.

-Slopen en nieuwbouw is een historisch en ecologisch drama. Door het verdichten ofwel volbouwen verdwijnt weer de nodige flora en fauna, welke plaats moet maken voor nog meer stenen en blik.

-Slopen en nieuwbouw van onze mooie straat genereert wel meer woningen maar tegen welke prijs?

Wat maakt het nog zuurder?

De afgelopen jaren zijn er meerdere kavels in andere, sjiekere wijken aangewezen om sociale huurwoningen te bouwen.
Deze werden echter door protest van omwonende huizenbezitters tegengehouden en er verrezen weer dure vrije sector huizen. Het geld spreekt.

Deze politiek gaat nu haar sociale gezicht laten zien, nu gaan we bouwen, bouwen, bouwen, MAAR niet in mijn achtertuin.

Nee, maar het mag toch ook NIET zo zijn dat door tekortkoming van de gemeente bij het toewijzen van bouwvergunningen voor sociale huurwoningen in andere wijken, een historische volksbuurtje als de Huibert van Eijkenstraat, ten gronde gebracht wordt.

Wij bewoners hopen dan ook dat er, net als 30 jaar geleden [redacted] van gedeputeerde staten Haarlem iemand van belang opstaat en zegt in de Huibert van Eijkenstraat wordt niets gesloopt!

“Counting Crows” “Big Yellow Taxi” They paid paradise to put up a parking lot

Thema uur:

Proces en plannen Huibert van Eijkenstraat nummer 51 t/m 94

11 mei 2022

Geachte aanwezigen,

Ik ben [redacted] in de wandelgangen [redacted]. Ik sta hier als voorzitter van de Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk die 98% van de bewoners/donateurs van de Huibert van Eijkenstraat vertegenwoordigt.

Dames en heren, we staan op een historisch kruispunt: Behouden we een uniek 100-jarig zeldzaam stukje cultuurhistorisch erfgoed van Naarden in de Gemeente Gooise Meren, of laten we dat verloren gaan door sloop en nieuwbouw.

Ú kunt beslissen, u!

Maken we een historische fout? Of koesteren we een waardevol erfgoed dat ons weliswaar wat centen gaat kosten, maar wél het bezit is van de trotse gemeente Gooise Meren.

Velen van ons, ook ik, zijn het eens met het argument van WoningStichting Naarden dat er een buitenproportionele behoefte is aan meer sociale woningen. Soms echter moet die noodzaak wijken voor een andere, namelijk- het beschermen van onze geschiedenis.
Dit nu, dames en heren betreft de cultuurhistorische waarde van de Huibert van Eijkenstraat.

De woningen zijn gebouwd in 1921 volgens het 'Garden Village' model. Kleine maar goede woningen met tuinen om in je eigen onderhoud te kunnen voorzien. De politieke gedachte achter dit project was om de verpauperde inwoners van de vesting een gezonde leefomgeving te bieden. 100 jaar Huibert van Eijken heeft veel vruchten afgeworpen. De sociale cohesie is voelbaar, de vogels kwetteren al-om. Als je met een drone de straat bekijkt zie je een oase van natuur, het groene hart van de wijk Keverdijk;

Ik vraag u nu de ogen te sluiten en met me mee te gaan naar, pak weg, het jaar 2032. Ik neem u mee naar onze straat waar sommigen van u misschien nooit geweest zijn. De plannen van de woningeigenaar WSN zijn verwezenlijkt. Stelt u zich voor, de 21 historische twee-onder-een-kap woningen zijn gesloopt en vervangen door nieuwbouw, het weelderige groen en het vogelgezang is verdwenen en vervangen door geparkeerd blik op wielen.

Tot 2013 zwaaide [redacted] de scepter over Woningstichting Naarden. Hij hield van de straat en was er trots op dat zo'n mooi geschiedkundig waardevolle straat tot 'zijn' bezit behoorde. Één van de bewoners mocht zijn huis zelfs inwendig levensbestendig laten verbouwen. Dit zou de bewoner nooit gedaan hebben als hij geweten had dat sloop in het verschiet lag.

In 2015 treedt een nieuwe directeur aan; tevens enige bestuurder van de stichting, [redacted]
We vragen ons af of zij binding voelt met Naarden en enige compassie heeft met de bewoners waarvan er velen al 30 – 50 jaar, nee soms zelfs meerdere generaties wonen; ze zijn als het ware met hun straat vergroeid; een hechte gemeenschap.
Op zichzelf is dat geen argument om de straat te behouden, maar het tekent wel het gebrek aan inzicht in menselijk drama. We vragen ons af of het wel eens bij haar is opgekomen om persoonlijk contact te maken met deze oude bewoners en haar interesse en medegevoel te tonen. Het creëren of renoveren van sociale woningen is namelijk een gezamenlijk probleem, daar ligt een kans".

In mijn verdere betoog grijp ik vooral terug op de drie notulen en adviezen van de commissie Ruimtelijke Kwaliteit en Erfgoed; kort gezegd CRK&E; raadgevend aan B&W.
In het eerste verslag onderkent de commissie klip en klaar de bijzondere status van de straat, en volgt hiermee het Monumenten Advies Bureau, het MAB, dat met argumenten pleit voor behoud en herstel van het hele ensemble; de straat en de bebouwing.

Ik citeer:
MAB stelt dat aan het woningbouwcomplex bijzondere cultuurhistorische waarden kunnen worden toegekend, die uiteenvallen in de historische, ruimtelijke en architectonische waarden.
Ook wordt in die notulen gesproken van:

- De zeldzaamheid van de twee-onder-een-kappers die uniek zijn voor de wijk Keverdijk en de tuinstad in het algemeen.
- en de gevelstructuur, detaillering, de bakstenen en allerlei verschillende type woningen die kwaliteit geven aan de straat.

MAB adviseert om in overweging te nemen om de woningen als gemeentelijk monument te beschermen én om renovatie/verduurzaming te onderzoeken. In ieder geval de voorzijde als essentiële basis te gebruiken voor de planvorming voor het renoveren of te restaureren

De constateringen van het MAB en de CRK&E worden volledig ondersteund door de Bond Heemschut en het Cuijpersgenootschap. Ook ruim duizend petitie-ondertekeningen online en op papier zijn voor behoud van het hele ensemble.

Zes maanden later lezen we in de notulen van de CRK&E dat het uitgangspunt: Behoud het hele ensemble; dus Straat EN Bebouwing, meer en meer wordt losgelaten.
Het lijkt dat dit veroorzaakt wordt door inbreng van de woningstichting die drie zaken naar voren bracht:

1. Een onderbuikgevoel dat de MAB fout zat. Naar onze mening is een onderbuikgevoel geen geldig argument en mag geen leidraad zijn als er niet ook nog een onpartijdig 3de onderzoek gedaan is;
2. WSN acht renovatie van het complex financieel niet haalbaar. Volgens ons moet de commissie CRK&E ons erfgoed beoordelen en niet de financiële inzet van een woningeigenaar. Bovendien wordt “haalbaar zijn” vaak verward met: “Het er voor over hebben”
3. WSN dreigt met verkoop van het complex als het behouden moet blijven. Blijkbaar vindt de WoningStichting het sociaal om sociale woningen te verkopen en zo te onttrekken aan het woningbestand als ze haar zin niet krijgt.

De visie van de commissie gaat na deze inbreng van WSN steeds meer neigen naar het rapport van SteenhuisMeurs. Het standpunt: het behoud van het hele ensemble, straat EN bebouwing wordt verlaten en maakt plaats voor: De stedebouwkundige opzet moet behouden blijven, de huizen kunnen vervangen worden. Naar onze mening EEN HISTORISCHE FOUT.

ik neem hierbij namens de bewoners Huibert van Eijken de gelegenheid te baat om er bij u op aan te dringen:

- Alle notulen van de commissie RK&E te lezen
- Cultuurhistorische kwaliteiten van de Huibert van Eijkenstraat te behouden en te herstellen
- De geschiedenis van dit kleinood te koesteren door het aan te wijzen tot beschermd stadsgezicht
- Niet te zwichten voor argumenten van financieel-economische aard
- Niet te zwichten voor de noodzaak van sociale woningbouw op deze plaats; de Huibert van Eijkenstraat.

Ik wens u veel wijsheid toe bij uw politieke beslissing, maar denk daarbij aan de uitspraak van Churchill:

EEN BESCHAAFD MENS VERNIETIGT ZIJN GESCHIEDENIS NIET.

Dank u wel

Aan: de Raad der Gemeente Gooise Meren en de wethouders Schimmel en Luijten

Betreft: Inspreken **Politieke Avond 11 mei 2022, Sessie A, Thema uur 1, Plannen Huibert van Eijkenstraat te Naarden**

.....

Geachte Raad, geacht College van B&W,

De bond Heemschut en het Cuypersgenootschap hebben het College van B&W in maart j.l. met klem verzocht zich in te zetten voor behoud en renovatie van de bestaande bebouwing aan de Huijbert van Eijkenstraat te Naarden.

Wij menen dat met de voorgenomen sloop ervan waardevol erfgoed dreigt te verdwijnen.

- Het betreft immers woningen die in 1921 zijn gebouwd om de grote woningnood in de vesting Naarden aan te kunnen pakken. Het zijn de eerste stenen woningen buiten de vesting, betaalbaar en van goede kwaliteit, met grote achtertuinen, bestemd voor minder draagkrachtigen. Een vriendelijk tuinwijkje met een dorpse uitstraling. En dat maakt de Huibert van Eijkenstraat **ruimtelijk en stedebouwkundig** ook zo opvallend anders dan de stratenpatronen in de wijk die later zijn gebouwd.

- De **woningen** zelf, twee onder één kap, zijn verschillend van woningtype en uitwerking b.v. met siermetselwerk. Met liefde gebouwd baar ontwerp van architect Streefkerk, dezelfde die een paar jaar daarvoor in de vesting zelf de eerste sociale woningen bouwde aan de Huizerpoortstraat. Die hebben nu een monumentale status. De woningen zijn in de loop der tijd gerenoveerd, maar in het geheel zijn ze eigenlijk zeer goed behouden. Met gerichte vernieuwing en verduurzaming kunnen ze up to date worden gebracht.

Heemschut en Cuypersgenootschap staan niet alleen in deze opvatting.

De bureaus Monumenten Advies Bureau en SteenhuisMeurs hebben aan u advies uitgebracht. Ze leggen verschillende accenten, maar overall blijkt het belang van het ensemble. Ze zien voldoende reden om heel zorgvuldig met de bestaande bebouwing om te gaan.

Slopen hoort daar niet in thuis.

Slopen en dan nieuw bouwen levert ook nauwelijks winst op. Daar krijgen niet veel meer mensen een woning van. Daarom is **ons advies**:

Ga met de Woningstichting Naarden en de bewoners aan de slag:
-misschien **kleinschalige nieuwbouw erbij,** in de tuinen, op de hoeken van de straat, of op de plek van de woningen die er na de oorlog zijn gebouwd.
-**Vernieuw de woningen uit 1921 gericht, verduurzaam ze en herstel de oorspronkelijke uitstraling.**

Dat kan heel goed allebei. Op erfgoed moet je heel zuinig zijn.

.....

Erfgoedvereniging HEEMSCHUT

CUYPERSGENOOTSCHAP

[redacted]

dossier

SLOPEN OF RENOVEREN?

Voor wie?
Huurders in de corporatiesector en de commerciële sector

16 **Essay Jan Willem van de Groep**
20 **Interview Haico van Nunen**
22 **De inzichten van KAW architecten**

De klimaatcrisis vraagt om stevig ingrijpen in de gebouwde omgeving. Dat we van het gas af moeten, weten we. Maar als we onder de 1,5 °C temperatuurstijging willen blijven, moeten we ook op andere manieren snel stoppen met koolstofdioxide-uitstoot (CO_2) in de gebouwde omgeving. Slopen en bouwen staan, zoals het nu gebeurt, garant voor gigantische CO_2 emissies. Is renoveren dus het betere plan? In dit dossier beantwoorden drie experts die vraag.

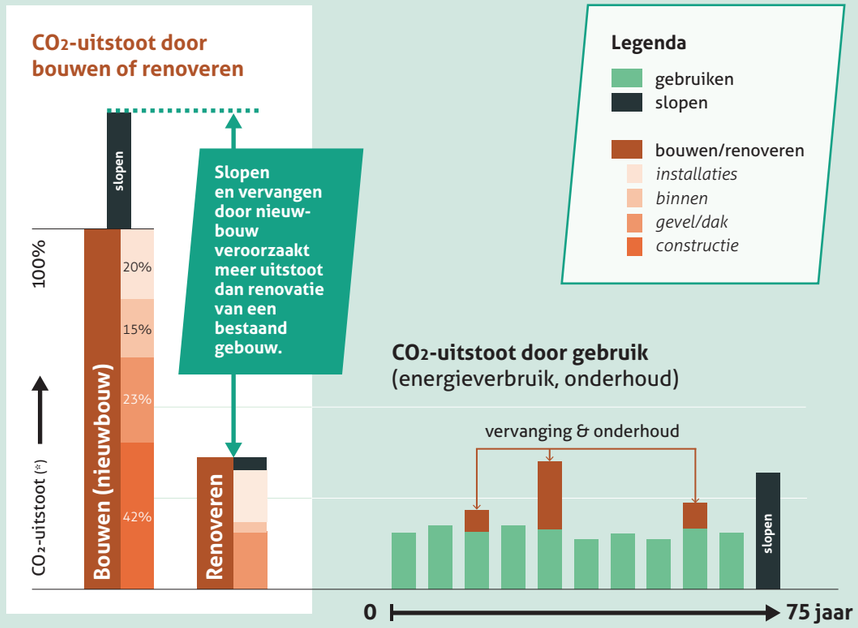

* De CO_2-uitstoot bij nieuwbouw varieert afhankelijk van de bouwmaterialen die worden gebruikt. Het kan oplopen tot 100 ton CO_2 per huis bij gebruik van beton. Zie ook figuur 2.

Bronnen: Royal Haskoning DHV, King B. (2017) *The New Carbon Architecture Building to cool the climate*

Figuur 1: CO_2-uitstoot door bouwen, renoveren en gebruiken van een gebouw

HOE WE EEN CO2-LOCKDOWN VOORKOMEN

Willen we onder de 1,5 °C temperatuurstijging blijven, dan moeten we ook in de gebouwde omgeving heel snel stoppen met koolstofdioxide-uitstoot (CO_2). Jan Willem van de Groep, luis in de pels bij zowel de bouw- als de corporatiesector, deelt in dit essay zijn kennis en inzichten over de consequenties van keuzes voor sloop, renovatie, biobased bouwen en hergebruik.

TEKST: **JAN WILLEM VAN DE GROEP**
CO-AUTEUR: **DANIËL DUIJVESTIJN**
BEELD: **RENÉ JONGENEELEN**

Om het vraagstuk over slopen of renoveren te kunnen beantwoorden, moeten we ons eerst afvragen welke opgaven er liggen en welke prioriteit krijgen.
Ik vermoed dat velen het met me eens zijn als we klimaatverandering en verlies van biodiversiteit bovenaan zetten. Twee elkaar beïnvloedende problemen met onmetelijke gevolgen voor de mensheid, mocht het uit de hand lopen. Dat het uit de hand gaat lopen, staat al bijna vast. Maar wetenschappers zijn ervan overtuigd dat het beheersbaar blijft wanneer we onder de 1,5 °C temperatuurstijging blijven.
Het probleem is wel dat het 'CO_2-budget', dus de hoeveelheid CO_2 die we nog mogen uitstoten om onder de 1,5 graad te blijven, bij de huidige emissiesnelheid over zeven jaar op is. Wat betekent het nou voor de gebouwde omgeving om binnen dit CO_2-budget te blijven?

Knoppen

We horen vaak dat de bouw verantwoordelijk is voor 40 procent van de totale CO_2-emissies. Dat is echter niet helemaal het goede verhaal. Ten opzichte van de totale Nederlandse emissie is 13 procent toe te schrijven aan het verwarmen van gebouwen, 13 procent aan het gebruik van elektriciteit en 11 procent aan het maken van bouwmaterialen die nodig zijn voor bouw- en verbouwactiviteiten.
De hoeveelheid CO_2 die wordt uitgestoten voor het verwarmen van huizen is circa 17,9 megaton (1 megaton = 1 miljoen ton = 1 miljard kilogram CO_2). Voor het maken van bouwmaterialen is dat circa 20 megaton. Woningen in eigendom van woningcorporaties stoten samen jaarlijks circa 4 megaton uit. De CO_2-emissie voor het bouwen van sociale huurwoningen is jaarlijks circa 1,5 megaton. Dit zijn de knoppen waar we aan kunnen draaien.

Om de eerste knop te bedienen wordt ingezet op isolatie, kierdichting, ventilatie en duurzame energiesystemen. Dat gaat nogal traag. We mogen blij zijn als het ons in 2050 is gelukt om de woningvoorraad CO_2-neutraal te krijgen. Maar zelfs dat is te langzaam om binnen het CO_2-budget voor 1,5 graad opwarming te blijven.
Bij de tweede knop, die van de productie van bouwmaterialen met de 20 megaton aan uitstoot, hoeven geen 7,9 miljoen huishoudens overgehaald te worden. Het is niet nodig om infrastructuur en voorzieningen aan te leggen. Die knop kunnen we dus veel sneller omdraaien. En de alternatieven om dat mogelijk te maken, zijn er. Daar komen we later in dit artikel op terug.

Woningportefeuille

Verhuurders leggen doelstellingen vast voor de ontwikkeling van hun woningportefeuille. Primair gaat dat om de vraag wat een goede woningvoorraad is in 2030, 2040 en 2050. De afgelopen jaren is duurzaamheid belangrijk geworden in de doelstellingen van woningcorporaties. Dat is enerzijds direct te verbinden met de bekende drie pijlers (beschikbaarheid, betaalbaarheid en kwaliteit). Een voorbeeld hiervan is de bijdrage van een goed geïsoleerde woning aan de betaalbaarheid voor huurders. Anderzijds gaat het om doelstellingen die rechtstreeks te verbinden zijn aan het terugdringen van klimaatverandering. Denk hierbij aan de reductie van CO_2-emissies of het tegengaan van hittestress in de gebouwde omgeving. Deze doelstellingen zijn niet altijd direct terug te leiden naar (voordelen voor) de huurders.

> " Opvallend is dat corporaties vrijwel de enige beleggers zijn die woningen slopen "

De keuzes die corporaties op complexniveau vaak maken, zijn: in stand houden (regulier onderhouden), slopen, afstoten of behouden en renoveren. Opvallend hieraan is dat corporaties vrijwel de enige beleggers zijn die woningen slopen omdat die, naar hun maatstaven, niet meer voldoen aan een bepaalde basiskwaliteit of niet meer aansluiten bij de doelgroep. Andere beleggers hanteren een model waarbij verkoop (uitponden) gangbaar is.
Door corporaties worden jaarlijks zo'n 9.000 huizen gesloopt. Vroeger was de financiële impact daarvan niet zo groot. Maar met de huidige rekenregels heeft sloop ook impact op de investeringsruimte voor nieuwbouw. Niet-slopen van misschien iets verouderde complexen zou minimaal de hele behoefte naar de –nu populaire– flexwoningen kunnen invullen. Er worden momenteel veel flexwoningen gebouwd met hoe dan ook milieu-impact en verlies van investeringsruimte tot gevolg. Hoe houdbaar is sloop als middel om tot de gewenste woningportefeuille te komen?

Commerciële beleggers hanteren andere afwegingskaders, maar ook zij moeten zich steeds meer verantwoorden over hun duurzaamheidsbeleid. Sommigen pakken hun verantwoordelijkheid. Syntrus Achmea bijvoorbeeld kiest voor hout als primair bouwmateriaal bij nieuwbouw.

Verduurzamen

De kwaliteit van corporatiewoningen is relatief, ten opzichte van particulier woningbezit, niet slecht. Gemiddeld label B hebben de corporaties recent gehaald. Zo'n 75 procent van de huurders woont inmiddels in een huis met label C of beter. Nou zegt dat ook niet alles over energiegebruik, maar toch. De sector heeft aangegeven dat ze de slechtste labels het snelst willen aanpakken en gaan sturen op een netto warmtevraagreductie als de verhuurderheffing verdwijnt. Daar is nu sprake van.

De route van verduurzamen gaat langs twee sporen: verduurzamen in combinatie met (groot)-onderhoud of renovatie en een specifieke verduurzamingsslag per huis. Denk bij dat laatste aan maatregelen als vloerisolatie, spouwisolatie, dakisolatie, nieuw glas, aangepaste ventilatie en eventueel een warmtepomp. De kosten die specifiek kunnen worden toegerekend aan de verduurzamingsslag schelen in beide ▶

> Kijk naar het casco als een element waarvoor niet betaald hoeft te worden bij nieuwbouw

sporen niet veel en liggen zo rond de 30.000 euro. Daarmee wordt zo'n 80 procent CO_2 bespaard per 2050.

De rest van de verduurzaming zullen we bij de bron moeten realiseren. Zowel bij onderhoud of renovatie als de verduurzamingsslag, worden er materialen gebruikt die ook weer bijdragen aan CO_2-emissies. Iemand rekende ooit uit dat we de klimaatdoelen niet gaan halen als we alle gebouwen gaan isoleren met CO_2-intensieve materialen. Daarom is kiezen voor CO_2-arme (of zelfs CO_2-opnemende) isolatiematerialen, zoals vlas of hennep, eigenlijk een *no-brainer*.

Ecologisch perspectief

Het bouwen van een (vervangende) nieuwbouwwoning heeft een flinke milieu-impact, waarvan een groot deel kan worden uitgedrukt in de CO_2-voetafdruk. Uit figuur 1 wordt duidelijk dat de grootste CO_2-emissie plaatsvindt in de bouwfase. De emissie bij renovatie is veel minder. Uiteraard zijn er ook emissies te koppelen aan de totale levensduur van een woning. Denk daarbij aan het energieverbruik (emissie exploitatie), onderhoud en demontage en sloop bij einde levensduur.
In figuur 1 is ook het verschil in emissie tussen nieuwbouw en een hoog-niveau-renovatie weergegeven. Bij hoog-niveau-renovatie blijven de binnenbladen van de gevels staan en blijft het dak zoveel als mogelijk gehandhaafd. Maar dat is niet de hele winst. Dit type renovatie betekent ook een levensduurverlenging en dus uitstel van de Einde-levensduur-emissie, die ongeveer gelijk is aan de Renovatie-emissie. Het is wel zaak om het operationele energieverbruik gedurende de exploitatie door renovatie te verkleinen tot het niveau van om en nabij nieuwbouw.

Stel je eens voor dat een gebouw volledig is gestript en alleen het casco nog overeind staat. Het casco dat teruggebouwd moet worden, staat er dan al. Gebruik dat. Dit wordt ook wel het 'oogsten' van het casco genoemd. Dit principe kan toegepast worden op een flink aantal industrieel geproduceerde hoogbouwwoningen uit de jaren 60, 70 en 80. De CO_2-emissiebesparing is tenminste het casco en de sloop van het gebouw. Benutten van het casco lijkt duur, omdat de hoge kosten voor het strippen opgeteld moeten worden bij de renovatie. Maar bekijk het anders, kijk naar het casco als een element waarvoor niet betaald hoeft te worden bij nieuwbouw.
De conclusie vanuit het perspectief van het klimaat luidt dus: niet slopen maar altijd renoveren en doorexploiteren.

Financieel perspectief

De overweging die we vaak horen bij renovatiekosten van 100.000 tot 120.0000 euro: 'Veel te duur, je gaat toch geen ton in die oude woning stoppen, dan kun je beter nieuw bouwen.'
Maar wat men dan altijd vergeet, is de afboeking op het eigen vermogen. Ook het effect op de investeringsruimte van de corporatie wordt niet goed ingeschat. Het is niet voor niks dat je beleggers en particulieren hoogst zelden een woning ziet slopen. Het is waardevernietiging die alleen is te rechtvaardigen wanneer er een hogere maatschappelijke of financiële waarde voor terugkomt.

Jan Willem van de Groep
heeft een achtergrond in de bouw- en corporatiesector, was verantwoordelijk voor het innovatieprogramma Energiesprong en is op dit moment voor het ministerie van Landbouw kwartiermaker en programma-ontwikkelaar biobased bouwmaterialen.

Een nieuwbouwwoning kost nu zo'n 200.000 euro. Sloop je een woning, dan boek je zo'n 160.000 euro af. Bij elkaar opgeteld heb je het dan over een kostenpost van 360.000 euro. Een hoog-niveau-renovatie inclusief een hoogwaardig binnenpakket, met als gevolg een levensduurverlenging, hogere huur (desnoods alleen bij mutatie) en eventueel een energieprestatie-vergoeding (die een extra investeringsverruiming van zo'n 20.000 euro oplevert), kan daar altijd tegenop. Het is ook niet zo dat voor nieuwbouw fors hogere huren te realiseren zijn dan voor bestaande woningen.
Uit berekeningen blijkt dat het financiële rendement van renovatie zelfs beter is dan van nieuwbouw. De conclusie vanuit financieel perspectief luidt dus: niet slopen maar altijd renoveren en doorexploiteren.

Bewonersperspectief

Eén van de belangrijkste overwegingen is natuurlijk het woonplezier van de huurders en gebouweigenaren in hun wijk, buurt en woning. De Leefbaarheidsmonitor van het ministerie van BZK levert structureel een achterstand op voor de naoorlogse wijken met veel corporatiebezit. Of sloop en nieuwbouw dan het antwoord moet zijn, is de vraag. Een mooi opgeknapt gebouw en aanpassingen aan de openbare ruimte kunnen al snel een grote impact hebben op de beleving en het veiligheidsgevoel in een buurt. De besparing door renovatie in plaats van sloop-nieuwbouw geven een potentie om meer te investeren in leefbaarheid, buurtwerk en welzijnsvoorzieningen. Verduurzamen en een flinke opknapbeurt van het interieur leveren meer comfort en een prettiger leefomgeving op.

Toen ik ooit een groep bewoners uitnodigde om mee te beslissen bij de keuze voor een bouwer ten behoeve van een renovatie, werd door de bewoners massaal gekozen voor de partij die een groot deel van het budget had gestoken in de renovatie van de binnenkant. Als corporatie kozen we eerder voor het mooie plaatje aan de buitenkant. Vaak worden plattegronden aangehaald als niet meer van deze tijd. Echter, iedere plattegrond past bij een doelgroep. En iedere woning die meer dan 55 m^2 biedt, is geschikt voor tenminste een eenpersoonshuishouden waarvan we er best veel hebben. Misschien moeten we de onderhoudsmarkt veel meer uitdagen en de bewoners laten kiezen voor oplossingen die echt bijdragen aan het woongenot.

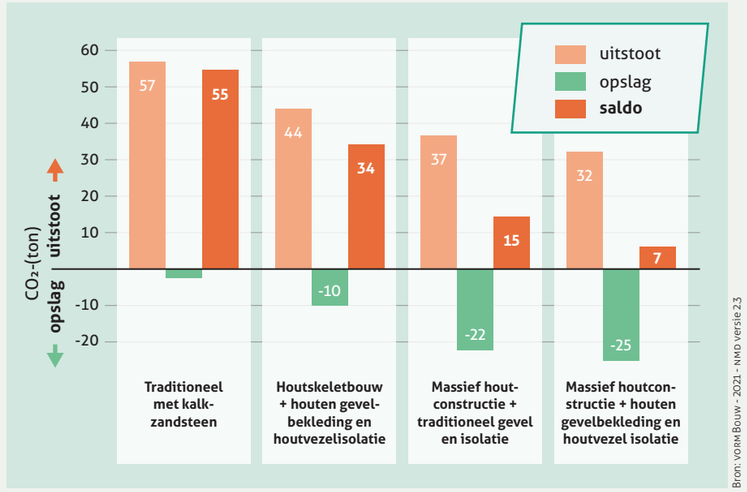

Figuur 2: CO_2-uitstoot van vier woningbouwconcepten

(Her)gebruik bestaande stad

Wat bij de ecologische voetafdruk van nieuwbouw vaak wordt vergeten, is de impact van de nieuwe infrastructuur. De vereiste riolering, wegen, fietspaden en verlichting zijn zaken buiten het bouwperceel die niet worden meegerekend in de verplichte MPG-score (Milieu Prestatie Gebouwen, een genormeerde rekentool waarmee bouwers de milieu-impact van een gebouw moeten aantonen bij de vergunningaanvraag). Maar nieuwe infrastructuur brengt wel aanzienlijke milieu- en financiële kosten met zich mee. In het rapport *Carbon Based Design* (2021) heeft architectenbureau Cityförster daar studie naar gedaan. Zowel de maatschappelijke kosten als de CO_2-voetafdruk kunnen bij voorstedelijk bouwen tot een factor zeven oplopen ten opzichte van bouwen in de stad, waar gebruik gemaakt kan worden van bestaande infrastructuur.

> Gaan we woningen *biobased* bouwen, dan is het mogelijk om de CO_2-emissie van woningen praktisch te neutraliseren

Ook het hergebruiken en ombouwen van niet-woongebouwen zoals kantoren of oude scholen, zijn een goede optie om forse CO_2-emissies te voorkomen. Er worden jaarlijks al rond de 15.000 woningen op deze manier toegevoegd. Het meest duurzame gebouw is immers het gebouw dat er al staat, constateerden we al eerder in dit artikel. De condities (wetten, regels, procedures, financieringsarrangementen, subsidies, et cetera) om gebouwen te transformeren tot woningen, zouden dan ook een forse impuls moeten krijgen van onze nieuwe minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

Architectenbureau KAW deed onderzoek naar alle mogelijke vormen van inbreiding in de stad. In hun rapport *Ruimte Zat* (2020) kwamen zij tot de conclusie dat kwaliteitsverbetering van bestaande wijken en complexen gepaard kan gaan met veel extra potentieel voor woningtoevoegingen.
We wonen in Nederland ruim, laat een Europese *benchmark* zien. Een gemiddeld huishouden (2,1 bewoners) bewoont een huis van 120 m^2. KAW ziet kansen voor woningsplitsingen van zowel portiekwoningen als grondgebonden woningen. Ingrepen die prima gecombineerd kunnen worden met verduurzaming. Op deze manier alleen al kunnen 221.000 woningen worden toegevoegd aan de woningvoorraad in de bestaande stad. Bij een gemiddelde huidige emissie van circa 55 ton per huis, kan daarmee 12 miljoen ton CO_2 bespaard worden. Dat is bij de huidige koolstofhandelsprijs bijna een miljard euro waard, zo'n 4.500 euro per gesplitste woning die op dat moment ook verduurzaamd is en dus ook op het gebied van energieverbruik veel CO_2-emissiebesparing levert. De overheid zou deze manier van werken ruimschoots moeten belonen door financiële waarde toe te kennen aan de vermeden CO_2-emissies.

Biobased

En als we dan toch gaan nieuwbouwen, dan doen we dat liefst zoveel mogelijk in bestaande gebieden en met zo min mogelijk CO_2-emissie, dat wil zeggen 'biobased'.
Gaan we woningen biobased bouwen, dus met materialen uit natuurlijke en binnen één generatie terug te groeien grondstoffen zoals hout en hennep, dan is het mogelijk om de CO_2-emissie van woningen praktisch te neutraliseren.
Figuur 2 laat daar al een mooi begin van zien. Voor het woningconcept in de figuur zijn louter de materialen gewijzigd in de rekentool. De betonvariant is niet verwerkt in deze figuur, maar de CO_2 -voetafdruk daarvan kan maar zo oplopen tot 100 ton CO_2 per huis. De verwachting is dat woningen in de toekomst met een nog grotere negatieve CO_2-voetafdruk gebouwd kunnen worden, dankzij een toenemend aanbod aan biobased materialen en woningconcepten. Deze ontwikkelingen staan in de kinderschoenen en vragen om de juiste overheidsmaatregelen voor snelle opschaling.

Niet bouwen ook een optie

Als het niet lukt om te bouwen met een lage CO_2-voetafdruk, dan zouden er zwaarwegende redenen aangevoerd moeten worden met ook een zware financiële belasting tot gevolg. Carbon Based Design is echter een begrip dat nog niet echt is ingedaald onder ontwerpers. Er is veel te doen met betrekking tot circulair bouwen, maar dan gaat het vaak over de toekomst van gebouwen en de mogelijkheid om die weer uit elkaar te halen over 75 jaar. De milieu-impact van een gebouw is echter nú en is ook onomkeerbaar vanuit het idee van het nog beschikbare CO_2-budget. Niet bouwen moet ook een optie kunnen zijn. Maken we dat soort keuzes niet, dan zou dat binnen niet al te lange tijd wel eens kunnen leiden tot een CO_2-lockdown. Die moeten we te allen tijde zien te voorkomen. Een bouwstop kan desastreuze gevolgen hebben voor de volkshuisvesting, ons welzijn en de welvaart.
Het is dus echt zinvol om te sturen op het verlagen van CO_2-emissies door niet meer te slopen.

‘SLOOP-NIEUWBOUW IS DE LUISTE VORM VAN ONDERHOUD’

Als lector Duurzame renovatie en adviseur bij BouwhulpGroep weet Haico van Nunen als geen ander wat er speelt in de energietransitie in de gebouwde omgeving. Corporaties, gemeenten, ontwikkelaars én bewonersgroepen vragen om zijn advies. Welke afwegingen maakt hij bij de keuze tussen sloop-nieuwbouw of renovatie?

TEKST **AGNES VERWEIJ** / BEELD **ANP / HOLLANDSE HOOGTE / HANS VAN RHOON**

➜ In het Rotterdamse Crooswijk stonden jarenlang honderden woningen op de nominatie voor sloop. Uiteindelijk is woningcorporatie Woonstad toch overgegaan tot renovatie van een deel van de woningen.

” Om klimaatneutraal in 2050 te halen, moeten we in Nederland 1.000 woningen per dag op hoog niveau renoveren ”

‘Dat nieuwbouwwoningen nagenoeg geen energie meer verbruiken is zo langzamerhand wel bekend. Maar het merendeel van de nieuwbouw wordt ingezet om de gewenste groei in de woningaantallen waar te maken. De duurzaamheidsambities voor de woningvoorraad gaan we dus met nieuwbouw alleen niet bereiken. Van de huidige voorraad woningen zal meer dan 90 procent er in 2050 nog steeds staan. Dat zijn 7 miljoen woningen die verduurzaamd moeten worden. Want alle woningen in Nederland die nu nog niet energieneutraal zijn, moeten dat in 2050 wel zijn. Ook jouw woning!

Die opgave is immens. Om klimaatneutraal in 2050 te halen, zouden we in Nederland 1.000 woningen per dag op hoog niveau moeten renoveren. Op grond van de kabinetsplannen zit de bouwopgave op 160 woningen per dag. De renovatie-opgave is dus veel groter dan de nieuwbouwopgave. Maar met de huidige aanpak van renovatie gaat Nederland het nooit halen. Wij zeggen wel eens dat er in Nederland hooguit 1.000 woningen per jaar worden gerenoveerd in plaats van per dag. Dat is triest maar begrijpelijk. De beschikbare kennis van renovatie is beperkt. De afgelopen decennia heeft nieuwbouw steeds de overhand gehad en vormde renovatie slechts een niche. Dat is gelukkig aan het veranderen, maar het betekent wel dat er een achterstand aan kennis is in de renovatiepraktijk. Niet voor niks heeft de Hogeschool Rotterdam een lectoraat in het leven geroepen om de mogelijkheden te onderzoeken voor de opschaling van energieneutrale renovatie in Nederland, en Rotterdam in het bijzonder.

Milieuprestatie

‘CO_2 uitstoot is in feite maar 1 aspect van duurzaamheid. Voor nieuwbouw hebben we de MilieuPrestatie Gebouwen (MPG) als norm. De MPG geeft aan wat de milieubelasting is van de materialen die in een gebouw worden toegepast. Daarin spelen zo’n 10 tot 15 effecten een rol. Denk aan stikstofuitstoot, uitputting van grondstoffen en impact op de volksgezondheid. Het zou dus een gemis zijn om het alleen over CO_2 uitstoot te hebben. De MPG is verplicht. Bouwers moeten feitelijk vooraf de schaduwkosten voor de milieubelasting berekenen van het gebouw dat ze gaan neerzetten.

Voor nieuwbouw hebben we de ecologische voetafdruk dus redelijk goed in beeld. Maar voor de bestaande bouw en renovatie is er nog geen MPG. Hoe lang gaat een gerenoveerde woning nog mee? En over hoeveel jaar moet je de milieubelasting van gebruikte materialen afschrijven? Hier zijn nog geen afspraken over gemaakt of rekenmodellen voor ontwikkeld. Het is om die reden ook moeilijk om de ecologische voetafdruk van sloop-nieuwbouw cijfermatig te vergelijken met die van renovatie van bestaande bouw. Terwijl we weten dat veel situaties in het voordeel van renovatie uitvallen. Het merendeel van de milieubelasting van een gebouw zit als het ware opgeslagen in het casco, zeker als het om betonnen woningen gaat. Als je dat gaat slopen, dan heeft dat veel milieu-impact.’

Haico van Nunen is expert op het gebied van duurzaamheid binnen de bestaande bouw. Hij studeerde bouwkunde aan de TU Eindhoven en promoveerde daar in 2010 op levensduurdenken. Momenteel is hij lector Duurzame Renovatie bij de Hogeschool Rotterdam en werkt hij bij BouwhulpGroep.

Levensduur

‘De levensduur van gebouwen speelt een grote rol. In MPG-berekeningen wordt standaard uitgegaan van een levensduur van 75 jaar. In mijn proefschrift heb ik uiteengezet dat gebouwen minimaal 120 jaar mee kunnen, met goed onderhoud en renovatie uiteraard. Andere wetenschappers gaan uit van een nog langere levensduur. In elk geval is het onhandig dat we in de regelgeving en rekenmodellen aan die 75 jaar vastzitten. Want stel dat je een gebouw van 60 jaar oud wil renoveren omdat je de milieubelasting wil beperken en zo 40 jaar aan de levensduur van dat gebouw kunt toevoegen. Dan kun je dat officieel niet kwantificeren. De verlengde levensduur komt op geen enkele manier tot uitdrukking in de milieuprestatie of de waarde van dat gebouw. Dan blijft er voor menig vastgoedeigenaar weinig reden over om tot renovatie over te gaan. Dit is een van die problemen waar we een oplossing voor zoeken. In de bouwsector leeft namelijk wel degelijk de wens om de milieuprestatie van renovatie zichtbaar te kunnen maken.

Om woningen energieneutraal te krijgen, zijn hoge investeringen nodig. Denk aan 60.000 à 70.000 euro. Is de woning die je hebt staan die investering wel waard? Er zijn eigenlijk twee kampen in deze discussie: 1. Het is ouwe zooi en je kunt er niks meer mee. En 2. Met hoogwaardige renovatie kun je prima de gewenste normen halen. Die laatste groep spreekt ook over “sloop-nieuwbouw als luiste vorm van onderhoud”. Ik sta in de tweede groep. Als je namelijk kijkt naar de milieubelasting van gebouwen, dan zit 30 procent in het realiseren van het gebouw, de bouwfase dus; 50 procent zit in het energie- en materiaalgebruik gedurende de levenscyclus; en 20 procent zit in de sloop van het gebouw. 50 Procent van de milieubelasting zit dus in de nieuwbouw en sloop. Als je de resterende 50 procent van het energieverbruik uitsmeert over 120 jaar, dan heb je het over een lage (zeg een 0,5 procent) milieubelasting per jaar. Maar ga je een gebouw veel eerder slopen, dan wordt die jaarlijkse milieubelasting veel hoger. Per saldo genereer je dan een hogere milieubelasting.

Halve informatie

Dit is geen gebruikelijke gedachtegang in de bouwsector of bij woningcorporaties. Vaak kijken ze alleen naar investeringen. Tegenwoordig kun je fabriekswoningen tegen gunstige prijzen laten neerzetten. Voor 90.000 euro heb je een casco en voor 140.000 de hele woning. De discussie gaat dan al snel over dat we “voor renovatie 80.000 euro nodig hebben terwijl we voor 90.000 een nieuwe woning neerzetten.” Maar dat gaat voorbij aan het integrale plaatje. Denk aan het sociale begeleidingstraject voor alle bewoners die je bij sloop moet uitverhuizen. Daar zitten hoge kosten aan. Denk aan de kosten voor het slopen en het bouwrijp maken van de grond. Deze zaken vallen doorgaans onder verschillende afdelingen (afdeling vastgoed, afdeling sociaal) en worden niet meegenomen in de overwegingen. Soms wordt renovatie inderdaad te duur en kun je beter tot sloop overgaan. Maar in de praktijk zie ik dat veel sloopbesluiten worden genomen op basis van halve informatie.

Harder lopen

In 2030 moeten al 1,5 miljoen woningen verduurzaamd zijn. We moeten dus een stuk harder gaan lopen dan we nu doen. Laten we het stap voor stap aanpakken. Zorg dat je een stip op de horizon hebt en werk daarnaartoe. Doe bijvoorbeeld nu je gevel en over tien jaar je dak. Dan ben je in 2040 energieneutraal.
Als we kijken naar de totale opgave van 7 miljoen woningen, dan moeten we de verduurzaming daarvan in onderdelen opsplitsen. Staan er tien complexen met een bepaald type hellend dak? Maak daar dan één isolatieopdracht voor alle daken van. We moeten over verduurzaming per gebouwonderdeel gaan denken, in plaats van per woning of per complex. Want die complexmatige processen zijn te kostbaar en te tijdrovend. Er zit beweging in, maar ik betwijfel of we in 2050 klaar zullen zijn.’

RUIMTE ZAT IN DE STAD

Ontwikkel de stad van binnenuit, zeggen de architecten en onderzoekers van KAW, en doe dat met de mensen die daar wonen, in de ruimte die er is. In hun baanbrekende rapport 'Ruimte Zat in de stad' tonen ze aan dat alleen al in naoorlogse wijken zo'n 700.000 nieuwe woningen gerealiseerd kunnen worden. Op korte termijn. Met nogal wat gunstige bijeffecten op sociaal-economisch en ecologisch gebied.

TEKST **AGNES VERWEIJ** / BEELD **KAW**

Volgens de berekeningen van KAW (Kooperatieve Architecten Werkplaats) zouden woningcorporaties binnen hun eigen bezit in naoorlogse wijken gemiddeld 25 procent woningen toe kunnen voegen: met de juiste aanpak goed voor 60.000 extra woningen per jaar. Het gaat om locaties met een planvorming van 1 tot 10 jaar van start tot realisatie. Met de bestaande stad als uitgangspunt kunnen we niet alleen bijdragen aan de bouwproductie, maar ook aan wijkverbetering op sociaal, ecologisch en economisch gebied. Koppelkansen, noemt KAW dat, een term die steeds centraler staat in de energietransitie.

'Ons rapport *Ruimte Zat in de stad* is positief ontvangen op alle fronten', zegt KAW directeur Reimar von Meding desgevraagd. 'Woningcorporaties zijn ermee aan de slag gegaan. Gemeenten laten doorlichten of ook hun wijken deze potentie hebben. Verschillende ministeries en het Rijksvastgoedbedrijf hebben ons benaderd. En heel wat commerciële partijen zijn geïnteresseerd. Wat we beoogden met dit rapport is om perspectief te bieden op de vernieuwing van wijken die dat nodig hebben. En om uit de klem te komen van wijkvernieuwing die gebaseerd is op sloop en vervangen door dure nieuwbouw, waardoor de broodnodige verbetering van sociale woningen niet van de grond komt.
Sinds het verschijnen van het rapport in juli 2020 zijn we concreet voor zo'n 10 procent van de hele sociale woningvoorraad in Nederland een onderzoekstraject gestart in opdracht van corporaties. Op basis van die cijfers uit de praktijk blijkt onze hypothese in Ruimte Zat echt te kloppen. We komen zelfs nog hoger uit en zouden zeker 800.000 woningen kunnen toevoegen. Dat is 80 procent van de totale bouwopgave in Nederland.'

Reimar von Meding is stedelijk architect en directeur van KAW. Hij is gespecialiseerd in sociale woningbouw en in revitalisering van wijken in sociaal, fysiek en economisch opzicht. Hij trekt daarbij graag samen op met zittende bewoners.

Kenmerkend voor de naoorlogse wijken – tussen 1950 en 1980 gebouwd– zijn middelhoge portiekflats van drie of vier hoog, hoogbouw en grote oppervlakten collectief groen. Woningblokken herhalen zich in een patroon. En functies zoals werken, winkelen en recreëren bevinden zich strikt gescheiden van het wonen op andere plekken in de wijk. KAW ziet in deze wijken tal van mogelijkheden om bestaande woningen te splitsen, uit te bouwen en op te toppen. Ongebruikte restruimte kan benut worden voor woningbouw. Kleine gebouwen, leegstaande scholen of aanleunwoningen en garages kunnen gesloopt worden om ruimte te maken voor grotere gebouwen, vaak op hoeken van grote blokken. En doordat autoverkeer schoner en minder gaat worden, komt ook aan de randen van de wijk ruimte vrij voor woningbouw. KAW gaat ervan uit dat woningen in de toekomst kleiner zullen zijn. De kleinst mogelijke, volwaardige woning is net iets kleiner dan 50 m^2, vindt KAW. Zo'n woning kan rolstoeltoegankelijk zijn, heeft redelijke ruimte om te zitten, eten en koken, een bruikbaar balkon en een slaapkamer met een deur vanaf een hal.
'Als je met de woningbouwopgave aan de slag gaat,' zegt Von Meding, 'dan vinden wij stap 1 dat je slimmer moet gebruiken wat er al staat, en stap 2 dat je wat er al staat, gaat aanpassen en verbeteren. Als derde kun je overgaan tot sloop-nieuwbouw als dat op bepaalde plekken wat toevoegt. En pas als laatste ga je over tot bouwen in de groene wei. We zeggen niet dat je nooit aan stadsuitbreiding zou mogen doen. Maar het is niet nodig en ook niet duurzaam.'

Wat is in jullie visie de impact van sloop-nieuwbouw dan wel renovatie op de klimaatcrisis?
'We hebben een keer een vergelijkende analyse gemaakt van een renovatie- en een nieuwbouwvariant.
In de renovatievariant gingen we uit van behoud van een betonnen casco en hoogwaardige renovatie naar energieneutraal niveau. Bij de nieuwbouw kozen we voor houtbouw en andere duurzame materialen. Maar toch was de renovatievariant duurzamer. Als je het casco oogst, levert dat hoe dan ook CO_2 reductie op in vergelijking met duurzame nieuwbouw. En als je niet duurzaam nieuwbouwt, dan wordt dat effect natuurlijk nog sterker. Daar kwam bij dat de renovatievariant goedkoper was dan nieuwbouw, waardoor de corporatie de woningen tegen een lagere huur kon aanbieden.'

Moeten we gaan renoveren met biobased (natuurlijke) materialen?
'Dat is nu nog een nichemarkt, maar zodra er een CO_2 belasting wordt ingevoerd, zal het aandeel van biobased wel snel groeien. We zien de laatste tijd veel isolatiewerkzaamheden van buitenaf. Gevels worden ingepakt met piepschuim en daar gaat dan nieuw gevelmateriaal tegenaan. De meeste woningen in Nederland hebben een keramische of betonnen gevel, uitermate geschikt om alle weersomstandigheden te doorstaan. Het is zonde om die kwaliteit weg te stoppen achter plastic. De nieuwe gevel zal namelijk ook weersbestendig moeten zijn en dus met veel energie gemaakt moeten worden.
Het is beter om van binnenuit te isoleren, zodat een bakstenen of betonnen gevel zijn werk kan blijven doen. En als je van binnenuit isoleert, is het ook makkelijker om biobased materiaal te gebruiken. Maar er kleeft helaas een vooroordeel aan isoleren van binnenuit: dat maakt de woning kleiner. Maar die 10 of 15 centimeter ruimte die je kwijt bent, verdient zich op andere manieren weer terug. Bijvoorbeeld als je door lagetemperatuurverwarming geen radiatoren meer hebt. Of doordat de binnenruimte ook mooi wordt opgeknapt. Het is gek om mee te maken dat een van buitenaf gerenoveerde woning er heel nieuw uit kan zien, maar het binnenwerk nog echt jaren '50 is.'

Heb je de indruk dat er in het kader van de energietransitie vaker wordt gesloopt?
'Ik maak me meer zorgen om flats die wel gerenoveerd worden, maar waarin het energieverbruik niet vermindert. Tegelijkertijd klopt het dat er vaak omwille van het gemak en de ogenschijnlijke kans om betere woonproducten te realiseren, eerder gekozen wordt voor sloop dan voor renovatie. Wij pleiten ervoor om daar preciezer in te zijn. De ene flat heeft bouwkundige problemen en een bouwstructuur die zo in elkaar zit dat je er geen courante woningen meer van kan maken. De andere flat is oud en gammel maar heeft een perfecte plattegrond die past bij de huidige woonvraag. Investeer daar in verduurzaming en je hebt een ideaal woonproduct. We zijn fan van een gestaffelde aanpak in de energietransitie: Ga eerst renoveren en isoleren en werk in een later stadium aan een andere energievoorziening.'

Wat betekent dit allemaal voor de woningnood?
'We zien dat een grote groep mensen tussen wal en schip valt. Maar dat heeft feitelijk weinig met de woningaantallen te maken. Het is de vercommercialisering van het wonen, de betaalbaarheid, de enorme leegstand, enzovoort. Misschien moeten we even pas op de plaats maken in plaats van er woningen bij te pompen in een verziekte markt. We kunnen wijken gaan verdichten op plekken waar ruimte is, maar misschien hebben we die ruimte over 30 jaar voor iets anders nodig. We moeten over de generaties heen kijken en zorgen dat steden mee kunnen bewegen met veranderingen in de bevolking en het klimaat.'

→ Een sfeerimpressie van klimaatadaptatie en kwaliteit van de openbare ruimte in de wijkvernieuwing van Hoornes in Katwijk Noord uit het rapport 'Ruimte zat in de stad'.

"We moeten over de generaties heen kijken en zorgen dat steden mee kunnen bewegen met veranderingen in de bevolking en het klimaat"

€ 7,50

Bussums

jaargang 38, nummer 2, september 2022 – www.historischekringbussum.nl

Historisch Tijdschrift

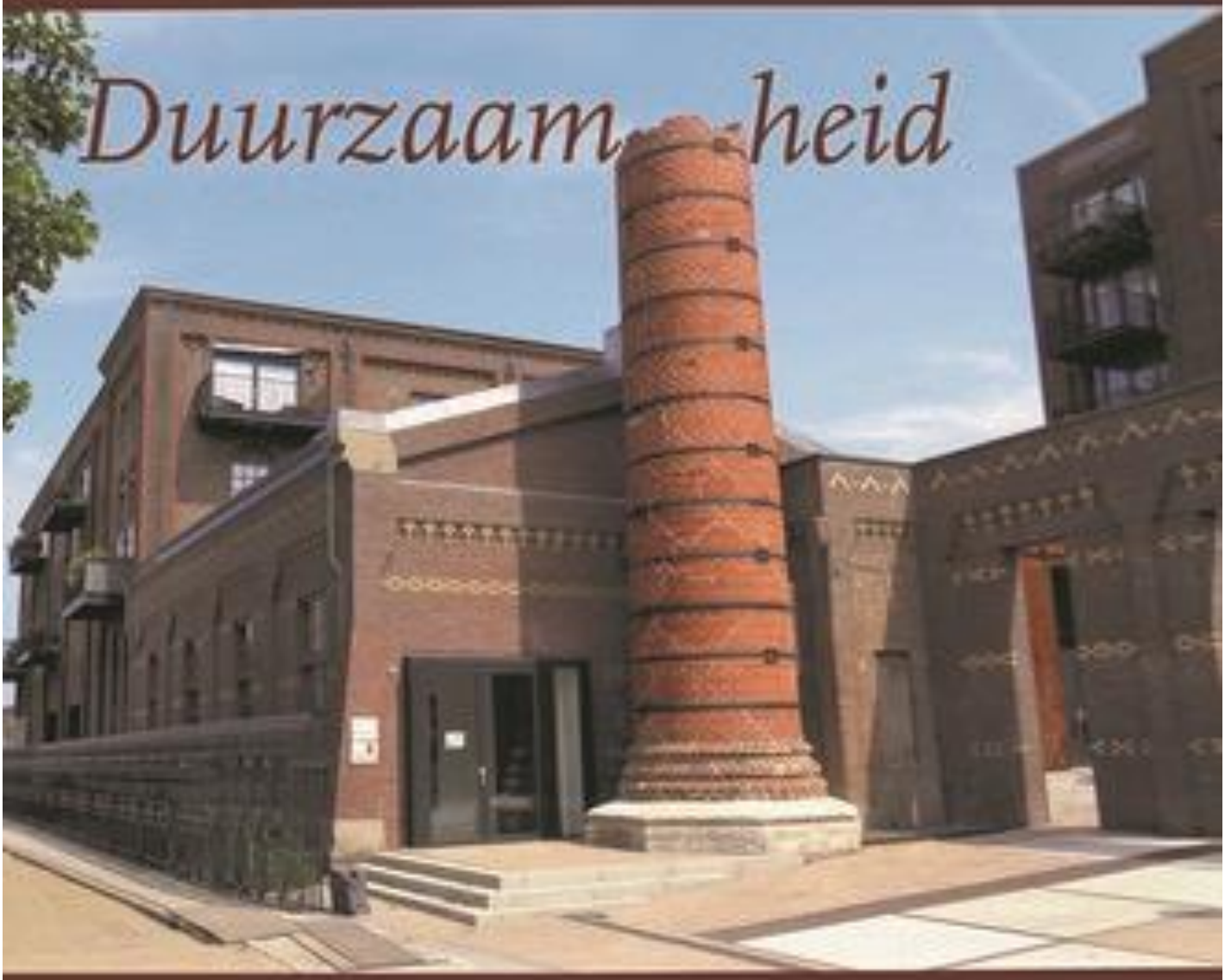

Historische Kring Bussum

Open Monumentendag 2022

Thema : Duurzaamheid

Open Monumentendag 2022

Colofon en Inhoud
(van de redactie), pag. 1

Duurzaanheid
(van de redactie), pag. 3

De renovatie van station Naarden-Bussum
auteur: Nol Verhagen, pag. 4-7

Ontsierende moderne toevoegingen aan monumenten
auteur: Eric Bor, Gijs Vorstman, pag. 8-11

Monument, modern en duurzaam –Graaf Wichmanlaan 30
auteur: Nol Verhagen , pag. 12-14

Commissie Ruimtelijke Kwaliteit en Erfgoed
auteur: Nol Verhagen, pag. 15-17

Huibert van Eijkenstraat – verduurzaming als bedreiging van historisch erfgoed
auteur: Christiaan Stam, pag. 18-23

Bensdorp in beeld
auteur: Guusje Hent, pag. 24-26

De collectie Runhaar
auteur: Nol Verhagen, pag. 27-32

Vijfduizend ansichtkaarten
auteur: Marja Klein , pag. 32-33

De witte woningen aan de Ceintuurbaan, de Irisstraat en de Goudenregenstraat
auteur: Martin Rep, Chris Leenders, pag. 34-38

De grens van Bussum en Hilversum
auteur: Eric Bor, pag. 39-44

Bussum in boeken
auteur: Klaas Oosterom, pag. 45

De Brinklaan rechtgezet
(van de redactie), pag. 46-47

Huibert van Eijkenstraat
verduurzaming als bedreiging van historisch erfgoed

Christiaan Stam

Bij monumenten denk je niet als eerste aan de Naardense Keverdijk. Toch heeft ook deze wijk bijzonder historisch erfgoed dat bescherming verdient. Precies 100 jaar geleden werd hier met de oplevering van de eerste stenen huizen in de Verboden Kringen een aanvang gemaakt met de aanleg van een heus tuindorp. Gezien de historische waarde wordt er nu voor gepleit om van dit complex een gemeentelijk monument te maken.[1] De gemeente overweegt daarentegen juist om de eigenaar (Woningstichting Naarden) toestemming te geven over te gaan tot sloop. Aanleiding hiervoor is de noodzakelijke 'duurzaamheidsopgave'. Kortom verduurzaming als bedreiging voor cultuurhistorisch erfgoed. In dit artikel wordt de ontstaansgeschiedenis geschetst van een bijzondere straat: de Huibert van Eijkenstraat.

Woonomstandigheden omstreeks 1900

'In de schaduw van ons mooi stadhuis leven menschen als varkens', aldus het verslag van een gemeenteraadsvergadering van Naarden in oktober 1921.[2] Aan het eind van 19de eeuw en het begin van de 20ste eeuw waren de woonomstandigheden in de Vesting Naarden voor veel mensen ronduit slecht. Vooral de minder gegoede klasse had het zwaar te verduren in veel te kleine, bouwvallige, onhygiënische en dus onleefbare krotten. Dit was overigens geen typisch Naardens verschijnsel. Door de snelle bevolkingsgroei en de landbouwcrisis aan het eind van de 19de eeuw ontstond een massale trek naar de steden, waardoor deze overbevolkt raakten. De woningbouw kon de bevolkingsgroei niet bijhouden, waardoor bestaande woningen met steeds meer mensen gedeeld moesten worden. In de Vesting Naarden woonden 3160 mensen in 624 woningen, waarvan vele dubbel en sommige zelfs driedubbel bewoond werden. Ter vergelijking: momenteel telt de vesting ongeveer 1400 bewoners.

Woningwet en de Gezondheidswet

In de laatste decennia van de 19de eeuw kregen de slechte woonomstandigheden in de steden steeds meer aandacht. Aanleiding was de volksgezondheid (hygiëne), maar ook de angst voor de vatbaarheid van het 'lagere volk' voor het rode gevaar: de socialisten. In 1901 leidde dit tot de Woningwet en de Gezondheidswet.[3] Deze twee wetten moesten een waarborg zijn voor minimale eisen van bewoonbaarheid en hygiëne van (goedkope) huurwoningen. De gezondheidswet maakte het mogelijk eigenaren van huurwoningen te verplichten verbeteringen aan te brengen of woningen onbewoonbaar te verklaren.

De krotten van Naarden. In deze vervallen kamer (St. Annastraat 16) woonde een gezin van tien (fotocollectie Het Leven (1906-1941), via geheugen.delpher.nl)

De Woningwet legde de basis voor rijk en gemeente om woningbouwverenigingen financieel te ondersteunen. Hiermee ontstond een nieuw type vereniging, gericht op verbetering van de volkshuisvesting. Door subsidies en goedkope leningen moest de bouw van relatief dure huurwoningen (die immers aan allerlei eisen moesten voldoen) rendabel worden gemaakt.

Woningbouwvereniging Volksbelang

In de jaren die volgden was het Naardense gemeentebestuur zeer terughoudend om uitvoering te geven aan de nieuwe eisen met betrekking tot de volkshuisvesting. In mei 1914 leidde dit tot een oproep van de afdeling Naarden van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) aan de gemeenteraad om iets te doen aan de slechte woonomstandigheden. In een schriftelijke toelichting wezen de socialisten het gemeentebestuur erop 'dat vele bewoonde perceelen niet voldoen aan de meest gematigde eischen van gezondheid en zedelijkheid en diensvolgens met het oog op de woningwet reeds voor lang onbewoonbaar behoorden te zijn verklaard'.[4] Deze oproep was ondertekend door 332 inwoners van de vesting.

Door deze massale oproep schrok het gemeentebestuur wakker. Uit angst voor het rode gevaar trokken leden van de gemeenteraad het initiatief naar zich toe en besloten 17 notabelen[5] tot de oprichting van Woningbouwvereniging Volksbelang. Hiermee namen ze de socialisten de wind uit de zeilen en konden ze de woningbouw in eigen hand houden.

Eerste Wereldoorlog

De oprichting van Woningbouwvereniging Volksbelang vond plaats op het slechtst denkbare moment. Enkele dagen voor de oprichting was de Oostenrijkse kroonprins in Sarajevo vermoord, hetgeen een maand later uitmondde in de Eerste Wereldoorlog. Uiteraard had dit verstrekkende gevolgen, zeker voor een vestingstad als Naarden. Hoewel Nederland neutraal bleef, werd het leger gemobiliseerd en moest Naarden, als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, in staat van verdediging worden

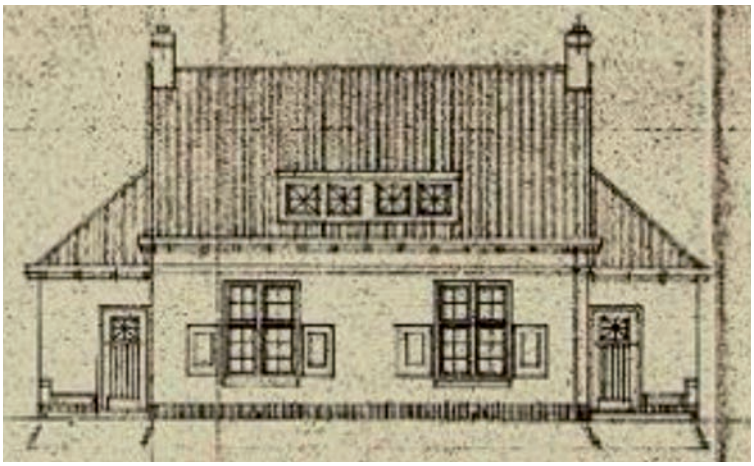

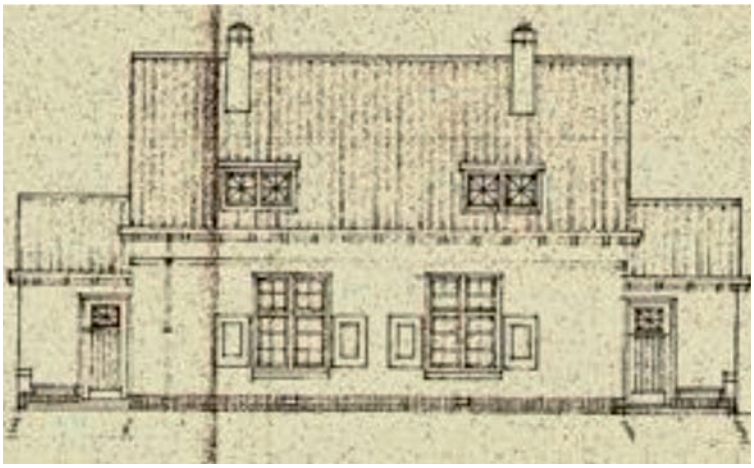

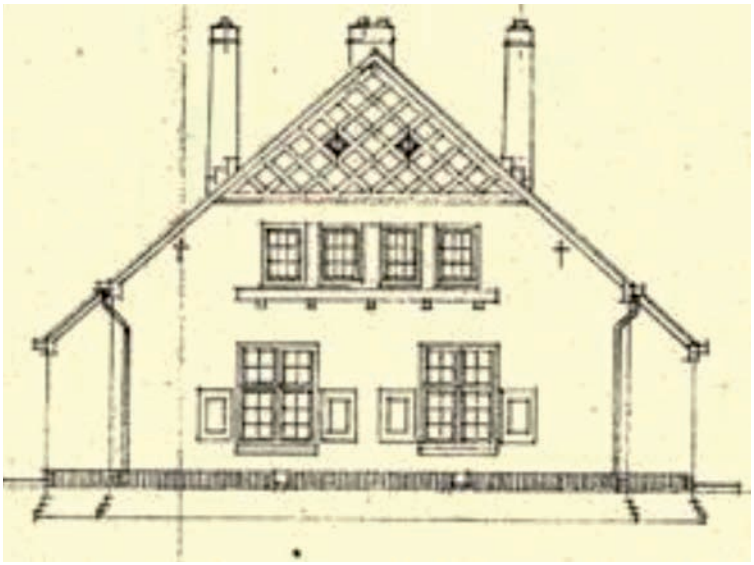

Ontwerp woningtypen A, B en C (bron: rapport MAB, maart 2020)

gebracht. Dit betekende dat 2000 militairen in de vesting werden gelegerd.

Veel officieren werden met hun gezin ingekwartierd in woningen in de stad. Hierdoor nam het woningtekort nog verder toe, met als gevolg dat ook onbewoonbaar verklaarde woningen werden betrokken en nog meer woningen dubbel werden bewoond. De nood was zo groot dat sommige militairen zelfs gehuisvest werden in de onderaardse gangen van de bastions.

Ondanks de oorlogssituatie kreeg Woningbouwvereniging Volksbelang het voor elkaar om in 1918 de eerste woningen op te leveren in de vesting. Het betrof een blok van 18 sociale huurwoningen aan het einde van de Kloosterstraat en Huizerpoortstraat (tegenover het Comeniusmuseum). Deze woningen gaven enige ruimte op de Naardense woningmarkt, maar waren bij lange na niet voldoende om de woningnood op te lossen.

Holbewoners

Na de oorlog bleef de nood hoog en bleven de onderaardse woningen, met goedkeuring van de autoriteiten, in gebruik. Niet meer door militaire maar door burgergezinnen. Naarden had toen, zoals het in de volksmond heette, 'holbewoners'.[6]

Hoewel de woningnood toen een algemeen verschijnsel was en de woonomstandigheden ook elders vaak heel slecht waren, werd de bewoning van de kazematten onder de wallen van Naarden algemeen gezien als een dieptepunt in de volkshuisvesting. Volgens een verslag van de gemeenteraad in oktober 1921 stond Naarden 'met een zwart kruis aangetekend wat de woningbouw betreft'.[7] De slechte reputatie van Naarden werd natuurlijk regelmatig besproken door het gemeentebestuur, maar het probleem was zo groot dat men niet wist waar te beginnen met de oplossing. 'Als we alle krotten moeten opruimen, kunnen we half Naarden slopen', aldus een raadslid in 1923.

Verboden Kringen

Naast de terughoudendheid van het stadsbestuur stond ook de militaire functie van de stad de oplossing van de woningnood

in de weg. Binnen de vesting was geen ruimte, leegstaande militaire gebouwen mochten niet gebruikt worden en buiten de vesting mocht niet gebouwd worden vanwege de Verboden Kringen.

Na de oorlog ging Woningbouwvereniging Volksbelang daarom op zoek naar een tweede stuk grond voor de bouw van arbeiderswoningen. Hierbij viel de keuze op de Schapenmeent, het gebied ten noordwesten van de vesting. Probleem hierbij was dat ook dit gebied onderdeel was van de Verboden Kringen. Daarom werd het ministerie van Oorlog om toestemming gevraagd. In eerste instantie werd dit geweigerd, maar nadat er zelfs in de Tweede Kamer vragen over waren gesteld, werd alsnog toestemming verleend. In december 1920 werd bepaald dat de Kringenwet niet meer van toepassing was op de Schapenmeent vanaf het verharde pad (tegenwoordig de Huibert van Eijkenstraat) dat van de trekvaart richting Keverdijk liep.[8] Hierdoor ontstond de benodigde ruimte om te bouwen en kon de gemeente de woningbouwvereniging de gewenste toestemming geven.

De woningen

Volksbelang vroeg architect L. Streefkerk uit Naarden een ontwerp te maken voor 15 dubbele arbeiderswoningen. Dit was dezelfde architect die ook de woningen in de Kloosterstraat had ontworpen. Streefkerk ontwikkelde drie verschillende woningen: type A, B en C. Type A en B waren beide geschakelde woningen van één bouwlaag (ca. 35m^2) met een dwarskap en een kleine uitbouw tegen de zijgevel. Type C was een volledig afwijkend type van anderhalve bouwlaag met een hoge naar de straat gerichte gevel met langskap.

De vergunningaanvraag betrof acht woningen van het type A, zes van het type B en een van type C. Op 5 augustus 1921 werd de vergunning verstrekt, met als voorwaarde dat de bouw voor 1 juli 1922 moest zijn afgerond. Later werd deze vergunning uitgebreid met nog vier woningen van het type A en twee van het type B. Dit bracht het totaal op 21 dubbele woningen.

De straat in de jaren dertig (bron: rapport MAB, maart 2020)

Een dorpse opzet

De architectuur van de woningen was eenvoudig, met een vleugje expressionisme zoals we dat kennen van de Amsterdamse School. Het meest bijzondere aan het plan was de dorpse opzet van het geheel: kleine dubbele woningen met relatief veel grond, een schuurtje in de achtertuin en verspringende rooilijnen. De woningen werden gebouwd op relatief grote percelen, zodat er ruimte was voor het houden van dieren en de aanleg van een moestuin. Hierdoor konden de bewoners goedkoop in hun eigen voedsel voorzien. Deze dorpse opzet paste in de tuindorpgedachte, die in die tijd overwaaide vanuit Engeland.[9] Centraal hierin stond het creëren van een groene en

Dorpse opzet van de Huibert van Eijkenstraat (bron: verenigingvestingstad.nl)

De straat in de jaren zeventig (bron: rapport MAB, maart 2020)

gezonde leefomgeving voor arbeiders, net buiten de stad. Kortom, een soort villawijk voor arbeiders.

Tuindorp Keverdijk

Hoewel het enige verlichting gaf, was de woningnood in de vesting hiermee nog lang niet opgelost. Het militaire juk dat op de vesting drukte, bleef een beperkende factor. Pas met de volledige buiten werking stelling (voor Naarden) van de Kringenwet in 1926 werden alle belemmeringen voor verdere uitbreiding van de wijk weggenomen.

Aanvankelijk werd de groei nog geremd door de economische crisis in de jaren dertig, maar na de Tweede Wereldoorlog werd de woningbouw echt op grote schaal aangepakt en werd de Schapenmeent helemaal volgebouwd. Met de groei van de wijk verwaterde de tuindorpgedachte: nieuwe straten werden efficiënt ingericht en bestonden vooral uit rijtjeswoningen met relatief kleine tuinen. Desalniettemin werd de wijk bekend onder de naam Tuindorp Keverdijk, refererend aan de oorspronkelijke gedachte en de opzet van de woningen in de Huibert van Eijkenstraat.

Satellietfoto Google

Verduurzaming als kans

Hoewel de huizen en de straat de afgelopen 100 jaar de nodige aanpassingen hebben ondergaan, waarbij veel details verloren zijn gegaan (o.a. door verduurzaming van de woningen in de jaren tachtig!), is de oorspronkelijke dorpse opzet nog steeds goed herkenbaar. Het is vooral deze opzet die de Huibert van Eijkenstraat bijzonder maakt.

Zo bijzonder zelfs, dat ze 'het behouden waard zijn of zelfs bescherming verdienen', aldus een rapport van het Monumenten Advies Bureau. Deze conclusie wordt onderschreven door Erfgoedvereniging Heemschut en Het Cuypers Genootschap. In een gezamenlijke brief aan het college van B&W van Gooise Meren spreken zij hun zorgen uit over de voorgenomen sloop. Hoewel zij erkennen dat verduurzaming noodzakelijk is, adviseren zij met klem om in te zetten op herstel en behoud van dit waardevolle cultuurhistorische erfgoed. Kortom: verduurzaming als kans in plaats van bedreiging.

Huibert van Eijken

De Naardense smid Huibert Willemszoon van Eijken verzette zich moedig met degen en kruk tegen de Spanjaarden die op 1 december 1572 het merendeel van de inwoners vermoordden. Het mocht niet baten: eindelijk overmand en zwaargewond zeeg hij neer op de kruk, waarop hij werd doorstoken. Zijn warme bloed golfde over het gezicht van zijn dochter Johanna die op haar blote knieën gesmeekt had het leven van haar vader te sparen.

De oplevering van de eerste woningen aan de Huibert van Eijkenstraat in 1922 was precies 350 jaar na het 'Bloedbad van Naarden'. Veel van de straten in de Keverdijk zijn vernoemd naar personen die een belangrijke rol speelden tijdens de verschillende bezettingen van Naarden, zoals de Evert de Bruijnstraat, de Anna Meursstraat en de Generaal Kraijenhoffstraat.

Huibert van Eijken verdedigt zijn werkplaats tegen de Spanjaarden. Johannes Christiaan Bendorp, 1827 (collectie van het Rijksmuseum)

Bronnen

F.A.C. Haans en J. de Jong, *Woningbouwcomplex Huibert van Eijkenstraat Naarden. Cultuurhistorische Quickscan.* Een onderzoek i.o.v. gemeente Gooise Meren door Monumenten Advies Bureau. Nijmegen, 31 maart 2020.

H. Schaftenaar, 'Van Schapenmeent tot tuindorp Keverdijk', in: *De Omroeper*, jrg. 10, nr. 3, juli 1997, blz. 94-100.

Paul Schneiders, *Thuis in Naarden. 100 jaar Woningstichting Naarden. Van Volksbelang naar Woningstichting.* Bussum 2014.

Gezamenlijke brief van Erfgoedvereniging Heemschut en Het Cuypers Genootschap aan B&W van de Gemeente Gooise Meren, 16 maart 2022.

J. Wagenaar, *Vaderlandsche historie*, deel 6. Amsterdam 1752.

Noten

1. Haans en De Jong, 2020.
2. *De Gooi- en Eemlander*, 29-10-1921.
3. Voluit de 'Wet bevattende wettelijke bepalingen betreffende de volkshuisvesting' en de 'Wet tot regeling van het staatstoezicht op de volksgezondheid'.
4. *De Gooi- en Eemlander*, 2-5-1914.
5. Zoals kweker J.A. van Eijken Nieukerk, J.P. Dudok van Heel (directeur Chemische Fabriek Naarden), Burgemeester Wesseling, de latere burgemeester Van Wettum en de arts J.A. le Coultre.
6. *De Gooi- en Eemlander*, 25-3-1938.
7. *De Gooi- en Eemlander*, 29-10-1921.
8. Het besluit had betrekking op het hele gebied tussen Fort Ronduit en de verdedigingswerken aan de Karnemelksesloot. Bron: Koninklijk Besluit van 11 december 1920.
9. In 1898 bedacht door sir Ebenezer Howard.

Advies

aan: Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk
van: [redacted]
nummer: Keverdijk_Advies aanpak
datum: 10-05-22
betreft: **Herontwikkeling Huibert van Eijkenstraat te Naarden**

LOSB
Ondersteunt Sloopbedreigde Bouwwerken en Buurten

1. Aanleiding

Op 20-12-2021 ontvingen wij een verzoek van de Stichting: Mooi Tuindorp Keverdijk om ondersteuning tegen de dreigende sloop van het complex 42 monumentale dubbele woningen aan de Huibert van Eijkenstraat te Naarden.

Na bestudering van de stukken, bezoek aan de buurt, overleg met bewoners en leden van de stichting en Erfgoedvereniging Heemschut en het nagaan van achtergrondinformatie uit diverse bronnen volgt onderstaand achtereenvolgens een beknopte weergave van de problematiek, het resultaat van onze bevindingen en ons advies over de gewenste oplossingsrichting.

2. Probleembeschrijving

2.1. Bestaande situatie

De betreffende woningen zijn in 1921 gebouwd in opdracht van de Woningstichting Volksbelang naar ontwerp van architect Leendert Streefkerk die vooral faam verwierf als ontwerper van karakteristieke atelierwoningen voor bekende kunstenaars in het Gooi en Bergen (NH). De woningen aan de van Eijkenstraat zijn het tweede complex sociale huurwoningen in Naarden en de eerste ‘stenen’ bebouwing buiten de Naardense vesting. Bijzonder is ook de ruime tuindorp-opzet.

Het complex bestaat uit 42 twee-onder-een-kap woningen in 3 typen plus twee naoorlogse duplexwoningen. Hoewel de woningen inmiddels ruim een eeuw oud zijn is de bouwkundige staat opvallend goed. Volgens een eerste indruk zijn aan de buitenzijde van de blokken geen opvallende bouwtechnische problemen te zien, geen bijzondere scheurvorming; het metselwerk van kopgevels en andere grotere vlakken oogt vlak, strak en solide. Passend bij de ouderdom van dit soort woningen hebben de diverse bewoners woontechnische veranderingen c.q. verbeteringen van voornamelijk het interieur aangebracht, naar valt aan te nemen met toestemming van de verhuurder.

De woningen zijn in zoverre verouderd dat de energiezuinigheid ruim onder de nu acceptabele normen ligt. Een op label B gerichte renovatiebeurt moet echter zonder te ingrijpende aanpassingen en investeringen mogelijk zijn. Voorbeelden van succesvolle renovaties van vergelijkbare monumentale woningen zijn er genoeg, zoals de Vermeerstraat in Delft, de Uitenboschstraat in Alkmaar; Tuindorp Vreewijk/ Valkenierstraat, Rotterdam; Nieuwstad, Gorinchem; Albertingk Thijmlaan, Bloemendaal; Tivoli, Eindhoven; Larensestraat, Den Haag; Grevenstraat, Leiden; Rembrandtkade e.o., Rijswijk; Bloemenbuurt van Dudok, Hilversum en Leonardusbuurt, Helmond.

2.2. Erfgoedwaarde

Alleen al het feit dat deze woningen voor eerdere sloop gespaard zijn gebleven – ze hebben eerdere sloopgolven in de sociale huursector overleefd, zoals de stadsvernieuwing in de jaren ’70 en ’80 en de herstructurering in de jaren ’90 t/m de eeuwwisseling waarna de vooroorlogse sociale woningvoorraad is gedecimeerd en er geen enkele slechte woningen meer is – maakt dit buurtje bijzonder. Maar ook de bouwvorm – 2-onder-1-kap -, de locatie en het feit dat ze voor Naarden van onvervangbare historische waarde zijn maakt ze uniek.

Over de erfgoedwaarde van het complex zijn twee rapportages verschenen, een van Monumenten Advies Bureau MAB te Nijmegen (Haans en de Jong 2020) in opdracht van de Gemeente Gooise Meren, die de ruimtelijke opzet en architectonische invulling als markant stedenbouwkundig ensemble met tuindorp-opzet een hoge erfgoedwaarde - zijnde een indicatie voor mogelijke bescherming als gemeentelijk monument – geeft.

De daarna in opdracht van eigenaar Woningstichting Naarden – kennelijk met de bedoeling om de ongewenste uitkomst van de MAB-rapportage aan te vechten - opgestelde contraexpertise van bureau SteenhuisMeurs (Meurs, 2020) is daarentegen nogal kritisch. Voor een belangrijk deel ten onrechte; want bijvoorbeeld van de beweerde gebrekkige onderbouwing van het rapport is geen sprake, dat de woningen “vergeleken met andere projecten (…) pover van opzet en uitwerking overkomen” is een rare onware waarneming en dat het “niet bepaald het werk van een architect met veel ervaring of ambitie met de planmatige woningbouw en compacte woningen” zou zijn zegt meer over de povere van internet gehaalde kennis van de opsteller dan over het complex. Hoewel de kritiek op de verkavelingsstudie die woningstichting heeft laten maken terecht is, en ook deze rapportage een zorgvuldige omgang met de bestaande bebouwing aangeeft, is de contraexpertise helaas niet wat van een befaamd bureau als SteenhuisMeurs mag worden verwacht.

Voor de erfgoedwaarde van de buurt als geheel kan verder volstaan worden met verwijzing naar de recentelijk door erfgoedvereniging Heemschut en het Cuypersgenootschap aan het gemeentebestuur van Gooise Meren gezonden brief met een indringend verzoek tot behoud. Dat beide om hun expertise befaamde erfgoedorganisaties dit verzoek doen valt wat de erfgoedwaarde betreft niet te onderschatten (Gorter en Dubbelaar, 2022).

3. Herontwikkelingsvoornemen Woningstichting Naarden

3.1. Overwegingen planvorming

Voor zover Eigenaar-verhuurder Woningstichting Naarden de kwaliteit en renoveerbaarheid van de woningen bestrijdt – in het informatieblad *thuisinnaarden* dd. november 2021 (WSN, 2021) staat dat de meeste huizen sterk verouderd zouden zijn en de renovatie erg veel geld zou kosten – is de onderbouwing daarvan in de beschikbare bronnen niet te vinden. Gezien de daaropvolgende mededeling dat de woningstichting dit niet verantwoord vindt en hier liever nieuwe woningen en zelfs 25 extra woningen bouwt lijkt de woningkwaliteit en de beweerde hoge renovatiekosten ook niet bepalend.

Hoofdmotief van de herontwikkeling is dus de wens om de zeer ruim opgezette huidige locatie te benutten voor de nieuwbouw van een aanzienlijk groter aantal woningen. Daarin staat de Woningstichting Naarden niet alleen, want het verklaart ook de huidige sloopgolf van vooroorlogs corporatiebezit, gericht op de veelal in convenanten toegezegde nieuwbouw-inspanning, die gezien de huidige grote woningnood op zich begrijpelijk is. Vanwege de schaarste en vooral onbetaalbaarheid van andere nieuwbouwlocaties zoeken veel woningcorporaties dan in het eigen bezit en dan lijken de oude maar zeer gunstig gelegen vooroorlogse buurten in eerste oogopslag een goede keus.

Maar - nog afgezien van de erfgoed-waarde – is het dat niet, want zowel wat betreft een goede volkshuisvesting als qua investering zijn de gevolgen negatief zo niet verwerpelijk. Want tegen hoge kosten worden nieuwe maar allerminst goedkope woningen – vaak alleen haalbaar door dure huur en/of koop toe te voegen - aan de voorraad toegevoegd, maar juist voor de doorstroming noodzakelijke en voor de kern van de woningbehoefte essentiële goede en goedkope woningen worden er aan onttrokken. Veel woningcorporaties – en vrijwel alle commerciële verhuurders doen het daarom ook niet.

De praktijk leert bovendien dat de geplande nieuwbouw-aantallen zelden worden gerealiseerd en er (door o.a. de huidige nieuwbouwnormen) minder nieuwe woningen terugkomen dan gesloopt. In de afgelopen decennia is de sociale woningvoorraad door sloop en verkoop aanzienlijk gekrompen, in het bijzonder het goedkope bereikbare deel. En volgens de effect-ramingen van de recent aangekondigde bouw- en woningmarktplannen plannen van minister De Jonge zal dat nog versneld doorzetten en zal slechts de helft van de sloop van sociale huurwoningen door nieuwbouw worden gecompenseerd…

Daartegenover zijn de investeringskosten in renovatie gemiddeld slechts 70% van de kosten van nieuwbouw; zijn gerenoveerde vooroorlogse woningen zeer gewild en blijven ze beschikbaar voor de sociale kernvoorraad; de hiervoor genoemde projecten zijn daarvan het bewijs. En door slim ontwerpen kan er vaak woonruimte toegevoegd worden en kunnen met de uitgespaarde investering echt nieuwe woningen gerealiseerd worden. Waarom zou je dat niet willen?

Ten slotte gaat sloop-nieuwbouw gepaard met zeer veel schadelijk sloopafval en ten koste van het nog resterende snel krimpende emissieplafond om te voldoen aan de maximaal 1,5 graad opwarming van de aarde dat naar verwachting bij ongewijzigd gedrag binnen 7 jaar zal worden bereikt; en dat geldt ook voor zogenaamd circulaire bouw want het effect daarvan volgt pas na einde levensduur. Renovatie is daarentegen aanzienlijk duurzamer en de bewering dat zoiets oplappen is en er na 25 jaar toch moet worden gesloopt is een broodje aap.

Alles bij elkaar is sloop-nieuwbouw een achterhaald en bewezen ongeschikt en inefficiënt concept dat slechts in uitzonderingsgevallen waar het de enige keus is verantwoord.

3.2. Bijgestelde plannen corporatie

In een toelichting bij het uitgevoerde stedenbouwkundig onderzoek maakt Woningstichting Naarden eind 2021 melding van een nieuw plan waarbij in de centrale zone 10 woningen behouden blijven (en op termijn worden verkocht). Andere plannen zijn voor WSN “niet haalbaar vanuit financiën en/of volkshuisvestelijke visie” (Verheul 2021); een nadere toelichting daarop ontbreekt.

In de opeenvolgende adviezen van de gemeentelijke adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit en Erfgoed over de plannen wordt aanvankelijk het cultuurhistorische onderzoek van MAB ondersteund en als uitgangspunt genomen, maar verschuift het advies – mede door de tegenstand van de corporatie – naar de acceptatie van nieuwbouw al of niet met handhaving van een deel of alleen de stedenbouwkundige opzet van de bestaande bebouwing.

Inmiddels heeft de corporatie echter toch besloten om vast te houden aan volledige nieuwbouw conform het Beleidsplan (WSN 2019) en – hoewel daarmee lijnrecht tegen de wens van de bewoners wordt ingegaan - opdracht gegeven tot het samen met de bewoners opstellen van een daarop gericht nieuw plan. Daarentegen is vanuit de gemeenteraad een beschermd stadsgezicht voorgesteld en is de Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk een petitie gestart om de buurt te behouden (Huibert 2022). Daarmee lijkt een breed gedragen planontwikkeling vooralsnog weinig waarschijnlijk.

4. Mogelijke oplossingsrichting

Het voorgaande overwegende lijkt een pas op de plaats voorlopig de beste oplossing. Daarmee wordt sloop op korte termijn voorkomen, zoals ook bepleit in het bijgaande manifest (LOSB 2022). In de tussentijd kan een haalbaarheidsstudie naar de renovatie van de bestaande woningen worden uitgevoerd al of niet in combinatie met een op verdichting gerichte omgevingsstudie.

Want in plaats van de door de woningstichting nagestreefde herontwikkeling middels sloop-nieuwbouw verdient een zorgvuldige verbetering van de bestaande bebouwing verre de voorkeur, voor zover mogelijk aangevuld met gepaste verdichting, zoals ter plekke van de duplex-woningen. De met deze aanpak in vergelijking met nieuwbouw uit te sparen kosten kunnen veel beter geïnvesteerd worden in nieuwe woningen op een meer geschikte andere locatie.

Wij zijn bereid om bij die aanpak – die ook qua planontwikkeling en uitvoering sneller en minder risicovol is dan de met ingrijpende herontwikkeling gepaard gaande planologische procedures – te adviseren.

LOSB, 16-03-2022

Bronnen

Haans, F.A.C. en de Jong, J. (2020). *Woningbouwcomplex Huibert van Eijkenstraat Naarden*. Nijmegen (Monumenten Advies Bureau – MAB), 31-03-2020.

Meurs, P. (2020). *Cultuurhistorisch onderzoek Woningcomplex Huibert van Eijkenstraat, Naarden*. Paterswolde (SteenhuisMeurs), 26-10-2020.

Gorter, E.G.A. en Dubbelaar, L.W. (2022). *Verzoek tot behoud van de bebouwing aan de Huibert van Eijkenstraat te Naarden*. Nieuwe Niedorp (Heemschut, Cuypersgenootschap), 16-03-2022.

Huibert (2022), *BehoudHuibert.nl*. www.behoudhuibert.nl (Stichting Mooi Tuindorp Keverdijk), bezocht 09-05-2022).

LOSB (2022). *Slopen? Nu even niet!* Bergen (NH). www.losb.nl

Tuindorp Keverdijk Gebied 14

Gebiedsbeschrijving

Het tuindorp Keverdijk in Naarden wordt gekenmerkt door zorgvuldig gedifferentieerde rijwoningen van een bijzonder kwaliteit. Er staan voornamelijk arbeiderswoningen en enkele middenstandswoningen uit de jaren ‘20 tot ‘50. De opzet van de buurt met voornamelijk rechthoekige gesloten en half gesloten bouwblokken is ruim en groen. Veel woningen hebben voor- en achtertuintjes. Voor de bouw van de tuindorp Keverdijk was destijds een gedeeltelijke ontheffing nodig van de verboden kringen van de vesting. Het gebied tuindorp Keverdijk heeft als grenzen de Meerstraat, Vaartweg, Kolonel Verveerstraat, Kolonel Falbasstraat en de Keverdijk.

De bebouwing bestaat uit gedifferentieerde woningen in rijen en twee-onder-één-kap en vormt samenhangende clusters. De rijen hebben een ritmische geleding door sprongen in de rooilijn, verhogingen en variaties in de indeling. De woningen zijn gericht op de straat, plein of plantsoen. De rooilijn is per cluster in samenhang.

De tussenwoningen bij de rijen hebben een eenvoudige massaopbouw. De hoekwoningen en twee-onder-één-kap woningen hebben een gedifferentieerde opbouw met bijvoorbeeld op- en uitbouwen en samengestelde daken. De woningen zijn één en een enkele keer twee lagen hoog met een zadeldak of mansardekap. Op de hoeken van rijen komen als accent schildkappen voor. De opbouw en gevels hebben veelal een horizontale geleding met verticale accenten. Zo is de nokrichting evenwijdig aan de straat en wordt in veel gevallen benadrukt door een uitkragende dakgoot. Ramen en dakkapellen zijn gerangschikt op een horizontale lijn. Ramen zijn gedeeld met stijl- en regelwerk. Dakkapellen op het voordakvlak komen veel voor en zijn meeontworpen. Ze zijn veelal voorzien van een nadrukkelijke, uitkragende dakrand. In het algemeen zijn de dakkapellen bescheiden van maat.

De detaillering is zorgvuldig en uitgewerkt tot op het kleinste niveau. De architectonische uitwerking en het materiaalgebruik is per cluster in samenhang. Het kleurgebruik is terughoudend. De woningen hebben gevels van zandkleurige tot bruine baksteen en accenten als rollagen boven de kozijnen. Enkele gevels zijn gepleisterd of geverfd in (gebroken) wit tinten. De daken zijn gedekt met oranje keramische pannen. Een deel van de woningen heeft een nadrukkelijke kap met uitgetimmerde overstekken. Bij de overige woningen is het dakoverstek kleiner en is de goot voorzien van gootklossen. Kozijnen en deuren zijn van hout en geschilderd in traditionele kleuren. Ook kunststof kozijnen komen voor. Door individuele wijzigingen is het kleurgebruik niet meer per cluster in samenhang.

Bij veel woningen is de oorspronkelijke meeontworpen erfafscheiding nog aanwezig. Deze bestaat uit een laag gemetseld muurtje, soms in combinatie met gemetselde penanten en/of stalen open hekwerk.

Waardebepaling en ontwikkeling

Het tuindorp Keverdijk heeft stedenbouwkundige waarde. De gedifferentieerd vormgegeven woningclusters zijn zorgvuldig vormgegeven en hebben fraaie accenten. De dynamiek is op dit moment laag tot gemiddeld. Kleine wijzigingen kunnen een grote invloed hebben op het samenhangende beeld en moeten zorgvuldig worden ingepast.

Tuindorp Keverdijk

Gebied 14

Bijzonder welstandsniveau

Deze buurt is een gebied met een bijzonder welstandsniveau. Het beleid is gericht op het behoud van het samenhangend beeld, bestaande uit ensembles van woningen met accenten in de opbouw en architectonische uitwerking. Bij de advisering wordt onder meer aandacht geschonken aan een zorgvuldige detaillering en traditioneel gebruik van materialen en kleuren.

Welstandscriteria

Bouwplannen worden in samenhang met de beschrijving en uitgangspunten getoetst aan de volgende criteria:

Ligging
- gebouwen maken deel uit van een stedenbouwkundig patroon
- gebouwen zijn gericht op de belangrijkste openbare ruimte
- verspringingen in de rooilijn hebben een stedenbouwkundige aanleiding
- de rooilijn is per cluster in samenhang
- de individuele woning maakt deel uit van de compositie van het cluster

Massa
- woningen hebben per cluster een sterke onderlinge samenhang
- bouwmassa's zijn gedifferentieerd en afwisselend
- woningen hebben één, een enkele keer twee, lagen met zadeldak of mansardekap, schilddaken komen voor als accent
- de nokrichting is in hoofdzaak evenwijdig aan de weg, een haakse richting komt voor als accent
- accenten in hoogte en vormgeving hebben een stedenbouwkundige aanleiding
- op- en aanbouwen zijn van hetzelfde model, materiaal en kleur en in samenhang met de compositie van het woningblok
- aantasting van dakvlakken door grote dakkapellen, dakramen en dakopbouwen voorkomen

Architectonische uitwerking
- er is ontwerpaandacht voor alle details
- de architectonische uitwerking is per cluster in samenhang
- gevels hebben een horizontale geleding met verticale accenten
- boven gevelopeningen bij voorkeur gemetselde lateien toepassen
- uitgangspunt zijn traditioneel Hollandse kozijnen en profileringen

Materiaal en kleur
- materiaal- en kleurgebruik is per cluster in samenhang
- gevels zijn in hoofdzaak van zandkleurige tot bruine baksteen, soms gepleisterd of geschilderd in wit tinten of met houten delen als accent
- hellende daken van de woningen voorzien van oranje keramische dakpannen
- het kleurgebruik is traditioneel en afgestemd op de omringende Bebouwing

VOLKSBELANG
DEN 26ST N OCT BER 1921 LEGDE
DE VOORZITTER J.A.VAN EUKEN
NIEUKERK DEN EERSTEN STEEN.

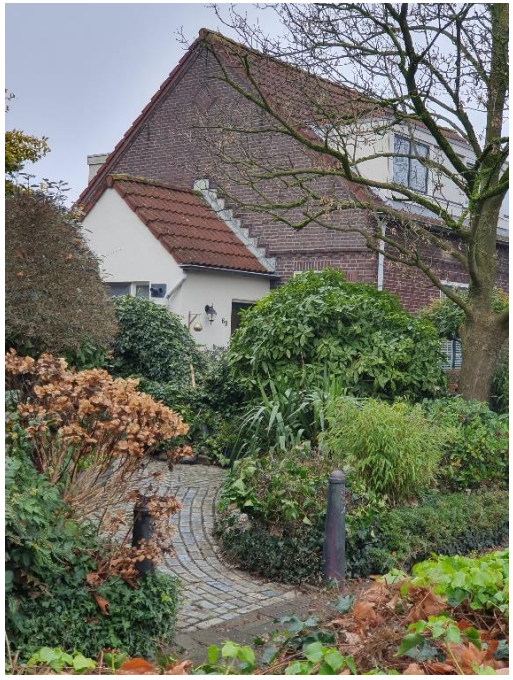

UNESCO World Heritage Centre
[redacted]
7, Place de Fontenoy
75352 Paris CEDEX 07
France

Harlingen, December 18 2023

WV/WvdH/FP/23075

Re: World Heritage Wadden Sea in danger?

Dear [redacted]

In accordance with § 174 - § 191 of the Operational Guidelines to the World Heritage Convention (1972) we are submitting to you information concerning World Heritage property no. 1314ter (Wadden Sea), with a request to verify the information therein, and reflect it in your considerations and be part of the decision-making relating to this property at the 46th World Heritage Committee to be held in in 2024.

World Heritage: source of pride and honor

First and foremost, we feel an enormous sense of pride and honor that the Wadden Sea was first nominated and then recognized by UNESCO as a World Heritage site. From the very moment the Word Heritage Status was received in 2009 in The Netherlands and in Germany and from 2014 in Denmark we have felt this as a kind of universal motivation for our locally-felt connection and appreciation of this particular part of North-Western Europe.

Today we are highly concerned to see the unique natural characteristics of the Wadden Sea deteriorating - both across the entire area and to an extreme extent at certain sites. The demand for both fossil and clean energy is to a large extent driving the exploitation within and very close to the property, as well as insufficiently regulated shipping and associated poor sediment management. Commercial fisheries, notably for brown shrimp, continue to degrade the sensitive sea floor. These impacts have weakened the ability of the Wadden Sea to adapt to climate change, notably sea level rise.

We would like to alert you to the fact that management across the three countries is currently failing to protect and preserve the Wadden Sea as a unique and irreplaceable World Heritage. Decisions and plans at governmental levels in Denmark, Germany and the Netherlands contradict the core needs of this UNESCO World Heritage Site.

Waddenvereniging Noorderhaven 60 Postbus 90 8860 AB Harlingen
[redacted] www.waddenvereniging.nl
[redacted]

Recognizing decision 45COM 7B.23 of WHC 45

We are sending this letter to share new information with you in recognition and in response to the decisions taken at the 45th meeting of the World Heritage Committee. Sea level rise has already passed a tipping point in the German Bight and further effects of climate change are looming, which are predicted to pose a major threat to the Wadden Sea ecosystem. There currently is a sizable window of opportunity available to improve the capacity of the Wadden Sea to adapt to climate change, both through sediment management and through nature restoration measures. Intact World Heritage properties provide vital natural buffers against climate impacts.[1] A well cared for Wadden Sea is more likely to withstand impacts of climate change and to provide many ecosystem services which human communities as well as biodiversity rely upon for survival. A well-managed Wadden Sea will maintain its unique characteristics. It is therefore of utmost importance to create the right circumstances for the Wadden Sea to thrive and to keep its values conserved for current and future generations.

Wadden Sea in danger, potentially or ascertained?

After careful study of the decision taken at WHC 45 while at the same time recognizing article 180 of the Operational Guidelines for the implementation of the World Heritage Convention, we are seriously concerned that the Wadden Sea could already fit the criteria set out in that article for either 'ascertained danger' or 'potential danger'. Please allow us to elaborate in the annex to this letter on this concern based on publicly available reports as well as recent scientific publications.

Our conclusion: joint responsibility but neglected by State Parties?

We believe that the political commitment to adhere to the European Union's Natura 2000 regulations and policies for the protection of nature (presented as a safeguard by governments to protect the Wadden Sea at its nomination for World Heritage status) is still not at the level required.

However, at this stage we are **not** calling upon you for a placement of the Wadden Sea on UNESCO's 'world heritage in danger' list. Instead, we call upon you and the independent advisory body to the Convention to verify the information presented by us and the appropriate governmental agencies in Denmark, Germany and The Netherlands. It is our sincere hope that the sheer recognition that the Wadden Sea could already be eligible to be in "danger" under the UNESCO World Heritage Convention serves as a loud and not-to-be-ignored wake-up call. We hope you can help to persuade the State Parties of the need to take better care of this World Heritage, not just by words but by action such as stopping the implementation of harmful infrastructure and extractive activities in or near the property. The scale of these does not match the World Heritage Status.

[1] The conservation of the Wadden Sea as well its role as a natural buffer were highlighted in the "State of the European Union"- speech by the Chair of the European Commission. See: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_4426

Waddenvereniging Noorderhaven 60 Postbus 90 8860 AB Harlingen
[redacted] www.waddenvereniging.nl
[redacted]

Unfortunately, the Wadden Sea in 2023 belong to those World Heritage sites which are just as they were in 1972 when the Convention was born: "*increasingly threatened with destruction not only by the traditional causes of decay, but also by changing social and economic conditions which aggravate the situation with even more formidable phenomena of damage or destruction*". [2] We hope the tides can still be turned.

Yours Sincerely,

[redacted], acting director Waddenvereniging, also on behalf of:

- Danish Ornithological Society, [redacted]
- Deutsche Umwelthilfe, [redacted] (Executive Director)
- Greenpeace Deutschland, [redacted] (Executive Director)
- Greenpeace Nederland, [redacted] (director)
- Landschappen NL, [redacted], (director)
- NABU, [redacted] (Head of Marine Conservation)
- Natuurmonumenten, [redacted] (Public Affairs Wadden Sea)
- Stichting WAD, [redacted] (chair)
- Vogelbescherming Nederland, [redacted] (Chief Conservation Officer)
- Wereld Natuur Fonds Nederland, [redacted] (Head of Programme Nederland)
- World Wide Fund for Nature (WWF), Germany, [redacted] (Head Wadden Sea Office)

Copy Conform:

- Netherlands' Minister for Nature and Nitrogen, [redacted] (by email)
- Germany's Minister for the Environment, Nature Conservation, Nuclear Safety and Consumer Protection. [redacted] (by email)
- Denmark's Minster of Environment, [redacted] (by email)
- Common Wadden Sea Secretariat, [redacted] (by email)
- National UNESCO Commission Denmark, [redacted] (by email)
- National UNESCO Commission Germany , [redacted] (by email)
- National UNESCO Commission The Netherlands, [redacted] (by email)
- Parliament of The Netherlands, Commission LNV, EZK, I&W (by email)
- Netherlands' Omgevingsberaad Waddenzee, [redacted] (by email)

Annex: "World Heritage Danger Wadden Sea in danger or not in danger?

[2] First paragraph of the convention text, adopted on 16 November 1972 in Paris. See: https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-concerning-protection-world-cultural-and-natural-heritage

Annex:

World Heritage Wadden Sea, in danger or not in danger

A quick scan based on art. 180 of the Operational Guideline of the World Heritage Convention

Art. 180 a i: Serious decline

The Wadden Sea was formally nominated for the UNESCO World Heritage Status among others on the basis of Criterion X (art. 170 Operational Guidelines). The nominating governments of Germany and The Netherlands informed UNESCO that *"the Wadden Sea is essential for the existence of these bird species. A severe deterioration of the Wadden Sea implies a biodiversity loss on a worldwide scale"*.[3] Additionally the nominating governments expressed the need for and commitment to the protection of endangered species of birds and fish by informing the World Heritage Committee that: *"without the Wadden Sea, several European bird populations would be endangered or even lost. The Wadden Sea is also an essential staging area for fish migrating between rivers for spawning and the oceans for feeding or vice versa. These fish could not complete their life cycles without the nutritious habitats of the shallow Wadden Sea. This also applies to many fish and invertebrates that rely on the tidal zone as a nursery and spend their adult life further offshore."*[4]. A stunning total of 149 different species of fish and 106 different species of birds were listed in the nomination files. Sadly, after managing the Wadden Sea as a World Heritage since 2009 the most recent (2019) reports to the European Commission by The Netherlands' government about the status of endangered species paint a picture of decline for fish- and bird species that were explicitly mentioned at the time of nomination.[5] Harbour porpoises are declining across the German Bight, notably in one of their calving grounds just off the island off Sylt. [6] The OSPAR Quality Status Report confirms the poor environmental status and food webs in the region. [7]

In other words, we fear that there is a serious decline in the population of the endangered species or the other species of Outstanding Universal Value for which the property was legally established to protect. It is our understanding that for 13 different species of breeding birds which are legally protected under the EU Birds Directive, the Dutch regime for protection failed to reach the established targets for protection of 8 species (62%). In addition, it is our understanding that for 29 species of migratory birds legally protected under the EU Birds Directive the Dutch regime for

[3] Nomination file, p. 81
[4] Nomination file, p. 82
[5] https://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=NL1000001

[6] https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fmars.2020.606609/full
[7] https://oap.ospar.org/en/ospar-assessments/quality-status-reports/qsr-2023/

Waddenvereniging Noorderhaven 60 Postbus 90 8860 AB Harlingen
[redacted] www.waddenvereniging.nl
[redacted]

protection failed for 21 species (72%). [8] There are also declines in Germany and in Denmark. This is a critical issue specifically because the Wadden Sea is an essential staging site of major importance for migratory waterbirds along the East Atlantic Flyway.[9]

Therefore we suggest that the World Heritage Committee requests that the Natura 2000-reports and the relevant draft national reports due in 2024 under the Marine Strategy Framework Directive[10] to the European Commission of Denmark, Germany and The Netherlands be made available to the Committee and its advisory body prior to WHC 46. Based on these reports the Committee and its advisory body will then be able to verify whether the observed declines as reported by the three State Parties to the EU meets the criteria set out in the Operational Guidelines of the Convention for the inscription of properties on the List of World Heritage in Danger.

Art. 180 a ii; severe deterioration of the natural beauty

Recently reports and investigations in relation to the pollution of Wadden Sea by a.o. fertilizers, pesticides and other chemical substances have been made public. Research by scientists as well as by public media all point to the same observation that an alarming mix of chemical substances is present in the Wadden Sea. [11] The sheer presence of these substances we interpret as a disturbing deterioration of one of the critical substances for life on our planet.

Perhaps even more worrying is the realization that in The Netherlands alone 66 individual companies were found by the government to refute permits and regulations set out to prevent and regulate the discharge of chemicals in Wadden Sea.[12] The sad result of this being that the government which nominated the Wadden Sea for its outstanding natural beauty apparently fails to protect one of the very foundations of life; clean and healthy water. The pollution of sea water received widespread attention from both media and Parliament in the Netherlands and led the responsible Minister to admit things are not going well in relation to important natural characteristics which make Wadden Sea a unique ecological system. All this culminated in a court-appeal about the sad state of water in the Wadden Sea.

---

[8] In addition the reported decline in species was expressed by the Dutch Government when it reported to Parliament that *"nature in Wadden Sea is not going well; both in terms of the decline of specific species and habitats but also in relation to other important natural characteristics which make Wadden Sea a unique ecological system"* (see: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/07/04/beantwoording-schriftelijke-overleg-kamervragen-motie-beckerman-lozingen-waddenzee, specifically response to question no. 5)

[9] https://rijkewaddenzee.nl/nieuws/waddenzee-blijft-zwakke-schakel-in-internationale-flyway/

[10] For Germany available here: https://mitglieder.meeresschutz.info/de/oeffentlich/zustandsbewertung-2024.html

[11] Scientific report by Wadden Academy: https://www.waddenacademie.nl/organisatie/publicatie-lijst/publicatie-detail/factsheet-kwaliteit-van-het-oppervlaktewater-in-het-waddengebied/

[12] See for example answers to questions by Members of Parliament: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2023D30488&did=2023D30488

In addition to the deterioration of the Wadden Sea's natural beauty by chemicals the governments of Germany and The Netherlands still appear to persist in allowing new mining developments (gas, oil) or increase existing mining operations (salt) underneath the property. Mining may lead to ongoing subsidence of the ocean floor to the extent that more parts of the ocean floor will be permanently covered by the sea thereby drastically altering the intertidal system of the property. Also, recent scientific research proved that in areas in the Wadden Sea where tidal flats subside due to gas extraction the quality of tidal mudflats of the intertidal system changes.[13] It was precisely the intertidal system which formed the heart for the inscription to the UNESCO-list based on Criterion VIII. Concerns about mining activities have been addressed already by the World Heritage Committee at its 45th meeting and will need to be on the agenda at WHC46 again.

Realizing the effects by a wide range of chemical substances on the Wadden Sea in combination with the ongoing concerns about more mining operations affecting the property we suggest that the World Heritage Committee requests that Denmark, Germany and The Netherlands provide a trilateral update on the presence of chemical substances in the water and of the monitoring of the changes in macrozoobenthic community of the World Heritage Wadden Sea. Based on this information the Committee and its advisory body will then be able to verify whether the alarming quality of sea water and intertidal mudflats warrants the criteria set out in the Operational Guidelines of the Convention for the inscription of properties on the List of World Heritage in Danger.

Art. 180 b ii: development projects with impacts that may threaten the property

In its decision at WHC 45 a number of specific developments were mentioned by the Committee with impacts that may threaten the World Heritage Wadden Sea. Apart from developments which are already under the attention of the Committee we have the impression that within all three countries there are a number of new projects that may have new and potentially additional impacts on the Wadden Sea. We feel that these need to be brought to the attention of the Common Wadden Sea Secretariat in Wilhelmshaven. This will allow for an overall inventory of proposed projects and may be of assistance in assessing the cumulative effects of these new projects on top of the effects on the property by already existing and/or permitted projects.

Knowing that there are new projects under consideration by entities in both the private as well as the public sector (such as potential construction of pipelines between the Wadden Sea countries and subterranean storage of CO2 underneath the North Sea or a proposed replacement of a ferry terminal to connect the island of Ameland to the mainland) we feel that as long as there is uncertainty as to the cumulative effects of current projects that may threaten the property no new projects should be eligible for formal governmental permits.

[13] Journal of Applied Ecology November 2023: https://besjournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1365-2664.14530

Waddenvereniging Noorderhaven 60 Postbus 90 8860 AB Harlingen
[redacted]
www.waddenvereniging.nl
[redacted]

In the Danish Wadden Sea region, the government considers establishing a wind turbine test center in the polder close to Skærbæk (8 turbines spread over 10 km with a height of impressive 450 m) This would have a potentially huge negative impact on migrating bird species. Beside the direct impact, the industrial utilization of the polder would make it very difficult to restore the populations of breeding birds and other natural values in the area which is designated as NATURA 2000. Although the polder is just outside the border of the World Heritage area, we consider this yet another development project with impacts that may threaten the property

We also want to bring under your attention that the Dutch government is allowing more and more activities without a proper permit in place. In this way it becomes possible for (potential) harmful activities to be carried out. This is for instance the case with the shrimp fisheries in the Netherlands, after receiving a 'gedoogvergunning' the fishery can continue without a legal permit and without any research into the damaging effects until December 2024. New scientific research points to trawling shrimp-fisheries as an activity that is harmful to the sea environment of the Wadden Sea[14].

Realizing that there is an impressive list of both existing and potentially new projects that may threaten the World Heritage Wadden Sea we suggest that the World Heritage Committee requests that the Common Wadden Sea Secretariat compiles and monitors a list of all projects (with or without permit) that may threaten the property. In addition, the Committee may wish to call upon the State Parties managing the property to provide a trilateral approach for the scientific assessment of cumulative effects of all existing infrastructure (including maintenance), extraction and other commercial projects currently in operation within the boundaries of the property with formal governmental approval.

Art. 180 b iv; inadequate management or management plan

At the heart of the nomination of Wadden Sea is the assurance that the existing regime for the protection of nature (Natura 2000 and its equivalent national adaptations) provides sound and reliable protection of the Outstanding Universal Value of the Wadden Sea. It is alarming to realize that the implementation of Natura 2000 management-plans for the Wadden Sea failed to reach the targets set out to adequately protect it. This is at stake in The Netherlands as it became obvious after a recent comprehensive evaluation[15] of all protection and preservation measure under the Natura 2000 scheme. We are very worried that the formal UNESCO site holder appears to permit projects, or let projects go forward without any permit, that may deteriorate the OUV or obstruct an adequate management plan to implement Natura 2000 measures (at the time of nomination brought forward as a means to safeguard and protect the OUV of the Wadden Sea).

[14] See: https://www.waddenacademie.nl/nieuws/nieuwsbericht/breed-gedragen-wetenschappelijk-rapport-over-de-ecologische-effecten-van-garnalenvisserij/

[15] The evaluation of the Natura 2000 management plan was briefly publiced and later withdrawn from the government website as it needed to be 'brought to the attention of the Minister'. It has not been made public again on the day this letter was sent.

In light of the apparent shortcomings e.g. in management plans in The Netherlands we suggest that the World Heritage Committee requests that Denmark, Germany and The Netherlands provide information to ascertain if they benefit or contradict the protection of Wadden Sea as a UNESCO World Heritage. Based on this information the Committee and its advisory body will then be able to verify whether existing management plans can be termed adequate or inadequate under the criteria set out in the Operational Guidelines of the Convention for the inscription of properties on the List of World Heritage in Danger.

Art. 180 b v: threatening impacts of climate change

The ongoing exploration and use of fossil fuels has put the world "on a highway to hell" was the clear message earlier this year by Mr. Guterres, Secretary General of the United Nations. Unfortunately, recent insights, reports and scientific research made it abundantly clear that this was no exaggeration on his part. A recent UNEP report called upon all State Parties within the United Nations to adopt drastic measures. In addition, UNESCO launched a policy document on Climate Action. At the same time, we witness a political neglect to what Mr. Guterres described as the requirement to "tear out the poisoned root of the climate crisis: fossil fuels."[16] In this light we also refer to the decisions taken at COP28. [17]It is our understanding that the one of the easiest and most cost-effective ways to an 'orderly transition away from fossil fuels towards climate-neutral energy systems' would be to refrain from granting permits to new fossil fuel mining projects and to phase out existing ones.

Climate Change facts and effects in relation to the Wadden Sea have been carefully been identified by a special trilateral initiative and are highly concerning. It seems as if we will witness an extreme rise in sea temperature and sea level throughout the Wadden Sea.

At a time when the impacts of climate change threaten all World Heritage Sites we think it is morally unacceptable that the root-cause of the climate crisis, development of new fossil fuel projects, is allowed to persist within the properties on the World Heritage list such as fossil fuel mining underneath the Wadden Sea. We strongly urge the State Parties concerned to refrain from granting permits to new fossil fuel mining projects as outlined in the Decision of WHC 45, and to phase out existing ones.

[16] Statement by UN SG Gutierres at the launch of the 2023 Emissions-Gap report of UNEP. See: https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/nations-must-go-further-current-paris-pledges-or-face-global-warming

[17] https://unfccc.int/news/cop28-agreement-signals-beginning-of-the-end-of-the-fossil-fuel-era

Waddenvereniging Noorderhaven 60 Postbus 90 8860 AB Harlingen
[redacted]
www.waddenvereniging.nl

HOLLANDSE WATERLINIES
UNESCO WERELDERFGOED

KADERNOTA 2025

Uitgangspunten voor de taken en de doelen
plus financiële begroting periode 2025-2028

Utrecht, 6 december 2023

Het Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies is een samenwerkingsverband (op basis van de gemeenschappelijke regeling) van 4 provincies, te weten Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant.

1. Inleiding

Sinds juli 2021 is de Nieuwe Hollandse Waterlinie UNESCO Werelderfgoed en werd toegevoegd aan de Stelling van Amsterdam die al sinds 1996 op de werelderfgoedlijst staat. Samen zijn ze nu de Hollandse Waterlinies. Op 24 maart 2022 is het gemeenschappelijk orgaan (GO) opgericht van de vier provincies: Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant. Hierdoor zijn zij één Siteholder voor de Hollandse Waterlinies. Deze is verantwoordelijk voor het behoud van de werelderfgoed-waarde van dit unieke gebied, door het verzorgen van coördinatie tussen en gezamenlijkheid van de vier provincies gericht op beschermen, beheren en uitdragen.

Visie

In een samenwerkingsverband met 4 provincies draagt de Siteholder er zorg voor dat de Hollandse Waterlinies behouden blijven door adequaat beheer en bescherming, en er ontwikkelingen plaats kunnen vinden die bij de erfgoedwaarden passen. Ook zorgt ze dat het verhaal van de Hollandse Waterlinies uitgedragen wordt: voor iedereen zou het duidelijk moeten zijn dat het een UNESCO Werelderfgoed betreft en waarom dat zo is. Behoud door ontwikkeling is daarbij het motto.

Gemeenschappelijke Regeling

Vanaf het vroege begin van het nationale proces dat gericht was op de nominatie, hebben de vier voornoemde provincies in een bestuursovereenkomst de primaire verantwoordelijkheid op zich genomen, te weten: Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant. Ten behoeve hiervan zijn de vier provincies een gemeenschappelijke regeling (GR) aangegaan. Hiermee is op 24 maart 2022 het gemeenschappelijk orgaan Siteholderschap Werelderfgoed Hollandse Waterlinies opgericht.

2. Gemeenschappelijk Orgaan

Het gemeenschappelijk orgaan (GO) is als zelfstandige bestuursorgaan verantwoordelijk voor de coördinatie tussen- en gezamenlijkheid van de vier provincies gericht op beheren, beschermen en uitdragen van de werelderfgoedwaarde. Zo wordt geborgd dat aan de internationale verplichtingen van Nederland jegens de UNESCO kan worden voldaan. De Siteholder bestaat uit 4 afgevaardigden van de vier colleges van gedeputeerde staten die de samenwerking zijn aangegaan. De algemeen directeur van de RCE is als adviseur betrokken bij de Siteholder.

De reguliere taken van het GO zijn als volgt samen te vatten:

1. Algemene taken
- afstemming en communicatie;
- opstellen, actualiseren en uitvoeren van het managementplan;
- nakomen van de rapportageverplichtingen naar UNESCO; / de verantwoording naar het Rijk
- bevorderen van visievorming ten behoeve van strategieën
- eerste aanspreekpunt voor dit werelderfgoed

2. Beheer van de universele waarden
- stimuleren en controleren van passend beheer;
- tijdig identificeren van en reageren op bedreigingen en ontwikkelingen;
- stimuleren van kennisuitwisseling en expertise;

3. Bescherming van de universele waarden
- stimuleren en controleren van passende bescherming
- tijdig identificeren van en reageren op bedreigingen en ontwikkelingen;
- stimuleren van kennisuitwisseling en expertise;

4. Uitdragen van de universele waarden
- draagvlak, kennisverspreiding en promotie;

5. Organisatie en middelen
- ondersteunen en faciliteren voor beschikbaar krijgen van voldoende middelen

Ad 1: Algemene taken
- afstemming en communicatie;

Teneinde de samenwerking tussen de vier provincies en tussen de Siteholder en externe partijen goed te laten verlopen is afstemming en communicatie van groot belang. Er wordt geparticipeerd in relevante netwerken en samengewerkt in werkgroepen en overlegorganen.

- opstellen, actualiseren en uitvoeren van het managementplan

Een managementplan is sinds 2006 verplicht bij het indienen van nieuwe UNESCO-werelderfgoed-nominaties. Hierin staat hoe de instandhouding van de Hollandse Waterlinies is geregeld. Het is een dynamisch document dat regelmatig wordt herzien. Hij beschrijft op welke manier partijen richting geven aan het beheer, beschermen en uitdragen van het werelderfgoed, waarbij het behoud van de Outstanding Universal Value (OUV) centraal staat.

De Uitzonderlijke Universele Waarde van de Hollandse Waterlinies is:
- Een buitengewoon voorbeeld van een Europees verdedigingssysteem van de moderne tijd dat intact is gebleven;
- Een ingenieus systeem van militaire verdediging door inundatie dat gebruik maakt van eigenschappen en elementen van het aanwezige landschap;
- Uniek in de Europese architectuurgeschiedenis;
- Een illustratie van Nederlandse inventiviteit in land- en waterbeheersing.

Een belangrijk onderdeel van het management plan is de beschrijving van organisatiestructuur en de rollen en verantwoordelijkheden van de betrokken partijen. Daarnaast komt de planologische bescherming, de wijze van beheer en de monitoring van het erfgoed aan de orde. Tot slot bevat het managementplan opgaven waar in de komende periode aan gewerkt gaat worden inclusief een implementatiestrategie.

Veel van de maatregelen in het managementplan zijn inmiddels opgenomen in de ‘governance’ van het siteholderschap. Echter, dit is niet gebeurd voor wat betreft Beheer. In 2024 wordt een onderzoek uitgevoerd naar de minimale verantwoordelijkheid van de Siteholder voor het beheer en de vertaling daarvan naar concrete activiteiten. Deze worden in 2025 geïmplementeerd en uitgevoerd.

- nakomen van de rapportageverplichtingen naar UNESCO; / de verantwoording naar het Rijk

Een rapportageverplichting voortvloeiende uit de nominatie is het opstellen van een overzicht van toekomstige projecten binnen de grenzen van de site. Dit overzicht biedt de mogelijkheid om bij ontwikkelingen in een vroeg stadium de bescherming van de OUV mee te wegen in de planvorming.

- bevorderen van visievorming ten behoeve van strategieën

De primaire verantwoordelijkheid van de Siteholder is het behoud van de universele waarden van het werelderfgoed. Het GO wil dit passend combineren met de ontwikkelingen die in Nederland noodzakelijk zijn, zoals herstel biodiversiteit, woningbouw, waterbeheer, energietransitie, klimaatadaptatie, landbouwtransitie. Het vormen van visie hierop en daaruit voortkomende strategieën voor realisatie zullen worden bevorderd.

- zijn eerste aanspreekpunt voor het Rijk en UNESCO

Het GO is als siteholder van de Hollandse Waterlinies het eerste aanspreekpunt voor Rijk en Unesco.

Ad 2. Beheer van de universele waarden

- stimuleren en controleren van passend beheer;
- tijdig identificeren van en reageren op bedreigingen en ontwikkelingen;
- stimuleren van kennisuitwisseling en expertise;

Uit het onderzoek van 2024 zal blijken welke concrete activiteiten passen bij de verantwoordelijkheid van het GO voor het beheer van de Hollandse Waterlinies. Deze worden in 2025 geïmplementeerd en uitgevoerd. De verwachting is dat deze de aard hebben van monitoren, agenderen en stimuleren zoals ook bij Beschermen en Uitdragen.

Ad 3. Bescherming van de universele waarden

- stimuleren en controleren van de bescherming

Om de bescherming te borgen zijn er binnen het GO 2 gremia werkzaam:

- Werkgroep Bescherming
  Deze werkgroep bestaat uit ambtelijke vertegenwoordigers van de 4 provincies en een adviseur vanuit RCE, onder leiding van een coördinator vanuit het sitebureau. De werkgroep heeft tot taak het uitvoeren van gebiedsanalyses, het zorgdragen voor de harmonisatie van ruimtelijk beleid en het bespreken van casussen mbt ontwikkelingen binnen de site.
- Het Kwaliteitsteam
  Dit team bestaat uit deskundigen op het gebied van planologische ontwikkelingen, ruimtelijke opgaven en cultuurhistorische waarden. Hij is de adviseur voor de Siteholder op complexe vraag-stukken en formuleert visie en strategie op bescherming van de OUV.

- tijdig identificeren van en reageren op bedreigingen en ontwikkelingen;

Voor zowel de Werkgroep Bescherming als het Kwaliteitsteam geldt dat zij een signaalfunctie hebben op het gebied van bedreigingen en ontwikkelingen. De gemeenten zijn eerst verantwoordelijken als het gaat om het toezien op ontwikkelingen en het handhaven bij overtredingen.

- stimuleren van kennisuitwisseling en expertise;

Vanuit de centrale taak worden kennisbijeenkomsten en expertmeetings georganiseerd. Ook stelt het GO ‘instrumenten’ beschikbaar zoals een toolbox, stroomdiagram, leidraden die partners informatie verschaffen over wat te doen bij ontwikkelingen.

Ad 4. Uitdragen van de universele waarden

- draagvlak, kennisverspreiding en promotie;

Voor dit onderdeel is de Werkgroep Uitdragen eerste verantwoordelijke. Deze werkgroep bestaat uit ambtelijke afgevaardigden van de vier provincies, onder leiding van een coördinator van het Sitebureau.

Hoe vaker het verhaal van de Hollandse Waterlinies verteld wordt hoe meer mensen het verhaal leren kennen, herkennen en waarderen. Daarom wordt de historische waarde en de betekenis van de Hollandse Waterlinies gepresenteerd aan een groot publiek door middel van bezoekerscentra, publicaties, evenementen, exposities en educatieve programma’s. Hiervoor wordt op het gebied van publiekscommunicatie en marketing samengewerkt met een aantal partijen:

- Stichting Liniebreed Ondernemen voor de nationale marketing, liniebrede evenementen, netwerk van ondernemers, betrekken vrijwilligers;

- Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) voor internationale marketing;
- Het Kenniscentrum Waterlinies ontsluit zowel digitaal als analoog historische en actuele kennis over de Hollandse Waterlinies.

Voor UNESCO is het heel belangrijk dat het verhaal van het erfgoed door wordt gegeven aan de volgende generaties. Hiervoor is een lespakket beschikbaar en worden op verschillende forten speciale rondleidingen aan schoolklassen gegeven.

3. Ambtelijke ondersteuning

Het sitebureau is het centrale ambtelijke onderdeel dat de samenwerking organiseert, de Siteholder ondersteunt en faciliteert in de uitvoering van haar taken en de centrale spil is in het interprovinciale netwerk.

De personele bezetting ziet er als volgt uit:
1 hoofd sitebureau 0,6fte
1 bureausecretaris 0,4 fte
1 programmaondersteuner 0,6 fte
1 projectleider Uitdragen 0,7 fte
1 webmaster 0,5 fte
1 projectleider Bescherming 0,6 fte

4. De financiën van het GO

4.1 De jaarlijkse provinciale bijdrage

Een deelnemende provincie is jaarlijks een vaste bijdrage verschuldigd aan het orgaan. Het orgaan stelt jaarlijks in de begroting per deelnemende provincie de bijdrage vast voor de instandhouding van het orgaan en uitvoering van taken in dat betreffende begrotingsjaar.

De hoogte van de bijdrage wordt berekend op basis van de totale kosten van het orgaan in het betreffende begrotingsjaar waarbij op grond van de ligging van de Hollandse Waterlinies in de vier provincies onderstaande verdeling in acht wordt gehouden:

Deelnemende provincies	Financiële verdeling
Provincie Noord-Holland	30%
Provincie Utrecht	30%
Provincie Gelderland	30%
Provincie Noord-Brabant	10%

Voor 2025-2028 zijn deze bijdragen respectievelijk € 300.000, € 300.000, € 300.000 en € 100.000.

4.2 Meerjarig exploitatie-overzicht van baten en lasten

Hierna is een meerjarig overzicht opgenomen van de exploitatie voor een tijdspad van 4 jaar. Ten opzichte van het meerjarenoverzicht in de Begroting 2024 kiest het GO er voor om niet alleen de loonkosten van het sitebureau te indexeren maar alle kosten. Daarmee is gewaarborgd dat de uitvoering van de reguliere taken elk jaar op hetzelfde peil kan blijven.

De komende jaren is er nog een zodanige reserve op de begroting van het GO, dat een hogere financiële bijdrage per provincie nog niet nodig is. De verhoging van kosten door het toepassen van indexatie kan de komende jaren (als deze de jaarlijkse € 1 miljoen bijdrage zou overschrijden) namelijk uit de reserve gefinancierd worden. Dit heet in het overzicht “vergoeding aan de provincies vanuit de

reserve" omdat het sitebureau niet zelf rechtstreeks geld uit de reserve kan aanspreken. De afspraak is dat de reserve altijd minimaal 20% van de jaarlijkse totale bijdrage moet bevatten voor incidentele en onverwachte uitgaven.

Een verhoging van de provinciale bijdrage aan het Gemeenschappelijk Orgaan zal in de loop van de jaren wel aan de orde komen, naar verwachting in 2029. Het zal dan om een geringe verhoging gaan. Uitgangspunt is dat het Gemeenschappelijk Orgaan 'mean and lean' werkt en daarbij streeft naar zo min mogelijk uitgaven om de taken uit te kunnen voeren. Daarnaast zullen de extra investeringen van de huidige opbouwjaren over een aantal jaren niet meer aan de orde zijn.

Hiermee kan worden vastgesteld dat de financiële cijfers in overeenstemming zijn met de geformuleerde uitgangspunten, niet alleen in de eerste jaren, maar ook op de lange(re) termijn.

Het saldo uit de voorgaande jaren bedraagt € 696.575 op 31-12-2024. Deze is gebaseerd op de vastgestelde begrotingen voor 2023 en 2024. Bij de ontwerpbegroting 2025 (vj. '24) zal het resultaat uit de voorlopige jaarrekening van 2023 worden gebruikt. De definitieve begroting 2025 (sept. '24) gaat uit van de goedgekeurde jaarrekening 2023.

Begrotingsjaar	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
	Middelen	**Middelen**	**Middelen**	**Middelen**
Saldo voorgaand jaar	€ 696.575	€ 671.682	€ 582.418	€ 438.817
Bijdragen provincies	€ 1.000.000	€ 1.000.000	€ 1.000.000	€ 1.000.000
Vergoeding provincies	€ -	€ 37.500	€ 90.000	€ 145.000
Totaal	*€ 1.696.575*	*€ 1.709.182*	*€ 1.672.418*	*€ 1.583.817*
	Kosten	**Kosten**	**Kosten**	**Kosten**
Programmabureau	€ 404.644	€ 424.876	€ 446.120	€ 468.426
UNESCO	€ 10.500	€ 11.025	€ 11.576	€ 12.155
Siteholderschap	€ 5.250	€ 5.513	€ 5.788	€ 6.078
Communicatie	€ 372.750	€ 391.388	€ 410.957	€ 431.505
Kennis en educatie	€ 115.500	€ 121.275	€ 127.339	€ 133.706
Bescherming incl. Q-team	€ 68.250	€ 71.663	€ 75.246	€ 79.008
Beheer	€ -	€ -	€ -	€ -
Netwerken (regionaal en Europees)	€ 10.500	€ 11.025	€ 11.576	€ 12.155
Totaal	*€ 987.394*	*€ 1.036.763*	*€ 1.088.602*	*€ 1.143.032*
Reserve				
Saldo voorgaand jaar	€ 696.575	€ 671.682	€ 582.418	€ 438.817
Saldo Baten en Lasten	€ 12.606	€ 737	€ 1.398	€ 1.968
Vergoeding volgend jaar	€ -37.500	€ -90.000	€ -145.000	€ -202.500
Saldo	€ 671.682	€ 582.418	€ 438.817	€ 238.285

Toelichting bij de meerjarenbegroting:

- De loonkosten zijn vanaf 2024 geïndexeerd met 5% per jaar cf. Begroting2024. De andere kosten zijn vanaf 2025 geïndexeerd met 5% per jaar.
- In 2027 zal gekeken worden of de bijdragen van de Provincies nog voldoende zijn om de kosten te dekken voor 2028 en volgende jaren.

Balanscijfers in meerjarig perspectief

Balanscijfers 31 december (* € 1.000)	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Vlottende ACTIVA	-	-	-	-
Uitzettingen met een looptijd <1jaar	672	582	439	238
Totaal activa	**672**	**582**	**439**	**238**
Vaste PASSIVA	-	-	-	-
Algemene bedrijfsreserve	697	672	582	439
Resultaat	-25	-89	-144	-201
Eigen vermogen	*672*	*582*	*439*	*238*
Totaal passiva	**672**	**582**	**439**	**238**

Belangrijke punten ten aanzien van de begroting en opmerkingen ten opzichte deze Kadernota:

- Het meerjarige exploitatieoverzicht 2026 – 2029 zal in de komende kadernota worden opgenomen. Alsmede een toelichting op deze meerjarenbegroting.
- In de toelichting op de meerjarenbegroting zal worden stilgestaan bij eventuele incidentele lasten en onvoorziene uitgaven alsmede eventuele financiële risico's
- De geprognosticeerde balansen 2026 -2029 zal eveneens in de komende kadernota worden opgenomen.
- In de toelichting van de balansen wordt ingegaan op de ontwikkeling van de liquiditeitspositie, de solvabiliteitspositie en weerstandsvermogen.
- De 4 provincies die deelnemen in de GO zijn voor hun aandeel aansprakelijk als vermogenstekorten zouden ontstaan.

Geachte leden van Provinciale Staten van Noord-Brabant, Gelderland, Utrecht en Noord-Holland,

Uw provincies zijn samen de ‘siteholder’ voor het UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies. Dat wil zeggen dat zij de verantwoordelijkheid hebben voor het behoud van de unieke en uitzonderlijke universele waarde ervan. Voor de onderlinge samenwerking hieraan hebben uw colleges van GS in 2022 het Gemeenschappelijk orgaan siteholderschap werelderfgoed Hollandse Waterlinies opgericht door vaststelling van een Gemeenschappelijke Regeling. Daarin is vastgelegd dat het orgaan u vanaf 1 februari de algemene financiële en beleidsmatige kaders stuurt voor de begroting van de volgende jaren (Art. 14). Voor 2025 – 2028 staan deze in de bijgevoegde Kadernota2025.

U ontvangt deze ter kennisname. De hierop gebaseerde ontwerpbegroting ontvangt u in april. Daarna kunt u, indien u wenst, uw zienswijze over deze ontwerpbegroting bij het orgaan naar voren brengen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Secretaris Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies

Hollandse Waterlinies
Archimedeslaan 6 | Postbus 406 | 3500 AK Utrecht
M. [redacted] E. [redacted]
www.hollandsewaterlinies.nl

HOLLANDSE WATERLINIES
UNESCO WERELDERFGOED

Bekijk online

EDITIE #04

Voorzitter Producentenorganisatie Edie Engels: “Mossel is fantastisch product”

“De huidige uitdagende tijden vragen veel van de veerkracht van de mosselsector,” zo betoogde voorzitter Edie Engels van de Producentenorganisatie Mosselcultuur. Hij sprak deze woorden uit tijdens de nieuwjaarsreceptie van de PO Mosselcultuur en de Nederlandse Mosselveiling. Met een aanvoer van 28 miljoen kilo was 2023 voor de Nederlandse mosselkwekers een redelijk jaar, vergelijkbaar met 2022. “De kwaliteit van de mossel was gelukkig vanaf het begin prima,” aldus Engels. “Tegelijkertijd ondervonden kwekers nog steeds de gevolgen van de stormen van 2022 en recentere datum.” De voorzitter constateerde verder dat anders dan bij vlees en vis, de mosselsector er helaas niet in slaagde de sterk gestegen kosten te vertalen in hogere prijzen. “De resultaten in de sector lopen van bedrijf tot bedrijf sterk uiteen, van behoorlijk goed tot nog weinig verkocht.”

Lees meer

Zeeuwse mosselen relevant maken voor groeiende gemaksgeneratie

Hoe maken we de Zeeuwse mossel relevant en interessant voor de snel groeiende gemaksgeneratie? Dat was één van de vragen tijdens de Schelpdierconferentie op 18 en 19 januari 2024 op Neeltje Jans. De gemaksgeneratie is nu al goed voor 39 procent van de Nederlandse bevolking en in 2030 behoort de helft van de bevolking hiertoe.

Lees meer

GfK ziet stijging mosselafzet belangrijke Belgische markt

De aankopen van Zeeuwse mosselen in België voor thuisverbruik laten dit seizoen weer een stijgende lijn. De stagnerende trend lijkt daarmee doorbroken. Het aantal huishoudens dat thuis mosselen bereidt is van juli tot en met oktober 2023 met 6 procent gestegen, zo blijkt uit de cijfers van onderzoeksbureau GfK. De totale afzet steeg 6 procent in volume en 3 procent in waarde. Het is niet bekend hoe de buitenshuis consumptie zich ontwikkeld heeft.

Lees meer

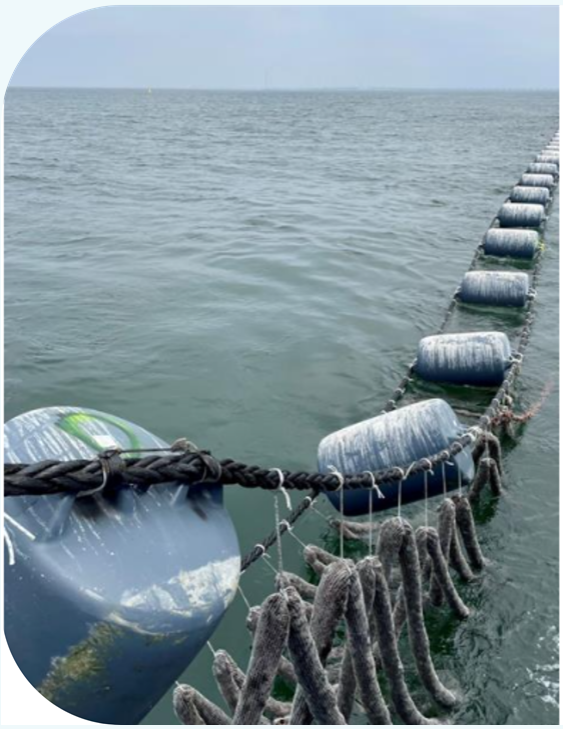

Eva Hartog: “Je zou zomaar jaarrond kunnen oogsten”

Tijdens de Schelpdierconferentie gaf onderzoeker Eva Hartog van HZ University of Applied Sciences een toelichting op de praktijkproef mosselkweek in de Zeeuwse Voordelta van de Noordzee. Najaar 2023 is deze gestart. Met de proef ongeveer 2 kilometer uit de kust van Walcheren (ter hoogte van de oude Roompot) wordt tegemoetgekomen aan de grote wens van de Producentenorganisatie Mosselcultuur om meer ruimte te krijgen voor mosselkweek.

Lees meer →

Mosselsector presenteert zich met nieuwe sectorvideo

Het verhaal van de mossel van zaad tot bord

Mosselkweek is voor de geïnteresseerde leek best een ingewikkeld verhaal. Mosselzaad, MZI's, zaadvisserij en onderwaterlandbouw vragen allemaal uitleg. Juist nu mosselen een steeds belangrijkere rol krijgen in de eiwittransitie binnen ons voedselpatroon, vond de Producentenorganisatie Mosselcultuur het belangrijk om het werk van de mosselkwekers in beeld goed uit de doeken te doen. De net verschenen video 'Het verhaal van de mossel' brengt in 6 minuten het hele traject van zaadval tot de mossel in de pan op aantrekkelijke wijze in beeld. Uniek is dat er letterlijk een kijkje onderwater wordt genomen. Beelden van zaad uitstotende mosselen zijn te zien, maar ook de aanvallen van natuurlijke vijanden als de zeesterren en krabben.

Bekijk de video →

PRODUCENTENORGANISATIE
van de Nederlandse Mosselcultuur

Heb jij een nieuwtje?

MosselMail is een uitgave van Productenorganisatie van de Nederlandse Mosselcultuur.

Tip de redactie! →

Uitschrijven voor deze nieuwsbrief

Provincie Noord-Holland

Commissie Landelijk gebied

Dossiernummer	14452
Extern Zaak ID	2187437
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	12 februari 2024
Agendapunt	10.b
Titel	Faunabeheer: Wijziging Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)
Organisatieonderdeel	BEL/GRN

Geagendeerd	Vergaderdatum
Commissie Landelijk gebied	**12 februari 2024**

Toelichting

Gedeputeerde Staten wijzigen de Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland. Het 20% eigen risico wat wordt ingehouden voor zover het betreft ganzenschade wordt verlaagd naar 5%. Ten aanzien van schadetegemoetkomingen op gronden waarvoor een (erf)pachtovereenkomst met beperkingen geldt, wordt een tekstuele correctie doorgevoerd.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

K. Groenevelt

BEL/GRN

Telefoonnummer +31235144942

koen.groenevelt@noord-holland.nl

Verzenddatum

31 JAN. 2024

Kenmerk

2187437/2192142

Uw kenmerk

Betreft: Wijziging Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland

Geachte leden,

Graag informeren wij u over ons besluit van 30 januari 2024 aangaande de wijziging van onze Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland (hierna: de Beleidsregel). De Beleidsregel ziet op de regels rondom schadetegemoetkomingen die worden uitgekeerd wanneer er sprake is van faunaschade. De wijziging omvat twee zaken: een tekstuele correctie, en de verlaging van het eigen risico.

Tekstuele correctie

Bij de vaststelling van de Beleidsregel is destijds in 2016 een deel van de tekst bij artikel 6, lid I, onder ii. weggevallen. De wijziging corrigeert dit. Het betreft een artikel dat ziet op schadetegemoetkomingen op gronden met (erf)pachtovereenkomsten waar specifieke beperkingen voor gelden.

Verlaging eigen risico

Zoals opgenomen in het Coalitieakkoord 2023-2027 'Verbindend Vooruit' verlagen wij het eigen risico wat bij schadetegemoetkomingen wordt ingehouden bij schade veroorzaakt door grauwe gans, brandgans en kolgans. Dit was sinds 2021 20%, en wordt door de wijziging verlaagd naar 5%.

De wijziging houdt in dat nu 95% van de getaxeerde ganzenschade zal worden uitgekeerd, in plaats van 80%. Ten behoeve van deze wijziging hebben wij het budget voor Faunaschade in de Begroting 2024 met jaarlijks € 2,5 miljoen verhoogd.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Tot slot

BIJ12 voert voor de provincie de afhandeling van schadeaanvragen uit. De wijziging van het eigen risico zal met terugwerkende kracht van toepassing zijn op alle aanvragen die BIJ12 vanaf 1 november 2023 heeft ontvangen, wat gelijkloopt met de start van het schadejaar 2024.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

1 bijlage

- Wijzigingsbesluit Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland

Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 30 januari 2024, nr. 2187437/2192113, tot wijziging van de Beleidsregel van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent de uitvoering en invulling van tegemoetkoming bij schade (Beleidsregel tegemoetkomingschade Noord-Holland)

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland;

gelet op de artikel 15.53 van de Omgevingswet;

gelet op artikel 4:81 van de Algemene wet bestuursrecht;

overwegende dat Gedeputeerde Staten het wenselijk achten vast te leggen op welke wijze zij uitvoering en invulling geven aan hun bevoegdheden tot het verlenen van tegemoetkomingen in schade, voortvloeiend uit de hiervoor genoemde artikelen opdat alle betrokkenen daar in hun beleid, initiatieven en besluitvorming rekening mee kunnen houden;

Besluiten:

ARTIKEL I
De Beleidsregel tegemoetkomingschade Noord-Holland wordt als volgt gewijzigd:

A
In artikel 5 komt het vierde lid te vervallen, onder vernummering van het vijfde tot en met achtste lid tot vierde tot en met zevende lid.

B
Artikel 6 lid l onder ii komt als volgt te luiden:

ii) waarvoor een (erf)pachtovereenkomst is gesloten en aan deze gronden beperkingen in het landbouwkundig gebruik, of beperkingen ten aanzien van het bestrijden van schadeveroorzakende diersoorten zijn verbonden;

ARTIKEL II
Dit besluit treedt in werking op de dag na plaatsing in het provinciaal blad.

Haarlem, 30 januari 2024,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

A. Th. H. van Dijk, voorzitter.

M.J.H. van Kuijk, provinciesecretaris.

Toelichting

In verband met de inwerkingtreding van de Omgevingswet is het noodzakelijk dat de verwijzingen naar wetsartikelen en de gebruikte terminologie wordt aangepast in deze beleidsregel. Dat is bij deze wijziging nog niet aan de orde. Totdat de beleidsregel wordt aangepast aan de Omgevingswet, blijft deze onverkort gelden, zij het dat de grondslag nu wel uit de Omgevingswet voortvloeit. Vooruitlopend op die aanpassing, worden nu twee wijzigingen doorgevoerd.

Ten eerste wordt het eigen risico dat wordt ingehouden op de te verlenen tegemoetkoming verlaagd van 20% naar 5% bij schade veroorzaakt door grauwe gans, brandgans en kolgans, zoals opgenomen in het Coalitieakkoord 2023-2027 ‘Verbindend Vooruit’.

Ten tweede wordt een correctie doorgevoerd ten aanzien van artikel 6, lid l onder ii. Bij de vaststelling van de beleidsregel is destijds bij dit artikel een deel van de tekst weggevallen.

Schade aangericht op gronden die verpacht zijn in een reservaat dient niet voor een tegemoetkoming in aanmerking te komen. Dit geldt ook voor schade op gronden waarvoor een (erf)pachtovereenkomst met een natuurterreinbeherende instantie is afgesloten, al ligt dit anders als er geen beperkingen aan het landbouwkundig gebruik van de gronden zijn verbonden. Bij landbouwkundige beperkingen gaat het bijvoorbeeld om de situatie waarin het agrarisch gebruik van de gronden ondergeschikt is aan het natuurbeheer. Hetzelfde dient te gelden voor die gronden waarvoor met anderen dan een natuurterreinbeherende instantie een (erf)pachtovereenkomst is afgesloten en indien uit deze overeenkomst beperkingen ten aanzien van het landbouwkundig gebruik of beperkingen ten aanzien van het bestrijden van schade volgen. Dit kan blijken uit de (erf)pachtovereenkomst of uit de bestemming die op de percelen berust.

Onbegrijpelijk!! De gemeente Haarlemmermeer gaat 393 gezonde bomen kappen!

In een wereld waar dagelijks gepleit wordt voor behoud van bomen, behoud van natuurlijke leefomgeving, voorkomen klimaatverandering etc. is het onbegrijpelijk dat, de gemeente Haarlemmermeer 393 gezonde, relatief jonge bomen gaat kappen zonder dringende noodzaak.
Het betreft hier de Populierenrij op de Geniedijk: beschermd Provinciaal landschap

Hier staan 271 Zwarte Populieren (Populus Nigra). De Zwarte Populier is onze zeldzaamste inheemse boomsoort en geldt in de natuur als een van de meest bedreigde boomsoorten in Europa. Verder staan er 122 Canadese Populieren (Populus Canadensis Robusta) een kruising.
De bomen zijn volgens de aangeleverde boomrooilijst bij de kapvergunning, geplant tussen 1980 en 2000. De meeste Populieren zijn uit 1995 en daarmee 28 jaar oud. De oudste bomen op de Geniedijk zijn 43 jaar en de jongste bomen 23 jaar. Dat is voor populieren een jonge leeftijd.
De populier kan 150 tot 200 jaar oud worden.

De bomen moeten gerooid worden, omdat de Gemeente vindt dat ‘alle’ bomen aan het eind van hun levensfase zouden zijn en mogelijk een gevaar voor de volksgezondheid kunnen vormen. Er is geen onderzoek gedaan naar de gezondheid van de individuele bomen of eventueel gevaar voor de veiligheid.
De Canadese Populier (kruising) staat bekend als ”gevaarlijk” op latere leeftijd door spontane takbreuk: dit geldt uitdrukkelijk niet voor de Zwarte Populier. Waarom moeten dan ook 271 gezonde Zwarte Populieren gekapt worden?
In mijn ogen is het kappen van gezonde bomen verspilling van groen kapitaal en gemeenschapsgeld.

Ik wil inzoomen op de wilde dieren van de Geniedijk.
De Geniedijk is een groene corridor van oost naar west door de Haarlemmermeer, maakt deel uit van de ecologische hoofdstructuur en is daarmee voor veel dieren van levensbelang. Deze groene corridor voorkomt versnippering van leefgebieden en helpt de wilde dieren zich te verplaatsen en te handhaven in onze polder. Het is een van de weinige bomenrijen in dit gebied.

Door het radicaal verwijderen van alle Populieren op de Geniedijk gaat het leefgebied van veel specifieke diersoorten verloren en wordt het ecosysteem ernstig beschadigd. Het ecosysteem begint in de grond en het water, waarin veel insecten, bacteriën en schimmels leven. Zij dienen als voedsel voor o.a. de kleine zoogdieren, vissen en vogels, die op hun beurt weer voedsel zijn voor de roofvogels. De Populieren maken een groot deel uit van dit ecosysteem.

De ene boomsoort is de andere boomsoort niet. Onder Populieren komen volgens wetenschappelijk onderzoek 189 soorten insecten en mijten voor.
Onder Iepen maar 124 soorten: dat betekent dus een verlies in aantal van 65 soorten.

De wilde dieren leven op en rond de Geniedijk en gebruiken de bomen om te foerageren, te nestelen, vanuit te jagen en om in te schuilen. Hier leven diersoorten als Vossen, Boomvalken, Buizerds, Havik, Sperwers, Ransuilen, Kerkuilen, Konijnen, Huismussen, Bunzingen, Wezels, Boommarters, 5 soorten Vleermuizen, etc. Veel dieren staan op de Rode Lijst, omdat ze bedreigd worden in hun voortbestaan.
De ontheffingsvergunning voor de kap is door de Provincie alleen afgegeven voor twee

soorten Vleermuizen en de Buizerd. Door het compleet verwijderen van alle Populieren op de Geniedijk gaat het leefgebied van veel specifieke diersoorten verloren. Er is voor de meeste dieren geen alternatief aanwezig.
Aan de kleine Iepen bomen, die terug geplant gaan worden, hebben de grotere dieren de eerstkomende tientallen jaren niets: de bomen zijn vooralsnog te klein en te instabiel om een stevig nest of hol in te kunnen maken. En voor de insecten die specifiek afhankelijk zijn van de Populieren is hun leefgebied dan totaal verloren.

Ook de Boomvalk heeft hier een nest, hoog in de Populieren en leeft van o.a. kleine vogels en libellen, specifiek voor populieren singels. Dit Boomvalkenpaar nestelden voorheen in de Populieren op de Geniedijk bij Graan voor Visch in Hoofddorp. Ze zijn daar verjaagd bij het kappen van de Populieren in een vorige fase, terwijl hun nest jaarrond wettelijk beschermd was en is op grond van de Europese Vogelrichtlijn en in Nederland ook via de Wet Natuurbescherming.

Bij de verleende ontheffing was een van de voorschriften dat de Gemeente jaarlijks zou monitoren wat het effect was van het vervangen van oudere bomen door jonge bomen van een ander soort op de aanwezige vleermuizen en roofvogels in de eerdere fases. Doel was om meer inzicht te krijgen in de effecten van het project voor de volgende fases. Dit is helaas niet gemonitord voor de roofvogels, maar ook niet voor het effect op het aanwezige ecosysteem.

Er is dus niet alleen een morele verplichting, maar ook een wettelijke verplichting om deze dieren en hun leefomgeving te beschermen. Tevens geldt er een wettelijke zorgplicht voor alle in het wild levende planten en dieren in Nederland. Dit houdt in dat men nadelige gevolgen voor planten en dieren, in redelijkheid zo veel mogelijk nalaat of maatregelen neemt om onnodige schade aan dieren en planten te voorkomen!

Ik roep u dan ook op om te helpen om het kappen van de Populieren op de Geniedijk in de gemeente Haarlemmermeer te voorkomen. Het belang van deze bomen is te groot. Er is geen dringende noodzaak om de bomen nu te kappen. En misschien kunnen we samen zoeken naar een mogelijkheid om de bomen te behouden voor de bewoners van de Haarlemmermeer en de Provincie Noord Holland, **mens en dier**, door bijvoorbeeld goed monitoren en onderhouden van de bomen en op tijd snoeien of vervangen, daar waar het nodig is voor de veiligheid.

"Waar een wil is, is een weg met bomen 🌳🌳🌳🌳 en in dit geval een dijk met Populieren”.

--
Met vriendelijke groeten,
Fauna Haarlemmermeer
Corinne Kalisvaart

Provincie Noord-Holland

Commissie Landelijk gebied

Dossiernummer	14342
Extern Zaak ID	2101110
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	12 februari 2024
Agendapunt	11.b
Titel	Water: Openstelling 2024 Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022 (C-agenda Landelijk Gebied 12-02-2024)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Geagendeerd	Vergaderdatum
Commissie Landelijk gebied	**12 februari 2024**

Toelichting

In het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 is aangegeven dat de provincie het verbeteren van de kwaliteit van zwemlocaties en het ontwikkelen van nieuwe locaties stimuleert. De 'Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022' levert hieraan een bijdrage. Het subsidieplafond voor 2024 wordt vastgesteld op € 150.000,- en de indieningstermijn is de periode van 21 februari 2023 tot en met 1 oktober 2024. Het GS-besluit houdt alleen openstelling in 2024 in. Jaarlijks zal bekeken worden of de openstelling gecontinueerd wordt.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

Mw. S. van Winsen

BEL/OMB

Telefoonnummer +31646325487

suzanne.van.winsen@noord-holland.nl

Verzenddatum

31 JAN 2024

Kenmerk

2101110/2184974

Uw kenmerk

Betreft: Openstelling 2024 Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022

Geachte leden,

Ter uitvoering van artikel 167, tweede lid, van de Provinciewet (inzake de actieve informatieplicht) brengen wij u ter kennis dat wij op 30 januari 2024 voor de Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022 het subsidieplafond en de indieningstermijn voor 2024 hebben vastgesteld.

Inleiding

In het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022 - 2027 is naast uitbreiding van het aantal zwemwaterlocaties tevens als ambitie opgenomen de kwaliteit van het zwemwater met stimuleringsbeleid te verbeteren. Dit is een voortzetting van het beleid in de afgelopen planperiode (Watervisie 2021). Vanaf 2018 heeft de provincie jaarlijks een 'Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland' opengesteld om locatiebeheerders en waterbeheerders te stimuleren de kwaliteit van het zwemwater te verbeteren.

Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022

In 2022 is de uitvoeringsregeling door GS opnieuw vastgesteld (registratienummer 1752750/1752751). De looptijd van de uitvoeringsregeling is tot en met 2027 en sluit daarmee aan bij het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022 - 2027.

De locatiebeheerders en waterbeheerders zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van de zwemwaterlocaties. Indien het een door de provincie aangewezen en/of potentiële zwemlocatie betreft kunnen zij op grond van de uitvoeringsregeling een subsidie aanvragen. De uitvoeringsregeling is van toepassing op drie typen activiteiten die gericht zijn op het duurzaam verbeteren van de bacteriologische kwaliteit (E. coli en intestinale enterococcen) van het zwemwater of potentieel zwemwater, of op de structurele vermindering van de blauwalgenproblematiek. De drie typen activiteiten betreffen gebiedsonderzoek, beheermaatregelen en investeringsmaatregelen.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

De subsidie voor onderzoek bedraagt volgens de regeling 75% van de subsidiabele kosten tot maximaal € 15.000,-. De subsidie voor beheermaatregelen en investeringsmaatregelen bedragen 75% van de subsidiabele kosten tot een maximum van € 75.000,-.

Terugblik openstelling 2023
Het subsidieplafond in 2023 was € 200.000,- en hiervan is circa de helft benut. De voorgaande jaren was dit niet het geval en werd het subsidieplafond wel bereikt. De subsidieregeling is succesvol, maar de zwemwaterkwaliteit is nog niet overal goed. Het droger worden van zomers en in samenhang hiermee minder verversing van het water is een van de belangrijke oorzaken. Tegelijkertijd neemt de omvang van het buiten recreëren toe, met kans op extra vervuiling en daarnaast neemt plaatselijk ook het aantal watervogels toe (vogelpoep is een bron van bacteriën). Op dit moment zijn er, zo blijkt uit metingen die zijn uitgevoerd in 2023, nog 23 van de 151 plekken die niet 'goed' of 'uitstekend' scoren, maar 'aanvaardbaar' of 'slecht'. Meer informatie hierover is te vinden op www.zwemwater.nl.

Openstelling 2024

Besloten is om het beleid te continueren door het openstellen van de betreffende uitvoeringsregeling voor het jaar 2024. Het subsidieplafond voor 2024 is vastgesteld op € 150.000,- en de indieningstermijn betreft de periode van 21 februari 2024 tot en met 1 oktober 2024.

Tot slot

Het GS-besluit houdt alleen openstelling in 2024 in. Jaarlijks zal bekeken worden of de openstelling gecontinueerd wordt.

Wij gaan ervan uit u op deze wijze voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

2 bijlage(n)

- Uitvoeringsregeling verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022 - 2027

- Besluit tot vaststelling subsidieplafond en de indieningstermijn voor 2024 op grond van de Uitvoeringsregeling verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022

Provincie Noord-Holland

2022 *

PROVINCIAAL BLAD

Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 1 februari 2022, nr. 1752750/ 1752751, tot vaststelling van de Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland;

Gelet op artikel 2 van de Algemene subsidieverordening Noord-Holland 2011;

Overwegende:
- de Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden;
- dat in Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022 - 2027 is vastgelegd dat de Provincie Noord-Hollandverbetering van de kwaliteit van zwemlocaties stimuleert;

dat in Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022 - 2027 is vastgelegd dat de Provincie Noord-Holland ontwikkeling van nieuwe zwemlocaties stimuleert.

Besluiten vast te stellen:

Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022

Artikel 1

In deze regeling wordt verstaan onder:

a. beheermaatregel: werkzaamheid die een of meerdere malen per jaar wordt uitgevoerd;
b. investeringsmaatregel: eenmalige maatregel met een meerjarig effect;
c. zwemwaterlocatie: door Gedeputeerde Staten aangewezen locatie als bedoeld in artikel 10b van de Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden;
d. potentiële zwemwaterlocatie: locatie die nog niet is aangewezen maar waarvan uit gebiedsonderzoek blijkt dat deze, na het treffen van beheer- of investeringsmaatregelen, door Gedeputeerden Staten kan worden aangewezen als zwemwaterlocatie;
e. gebiedsonderzoek: onderzoek gericht op het vinden van oorzaken van vóórkomen van blauwalgen of bacteriën in een specifiek gebied en het nemen van maatregelen hiertegen.
f. locatiehouder: degene die gelegenheid biedt tot baden en zwemmen en die zorgt draagt voor beheer en onderhoud van de locatie.

Artikel 2

Subsidie wordt verstrekt aan waterbeheerders en locatiehouders van zwemwaterlocaties of potentiële zwemwaterlocaties in Noord-Holland.

Artikel 3

1. Subsidie kan worden verstrekt voor de volgende activiteiten, gericht op het duurzaam verbeteren van de bacteriologische kwaliteit van het zwemwater of potentieel zwemwater of op de structurele vermindering van de blauwalgenproblematiek:
   a. gebiedsonderzoek;
   b. beheermaatregelen;
   c. investeringsmaatregelen.

2. Subsidie voor beheermaatregelen wordt voor maximaal één zwemseizoen verstrekt, en uitsluitend indien en voor zover de beheermaatregelen additioneel zijn ten opzichte van de reguliere eerdere jaarlijkse beheerinspanningen.

Artikel 4

1. Een aanvraag om subsidie bevat tenminste:
   a. een begroting van de kosten van de activiteit;
   b. een financieringsplan van de kosten van de activiteit;
   c. een inhoudelijke beschrijving van de activiteit;
   d. indien het betreft een aanvraag door een waterbeheerder om een subsidie voor beheer- of investeringsmaatregelen, een brief van de locatiehouder, waaruit blijkt dat deze instemt met de voorgenomen maatregelen;
   e. indien het betreft een aanvraag door een locatiehouder om een subsidie voor beheer- of investeringsmaatregelen, een brief van de waterbeheerder, waaruit blijkt dat deze instemt met de voorgenomen maatregelen;
   f. voor zover het betreft een aanvraag om een subsidie voor beheermaatregelen, een onderbouwing waaruit blijkt dat de beheermaatregelen additioneel zijn ten opzichte van de reguliere eerdere jaarlijkse beheerinspanningen;
   g. voor zover het betreft een aanvraag om een subsidie voor de structurele vermindering van de blauwalgenproblematiek, gegevens (metingen en visuele waarnemingen) die aantonen dat er sprake is van een dergelijke problematiek.
2. Een aanvraag om subsidie wordt ingediend door middel van het voor deze uitvoeringsregeling op www.noord-holland.nl/Loket/Subsidies beschikbaar gesteld formulier.

Artikel 5

Gedeputeerde Staten stellen een subsidieplafond en de periode waarbinnen de aanvragen kunnen worden ingediend, vast.

Artikel 6

1. Een aanvraag om subsidie is tijdig ingediend indien de aanvraag is ontvangen binnen de periode, bedoeld in artikel 5.
2. Een aanvraag om subsidie die buiten de in het vorige lid genoemde periode wordt ontvangen, wordt geweigerd.
3. Gedeputeerde Staten beslissen binnen 16 weken na ontvangst van de aanvraag om subsidie.

Artikel 7

Aanvragen om subsidie worden behandeld op volgorde van ontvangst.

1. Wanneer een aanvrager op grond van artikel 4:5 van de Algemene wet bestuursrecht de gelegenheid heeft gehad de aanvraag aan te vullen, geldt als datum van ontvangst van de aanvraag, de datum waarop de aanvraag is aangevuld.
2. Indien meerdere aanvragen op dezelfde dag worden ontvangen en door honorering van deze aanvragen het subsidieplafond wordt overschreden, wordt de aanvraag met de laagste projectkosten als eerste in behandeling genomen.
3. Indien toepassing van het vorige lid er toe leidt dat aanvragen gelijk eindigen, wordt rangschikking van die aanvragen bepaald door loting.

Artikel 8
Subsidie wordt in ieder geval geweigerd indien:
a. de activiteit financieel niet haalbaar is;
b. de uitvoering van de activiteit is gestart voordat de aanvraag is ontvangen;
c. voor de desbetreffende zwemwaterlocatie of potentiële zwemwaterlocatie of hetzelfde type onderzoek, beheer- of investeringsmaatregel al een subsidie op grond van deze regeling of op grond van de Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2018 of 2019 is verstrekt.

Artikel 9
1. Subsidie wordt verstrekt voor de rechtstreeks aan de activiteit toe te rekenen kosten.
2. Er wordt uitsluitend subsidie verstrekt voor kosten die zijn gemaakt na het indienen van de aanvraag om subsidie.

Artikel 10
1. De subsidie voor onderzoek, zoals bedoeld in artikel 3, eerste lid, onder a, bedraagt 75% van de subsidiabele kosten tot maximaal € 15.000,-.
2. De subsidie voor beheermaatregelen, zoals bedoeld in artikel 3, eerste lid, onder b, bedraagt 75% van de subsidiabele kosten tot maximaal € 75.000,-.
3. De subsidie voor investeringsmaatregelen, zoals bedoeld in artikel 3, eerste lid, onder c, bedraagt 75% van de subsidiabele kosten tot maximaal € 75.000,-.
4. Indien dezelfde activiteit uit anderen hoofde wordt gesubsidieerd, wordt een zodanig subsidiebedrag verstrekt dat het totaal van alle subsidies ten hoogste 100% van de subsidiabele kosten bedraagt.
5. Indien toepassing van voorgaande leden zou leiden tot het overtreden van het verbod op het geven van staatssteun in de zin van artikel 107, eerste lid, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, wordt het subsidiebedrag in afwijking van het eerste lid zodanig vastgesteld dat het totaal van alle subsidies voor de activiteit niet hoger is dan het bedrag dat op grond van de van toepassing zijnde vrijstellingsverordeningen van de Europese Commissie verstrekt mag worden.
6. Gedeputeerde Staten verstrekken geen subsidies van minder dan € 5.000,-.
7. Bij subsidies van minder dan € 10.000,- gaat geen beschikking omtrent subsidieverlening aan de subsidievaststelling vooraf.

Artikel 11
In de subsidieverlening kunnen Gedeputeerden Staten een verplichting opnemen omtrent de datum waarop de gesubsidieerde activiteiten zijn afgerond.

Artikel 12
1. Een aanvraag tot vaststelling wordt ingediend binnen 13 weken na voltooiing van de activiteit.
2. Indien de subsidieontvanger een gemeente, of een openbaar lichaam dat is ingesteld op grond van hoofdstuk I, II of IV van de Wet gemeenschappelijke regelingen is, wordt de aanvraag tot vaststelling van de subsidie ingediend uiterlijk 1 augustus van het jaar volgend op het jaar waarin de activiteit is voltooid.

3. Gedeputeerde Staten stellen voor de aanvraag tot vaststelling een formulier beschikbaar op www.noord-holland.nl/Loket/Subsidies.
4. Gedeputeerde Staten beslissen binnen 13 weken na ontvangst van de aanvraag tot vaststelling van de subsidie.

Artikel 13

1. Deze regeling treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het provinciaal blad waarin zij wordt geplaatst.
2. Deze regeling vervalt met ingang van 1 januari 2028.
3. Deze regeling wordt aangehaald als Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022.

Haarlem, 1 februari 2022

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland

A.Th.H. van Dijk, voorzitter

R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Provincie Noord-Holland

2024 | *

PROVINCIAAL BLAD

Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 30 januari 2024, nr. 2101110/2101152 tot vaststelling van het subsidieplafond en indieningstermijn voor 2024 op grond van de Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland;

Gelet op artikel 5 van de Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022;

Besluiten:

Artikel 1
Gedeputeerde Staten stellen voor 2024 een subsidieplafond van € 150.000,- vast.

Artikel 2
Het subsidieplafond wordt verdeeld overeenkomstig artikel 7 van de Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2022.

Artikel 3
De periode voor het indienen van een aanvraag loopt van 21 februari 2024 tot en met 1 oktober 2024.

Artikel 4
Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het provinciaal blad waarin het wordt geplaatst.

Haarlem, 30 januari 2024

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland

A.Th.H. van Dijk, voorzitter

M. van Kuijk, provinciesecretaris

metropool
regioamsterdam

Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht (editie 78 - 23 januari 2024)

Geachte Raadsleden en Statenleden in de Metropoolregio Amsterdam,

Met deze maandelijkse brief informeren wij u in het kort over actuele ontwikkelingen van de samenwerking in de MRA. Dit maandelijkse MRA Raads- en Statenleden Bericht wordt ook gearchiveerd op de MRA-website.

Nieuws uit de Metropoolregio Amsterdam

- Topbestuurders waarschuwen Den Haag: 'Intrekken investeringen Noord-Zuidlijn funest voor Nederland'
- Mijlpaal op weg naar nieuw stadsdeel met 15.000 woningen in Lelystad
- Hoogste hypotheken voor starters op de woningmarkt in MRA
- Oproep regiobestuurders: behoud Wijdemeren voor Gooi en Vechtstreek
- Aantal inwoners MRA gegroeid in 2023, krimp in 10 MRA-gemeenten
- Grootste groep recente immigranten in MRA komt uit India
- Grondstoffenregisseur MRA in podcast RVO over aanpak bedrijfsafval in 2024
- Internationaal onderzoek: Nederlandse economie loopt achter op gebied van duurzaamheid
- Ondersteuning voor MRA-gemeenten bij realiseren ambities duurzaamheid
- Ontwikkeling studentenwoningen Kronenburg Amstelveen in zicht
- Houtbouw voorbij de mythes: 'Denk vanaf het begin in hout, dan krijg je heel andere oplossingen'
- Musea ontvangen recordaantal bezoekers uit Nederland
- Handreiking Brede Welvaart ontwikkeld voor overheden in MRA
- Haarlemmermeer voor 18e keer economisch sterkste gemeente van Nederland

Enquête raads- en Statenleden over de MRA Samenwerking

Alle raads- en Statenleden hebben via e-mail op 9 januari een enquête ontvangen om hun ervaringen met de MRA-samenwerking in het overgangsjaar 2022 en in 2023 op te halen. In de MRA Raadtafel van 12 december is dit besproken. Het verzoek is deze enquête uiterlijk in te vullen op 28 januari 2024. Hoe meer leden van raden en Staten de enquete invullen, hoe beter het beeld is dat de leden van de Raadtafel, het MRA Bestuur en de leden van de Algemene Vergadering krijgen van het functioneren van de nieuwe MRA-samenwerking in de praktijk.

Nieuwe podcast in serie Metropoolregio Actueel: Houtbouw

Op Spotify worden de podcasts van de reeks Metropoolregio Actueel geplaatst. Recent is de podcast over Houtbouw toegevoegd. De podcast over Duurzaam & Circulair is opgenomen en wordt deze week gepubliceerd. Gevolgd door een podcast

over de bedrijventerreinenstrategie en de OV-transitie, en daarna een over de concept-MRA Agenda.

Eerder zijn de volgende podcasts gepubliceerd via Spotify:

- Gezondheid in de MRA
- Toerisme
- Water (te veel, te weinig en verzilting)
- Huisvesting Aandachtsgroepen
- Energie-armoede en -rechtvaardigheid
- Toekomstbestendig bouwen
- Brede welvaart

De podcasts duren elk circa een half uur en gaan over onderwerpen die aan de orde komen in de nieuwe MRA Agenda. Wanneer u zich abonneert op de reeks in Spotify, wordt u automatisch geïnformeerd.

Agenda's en verslagen Bestuur, Algemene Vergadering, Raadtafel en Platforms
Alle informatie, agenda's en stukken van het MRA Bestuur, MRA Raadtafel, MRA Algemene Vergadering, en de platforms Economie, Ruimte en Mobiliteit kunt u vinden op de website van de MRA. Hieronder staan de data van de eerstvolgende Raadtafel en Algemene Vergadering:

Agenda	*MRA Raadtafel*	*MRA Algemene Vergadering*
vr 1 maart 2024	di 12 maart 2024 19.30 uur	22 maart 2024 10.00 uur

Eén pagina voor Jaarplanning, Termijnagenda, Voortgangsnota en proces nieuwe MRA Agenda
Op de website van de MRA is een speciale pagina gemaakt met daarop de Jaarplanning 2024, de meest recenteTermijnagenda en het proces van de nieuwe MRA Agenda. Op de Jaarplanning treft u alle MRA-overleggen, waaronder alle bijeenkomsten van het Bestuur, de Algemene Vergadering, de Raadtafel en de bestuurlijke platforms.

Het eerstvolgende Bericht aan raden en Staten wordt eind van de volgende maand naar alle griffiers verzonden.

Middels deze brief hopen wij u voor dit moment voldoende te hebben geïnformeerd. Voor vragen of opmerkingen ben ik altijd bereikbaar.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Directeur Metropoolregio Amsterdam
[redacted]@metropoolregioamsterdam.nl
[redacted]

*) De 33 deelnemers van de MRA zijn de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Diemen, Haarlemmermeer, Ouder-Amstel, Uithoorn, Amsterdam, Almere, Lelystad, Blaricum, Gooise Meren, Hilversum, Huizen, Laren, Wijdemeren, Beverwijk, Heemskerk, Uitgeest, Velsen, Edam-Volendam, Landsmeer, Oostzaan, Purmerend, Waterland, Wormerland, Zaanstad, Bloemendaal, Haarlem, Heemstede, Zandvoort, de provincies Noord-Holland en Flevoland, en de Vervoerregio Amsterdam.
**) De 7 deelregio's zijn: Almere-Lelystad, Amstelland-Meerlanden, Amsterdam, Gooi en Vechtstreek, IJmond, Zaanstreek-Waterland en Zuid-Kennemerland.

Dit digitale 'MRA Raads- en Statenleden Bericht' verschijnt maandelijks, met uitzondering van de zomermaanden.

Bestuurlijke Adviescommissie Landelijk Gebied

1 februari 2024

Interprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

Agenda

Betreft	Regulier overleg
Vergaderdatum en -tijd	1 februari 2024, 10.00-12.00 uur
Locatie	MS Teams
Deelnemers	Leden BAC Landelijk Gebied F. Wiersma (Fr; voorzitter), B. Potjer (ZH; vicevoorzitter) H. Emmens (Gr), M. de Vries (Fr), J. Otter (Dr), M. von Martels (Ov), G.H. ten Bolscher (Ov), H. Zoet (Gld), H. Hofstra (Fl), J. Klopman (Fl), M. Sterk (Ut), H. Bakker (Ut), J. Beemsterboer (NH), R. Kocken (NH), M. van Leeuwen (ZH), F. Rijkaart (ZH), W. Nielen (Ze), A. Vael (Ze), W. Dirken (NB), M. Oudenhoven (NB), H. Roijackers (NB), L. Faassen (Li), J. Kuntzelaers (Li) Ambtelijke vertegenwoordiging W. Brenkman (voorzitter AAC LG), S. van Wely (voorzitter AAC LG), J. van der Endt (BIJ12), R. Messelink, T. van den Heuvel, M. Hoevenaars, C. Rodenburg, L. Adolfse, O. de Jong, P. van Oort (IPO)
Verhinderd	PM

1. Opening en vaststelling agenda

a. Opening

b. Vaststelling agenda

U wordt verzocht de agenda voor het overleg van de BAC Landelijk Gebied van 1 februari vast te stellen**.**

2. Bespreekpunten

Natuur

a. Convenant gelijkberechtiging bij uitgifte gronden voor natuurdoeleinden

De DG Natuur en Visserij geeft een toelichting op de stand van zaken van een door de provincies met de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezit (VGG) en natuur-organisaties te ondertekenen convenant over de toepassing van het uitgangspunt van gelijkberechtiging bij de verkoop van gronden voor natuurdoeleinden. U wordt aansluitend verzocht een oordeel over het convenant te geven.

b. Natuurbrandpreventie

U wordt, mede met het oog op het op 4 april voorziene bestuurlijke overleg met de minister voor Natuur en Stikstof, verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van met de minister te maken afspraken over natuurbrandpreventie.

Fauna

c. Interventierichtlijn wolf-vee en definitie probleemwolf
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de interventierichtlijn wolf-vee en de definitie probleemwolf.

Gebiedsgerichte aanpak

d. Beoordeling maatregelpakketten
U wordt verzocht in te stemmen met de in de (u in week 4 na te zenden) IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de beoordeling van provinciale maatregelpakketten.

VTH

e. Aanscherping prioritering regulier toezicht stikstof 2024
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de voorgestelde aanpak prioritering regulier toezicht stikstof 2024 en de mogelijkheid bij de uitwerking hiervan provinciaal maatwerk te leveren.

f. Gezamenlijk optrekken uitwerken mogelijk verplichtend spoor
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van een gezamenlijke voorbereiding van mogelijk intrekkingsbeleid.

Strategie

g. Verkenning alternatieven KDW
U wordt verzocht één van de portefeuillehouders Strategie te mandateren en op basis van een vooruitblik op de uitkomsten van de inhoudelijke verkenning de hoofdlijn vast te stellen voor de inbreng in de op 15 februari voorziene bestuurlijke consultatiesessie met de minister voor Natuur en Stikstof over alternatieven voor de kritische depositiewaarde (KDW) in de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn).

h. Zienswijze Ontwerp-NPLG
U wordt verzocht op hoofdlijnen aandachtpunten te benoemen voor de door het IPO-bestuur vast te stellen gezamenlijke zienswijze op het van 16 januari tot en met 26 februari ter inzage liggende Ontwerp-NPLG. De met de provinciale NPLG-strategen voor te bereiden conceptzienswijze wordt u, gezien de korte doorlooptijd, nagezonden.

i. Strategische agenda 2024
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de strategische agenda van het programma Landelijk Gebied voor de eerste twee kwartalen van 2024.

j. HNP-werkplan 2024
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van het werkplan Huis van de Nederlandse Provincies 2024.

3. Hamerstukken

Landbouw

a. Convenant versnellen innovatie duurzame veehouderij
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van het voorstel voor een gezamenlijke inzet bij het versnellen van innovatie ten behoeve van duurzame veehouderij.

Natuur

b. Inrichting tijdelijk voorbereidingsteam Natuurherstelwet
U wordt verzocht in te stemmen met het voorstel voor de hernieuwde opdracht en de inrichting van een tijdelijke organisatie om de gezamenlijke provincies op de Natuurherstelwet voor te bereiden en de implementatie goed te laten verlopen.

c. Natuurinclusief isoleren
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van het in het bestuurlijke overleg van 15 december met de minister voor Natuur en Stikstof overeengekomen inzet op natuurinclusief isoleren.

Fauna

d. Versnelling tegemoetkomingsproces wolvenschade
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van opties tot versnelling van de afhandeling van het tegemoetkomingsproces voor wolvenschade.

e. Herziening tegemoetkomingssystematiek faunaschade
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de toekomstige wijze van het bepalen van tegemoetkomingen voor faunaschade.

f. Staatssteun faunaschaderegeling
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de tegemoetkomingsregeling faunaschade in relatie tot staatssteun.

VTH

g. Interbestuurlijke samenwerking verdeling toekomstige stikstofruimte
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de werkwijze voor de interbestuurlijke samenwerking bij de verdeling van toekomstige stikstofruimte.

h. Dagvaarding Greenpeace
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de dagvaarding van Stichting Greenpeace Nederland van de Staat der Nederlanden op het vlak van stikstof en de mogelijk uit een rechterlijke uitspraak ter zake voortvloeiende consequenties.

Informatievoorziening stikstof

i. **Hoofdbevindingen Wsn-rapportages 2 en 3**
U wordt, op basis van de uit de hoofdbevindingen van de Wsn-rapportages 2 en 3 afgeleide aanbevelingen aan de provincies, verzocht de IPLG opdracht te geven tot het uitwerken van de opvolging van de aanbevelingen.

4. Mededelingen

a. **Appreciatie Agenda Natuurinclusief**

b. **Breinaaldanalyse natuurdoelanalyses door Ecologische Autoriteit**

c. **Programma BAC-tweedaagse 27/28 maart**

5. Ter informatie

a. **Overzicht rechterlijke uitspraken**
U wordt verzocht kennis te nemen van recente rechterlijke stikstofuitspraken en begin 2024 ter zake te verwachten uitspraken.

b. **Stand van zaken energietransitie en toestemmingsverlening**
U wordt verzocht kennis te nemen van de voor provincies relevantie passage uit de Kamerbrief over de stand van zaken van de energietransitie en de ter zake op 24 januari door de betrokken ministeries, provincies en netbeheerders georganiseerde werksessie.

c. **Stand van zaken rekenkundige ondergrens**
U wordt verzocht op basis van de (u na te zenden IPO-notitie) kennis te nemen van de stand van zaken van het plan van aanpak voor de nadere verkenning van de rekenkundige ondergrens.

d. **Media-analyses**
U wordt verzocht kennis te nemen van de media-analyses met betrekking tot het onderwerp stikstof.

e. **Kamerstukken**
U wordt verzocht kennis te nemen van de Kamerstukken met betrekking tot het domein landelijk gebied.

6. Vaststelling verslag BAC-overleg 14 december 2023
U wordt verzocht het verslag van het reguliere BAC-overleg van 14 december 2023 vast te stellen.

7. Rondvraag en sluiting

Bestuurlijke Adviescommissie Landelijk Gebied

16 november 2023

Interprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

Verslag

Betreft	Regulier overleg
Vergaderdatum en -tijd	16 november 2023, 16.00-18.00 uur
Locatie	Provinciehuis Utrecht
Deelnemers	Leden BAC Landelijk Gebied F. Wiersma (Fr; voorzitter), B. Potjer (ZH; vicevoorzitter) H. Emmens (Gr), J. Otter (Dr), M. von Martels (Ov), H. Zoet (Gld), J. Klopman (Fl), M. Sterk (Ut), J. Beemsterboer (NH), R. Kocken (NH), F. Rijkaart (ZH), W. Nielen (Ze), A. Vael (Ze), H. Roijackers (NB), L. Faassen (Li) Ambtelijke vertegenwoordiging S. van Wely (voorzitter AAC LG), J. van der Endt (BIJ12), M. Schoemaker, R. Messelink, T. van den Heuvel, M. Hoevenaars, T. Molegraaf, L. Adolfse, S. Cohen Jehoram, O. de Jong, P. van Oort (IPO)
Te gast	J. Osinga (RTLG), M. Mossink (RTLG), M. Nieuwenhuis (NH)
Verhinderd	M. de Vries (Fr), E. van Dijk (Dr), G.H. ten Bolscher (Ov), H. Hofstra (Fl), H. Bakker (Ut), M. van Leeuwen (ZH), W. Dirken (NB), M. Oudenhoven (NB), J. Kuntzelaers (Li), W. Brenkman (voorzitter AAC LG)

1. Gesprek met RTLG

De BAC neemt kennis van de toelichting van de directeur-generaal RTLG en de directeur programmabureau RTLG van het ministerie van LNV op de Kamerbrief van de minister voor Natuur en Stikstof van 24 oktober (waarin de minister de Tweede Kamer over de voortgang van de provinciale programma's landelijk gebied – PPLG's – informeert) en de op 23 oktober door het ministerie van LNV aan alle provincies gestuurde brieven met een eerste ambtelijke reactie op de door de provincies aan het RTLG aangeleverde PPLG's

De BAC betrekt de uitkomsten van de op de toelichting volgende bespreking bij de voorbereiding van het bestuurlijk overleg (BO) Landelijk Gebied van 30 november.

2. Opening en mededelingen

a. Vaststellen agenda

De BAC stelt de agenda voor het BAC-overleg van 16 november ongewijzigd vast.

b. Mededelingen

- **Extra overleg BAC Landelijk Gebied 21 november 2023**
  De BAC stemt in met het beleggen van een extra BAC-overleg ter bespreking van de uitkomsten van de colleges van GS van 21 november inzake de propositie landelijk gebied.

- **BAC-Tweedaagse 31 januari-1 februari 2024**
  De BAC neemt kennis van een korte toelichting op de op 31 januari en 1 februari 2024 voorziene BAC-tweedaagse, die mede in het teken staat van het bespreken van een langeretermijnvisie en de praktische werkwijze van de AAC en de BAC.

Rekening houdend met een bijeenkomst van het Comité van de Regio's beziet de IPSN de mogelijkheid van eventuele alternatieve data en stelt in overleg met de voorzitter en de vicevoorzitter een programma op.

- **Natuurvriendelijk isoleren**
  De BAC stemt in met het verzoek van het IPO-bestuur een rol te vervullen in het dossier 'natuurvriendelijk isoleren'. De BAC-betrokkenheid wordt vervuld door de vicevoorzitter en één van de portefeuillehouders Gebiedsgerichte aanpak.

- **Technische briefing EU-natuurherstelwet**
  De BAC stemt in met het aansluitend aan het reguliere BAC-overleg van 14 december doen plaatsvinden van een technische briefing over de EU-natuur-herstelwet.

3. Bespreekpunten

Voorbereiding Bestuurlijk Overleg

a. BO Landelijk Gebied – 30 november
Met de toevoeging van de onderwerpen 'bestuurlijk commitment NPLG' en 'actualisatie KDW/AERIUS' stemt de BAC in met de conceptagenda voor het BO Landelijk Gebied van 30 november.

De BAC verzoekt de IPSN de door de BAC gewenste inbreng in het BO in de geannoteerde BO-agenda te verwerken en wijst de voorzitter, de vicevoorzitter en vier van haar portefeuillehouders aan om de provincies in het BO te vertegenwoordigen.

De IPSN legt (afhankelijk van het moment van aanlevering van de definitieve BO-documenten door het ministerie van LNV) de geannoteerde BO-agenda op 22 november voor aan de AAC en de BAC, ter agendering in de colleges van GS van 28 november. Op basis van de terugkoppelingen uit de GS-en stelt de IPSN vervolgens een voor de BO-delegatie bedoelde geactualiseerde geannoteerde BO-agenda op die op 29 november met de BAC wordt gedeeld.

Voorbereiding Lobby

b. Propositie landelijk gebied
De BAC stemt, met aanvullende inbreng, in met de door de IPSN opgestelde 80%-versie van de propositie landelijk gebied en met de hoofdlijn op meer generiek rijksbeleid voor het behalen van de NPLG-doelen.

De BAC stemt voorts in met het op 21 november beleggen van een extra BAC-overleg ter bespreking van de uitkomsten van de colleges van GS ter zake van de ook aan de GS-en voorgelegde 80%-versie van de propositie. Na dit extra BAC-overleg legt de IPSN de definitieve concepttekst van de propositie op 23 november voor aan het IPO-bestuur ter bespreking in IPO-bestuursoverleg van 14 december.

c. Lobbyvoorstel koploperprojecten
De BAC neemt kennis van het lobbywerkwijze van het IPO en van het IPO-lobby-voorstel met betrekking tot (de financiering van) de koploperprojecten landelijk gebied.

Voorbereiding Bestuurlijk Overleg

d. BO Natuur – 29 november
De BAC stemt in met de conceptagenda voor het BO Natuur van 29 november en stelt de inzet voor de bespreking van de agendaonderwerpen Programma Natuur fase 2 en monitoring vast.

Op basis van de bespreking van de geannoteerde BO-agenda in de colleges van GS van 28 november stelt de IPSN een voor de BO-delegatie bedoelde geactualiseerde geannoteerde BO-agenda op die op 28 november met de BAC wordt gedeeld.

4. Hamerstukken / Ter informatie

a. Wsn-rapportage 1
De BAC neemt kennis van de WSn-rapportage 1.

b. 9e Voortgangsrapportage Natuur
De BAC stemt in met de 9e Voortgangsrapportage Natuur.

c. Nationale Databank Flora en Fauna
De BAC stemt in met het aan het aan het IPO-bestuur voor te leggen voorstel met alle provincies gezamenlijk via de Wet Gemeenschappelijke Regelingen een publiek orgaan op te richten dat belast wordt met het formeel beheer van het natuurregister.

d. Vastgestelde portefeuilleverdeling
De BAC stelt de verdeling van de diverse BAC-portefeuilles vast.

e. Media-analyses Stikstof
De BAC neemt kennis van de media-analyses.

f. Kamerstukken
De BAC neemt kennis van het document ‘Kamerstukken’.

5. Vaststellen verslagen
De BAC stelt de verslagen van de reguliere BAC-overleggen van 12 oktober en 2 november ongewijzigd vast.

6. Rondvraag en sluiting